ISTORIA
REVOLUTIUNII ROMANE
DE LA 1821

DE

C. D. ARICESCU,

Directore la Arhivele Statuluĭ.

„Adevĕrata istorie naţională ḑace ăncă sub prafulŭ cronicelorŭ contimporane.“
Augustin Thierry.
(Lettre I-ère sur l'Histoire de France).

1874

IN EDITURA TYPOGRAPHIEI ROMANE G. CHITIU SI I. THEODORIAN
în
CRAIOVA.

ISTORIA REVOLUTIUNII ROMANE

DE LA 1821.

ISTORIA

REVOLUTIUNII ROMANE

DE LA 1821

DE

C. D. ARICESCU,

Directore la Arhivele Statului.

„Adevĕrata istorie naţională ḑace ancŏ sub prafulŭ cronicelorŭ contimporane.“

Augustin Thierry.

(Lettre I-ère sur l'Histoire de France).

1874

IN EDITURA TYPOGRAPHIEI ROMANE G. CHITIU SI I. THEODORIAN

în

CRAIOVA.

ŞCOPULŬ ISTORIEĬ ESTE A FI URMAŞILOR DE ÎNVĔŢĂTURĂ.

MIRON COSTIN. (Vol. I, pag. 320).

DEDICATIUNE

VENERABILULUI DOMNU

PETRE POENARU,

Decanul învĕţĕmêntuluĭ publicŭ,

SECRETARU ALLU LUI TUDORU VLADIMIRESCU,

Membru allu Academiei române,

etc, etc, etc.

VENERABILE DOMNU,

Credŭ a'mĭ împlini uă datoriă sacră dedicândŭ Domnieĭ-vóstre *Istoria revoluțiuniĭ române* de la 1821.

Motivele ce mĕ îndémnă a vĕ dedica d-v. de preferință acéstă operă, suntŭ dictate de unŭ simțimêntŭ de întreită recunoscință: recunoscință ca studentŭ și ca cetățianŭ, recunoscință ca Românŭ, recunoscință ca autorŭ allŭ acesteĭ opere.

I. Ca studentŭ, vĕ suntŭ recunoscătorŭ:

Pentru că, pe cândŭ d-v. erațĭ directorŭ allŭ scólelorŭ, 'mĭ-ațĭ înlesnitŭ intrarea între bursieriĭ Statuluĭ; ast-felŭ că am pututŭ termina studiele din collegiulŭ Sântuluĭ Sawa, mijlócele ne maĭ permițêndŭ părinteluĭ meŭ, după terminarea cellorŭ șése classe de umaniore, a mĕ maĭ ține în pensionatŭ spre a termina și celle treĭ classe complementare din acellŭ colegiŭ.

Pentru că, la anulŭ 1843, fiindŭ eŭ încă studentŭ, și dedicând Domnitoruluĭ Bibescu, cu ocasiunea solemnitățiĭ împărțiriĭ premiilorŭ din acellŭ annŭ, prima mea producțiune literară, (întitulată *Nenorocirile unuĭ omŭ*), d-v. ațĭ fostŭ însărcinatŭ de Domnitorŭ a essamina acea operă, și aflând'o demnă a vedea lumina, a o tipări în typographia Collegiuluĭ cu spesele Eforieĭ scólelorŭ. 1)

D-vóstrĕ, citindŭ maĭ multe pagine din acea operă, 'mĭ-ațĭ observatŭ, ca unŭ bine voitorŭ, că pentru assemenea subiectŭ sĕ cere

1). Vedĭ *Curierulŭ românŭ,* redactatŭ de Heliade, No. 51, din annulŭ 1843, unde se relatédă faptulŭ acesta, și se reproduce respunsulŭ Bibesculuĭ la acea dedicație. Reproducemŭ acellŭ respunsŭ, ca caracteristicŭ și instructiv.

„Primescŭ d-le, dedicația ce'mĭ facĭ; și 'mĭ place sĕ credŭ că ceea ce es„primĭ într'ênsa suntŭ nisce principiĭ și sentimente adâncŭ întipărite, pe care „le veĭ pune în lucrare în viața socială, în care staĭ sĕ intri. Ia séma, dom„nule, că'țĭ voiŭ cere socotélă de celle cuvêntate; și ochiĭ Guvernuluĭ vorŭ fi „deschișĭ asupra faptelorŭ d-tale și a tuturorŭ tovarășilorŭ de classe, ce v'ațĭ „crescutŭ cu aceste principe“.

de la unŭ autorŭ esperienţa uneĭ vieţe întregĭ, cum şi cunoscinţe şi ideĭ care 'mĭ lipsiaŭ la acea etate; prin urmare, m'aţĭ scăpatŭ de ridicolulŭ la care eram sĕ fiŭ espusŭ publicândŭ acea operă. 1)

Vĕ suntŭ recunoscătorŭ, ca cetăţianŭ:

Pentru că la 1844, terminândŭ studiele din Coleg. S. Sawa, după recomandaţia d-v. am fostŭ înrolatŭ, în anulŭ 1845, între inginerii Statuluĭ; dér, după câtĕ-va lunĭ de lucrare la şoséoa dintre Ploescĭ şi Buzĕŭ 2) am fostŭ silitŭ a mĕ retrage, din causa debileĭ melle constituţiunĭ; de şi d-v., în epistola de la 22 Ianuarie 1847, mĕ îndemnaţĭ a persista în cariera aceea, bănósă şi neatârnată. Nu v'am ascultatŭ, şi adĭ mĕ căescŭ!

Pentru că la 1847, m'aţĭ recomandatŭ d-luĭ Herescu, Ministru pe atuncĭ la finance, printr'uă epistolă cu data din 22 Maiŭ, după care am păstratŭ copie. 3)

D. Herescu, pe lângă postulŭ de secretarŭ allŭ seŭ intimŭ, îmĭ offeri şi postulŭ de copistŭ la Vistierie, mulţumită recomandaţiuniĭ d-vóstre.

Dacă în cursŭ de unŭ anŭ am vegetatŭ în postulŭ acesta de copistŭ, causa n'a fostŭ nicĭ indiferenţa ministruluĭ, nicĭ negligenţa subscrisuluĭ; ci numaĭ fatalitatea. 4)

1). La 1852, revĕdêndŭ acea operă, am aruncat'o în focŭ din preună cu uă dramă în cincĭ acte, intitulată *Mihaĭ Vitézulŭ*, perlucrată şi aceea tótŭ în pensionatulŭ de la Sântulŭ Sawa. Aceeaşĭ sórtă ar fi trebuitŭ sĕ aibă şi alte opere, de care adĭ mĕ căescŭ că le-am publicatŭ.

2). Sub direcţiunea bĕtrânuluĭ inginerŭ Poppovicĭ; avêndŭ de colegŭ pe d-lŭ George Mavrodolu, amicŭ intimŭ de collegiŭ.

3). In acea epistolă, d. Poenariu dicea d-luĭ Herescu: „că conformŭ invităreĭ ce d. Herescu 'ĭ-a făcutŭ d'a 'ĭ recomanda unŭ june care sĕ cunóscă bine limba francesă, mĕ recomandă pe mine, rugându-'lŭ ca sĕ mĕ puie la încercare, şi sĕ fie indulgentŭ.“

4). D-lŭ Herescu s'a încercatŭ în câte-va rêndurĭ a mĕ recomanda Domnitoruluĭ pentru înaintare; dar Vodă Bibescu mĕ stergea sistematicŭ din lista de recomandaţiune.

Intr'uă di, spirituelulŭ ministru mĕ întrébă:

— Ce aĭ a împărţi tu cu Măria Sa Vodă?

— Eŭ, Escelenţă? Suntŭ prea micŭ a mĕ mĕsura cu M. Sa. Ar fi lupta între furnică şi Elefantŭ.

— Aĭ scrisŭ ce-va contra M. Salle?

— Póte că M. Sa Dómna se va fi formalisatŭ pentru Oda ce am publicatŭ în *Curierulŭ Românŭ* din anulŭ trecutŭ (No. 34 din 1846) cu ocasia dilleĭ onomastice a DómneĭStirbeĭ. Acea Odă 'mĭ a inspirat-o pensionatulŭ de fete orphane, patronatŭ de acéstă Dómnă stimabilă.

Şi ce are a face una cu alta?

— In acea odă este uă strophă în care figurédă aceste douĕ versurĭ:

Fortuna órbă l'alţiĭ a datŭ favórea sa;
„Cununa nemuririĭ e numaĭ partea ta.“

Revoluţiunea de la 1848, care în vârtegiulŭ sĕŭ ridicasse în *slavă* mulţĭ ómenĭ obscurĭ, şi chiar nulităţĭ, mĕ găsi şi mĕ lăsă tot copistŭ la ministerulŭ de finance: pentru că am credutŭ că rolulŭ meŭ, în timpulŭ acella, era rolulu Rânduneleĭ care anunţă muritorilorŭ timpulŭ frumosŭ. Treĭ lunĭ am cântatŭ libertatea şi dreptatea 1).

Dar după cântare vine lamentare!

La 13 Septembre 48, adică după căderea revoluţiuniĭ, m'am retrasŭ în loculŭ natalŭ, unde am începutŭ a mĕ ocupa cu studiul literatureĭ ş'alŭ istorieĭ.

Peste unŭ anŭ căduiŭ în disgraţia Muscalilorŭ, iarăşĭ pentru uă poesie; dar de astă-dată poesia nu era uă Odă, ci *anatema României*, aruncată în faça protectoratuluĭ amăgitorŭ, care martirisa pe revoluţionariĭ *ceĭ micĭ* de la 1848; fuiŭ darŭ esilatŭ la Snagovŭ 2).

D-vóstrĕ, venerabile domnŭ, aţĭ intervenitŭ atuncĭ, din preună cu alţiĭ, lângă prinţulŭ Stirbeĭ spre a'mĭ îndulci sórta în acellŭ locŭ fatalŭ, unde alţĭ prisonierĭ politicĭ dobândiseră germenulŭ unorŭ malatiĭ funeste, ce 'ĭ coborâră curândŭ în mormêntŭ 3).

Către finele anuluĭ 1851, d-vóstrĕ iarăşĭ v'aţĭ adusŭ aminte de mine; şi printr'unŭ amicŭ allŭ d-v. 4), m'aţĭ invitatŭ a veni la

- Inţelegŭ acum totulŭ. Tótă pasĕrea piere pe limba sa.

— Poetulŭ, în inspiraţia luĭ, sacrifică totulŭ pentru adevĕrŭ.

— Poeţiĭ ceĭ fără esperienţă; iar ceĭ cu esperienţă, laudă pe Domnitorĭ, dupe cum a făcutŭ d-lŭ I. E.... într'uă frumósă poesie în care cântă *Epitalamulŭ* M. Sélle cu Dómna Maria.

Şi'mĭ arătă unŭ No. (No. 46. din 1845) din Fóea *pentru minte, inimă şi literatură.*

— Cu tóte acestea 'ĭ-a fostŭ ruşine acestuĭ poetŭ sĕ subscrie cu numele întregŭ acea Odă, observaiŭ d-luĭ Herescu.

— Toţĭ cunoscŭ pe poetulŭ acella, care a primitŭ uă gratificaţie de câte-va sute de galbenĭ; pe cândŭ d-ta, pentru acelle versurĭ *imprudinte*, veĭ remânea copistŭ câtŭ va sta Vodă Bibescu pe tronŭ.

— Escelenţă, fie-care cu norocul sĕŭ.

„De câtŭ Moroĭ prin noroĭ,
Maĭ bine sadea Moroĭ."

1). Vedĭ în *Prunculŭ Românŭ* poesiele publicate de mine în timpulŭ Revoluţiuni de la 48.

2). Vedĭ opera mea: *Procesulŭ şi Esilulŭ meŭ la Snagovŭ.*

3). Precum, de esemplu, Costică Filippescu sub Alessandru Ghica; şi Tihon Marinescu sub Vodă Stirbeĭ.

4). Onor. domnŭ Gheorghe Iónid, fostŭ profesorŭ de limba Ellenă în collegiulŭ Sântuluĭ Sawa.

Bucurescĭ spre a mĕ presinta la Domnitorŭ, care, ḑiceaţĭ d-v., este dispusŭ a îmbrăţişa juuimea inteligintă şi patriotică 1).

Am refusatŭ onórea ce mi sĕ făcea prin d-vóstrĕ, pentru douĕ cuvinte: pentru că luasemŭ angajamentŭ către conşciinţa mea a nu servi sub Regulamentulŭ Organicŭ. pe care poporulŭ îlŭ arsese în preḑioa Revoluţiuniĭ, ca uă protestare contra protectoratuluĭ perfidŭ allŭ Tzaruluĭ; şi pentru că Vodă Stirbeiŭ, cu tótă parada ce făcea la 1851 de *sentimente liberale*, nu 'mĭ inspira destulă încredere. Intr'adevĕrŭ, după lovirea de Statŭ din Françia de la 2 Decembrie 1851. enthusiasmulŭ luĭ Ştirbeĭ pentru revoluţionarĭ se răcise fórte multŭ, în câtŭ nu se maĭ gândi la dênşiĭ, de câtŭ la 1854, cândŭ veni la Ministerulŭ de interne Onor. domnŭ Nicolae Creţulescu.

Domnulŭ Creţulescu îmĭ oferi atuncĭ postulŭ de capŭ de biuroŭ la serviciulŭ lucrărilorŭ publice 2).

La acéstă numire, aţĭ contribuitŭ şi d-v. fórte multŭ 3): însă şi de astă-dată fuiŭ silitŭ a refusa, pentru aceleaşĭ motive, rugândŭ pe d-nu Creţulescu a chema în acellŭ postŭ pe fratele meŭ, care avea aplicare la mathematice.

In fine, la 1857, sub căimăcămia luĭ Alesandru Ghica, dorindŭ a merge în streinătate pentru studiulŭ literatureĭ, saŭ, în caz d'a nu se putea acésta, a mi se oferi prin concursŭ cathedra de retorică 4), d-vóstră, şi cu acéstă ocasiune, 'mĭ-aţĭ datŭ totŭ concursulŭ sincerŭ, ca Membru allŭ Eforieĭ scólelorŭ; însă şi de astă dată *fatalitatea* se oppusse la realisarea legitimeĭ melle dorinţe 5).

II. Vĕ suntŭ recunoscătorŭ, ca Românŭ:

Pentru că d-vóstrĕ aţĭ fostŭ unulŭ din primiĭ profesorĭ Românĭ în scólele grecescĭ, unde aţĭ predatŭ limba română în paralelŭ cu cea grécă, deşteptândŭ ast-felŭ în Românĭ gustulŭ pentru limba maternă;

Pentru că d-vóstrĕ, ca admiratorŭ alŭ luĭ Lazăr, aţĭ moştenitŭ,

1). Assemenea invitare am priimitŭ şi din partea d-luĭ Scarlatŭ Turnavitu (epistola sea de la 30 Noembre 1851) care tocmaĭ la 1855 fu numitŭ membru la Tribunalulŭ de Argeşiŭ.

2). Dovadă, ordinulŭ No. 8118 din prima decadă a luĭ Noembrie 1854.

3). După încredinţarea Onor. domnŭ George Iónide, citatŭ maĭ susŭ, şi care în epistola sa din 9 Noembre 1854, mĕ invită a veni în Bucurescĭ, fiindŭ numitŭ în postulŭ arătatŭ, prin stăruinça d-luĭ Poenaru.

4). Cum probésă adressa Ministeruluĭ Cultelorŭ No. 6991 din 10 Noembre 1856 către Eforia scólelorŭ.

5). Trăgându-se de la Eforie d. Poenaru, n'am putută fi trimisŭ în streinătate, nicĭ cathedra de retorică n'am putut'o căpăta, concursul anunţat prin fóea officială, fiind amânat la calendele grece.

din preună cu alţiĭ, legatulŭ sacru ce v'a lăsatŭ fundatorulŭ scólelorŭ naţionale, legatŭ ce l'aţĭ transmisŭ şi d-vóstră altora;

Pentru că, făcêndŭ parte din cancelaria luĭ Tudor Vladimirescu, d-v. aţĭ participatŭ la mişcarea naţională de la 1821, allŭ căria resultatŭ a fostŭ liberarea Românilorŭ de sub jugulŭ Fanarioţilor;

Pentru că, după înturnarea d-v. din strĕinătate (unde v'aţĭ adăpat cu cunoşcinţe positive în Academiile din Franţa şi Austria), aţĭ continuatŭ, ca professore de mathematicĭ, marea operă de regenerare a luĭ Lazar, puindŭ basele uneĭ facultăţĭ de şciinţe;

Pentru că, ca directore allŭ scólelorŭ naţionale din Muntenia, în cursŭ de 15 anĭ aprópe, aţĭ contribuitŭ, prin impulsiunea d-v., la înfiinţarea a 4900 scóle rurale, sub domnia patriotică a luĭ Alesandru Ghica: scóle ce 'şĭ-aŭ datŭ fructele lorŭ salutariĭ în Revoluţiunea de la 1848; iar prin metódele practice, introduse în scólele urbane, iarăşĭ prin iniţiativa domnieĭ-vóstre, cum şi prin emulaţiunea ce aţĭ ştiutŭ pune între professoriĭ şi între studenţii din collegiulŭ de la Sântu Sawa, s'a pututŭ forma acea pepinieră de Români, cu ideĭ liberale şi cu simţimente patriotice, carĭ au contribuitŭ la propagarea principiilorŭ salvatoriĭ alle Revoluţiuniĭ din 1848, la susţinerea lorŭ în Adunarea ad-hoc din anulŭ 1857, şi la triumfulŭ lorŭ în aniĭ 1859 şi 1864;

Pentru că d-nia-vóstră aţĭ fostŭ unulŭ din ceĭ treĭ membriĭ carĭ aŭ colaboratŭ la primulŭ dicţionarŭ Franceso-Românŭ, în anulu 1841, pentru rĕspândirea în România a limbeĭ francese, basa civilisaţiuniĭ nóstre;

Pentru că, ca directore la Ministerulŭ cultelorŭ, în domnia luĭ Vodă Bibescu, fără a înceta sĕ fiĭ şi directore allŭ scólelorŭ, d-nia vóstră aţĭ datŭ uă nouă impulsiune instrucţiunĭ publice, făcêndŭ totŭ-d'odată a înceta şi *abusurile scandalóse* din acellŭ Ministerŭ, pentru care maĭ allesŭ vi sĕ încredinţasse acellu postŭ delicatu;

Pentru că, în timpulu Revoluţiuniĭ de la 48 ca membru al Comissiuniĭ pentru emanciparea sclavilorŭ negriĭ din România, aţĭ bine meritatŭ de la patrie şi de la umanitate; iaru ca Directorŭ la Ministerulŭ Cultelorŭ, totŭ în timpulŭ acelleĭ mişcarĭ, v'aţĭ împlinitu sarcina cu conşciinţa, ca în tóte funcţiunele ce aţĭ occupatŭ;

Pentru că, victimă a principiilorŭ sacre din 48. aţĭ fostŭ şi D-nia Vóstră persecutatŭ de terrorismulŭ ce urmă acelleĭ mişcarĭ regeneratoriĭ;

Pentru că, ca Directore alu Cancellarieĭ Domnesceĭ. şi ca Eforŭ al Scólelorŭ, în Domnia luĭ Voda Ştirbeĭ. D-nia Vóstra aţĭ continuatŭ opera din'ainte de Revoluţiune, adecă, lăţirea învĕţămêntuluĭ

publicu, pe câtu permitea despotismulu russescu ce guverna atunci România.

Astŭ-felŭ că, în differitele funcţiunĭ ce aţĭ occupatu, în cursŭ de 30 anĭ, vĕ întorciaţĭ ne contenitŭ împrejurulŭ instrucţiunii, basa fericiriĭ unuĭ poporŭ, *ca planetta împrejurulŭ Sóreluĭ de care ţine*, cum sĕ exprimă poetulŭ Sion în poeticulŭ sĕŭ limbagiu 1);

Pentru că, ca membru al Consiliuluĭ de Statŭ în Domnia lui Vodă Cuza, D-nia Vóstră aţi participatŭ la ellaborarea nuoeĭ legislaţiuni a Românieĭ, care a pusŭ în armonie instituţiile cu legile ţerreĭ;

Pentru că, ca membru al Comisiuneĭ pentru emanciparea averiloru închinate, aţĭ contribuitŭ şi D-nia Vóstră nu puţinŭ la secularisarea acellorŭ averĭ, paralisânduse astŭ-felŭ influinţa streină în România, şi puinduse capĕtu abusurilorŭ scandalóse ce să făcea cu acelle averi de cătrе Callugarĭ, în detrimentulu moralităţii publice şi chiar al naţionalitaţiĭ române;

Pentru că, în fine, ca preşedinte al societăţiĭ pentru învĕţatura poporuluĭ românŭ, aţĭ protestatŭ energicŭ, în anulŭ trecutu, contra desfiinţăriĭ scólelorŭ normale, de catre Adunarea Deputaţilorŭ, protestŭ care a silitu în fine Adunarea a le trece din noŭ în budgetulŭ Statuluĭ. 2)

III. Vĕ suntu în fine recunoscătorŭ, venerabile domnŭ, şi ca autoru allŭ acesteĭ opere:

Pentru că D-Vóstră, ca secretaru de limba română în cancellaria luĭ Tudor Vladimirescu, aţĭ fostŭ pusŭ în posiţiune a cunóşce totu ce s'a petrecutŭ în ţerră în celle douĕ lunĭ de administraţiune a liberatoruluĭ martirŭ de la 1821; ast-felŭ că, ajutatu de luminele D-Vóstra, am pututŭ completta partea cea mai inportanta din istoria acelleĭ mişcărĭ;

Pentru ca D-Vóstra 'mĭ-aţi procuratŭ maĭ multe notiţe privitóre la biografia Episcopuluĭ Ilarion, cum şi autografulu acestuĭ capŭ allu Bisericiĭ, atâtŭ de instruitu şi patriotu;

1) Vedi respunsulŭ D-lui Sion la discursulu de primire al D-luĭ Petre Poenaru în sinulu Academieĭ Române. Şedinţa de la 8 Septembrie 1871.

2) Graçie elocinţei deputatuluĭ Majorescu care a probatŭ că acelle scolĭ aŭ de scopu a forma pepiniera învĕţătorilorŭ sătescĭ, spre a se respândi între plugari lumina binefacetóre a învĕţămêntuluĭ; şi că economiĭ ca acellea din partea representanţilorŭ Naţiuniĭ, nu dovedescŭ de câtu lipsă de patriotismŭ şi de tactu politicŭ: cacĭ banii ce se cheltuescŭ pentru instrucţiunea şi armarea poporului, mai cu séma, suntu banĭ productivĭ, ce daŭ resultate binefacĕtóre atatu pentru consolidarea instituţiunilorŭ, cum şi pentru intarirea naţionalitaţii.

Pentru ca D-Vóstră 'mĭ-aţĭ împrumutatu memoriulu unchiuluĭ D-Vóstre, rĕposatulu Iordache Otetelişanu: memoriu interesantu, prin care se face uá probă maĭ multŭ despre simţimintele de amiciţie şi de umanitate, şi despre ideile de ordine şi de disciplină, alle capuluĭ mişcăriĭ de la 1821;

Pentru că, în fine, cu concursulŭ D-Vóstre, în a căruia memorie marea figură a luĭ Tudor este adâncŭ gravata, artistulu Aman s'a pututŭ încuragia a crea óre-cum portretulŭ luĭ Tudor.

Dedicândŭ dar D-Vóstre acéstă opera, pentru cuvintele aratate, vĕ rogŭ respectuosŭ să bine-voiţĭ a priimi dedicaţiunea, ca unŭ tributŭ de întreită recunoscinţă depusŭ pe altarulu Virtuţii cetaţenescĭ, unită cu Patriotismulu 'luminatu şi neinteresatu.

Al Domnieĭ Vóstre,
Venerabile Domnu,
respectuosŭ şi recunoscatorŭ,

C. D. Aricescu.

PREFAÇA.

La 19 Ianuarie, anulŭ curentŭ, s'aŭ împlinitŭ 52 anĭ de cândŭ unu evenimentŭ politicu de uă mare însemnatate a sguduitŭ pênŏ în temeliĭ edificiulŭ societățiĭ române, dărâmândŭ uă stare de lucrurĭ fatală esistențeĭ nóstre politice, și care dura maĭ bine de unŭ seculŭ.

Sub domnia despotică și conrupătóre a Fanarioțilorŭ, Româniĭ perdusseră pêno și consciința lorŭ națională; probă de degradarea morală a acestuĭ poporŭ, în secolulŭ XVIII, este că Efforiĭ scólelorŭ, în domnia luĭ Caragea, adică barbațiĭ ceĭ maĭ luminațĭ și patrioțĭ, după cum ne assigură D. P. Poenaru în biografia luĭ Lazarŭ, eraŭ convinșĭ ca limba romanéscă nu era aptă a esprima ideile ce reclama sciința; de și gramatica și poesiile Văcărescilorŭ dovedeaŭ îndestulŭ că era aptă pentru orĭ-ce studiu, și că putea servi de instrumentŭ civilisatoru pentru România. In adevĕrŭ. geniulŭ limbeĭ și allŭ naționalitățiĭ române nu era mortu; era numaĭ ammorțitŭ. D. Sion compară limba de atuncĭ *cu flutturulŭ ce dórme în crisalida sea*; și pe poporu, *ca unŭ Fenice ce renasce din cenușa luĭ.*

Comparația este p'atâtŭ de justă câtŭ și poetică: limbă și poporŭ n'asceptaŭ de câtŭ uă sufflare de vieață ca se înviedie, precum sórele de primă-véră face să însuffleţese totulŭ în Natură. Acea sufflare de viĕță o dede limbeĭ Georgiu Lazar, și poporuluĭ, Tudor Vladimirescu.

Acestu Românŭ, fiŭ de plugaru, fară alta instrucţiune de catŭ cea capetata în Scriptura sacră, prin care s'aŭ illustratŭ atâţia capĭ aĭ Bissericeĭ şi aĭ Statuluĭ, Tudor, ḑicŭ, dotatŭ de Natură c'unŭ mare bunŭ simţŭ şi cu uă inimă plină de amoruluĭ de justiţie 1) şi de patrie, prin urmare cu ua ură instinctivă contra despotismuluĭ, fu însemnatŭ de degitulŭ Provedinţeĭ ca *liberatorŭ allu Româniloru din ghiara Fanarioţilorŭ*, după cum fussesse odinióra Moise liberatoru allŭ Ebreiloru din ghiara Faraoniloru.

Tudor concentra în inima sea sufferinţele seculare alle unuĭ poporu martiru. La vederea jafuriloru şi nelegiuirilor cu care Turciĭ şi Grecii chinuiau acestu poporu, ellu medita în secretŭ liberarea lui, preparându-se anı întregı pentru realisarea acestui nobilŭ scop; profita déru de occasiunea favorabilă ce'i presinta mişcarea Eterieĭ; şi în numele maı multoru millióne de Românı, protesta energicu contra unui regimu de arbitrariu, de umilinţa şi de corupţiune; şi prin proclamaţiile séllc, în care vorbia chiaru inima sângerânda a poporului, ellu descepta în Românĭ simţimêntulŭ patriotismuluĭ; dede Fanariotismuluĭ lovirea de graţie, şi fu fericitŭ a rescumpăra cu sângele seu drepturile ţerreı şi alle classelorŭ desmoştenite: căcĭ, de şi după mórtea sea, Pórta recunoscu numaı pe celle d'ântéiu, adica dreptulu de a se guverna ţérra de Domnı pământenĭ, semênţa ênsa aruncată de Tudor pentru emanciparea classelorŭ desmoştenite ies ari maı târḑiu, şi 'şı dede fructele sélle bine-facetóre.

Revoluţia de la 1821 nu móre cu Tudor, ḑice Balcescu; cacı de şi Pórta, cu tóte propunerile Russieĭ, care protegea pe Fanarioţı, ia puterea din mâna lorŭ, şi o da Ciocoiloru, în locŭ d'a o încredinţa poporului iar ciocoii spre *recunoştinţa* trecŭ la 1828 în partea Ruşiloru, ridicându ţéra contra Turcilorŭ însa dupa pacea de la Adrianopoli, prin care se recunoştea formalŭ autonomia ţerreı, ua juná partida naţională se formeasa, luându-'şi de missiune a continua programa Revoluţiunii de la 1821, adica a ridica Românismulŭ la putere pe ruinele Ciocoismului, care înlocuisse Fanariotismu; şi acea partida inaugura la 1848 ua Revoluţiune democratică şi sociala, complectându astu-feliu opera lui Tudor de la 1821. 2)

Pe cându Românii cunoscŭ evenimentele petrecute în Dacia acum şése sute de anĭ, evenimentele petrecute în România acum 52 de ani, le suntu prea puţinu cunoscute; iar Europa cunóşte mişcarea nóstră dela 1821 din câte-va opere alle unoru scriitorĭ

1) Veḑĭ la finele vol. I. **Câte-va observaţiunĭ critice,** şi Nota No. XCVII in vol II.

2] Balcescu Mersulu revoluţiuniĭ in istoria Româniloru. Vedĭ „*România viitóre*“ publicata in Paris la 1850, pag 9—11.

francesĭ şi germanĭ. carĭ. afară de Laurençon, de Regnault şi Ubicini, maĭ toţĭ aŭ avutŭ în vedere scrierile Grecilorŭ; şi aceştia aŭ avutŭ interesŭ a desnatura adevĕrulŭ, maĭ allesŭ în ceea ce priveşte pe Tudor; astŭ-felu că maĭ toţĭ îlŭ descriŭ cu culorĭ negre, în câtu Europa 'şĭ a formatŭ uă greşită idee despre scopulŭ acelleĭ mişcarĭ şi despre caracterulŭ ş'aspiraţiunile luĭ Tudor.

Dămŭ câte-va esemple pentru convingerea lectorilorŭ:

Filimon, istoricŭ grecŭ, ḑice despre Tudor:

„Tudor avea uă minte mărginită şi nestatornică, unŭ moralu necultivatu, unŭ spiritŭ vanitosŭ, unŭ sufletŭ sângerosŭ, şi lipsit de *orĭ-ce calităţĭ militare*; ellŭ a meritatŭ sórta ce prepara luĭ Olimpie şi luĭ Ipsilanti.“ 1)

Tricupi ḑice:

„Astfelu de sfârşitŭ avu Tudor Vladimirescu, omŭ care iubia într'adevĕru binele patrieĭ. dar care din causa completteĭ sélle neînvăţăturĭ, a creşteriĭ séle *barbare* şi a *relleĭ deprinderĭ*, privea ca permisă întrebuinţarea *vicleniеĭ*, a *trădăriĭ*, a omorurilorŭ *nelegiuite* şi a *sperjuruluĭ*, prin care s'a distinsŭ ultima sa purtare.“ 2)

Raffenel ḑice:

„Acestŭ Tudor fu unŭ *trădătorŭ*, resculândŭ poporulŭ *pentru a se face Domnŭ*, din care causă s'a şi *vĕndutŭ Turcilorŭ.*“ 3)

Cantu ḑice:

„Tudor, aventurierŭ obscurŭ, a resculatŭ poporulŭ, nu spre *a'ĭ da libertatea*, ci spre a sili guvernulŭ a'lŭ despăgubi d'uă sumă de banĭ; şi din *causa acésta* a făcutŭ causă comună cu Ipsilanti.“ 4)

J. M. Querard, în analisa opereĭ luĭ Wilkinson 5) (în care acesta ḑice: „că din causa apăsăriĭ despotismuluĭ, răbdarea ţĕrranilorŭ romanĭ a degeneratu într'unŭ felŭ de apatie şi năucire) ḑice:

„La 1821, Ipsilanti *s'a încercatŭ sĕ'ĭ scóţă din acésta stare de apatie*; este cunoscutŭ însă resultatulŭ acesteĭ întreprinderĭ“ 6)

Rabbe ḑice în *Memoriele luĭ Raybaud*:

„Tudor lua baniĭ din casele publice, şi *jefuia pe boeriĭ fugarĭ*; încĕpăţinarea şi prefacătoria îĭ ţinea locŭ de instrucţie şi de raţionamentŭ:“ 7)

1) Op. cit. in acéstă scriere, Vol. II pag. 167.
2) Op. cit. idem Vol I. pag. 149.
3) Op. cit. idem idem pag. 214—215.
4) Histoire Universelle Tom. XVIII pag. 476.
5) Tableau Historique, géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie 1822, par Wilkinson. (prima ediţie.)
6) Essai d'une biblioteque historique des provinces danubiennes. Paris 1857.
7] Op. cit. Vol. I pag. 192 şi 212.

Gervinus dice:

„Tudor, *barbar, perfid și ambițiosu, doria a se face Domnŭ cu ajutorulu Turciloru; și fiind-ca Ipsilanti ĭĭ era piedică, îllŭ consilia a trece în Bulgaria, unde 'ĭ va înlesni ellu trecerea.* 1)

Insuși Laurençon (pag. 64) împuta lui Tudor ca uă crima luarea baniloru din cassele publice; cându aceĭ banĭ, fiindu ai poporuluĭ, era mai logicu se'i întrebuințeḑe Tudor pentru libertatea poporului, de câtu se'ĭ întrebuințeḑe Boerii pentru sugrumarea Revoluțiunii, séu Ipsilanti pentru ostașii lui.

Déru ce e mai tristu, Laurençon. dupĕ ce îl laudă pe Tudor, comparându-'lu cu Mazzanielo, (pag. 113) și dupa ce approbâ respunsulu patrioticu ce Tudor a datu la Collentina lui Ipsilanti (pag. 80), apoi are aerulu a approba assassinatulŭ seu, ḑicendu: „a meritatu sórta sea, caci nu trebuia se fie sperjuru și tradatorŭ, și „se n'asculte de Udriski și de Turcĭ; ci se lupte contra Turciloru, „paḑindu jurĕmêntulu datu luĭ Ipsilanti" (pag. 168).

Respunsulu la acésta îlu vomu da la loculŭ seu și maĭ allesŭ acolo unde facemu critica faptelorŭ luĭ Tudor și Ipsilanti.

Étta dérŭ opinia ce Europa 'și facusse de Tudor înnainte de 48; astu-felu ca opinia publica în Europa, în privința Revoluțiuniĭ nóstre de la 1821, a trebuitu sĕ fie luminată prin scrierile lui Eliade, Balcescu, și alți capi ai mișcarii nóstre de la 1848, aflațĭ în emigrație; și dupe essemplulu loru, Ubicini și Regnault dedera și eĭ Europeĭ ua idee maĭ esacta despre mișcarea nóstra de la 1821.

Déru déca streinii potu avea uă scusa că aŭ fostu indușĭ în erróre de Greci, ce scusă potu avea óre aceĭ Românĭ cari, în sênulu chiarŭ allu Adunareĭ naționale, numiau datele 1821 și 1848 *epoce nelegiuite*, susținêndŭ ca n'aveaŭ dreptate Românii a se scula atuncĭ cu armele ca sĕ cérá drepturile lorŭ?

Aceste cuvinte culpabile le a pronunțatŭ în Adunarea ad-hoc din Muntenia D. Ión Otetelleșianu, în ședința de la 4 Noembre 1857 (2) staruindu pentru scóterea accelloru duoĕ date din *Memmorandum* destinatu pentru puterile garante. 3)

Déca D. Oteteleșianu, dupĕ 36 de ani, 'șĭ a addussŭ aminte de unu membru din familliea sea de la Craiova, care, în Revoluțiunea

1) Op. cit. în acéstă scriere, pag. 180 și 189.

2) Monitorul Divanuluĭ ad-hoc, No. 13

3) D. D. Nicu Lahovari, N. Pâclénu și C. Robescu au aderat și Dumnélor la stergerea cellor doue date din *Memorand*, care date au fostu susținute cu elocință și patriotismu de D. Scarlat Turnavit, D. Ión Brătianu și D. George Magheru: iar marea majoritate a Adunăriĭ a votatu pentru trecerea în *Memmorand* a accelloru date memmorabile.

de la 1821, a fostŭ ameninţatŭ cu mórtea de duoĭ capĭ de Bulgarĭ din cétta luĭ Hagi-Prodan, pe care Tudorŭ 'ĭ a şi omorîtŭ în dată 1) cum vom vedea la loculŭ sĕŭ, trebuia óre, pentru unŭ faptŭ isolatŭ, să stigmatisese în ochiĭ streinilorŭ douĕ epoce marĭ de regenerare din istoria patrieĭ sélle? Şi dacă în Revoluţiunea dela 1821 s'aŭ întâmplatŭ desordine, provocate maĭ cu seamă de Zavergiĭ, şi pentru a cărora reprimare Tudorŭ 'şĭ a periclitatŭ viaţa, óre în Revoluţiunea dela 48, întâmplată sub ochiĭ noştriĭ, clătitus'a unŭ firŭ de pĕrŭ din capulŭ cuiva?

Nu ca D. Ión Otteteleşeanu vorbia Chesarie, Episcopulŭ Buzĕuluĭ, la 1825, cu ocasiunea instatăriĭ selle în scaunul episcopalŭ! „O! anŭ 1821! ḑicea acellŭ luminatŭ şi patriotŭ capŭ allŭ Bi-„sericeĭ; tu, cu arătarea ta, de şi aĭ pricinuitŭ Românilorŭ amă-„răciunĭ, darŭ tot de odată şi deşteptarea; ḑillele telle, ca nişte „sorĭ luminătorĭ aŭ fostŭ pentru Românĭ; dreptŭ aceea, orĭ ce suf-„fletŭ românescŭ e datorŭ să'ţĭ hărăzească celle maĭ dulcĭ minute „alle vieţeĭ sélle. Neamulŭ românescŭ are sfântă datorie să'ţĭ ri-„dice unŭ monumentŭ spre vecinică ţinere de minte, pentru că „eştĭ într'adevĕrŭ anulŭ bunătăţiĭ Domnuluĭ". 2)

In faça insultelorŭ adusse de streinĭ, şi chiar de Românĭ, mişcăriĭ naţionale de la 1821, în persóna capuluĭ acelleĭ mişcărĭ, şi în faça arătărilorŭ neesacte ale maĭ multor marturĭ ce urma a fi veridicĭ, martorĭ carĭ aŭ participatŭ la mişcarea de la 1821, şi carĭ ânchĕ trăescŭ 3), am credutŭ de datorie a da la lumină, c'uă oră

1) Veḑĭ Memoriulu luĭ Iordache Oteteleşianu, în vol. II, Nota No. XXXV.

2] Acestu discursu allŭ patriotuluĭ Episcopu, aflatu între hârtiele sélle, (cu occasia faccriĭ inventoriuluĭ averiĭ Episcopuluĭ Filoteiŭ,) şi care era scris de propria sa mână, mi s'a procuratu de Onor. Domnu Costache Don, advocatu publicu din districtulu Buzĕu.

3) Ast-fel, D. Herescu, care s'afla în Tîrgovişte, ca Mavrofor, ḑice că, la adducerea luĭ Tudor de la Goleştĭ la Tîrgovişte, până a nu intra acesta în Tîrgovişte, 'ĭ a eşitu Caravia înainte în marginea oraşuluĭ, cu câţĭ-va oştenĭ d'aĭ luĭ, şi l'a *ciopîrtitŭ chiar în cărruţa in care 'lŭ adusseseră.* (Dupĕ notele D. Herescu, procurate prin intermeḑiulu fostuluĭ Arhimandritu Iosif Naniescu, aḑĭ Episcopu de Argeşu.)

Ast-felu, D. Ioniţă Columbénu din Vladimir, ce a fostu nedeslipitu de Tudor, şi cu care se rudea [servindu'lŭ cu credinçă din momentulu sosiriĭ luĭ Tudor la Slatina în capul oştiriĭ sélle până la arestarea luĭ la Golescĭ] îşĭ permite a susţine că a însocitu pe Tudor până la Tîrgovişte, ducêndu pe acesta, nu pe la Câmpu-Lungŭ, ci pe la Mŏnăstirea Vieroşul, de unde, eşindu pe la Botenĭ, a mersu peste Muşcelle pe drumulu poştieĭ până la Tîrgovişte; că l'a însoçitu chiar în arestulu din Mitropolie, unde Tudor treĭ ḑile s'a hrănitu numaĭ cu dulcéţă şi cu cafea; şi că în fine Caravia singuru a tăiatu pe Tudor, ḑioa, pe la nămieḑĭ, în faça Mitropolieĭ, în vederea maĭ multoru martorĭ, ḑi-

maĭ 'nainte, istoria evenimenteloră petrecute în România la 1821, basate pe acte autentice, pe memoriĭ şi pe martorĭ de încredere; ast-felliu ca Româniĭ, cetindŭ istoria aceleĭ mişcărĭ, să depuie tributulŭ lorŭ de recunoscinţă pe mormântulŭ acestuĭ martirŭ al libertăţiĭ nóstre de la 1821; iar streiniĭ, aflândŭ în fine adevĕrulŭ, sĕ venereḑe şi eĭ memoria acestuĭ martirŭ, dupĕ cum veneréḑă p'a martiriloră altorŭ popóre, care aŭ sciutŭ sĕ móră pentru uă idee sacră.

Numaĭ prin tiparŭ sĕ potŭ conserva pentru tot-d'auna assemenea fapte, cari alt-felŭ s'ar perde cu totulŭ; căcĭ, precum ḑice un capŭ al Bisericiĭ nóstre:

„Cărţile, ca nisce passĕrĭ cu arripe sburătóre, alérgă până la „marginile pământuluĭ; şi luminândŭ lumea, facŭ cunoscuţĭ dupe „mórte pe aceia ce nu 'ĭ scia nimenĭ în viéţă". 1)

Pentru ajungerea scopuluĭ ce 'mĭ am propusŭ, a trebuitŭ sĕ citescŭ totŭ ce s'a scrisŭ de Românĭ şi de streinĭ în privinţa mişcăriĭ nóstre dela 1821; şi să consultŭ şi marturĭ occularĭ aĭ accelluĭ evenimentŭ.

Intre istoriciĭ Grecĭ, Filimon şi Ilie Fotino aŭ fostŭ maĭ bine informaţĭ despre mişcarea nóstră dela 1821. Cellŭ d'ântêiŭ, ca marturŭ occularŭ; cellŭ d'allŭ doilea, procurându'şĭ multe acte relative la acea mişcare.

Istoria luĭ Filimon, scrisă la 1859, şi basată pe acte justificative, este cea maĭ complettă din câte s'aŭ scrisŭ în limba greacă; dar nicĭ ellŭ nu e destulŭ de imparţialŭ în ceea ce priveşte pe Tudor, precum am arătatŭ, refusândŭ acestuia chiar *calităţile sélle militare*, cari aḑĭ nu maĭ potŭ fi supuse îndoeleĭ. Ceea ce m'a surprins maĭ multŭ este că Filimon nu reproduce nicĭ unulŭ din actele cu care încrimineasă pe Tudor ca sperjurŭ 2); de aceea Filimon, care

cêndu Tudor Columbénuluĭ: „Spune, Ioniţă, rudeloru melle săvêrşirea mea!"

Ast-felu, D-nu Mala, care ca Mavrofor a condusu pe Tudor, în aceeaşĭ cărruţă de poştie, de la Piteştĭ până la Tîrgovişte, susţine că nu 'l'a dusu d'a dreptulu prin Câmpu-Lungu; ci, dupĕ ce a trecut a doua poştie [prima poştie p'atuncĭ, între Piteştĭ şi Câmpu-Lungu, era la Hârtieştĭ, ş'a doua la Furnicoşiĭ] de aci a luat'o peste Muşcelle, şi a venitu cu Tudor până în marginea Tîrgoviştei, de unde s'a întorsu iarăşĭ la Piteştĭ.

Lectorulu se va încredinţa câtu de eronate suntu aceste asserţiunĭ, şi câtu de greşită ar fi uă istorie cându s'ar basa numaĭ pe martorĭ, fie chiar ocularĭ.

1] Episcopul Kesarie al Rômniculuĭ [1773—1780] în prefaça *Mineuluĭ* din Noembrie, retipăritu la 1778.

2] Precum, de esemplu, jurământulu făcutu de Tudor în biserica sântuluĭ Sava, faça cu Căpitan Iordache, cându a fost iniţiatŭ d'acesta în secretŭl Eteriei; — corespondinţa luĭ Tudor cu Turciĭ; — înscrisulu datu de Tudor la

a pututŭ sĕ possede acele acte, n'a avutŭ curagiŭ, sĕ vede, ale transmite Posterităţiĭ.

Ilie Fotino, nepotulŭ istoriculuĭ Dionisache Fotino, mărturiseşte în prefaça opereĭ sélle, că unchiulŭ sĕŭ Dionisache, care era amesticatŭ în Eterie, s'a aflatŭ în Bucurescĭ în timpulŭ mişcăriĭ dela 1821; şi că făcusse multe însemnărĭ, şi adunasse multŭ materialŭ pentru continuarea istorieĭ sélle; dar murindŭ la Octombrie acellŭ anŭ, nepotul-sĕŭ Ilie, cu materialulŭ adunatŭ de unchiu-sĕŭ, şi cu ceea ce maĭ adunasse şi dânsulŭ, a compusŭ istoria sa, tipărită în Lipsca la 1846. 1)

Ellu maĭ adaugă în prefaça sa: „am consultatŭ şi pe Episcopul „Ilarion (pag. 93), care 'mĭ a datŭ multe deslușirĭ; şi m'am ho„tărîtŭ a publica opera acésta pentru că, pentru celle rostite o„muluĭ, se judecă de ceĭ în viaçă; iar pentru celle scrise se judecă „de urmaşĭ, cari facŭ amĕnunte cercetărĭ pentru descoperirea ade„vĕruluĭ; dar abusurile şi nelegiuirile cellor Marĭ, carii aŭ împins „pe sărmaniĭ lŏcuitorĭ la disperare, în câtŭ sĕ ceară cu armele „uşiurare la nevoile lorŭ, acestea m'aŭ făcutŭ a nesocoti totulŭ; „şi a da opera mea la lumină, încă trăindŭ, şi fără a trece cu ve„derea cellŭ maĭ micŭ lucru." 2)

Dintre Francesĭ, Rabbe şi Laurençon aŭ descrisŭ pe scurt istoria acelleĭ mişcărĭ, cellŭ d'ântêiŭ la 1824, cellŭ d'aldoilea la 1822.

Rabbe (vedĭ prefaça Memorielorŭ luĭ-Raybeaud, Vol. I,) dice: „am ascultatŭ marturĭ occularĭ". (Negreşitŭ Grecĭ, din tabăra luĭ Ipsilanti, cari aŭ esageratŭ lucrurile, lăudândŭ pe Eteriştĭ cu cari simpatisaŭ, şi înegrindŭ pe Tudor ca sperjurŭ.)

In totŭ cadulŭ, Rabbe merită credămêntŭ, orĭ unde naraţiunea luĭ este în armonie cu a luĭ Laurençon.

Laurençon, din preună cu Dîrzeanu, merită totŭ credămêntulŭ, atâtŭ pentru că aŭ fostŭ eĭ singurĭ marturĭ occularĭ, şi puşĭ în posiţie a afla totul, unul ca amicŭ al agenţilor Consulatuluĭ francesŭ, altulŭ ca capŭ de massă la Vistierie; apoĭ relatările lor suntŭ

Golesci luĭ Beizade Iorgu Ipsilanti, că va lupta cu Eteriştii şi nu va maĭ omorî Pauduriĭ nejudecaţĭ;— în fine, conceptulu petiţieĭ Boerilor către congresul dela Laibah contra Greciloru, despre care ne assigură D. Simeon Romanov şi D. Poenaru.

1] D. Doctor Fotino, fiiul luĭ Ilie Fotino, dice că s'a tipăritu în Brăilla, şi de téma guvernuluĭ a pusu în frontispiciulu opereĭ că s'a tipăritu în Lipsca.

2) Istoria luĭ Ilie Fotino este tradusă de D. Sache Poroineanu din Târgovişte, de maĭ mulţĭ anĭ, şi de D. Pavel Gheorghescu, translatoru de limba greacă la Arhiva Statuluĭ. Traducerea acestuia este superióră.

de accordŭ cu actele esistinte, saŭ reproduse de alţiĭ, cum şi cu mărturii.

Laurençon declară, la pag. 4 din opera sa „că am fostŭ marturŭ „occularŭ allŭ maĭ tuturorŭ faptelorŭ ce descriŭ; şi despre acelle „cari nu le-am putută vedea cu ochiĭ meĭ, m'aŭ assiguratŭ persóne „demne de credinţă"; iar la pag. 112, adaugă: „nicĭ ura nicĭ spi„ritulŭ de resbunare n'aŭ condusŭ péna mea, capiĭ acellorŭ două „oştirĭ ne-fiindu'mĭ de-locŭ cunoscuţĭ."

Opera luĭ Laurençon este cea maĭ esactă şi maĭ inparţială. 1)

Dintre operile scriitorilorŭ Germanĭ, opera luĭ Gervinus, de şi nu e complectă ca a luĭ Laurençon, în ceca ce privesce mişcarea Română, este totŭ atâtŭ de imparţială în ceea ce privesce pe Etteriştĭ şi maĭ alles pe Ipsilanti.

Dintre memoriele scrisse în limba română, memoriulŭ luĭ Dîrzénu este cellŭ maĭ complettŭ şi maĭ esactŭ. Ioniţă Dîrzénu, care la 1821 ţinea de cassa luĭ Alessandru Filipescu, poreclitŭ Vulpe, (Vistierŭ sub administraţia luĭ Tudor) se afla attuncĭ şefŭ de massă la Visterie, însărcinatŭ anume cu correspondinţa cellorŭ 5 judeţe de peste Oltŭ 2); ast-felŭ Dîrzénu a fostŭ pusŭ în posiţiune a cunóşce bine celle petrecute în timpulŭ mişcăriĭ de la 1821, şi a 'şĭ procura prin-urmare coppiĭ după tóte actele cari trecéŭ prin ochiĭ seĭ, cum şi după acellea ce le posseda Vulpe, ca membru al Divanuluĭ şi ca Vistierŭ în acea epocă.

Fără memoriul Dîrzénuluĭ, mărturisim că opera nóstră ar fi fostŭ incomplettă; căcĭ acellŭ memoriŭ conţine multe acte publice, reprodusse de noĭ între piessele justificative, pe cari nu le-amŭ pututŭ afla în Archiva Statuluĭ, de unde s'aŭ sustrasŭ de uă mănă profană 3); afară de unŭ micŭ numărŭ de acte citate la notele paginelorŭ şi în Notele Vol. II.

1) Opera luĭ Laurençon (Nouvelles observations sur la Valachie etc. suivies d'un prècis historique sur les événements qui se sont passés dans ces provinces, en 1821) de şi este suscrisă numaĭ cu iniţialele F... G... L.., dar Quérard (essai d'une bibliotèque historique des provinces danubiennes, pag. 31), affirmă că opera citată e de Laurençon. Acesta a statŭ multŭ timp în Craiova, dupŏ cum assigură ceĭ ce l'aŭ cunoscutŭ, precum D. P. Poenaru, D. Gr. Bengescu, şi alţiĭ.

Tot Quérard assigură, la pag. 31, că opera citată de noĭ în această Istorie [Lettres sur la Valachie, ecrites de 1815—1821, par P.. R..] este de Recordon, architecte du Canton de Vaud.

2] Dupĕ încredinţarea D-luĭ Ghiţă Enescu, din Pitescĭ, fostŭ deputatŭ, care affirmă că D-sea, din preună cu un Dumitru Tănasescu, [fiulŭ unuĭ boiangiŭ] eraŭ logofeţĭ séŭ scriitorĭ sub Dirzénu, în anulŭ 1821.

3] Dovadă, condica Divanuluĭ Craioveĭ, dintre aniĭ 1816—1825 [No. 88 allŭ Arhiveĭ] din care suntŭ tăiate 17 fille, coprinse între fillele 338 şi 355, şi cari,

Memoriulŭ luĭ Chiriacŭ Popescu (capulŭ gardeĭ de pază şi de uccidere din óstea luĭ Tudor) de şi destulŭ de esactŭ, este din nenorocire necomplettŭ: căcĭ începe dela plecarea luĭ Tudor dela Cotrocenĭ, şi vine până după înfrângerea Eteriştilorŭ la Drăgăşeanĭ, trecândŭ fórte repede asupra arestăriĭ luĭ Tudor la Goleştĭ, şi nevorbindŭ nimicŭ despre mórtea luĭ Tudor la Târgovişte.

Memoriulŭ luĭ Chiriacŭ Popescu completeasă memoriulŭ luĭ Cioranu 1), publicatŭ la 1859 sub formă de Istorie; însă Cioranu copiasă, într'unŭ modŭ servilŭ, pe Ilie Fotino în cea maĭ mare parte; ca şi Colonelulŭ Voinescu pe Laurençon, după cum se póte încredinţa orĭ-cine, adăogândŭ şi unulŭ şi altulŭ ceea ce sciéŭ prin eĭ înşuşĭ séŭ prin alţiĭ.

Fiindŭ-că vorbirămŭ de istoria luĭ Cioranu, ne credemŭ datorĭ a arăta, în interesulŭ adevĕruluĭ, că, prin îndemnulŭ şi concursul meŭ, Cioranu s'a decissŭ a prelucra ş'a publica opera sa. 2)

Nemulţămitŭ numaĭ cu cele descrise în differite opere şi memoriĭ despre Revoluţiunea de la 1821, am credutŭ de datorie, pentru complectarea materialuluĭ, şi descoperirea adevĕruluĭ, a visita chiar légănulŭ luĭ Tudor Vladimirescu, adică loculŭ unde s'a născutŭ (satulŭ Vladimirŭ), localitatea unde a figuratŭ ca Vătafŭ de plaiŭ, (communa Cloşanĭ), locurile care fură theatrulŭ primelorŭ sélle mişcărĭ insurecţionale, Ţînţăreniĭ şi Coţofeniĭ unde fură taberile Pandurilorŭ şi alle Arnăuţilorŭ, mŏnăsteriele Tismana, Strehaia,

după tótă probabilitatea, coprindeaŭ corespondinţa officială dintre Tudor cu Guvernul, cum şi ordine şi proclamaţiĭ; ceea ce ne încredinţeasă despre acésta, este că fillele ce precedŭ şi urmeasă fillelor tăiate coprindŭ acte chiar din timpulŭ mişcăriĭ, din care acte am reprodus câte-va în extenso în Volumulŭ al II-lea.

1] După assigurarea Pandurilorŭ cellor maĭ demnĭ de credinţă, precum, Dragulicĭ din Cernovoşeanĭ, şi Radu Căţelŭ din Cerneţĭ, şi după încredinţarea D-luĭ Nicolae Popescu din Muşeteştĭ, grămăticulŭ Episcopuluĭ Ilarion, Cioranu s'a înrolatŭ în óstea luĭ Tudor cu câte-va dille înainte de plecarea acestuia dela Cotrocenĭ; iar D. Malla [fostŭ senatorŭ] care a fostŭ între Mavroforĭ, affirmă că pe Cioranul l'a vĕdutŭ la Târgovişte între Mavroforĭ, de unde apoĭ a trecutŭ la Tudor. Astfeliŭ, cele petrecute dela 19 Ianuarie până la 15 Maiŭ, Cioranu le descrie după Fotino, copiindu pe acesta chiar în errorile sélle: de esemplu, mórtea cellor doĭ capĭ de Bulgarĭ uccişĭ de Tudor la Oteteli̦şĭ, şi Fotino şi Cioranu o transportă la Slatina, precum şi Filimon, care a coppiatŭ pe Fotino şi pe alţĭ scriitorĭ grecĭ, [pag. 101, Vol. II.) După assigurarea marloriloru ce trăescu, ş'a luĭ Laurençon, la Slatina nu s'a făcutu nicĭ uă esecuţie de felulu acesta, despre care ar fi vorbitu şi Solomon în biografia sa, căcĭ a statu cu Tudor în Slatina câte-va dille. In fine, orĭ-ce îndoélă dispare înaintea narraţiuniĭ luĭ Iordache Oteteleşanu din Memoriulŭ sĕu, publicatu în estenso în Volumul II. sub Notta No. XXXV.

2] La 1859, făcêndu cunoscinţă cu Cioranu la rĕposatulu socru-meu, Căpitan

Motrulŭ și Horezulŭ, pe care Tudor le prefăcusse în cetățĭ de apărare; apoĭ locurile pe unde trecusse ellŭ cu poporul armat ca să vie în Bucurescĭ; loculŭ unde fu trădatŭ de aĭ săĭ, și arestatŭ de Căpitanu Iordache; locurile pe unde 'lŭ dusseră prisonierŭ de la Pitescĭ la Têrgoviște; în fine, Mitropolia din acestŭ orașŭ, care fu arestulŭ săŭ de câte-va ḑille înnaintea morțiĭ; și loculŭ unde fu executatŭ și unde se crede că repausă óssele sélle. 1)

Am fostŭ fericitŭ a călca acelle locurĭ pe care le călcasse piciorulŭ luĭ Tudor; a vedé acelle locurĭ unde resărisse, strelucisse și appussesse steaoa acestuĭ martirŭ allŭ libertățiĭ nóstre! In tóte aceste localitățĭ, am addunatŭ sciințe de la bătrânĭ septagenarĭ, cari aŭ cunnoscutŭ pe Tudor în persónă, séŭ cari aŭ fostŭ intimiĭ luĭ, séŭ cari aŭ fostŭ fericițĭ a coopera cu dênsulŭ la marele actŭ allŭ emancipăriĭ poporuluĭ din ghiara Fanarioțilorŭ. De și am citatŭ numaĭ declarațiele acellorŭ martorĭ cari mi s'aŭ părutŭ maĭ sincerĭ, și cari se bucură de uă bună opinie între conlŏcuitoriĭ lor, cu tóte astea chiar acelle declarațiĭ le daŭ sub tótă reserva, și *sub*

Dimitrie Ciocârdia, și aflând de la dênsul că a făcutu parte din óstea luĭ Tudor, l'am îndemnatu cu stăruință a scrie totu ce scia în privința mișcăriĭ de la 1821, spre a se putea prepara materialu pentru descrierea acelluĭ mare evenimentu politic. Cioranul a refusat la început, pretestând că nu scie carte, și că se sfiesce a se espune la critica celloru luminațĭ; attuncĭ 'ĭam promisu a corecta eu Memoriulu său; ast-felu, încuragiatu, Cioranu a scrisu istoria sea, pe care în două rîndurĭ am avutu plăcerea a o corecta, după cum potu proba acésta atâtu cu un billetu al săŭ din 8 Aprilie 1859, cum și cu testamentulu său olografu, din 29 August, acelașĭ anu, pe care le póte vedea orĭ-cine la sub-scrisulu.

Fiindu-că Cioranu era fără mijlóce, am rugatu pe D-nu C. A. Rosetti ca să tipăréscă acea operă în Typographia sa, despăgubinduse de cheltuiala tiparuluĭ din essemplarele din prima edițiune. D-lu Rosetti a consimțitu cu plăcere, și a tipărit'o în anulu 1859.

Spre recunoscință, Cioranu, în testamentulu său, mă lassă *esecutore al ultimeĭ sélle voințe*, lăssându-mĭ, ca suvenire, în codicilele acelluĭ testamentu, orologiulu său, mica sea bibliothecă, restulu essemplareloru din prima edițiune spre a îndeplini legăturile, și în fine dreptulu acelleĭ opere, din preună cu manuscriptulu, care din nenorocire s'a rătăcitu cu ocasia strămutăriĭ typographieĭ D-luĭ Rosetti. La mórtea Cioranuluĭ, ne aflându-mă în Bucurescĭ, moștenitorul său 'șĭ a însușitu totu ce a pututu gässi la tată-său, cu drept cuvîntŭ.

N'am voitu a face usu d'acellu testamentu, din causa ultimuluĭ codicilu, de la 12 Septembre 1859, care motivéḑă refusulu său d'a lăssa esecutoru allu ultimeĭ sélle voințe pe ceĭ ce erau în dreptu, după legea Natureĭ și după legile sociale.

Creḑu că suffletulu Cioranuluĭ va ține contu de acestu actu de delicatetă din parte'mĭ, renunțând de bună voie la un dreptu ce mi se părea nedreptu.

1] In primă-véra annuluĭ espiratu, după multe greutățĭ și cheltuelĭ, am dat în fine de puțulu din grădina luĭ Giartoglu, apprópe de Biserica sf. Nifon din

beneficiŭ de inventariŭ, pênă ce alţĭ martorĭ séŭ acte autentice vorŭ veni sĕ approbe séŭ sĕ desapprobe arătările lorŭ.

Câtŭ despre acte, precum proclamaţiĭ, memoriurĭ, etc., abia am găssitŭ câte-va coppiĭ de proclamaţiĭ, pline de errorĭ, provenite din copiare; unŭ singurŭ memoriŭ, la cassa moştenitorilorŭ Protopopesculuĭ din Severin; şi câte-va billete autographe alle luĭ Tudor, despre care am menţionatŭ în întroducerea acesteĭ opere, şi la Notte. Multe din actele privitóre la mişcarea de la 21 aŭ fostŭ addunate de alţiĭ înainte, între cari şi D. Bolliac, dupĕ încredinţarea maĭ multorŭ bĕtrânĭ.

Cu ḑece séŭ cincĭ-spre-ḑece anĭ maĭ 'nainte, déca aşĭ fi făcutŭ acéstă escursiune, aşĭ fi pututŭ întâlni în Gorjŭ şi Mehedinţĭ mulţĭ bĕtrânĭ, amicĭ şi tovarăşĭ aĭ luĭ Tudor, cari astă-ḑĭ suntŭ ţĕrrînă; şi aşŭ fi pututŭ afla multe acte şi însemnărĭ, cari s'aŭ repusŭ séŭ s'aŭ rĕtăcitŭ din differite împrejurărĭ. 1)

Mă grăbescŭ a declara că acéstă operă, de şi pórta titlulŭ de *Istorie*, nu se póte considera de câtŭ ca unŭ începutŭ de Istorie, fiindŭ incompletă în multe din părţile eĭ. Maĭ suntŭ, şi trebue să esiste, multe acte şi memoriĭ necunoscute încă, cari, date publicitățiĭ, vorŭ revĕrsa uă lumină mare assupra evenimentelorŭ politice de la 1821.

Astfel, D-lŭ Cogălnicénu possedă unŭ memoriŭ allŭ fiuluĭ Domnitoruluĭ Suţu din Moldova, din acea epocă.

D-lŭ Vasilie Caloianu, professore din Craiova, ne assicură că D-lŭ G. Chiţu, editorulŭ acesteĭ opere, arŭ fi possedatŭ actulŭ boerilorŭ patrioţĭ din acea epocă, prin care încuraja pe Tudor a începe mişcarea peste Oltŭ.

Tîrgovişte, unde se crede că repausă remăşiţele luĭ Tudor. Din causa mareĭ cantităţĭ de apă peste care am datu, la adâncime de duoĭ stânjinĭ şi maĭ bine, am fostu nevoitu a suspenda lucrarea, amânându acéstă operaţiune pênă 'mĭ voiu puté procura uă pompă americană, cu care se póte scóte apa cu iuţélă, ca sĕ potu continua săparea.

1) Uă perdere simţitóre [de va fi adevĕratu ceea ce se affirmă de câţĭ-va bĕtrânĭ din plaiulu Cloşianĭ] suntu hârtiile încredinţate de Tudor favorituluĭ sĕu Gârbea, spre a le ascunde în peştera de la Cloşanĭ; hârtiĭ relative la viéţa sea privată şi publică, şi maĭ allessu la mişcarea de la 1821. Gărbea băgasse acelle hârtiĭ într'unu butoiu pe care 'lu înfundasse bine, şi 'lu ascunsesse într'unu colţ întunecosu din peştera de la Cloşanĭ. Pe la 1825, nisce hoţĭ goniţĭ de Poteră se ascunsseră în acea peşteră; şi dându peste butoiu, îlu sparseră, creḑêndu că suntu banĭ într'ênsulu. Acelle hârtiĭ parte s'au stricatu, rissipite în acea peşteră, parte se ḑice că s'ar fi încredinţatu Ghelmegeanuluĭ, unulu din Căpitaniĭ luĭ Tudor, pe care l'a uccissu Turciĭ la 1836. M'am adressatu la moştenitoriĭ luĭ Ghelmegénu, carı 'mĭ au respunsu că nu sciu nimicu despre acell hârtiĭ.

D-lŭ Dimitrie Sturza Miclăuşanulŭ possedă uă scrisóre autographă a luĭ Tudor, către bătrînulŭ boerŭ Nicolae Golescu, dupŏ încredinţarea D-luĭ Cogălniceanu, în prefaça ediţiuniĭ a II-a a *Cronicelor Românieĭ*; iar acea epistolă a trecutŭ în possesia D-luĭ Sturzea de la D-lŭ Boliac, care a înstreinat'o, dinpreună cu alte manuscripte şi monette vechĭ, în schimbŭ pentru banĭ şi alte antichităţĭ.

Moştenitorulŭ Căpitanuluĭ Brătoianu din Târgu-Jiuluĭ, unul din Căpitaniĭ luĭ Tudor, assicură că părintele sĕŭ a încredinţatŭ D-luĭ Grigorie Bussuioceanu din Severin un memoriŭ relativŭ la mişcarea de la 1821.

Se ḑice ănchŏ că D-lŭ Bussuioceanu arŭ fi possedândŭ şi alte acte importante, relative la acea mişcare.

Facemŭ apelŭ la toţĭ câţĭ possedă acte relative la acea epocă, care acte nu figuréḑă în collecţiunea nóstră, sĕ se grăbéscă a le publica, pentru complettarea *Istorieĭ Revoluţiuniĭ de la 1821.*

Rugămŭ assemenea pe bătrâniĭ septagenarĭ, cari aŭ fostŭ în contactŭ directŭ cu Tudor, séŭ cari aŭ pututŭ afla câte ce-va de la ceĭ ce l'aŭ cunoscutŭ în persónă, séŭ cari aŭ participatŭ în fine la mişcarea de la 1821, sĕ bine-voéscă a ne communica totŭ ce cunoscŭ în privinţa acésta; ĕnsă *fără esageraţie.* Ast-felŭ, comparândŭ acelle sciinţe cu notele şi actele publicate de noĭ, sĕ va putea face într'uă ḑi lumină mare assupra acelleĭ mişcărĭ regeneratoriĭ, care interesséḑă pe toţĭ Româniĭ.

Ne maĭ rĕmâne uă datorie de împlinitŭ: a esprima mulţumirile nóstre acellorŭ Domnĭ cari aŭ bine-voitŭ a ne ajuta în acéstă grea sarcină, uniĭ cu Notele ce ne aŭ procuratŭ, alţiĭ cu acte şi opere ce ne aŭ împrumutatŭ, opere fórte cu greŭ de găssitŭ astă-ḑĭ.

Şi maĭ ântêiŭ, esprimămŭ tótă gratitudinea nóstră D-luĭ G. Chiţu, amicŭ de collegiŭ, şi Deputatŭ allŭ Craioveĭ în Addunarea generală. D-sa a bine-voitŭ a se însărcina cu tipărirea acesteĭ opere. Fără concursulŭ D-sélle patrioticŭ, acéstă operă ar fi zăcutŭ şi astă-ḑĭ în portofoliulŭ autoruluĭ, şi póte n'ar fi vĕḑutŭ lumina nicĭ uă dată; căcĭ acum 15 lunĭ, cândŭ D-lŭ Chiţu 'mĭ a făcutŭ propunerea a o tipări în tipografia sa, acéstă operă era în stare de haosŭ: materialŭ în destulŭ, dérŭ nicĭ coordonatŭ măcar. Bogaţiĭ şi Librariĭ la cari mĕ adressassemŭ pentru tipărirea acesteĭ opere, aŭ refusat, uniĭ sub differite preteste ridicule, alţiĭ punêndŭ condiţiunĭ neadmissibile.

Totŭ D-luĭ Chiţu îĭ suntemŭ datorĭ, din preună cu concursulŭ Venerabiluluĭ bărbatŭ D-lŭ Petrache Poenaru, portretulŭ luĭ Tudor, esecutatŭ de penelulŭ artistuluĭ Aman. Nicĭ un portretŭ allŭ luĭ

Tudór nu esistă 1) afară de portretulŭ sĕŭ ca ctitorŭ la Biserica din comuna Préjna, din Mehedinţĭ, despre care am vorbitŭ în întroducerea acesteĭ opere; şi pe care amiculŭ meŭ, D. Gr. Miculescu de la Severin, l'a copiatŭ prin fotografie în vr'o 36 de essemplare; dar acellŭ portretŭ, essecutatŭ de zugravŭ de Bisserică din acellŭ timpŭ este uă *caricatură*, în câtŭ nu putea servi artistuluĭ ca modelŭ.

Românií în genere, şi Olteniĭ în parte, urmédă a mulţămi D-luĭ Chiţu, D-luĭ Poenaru şi D-luĭ Aman (tus treĭ Oltenĭ) pentru portretul luĭ Tudor, chiar daca n'ar fi tocmaĭ asemenea cu originalul.

Mulţămimŭ assemenea D-luĭ Hergot de la Tarniţa, care ne a procuratŭ biletulŭ autografŭ al luĭ Tudor, reprodusŭ în fac-simile, şi D-luĭ Zoican pentru celle reproduse în Nota No. XCVII, Vol. II. D-luĭ Grigorie Miculescu din Severin, amicŭ de colegiŭ şi deputatŭ în Cameră, i mulţumim pentru celle douĕ bilete autografe ale luĭ Tudor de la 1808 şi 1819; pentru fac-simile al autografuluĭ Episcopuluĭ Ilarion, litografiatŭ cu spesele séle; şi pentru sciinţele importante ce ne a comunicatŭ, şi înlesnirile ce ne a făcutŭ cu occasiunea escursiuniĭ nóstre peste Oltŭ, în anul trecut.

Mulţămimŭ D-luĭ Odobescu pentru importantele opere a luĭ Raybaud şi Gervinus, ce a bine-voitŭ a ne împrumuta; şi D-luĭ Gr: N. Mano pentru opera luĭ Prokeş-Osten.

D-nu Francudi 2) a bine-voitŭ a ne împrumuta istoria luĭ Filimon. D-lŭ Aristia (fostulŭ meŭ professore de limba francesă în collegiulŭ S-tu Sava) ne a offeritŭ istoria luĭ Ilie Fotino şi a luĭ Tricupis, ca suvenire. D-luĭ Gg. Ioanid (fostulŭ professore de limba ellenă în collegiulŭ S-tu Sava) ne a comunicatŭ însemnăturile privitóre la scólele grecescĭ şi la professoriĭ Românĭ din 'naintea luĭ Lazăr, şi a bine voitŭ a traduce unele părţĭ din istoria luĭ Filimon. In fine, D. Bolleac ne a împrumutatŭ opera luĭ Laurençon, şi maĭ multe proclamaţiĭ originale d'alle luĭ Tudor, cum şi petiţiunile boierilorŭ către Turcia şi Rusia.

Ne credem datorĭ a esprima asemenea mulţămirea nóstră D-luĭ Gheorghescu, translatorŭ de limba ellenă la Archiva Statuluĭ, şi D-luĭ Peşiacov, translatorŭ de limba slavă la acelaşŭ serviciŭ: celluĭ d'ântêiŭ, pentru traducerea în mare parte din istoria luĭ Fotino şi a luĭ Filimon; şi celuĭ d'al doilea, pentru traducerea a câtor-va capitole din istoria luĭ Pallauzzov.

1) Celle duoĕ editate de D. Maior Papazoglu sunt fictive, după încredinţarea D-luĭ P. Poenaru, ş'acellor ce au cunoscutu d'apprópe pe Tudor.

2) Professore de litteratura grécă la Universitatea din Bucurescĭ.

In fine, mulţămimŭ tuturorŭ acelorŭ Românĭ carĭ 'mĭ aŭ datŭ concursulŭ lorŭ, prin note şi memoriĭ, pentru a putea umplea lacunele felurite în acéstă istorie.

Terminândŭ, mĕ credŭ datorŭ a reclama indulgenţa lectoruluĭ, recunoscêndŭ singurŭ că sarcina ce 'mĭ am impusŭ a fostŭ póte maĭ presusŭ de puterile melle. Dacă autorulŭ póte avea vr'unŭ meritŭ, este acella allŭ ostenelcĭ ce 'şĭ a datŭ d'a aduna materialulŭ necessarŭ pentru acestŭ începutŭ de istorie a Revoluţiuniĭ de la 1821; altă pénnă competinte va trata într'o ḑi acestŭ subiectŭ, cu talentulŭ şi sciinţa ce se cerŭ pentru assemenea lucrare importantă.

C. D. Aricescu.

1873, Ianuariŭ 21.

ISTORIA REVOLUTIUNII ROMANE

DE LA 1821.

INTRODUCERE.

Descriind istoria revoluţiuniĭ române dela 1821, urmésă a arĕta causele ce aŭ produs acea mişcare; prin urmare ne vedem siliţĭ a descrie pe scurt domnia fatală a Fanarioţilor, care a silit poporul sĕ se ridice la apelul luĭ Tudor Vladimirescu.

Eată ce ne propunem în întroducerea acesteĭ opere. Tot-d'odată credem de datorie, înainte d'a începe descrierea mişcăriĭ, a face biografia capilor aceleĭ mişcărĭ, adică a luĭ Tudor ş'a luĭ Ipsilanti, cum ş'a cellor ce jucară un rol însemnat în ambele tabere. Mişcarea Românilor, fiind strâns legată cu a Grecilor, nu putem vorbi de una fără a nu vorbi de cealaltă, una dând nascere celeĭ lalte, una completându-se prin cealaltă.

I.

Domnia Fanarioţiloră [1])

Uniţĭ cu alţĭ Grecĭ de trampa lor de prin Rumelia şi alte părţĭ ale Turcieĭ, Fanarioţiĭ se respândesc cu grămada în România sub Radu celŭ mare şi urmaşiĭ luĭ; se înavuţesc curând prin comerciŭ, maĭ alles prin camătă, ca Jidaniĭ în mediul-evŭ, şi devin uniĭ arendaşĭ, alţiĭ călugărĭ, alţiĭ dascălĭ; ca dascălĭ maĭ allesŭ, şi ca confessorĭ, eĭ corump moravurile patriarcale alle Românilor, după cum strămoşiĭ lor infiltrasseră veninul corupţiuniĭ, totŭ prin asemenea mijlóce, în inima Romeĭ, cum ne assigură istoriciĭ latinĭ; desmoştenesc pe copiĭ de averile părin-

[1]) Essai sur les Fanariotes, par Zallony. I vol: pag: 248.

ţilor ca se le dea Grecilor, adăpostiţĭ prin monastirile din Orient de frica iataganuluĭ turcescŭ, şi le promit paradisul în schimb pentru averile lor usurpate; alţiĭ se naturalisésă prin însoţire cu fete de pămêntenĭ; ast-fel, ajutaţĭ de averile dobăndite prin camătă, viclenie şi hrăpire, eĭ şi copiĭ lor se urcă, chiar din secolul XVI, la celle maĭ înalte trepte alle ierarchieĭ sociale. Spirite intrigante şi ambiţióse, ţinta lor a fost din capul loculuĭ tronul Moldo-Românieĭ, pe ruinele boerimeĭ pămêntene. [1])

Tratatul încheiat de Mihaĭ Viteazu la 1595 cu Sigismund, Prinţul Transilvanieĭ, şi care conţine un articol special pentru Grecĭ, (ca nicĭ un Grec se nu maĭ fie priimit în funcţiile Statuluĭ) probésă îndestul că Greciĭ începusseră deja a intriga pe façiă contra instituţiilor naţionale.

Sub Domniĭ Grecĭ carĭ ocupară tronul Moldo-Românieĭ în secolul XVII, Fanarioţiĭ continuară sistemul lor de jefuire şi corupţiune. Istoria ne spune cà, în cursul acestuĭ secol, aŭ fost maĭ multe revolte de ţĕrranĭ şi de boerĭ contra acestor lipitorĭ alle Fanaruluĭ.

Linge mâna ce n'o poţi muşca, este un proverb fanarioticŭ ce caracterisă acest soiŭ de *intriganţĭ servilĭ şi lacomĭ*, atât de bine descrişĭ de Zallony.

Prin aplicarea acesteĭ axiome, sub succesoriĭ luĭ Mihaĭ Bravul, Greciĭ fanarioţĭ ajung iarăşĭ stăpînĭ pe tóte funcţiunile Statuluĭ.

La 1613, eĭ năvălescŭ în România în mare numĕr, adduşĭ de Radu Mihnea; încuragiaţĭ d'acest Domn, commit marĭ deprădărĭ şi nelegiurĭ carĭ provocă comploturĭ şi revolte. Atuncĭ se uccisseră patrioţiĭ Stolnicul Bercan, Căminaru Mihaĭ şi alţĭ opt junĭ boerĭ, a cărora mórte o resbunâ Paharnicul Lupul Mehedinţénu şi căpitan Busdugan, viind cu glóte aduse de peste Carpaţĭ, cu cari restórnă după tron pe Iliaşĭ Vodă, măcelărind pe toţĭ Greciĭ din Têrgovişte.

[1]) Question économique des Principautés danubiennes, par Bălcescu. Paris - 1850—pag: 17.

Aceste vespere siciliane s'aŭ făcut de Românĭ la annul 1618, sub Radu XI.

Dar Gavriil Movilă resbună pe Grecĭ, trăgênd în ţépă duoĭ boerĭ patrioţĭ. [1])

La 1631 Iulie 23, Leon Vodă dă hrissovul prin care allungă din România pe toţĭ Grecií, cu *urgie* şi cu *blesteme*, *sequestrându-le averile răpite* de la Românĭ prin silă şi viclenie. [2])

Tot atuncĭ Moldoveniĭ asvărle peste hotar pe Grecĭ din preună cu Domnul lor.

La 1641 Noembre, Mateiŭ Bassarab emancipésă monastirile pămêntene din ghiara călugărilor Grecĭ, închinate tot la Grecĭ, cu *hrissóve plastografe*, la monastirile de jos.

La 1652, tot sub Mateiŭ Bassarab, Greciĭ sunt allungaţĭ şi măcelăriţĭ pe stradele Têrgoviştei din preună cu protectorul lor (Ţucală); Mateiŭ este maltratat în palatul domnesc de Seĭmenĭ, din causa aceluĭ Ministru.

La 1655, C. Bassarab (Cârnul) reînoesce hrissovul luĭ Mateiŭ de la 1641.

La 1669 Leon repetă hrissovul sĕŭ din annul 1631.

Sub Şerban Cantacuzin şi Brancovénu, Greciĭ staŭ pitiţĭ; dér prepară în umbră prin dragomaniĭ Porţiĭ epoca domnieĭ fanariotice. [3])

Dupĕ un secol de uă luptă surdă (1500—1600), şi dupĕ un alt secol de uă luptă deschisă (1600—1714) fanariotismul triumfă în fine în lupta cu boerismul. Un alt secol (1716—1821) completésă degradarea, miseria, sclavia Românilor.

Pentru a'şĭ assigura domnirea şi jafurile, primiĭ domnĭ fanarioţĭ desfiinţédă miliţiile, scutul ţĕrreĭ, sub pretest d'a uşiura pe ţĕrranĭ; desfiinţédă oştirea permanentă, fala ţĕrreĭ, înlocuind'o cu mercenarĭ, pe carĭ putéŭ conta; dărîmă cetăţile d'apărare precum şi vadurile Dunăreĭ,

[1]) Româniĭ şi Fanarioţiĭ, de Bălcescu. Mag: istor:, tomu I. pag: 115—120.

[2]) Bălcescu, loc. cit.

[3]) Bălcescu loc. cit.

paladiul naţionalităţiĭ române, [1]); desfiinţéḑă scóle şi tipografiĭ, scutul limbeĭ; sărăcesc pe boeriĭ patrioţĭ, stîlpiĭ ţĕrreĭ, ca să'ĭ pótă maĭ uşior face instrumentele lor de spoliare; pe boeriĭ fricoşĭ 'ĭ sparie cu exilul şi stréngul; pe ceĭ curagioşĭ îĭ sugrumă în umbră; pe boeriĭ ce maĭ rămân îĭ fac ridicolĭ şi meprisabilĭ în ochiĭ poporuluĭ, prin costumul lor asiatic, prin viaţa lor de trântorĭ, prin sistemul lor de de înjossire şi răpire.

Cuvêntul Român şi Boer, ce rechiama timpĭ de bravură militară, de independinţă şi de glorie naţională, devine sinonim cu *mojic* şi *ciocoiŭ*, cuvinte degrădătóre; însă şi Fanariotul e poreclit de Român ca *Strigoiŭ* şi *Corbŭ*, cuvintece rechiamă passărea hoiturilor, şi pe mortul ce se scólă din grópă, sub formă fantastică, ca să sugă în somn sângele cellor viĭ, din chiar familia din care face parte.

Ca să'şĭ facă lectorul uă idee de sufferinţele părinţilor şi moşilor noştriĭ sub guvernul acestor lipitorĭ aĭ Fanaruluĭ, e destul a citi Arzul (doleança) boerilor de peste Milcov către Pórtă, când Sultanul 'ĭ-a învitat la Constantinopole ca să allégă din eĭ p'acela care avea să fie Domn, în urma mişcăriĭ de la 1821. [2])

Ast-fel ţĕrranul Român, care, cu sângele sĕŭ de martir, conservasse de la Traian pênă la Fanarioţĭ territorul, limba, naţionalitatea, costumele şi religia, un secol întreg el devine óia care dă şi *Ciocoiuluĭ* şi *Strigoiuluĭ*, şi laptele, şi lâna, şi carnea, şi seul. Baniĭ strînşĭ din sudórea ţĕrranuluĭ se duc în darurĭ pe la Paşĭ şi pe la Vizirĭ; şi pe când Grecul se resfaţă în mătăssăriĭ şi samururĭ, în unturĭ şi pilafurĭ, săténul Român dórme pe pămêntul gol, avênd uă piatră pentru rĕḑimat capul, şi cerul drept învĕliş; singura luĭ mobilă e uă scórţă ruptă; iar mămăliga, singura luĭ hrană.

[1]) De şi Turciĭ, încă de la 1544, coprinsesseră cetăţile Brâila, Turnu şi Giurgiu, şi de şi George Ghica la 1659 dĕrîmasse celle maĭ multe cetăţĭ, din ordinul Sultanuluĭ, tot maĭ eraŭ încă multe cetăţĭ, cum atestă Bălcescu în *Puterea armată*, pag. 59.

[2]) Veḑĭ nota No. I şi No. XCIV, în vol. II allŭ acestĭ opere.

Lăcomia acellor lupĭ flămênḑĭ aĭ Fanaruluĭ sili pe ţĕrranĭ saŭ să intre în codriĭ, spre a'şĭ resbuna de zapciĭ şi zabeţĭ, precum ne spun cântecele populare alle atîtor haiducĭ, ca Codreanu, Bujor şi Mihu peste Milcov, [1]) ca Cârjaliu, Jianu şi Tunsu dincoa de Milcov; săŭ aceĭ nefericiţĭ sătenĭ să emigrese cu grămada peste Carpaţĭ şi peste Dunăre. In cincĭ annĭ (1741—1746) din 147 miĭ familliĭ de contribuabilĭ, rămasseră numaĭ 70 de miĭ. La 1787, catagrafia însuma abia 35 de miĭ. Numaĭ în judeţul Doljĭ, 15 miĭ de ţĕrranĭ emigrasseră d'odată. [2])

Poporul capitaleĭ, în multe rândurĭ, avênd în frunte pe Mitropoliţiĭ şi pe boeriĭ independinţĭ, detteră *grózä* în *Grecĭ*, dupe spusa cronicarilor; însă aceste revolte eraŭ îndată sugrumate de mercenariĭ Fanarioţilor.

Mavrocordat, vĕḑênd starea de miserie a ţĕrranuluĭ, care nu-ĭ maĭ putea procura folóse marĭ, hotărasce a-'ĭ scăpą de robie cu paguba boerilor ce'ĭ făceaŭ opposiţie surdă; propune dar liberarea ţĕrranilor, ce ereaŭ iobagĭ înainte de Mihaĭ pe moşiile boerescĭ şi călugărescĭ; boeriĭ ameninţaţĭ dejócă planul Greculuĭ; şi Munteniĭ, prin actul de la 5 August 1746, iar Moldoveniĭ prin actul de la 1749, desfiinţéḑă reforma cea funestă a sclavieĭ munceĭ, essecutată de Şerban la 1602.

Greciĭ, dejucaţĭ, devin furioşĭ contra boerilor, şi îngreuiază maĭ mult jugul dupe grumajul lor; dar şi boeriĭ se despăgubesc prin întocmirea Scutelnicilor şi Poslusnicilor, în paguba fisculuĭ, şi care le împlea pungile.

Lăcomia Grecilor provócă nouĕ revolte şi măcelurĭ. Ast-fel, la 1753 Maĭ, Mitropolitul Neofit, în fruntea poporuluĭ din capitală, cere de la Capugi-Başa, ce se afla în Bucurescĭ, pedépsa şi allungarea Grecilor din ţérră. Pórta mazilesce pe Mateĭ Ghica, protectorul şi complicele lor; Mitropolitul însĕ móre înveninat de medicul sĕŭ, care era grec.

[1]) Veḑĭ baladele D. Alexandri.

[2]) Le Général de Bauer.—Mémoires historiques et geografiques de la Valachie. — Francfort.—1778—pag: 271.

La 1775, poporul capitaleĭ iar se revoltă, şi allungă pe Domn şi pe Greciĭ luĭ; însă fără vre uă uşiurare simţitóre pentru suferinţele sélle.

La 1763, tot poporul capitaleĭ restórnă pe C. Mavrodat, puind pe gónă capiĭ grecilor, pe cari Pórta îĭ esilià la insula Mitilinu.

In a doua Domnie a luĭ C. Racoviţă (1763—1764) poporul capitaleĭ se revoltă din noŭ, şi liberéză de la închisóre pe boeriĭ patrioţĭ. Despotul se învenineḑă singur.

Sub Stefan Racoviţă (1764—1765) se repetă actulŭ poporuluĭ de la 1763. Domnul dă un hrissov prin care depărtéză din tóte funcţiile, nu numaĭ pe Grecĭ, dar şi pe Sêrbĭ şi pe albanezĭ, adică pe toţĭ streiniĭ ceĭ rĕĭ, cum ḑice cronicarul.[1])

Cu tóte acestea, între Domniĭ Fanarioţĭ aŭ fost câţĭ-va carĭ aŭ lăsat suvenire plăcute; ast-fel sunt Alexandru Ipsilanti, Grigorie Ghica, Alexandru Moruz, Mihaĭ Suţu, N. Mavrogheni.

Alexandru Ipsilanti (1774) prin înţeleptele séle reforme în tóte ramurile administraţiuniĭ, coprinse în condica ce pórtă numele sĕŭ; prin înfiinţare de scóle cărora le asigură veniturĭ; prin protecţia dată agricultureĭ şi comerciuluĭ; prin înfiinţare de spitalurĭ şi fontâne; prin înfiinţarea cutieĭ milelor; prin înfiinţarea contribuţiilor; prin organisarea armateĭ; prin regularea financielor; prin aplicarea firmanuluĭ care asigura óre-cum averea Românilor; prin înfrênarea comersanţilor turcĭ ş'a impiegaţilor grecĭ; Alexandru Ipsilanti a făcut pe Românĭ a uita pentru câţĭ-va anĭ suferinţele causate de invasiunile austro-russe, şi de jafurile Grecilor ş'ale Turcilor. [2])

In acelaşĭ timp, în Moldova, Gr. Ghica (1774) se silea a îmbunătăţi şi el sórta Românilor, patronând fabrice de postav, încuragind uă corporaţie de orologierĭ Nemţĭ,

[1]) Mag. Ist. Tom. II, pag. 115—134. Veḑĭ şi ḑiarul *Dâmboviţia* No. 43, din anulŭ 1859, unde acest chrissov e tipărit întreg.

[2]) Veḑĭ Tunusli, pag. 169. Veḑĭ şi puterea armată de Bălcescu, pag. 66. Veḑĭ şi viaţa Văcărescilor, în Revista Română, pag. 500 etc.

îngăduind a se ḑidi templurĭ protestante, şi deschiḑênd colegiul luĭ Vasile Lupu; dar ceea ce'l recomandă maĭ mult în ochiĭ Românilor, este protestul sĕŭ energic contra răpiriĭ Bucovineĭ de către Austria, protest care îl costă viaţa; ast-fel memoria astuĭ Domnŭ a rĕmasŭ scumpă Românilor.

Sub Mihaĭ Suţu (1783) Româniĭ obţinură de la Pórtă nouĕ concessiunĭ, privitóre la îmbunătăţirea sórteĭ lor; căcĭ s'a fixat tributul şi alte dărĭ către Pórtă şi către Beĭ, dărĭ ce pênĕ atuncĭ eraŭ la discreţiunea Grecilor şi Turcilor; dar după treĭ annĭ de administrare înţeléptă, el fu destituit fără motiv, fiind bănuit ca partisan al Franciei; apoĭ, prin schimbarea désă a Beilor, Pórta trăgea marĭ folóse.

Despre Mavrogheni (1787), vom arăta în altă parte cum 'şĭ-a împlinit datoria sa de Domn; aci vom spune numaĭ că a luptat cu eroism contra adevĕraţilor inamicĭ aĭ Românismuluĭ, a înbunătăţit oştirea, a fixat lefile impiegaţilor, ş'a curmat abusurile [1]).

Alexandru Moruz (1802), încuragiat de consolul Franciei, care'l susţinea, a făcut şi el óre-care reforme, înfiinţând uă tipografiă şi uă fabrică de postav, şi regulând poştiile.

In fine Moruz s'a silit a esecuta Hatişeriful din 1802, care aducea óre-care uşurare bieţilor locuitorĭ aĭ acestor nenorocite ţĕrrĭ.

Eată-ne sosiţĭ la Domnia luĭ Caragea.

Acest Beiŭ era înḑestrat cu multe calităţĭ superióre, şi s'a recomandat prin multe mĕsurĭ înţelepte şi de folos obştesc; precum, de esemplu, desfiinţarea scutelnicilor la boeriĭ de clasa a doua ş'a treia, şi clasificarea în *lude* aĭ Statuluĭ a scutelnicilor ce nu aparţineaŭ protipendadeĭ; însă protestul boerilor din Craiova, susţinuţĭ de Paşa Vidinuluĭ, sili pe Caragea a revoca acele mĕsurĭ.

Caragea revócă încă şi mĕsura privitóre la alungarea

1) Puterea armată, de Bălcescu, pag. 69.

Nemţilor şi Ungurilor din România, (în basa legiĭ ce o-prea pe streinĭ a aveà posesiunĭ pe teritoriul turcescŭ), în urma protestărilor Boerilor cari se simţiaŭ atinşĭ prin acésta la interesele lor.

Acésta dovedesce slăbiciune de caracter, lipsă de e-nergie, de prudenţă călculată din partea luĭ Caragea, care nu se gândea de cât a grămădi banĭ pe care se'ĭ cheltuiască într'uă ḑi în străinătate, fără frică.

Intr'adevĕr, atât Caragea cât şi Mihaĭ Suţu, succesorul sĕŭ, aŭ stors ţérra cât aŭ putut. Veniturile ţĕrreĭ se măriseră mult din causa întórceriĭ locuitorilor din emigraţiĭ, în urma păceĭ de la 1812, pace ce le promitea liniscea şi assigurarea averiĭ ş'a vieţiĭ.

In Muntenia eraŭ atuncĭ 18 miĭ lude, şi în Moldavia 6500; ḑece familiĭ fiind într'un lude, şi câte şésse leĭ plătind uă famillie, acelle lude deḑéŭ un venit în Muntenia de 18 mil: 800 miĭ leĭ; şi de 3 mil: în Moldova; deossebit folóssele ce aducéŭ diplomele şi funcţiile, în fine a-busurile de tot felul.

In şéssĕ annĭ (1812—1818), Caragea a assigurat la băncile din străinătate 18 mil: leĭ, deossebit giuvaerurĭ şi argintăriĭ, deosebit cheltuelile sélle de Satrap, deossebit datoriile plătite la cămătariĭ din Constantinopole, deossebit darurile pe la Consolĭ (şi în parte la cellŭ russesc), pe la favoriţiĭ Sultanuluĭ ş'aĭ Viziruluĭ, pe la Paşiĭ dupe marginea Dunăriĭ, şi pe la trimişiĭ Porţiĭ în ţérră cu diferite missiunĭ.

Dupĕ essemplul Beiuluĭ, Ministriĭ şi toţĭ impiegaţiĭ furaŭ prin tóte mijlócele. [1])

Abusurile luĭ Caragea ajung în fine la auḑul Sultanuluĭ; în maĭ multe rândurĭ, Pórta trimisse Capugi-Başĭ ca

[1]) Cităm proverbul cunoscut:
Bellu (Vist: II) belesce,
Golea (Vist: I) golesce,
Chiriac (postelnicu) pecetluesce;
Caragea, καλα'! καλα'! (bine! bine
Veḑĭ şi Nota No. II în vol. II.

să'l maziléscă; dér viclénul fanariot, prin spionii sêi de la Stambul, iar mai aless printr'uă femee cochetă care a jucat un rol la Curtea sa, simţia îndată de sossirea trimissului Porţii, şi'lŭ făcea nevĕḑut.

Pênĕ în fine vulpea fanariotă putea să caḑă în cursă; putea să aibă sórta Hangérliului; prin urmare temerea d'a perde viaţa, cum şi temerea d'uă rescólă ca cea din Iassy (1818) şi temerea de *eterie*, care putea isbucni dintr'uă ḑi într'alta, şi în care figură ginere-sêŭ Alex: Mavrocordat; în fine apropierea termenului de *arendăşie*, despre care avea a dă cont Porţii: acestea siliră pe Caragea a părăsi tronul ş'a trece în Italia, spre a se bucura acolo în pace de miliónele ce 'şi assigurasse la băncile streine. Ellŭ părăsi Bucurescii în ḑioa de 29 Sept. 1818.[1])

In aceiaşi ḑi boerii Veliţi adressaŭ Porţii un memoriŭ prin care o ruga se scape ţérra de Domnia Fanarioţilor, dându'i drept a se cârmui de Domni alleşi din sînul ei, şi obligându-se a împlini tóte condiţiile impuse de Pórtă Domnilor Greci.[2])

Pórta refusă, căci nu'şi înţelegea interessele ei; a trebuit s'o siléscă poporul peste doi anni printr'uă revoluţiune; a trebuit în fine a se încredinţa singură de trădarea Fanarioţilor. Prin stăruirea Russiei, ea numi Domn pe Alexandru Suţu, care mai domnisse odată în Muntenia, la 1805. Numirea sa fussesse atunci combătută de Russia; pentru cuvêntul că atunci candidatura lui Suţu erea susţinută de Françia prin generalul Sebastiani;[3]) d'astă-dată Russia conta pe bătrînul Gospodar.

Vĕḑênd că nu li se accordă cererea, Boerii se grăbesc a trimite un alt arzŭ către Pórtă, cu data din 13 Noembrie 1818, mulţumindu'i, cu genunchi plecate şi la-

[1]) Veḑi estractulŭ la doue epistole adressate din Bucuresci de M. Wilkinson la Londra (Consolul Angliei în România) despre fuga lui Caragea şi despre care se menţionésă în Provinces Danubiennes (l'Univers) de Ubicini, pag. 116

[2]) Veḑi nota No. III.

[3]) Ubicini, opera citată, pag: 110.

crămĭ fierbinţĭ, pentru trimiterea luĭ Alecu Vodă Suţu, „care a assigurat liniştea publică în timpul năvălirii luĭ „Pasvant-Oglu; care a adunat pe fugarĭ la urma lor; „care a mijlocit a se împăciui acea revoltă a rebeluluĭ „Paşă; şi care a făcut multe îmbunătăţirĭ şi ajutóre *să-„racei raiale a prea slăvituluĭ Devlet.*“ [1])

Memoriul acelloraşĭ Boerĭ din 19 Septembre, şi adressa de maĭ sus din 13 Noembre 1818, ne rechiamă axioma fanariotică:

„Linge mâna ce n'o poţĭ muşca.“

Venim la domnia lui Suţu, cellŭ din urmă domn fanariot care a stat în scaunulŭ Munteniei.

Cea dîntêiŭ grijă a luĭ Suţu, viind domn, a fost a cerceta:

I. Cât a luat Caragea maĭ mult din iraturile (veniturile) ţĕrreĭ, spre a întórce prisosul cuĭ se cuvine (adică luĭ Suţu). [2])

II. Cât a rĕmas ţérra datóre Russieĭ din invasiunea de la 1806? Spre a se putea vinde Ciorogărla, moşia luĭ Caragea, pentru plata proviantuluĭ ce a rămas ellŭ dator Russieĭ; iar restul pentru despăgubirea creditorilor luĭ [3])

Alexandru Suţu călcă în urmele luĭ Caragea, silindu-se adică a strînge banĭ prin tóte mijlócele, pentru a plăti datoriile ş'a putea trăi în streinătate ca un Satrap.

In curs de duoĭ anĭ (13 Ianuarie 1819—19 Ianuariŭ 1821.) Vodă A. Suţu putu economisi vr'o patru milióne leĭ. [4]) Ellŭ presimţia isbucnirea Eterieĭ dintr'uă ḑi într'alta, şi

[1]) Veḑĭ acel Arz în Condica No. 122 a Archiveĭ, pag: 340.

[2]) Veḑĭ ordinulŭ luĭ Suţu către Divanŭ, cu data din 26 Ianuariŭ 1819, în Condica No. 96 a archiveĭ, pag. 7,

[3]) Ordinul domnesc din 26 Martie 1819 în aceiaşĭ condică, pag: 27.

[4]) Un scriitor frances ḑice că 20 milióne; ceea ce nu se póte admite; căcĭ dacă Caragea în 6 annĭ $^1/_2$ a strîns 18 milióne, Suţu nu putea strănge numaĭ în doĭ annĭ 20 milióne. — Veḑĭ Histoire de la regeneration de la Grèce, par Pouqueville, pag: 311.

se silea a strânge banĭ ca şi Caragea, pentru a'şĭ assigura bătrâneţile; dar 'ĭ-a lipsit şi tactul politicŭ, şi inteligința, şi norocul luĭ Caragea.

Nu se putu bucura d'acelle treĭ saŭ patru milióne leĭ, strînse prin jafurĭ, cum probésă următórele acte:

1) — Ordinul Porţiĭ către Suţu prin care 'ĭ face cunoscut abusurile ce se urmésă în ţérră, şi 'l invită a face se incetețe acelle neorânduelĭ. [1]) Suţu dete maĭ multe ordine pe la Ispravnicĭ se încetese acelle *catahrisis* (abuzurĭ), sub ameninţare de aspre pedepse. [2])

Forma împlinită, abusurile continuaŭ.

2) — Incercarea de a mări lista civilă, şi a face óre care reforme în ramura financiară; pentru care ceru concursul baronuluĭ Stroganof, ambassadorul Russieĭ lêngă Pórtă. Acesta respunse, „că consimte, cu condiţie ca „acelle reforme să nu fie contrariĭ drepturilor legitime alle „Boerilor şi Poporuluĭ, Curtea Imperială fiind decissă a le „manţine în tótă vigórea lor; iar în privinţa listeĭ civile, „se nu se vatăme regulamentele financiare de la 1802.“ [3])

3) — Incercarea d'a deposseda de drepturile lor pe cetăţeniĭ din Târgovişte, luândule prin fraudă şi cu forţa documentele, spre a le putea răpi moşia.

Târgoviştenií se revoltă, vin grămadă în capitală, şi daŭ năvală la palat, reclamând titlurile lor de possessiune; dar Vodă Suţu murisse. Târgoviştenií înfuriaţĭ înhaţă pe Postelnicul, îlŭ îngenunche în bisserică şi 'l ameninţă cu mórtea, décă nu va jura că nu ştie nimic d'acelle documente. Postelnicu jură şi scăpă.

Divanul ca să linişteséscă spiritele revoltate alle Boerilor, căcĭ alte spirite se revoltasseră peste Olt, şi foculŭ Rescóleĭ se întindea, le înapoiadă hârtiile atingătóre de Târgovişte, şi pe care le trimissesse văduva Suţuluĭ (D-na Frusina) într'un plic pecetluitŭ, cu alte hârtiĭ; celle ne-

[1]) Condica Archiveĭ, No. 123, pag: 106, verso.

[2]) Condica Archiveĭ, No. 96 pag: 19, 43 şi 131.

[3]) Scrisórea luĭ Stroganof, în Colson, pag: 41. (De l'etat présent des Principautés—Paris—1839.)

trebuinciόse sunt arse în Divan cu voea princessei, façă cu Târgoviştenii; ast-fel moşia rămâne iar în possessia acestora ca maĭ nainte, ştergându-se şi din condicile Divanuluĭ. [1])

Revoluţia era în aer, şi nimic n'o maĭ putea opri d'a nu isbucni.

Pregătirile Eterieĭ siliră pe Suţu a lua tóte messurile de a paralisa orĭ ce încercare de revoltă saŭ de revoluţiune; dette ordine prin urmare către tóte autorităţile a nu maĭ îngădui pe niminĭ a purta arme, nicĭ a vinde glónţe şi érbă de puşcă, fără *răvaşul* stăpânirii. [2])

Baniĭ se ascunsesseră. Incă de la venirea luĭ Suţu, ḑice un strein (martur ocular), era fórte puţin numerariŭ în circulaţie; în cât preţul productelor ş'al munceĭ scăḑusse într'atât, că săteniĭ fugiaŭ cu grămada prin munţĭ şi peste Dunăre, saŭ se facéŭ haiducĭ spre a scăpa de casnele zapciilor pentru plata impositului ş'a altor contribuţiunĭ arbitrare. [3])

Dar cu tóte aceste mĕsurĭ, revoluţiunea isbucni în ḑioa când Suţu murea veninat.

Resumăm domnia Fanarioţilor reproducênd câte-va rênduri dintr'un studiŭ interesant allŭ D. Gr. G. Tocilescu, june de talent, care promite mult pentru istorie, şi în care pare că s'a incarnatŭ geniulŭ istoricului Bălcescu. „Pe tron, nisce Beĭ trimişĭ a jefui ţĕrrile române, ş'a împlea în câţĭ-va annĭ hasnaoa împărătéscă; la mijloc, „Boeriĭ, snopiţĭ de hangerul ottoman, saŭ rĕtăciţĭ în pribegiă; jos, un popor turtit sub muntele de dajdiĭ şi „angaralle, abia maĭ putênd resufla: écă fisionomia e„poceĭ, possomorîtă şi sângeratică fisionomie!“ [4])

[1]) Veḑĭ actul Divanuluĭ din 18 Fevr. 1821, în Condica Archiveĭ No. 96 pag: 195.

[2]) Aceeaşĭ condică, pag: 6, 29, 126.

[3]) Lettres sur la Valachie, par F. R (Recordon) pag: 134.

[4]) Banul Mihalcea în *Columna luĭ Traian,* No. 29 pe 1872. — Veḑĭ şi *tarafurile pentru aşeḑarea Domnieĭ,* comedie în treĭ acte, procurată D-luĭ Hajdeŭ de autorul acesteĭ istoriĭ, şi publicată în *Columna luĭ Traian,* No. 7 pe 1872.

Sufferinţa poporuluĭ fiind la culme, s'aştepta numaĭ o-casiunea ca să facă splosiune; ocasiunea fu mórtea luĭ Suţu; iar omul providenţial, care avea să resbune poporul d'ŭn secol de sufferinţe fără esemplu, ş'allŭ scăpa de calâiĭ seĭ, fu Tudor Vladimirescu.

II.

Biografia luĭ Tudor, Ipsilanti, Episcopul Ilarion, Căpitan Iordache, căminaru Sava, etc.

TUDOR VLADIMIRESCU.

Moșiĭ luĭ Tudor Vladimirescu [1]) se numiaŭ:

Mitrofan (ieromonah) și Rocsandra; iar părințiĭ luĭ, Constantin și Ioana [2]). Tată-sĕŭ era supranumit și Ursu. Tudor n'a fost însurat. El a avut un singur frate și uă singură soră; fratele-sĕŭ s'a numit Pavel, căruia îĭ ḑicea și Papa. Pavel a avut cu socia sa Bălașa un singur fiŭ, anume Ioan Vladimirescu, născut la anul 1821, și care trăesce încă, domiciliat în comuna Vladimiru, plasa Gilortu, districtul Gorjŭ. Sora luĭ Tudor, anume Constantina saŭ Dina a avut uă fată cu numele Sanda, și unŭ bàiat numit Gheorghe, din carĭ se trag Vladimirescii ce locuesc în Căprenĭ și Pegenĭ. Din acestia se tragŭ póte și Vladimirescĭ de prin Dolj și Vâlcea. [3])

Tudor este născut in comuna Vladimir, districtul Gorj,

[1]) Vladimirescu s'a numit ast-fel de la comuna Vladimir. Scriitoriĭ Grecĭ, în innoranța lor, susțin că acestŭ pronume l'a luat Tudor de la decorația ruséscă numită *Vladimir*, cu care l'a onorat guvernul rus pentru bravurile sale în resbelu turco-rusŭ de la 1806—1812. Veḑĭ Filimon. *Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως*. Atena. — 1859. Vol. I, pag. 110.

[2]) Veḑĭ nota No. IV în vol. II.

[3]) După asigurarea dată de frațiĭ Columbenĭ, și de Maria Dobromir, care trăesce, verĭ bunĭ cu Tudor, și domiciliațĭ în comuna Vladimir, bĕtrânĭ de la 75—90 anĭ. Veḑĭ și certificatu dat d-luĭ Ioan Vladimirescu de 5 marturĭ bătrânĭ din Vladimir, legalisat de Tribunalul de Gorjŭ la 30 Noembre 1868 sub No. 12,870, pentru constatarea anilor de serviciŭ, spre a'șĭ lua pensiunea.

cam pe la anulŭ 1770 după unii [1]) saŭ pe la 1780 după alţiĭ [2]).

După încredinţarea consăngenilor sĕĭ, tata luĭ Tudor era sătĕnŭ contribuabilŭ, din Vladimir [3]). Tudor primisse primele noţiunĭ de scriere şi citire de la un preot din Vladimir, anume Pârvu Ciuhoi [4]) ce era şi confessorul familieĭ. Tudor ca copil păḑia vitele părintescĭ la păşunare, din preună cu fratele sĕŭ Papa; în timpul acesta, ellŭ se aşeḑa la umbra arborilor, carĭ ornéză pitorescile délurĭ de la Vladimir; şi aci sta pe gândurĭ ore întregĭ, saŭ citea pe Bucóvnă, saŭ scria, în lipsă de hârtie şi de cernélă, pe foĭ de fag [5]).

In etate de 10 saŭ 12 anĭ, ca să scape de salahorie, Tudor se duse la Craiova, şi intră pe procopsélă la un dascăl anume Lupu [6]), condicar de profesiune, şi consângénŭ cu părinţiĭ lui Tudor.

Tudor venea adesea de la Craiova la Vladimir, spre a'şĭ vedea părinţiĭ, când atuncĭ visita atât pe primul sĕŭ învĕţător, preotul Pârvu Ciuhoĭ, tata Marieĭ Dobromir, cum şi pe preotul Gg. Bondoc, frate cu mamăsa [7]).

Intr'uă ḑi se aflaŭ maĭ mulţĭ invitaţĭ la masa condicaruluĭ Lupu; Tudor, aducênd supa pe masă, o vĕrsâ din distracţie în capul unuĭ invitatŭ. Dascălu Lupu îĭ trage o palmă; Tudor îĭ ḑice cu sânge rece: „maĭ dă o pălmă şi pe partea cea-laltă (a obraḑuluĭ), ca să mĕ învĕţŭ minte.“

Condicarul îĭ trage şi a doua palmă. Tudor i ḑice atuncĭ:

— Rĕmâĭ sănĕtos, dascăle!

Şi dispare [8]).

[1]) După încredinţarea verilor sĕĭ, citaţĭ maĭ susŭ.

[2]) După încredinţarea D-luĭ Grigorie Mongescu, fiul luĭ Vasilie Móngă din Gorjiŭ.

[3]) Iar nu maḑil saŭ boer de ném, cum susţine Cioranul în opera sa *Revoluţia luĭ Tudor Vladimirescu*, pagina 10; şi Dârḑianulŭ în *Memoriulŭ sĕŭ*, publicat în *Trompeta Carpaţilorŭ*, No. 646 pe anul 1868.

[4]) Veḑĭ în pomelnicu luĭ Tudor, la Nota No IV, al 11 nume.

[5]) După încredinţarea Marieĭ Dobromir.

[6]) Veḑĭ în pomelnicul de la nota No. IV, al treilea nume.

[7]) După încredinţarea Marieĭ Dobromir.

[8]) Idem.

După aceea aflăm pe Tudor în casa bĕtrânuluĭ Ioan G........., care se bucura de bună opinie, ca boeriŭ cu frica luĭ Dumneḑeŭ. Tudor se afla atuncĭ în etatea în care omul póte face singur uă alegere maĭ bună.

Intră dar la G............... ca fecior în casă, pe procopsélă, după datina d'atuncĭ; şi învăţă carte la dascălul la care învĕţa şi fiul G............

La mórtea sa, bĕtrânu Ioan G............, între alte consiliĭ părintescĭ ce dette fiuluĭ sêŭ Nicolache, i recomandă sĕ depărteḑe pe Tudor din casă, dupe mórtea luĭ, fiind *om primejdios.*

Fiul G................ simpatisa de Tudor, cu care copilărisse; îl manţinu dar pe lângă sine, contra voinţeĭ părintescĭ.

Peste puţin N. G............. se însóră, luănd de soţie pe uă fată a banuluĭ Costache G.........., anume C...........
Tudor fu numit de G............. îngrijitor al moşiilor sale, cu şederea la G.........., comună în plaiul Cloşianĭ, districtul Mehedinţĭ. G............. era din micul numĕr de boerĭ care 'şĭ căutaŭ p'atuncĭ singurĭ proprietăţile lor.

Puţin dupĕ măritişul eĭ, soţia G............. avu dorinçă a face uă călătorie în Russia, de distracţie séŭ de necesitate; Tudor, care se bucura de tótă încrederea G........, fu însărcinatŭ a însoţi pe consórta stăpânu-sĕŭ în acea căllătorie.

Dupĕ întórcerea sa din Russia, Tudor reia sarcina de îngrijitor al moşiilor patronuluĭ sêŭ, însoţindu'l pretutindenĭ; căcĭ G........... îşĭ petrecea timpul maĭ mult pe la ţérrą, unde consórta sa nu voia să'l însoţéscă.

Tudor, de fel observator şi bănuitor, avênd póte şi prepusurĭ despre necredinţa C............., din călătoria sa în Russia, începu a o spiona prin servitórele sélle; şi află de la una că, în lipsa boeruluĭ, cocóna petrecea nopţile în braţele Caĭmacamuluĭ; iar corespondinţa între amanţĭ se făcea printr'uă ţigană din cassă, confidentă a cocóneĭ.

Intr'uă ḑi G............ plécă la moșie; iar Tudor, prefăcêndu-se bolnav, ca să pótă prinde corespondința amorósă, rĕmâne la Craiova.

Chiar în nóptea aceea Tudor e fericit a prinde biletul cocóneĭ către Caĭmacam; încalică apoĭ callu, și plécă la moșia unde se afla G...... .....

Confidenta spuse stăpâne-seĭ că Tudor 'ĭ-a luat *răvașiul* cu sila, și c'a plecat la moșie. Turbată de ciudă, cocóna dă de știre Caĭmacamuluĭ, înștiințiaḑă prin ștafetă pe frațiĭ eĭ, omnipotențĭ la Curte pe atuncĭ, și reclamă și de la uniĭ și de la alțiĭ satisfacerea onóreĭ.

Caĭmacamul dă ordine Ispravnicilor de peste Olt a-'ĭ trimite pe Tudor, viŭ saŭ mort. Frațiĭ neveșteĭ G.......... cer și eĭ de la Domnitor pedépsa capitală pentru Tudor. Ordine din partea Domnitoruluĭ către Caĭmacamul și către Kîrk-Serdarul de peste Olt a prinde și a trimite la Bucurescĭ pe Tudor, viŭ saŭ mort.

Ajungênd acésta la auḑul luĭ G............, ce se afla la G............, ellŭ cere esplicație luĭ Tudor. Drept respuns, acesta îĭ dă biletul soțieĭ sélle către Caĭmacam.

— Ce te facĭ tu acum? ìlŭ întrébă G.............., îngrijat de viața luĭ Tudor.

— Nu te îngriji de mine, ci de Dumneata, îĭ respunde fidelul intendent.

Apoĭ încalecă calul; și în aceiașĭ ḑi, ellŭ se afla în ostrovul Adacale, unde era guvernator Regep-Pașa, care patrona pe Tudor. Pașiĭ dupĕ marginea Dunăriĭ eraŭ p'atuncea atot putințĭ în districtele de pe lângă Dunăre, și cu mare influință la Domnitorĭ și la Caĭmacamĭ.

Tudor se destăinuesce patronuluĭ sêŭ. Pașa îl trimite la Domnitor, însoțit de doĭ Cavazĭ, și cu uă scrisóre către ispravnicĭ a nu îndrăsni să se atingă nicĭ de un fir de pĕr din capul seŭ; și cu altă scrisóre către Domnitor, cerênd grația favorituluĭ sêŭ, și pretinḑênd chiar a'ĭ da slujbă

și rang; la din contra, nu va fi bine nicĭ de Domn nicĭ de locuitorĭ. [1])

C. Ipsilante se conformă ordinuluĭ Pașeĭ. D'atuncĭ se vede datéză cunoscința luĭ Tudor cu C. Ipsilanti, cu al căruí fiu avea, peste 20 de annĭ, se încépă uă luptă de mórte pentru doborârea regimului fanariotic.

Tudor, care se bucura de tóta încrederea patronuluĭ sĕŭ, era trimis adesea de boerul G.........., cu vite în Transilvania pentru desfacerea lor.

Intr'un taxid de felul acesta, se dete luĭ Tudor ca tovarășiŭ pe un óre care Busica, de origină maghiară, un alt îngrijitor de moșiĭ al G.....................; și fórte iubit de acesta. G............ fixase preciul vitelor, în cât trimișiĭ le putea vinde maĭ scump, nu însă maĭ eftin.

Sosind Tudor și Busica în Transilvania, găsiră nisce Ungurĭ carĭ le oferiră un preciu maĭ avantagios de cât cel fixat de proprietar, priimind și arvună 300 fiorinĭ în argint; peste duoĕ ḑile, cumpĕrătoriĭ anunciă pe vîndĕtoriĭ vitelor că sunt siliţĭ a renunţa la arvună, fiind vitele cumpĕrate prea scump.

Bușica și Tudor trec la Pesta, unde vênd vitele cu preţ maĭ favorabil de cât cel oferit de Unguriĭ carĭ perduseră arvuna.

La întórcerea lor în România, Tudor voi să încerce credinţa tovarășuluĭ sĕu, pe care póte voia a și-'l asocia la marea întreprindere ce proiecta încă d'atuncĭ.

— Tovarășe, i ḑise Tudor, am să'ţĭ fac uă destăinuire; dar să'mĭ jurĭ că nu veĭ scóte vorbă.

Bușica jură; și Tudor se esplică ast-fel:

„Arvuna de 300 fiorinĭ am putea să o împărţim între noí, căci vitele le am vêndut cu maĭ mare preţ de cât celŭ hotărît de boer; norocul nostru a fost ca să câștigămŭ pe d'asupra 300 fiorinĭ, pe cari i-putem împărţi, decă veĭ voi.“

[1]) Dupĕ nota comunicată de D-nu Niţă Isvoranu, fost primar în Severin, și căruia i s'a comunicat acésta de bătrânul Gărdărénu, amic intim al luĭ Tudor. Acésta o afirmă și reposatul N. Ipatescu, în nota ce 'mĭ-a procurat înaintea morţiĭ sélle.

După câte-va minute de gândire, Bușica, care se temea póte d'uă cursă din partea luĭ Tudor, rĕspunde:

— Eŭ nu sunt de părere a face acésta; căcĭ ceĭ 300 fiorinĭ sînt norocul boeruluĭ.

— Bine! respunse Tudor. Aĭ dreptate! Așa este! „Remăie taina între noĭ; dar ţinete de jurămênt, c'apoĭ nu e bine de tine."

După uă săptĕmână saŭ douĕ dela sosirea lor în ţéră, Busica descopere G.......... propunerea luĭ Tudor; G....... chiamă pe Tudor, îĭ impută acea faptă de necredinţă, și-ĭ dă și douĕ palme, ca pedépsă.

Intâlnind pe Busica, Tudor îĭ aruncă uă căutătură spăimăntătóre, și îĭ ḑice:

— M'aĭ vîndut, Iudo! Iţĭ voiŭ plăti, décă voiŭ trăi!

Nu mult dupŏ acésta, Russia declară resbel Turcieĭ; Tudor înrolésă cu spesele sélle maĭ multe sute de volintirĭ românĭ, cu cari luptă vitejesce sub stégurile rusescĭ.

In prima iarnă a cantonamentuluĭ oștiriĭ rusescĭ, Tudor ia cu sine căţĭ-va Cazacĭ, și se duce la satul Sesescĭ, unde locuia Busica; și îlŭ bate cu parul, de la cap pênĕ la picióre, în cât îlŭ face piftie, lăsându-lŭ mort.

G.........., care iubia pe Busica, reclamă la Generalulŭ russŭ, ce staţiona în Craiova, cerând mórtea luĭ Tudor. „Cap pentru cap," ḑicea G...........

Generalul ordonă îndată arestarea luĭ Tudor.

In arestŭ, 'ĭ vine luĭ Tudor uă idee ingeniósă. Corrumpe sentinela ce'l păḑea, și se duce într'uă nópte, însoţit de sentinelă, la amanta Generaluluĭ, uă cocónă din protipendadă.

Tudor cade la piciórele eĭ, și 'ĭ oferă 2000 de rubiele, negreșit din baniĭ luaţĭ de la Turcĭ; și o rógă să céră de la General liberarea luĭ, arătându-ĭ și mijlocul cum ar putea să'l scape. Mijlocul era acesta:

Generalul să céră G.......... un dar, care nu-'l va costa nimic; G........... nu va refusa cererea; atuncĭ generalul i va ḑice: „dăruesce-'mĭ capul luĭ Tudor, care ne e de

„folos în resbelul cu Turciĭ.“ G......... va fi silit să se ţie de vorbă; şi Tudor este scăpat.

Planul reuşi de minune.

Intr'uă séră, pe când boeriĭ se aflaŭ la jocul de cărţĭ, façiă fiind şi G.... ...., generalul ḑisse acestuia:

— Arhonta, am să'ţĭ fac uă rugăciune.

— Sunt la poruncile Escelençieĭ Vóstre!

— Am să'ţĭ cer un lucru, care nu te costă nimic.

— Ce lucru? întrébă boerul curios.

— Făgăduesce-'mĭ ântêiŭ, ş'apoĭ îţĭ spuiŭ; îţĭ repet însă că nu te costă nimic.

G......... se sfiesce d'o camdată; dér înduplecat de rugăciunile boerilor ce eraŭ façiă, respunde în fine, ḑupa puçină gândire:

— Fie'ţĭ dăruit, Escelenţă, lucru care cerĭ.

Generalul cere atuncĭ iertarea luĭ Tudor.

G.......... se scólă supărat, şi ḑice:

— 'Mĭ-a scăpat hoţul! Astea suntŭ minunile luĭ! Avea dreptate bietul tată-meŭ!

„Am făgăduit, Escelenţă, şi 'mĭ ţiŭ cuvêntul; poruncesce însă, Escelenţă, să chieme pe Tudor aicĭ.“

Tudor este adus înaintea generaluluĭ.

— A! hoţule! i ḑise G.......... Aĭ scăpat de la mórte, căcĭ n'am putut strica hatârul Escelençieĭ séle; dar mórtea credinciosuluĭ meŭ Busică trebue resbunată.“

Şi ḑicênd aceste vorbe, i trage douĕ palme [1]).

Cu tóte acestea, Tudor, când a luat cârma ţĕreĭ, ca cap al mişcăriĭ, nu 'şĭ a resbunat contra patronuluĭ sĕŭ, dupĕ câte ştim despre faptele séle din timpul acela; dar ur-

[1]) Dupŏ încredinţarea D. Ioniţă Hâldan, proprietar din comuna Tarniţa, plaiul Cloşiani, districtul Mehedinţĭ, vecină cu Glogova, proprietatea G...............

Ast-fel numaĭ se póte esplica faptul relatat de D-nu Gr. Tocilescu, şi comunicat de D-nu Davila, dupĕ naraţiunea Gener. Mavru. Acesta afirmă, în memoriele séle, că, fiind Tudor ameninţat cu mórtea de Generalu rusŭ, ar fi mijlocit la general iertarea luĭ Tudor.

Veḑĭ discursul D-luĭ Tocilescu, în *Columna luĭ Traian*, No. 86 pe anul 1871.

mașiĭ G................. tratéšă și adĭ pe Tudor de *Ciocoiŭ.*

In prima domnire în Muntenia a luĭ Constantin Ipsilante (1802—1806) Tudor a fost însărcinat de acel domn cu formarea unuĭ corp de volintirĭ, cu care Ipsilant, dupŏ cum vom arăta, voia în aparință să apere România de peste Olt de năvălirile rebeluluĭ Pașă Pazvantolu; în realitate însă voia cu ajutorul aceleĭ oștirĭ naționale sĕ pótă realisa planul sĕŭ pentru liberarea Grecilor de sub jugul otoman. Pentru acest sfârșit Constantin Ipsilant a ajutat pe Sîrbĭ pe sub mână, cu arme și cu munițiunĭ, în revolta Sîrbilor contra Porțiĭ din anul 1804, negreșit cu speranța că revolta Sîrbilor va determina pe Pórtă a îngădui pe Ipsilant la înființarea ostireĭ naționalĕ; iar ajutorul Sîrbilor i va fi de folos când Greciĭ se vor rescula contra Turcilor.

In a doua domnie d'un an a luĭ C........... Ipsilante și în timpul resbeluluĭ turco-russ aflăm pe Tudor biv-vel comis și vătaf de plaiŭ la Cloșanĭ. [1]).

Tudor fu onorat de Ipsilanti și cu rangul de Sluger, negreșit pentru serviciile séle ca comandir de Pandurĭ [2]). Resbelul Russo-Turc (1807—1812) află pe Tudor în stare d'a lua parte activă în acea luptă, al caria resultat final avea să fie încorporarea Bassarabieĭ cu imperiul Rusŭ; de și Româniĭ atuncĭ îșĭ vĕrsară sângele, ca și alte dățĭ, pentru dobêndirea drepturilor lor naționale.

Acéstă speranță făcu pe Tudor și pe Solomon (care și acesta luptă atuncĭ sub ordinile luĭ Tudor) [3]) a repurta victoriĭ ilustre în contra Turcilor în capul pandurilor, sub stégurile rusescĭ. Viteziĭ pandurĭ aĭ luĭ Tudor contribuiseră multŭ la luarea cu asalt a cetățeĭ Rahova, și

[1]) Cum atestă ordinul de numire al luĭ Tudor, cu data din 1806 Decembre 20 care se află în posesia D-luĭ Ioan Vladimirescu, nepot de frate al luĭ Tudor, despre care am vorbit la început. — Vedĭ și Nota N. XCVI.

[2]) Cum atestă semnătura din biletul sĕŭ din 1808.
Vedĭ nota No. V.

[3]) Vedĭ biografia luĭ Solomon, tipărită în Craiova la 1862.

la învingerea Turcilor de la Fetislan şi din alte localităţĭ; pentru-acéstă bravură Tudor fu decorat de generalul rus Cheraloff cu ordinul Vladimir, şi onorat cu rangul de parucic saŭ officer. [1])

Ca tot d'auna, în óstea ruséscă din resbelul dela 1807 fură mulţĭ Românĭ cariĭ iubiaŭ sinceramente pe Ruşĭ, şi luptară cu credinţă sub stégurile lor, sub comanda luĭ Tudor şi Solomon; căcĭ prin Ruşĭ, ca ortodocsĭ, eĭ speraŭ a scăpa ţéra de jafurile Grecilor şi de cruḑimile Turcilor; dar eraŭ şi Românĭ cari pe façă simpatisaŭ cu Ruşiĭ, iar pe suḃ ascuns dedéŭ concursul Turcilor, de la cari speraŭ póte maĭ multe folóse de, cât dela Ruşĭ.

Unul din aceştia fu Ghiţă poroclit Răescu (póte fiind că era om rĕŭ), din familia Gornovicenilor. Tudor, care 'lŭ associasse, se vede, în planul sĕŭ de emanciparea ţĕrreĭ [2]) dar se îndoia de caracterul sĕŭ, îl spiona prin credincioşiĭ sĕĭ; convins de trădarea sa, hotărâsse a'l pedepsi, după cum ştia el să pedepséscă pe assemenea ómenĭ. Răescu prinse de veste, şi ceru iertare luĭ Tudor printr'uă scrisóre plină de umilinţă şi de căire. Tudor se milostivi şi'l iertă. [3])

Uă sórtă maĭ tristă avu Nicolicescu, care se arătă rebel pe façiă contra luĭ Tudor, precum vom arăta la locul sĕŭ.

In resbelul de la 1807—1812 Tudor făcu cunoscinţiă cu căpitan Iordache [4]) a căruia amiciţie avea a'ĭ fi şi folositóre şi fatală, cum vom dovedi în cursul acesteĭ istoriĭ.

Cu acea occasiune Tudor făcu cunoscinţă şi cu Stroganoff, ambasadorul Russieĭ la Constantinopole, cu care

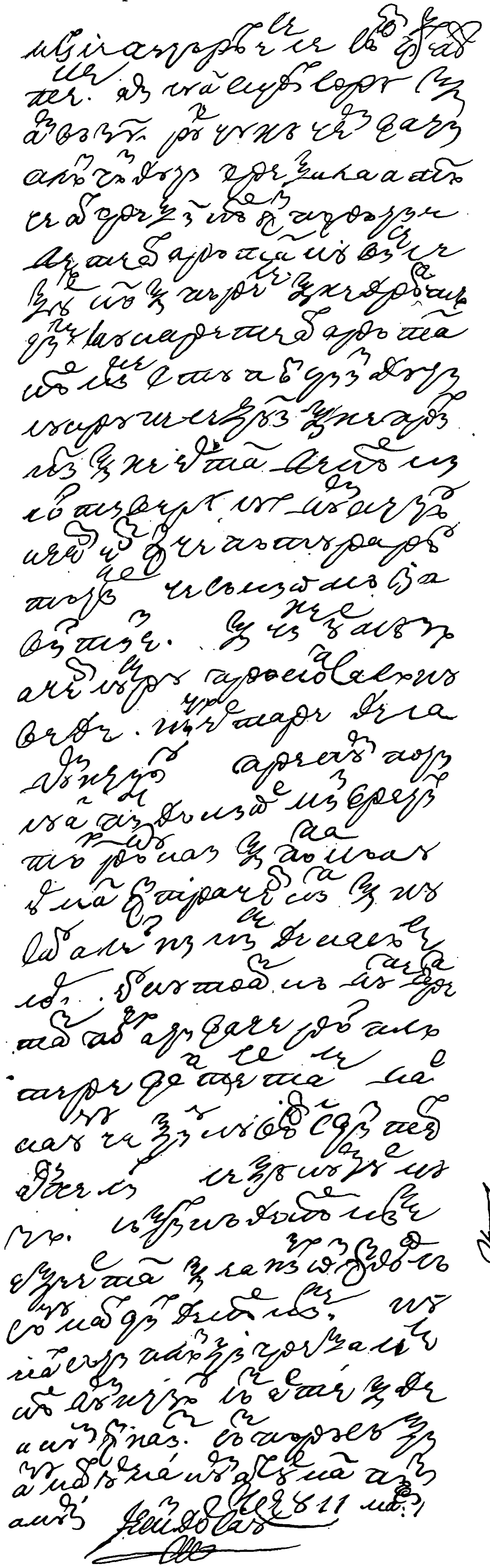
[1]) Veḑĭ nota luĭ Capodistria către consulul rus Pini, în opera luĭ Prokesch-Osten, Vol. III pag. 58—60.

[2]) Dupĕ cum affirmă D. Hergot din Tarniţa.

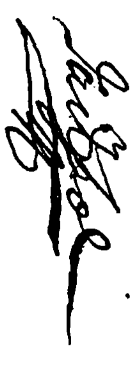
([3] Veḑĭ *fac simile* al biletuluĭ luĭ Tudor către Răescu în frontispitul acesteĭ istoriĭ. Veḑĭ şi Nota No. XCVI.

[4]) Veḑĭ discursul luĭ Tudor către Pandurĭ, în Memoriul luĭ Chiriac Popescu, publicat în *Românul* No. 307 pe anul 1862.

FAC SIMILE
allŭ scripturei lui Tudor Vladimirescu.

Semnatura lui Tudor din proclamatiile selle, din anulu 1821.

REPRODUCEREA
allăturatuluĭ autografŭ

Dumitale Ghiță Răescule, sănĕtate îțĭ poftescŭ!

Am luat scrisórea, și am vĕḑut rugăciunea ce'mĭ facĭ, plĕngêndu'țĭ greșala atât ce aĭ greșit către împărătie de te-aĭ arătat cu viclesugŭ, cât și pirele și nedreptățile cu care te aĭ arătat către mine, stăpinŭ fiindu'țĭ: lucru nelegiuitŭ, și nepriimitŭ, și neiertatŭ de către milostivirea luĭ Dumneḑeŭ.

Acésta este începĕtura reutăților, ce se chiamă Zavistie, și cine urmésa acestŭ lucru procopsélă nu vede, nicĭ iertare dela Dumneḑeŭ, precum poțĭ lua pildă chiar din frațiĭ teĭ, Raducanu și Popa, că aŭ urmat întrʼ acestŭ chipŭ, și nu s'aŭ alles nimic de casele lor. Eu cu tóte că după dreptate pociŭ a'țĭ face resplătire faptelor talle, dar ca unul ce știŭ cuvêntuluĭ sfinteĭ evangheliĭ, și legea cum urmésă, să știĭ că de către mine escĭ iertat; și la nicĭ uă îndoială să nu maĭ fiĭ de către mine; numaĭ să'țĭ plĕngĭ greșalele către Dumneḑeŭ să te ierte; și de acum înainte să te părăsescĭ a numaĭ urma cum aĭ urmat pînă acum. (1)

811 Martie 1.

Theodor Slugerul.

(1) Originalulŭ olografŭ illŭ possedă D. Hergot, din comuna Tarnița, dist: Mehedinți, plaiulŭ Cloșanĭ.

Pentru esplicarea acestuĭ billetŭ să se vĕdă pag: 22.

ţinu maĭ în urmă corespondinţă în diferite afacerĭ, private şi publice. [1])

In timpul aceluĭ resbel de şése anĭ, Tudor esercită multe cruḑimĭ contra Turcilor; ast-fel că numele sêŭ devenise spaima Turcilor, ajungând acest nume pênĕ la urechile Sultanuluĭ.

De şi prin tratatul de pace de la 1812, se accorda iertare tuturor Raelelor cari participaseră în acest resbel contra Turcieĭ, Sultanul însă trimise pe un Capugiŭ cu ordin către Vodă Caragea d'a trimite pe Tudor legat la Constantinopole. Tudor se afla atuncĭ în Bucurescĭ, în curtea luĭ Constantin Samurcaşĭ, unul din patroniĭ sêĭ; acesta, aflând în Divan despre acel ordin, insciinţă îndată pe subt ascuns pe Tudor a se face nevăḑut. Tudor fugi călare la Târgu-Jiuluĭ, trăgând d'a dreptul la Vasile Mungescu, cu care se cunoscea din casa G................, şi căruia îĭ destăinui pericolul ce'l amerinţa. — Mungescu chiemă pe egumenul schituluĭ Lainiţĭ, ce se întâmplase a se afla atuncĭ în Jiŭ; îmbrăcă pe Tudor în vestminte călugărescĭ, îĭ dete un paseport cu nume strein pentru trecerea sa peste frontieră; şi îl recomandă apoĭ egumenuluĭ a'l ţine ascuns în numitul schit pênĕ va trece pericolul. Peste puţin, Tudor trecu în Transilvania, şi de aci la Viena, unde, negreşit cu recomandaţiile luĭ Stroganoff, făcu cunoscinţiă cu Capodistria, represintantul Russieĭ în congresul de la Viena.

A doua ḑi dupŏ plecarea luĭ Tudor la schitul Lainiţĭ, sosi în Târgu-Jiuluĭ trimisul Sultanuluĭ, însoçit de maĭ mulţi Arnăuţĭ domnescĭ, cari din Bucurescĭ luaseră urma luĭ Tudor.

Mungescu, întrebat despre Tudor, spuse trimisuluĭ că

[1]) Dovadă, notele despre Tudor procurate de reposatul Nicolae Ipatescu; iar maĭ cu sémă uă epistolă a unuĭ Spirea Milea de peste Milcov, cu data din 25 Iulie 1838, scrisă din Bucurescĭ către protopopu Căpleanu, şi în care se afirmă că între hârtiile luĭ Tudor figuréḑă maĭ multe scrisorĭ d'ale luĭ Stroganoff către Tudor, scrise în limba francesă, din aniĭ 1817 şi 1818, pentru uă sumă de banĭ peste 160,000 leĭ.

Tudor s'a văḑut prin oraşiŭ, dar a plecat; şi că trebue să fie la proprietatea sa din Cerneţĭ.

Negăsindu'l acolo, şi spuindu-i-se că a trecut în Austria, Capugiul dede foc caseĭ şi vieĭ luĭ Tudor din Cerneţĭ; apoĭ, întâlnind în marginea Dunăriĭ un ţĕran, i tăie capul şi-l duse la Paşia din Rusciuc, assigurându'-l că acesta este capul luĭ Tudor. Prin acest espedient, trimisul turc scăpă capul sĕŭ. [1])

Acest fapt modificat îl afirmă şi Dârzeanu, ḑicând:

„In vremea trecuteĭ resvrătirĭ, fiind acest Tudor comandirŭ de Pandurĭ, a săvêrşit multe ucidérĭ în partea loculuĭ; şi dupĕ săvârşirea resboiuluĭ, a fost hotărât pierḑăriĭ; şi *cacerdısându-se* în ţéra nemţéscă, a mers la Viena, pe când se aflaŭ Impĕraţiĭ adunaţĭ acolo; când, prin mijlocirile ce aŭ fost avut, s'a arătat la Impĕratul, ce l'a cinstit cu cin de maior; şi întorcându-se apoĭ în ţéră, pe la Ruşéva, prin mijlócele ce a avut, printr'unul din boeriĭ ceĭ aleşĭ aĭ ţĕreĭ, a rămas nebântuit, petrecând când prin Craiova, când prin Bucurescĭ, pênĕ ce a luat vătăşia plaiuluĭ Cloşaniĭ, din jud. Mehedinţĭ, de la Vornicul de ţéra de sus; dar neputând dăinui acolo, orândui în plaiŭ vechil pentru căutarea trebilor vătăşieĭ; şi se afla petrecând ca un mosafir în politia Bucurescĭ.“ [2])

La 1814, aflăm pe Pavel Vladimirescu, fratele luĭ Tudor, vătaf la plaiul Cloşianilor, negreşit dupĕ recomandaţia frateseŭ Tudor, care era patronat de maĭ mulţĭ boierĭ influenţĭ, şi maĭ ales de Regep Paşa şi de Strogaroff, cum am arătat. [3])

La 1815 iar aflăm pe Tudor vătaf de plaiŭ la Cloşianĭ. [4])

[1]) Dupĕ notele procurate de reposatul Scarlat Rosseti, făcute dupe nisce notice ale luĭ Vasile Móngă, cu care era strâns legat. — Veḑĭ şi Memoriul luĭ Chiriac Popescu, în *Românul* No. 299 pe 1862.

[2]) Memoriul luĭ Dărzénu, publicat în foiletonul *Trompeteĭ Carpaţilor*, pe 1868., No. 646.

[3]) Ordinul de numire al luĭ Pavel Vladimirescu din 1815 Iuliŭ 20, în posesia fiuluĭ sĕŭ, D. Ión Vladimirescu, din Vladimir.

[4]) Petiţia luĭ Tudor către Domnul Caragea, prin care cere înapoĭ baniĭ ce didese pentru vătăşia plaiuluĭ, fiind că se înlocuise cu un óre care Ión Grecescu; şi Vornicul rânducęşte bumbaşir (esecutor) pentru împlinirea banilor cuveniţĭ luĭ Tudor. — Veḑĭ anaforaoa luĭ Isaac Ralet, biv-vel Vornic, cu data din 8 Iuliŭ 1815, în condica No. 84 a Arhiveĭ Statuluĭ pag. 388.

La 1816, iar îllŭ aflăm vĕtaf la acellŭ plaiŭ. [1])

Tudor era temut şi respectat de Vodă Caragea, care 'lŭ consulta adesea în privinţa contribuţiunilor ce voia să decreteḑe, voind a afla de la dênsul impresiunea ce ar produce acele contribuţiunĭ asupra locuitorilor de peste Olt. [2])

Când nu se afla vătaf de plaiŭ, Tudor îşĭ petrecea timpul la locuinţa sa din Cernețĭ, unde trăia retras, visitând numaĭ pe vĕrul sĕŭ Ioniţă Burilianu, şi pe amiciĭ sĕĭ Gărdăreanu şi Miculescu; numaĭ la aceştia lua el cafea şi mânca, avênd încredere deplină în eĭ; căcĭ Tudor era fórte bănuitor.

Indată ce intra la aceştia, Tudor şedea puţin jos; apoĭ se scula, şi începea să se plimbe prin cameră, tăcut şi gânditor.

Când intra cine-va în cameră, Tudor arunca asupră'ĭ uă căutătură scrutătóre; şi continua apoĭ primblarea sa perpetuă.

Intr'uă ḑi Gărdăreanu îl întrebă:

— Mĕ iartă, prietene, să te întreb ceva. De ce nĕ'ĭ fi şeḑênd jos când viĭ la mine, ci te plimbĭ mereŭ?

Dupĕ câte-va minute de gândire, Tudor respunse:

— Nu şed jos, prietene; pentru că póte vine la D-ta vre uă putóre de Ciocoiŭ; şi nu voiŭ să mĕ scol înaintea luĭ. [3])

Despre viaţa privată a luĭ Tudor la Cernețĭ, şi despre viaţa sa publică ca vĕtaf de plaiŭ la Cloşianĭ, bătrâniĭ cariĭ 'l-aŭ cunoscut nareasă multe fapte şi respunsurĭ caracteristice, din cariĭ vom relata câte-va; căcĭ prin ele se póte cunóşte maĭ bine caracterul şi aspiraţiunile luĭ Tudor.

Cu mulţĭ anĭ înaintea Revoluţiuniĭ, Tudor strângea ar-

[1]) Ordinul domnesc din 1816 Aug. 20, pentru buna paḑă a potecilor plaiuluĭ contra făcătorilor de rele, aflat tot în posesia D. Ióu Vladimirescu.

[2]) După încredinţarea D. Petrache Poenaru.

[3]) După încredinţarea D. Niţă Isvoranu, din Severin.

me, (pistóle, puşcĭ şi iatagane, pe care le ascundea în cula dela via sa de lăngă Cerneţĭ. [1])

Cŭ mult înaintea revoluţiuneĭ, Tudor recruta bărbaţĭ hotărăţĭ şi de inimă, cari aveaŭ să'l ajute în patriotica sa întreprindere; astfeliŭ îşĭ asociă de timpuriŭ pe Ioniţă Creţescu [2]) care se afla şi el p'atuncĭ îngrijitor tot la moşia Glogova, proprietatea G................ [3]); îşĭ asoçiă asemenea pe Gărbea, ajutorul sĕŭ la vătăşia de plaiŭ, în prediua Revoluţiuniĭ, şi care'l ajută nu puçin în mişcarea dela 1821, cum vom arăta la locul sĕŭ; pe Căpitan Orleanu, şi pe N. Zoican, intimĭ aĭ sĕĭ; pe logofătu Radu Miu, ajutorul sĕŭ ca vătaf de plaiŭ, la 1819; pe Vasile Ghelmegénu, pe care 'l a şi făcut prefect la Vălcea în timpul mişcăriĭ; pe Vasile Móngă, unul din confidenţiĭ şi consiliariĭ sĕĭ, boer cu mare influinţă în Gorjiŭ; pe Drăghiceanu Sîrbu, pe Hergot, pe Nicolicescu, şi pe alţĭ; astfel că, la semnalul dat de Tudor, după mórtea luĭ Suţu, acestia începură a recruta Pandurĭ în Gorjiŭ şi în Mehedinţĭ, unde aceĭ intimĭ aveaŭ influinţă. [4])

Din acésta să invederéḑă că Tudor, âncă din a sa junie, cugeta la mijlócele d'a scăpa ţéra de Grecĭ şi de Ciocoĭ, prin ajutorul Rusieĭ, aşteptând numaĭ ocasiunea favorabilă.

Şi fiind-că asemenea planurĭ nu pot rĕmănea cu totul secrete, Tudor fu în multe rändurĭ denunţat la Caragea ca tulburator, şi scăpă numaĭ prin isteţimea sa. Dumnezeul Romănilor îl conserva negreşit pentru scopul cel sânt al eliberăriĭ acestuĭ popor martir.

[1]) După încredinţarea D. Ión Brezoianu, care a fost mulţĭ anĭ profesore în Mehedinţĭ, şi în intimitate cu bĕtrânul Gărdărénu.

După D. Hergot, Tudor ascundea arme şi în pădurile din plaiul Cloşianĭ, în timpul căt a stat vătaf de plaiŭ acolo. Acésta ni se pare maĭ probabil.

[2]) Părintele D. Al. Creţiescu, fost Ministru de Culte, şi Preşedinte de Secţiune la Cassaţiune.

[3]) După încredinţarea luĭ Niculcea Bălănescu şi Dumitraşcu Ploscar din Pestriça, plasa Motru de sus, distr. Mehedinţĭ, bătrânĭ dela 70 anĭ în sus.

[4]) După încredinţarea D. Hergot dela Tarniça, şi a D. Stoenescu dela Baia de aramă. Veḑĭ şi Cioranul, Dirzeanu etc.

Astfelŭ, la 1818, Vodă Caragea trimise la Cernețĭ un Buluc-bașa domnesc cu treĭ Arnăuțĭ, ca să ridice pe Tudor. El chiămă pe Protopopul Ioniță deputatul, confessorul și intimul sêŭ, ca să'ĭ citéscă rugăciunea pentru învingerea inamicilor; apoĭ îĭ încredință cheia caseĭ, după cum făcea tot d'auna când părăsia pentru maĭ mult timp căminul seŭ.

In ḑiua plecăriĭ, Tudor îșĭ puse uniforma de Parucic rusŭ, încinse sabia ce 'ĭ se offerise de Rușĭ pentru bravurile séle în resbelul Turco-Rusŭ de la 1806—1812, și se puse în căruciorul de poștie, allăturĭ cu Buluc-bașa.

Peste două sĕptămânĭ, Tudor se înturna singur la Cernețĭ, spuind intimilor sĕĭ că aŭ fost niște pârĭ nedrepte din partea vrăjmașilor sĕĭ; maĭ mult nu voi a se esplica. [1])

Bătrânul Grigorie Mungescu, fiiul luĭ Vasile Mόngă, assigură că tot în timpul luĭ Caragea, Tudor ar fi făcut parte dintr'uă conspirație a unor boierĭ patrioțĭ (nemulțumițĭ); Caragea ordonă a pune măna pe Tudor, ca de la ellŭ să afle pe capiĭ conspirațiuniĭ; Tudor prinse de veste și sĕ ascunse într'uă butie, în casa boieruluĭ Filipescu; astfel numaĭ putu scăpa de ochiĭ spionilor, până s'a liniștit lucrul; apoĭ, dobândind răvaș de drum de la Spătărie, prin mijlocirea acelluĭ boer, cu nume și cu portu schimbat, trecu peste Olt, adăpostindu-se la Vasile Mόngă. [2])

Se vede că într'uă asemenea împrejurare aflându-se, Tudor hotără a părăsi ţéra pentru maĭ mulţĭ anĭ, făcându'șĭ și diată. [3]) Nenorocire că diata e fără dată; trebue ănsă sĕ fie făcută nu mult înaintea Revoluțiuniĭ, pentru cuvĕntul că averea de care dispune Tudor în diată nu s'a maĭ adăugat după aceea.

Intr'uă ḑi, pe când Tudor se afla la via sa de la Cer-

[1]) După relația D. C. Hristescu din Severin, bătrân ca de 75 de anĭ, și care a trăit în Cernețĭ pe când Tudor viețuia acolo.

[2]) Nu cumva bătrâniĭ confundă acésta împrejurare cu aceea a Cavazuluĭ turc, și cu cea descrisă de Dîrzénu?

[3]) Veḑĭ Nota No. VI.

neţĭ, servitoriĭ seĭ îşĭ permiseră a maltrata p'un marchitan Evreŭ, care umbla cu marfă prin sate; Tudor îĭ dojeni aspru, observăndu-le că şi Evreul e făptura luĭ Dumnedeŭ, şi nu trebue batjocorit; şi le ordonă straşnic a nu maĭ cuteḑa altă dată să batjocorécsă pe verĭ-cine ar intra în curtea sa, că vor fi aspru pedepsiţĭ. [1])

Tudor, înainte de Revoluţiune, ca şi în timpul mişcăriĭ, avea servitorĭ fidelĭ cari 'ĭ găteaŭ singurĭ bucatele, şi care 'l însoţeaŭ căllare orĭ unde se ducea.

Pe cănd vieţuia la Cerneţĭ, Tudor avea pe un Marian ca servitor fidel, în care avea tótă încrederea, şi care'l însoţia căllare şi armatŭ în tot locul. [2])

— Dar D-ta, ce ştiĭ să'mĭ spuĭ despre Tudor? întrebaiŭ pe un bătrăn bogasieru din Cerneţĭ, în ḑiua de 12 Aprilie, (1872) când am viḑitat Cerneţiĭ.

— Sciŭ atăta, D-le, că Tudor 'mĭ a omorât un câĭne, la care ţineam mult.

— Ia povesteşte'mĭ acéstă împrejurare.

— Intr'una din ḑille, Tudor trecea căllare pe lăngă prăvălia mea, însoţit de Marian, ca să se ducă la boerul Gărdăreanu; căĭnele meŭ muşcă calul luĭ Tudor de picior; Tudor opri calul şi'mĭ aruncă uă căutătură cruntă; apoĭ îşĭ urmă drumul, fără a ḑice nimic.

A doua ḑi căĭnele muşcă iar calul luĭ Tudor; atuncĭ Tudor se întórse către Marian, şi 'ĭ ḑise:

— Omóră'l!

Marian scóse pistolul de la cobur, şi împuşcă căĭnele.

Pela 1809, paĭspreḑece Sêrbĭ spionĭ, ce treceaŭ regulat Dunărea nóptea, ca să spionese pe Ruşĭ, şi ca să hoţiască, fură prinşĭ de Tudor; ell tâie şépte inşĭ cu măna sa. Nimenĭ nu cuteḑa a se ruga de dênsul pentru iertarea lor, cunoscănd firea luĭ cea selbatică; dar un Stefan Columbeanu, ce era faţă la acea tragică scenă, şi care era om allŭ luĭ Dumitru Bibescu, pe care Tudor îl res-

[1]) După relaţia d. C. Hristescu, din Severin.

[2]) Domnul C. Hristescu, din Severin:

pecta, își puse viața în pericol; și luând pe Tudor în brațe, pe la spate, îl înpiedică a continua acea măcelărie. „Iartă'ĭ boerule, ḑisse Columbeanu tremurând; iartă'ĭ, pentru suffletul reposaților părințĭ aĭ D-le."

Luĭ Tudor îĭ plesni buza de necaḑ, și'ĭ curse din ea mult sânge. Aceasta îl liniști óre cum; ordonă însă a bate cumplit pe ceĭ lalțĭ șépte Sêrbĭ ce remăsesseră viĭ. Tocmaĭ după treĭ ḑille, Tudor ḑisse Columbeanuluĭ, aruncându-ĭ uă căutătură cruntă: „De nu eraĭ om allŭ Bibesculuĭ, te făceam treĭ bucățĭ."

Pe Columbénu îl apucă frigurile, nu atât de cuvintele luĭ Tudor, cât de căutătura luĭ cea grozavă. [1])

In timpul mișcăriĭ, acest Stefan Columbeanu trimise la Tudor pe preotul Gg. din Negrenĭ, ca să'ĭ dea un bilet de drum (tescherea, cum se ḑicea p'atuncĭ) spre a fi nesupărat de Pandurĭ și de Arnăuțĭ; Tudor 'ĭ dete un bilet, în care scria: „de famillia Columbenilor nimenĭ să nu se atingă, că sunt frații meĭ; și cine va îndrăsni a le aduce vr'uă supărare, cu capul va plăti nesupunerea lui." [2])

Despre Dumitrache Bibescu (părintele prinçiului Știrbeĭ) se ḑice că, înainte de 1806, fiind arestat de Turci, pârît ca seraschier al Rușilor de către Brăiloiu și Hagi-Enuși, Tudor îĭ propusse să'l scape dela arest; dar Bibescu 'i respunse: „Maĭ bine să piară un om, de cât Craiova să fie arsă și robită de Turci." Ellŭ fu dus de Turcĭ la Silistra.

Constantin Ipsilanti, viind domn în țérrà a doua óră, mijloci la Pașa iertarea lui, Ipsilanti fiind cumnat cu Bibescu; și'l făcu și ispravnic la Craiova. [3])

Cruḑimile luĭ Tudor contra Turcilor și a unor Sîrbĭ ca ceĭ uccișĭ de dînsul, atrase asupră'ĭ mare ură din partea Turcilor,

[1]) După relația lui Dumitrache Columbeanu, vêrŭ cu Tudor, de care am menționat la începutul acesteĭ biografiĭ.

[2]) Totŭ după încredințarea Columbeanului.

[3]) D. Ion Ionescu, în opera sa *agricultura în Mehedințĭ*, la pag. 665, assigură că la biserica dela schitul Topolniça se afla la 1821 un pomelnic al famillieĭ Bibescului, Ispravnic atunci la Mehedințĭ, scris de mâna luĭ Tudor.

carii în maĭ multe rĕndurĭ îl încungiurară în culla dela via sa din dealul Cerneţilor.

In muntele Curilla, ce domină acelle dealurĭ, Tudor avu mai multe lovirĭ seriόse cu Turcii; se vĕd şi adĭ urme de întăriri (meteredurĭ) în acea localitate.

Intr'una din acelle lovirĭ, Tudor fu înconjurat de Turcĭ de tόte părţile, şi scăpă ca prin minune. [1])

In asemenea grele împregiurărĭ, saŭ când era silit a se ascunde de persecuţia Domnilor, Tudor afla adăpost în Monastirea Tismana, unde avea amicĭ devotaţĭ pe unii din părinţiĭ dela această M-re, carí'l ascundeaŭ cu mare îngrijire; cănd însă persecutorii seĭ îĭ luaŭ urma, el fugea din Tismana, şi trecea muntele despre rĕsărit, acoperit ca şi adĭ cu pădurĭ stufόse; şi se ascundea la un ţĕran credincios, anume Pau Kiriţescu, din cătunul Topeştii, distanţă d'uă jumătate oră dela Tismana.

Tudor se plimba atuncĭ pe gândurĭ, măncănd puţin şi iute, şi vorbind şi maĭ puţin.

Intr'o di Tudor sosi la credinciosul seŭ Chiriţescu fόrte tulburat; şi fără măcar a da dioa bună, începu să se plimbe prin bătătură, cu mâinile la spate, în care ţinea un struţ [2]) încărcat; ellŭ ofta mereŭ, din adănculinimeĭ.

— Ce aĭ, boerule? îl întrébă Kiriţescu.

După un cart d'oră de găndire şi oftare, primblăndu-se necontenit, Tudor 'ĭ respunse in fine:

— Trăi-voiŭ óre să scap ţérra de leprele streine?

In deşert stărui Kiriţescu de Tudor a se esplica; Tudor nu maĭ scόsse nicĭ un cuvĕnt pănă a doua di, cănd se furişă din casă, şi se înfundă în pădure; Kiriţescu atuncĭ îl urmă de departe, şi'l vĕdu scăldându-se; dar o! minune! Dela capul pieptului, pe sub măna stăngă, pănă la spate, Tudor avea uă pată roşie, de lăţimea şi forma uneĭ săbiĭ: era pόte un semn din naştere!

Kiriţescu se destăinui socieĭ salle, care bănui că ar

[1]) După încredinţarea D. Stretcu, proprietar din Severin

[2]) Puşcă scurtă, în formă de carabină.

fi uă lovitură de sabie turcéscă; dar bărbatu-sĕŭ o făcu să înţellégă c'asemenea lovitură 'ĭ ar fi fost mortală, şi că nu putea fi de cât un semn ceresc că Tudor o să ajungă om mare.

„Ceea ce s'a şi adeverit!" observă oftând fiul luĭ Pau Chiriţescu, care'mia narat această particularitate curiósă. [1])

Ca vĕtaf de plaiŭ, Tudor a lăsat suvenire nesterse în Cloşianĭ şi în Cerneţĭ.

P'atuncĭ reşedinţa vĕtăşieĭ plaiuluĭ Cloşanĭ era comuna cu acest nume.

In comuna Cloşianĭ Tudor avea casă, móră, uă sfóră de moşie şi consângenĭ. [2])

La Cloşianĭ, în calitate de vĕtaf de plaiŭ, Tudor mèdita, în linişte singurătăţiĭ, la emanciparea Romănilor, pradă a Grecilor ş'a Turcilor.

Aci Tudor urmeădă să se fi consultat cu confidenţĭ ca Gârbea, ca Creţescu, ca Orleanu, asupra mijlócelor de sal-

[1]) După încredinţarea preotuluĭ de mir de la M-rea Tismana, anume Constantin Chiriţescu, bătrăn ca de 62 de anĭ; ell a aflat acestea chiar din gura tatăluĭ sĕŭ; şi ca copill de dece anĭ atuncĭ, a fost tare impressionat şi de fisionomia şi de caracterul luĭ Tudor.

[2]) Casa luĭ Tudor era pe locul unde este adĭ primăria, şi care fu arsă dupĕ învingerea Revoluţiuniĭ.

Móra este la căte-va sute de paşĭ departe de casă, spre miadă-di. Se cunóşte încă urma diduluĭ făcut de Tudor, din dreptul caseĭ până la móră, pe marginea gărliçeĭ ce învârteşte móra, spre a o feri de inundaţiile riuluĭ Motru, ce curge la uă sută de paşĭ pe sub piatra Calluluĭ, spre rĕsărit. Lângă móră este uă salcie care se dice c'ar fi fost sădită din ordinul luĭ Tudor, la facerea moreĭ.

In stânca numită a Calluluĭ, se vede semnul uneĭ uşi şi al unor ferestre: aci Tudor cugeta a face uă bisericuţă în piatră, ca cea de la schitul Nămăeştiĭ, districtul Muscell.

Se cunóşte şi locul varniţeĭ unde Tudor strânssese varul necessar pentru facerea aceşteĭ bisericuçe.

Mişcarea de la 1821 n'a dat pas luĭ Tudor a'şĭ realisa piósa sa dorinţă.

In fine, spre Nord, este uă peşteră cu stalactite minunate, unde a fost ascuns butoiul cu tóte hartiile luĭ Tudor, private şi publice, despre care am vorbit în prefaçă.

In fine, la biserica din Cloşianĭ esistă penticostarul unde se află pomelnicul reprodus la Nota No. IV.

Am aflat la Cloşianĭ la $^{17}/_{29}$ Aprilie, 1872, uă femee bătrănă, ca de 80 de anĭ, anume Stanca a luĭ Nicolae Tivig, vară a doua a luĭ Tudor despre mamă, p'all căria bărbat l'a scutit Tudor de bir, pe când era vĕtaf de plaiŭ.

vare a fraţilor luĭ de sub jugul Greculuĭ ş'al Ciocoiuluĭ; d'aci trebue să fi recrutat Tudor braçie şi inimĭ care aveaŭ să'l ajute în realisarea planuluĭ sĕŭ salvatoriŭ.

La Cloşianĭ şi la Baia d'aramă trăesc încă bătrânĭ septagenarĭ, cariĭ aŭ cunoscut pe Tudor, cum şi sătenĭ cariĭ aŭ aflat de la alţĭ bătrânĭ ce'l servisseră multe trăsurĭ caracteristice despre viaţa şi conduita sa, ca om public şi privat.

Ión Talaman, ce a murit în etate de 85 de anĭ, şi Ion Iosan, ca de 110 anĭ, sătenĭ din Cloşanĭ, s'aŭ bucurat de încrederea luĭ Tudor. Intr'uă ḑi Talaman îĭ ḑisse:

— Boerule, să mĕ ierţĭ, să te întreb ceva. De ce nu te însorĭ? Să te statorniceştĭ aicĭ la noĭ; să te avem în tótă viaţa vĕtaf de plaiŭ; căcĭ eştĭ iubit de toţĭ, ca boer drept şi cu frica luĭ Dumneḑeŭ; ne-aĭ scăpa de Ciocoiĭ cari ne-ar prăda.

Tudor, după multe minute de gĕndire, respunse oftând:

— E! Talamane! Eŭ nu sunt făcut nicĭ pentru avere, nicĭ pentru muiere; sunt făcut pentru alt-ceva. [1])

Altă dată, Tudor se întorcea de la Bucureşcĭ, însoţit de Gărbea şi de Radu Miu, confidenţiĭ sĕĭ. Nóptea popossiră în cămp, lângă uă claie de fân; priponiră caiĭ allăturĭ, şi le detteră fĕnu din acea claie. Peste nópte, pe când Tudor cu amiciĭ sĕĭ dormiaŭ, se pomeni Gărbea cu cine-va că'l ia de pĕr, şi începe a'l tărnui, prohodindu'l: „că cu a cuĭ voie caiĭ lor mănâncă fĕnul luĭ.“ Era însuşĭ proprietarul clăiĭ de fĕn.

Gărbea se luptă, dar săteanul era maĭ ţépĕn; Gărbea era de desupt, şi priimea mereŭ grelle loviturĭ. Radu Miu sări să'l scape; dar Gărbea scósse pistolul de la brêŭ şi'l descărcă în adversarul sĕŭ, care căḑu mort. Apoĭ, încălicară şi plecară.

— Bine am făcut, boerule? întrebă Gărbea pe Tudor.

[1]) După încredinţarea D. Ioniţă Hăldan, din Tarniţă, căruia 'ĭ a spus aceasta însuşĭ Talaman.

— N'aĭ făcut bine, fiind-că era un frate d'aĭ noștri.

— Dar trântellele melle, boerule?

— Trânteală pentru trânteală. Dar ce s'a făcut nu se desface. [1])

Tudor a lăsat în Mehedințĭ suvenire neșterse ca impiegat și ca hotarnic; numaĭ când nu putea să împace pe împricinațĭ, atuncĭ îĭ judeca, saŭ îĭ trimetea la Ispravnicĭ. [2])

Tudor făcea și pe hotarnicul, cum dovedește uă însemnare de măna luĭ Tudor, fără dată, despre trăssurile moșieĭ Colibașilor, cu sumă de stănjenĭ, și pe care o possedăm noĭ, dată de D. Gr. Miculescu; cum și hotărnicia moșnenilor Cloșanĭ, ce o possedă D. Gg. Popescu (care possedă și móra luĭ Tudor) din Cloșanĭ; asemenea și hotărnicia Băiĭ de aramă, din 1820 Maiŭ 30, partea luĭ Manole Gugiŭ ș'a unor vecinĭ. [3])

Atăt Tudor, cum și bătrănul Miculescu (tata D. Grig. Miculescu) amândoĭ se bucuraŭ de cea maĭ bună opinie în Mehedinți și Gorjiŭ, ca hotarnicĭ oneștĭ și dreptĭ. Adesea orĭ eraŭ luați ca arbitriĭ de părțile în litigiu, cari dideaŭ înscris că sĕ mulțumesc pe hotărărea D-lor, ca să scape de judecată.

Pe lăngă acésta, Tudor făcea și comerçiu, atăt cu marfă din Austria, cum și cu vite ce le ducea spre vĕndare în Transilvania și în Ungaria. [4])

[1]) D. Hîldan.

[2]) Dovadă un bilet autograf al luĭ Tudor, din 1810 Aprilie 30. către vechilul sĕŭ de plaiŭ, cu următórea cuprindere:

Logofete Radule (Miu)

„Pricina de judecată ce are cel ce'țĭ aduce rĕvașiul pentru moșie, să te sileștĭ, pentru voea mea, a o cerceta saŭ împăca; iar de nu, pe tóte părțile, cu scurt soroc, să'ĭ soroceștĭ la Isprăvnic. — Și sănt al D-le gata, Theodor.

Acest billet îl possedăm noĭ, dat de D. Grig. Miculescu din Severin.

Vedĭ și Nota No. CXIV.

[3]) Copie dupĕ dănsa possedă D. Manole Mîlcu, ce'ĭ dice și Stoenescu, din Baea de aramă, și din care am copiat uă parte spre a se vedea redacția luĭ Tudor, ca hotarnic; în acéstă hotărnicie Tudor suscrie cu numele întreg „Tudor Vladimirescu, Sluger".

[4]) După încredințarea maĭ multor bătrănĭ.

Astfel ne putem esplica averea de care menţionéḑă diata luĭ Tudor, cum şi epistola luĭ Spiru Milea din 1838. Turciĭ 'ĭ attacaŭ adesea vasele cu marfă, şi le luaŭ cu sila. [1]) Ce s'a făcut averea lüĭ Tudor? Nepotul sĕŭ nu possedă nimic dintr'ênsa.

Proprietăţile salle din Cerneţĭ le possedă D. Gărdăreanu, printr'un act de cumpărătóre dela 1838; elle aŭ fost vêndute pentru datorie către Stat. [2])

Móra şi partea sa de moşie din Cloşeanĭ le possedă D. Gg. Popescu şi moşneniĭ Cloşanĭ, prin usurpare, credem noĭ; cea-laltă avere urmésă s'o possedă actualiĭ proprietarĭ tot prin asemenea mijlóce.

Prescripţia fiind trecută, nepoţiĭ luĭ Tudor n'o maĭ pot reclama.

Pe lăngă alte calităţĭ, Tudor era şi temător de Dumneḑeŭ; şi fiind că pe atuncĭ cellŭ maĭ mare act de pietate creştină era facere de bisericĭ, Tudor zidi cu spesele salle biserica din comuna Préşna, districtul Mehedinţĭ, dotănd'o la 1808 cu treĭ ḑecĭ stănjenĭ de moşie,

[1]) Uă Dómnă din Severin, ca de 50 de anĭ, (D-na Nasta a luĭ Gg. Iordache) possedă patru farfuriĭ din marfa luĭ Tudor, adusă din Austria într'uă şaică, pe care Turciĭ, în dreptul insuleĭ Adacale, a luat'o cu sila, vĕnḑănd apoĭ acea marfă în profitul lor, după cum ne-a încredinţat D. Gr. Miculescu.

Intre hărtiile D. Ion Vladimirescu, nepotul luĭ Tudor, figureaḑă ş'uă epistolă a unuĭ Dumitrache K..... cu data 1835 Martie 3, prin care se constată judecata pentru pagubele încercate de Tudor în timpul luĭ Regep Paşa.

[2]) Casa luĭ Tudor din Cerneţĭ, cam în formă de culă, s'a dărămat de proprietarul sĕŭ, ca pe acellŭ loc să se ridice uă statue luĭ Tudor. S'a luat 45 galb. din vĕnḑarea materialuluĭ. După cum afirmă uniĭ, s'a dărămat cu sperançă că se vor găsi banĭ îngropaţĭ în zidurile caseĭ. Ceĭ 45 galb., sub primarul V. Strămbeanu, s'aŭ allocat în budgetul primărieĭ din Cerneţĭ; iar prin suscrierĭ s'au străns numaĭ 180 galbenĭ. Statua fu tocmită 500 galbenĭ. Sperăm că, prin iniţiativa D. Miculescu, se va realisa frumósa idee d'a se ridica statua luĭ Tudor în Severin, după cum se crede.

Intre hărtiile ce possedă D. Ion Vladimirescu, din Vladimir, figureaḑă ş'uă petiţie a mameĭ salle, Bălaşa, soţia Vistieruluĭ Papa Vladimirescu, cu data din 1824 Iunie 5, către Dimitrie Raleti, Caimacam al Craioveĭ. Bălaşa se plănge că un Medelnicer C. Măldărescu ar fi pretins dela ea 2114, leĭ, ce'ĭ ar fi datorănd bărbatul eĭ, când ea n'avea de căt uă cureluşă de moşie şi douĕ răndurĭ de vie cu otaştină; iar aceĭ 2114, leĭ priveşte pe Tudor, fiind datorie către Stat, de când era vĕtaf de plaiŭ. — Tudor afirmă însă în diata luĭ că nu este dator la nimenĭ nimic.

cumpăraţĭ într'adins pentru acest sfârşit. [1]). La acea biserică se află şi portretul luĭ Tudor, desemnat pe scândură de zugravul bisericeĭ. P'acel portret este scris: „Biv-vel Sluger Theodor, comandir.“

La 1818, aflăm pe Tudor şi pe veriĭ luĭ Merişescĭ în proces cu Clucerul Nicolae G............., (patronul sĕŭ din junie) pentru uă sfóră de moşie. Clucerul Stefan Niculescu fu însărcinat cu cercetarea pricineĭ la faça loculuĭ; căcĭ G.............. era atuncĭ ispravnic în Gorjiŭ, unde se află proprietatea în litigiŭ [2]).

Tudor a avut maĭ multe procese [3]); de aceea ellŭ venea adesea în Bucureştĭ pentru acelle procese neterminabile cu G............, şi venea insoţit de plăiaşĭ; ellŭ şedea aci lunĭ întregĭ pentru înfăçişarea la instanţele superióre [4]).

In fine Tudor pierdu procesul cu G............. chiar la Divanul Domnesc. Coborând scara supărat, el ameninţă pe boerĭ cu degetul, ḑicênd:

[1]) Veḑĭ Nota No. V.

[2]) Anaforaoa Departamentuluĭ dreptăţiĭ, din anul 1718, Maiŭ 16, în condica No. 89 a Arhiveĭ, pag. 482.

[3]). D. Tocilescu, în discursul sĕŭ pentru Tudor Vladimirescu, publicat în *Columna traiana* dela 21 Iuniŭ 1871, susţine că Tudor ar maĭ fi avut uă judicată, tot la Divanul Domnesc, pentru plata întreţineriĭ Pandurilor în timgul resbeluluĭ turco-russŭ de şése anĭ, de şi acele cheltuelĭ privea pe Vodă.—Cantu, în vol. XVIII. pag. 476, din Istoria sa, susţine că Tudor s'a sculat, nu pentru a libera ţéra de Grecĭ, ci pentru a sili Guvernul a'l despăgubi d'uă sumă de banĭ ce'ĭ datora Fiscul.

Cu tótă silinţa ce'mĭ am dat, 'mĭ a fost imposibil a afla în Archiva Statuluĭ vre un act relativ la assemenea procesŭ.

[4]). Un sătén, ca de 70 de anĭ, anume Vîlciu Arvatul, locuitor în suburbia Serbilor, din Târgovişte, îmĭ ḑicea la 10 Iunie 1872: „Sub Vodă Şuţu, cu puţin înainte de Zaveră, aflându-mĕ eŭ cu oile spre păşiunare la Băneasa, p'atuncĭ moşie a boeruluĭ Nicolae Văcărescu (cocoşeatu) a venit Tudor cu 13 catane, toţĭ călărĭ, şi s'a tocmit cu mine a pasce caiĭ lor la Băneasa; şi a lăsat jumătate din catane pentru paḑa cailor, iar jumătate iĭ ţinea Tudor în Bucureştĭ; şi l'am ospătat eŭ cu lapte şi brânḑă, făcêndu'ĭ sorămea azimă caldă în ţest. Aŭ şeḑut caiĭ la păşiune două lunĭ şi maĭ bine, avĕnd Tudor judecată în Bucureşcĭ; şi pierḑând el judicata, s'a dus sĕ se plângă la Vodă Şuţu; şi a fost dat în brâncĭ pe scara domnéscă; şi s'a betejit, bietu Tudor! Şi l'a adus pe mâinĭ catanele la Băneasa; iar Tudor s'a jurat atuncĭ că va veni de hac şi Grecilor şi Ciocoilor. Iar când a venit Tudor în scaun, 'şĭ a adus aminte şi de mine, şi a trimis uă catană de m'a chemat la Cotrocenĭ, şi m'a îndemnat sĕ mĕ fac volintirŭ că 'ĭ a ajutat Dumneḑeŭ d'a pus sub picióre pe vrăjmaşiĭ luĭ şi aĭ ţereĭ.“

„Pe unde pun adĭ cocónele vóstre panglicele, vor pune într'o di Oltenii meĭ curelele opincilor! [1])

Asemenea amenințărĭ Tudor le repeta de căte-orĭ 'ĭ venea bine.

La di ântĕiŭ de Ianuariŭ 1819, aflându-se Tudor la masa Episcopuluĭ Ilarion, a dis: „d'oiŭ trăi, voiŭ face 12 perechĭ de opincĭ din pielea a 12 boerĭ divanițĭ." [2])

La 19 Septemb. 1819, aflăm pe Tudor iarășĭ vătaf de plaiŭ la Cloșianĭ, și făcând parte dintr'uă comisiune însărcinată cu cercetarea strămutăriĭ hotarelor de către Austriacĭ [3]), dupĕ vechiul lor obiceiŭ [4]). Cercetarea era provocată de reclama moștenilor Podenĭ către Vodă Șuțu; eĭ se plângéŭ că Nemțiĭ le-aŭ cotropit moșia. In acea comisiune figura și Iordache Otetelișeanu, ca inginer-hotarnic, rănduit de Caimacamul Craioveĭ dupe ordinul Domnitoruluĭ, în care se dicea „a se numi om destoinic; iar cercetarea sĕ se facă în taină, fără a simți Nemțiĭ [5]).

Această cercetare se făcu prin stăruința luĭ Tudor; uă probă maĭ mult despre simțimêntul sĕŭ de justiție și de atașament către sătenĭ [6]).

Ca vătaf de plaiŭ, Tudor avu occasiune a se recomanda țĕranilar din plaiul Cloșiani ca impiegat integru, căștigănd asfeliŭ afecția și stima lor. De aceea Olteniĭ, cariĭ

[1]). După încredințarea monahuluĭ Bogoslovu, dela M-rea Tismana, bătrân ca de 80 de anĭ, care atestă că l'a audit cu urechile sale pe Tudor dicând acele cuvinte; iar Bogoslovul se afla atuncĭ fecior în casa Mitropolituluĭ Lupu, și s'a dus sĕ assiste și ellŭ la acel proces.

[2]). După încredințarea venerabiluluĭ Arhiereŭ Iónichie Evantias, (fost vicar al Mitropolieĭ, și adĭ superior al Monastiriĭ Câmpu-lung) care se afla presinte la masă când Tudor a pronunțiat aceste cuvinte memorabile.

[3]). Despre hotarele țereĭ p'atuncĭ, vedĭ Tunusli, pag. 92—98;

[4]). Vedĭ Nota No. VII.

[5]). Vedĭ Memoriul Otetelișanuluĭ, la Nota No. XXXV.

[6]). Intre hărtiile aflate la D. Ión Vladimirescu, nepotul luĭ Tudor, am dat și peste uă epistolă a luĭ Pavel Macedonschi către Pavel Vladimirescu, cu data din 2 Aprilie 1820, relativă la acéstă cestiune. Pe coperta aceleĭ epistole e scris de măna luĭ Tudor următórele rândurĭ:

„Pavele, negreșit sĕ'mĭ trimițĭ copiele dupĕ jalba și scrisórea către Vornicul „pentru călcarea munților Podenilor. Eată și adeverința; sĕ mi se trimiță iscă„lită, și cu pecetie, precum vĕ legațĭ."

sufferisseră îndoit, şi dela Greci şi dela Turci, alergară cu grămada la apelul luĭ Tudor, dându'ĭ numirea de *Domnŭ*, care în gura poporuluĭ era sinonim cu liberator.

Pe d'altă parte, bravurele sale în resbelul russo-turcu îl făcură cunoscut Boerilor şi Grecilor, cariĭ credeau, fiecare din punctul sĕŭ de vedere, a se servi de dênsul ca d'un instrument în rescóla ce Russia prepara de mult în umbră: Boierii, cu scop d'a sfărăma jugul Grecilor; şi Greciĭ, cu speranţa d'a sfărăma jugul Turcilor. Tudor, cum vom vedea la locul sĕŭ, profită de această ocasiune providenţială, atăt de dorită şi mult aşteptată de dănsul, spre a realisa visul sĕŭ de aur, la care cugeta din cea maĭ fragedă etate. El dejucă planurile ambiţioşilor şi inamicilor, dănd mişcării un caracter curat naţional, lucrănd în favórea emancipăriĭ Romănilor de sub tutela fatală a Grecilor din Fanar, cari un secul întreg s'aŭ silit, prin tóte mijlócele, a desnaţionalisa Romănia, pe care o şi numia noua Eladă, saŭ fiica Greciei.

La 1821, eraŭ douĕ partide în ţéră: partida naţională şi partida fanariotică, care ambele se reḑimaŭ pe Russia.

In capul partideĭ naţionale era Gr. Băleanu şi Episcopul Ilarion, cari iniţiaseră în secretul revoluţiĭ pe boieriĭ patrioţĭ; între acestia figura Filipescu (Vulpe), Sc. Grădişténu, N. Văcărescu (Cocoşeatu), Câmpineanu, Mihăiţă Filipescu, Gr. Filipescu, Stefan Bălăceanu, cum şi Mitropolitul Dionisie Lupu. Toţĭ aceştia lucraŭ pe subt ascuns în favórea emancipăriĭ ţĕriĭ de sub jugul Grecilor. Bălénu, Ilarion şi alţi câţĭva arătară luĭ Tudor pe faţă scopul lor, încurajindu'l a ridica pandurimea de peste Olt, când semnalul se va da [1]).

[1]) După însăşĭ declaraţia luĭ Tudor, cum afirmă Vasile Móngă în nota ce'mĭ a procurat repos. Scarlat Rosetti.

D. Caloianu, profesore din Craiova, assigură (ca şi alţi de peste Olt) că Boieriĭ patrioţĭ ar fi încurageat pe Tudor chiar cu înscris pentru ridicarea Pandurilor; şi că acea scrisóre a lor ar fi possedato D. Kitzu, din Craiova, deputatul.

D. Maior Burilénu, (nepotul aceluia despre care se vorbesce în diata luĭ Tudor) assigură că părintele sĕŭ a possedat jurămîntul înscris făcut la M-rea Tismana între Tudor şi Boieriĭ patrioţĭ, cum şi uă petiţie a luĭ Tudor către cabinetul Russieĭ, (cu a căria trimittere era însărcinat părintele maioruluĭ Burilénu) pentru liberarea unchiuluĭ acelluĭ Petre Burilénu, ce era arrestat; dar acelle hărtiĭ, din preună cu altele, s'aŭ repus, din nenorocire.

Cassa luĭ Ilarion erea deschisă luĭ Tudor de câte orĭ venea pela Bucureşcĭ pentru procesele salle ş'alle bieţilor sătenĭ, amerinţaţĭ în proprietăţile lor de Nemţĭ saŭ de vecinii lor, proprietarĭ infiuinţĭ; astfel Ilarion deveni mentorul luĭ Tudor, cum vom vedea în biografia acelluia.

Capul partideĭ fanariotice era C. Samurcaşiŭ, un Grec plin de fineţe, şi cu influinţă. Ilarion recomandă pe Tudor acestuĭ fanariot [1], care era cheia Eforiĭ greceştĭ din ţéra Românească. Prin Samurcaş, Tudor fu pus în contact cu Căpitan Iordache Olimpianul, capul gardeĭ domneştĭ, compusă de Arnăuţĭ.

Complotul pentru mórtea luĭ Suţu se urḑi în casa Băleanuluĭ; Vodă Şuţu, avînd ştiinţă despre revoluţiă, iscodea pe autoriĭ eĭ, spre a'ĭ denunţa Porţiĭ. [2]

Boeriĭ patrioţĭ, ce'şĭ dedesseră măna cu boeriĭ eteriştĭ, (dejucăndu-se uniĭ pe alţiĭ) fiind toţĭ compromişĭ, jurară mórtea luĭ Şuţu.

La acest jurămănt, fiind façă şi Căpitan Iordache, acesta fu însărcinat cu ucciderea luĭ Voḑă Şuţu la trecerea sa din palat la Divan [3]; Olimpie însă nu cuteḑă a'l assasina, de şi avea pistolul încărcat pentru acest sfărşit. Ellŭ mărturisi francamente conjuraţilor că, la vederea luĭ Şuţu, 'i căḑu mâna dupĕ pistol; şi în loc să descarce pistolul în Şuţu, ellŭ 'ĭ făcu maşinalmente onorile obicinuite. [4]

[1]. Eliade, Conservatorul No. 1, pag. 63.
Ilie Fotino, op. cit. pag. 5.
Filimon, op. cit. Vol. I pag. 110.

[2]. Ilie Fotino, pag. 2 şi 3.

[3]. Palatul domnesc, după arderea la 1812 a palatuluĭ din Déllu Spiriĭ, era în casa luĭ Banu Ghica, tata D-neĭ Trubeţcoi. Acéstă casă, din preună cu curtea, începea dela casa Slătineanu pănă în casa luĭ Tache Ghica, (aḑĭ dela casa D. Marinovicĭ, în façia Sărindaruluĭ, pănă la ospelul Hugues); iar în dos se întindea pănă în strada Academieĭ, unde e Biserica Sântul Nicolae. Divanul era în casa Slătineanu, şi comunica cu Palatul printr'un coridor lung de scăndurĭ, şi învĕlit; iar ferestrele respundeaŭ în curtea domnească.
La perdeaoa domnească păḑea şeful gardieĭ domneştĭ (numit p'atuncĭ Baş Buluc-Başa); iar şeful Cavaleriĭ uşóre se numia Kîrk-Sărdar.

[4]. D. Major Papazoglu.

Nereuşind cu acest mijlocŭ, Eteriştiĭ însărcinară pe Doctorul Depalte, Caimacamul Craioveĭ, a'ĭ învenina fântâneaoa [1]), din care i se şi causă mórtea.

Căpitan Iordache iniţiă pe Tudor, din partea Grecilor, în secretul Eterieĭ; însă numaĭ pe jumătate [2]). Tudor făcu jurământ în biserica sf. Sava, faciă cu Căpitan Farmachi [3]), că va înlesni cu Panduriĭ sĕĭ trecerea luĭ Ipsilanti peste Dunăre, unde are a fi teatrul resbeluluĭ, cum se decisese la Ismail.

Aceasta convenea luĭ Tudor; prin urmare, a putut jura; de şi planul Eterieĭ era formarea unuĭ stat grecescŭ, compus din tóte provinciile creştine de sub sceptrul Sultanuluĭ. [4])

Tudor dar, credéŭ Greciĭ, avea a servi de instrument passivŭ Grecilor. Din norocire, bunul sĕŭ simţ, iubirea sa de patrie, şi consiliile Episcopuluĭ Ilarion, îl făcură a dejuca planurile Grecilor, după ce se încredinţă că Ruşiĭ nu vin în ajutorul luĭ Ipsilanti.

In minutul când Tudor putu spera în ajutorul Russieĭ, salvarea patriĭ sélle deveni pentru ellŭ uă realitate; începu dar a se prepara serios pentru lupta supremă.

[1]). Laurençon. op. cit. pag. 60—64. - Uniĭ istoricĭ însă susţin că pe Şuţu l'ar fi înveninat doctorul Cristari. Astfel, Ilie Fotino, în opera citată (lucrată maĭ mult după notiţele istoriculuĭ Dionisie Fotino, unchiul sĕŭ, mort la Iuliŭ 1821 cum arĕt în prefaçă) dice la pag. 3 şi 4 „că doctorul Mihail Cristari a otrăvit fântăneaoa luĭ Şuţu, care, vĕdăndu-se în pericol, a chemat pe Depalte „dela Craiova, ca medic al caseĭ, în care avea încredere; Depalte a declarat că„tre amiciĭ sĕĭ intimĭ că târdiŭ l'a chemat, fiind-că nicĭ un ajutor nu'ĭ maĭ „putea folosi." — Maĭ mulţĭ bărbaţĭ serioşĭ, care trăesc, (în etate dela 60—70 de anĭ) sunt de părerea luĭ Laurençon, care a fost martur ocular al evenimentelor dela 1821.

[2]). Gervinus — Insurecţion et regenèraţion dela Grèce (tradusă din germana de Miussen şi Leon Sqouta) Paris — 1863. Vol. I pag. 180 şi 181.

[3]) D. P. Poenaru — Vedĭ şi Memoriul luĭ Kiriak Popescu, publicat în Romănul pe 1862, No. 299.

[4]). Ubicini — Principautés danubiennes (l'Univers) pag. 112.

Prin confidenţiĭ sĕĭ, Creţescu, Gărbea, Miu şi alţiĭ, ellŭ începu a recruta în secret luptătorĭ pentru causa sacră, dintre fii munţilor, Plăiaşĭ şi Vănătorĭ.

Tudor petrecu în Bucureşcĭ maĭ întreagă tómna anuluĭ 1820, însărcinănd cu paḑa caselor séle din Cerneţĭ pe părintele D. Ioniţă Mîlcu saŭ Stoenescu, din Baea de aramă, după încredinţarea acestuia; cănd trecu peste Olt ca să rescóle poporul, Tudor trimise de ştire Mîlculuĭ să se întórcă la Baea de aramă, ne maĭ putănd fi sigur în Cerneţĭ.

In fine, cu puţine ḑille înaintea morţiĭ luĭ Şuţu, Tudor espedie din Bucureşcĭ pe I. Drăgulicĭ, [1]) cu scrisóre către Gărbea, ca să fie gata; căcĭ peste căte-va ḑile vine acolo pentru *treaba stiută*.

Scriitoriĭ francesĭ, de şi induşĭ în eróre de scriitoriĭ grecĭ, numesc pe Tudor „un fel de Mazzaniello român, „de şi fără instrucţiune; dar spiritul sĕŭ natural şi ca„racterul sĕŭ tenace, inlocuiaŭ cunoştinţele ce'ĭ lipsiaŭ; [2])

„Fără trădarea dela Goleşcĭ, acest nuoŭ Mazzaniello, „maĭ norocit de càt cell napolitan, ar fi domnit în Prin„cipate, după tóte probabilităţile.“ [3])

Ne rămăne a descrie fisionomia, caracterul, şi portul luĭ Tudor.

Tudor era bărbat serios şi gănditor; om drept şi energic; activ şi sever; uneorĭ crud şi chiar resbunător, [4]). Scurt là vorbă şi bogat la minte, ḑicea Dumitru Căţel (Bresniceanu) din Cerneţĭ, un bătrăn ca de 80 de anĭ, unul din Căpitaniĭ de Pandurĭ aĭ luĭ Tudor. Nicĭ odată nu'l a vĕḑut nimenĭ rîḑănd; numaĭ odată se ḑice că'l a vĕḑut zîmbind, doĭ confidenţĭ aĭ sĕĭ, Gârbea şi Miu.

[1]). Care trăeşte, locuitor în comuna Cernovoşanĭ, şi în etate ca d'uă sută anĭ.
[2]). Pouqueville — Histoire dela regeneration dela Grèce, Paris 1824 pag. 315.
[3]). Nouvelles observations sur la Walachie, par F. G. L. — (Laurençon) Paris. 1822 — pag. 11—114.
[4]). Veḑĭ Cioranul, pag. 80, 81, şi 81

Statura luĭ Tudor era de mijloc; era om legat, cum se dice, şi d'uă constituţie robustă; culórea pěruluĭ ş'a mustăţelor era galben-castaniŭ; iar pěrul era dat pe spate, în formă de chică scurtă, lăsănd a i se vedea ceafa rassă; fruntea lată şi încreţită; sprăncene grósse şi cam lăsate pe ochĭ; ochiĭ căpriĭ, cu uă căutătură cruntă, ce însufla respect şi frică; faça smeadă, cam prelungă şi cam uscăţivă; nasul drept şi potrivit; gura bine făcută; mustaţa grósă şi tunsă, lăsată pe buze: bărbia cam rotundă; şi un negŭ pe umĕrul stăng al obrazuluĭ. [1])

Portul luĭ Tudor, în timpul Revoluţieĭ, era:

In cap, căciulă dreaptă şi înaltă, de hărşie neagră [2]) şi cu fundul de postav alb. [3])

Peste cămaşă purta pieptar cu şireturi negre.

Pe d'asupra pieptaruluĭ, dulamă încopciată, de culóre negru-verde, şi lungă pănă jos de genuchĭ.

Pe d'asupra dulameĭ, cepchen pănă la brăŭ (un fel de scurteică, cu sĕŭ fără blană).

Gambele accoperite cu poturĭ strîmţĭ, cu copcĭ şi găitane.

In picióre, cisme lungĭ la drum, şi în oraş cu inimeĭ.

Uă sabie turceassă atârna după gât, cu găitane gróse.

La drum purta pistóle la coborul calluluĭ.

Iarna purta pe d'asupra vestmintelor uă tătarcă. [4])

Astfel îl descrie, şi în privinţa portuluĭ, D-nu Petrache Poenaru, care, ca sub-secretar în cancelaria luĭ Tudor, în

[1]). D. P. Poenaru, Grigore Mongescu, fraţiĭ Golumbeniĭ din Vladimir, şi alţiĭ din Gorjiu şi Mehedinţĭ, astfel descriŭ pe Tudor, în privinţa fisionomieĭ.

[2]). In formă de uleiŭ saŭ stup, numită *gilepească* sĕŭ *cazaclie*, cum o vedem în portretu-bust al luĭ Tudor, editat de D-nu Major Papadoglu, de şi ceva maĭ scurtă.

[3]). Culórea albă o purta pe atuncĭ la căciulă numaĭ Domniĭ şi membriĭ famillieĭ domneşcĭ; culórea roşie o purtaŭ Veliţiĭ boerĭ şi Halea (boeriĭ în funcţiĭ); iar culórea verde, boeriĭ Madilĭ sĕŭ Paiaoa (ceĭ retraşĭ din funcţie).

[4]). Un fel de bundă, lungă şi îmblănită, strânsă la spate, cu guleru scurt şi ridicat, avĕnd puţină blană pe la capul mânicilor şi prin prejur; era cusută cu găitan de mătase (roşiu negru şi albastru), împlătitŭ cu fir; mănecile, lungĭ şi strimte; şi un găitan gros atârna la spate, în formă de unghiŭ, avĕnd în vârf doĭ ciucurĭ de mătase.

curs de două lunĭ cât acesta a guvernat ţéra, şeḑênd la Cotrocenĭ, a putut să'l observe d'aprópe şi cu atenţiune, în căt să i se întipărească adânc în memorie şi fisionomia şi portul luĭ Tudor.

Pentru paḑa sa, Tudor luasse următórele măsurĭ:

Bucatele i le gătea Preda Pandurul, în care avea deplină încredere. [1]

Infiinţasse uă gardă personală, de vr'uă 50 de Pandurĭ, devotaţĭ şi bravĭ, sub comanda unuĭ căpitan Sêrb de incredere, anume Chiriac Popescu. La unu semn dat, aceĭ gardianĭ eşeaŭ ca din pămênt, şi esecutaŭ ordinele salle.

Ea se numia *garda uccideriĭ*. Afară de Tudor şi căţĭva intimĭ, nimenĭ în oştirea sa nu bănuia esistenţa eĭ. [2]

Tudor avu geniul sĕŭ cellŭ bun şi geniul sĕŭ cellŭ rĕŭ: geniul bun fu episcopul Ilarion, care 'ĭ însemnă linia de conduită, şi care redactă maĭ tóte actele sélle publice. [3]

Geniul sĕŭ rĕŭ fu Udriski, secretarul consuluĭ austriac, care a jucat în drama dela 1821 rolul de Mephistofeles.

Prin capiĭ Bulgarilor din oştirea sa (Macedonski şi Prodan) Ipsilanti spionă maĭ târḑiŭ mişcările luĭ Tudor; prin eĭ revoltă ellŭ pe Căpitanii de Pandurĭ, cu cari Tudor fu prea aspru. Prin trădare, ca Cuza Vodă la 11 Februarie 1866, Tudor putu fi luat la Golescĭ de Căpitan Iordache din mijlocul oştiriĭ sélle, şi trimis la Târgovişte, unde fu assasinat în secret, cum vom arăta pe larg la locul seŭ.

---

[1]. După notele rĕposatuluĭ Nicolae Ipătescu.

[2]. Cioranul, pag. 42. — In ceea ce priveşce *costumul roşiu* allŭ acceluĭ căpitan, cum ḑice Cioranul, nu se póte admite; căcĭ altfel nu'şĭ ajungea scopulŭ pentru care era înfiinţată d'a remânea incognito.

Kiriak Popescu, în Memoriul sĕŭ, nu arată rolul ce a jucat ellŭ în oştirea luĭ Tudor; însă Cioranul, şi N. Popescu [din Muşeteştĭ, distr. Argeşiu] affirmă că Kiriak era şeful gardeĭ de paḑă şi de uccidere.

[3]. Vaillant ḑice, în vol. III din *Istoria Românieĭ,* că şi consulul frances Zalic l'ar fi ajutat pe Tudor cu consiiiele sélle.

FAMILIA IPSILANTI.

Famillia Ipsilanti a început a juca un rol politic pe scena Româniеĭ pe la finele seculuĭ trecut.

Alexandru Ipsilanti, moşul şefuluĭ insurecţiuniĭ grecescĭ dela 1821, fussesse în doue-rândurĭ Domn în Romania (1773—1782, şi 1797—1798). [1]

Administraţia înţeléptă à acestuĭ Domn lăssasse suvenire plăcute în Romania. Istoriculŭ Bălcescu dice că ellŭ fu unul din Domniĭ fanarioţĭ càruia Româniĭ sunt datorĭ recunoscinţă pentru îmbunătăţirile ce a făcut, reorganisând la 1775 vechile remăşiţe din armata română. [2]

După 1798 ellŭ trăia retras la Constantinopole, unde era respectat de toţĭ, fiind consultat de Turcĭ în multe cestiunĭ delicate. In timpulŭ domnieĭ séle, avussesse de secretar pe celebrul Rhiga, care era în înţelegere cu Bernadotte, ambassadorul Francieĭ la Vienna. [3]

După căderea Veneţieĭ, Rhiga se dusse la Triest ca să se înţellégă cu Bonaparte în persónă, în privinţa liberăriĭ Grecieĭ; fiind prins cu tóte hârtiile sélle de poliţia austriacă, Rhiga fu trimis la Belgrad.

Ipsilanti offeri luĭ Kehaia Bey 150 miĭ francĭ, prin agen-

[1]. Despre administraţia luĭ Alex. Ipsilanti, vedĭ *istoria luĭ Tunusli*, tradussă de d. Sion, pag. 167.

[2]. Puterea armată, de Bălcescu, pag. 66.

[3]. Leake — Recherches sur la Grèce, 1814; pag: 84.

tul sĕŭ din Constantinopole, pentru rescumpĕrarea luĭ Rhiga; dar nicĭ aurul, nicĭ intervenirea în favórea luĭ Rhiga, din partea luĭ Pasvant-Oglu şi Ali-Paşa, nu'l scăpară de la mórte. Paşa din Belgrad îl omorî cu alţĭ cincĭ asociaţĭ aĭ sĕĭ (1798). Murind, Rhiga ḑisse:

„Am aruncat sămânţa; compatrioţiĭ meĭ vor cullege la timp fructele libertăţiĭ.“ [1])

Un Domn ca Alexandru Ipsilanti, care avea de secretar pe Rhiga, şi de Ministru pe Ienăchiţă Văcărescu, urma să aibă sentimente nobile şi aspiraţiunĭ frumóse.

Fiul seŭ Constantin întrecea pe toţĭ orientaliĭ dup'atuncĭ prin cultura şi isteçimea sa, după opinia diplomaţilor contimpuranĭ.

Visul seŭ de aur, ca şi al tată sĕŭ, era liberarea Greciei prin ajutorul uneĭ oştirĭ dintre supuşiĭ imperiuluĭ turc, în care Greciĭ să figurese ca avan-gardă; însă puntul seŭ de réḑimŭ era Russia.

La 1797 aflăm pe C. Ipsilanti dragoman al Porţiĭ; el încuragiă atuncĭ pe Turcia în politica sa ostilă contra Françieĭ.

In urma tripleĭ allianţe dintre Prussia, Russia şi Anglia, veni pe tapet cestiunea insulelor ionice (1794); C. Ipsilanti fu apròpe a reuşi sĕ pună pe Greciĭ din celle şépte insule sub supremaţia immediată a Turcieĭ; dar Russia înţellesse gândul seŭ, şi reuşind a le pune sub protecţia Russieĭ, mijloci la Pórtă depărtarea luĭ din dragomanat, esilăndu'l óre-cum pe tronul Moldavieĭ (1799—1801).

Peste puçin, România fu bântuită de revoltă Sîrbilor ş'a luĭ Pasvant-Oglu; Boeriĭ îl cerură la Pórtă de Domn (4 Octombre 1802) în urma promissiuniĭ ce ellŭ le dette că va reorganisa oştirea naţională.

După ce assigură linişte în România despre năvălirile rebelluluĭ Paşă, printr'un tratat de pace încheiat cu Pasvant-Oglu, ellŭ începu a se occupa cu organisarea oştiriĭ ro-

[1]). Gervinus. Op. cit. vol. I pag: 87 şi 88.

mânescĭ, cu care credea că va realisa într'uă ḑi visul seŭ de aur; pentru acest sfârşit, interveni la Pórtă, şi pe lângă Prussia şi Russia, a consimţi la formarea uneĭ miliţiĭ naţionale, sub cuvênt d'a înăbuşi tulburările din Rumelia ş'a feri Principatele de anarhia Paşilor rebellĭ; invită tot d'odată în secret pe Russia a occupa celle duoĕ Principate; el spera că numaĭ astfel Pórta ar da consimţimântul seŭ la formarea oştiriĭ naţionale.

Russia însă, înţellegând gândul seŭ, se oppusse; şi'l legănă cu promissiunĭ până sĕ pótă profita de prima occasiune spre a se servi de Ipsilanti ca d'un instrument pentru planurile sélle de cutropire.

In revolta Sîrbilor, C. Ipsilanti 'ĭ ajută pe sub mănă cu arme şi provisiunĭ, tot cu scopul d'a decide pe Pórtă a'ĭ accorda voea d'a înfiinţa uă oştire românéscă, şi cu speranţa în ajutorul Sîrbilor, în casŭ d'uà resculare eventuală a Grecilor contra Turcilor.

Pórta, simţind necredinţa luĭ Ipsilanti, hotărî să'l ommóre. La acésta contribui mult Sebastiani (1806), represintantul luĭ Napoleon lângă I. Pórtă. C. Ipsilanti prinse de veste şi fugi în Russia, asilul tuturor rebellilor contra Porţiĭ; tatăl seŭ însă, bătrânul Alex. Ipsilanti, în etate atuncĭ ca de 80 de anĭ, plăti cu viaţa sa necredinţa fiiuluĭ seŭ către Sultanul.

C. Ipsilanti reuşi în fine a face pe Russia să declare resbellu Porţiĭ, propuindu'ĭ unirea Principatelor sub domnia sa, şi un corp de oştire ruséscă în România pentru a ţine în frâŭ pe Turcĭ. Budberg modifică planul luĭ Ipsilanti; şi atuncĭ acesta se încredinţà de perfidia Cabinetuluĭ dela Sant-Petersburg, care lucra numaĭ pentru propriul seŭ interes; plecă dar din Russia fórte supărat şi fără congediŭ.

Cu declararea resbeluluĭ, boeriĭ din Moldova îl allesseră Domnŭ; dar Russia se oppusse.

La 1806, C. Ipsilanti figura în oştirea rusécă, ca comandant al unuĭ corp de 20 miĭ Ruşĭ; şi se bătu vite-

jesce contra Turcilor, contribuind mult la rescóla Sîrbilor; ellŭ reuşisse a rescula şi pe Grecĭ, când fără veste se încheiă pacea dela Tilsit (1807), prin care Greciĭ fură abandonaţĭ iarăşĭ în voea sórteĭ.

Din minutul acella, Ipsilanti fu pus sub privigherea poliçieĭ rusescĭ; astfel orĭ-ce înţellegere din parte'ĭ cu Sîrbiĭ, Greciĭ şi Româniĭ, fu paralisată.

Desgustat cu totul de Russia, C. Ipsilanti se retrasse la Kiev, unde şi muri la 1816, lăsând cincĭ copiĭ, între cari Alesandru, capul mişcăriĭ grecescĭ în Principate la 1821.

La mórtea sa, ellŭ ḑisse copiilor seĭ:

„Nu uitaţĭ că Greciĭ, ca să pótă deveni liberĭ, nu trebue să se raḑime de cât pe forţele lor propriĭ."

La întrevederea luĭ Napoleon I cu Alesandru I, după pacea dela Tilsit, cellu d'ăntêiŭ ḑicea despre C. Ipsilanti: „Cunoscŭ proiectele sélle. Ellŭ ne înşală pe amânduoĭ, „şi lucréză numaĭ pentru himerile sélle." [1])

Bălcescu îĭ imputä că nu s'a ţinut de promissiunea dată Boerilor, ce l'aŭ alles Domn numaĭ în vederea înfiinţăriĭ oştiriĭ naţionale. [2]) Am vĕḑut că nu voinça, ci putinţa 'ĭ a lipsit d'aşĭ realisa promissiunea: cabinetul russŭ s'a oppus la acéstă cu denadinsul.

Venim la Alesandru C. Ipsilanti. Acesta este născut la 1783 în Fanar, după uniĭ [3]), iar după alţiĭ la 1788 [4]), şi după alţiĭ la 1792 [5]); ellŭ moştenisse dela tatăl sĕŭ ideile sélle despre liberarea Grecieĭ. Priimi uă educaţiune îngrijită în Academia militară din Petersburg; la 1809 intră ca offiçier în garda împĕrătéscă de cavallerie; în resbelul franco-russ înaintă la rang de major, pentru uă bravură ce făcu în oraşiul Polock; iar la 27 August 1813

[1]). Gervinus, op. cit. pag. 80—83.
[2]). Puterea armată, pag. 70.
[3]). Baritz, Gazeta Transilvanieĭ, pe 1871, pagina 126.
[4]). *Memoire sur la Grèce* par Raybaud, pag. 189.
[5]). Gervinus, opera citată, pag: 84.

în bătăllia dela Dresda, [1]), unde pierdu braçiul drept [2]), fu înălţat la rangul de colonel şi adjutant allu împĕratuluĭ Alexandru; în fine, la 1817, ajunse general-major şi comandante allŭ uneĭ brigade de Hussarĭ.

Acesta este Alexandru Ipsilanti către care Csanto se adressă la 1819 spre a priimi ca să jóce rolul de generalissim al Eterieĭ; Csanto trimissese la Ipsilanti pe I. Manu vĕrul seŭ; dér Ipsilanti refusă la început. Famillia sa reclamasse dela Pórtă averile sélle, secuestrate în urma morţiĭ moşuluĭ seŭ, revendicând încă şi uă sumă de maĭ multe millióne cu titlu de compensaţiune. Russia sprijinea pretenţiile sélle; şi Ipsilanti spera că cel puçin averea părintéscă i se va restitui, [3])

Priimind uă asemenea sarcină, Ipsilanti făcea un act de neinteresare şi de devotament; dar uita consiliele tată seŭ, d'a nu se reḑima pe Russia, care urma să 'ĭ inspire neîncredere, precum inspirasse şi tată seŭ la finele vieţeĭ sélle.

Ipsilanti priimi în fine sarcina, după ce se încredinţă că în Eterie figuraŭ chiar agenţĭ consularĭ d'aĭ Russieĭ, [4]); ceea ce'l assigură şi maĭ mult despre concursul Czaruluĭ în acea mişcare.

Astfel, la 12 Aprilie 1820, Csanto îl denumi, fără ştirea collegillor seĭ, *general inspector al Eterieĭ*, cu titlu de *'Ενεργετικος'*.

I dette tóte conturile, hîrtiile şi corespondinţa Eterieĭ, trimiţênd collegilor seĭ procesul verbal încheiat cu acéstă occasiune. [5])

După opt ḑille, Ipsilanti invită la masă pe Capodistria,

[1]). Alţiĭ ḑic că la Culm; de essemplu, Pouqueville, *Histoire dela regeneration dela Grèce*, pag: 307.

[2]). Intr'uă ḑi, Czarul, complimentându'l pentru acéstă bravură, i ḑisse:

— De aĭ fi stat în Turcia, nu ţi s'ar fi întêmplat acéstă nenorocire.

— Sire, respunse Ipsilanti, la Turcĭ cineva nu pierde mâna, pierde capul; şi într'un mod ruşinos. — Op. citat, pag: 189.

[3]). Gervinus. op. cit. vol. I pag: 165.

[4]). Baritz. op. cit pag: 126.

[5]). Gervinus. op. cit. vol. I pag: 166—167.

care'l încuragiă în hotărîrea sa, încredințêndu'l că, după prima lovire ce va da Turcilor, Russia se va vedea silită a ajuta pe Grecĭ. Ipsilanti voi a vorbi și Czaruluĭ; dar Capodistria se oppusse, ḑicênd ca să'ĭ dea luĭ un memoriŭ, pentru ca să'l presinte ellŭ Czaruluĭ; și respunsul îlŭ va avea peste opt ḑille; dar peste opt ḑille Capodistria i declară că n'a avut curagiŭ a citi Czaruluĭ acellŭ memoriŭ; și că crede că Russia nu e dispusă a declara resbel Turcieĭ, căcĭ s'ar pune în conflict cu Anglia; și îlŭ consiliă a nu demissiona din armata russă, spre a nu slăbi effectul moral allŭ întreprinderiĭ séălle. [1])

Ipsilanti, sub pretest d'a cere un congediŭ illimitat, se dusse a sonda singur pe Czarul, pe care'l întâlni în grădina imperială dela Czarskoë-Sello.

— Ce facĭ aci? Aĭ aerul trist! îllŭ întrebă monarhul în limba francesă.

Ipsilanti, arătându'ĭ uă frunḑă ce ținea în mână, póte cu scop, recită aceste versurĭ:

Pauvre feuille dessechée,
De ta tige détachée,
Où vas-tu?

— De cine sunt aceste versurĭ? întrebă Czarul,

— D'un frances, Sire; dar se pot applica la toțĭ Greciĭ nenorocițĭ, cari retăcesc de seculĭ prin lume, murind departe de căminul lor, pe pămêntu strein!

— Tot esaltat! Nu viseḑĭ de cât patria!

„Eĭ bine! Vețĭ avea într'uă ḑi uă patrie. Nu voiŭ muri mulțumit dacă nu voiŭ face ceva pentru bețiĭ meĭ Grecĭ. N'aștept de cât un semn ceresc; îllŭ voiŭ descoperi eŭ, saŭ mi'l vor arăta Greciĭ. Dar maĭ ântêiŭ cată să fie demnĭ de fericirea la care aspiră. Trebue să pot ḑice Europeĭ: „Vedețĭ? Eĭ cer libertatea, și.....“

[1]). Gervinus, op. cit. pag: 167.
Dovadă că Capodistria l'a încuragiat în acea întreprindere, este că Philimon, în opera citată [vol. I pag. 129.] affirmă că la 1834 Viaro, fratele luĭ Capodistria, a rugat pe Philimon *a menagea pe fratele sĕŭ în istoria sa.*

— Eĭ o cer, Sire. Interpret fidel allŭ dorinţelor lor, cuteḍ a le depune la piciórele M. V.

— Trebue să mĕ gândesc. Uă ghiulea asvârlită pe Dunăre, ar pune tótă Europa în foc.

— A! dacă uă privire a M. V. ar cădea peste ţérra mea! ḍisse Ipsilanti lăcrămând.

Atuncĭ Alexandru mişcat, lăsă să'ĭ scape aceste cuvinte:

„Ridică-se Greciĭ în patria lor, (qu'une levée de boucliers se montre en Gréce), şi Cazaciĭ meĭ vor alerga în ajutorul lor." [1])

---

[1]) Estract dintr'uă epistolă justificativă a luĭ Al. Ipsilanti către Czarul Nicolae, din 14 Ian. 1828, cu şépte ḍille înaintea morţiĭ sélle, reprodusă de Ales. Suţu în *istoria revoluţiunii grecescĭ* pag. 36—38.

Ipsilanti termină acea epistolă astfel: „acesta e adevĕrul, pe care nu'l pót desnatura omul când să află faţă cu mórtea."

Vedĭ şi Philimon, op. cit. tom. II. pag. 224.

EPISCOPUL ILARION.

Episcopul Ilarion, bulgaro-grec de origină, [1]) s'a născut la 1777. Educaţia 'şĭ a făcut-o în cassa Mitropolituluĭ Dositheĭ (1793—1810), care 'lŭ făcu şi arhi-diacon. La 1808 fu hirotonit preot şi arhimandrit de către ecsarhul Gavril, când se numi şi egumen la Monastirea Déllu, unde şeḑu egumen până la 1820.

La 1820, Ilarion fu alles episcop de Argeş [2]); şi în mişcarea dela 1821, jucă rolul de consiliar intim al luĭ Tudor.

Pe la 16 Maĭ, acellaş an, Ilarion trecu cu boeriĭ în Transilvania, unde şeḑu până la 1828.

Ilarion cunoscea bine limba slavă, ellenă, francesă şi germană; şi înţellegea limba latină, turcéscă şi italiană. Era singurul orator bissericesc p'acelle timpurĭ. Unul din eleviĭ seĭ a fost reposatul Episcop de Buzeŭ, părintele Dionissie Traianopolu, care a fost arhidiacon alŭ luĭ Ilarion; asemenea şi arhiereul Evantias a fost diacon al seŭ.

La 1823, viind în scaunul domnieĭ Grigorie Vodă Ghica, Ilarion fu invitat a se înturna în ţérră, spre a occupa

[1]) Tată-seŭ era bulgarŭ din Silistra, care maĭ târḑiŭ veni în Bucurescĭ, şi se făcu băcanŭ; însurându-se cu uă Grécă din Ianina, născu între alţĭ copiĭ şi pe Ilarion, care pe nume mirenescu se ḑicea Ilie. — După încredinţarea D. N. Poppescu dela Muşeteştĭ, dist. Argeşŭ, care l'a servitŭ ḑece anĭ, ca grămăticŭ şi feciorŭ în casă.

[2]) Veḑĭ actulŭ de allegere, còndica No. 99 din Arhiva Statuluĭ, pag. 32.

scaunul episcopal, ce văduvia de treĭ annĭ; Ilarion refusă, temându-se negreşit de cruḍimea Turcilor, ca unul ce luasse parte activă în revoluţiune, după instalarea luĭ Tudor la Cotrocenĭ.

Mórtea luĭ Sawa era âncă próspătă, şi acea mórte justifica proverbul român:

„Nu te încrede Turculuĭ."

Proverb ce datésă dela contactul Românilor cu Turciĭ, şi care devenisse uă acsiomă, prin călcarea tratatelor de Turcĭ, prin omorîrea luĭ Brancovénu, a luĭ Mavrogheni şi alţiĭ, şi prin întroducerea regimuluĭ fanariotic.

Ilarion trimisse din esil luĭ Grigorie Vodă Ghica uă epistolă în care 'l conssilia a fi la înălţimea missiuniĭ sélle, şi'l felicita pentru urcarea s'a pe tronul luĭ Mihaĭ.

Acea epistolă probésă gradul sĕŭ de cultură, şi simţimintele sélle de justiţie şi de patrie. [1])

La 1828, Ilarion intră în ţérră d'odată cu Ruşiĭ, protectoriĭ sĕĭ. Trecusseră opt annĭ dela mórtea luĭ Sawa, şi Turciĭ nu se maĭ gândeaŭ la Ilarion, care sfida acum necredinţa Turculuĭ la adapostul baionetelor russescĭ.

Tot la 1828, ellŭ îşĭ reluă scaunul, în urma morţiĭ Episcopuluĭ Grigorie (1823—1828); şi păstori turma sa 16 annĭ, murind la 7 Ianuarie 1845, în etate de 67 annĭ. [2])

„Ellŭ fu pentru Tudor, ḑice Eliade, ceea ce este uă „Musă pentru poeţĭ. După felul Museĭ, rĕssună şi cór„dele; după principiele *amesticate* a le luĭ Ilarion, se des„voltă şi Tudor, d'uă parte coeterist cu Greciĭ, de alta „Român şi pandur în tótă puterea cuvêntuluĭ; şi când „veni timpul acţiuniĭ, învinse natura sa de Român." [3])

Un Frances erudit ce visită Bucuresciĭ în timpul domnieĭ luĭ Alexandru Ghica, fu întrebat de vornicul Michail Ghica, (Ministru de interne).

[1]) Veḑĭ Nota No. VIII.

[2]) Episcopulŭ reposatŭ de Buzeu 'ĭ a făcutŭ oraţia funebră, după care possedămŭ coppie.

[3] Conservatorulŭ pe 1856, pag. 63.

— Cum ţi s'a părut Episcopul Ilarion?

— Uă *bibliotecă resturnată*, respunse spirituelul frances, (une bibliothèque renversée).“

In bibliotheca luĭ Ilarion figuraŭ toţĭ scriitoriĭ, sacri şi profanĭ, din diferite epoce şi de diferite culorĭ. Librarul Valbaum era însàrcinat a'ĭ trimite *tóte cărţile* ce primea din streinătate, *fără deosebire*. I plăcea mult lectura. In casă, în Adunarea naţională, în călătoriĭ, ḑioa şi nóptea, în tot locul, îlŭ vedea cineva cu cartea în mână.

Ca cellŭ maĭ învĕţat d'între Arhiereiĭ dup'atuncĭ, Ilarion era însărcinat adesea cu facere de discursurĭ pe la ḑille împărăteştĭ, şi maĭ alles cu oraţiunĭ funebre.

Ilarion indeplinea adesea sarcina Mitropolituluĭ Neofit, care era tot sufferind, cum şi a Mitropolituluĭ Grigorie.

Cu occasiunea primeĭ ḑille a anuluĭ 1843, urmând a felicita, după obiceiŭ, capul Bisericiĭ pe capul Statuluĭ, Ilarion fu însărcinat de Mitropolit cu redactarea şi citirea discursuluĭ către Domn din partea Cleruluĭ.

Discursurile de felul acesta urmaŭ să fie vĕḑute maĭ ântêiŭ de Ministriĭ respectivĭ, spre a se censura, s'a se putea tot d'odată prepara respunsul Domnitoruluĭ la acelle discursurĭ; şi fiind-că Ministriĭ de sub regimul regulamentelor nu eraŭ aşa *procopsiţĭ* ca Ministriĭ de sub regimul constituţional, sarcina lor o îndeplineaŭ în genere subalterniĭ, saŭ alţiĭ maĭ competinţĭ de cât dênşiĭ.

Ministrul Cultelor dela 1843, însărcină pe D. Petrache Poenaru, directorul Scólelor pe atuncĭ, cu controlarea discursurilor priivitóre la Cler şi la instrucţiunea publică, şi cu redactarea discursuluĭ ce avea să pronunţe Logofătul bisericesc cu occasiunea anuluĭ nuoŭ.

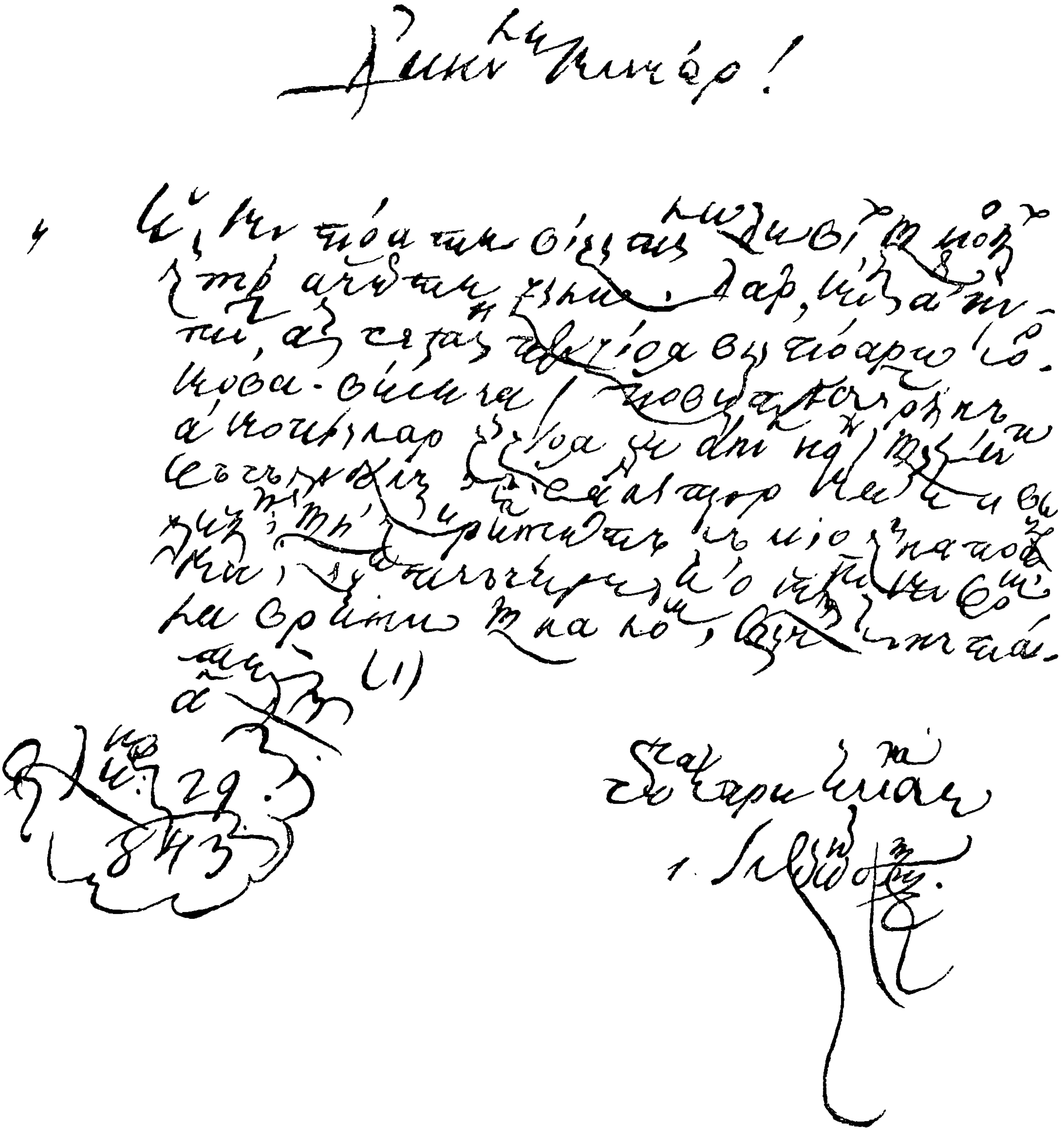
D. Poenaru, cerênd Episcopuluĭ Ilarion discursul sĕŭ din partea Mitropolituluĭ, Ilarion îllŭ trimisse însoţit de următorul billet, care caracterisă pe acest Arhiereŭ, cu spirit glumeçŭ şi ironic.

FAC SIMILE

allŭ scripturei Episcopuluĭ

ILARION ARGEȘIULU,

amicŭ și consilierĭ intimŭ allŭ luĭ Tudor Vladimirescu.

(1) Vedĭ reproducerea și esplicarea acestuĭ autografiŭ la pag. 52-53.

Domnule Clucer!

Eŭ, cu tóte viḑitele de viĭ şi morţĭ într'aceste ḑille, dar cum am putut, am gătit pentru ḑioa viitóre sorcova-vesela (povestea bătrână a copiilor în ḑioa de anul noŭ); şi după făgăduială, v'o alătur ca să o vedeţĭ; şi îndreptată să'mĭ o înapoiaţĭ; ca, după plăcere, s'o cânt cu foc, la vreme şi la loc, fiind sănătate. [1])

Al D-Vóstră

gata spre slujbă

Ilarion Argeşiu.

Dekembrie 29, an. 1843.

Un alt discurs al luĭ Ilarion, pronunciat la Mitropolie în ḑioa de 21 Maĭ, în presinţa Domnitoruluĭ Alexandru Ghica, ş'a Consolilor, a făcut mare sgomot. Ilarion, pe care natura, cultura, posiţiunea sa socială, iar maĭ alles sprijinul ce afla în cabinetul russ, îl făcea îndependinte şi curagios, Ilarion spunea în biserică, in auḑul Domnitoruluĭ, că toţĭ dregătoriĭ comit abusurĭ ce compromit tronul, abusurĭ ce merită a fi pedepsite, în interesul tronuluĭ şi allŭ ţĕrreĭ; şi ellŭ, ca cap all Biserіciĭ, credea de datorie a face cunoscut acelle abusurĭ capuluĭ Statuluĭ, chiar în templul luĭ Dumneḑeŭ, allŭ căruia fiŭ prea iubit s'a sacrificat pentru adevĕr şi dreptate [2]).

Prea puţine din discursurile sélle s'aŭ conservat, findcă Ilarion nu păstra coppiĭ după dênsele [3]).

Vom relata câte-va trăsurĭ caracteristice alle acestuĭ arhiereŭ originalŭ.

Când mergea la Adunare, obicinuia adesea a ḑice feciorului, dându'ĭ haina sa spre păstrare:

[1]) Acestŭ biletŭ autografŭ ni s'a comunicatŭ de D. P. Poenaru, şi se află în possessiunea nóstră; am respectatŭ puntuaţiunea şi ortografiea autoruluĭ.

[2]) După încredinţarea D-luĭ George Iónidŭ, fostŭ professore de limba ellenă în collegiulŭ Sântuluĭ Sava.

[3]) idem — D. Ioniţă Popescu dela Badulescĭ, dist. Dambovişa, care a servit

— Ţine-o bine, să nu 'ţĭ o ia Logofĕtul (bisericesc). [1]

Când trecea cu trăsura pe lângă Curtea judecătorĕscă, Ilarion striga cuciuluĭ:

— Mână, mĕ, iute; c'aicĭ e codru Vlăsieĭ [2].

Intr'uă ḑi în Adunare se discuta chestiunea separaţiuniĭ metóşelor de mănăstirĭ, propuindu-se a avea şi metóşele egumeniĭ lor.

Ilarion, care era d'acéstă părere, ḑicea collegilor seĭ: *"Ἀφὶςέ τὰς καὶ αφτὰς μὲ τὰς μετοχες-τὰς* [3].

In altă ḑi, tot în Adunare întrebuinţând boerul Iancu Rosseti cuvêntul *prosperitatea* ţĕrreĭ, boerul Pană Costescu întrébă pe Episcopul Ilarion, ce şedea allăturĭ cu dênsul:

— Ce spune ălla cu *prospera* ţĕrreĭ?

— Ḑice că s'a împuţit ţérra, şi că trebue sĕ o împrospatăm, i respunde Ilarion cu seriositate [4].

Cu occasiunea uneĭ marĭ serbătorĭ, poporaniĭ din Curtea de Argeşŭ se miraŭ vĕḑênd că nu se cântă *docsologhia* [5]; un notabil se appropie de scaunul episcopal, do-

pe Ilarion dela 1832 pîna la mórtea sa, ne a assiguratŭ că strinsesse discursurile selle, pe care Ilarion le arunca, şi le-a possedatŭ pîna la 1847, când s'aŭ arsŭ d'odată cu locuinça sa.

Possedăm dela Ilarion duoĕ discursurĭ funebre, tipărite, unulŭ pronunciatŭ la mórtea Brâncoveanuluĭ [30 Aprilie 1832] şi altul la mórtea Mitropolituluĭ Grigorie [Iunie 24,—1834]. Possedăm şi discursulŭ pronunciatŭ totŭ de Ilarion cu ocaḑiunea bine-cuvêntăriĭ steagurilorŭ oştiriĭ romănescĭ, şi publicatŭ în *Curierulŭ Românescŭ* din acelŭ anŭ, pag. 304 –305.

Possedăm încă douĕ rugăciunĭ manuscrise, ce se atribue tot luĭ Ilarion, din care una, cu data din 1834, începe astfeliŭ:

„Mânca-vor săraciĭ şi sĕ vorŭ sătura; iar Ciocoiĭ vorŭ flămânḑi, bătăĭ Dumneḑeu!"; rugăciune ce o cânta favoritulŭ sĕŭ Pavelŭ, fratele D. I. Popescu de la Badulescĭ, în auḑulŭ Boerilorŭ.

Cea d'a doua rugăciune, cu data din 1844, e contra Boerilorŭ şi a Mitropolituluĭ Neofitŭ, pe cari'ĭ dă prin tărbăcélă.

In privinţa manuscriptelorŭ selle, nu s'a găsitŭ nimicŭ. Uă corespondinçă a luĭ Ilarion cu cabinetul rusesc, şi chiar cu Nicolae Pavlovicî, s'a arsŭ de Mitropolitul Neofitŭ, după stăruinţa Arhiereuluĭ Samuil, locoţiitorul luĭ Ilarion, după mórtea acestuia. D. N. Popescu, dela Muşetescĭ, a stat faça la arderea acellorŭ hârtiĭ, după cum însuşĭ m'a assiguratŭ.

[1]) D. P. Poenaru.

[2]) D. Constandinescu, professore de theologie la seminarulŭ centralŭ.

[3]) D. Gg. Ioanid, fost profesor de limba ellenă.

[4]) D. P. Poenaru.

[5]) Mărire întru ceĭ de sus luĭ Dumneḑeŭ!

rind a afla dela Ilarion causa acesteĭ călcărĭ flagrante a tipiculuĭ; Episcopul i respunse serios:

— Noĭ obicĭnuim s'o cântăm la urmă.

Serviciul divin se termină, și docsologhia nu sĕ cântă. Mare mirare din partea evlavioșilor, cari fură invitațĭ în salonul episcopal.

După cafea și dulcéță, Ilarion ordonă să viie Pavel, favoritul seŭ.

— Cântă, Pavele, docsologhia, i ordonă serios Ilarion.

Evlavioșiĭ se scólă toțĭ în picióre, îșĭ îndreptésă ochiĭ către rĕsărit, unde eraŭ sântele icóne, și sĕ prepară a asculta cu religiositate frumósa cântare. Peste așteptarea lor, audŭ pe Pavel cântând:

Bată'ĭ, Dómne, pe Ciocoĭ,
Cum ne bat și eĭ pe noĭ,
Mugur, mugurellŭ........

Nu scim cum sĕ va fi scusat originalul Prelat d'acéstă farsă ce jucă oilor sélle cuvintătóre; căcĭ nu ne-a spus cellŭ ce ne-a relatat faptul [1]); ceea ce putem affirma este că volteristul Vlădică, cum-'lŭ numiaŭ inamiciĭ sĕĭ, nu prea ținea compt de critică.

Ilarion iubea mult pe Muscalĭ, și sĕ silea a le dovedi acésta la orĭ-ce ocaḑiune; dar și Muscaliĭ îllŭ iubiaŭ nu maĭ puçin, și 'ĭ accordaŭ orĭ-ce cerere possibilă. Dacă Ilarion n'a reușit a se face Mitropolit, în treĭ rândurĭ, când cu allegerea luĭ Dionissie, Grigorie si Neofit, causa este că n'a voit a da banĭ la Boeriĭ allegătorĭ; iar la 1822, Rușiĭ n'avéŭ influinçă, și apoĭ Ilarion se afla atuncĭ la Brașiov; dar nicĭ Grigorie Vodă Ghica, ce era serios și evlavios, nu ar fi consimțit la acésta, chiar de s'ar fi aflat în țérră Ilarion, și cu tótă procopséla luĭ.

Când a visitat Chiseleff catedrala dela Curtea de Argeș, Ilarion l'a întâmpinat cu onorurĭ domnescĭ, pronunțând chiar un discurs în limba francesă, în care esagera

[1]) D. G.g. Ioanid, exprofessore de limba ellenă.

força Russieĭ, esprimând recunoştinţa Românilor pentru că'ĭ a scăpat de iataganul turcesc. [1])

Discursul sĕŭ avu efectul dorit. Boerul Iordake G....., esilat de Kisseleff la Episcopia de Argeșiŭ, pentru plastografie, fu graçiat prin mijlocirea luĭ Ilarion. [2])

In basa protecţiuniĭ rusescĭ, îșĭ permitea Ilarion multe sarcasme contra boerilor, de câte orĭ 'ĭ venea bine; dar și Boeriĭ, la rândul lor, îșĭ resbunaŭ, tratrându'l de *buffon* și de *volterist*, și nu'lŭ allesseră, de câte orĭ fu allegere de Mitropolit.

Alesandru Vodă Ghica se încercă prin Cameră a încassa averile Mânăstırilor pământene; dar află mare opposiţie din partea Episcopilor, maĭ alles din partea luĭ Kesarie al Busĕuluĭ şi din partea luĭ Ilarion Argeșiul.

Ilarion respunse Logofĕtuluĭ bisericesc, trimis de Ghica a'l sonda în privinça acésta:

— Nu sunt nicĭ smintit, nicĭ copil, nicĭ risipitor, ca sĕ mĕ puneţĭ subt epitropie; eŭ pot dovedi că am întrebuinţat baniĭ mânăstirescĭ în folosul caseĭ."

Boerul Mihalescu, logofĕtul bissericesc, rapportă luĭ Vodă Ghica respunsul luĭ Ilarion.

— Nu'ţĭ am spus eŭ, ḑisse Ghica, că n'o scoţĭ la calle cu Ilarion?

— Nu Ilarion, ci Kessarie, observă Mihalescu, a isbutit în Adunare a face sĕ rămâie veniturile iar pe mâna lor, cât vor trăi aceştĭ Episcopĭ. [3])

— Ce gîndea el (Mihalescu), ḑisse Ilarion confidentuluĭ seŭ (d. N. Popescu, care ne-a relatat faptul) că o să mĕ facă *lefegiŭ*? Credea că nu mĕ pricep ce sĕ'ĭ respunḑŭ!"

[1]) D. N. Popescu dela Musetești. Acesta ne spunea încă că într'uă ḑi, cu un ton profetic, Ilarion îl assigura că peste puţin Ruşiĭ vor prânḑi în Ungaria; iar Dacia, Serbia, Montenegru, etc, vor fi uă Crăie sub un Muscal. Omeniĭ luminaţĭ prevĕd viitorul cu 100 anĭ înainte, ḑicea Ilarion. Cine va trăi p'atuncĭ, va vedea şi se va încredinţa.

[2]) D. N. Popescu dela Muşetescĭ.

[3]) D. Gg. Ioanid, ex-professore de limba ellena.

Cu tóte acestea, într'altă împrejurare, Ilarion fu umilit, şi n'avu curagiŭ a respunde, cu tótă presença sa de spirit.

După trecerea sa în Braşiovŭ cu Boieriĭ liberaţĭ de Tudor dela Belvedere (unde stătură închişĭ douĕ lunĭ aprópe) Ilarion se dusse, însoţit de Boierĭ, a da uă visită fostuluĭ Mitropolit Dositheĭ, (patronul seŭ), care se trăssese în Braşov după ce pierdusse scaunul arhipăstoral.

Cum îl vĕḑu, Dositheĭ îl luă în respăr, faţă cu Boieriĭ; neputênd înfrunta p'acestia, Dositheĭ înfruntă pe fostul seŭ *ciracŭ*.

„Ce cauţĭ aicĭ? Aicĭ e locul teŭ? saŭ în ţérră? Aĭ sculat norodul contra tirranilor luĭ, şi apoĭ îl laşĭ pe mâna păgânuluĭ! In loc sĕ imitesĭ pe Patriarhul martir, şi pe membriĭ Sinoduluĭ din Constantinopole, carĭ aŭ murit pentru religie şi libertate, tu dosescĭ în ţérră streină, ca *uă putană*..... Aferim! Nu'ţĭ e ruşine!“

Ilarion nu respunse nicĭ un cuvênt, fiind că respecta pe patronul seŭ, pentru multe cuvinte [1]); dar plecă îndată înfuriat.

Sosind la locuinça sa, el îşĭ vărsă focul necaḑuluĭ în inima confidentuluĭ seŭ (d. N. Popescu, care ne-a relatat faptul). Acesta începu să rîḑă.

— Rîḑĭ, secătură! (γελᾷς, κακορίζικε!) i observă Ilarion supĕrat. Dar acum nu maĭ sunt sluga luĭ ca sĕ mĕ înfrunte ast-fel, façă cu Boieriĭ.

— Mĕ iartă, prea Sânte; dar nicĭ uă faptă fără plată! De câte orĭ şi prea Sânţia ta m'aĭ înfruntat pe mine, façă cu Boieriĭ, fără să fiŭ vinovat.“

Ilarion tăcu; şi începu a se primbla prin camerĕ pe gîndurĭ; apoĭ ḑisse în fine:

— Aĭ dreptate!

Cu câte-va ḑille înaintea morţiĭ selle, după uă bolire de douĕ lunĭ, în care se topia ca céra, Ilarion ordonă să i s'adducă sipetul în care păstra zapisele selle de datoriĭ,

[1]) Dositheĭ a lăsat prin testamentu venitulŭ uneĭ marĭ moşiĭ pentru trimimittere de junĭ silitorĭ in academiele din Europa.

celle maĭ multe din partea cellor scăpătaţĭ; după ce le rupse, ordonă să le arunce în foc. Acelle creanţe se puteaŭ urca la vr'o 2000 galb. [1])

Ast-fel era Ilarion, amicul intim al luĭ Tudor, pe care acella îlŭ cunoştea de când cu resbelulŭ turco-russŭ (806—812), când Tudor se făcu cunoscut Românilor prin bravurele selle militare contra Turcilor.

Ilarion scria, în limba francesă, petiţiunele luĭ Tudor către Cabinetul russesc, şi maĭ alles către Stroganoff.

In acelle petiţiunĭ, Tudor se plângea Ruşilor contra luĭ Caragea, că se codesce a'ĭ plăti celle 40 miĭ leĭ ce guvernul russesc pussesse la calle a i se da din Vistierie pentru cheltuelile făcute de Tudor in resbellul dela 1806; căcĭ cu baniĭ sĕĭ întreţinusse ellŭ câte-va miĭ de Pandurĭ, cu ajutorul cărora Ruşşiĭ repurtasseră maĭ multe victoriĭ contra Turcilor. [2])

Când venia în Bucureştĭ, Tudor trăgea d'a dreptul la Ilarion [3]). Vodă Caragea îl poftia îndată la Curte, prin Bimbaşa Taca, în caléşcă; şi vorbia cu dênsul multe ore despre alle ţĕrreĭ; iar când îlŭ întreba Caragea: „ce ḑice lumea despre mine?" Tudor îl lăuda, de interes şi de politică, căcĭ avea multe procese. [4])

Către sfîrşitul domnieĭ luĭ Caragea, Tudor luă curagiu a ḑice Gospodaruluĭ:

— Măria ta, am să'ţĭ fac cunoscut ceva, dacă îmĭ daĭ voie.

— Vorbesce, arhon Sluger; te ascult cu plăcere.

— Dar să nu fie cu supărare Măriei Talle.

— Vorbesce fără téma, arhon Sluger.

[1]) După încredinţarea D. Ioniţă Popescu dela Bădulescĭ, care affirmă încă că Ilarion depussese la casa Iacovenculuĭ uă sumă de peste şése miĭ gallb. pe cari 'ĭ ar fi *sfetirisit*, după mórtea luĭ Ilarion, Logofĕtul bisericesc dup'atuncĭ. Acésta se póte constata din registrele Vistiereĭ din anulŭ 1845.

[2]) După încredinţarea d. N. Popescu dela Muşetescĭ.

[3]) Care şedea în casa părintéscă, la stânga pînă a nu urca la Mitropolie.

[4]) D. N. Poppescu dela Muşeţecĭ.

— Peste puçin se împlinesc ceĭ şépte anĭ aĭ domnieĭ; şi pînă a nu pleca, bine ar fi să scapĭ *opinca* de lude, cu care se fac marĭ catahrisis; căcĭ tot ceĭ săracĭ plătesc, iar ceĭ maĭ cu stare se daŭ după spate. Te-ar bine-cuvênta norodul! Asemenea, bine ar fi să puĭ la calle, pînă eşcĭ în scaun, să se facă şoselle prin ţérră, pentru înlesnirea căllătorilor ş'a mărfurilor, după cum am vĕḑut prin ţérra nemţéscă, pe unde amŭ căllătoritŭ şi eŭ, de multe orĭ.

— E! Arhon Sluger! oftă Caragea. Nu'ţĭ cunoscĭ ţérra, de şi escĭ născut şi crescut aicĭ. Dar cu cine să le facĭ astea? Cu Boieriĭ? Dar ştiĭ câte măsurĭ bune am luat la începutul domnieĭ melle; şi pe tóte le-aŭ zădărnicit Boieriĭ. Dacă eraŭ uniţĭ şi patrioţĭ, eĭ ar fi fost Domnĭ, iar n'ar fi venit Greciĭ domnĭ în aste ţĕrrĭ.

„Când staĭ cu eĭ la sfat, tóte se fac; dar cum esŭ din sfat, numaĭ găsescĭ duoĭ Boierĭ uniţĭ într'un gând.

„Gândul lor e numaĭ chiverniséla şi hoţia......

„In ţérra Românéscă, arhon Sluger, duoĕ lucrurĭ nu poţĭ găsi: dreptate, şi feciorie.........

„In ţérra asta trebue se te gândescĭ numaĭ se facĭ stare, şi se te ducĭ s'o cheltuşcĭ în alte ţĕrrĭ!". [1])

Tudor rămasse pe gândurĭ. Spuind luĭ Ilarion impressiunea ce'ĭ a făcut cuvintele luĭ Caragea, Ilarion i respunse:

— Are cuvênt Caragea! Are mare cuvênt Caragea!..

„Dacă Boieriĭ ar fi ceea ce eraŭ Boieriĭ sub Mihaĭ Vitézul, în scaunul ţĕrreĭ ar fi aḑĭ domnĭ Românĭ, nu Grecĭ."

După uă gândire de câte-va minute, Tudor, primblându-se prin cameră cu mâinile la spate, ḑisse în fine:

— Trebue scurtaţĭ d'uă palmă, toţĭ câţĭ sînt Boierĭ divaniţĭ; alt-fel nu scapă ţérra de Grecĭ şi de Ciocoĭ.

— Dacă te-or lăsa Mistreçiĭ (Ruşiĭ), observă Ilarion, rîḑênd.

[1]) Caragea termină cu un proverb, care conţine cuvinte indecente, dar care esprimă fidel ideea sa.

— Până să vie eĭ, 'ĭ am şi scurtat pe sub barbă; şi credŭ că nu le ar părea aşa reŭ nicĭ Muscalilor. [1])

Incă de când Ilarion era simplu arhimandrit, sĕ silia a cultiva spiritul luĭ Tudor prin narrarea faptelor acellor bărbaţĭ din alte ţĕrrĭ, cari se sacrificasseră pentru emanciparea patrieĭ lor de sub jugul tiranniei. Tudor simţia mare plăcere ascultând asemenea istoriĭ; şi ḑicea adesea luĭ Ilarion:

— Ia maĭ spune, popo, istoriĭ d'allea cari 'mĭ plac mie. [2])

Tot Ilarion trebue să fi pus pe Tudor în contact cu Lazăr, esplicându'ĭ scopul acestuia prin înfiinţarea scólelor românescĭ [3]), şi folósele ce aŭ addus românismuluĭ bărbaţiĭ erudiţĭ de peste Carpaţĭ, fie mirenĭ fie clericĭ, prin operile lor differite, cari aŭ contribuit a deştepta în inima Românilor simţirêntul de patrie şi de libertate; Ilarion în fine urmésă să fi esplicat luĭ Tudor scopul revoluţiuniĭ francese dela 1789 şi al congreselor dela Viena, Laibah, Tropaŭ, etc; în fine, cum ḑice Eliade, Ilarion a cultivat acea natură brută, dar bine organisată, al căruia spirit era adăpat în filosofia religiuniĭ creştine, ş'al căruia sufflet concentra sufferinçele seculare alle unuĭ popor întreg. Intr'adevĕr, Ilarion a fost capul mişcăriĭ dela 1821, iar Tudor braçul acelleĭ mişcări, atât de fecundă în resultatele sele.

---

[1]) D. N. Popescu dela Muşetescĭ. — Ilarion a împiedicat pe Tudor a nu tăia pe boierĭ, cum hotărâsse acesta cu jurămêntŭ, după cum vom arăta pe larg la loculŭ sĕŭ.

[2]) D P. Pocnaru.

[3]) Veḑĭ Nota No. IX.

CAPITAN IORDACHE.

Căpitan Iordache era la 1821 în etate de la 45 pănĕ la 50 de annĭ. — El era din muntele Olimpuluĭ, de unde și numele sĕŭ de Gheorghe Olimpianulŭ; se distinsesse în resbelul contra luĭ Ali-Pașia, și în revoluțiunea Sêrbilor de la 1803, luptând pentru independința lor sub vestitul Haiduc Velcu Petrovicĭ, cum și în resbelul Rușilor contra Turcilor dela 1811, luptând sub generalul Cutusoff, când a și fost decorat cu ordinul Sânta Ana.

Căpitan Iordache era antipatic luĭ Savva. Acesta avea multă esperiință și judecată sănătóssă; nu se putea déră sufferi unul pe altul, pentru deosebirea de caractere și de vederĭ. Savva nu era de idee a începe lupta fără concursul Russieĭ, pentru cuvêntul că Greciĭ eraŭ degenerațĭ printr'uă sclavie de seculĭ; și, lipsițĭ de tóte, nu puteaŭ ține piept unuĭ imperiŭ ca Turcia. Căpitan Iordache 'ĭ respundea:

„Greciĭ nu pot reuși de cât prin eĭ înșișĭ, și trebue să profite de orĭ ce occasiune spre a se emancipa; căcĭ nu numĕrul, ci bravura decide adessea de victorie." Și aducea de essemplu pe Sulioțĭ. — Din causa acésta Iordache bănuia sinceritatea luĭ Savva; esperiența a justificat pe deplin temerile sélle.

Iată cum se esplică antipatia, neîncrederea, ura instinc-

tivă a luĭ Iordache contra luĭ Savva; acesta la rândul sĕu ura pe Iordache tocmaĭ fiind-că era d'un caracter opusŭ: unul era Vulpe, altul Leŭ, unul franc şi leal, altul ipocrit şi tăcut; unul modest şi marinimos, altul vanitos şi vindicativ. D'aceea mórtea luĭ Iordache este admirată chiar de inamiciĭ luĭ; pe când toţĭ dispreţuesc conduita luĭ Sava, care a meritat sórta sa. — Irritabil şi entussiasmat, Iordache a contribuit mult, prin curagiul şi iniţiativa sa, la incepérea Revoluţiuniĭ în ţérra Românéscă, înlesnind luĭ Tudor mijlócele d'a începe mişcarea. [1])

Savva recunoscu meritele militare alle luĭ Iordache într'uă epistolă către Ipsilanti, cu data din 9 Ianuar. 1821, ḑicênd despre dênsul „că e mâna dréptă a Eterieĭ, findcă se bucură de reputaţia unuĭ om prudinte şi espert în resbel; el este totul în România; şi chiar p'*acella d'aci* (Vodă Şuţu) dacă ar vrea, l'ar putea sacrifica.“ [2])

Esteriorul luĭ Iordache era simplu şi modest, anunţând maĭ puţin de cât preţuia în realitate.

Dotat cu bun simţ, cu mare curagiŭ, cu caracter franc, c'un naturel fericit, şi c'uă inimă generóssă, singura luĭ instrucţiune era esperienţa căpătată pe câmpul luptelor. Ellŭ ura din instinct pe tiranĭ, şi în parte pe împilătoriĭ patrieĭ salle.

După mórtea Haiduculuĭ Velcu, spaima Turcilor, sub care Iordache făcu primele încercărĭ militare, şi pe care 'l admira cu drept cuvênt, ellŭ luă de soçie pe văduva luĭ Velcu, maĭ mult de recunoscinţă către acesta, de cât de simţire pentru femeea luĭ. După terminarea resbeluluĭ Turcilor cu Sârbiĭ, şi al Ruşilor cu Turciĭ, Iordache se stabili în ţérra Românéscă, aşteptênd momentul d'a se măssura cu Turciĭ în lupta pentru independinţa Grecieĭ. Caragea, preçuind calităţile sélle militare, îl culmă de favorurĭ, dându-ĭ rangul de Serdar; dér Iordache refusă,

[1]) Filimon, op: cit: vol: I. pagina 93.
[2]) Idem, pagina 260-261.

credêndu-se maĭ onorat a rămânea simplu căpitan, titlu ce i se părea maĭ glorios, fiind căpătat cu bravura sa pe câmpul luptelor de indipendinţă. [1])

In privinţa bravureĭ ş'a patriotismuluĭ seŭ, vom vedea, în cursul acesteĭ istoriĭ, că nicĭ unul dintre şefiĭ Eterieĭ din Principate n'a luptat şi n'a murit ca căpitan Iordache, consecinte principiilor ce professa, şi verbal şi în epistolele salle, reproduse de Philimon, şi care respiră cellŭ maĭ sincer şi înfocat amor de patrie şi de libertate. [2])

Un scriitor frances îl descrie ast-fel:

„Micŭ de statură, slab de constituţie, d'uă apparinţă nullă, şi c'uă fisionomie ordinară, dar brav soldat, dând multe probe d'uă rarră bravură. [3])

Terminăm biografia luĭ Căpitan Iordache, cu uă trăssură ce caracterisă pe acest brav soldat.

Pe când mulţĭ se găteaŭ să fugă din Bucurescĭ, la apropierea oştiriĭ luĭ Ipsilanti ş'a luĭ Tudor, bieţiĭ locuitorĭ spăĭmântaţĭ se adressaŭ, uniĭ la Sava, alţiĭ la Iordache, ca să le înlesnéscă carre pentru transportarea familiilor lor peste frontieră.

Căpitan Iordache ordonasse unuĭ arnăut de sub comanda sa a duce un carrŭ cu caĭ la unulŭ din cunoscuţiĭ seĭ, care voia să fugă. Câţĭ-va arnăuţĭ d'aĭ luĭ Sawa i smulgŭ carrul cu forţa; şi arnăutul luĭ Iordache rapportéḑă faptul acesta şefuluĭ seŭ. Acesta pune mâna pe pistolul de la brâŭ.

— De ce aĭ lăssat să ia carrul? îl întrébă Iordache furios.

— Căcĭ eĭ eraŭ ḑece, şi eŭ unul.

— De ce n'aĭ murit, luptândute?

— Mi-aĭ poruncit? [4])

[1]) Memoriile luĭ Raybaud, vol. I. pag. 257—288.
[2]) Filimon. Vol: I pag: 248, 252, 341.
[3]) Laurençon. op. cit pag. 113—117.
[4]) Comunicat de D-nu C. Aristia, unul din Mavroforiĭ luĭ Ipsilanti.

Căpitan Iordache ridică mâna după pistol, mulţumit d'asemenea respuns de Spărtanŭ.

Cu asemenea oşteni, Iordache a luptat în Moldova unul contra uă sută; şi a terminat viaça sa printr'un act heroic în Monastirea Secu, după cum vom arrăta la locul sĕŭ.

CAMINARUL SAVA.

Patria luĭ Sawa este insula Patmos. La 1796 el veni în Bucurescĭ, şi înrolându-se între arnăuţiĭ *Ogracului*, înaintă repede.

Subt Alexandru Moruz, adoua domnie (1799—1801), rebellul Paşă Pasvant-Oglu trimise pe Cara Mustafa sĕ prade România mică; Moruz ordonă luĭ Sawa a merge cu 200 arnăuţĭ în ajutorul luĭ Ibraim Paşa, trimis de Pórtă cu un corp de oştire ca sĕ pedepséscă pe rebellul Paşă. Cara-Mustafa fu allungat peste Dunăre.

Maĭ tărḑiŭ, Moruz trimite pe Sawa cu 500 arnăuţĭ în ajutorul luĭ Beligrad-Valesi, însărcinat de Sultanul a attaca cetatea Fetislam, ce era în possesiunea luĭ Pasvant-Oglu. Sawa unesce la Cerneţĭ trupa sa cu óstea luĭ Beligrad-Valesi; şi trecênd Dunărea într'uă nópte, attacă fără veste Fetislamul, şi'l coprinde.

Sub Mihaĭ Şuţu, urmaşiul luĭ Moruz (1801—1802), Sawa priimesce ordin a merge contra Negodinuluĭ, în fruntea uneĭ oştirĭ de 1500 de Turcĭ şi Arnăuţĭ. Sawa bloceasă cetatea; Pasvant-Oglu trimite în ajutorul cetăţiĭ un corp de oştire, pe care Sawa îl înfrânge şi'l silesce a se retrage. Ceĭ împresuraţĭ sunt siliţĭ a se preda.

Pasvant-Oglu irritat, trimite pe la Calafat în Romania mică pe Manaf-Ibraim şi pe Hassan-Sali cu 2500 ostaşĭ, ca

să'şĭ resbune contra Românilor de pierderea Negodinuluĭ.

Mihaĭ Şuţu, înlocuit cu Alexandru Şuţu, a doua domnie (1802), trece în Austria; Sawa cu 400 ostaşĭ aleşĭ trece în Rumelia, şi sĕ pune în serviciul luĭ Tersenicoglu; apoĭ, din preună cu Pehlivan-Paşa, bate pe rebellul Manaf-Ibraim, şi'l gonesce de la Târnova, precum şi pe Ghiaur-Hassan de la Gheni-Pazar.

Alexandru Şuţu (1801), trecênd domn în Moldova, chiamă pe Sawa şi'l face şeful gardeĭ salle. Sawa curăţă Moldova de hoţĭ.

El ocupă acel post şi sub Moruz (1802), pe care'lŭ însoţi la Constantinopole, după destituirea sa; intră apoĭ în serviciul luĭ Chiosse-Ahmet Effendi, Kehaéĕa luĭ Mustafa Bairactar, ce era în luptă cu Ontazoglu de la Vidin. Aci Sawa se luptă vitejesce, şi silesce pe rebellul a se retrage; apoĭ atacă pe Ghiaur-Hassan, ce coprinsesse din noŭ Gheni-Pazar, şi'l constrânge a încheia pace. In lupta acésta, Sawa este rănit, şi se opresce la Şumla ca sà se vindece de ranele sèlle.

Alexandru Moruz (1806), viind domn a doa óră în Moldova, chiamă pe Sawa şi 'ĭ încredinţédă iarăşĭ postul de cap al gardeĭ sélle; dar resbelul russo-turc silesce pe Moruz a fugi la Constantinopole, unde îl însoţesce şi Sawa.

Sawa intră apoĭ în serviciul luĭ Mustafa-Bairactar, şi remâne la Giurgiu din ordinul acestuia. Mustafa, uccis de Ianicerĭ, este înlocuit cù Chiossé-Ahmet, care ordonă luĭ Sawa a coprinde Gabrova, Dranova şi alte cetăţĭ bulgare, şi a suppune şi Târnova, ce se resculasse.

Sawa atuncĭ schimbă stăpânul, şi pune sabia sa în serviciul Paşilor rebelĭ, luptând contra Porţiĭ. La Târnova elŭ luptă 48 de ore contra uneĭ orştirĭ superióre turcescĭ; apoĭ fuge nóptea, cu ceĭ maĭ aleşĭ soldaţí, şi trece la Ruşciuk.

Aci iar schimbă stăpânul; şi se luptă sub Boşnac-Aga contra Ruşilor ce ataca Giurgiul.

Acéstă faptă i atrage graçia Sultanuluĭ. La Giurgiu, Turciĭ înving pe Rușĭ; și Chior-Vizir, spre răsplătire, îmbracă pe Sawa cu caftan, dându-ĭ decorația de aur numită *Celenke*, și făcêndu'ĭ present un cal dintr'aĭ sĕĭ, și o pensie pe tótă viața; iar Sultanul îl onoréḑă cu rangul de Bimbașa al Ianicerilor.

La Rușciuk, Rușiĭ îl attacă în două rândurĭ, și Sawa se luptă cu bravură.

După încheierea păciĭ, Scarlat Calimah, Domnul Moldoveĭ (1812—1818), îl ia în serviciul sĕŭ, tot ca capŭ al gardeĭ domnescĭ, onorându-'lŭ cu rang de Serdar. In curs de șépte annĭ, Sawa curăță Moldova de hoțĭ, ast-fel că Divanul Moldavieĭ, spre recunosciință, i acordă împămêntenirea cea mare, dându-i-se de Calimah și rangul de Căminar.

Dupĕ abdicarea Domnuluĭ Calimah, Sawa îl însoțesce la Constantinopole, de unde vine în Bucurescĭ, și se retrage în viață privată. Cu baniĭ ce strânsese, își cumpĕră uă cassă. [1])

Incărcat de onorurĭ, el petrecea uă viață de Pașă, fiind considerat pentru luxul, vitejiile și liberalitățile sélle. [2])

Sawa avea uă figură plăcută ș'un aer impuitor; dar era falș și ipocrit. Cu tóte acestea, bravura sa făcea să i se erte luptele sélle contra creștinilor. Ośteniĭ de sub comanda luĭ, bine plătițĭ și bine echipațĭ, aveaŭ un cult pentru dênsul, în cât el se bucura de tótă increderea lor. [3])

In Domnia luĭ Alecu Vodă Șuțu, Sawa era comandantul cavaleriеĭ usióre, compusă de arnăuțĭ.

Dupĕ mórtea acestuia, numindu-se Domn iar Scarlat Calimah, Sawa lucrésă într'ascuns pentru stăpânul sĕŭ care'l culmasse de favorurĭ și de banĭ, declarându-se pe fațiă în favórea luĭ când se încredință că Rușiĭ nu trecu Prutul cu Ipsilanti.

[1]). Cassa luĭ Inimă-rea, lângă bisserica din mahalaoa Protopopuluĭ, (aḑĭ casa d-luĭ Csenocrat), și care, după mórtea luĭ Sawa, a trecut în stăpânirea frate-sĕŭ.
[2]). Philimon. Vol. I. pag. 93, 261—265. — Veḑĭ și Istoria Dacieĭ de Dionisie Fotino, Vol. II. pag. 410.
[3]). Laurençon pag. 113—117.

CARAVIA, FARMAKE JIANU și CARJALIU.

Ne rămâne a ḑice câte-va cuvinte despre căpitaniĭ de al doilea ordin ce s'aŭ distins, uniĭ prin eroismul lor, alţiĭ prin cruḑimile și viciele lor, în mișcarea de la 1821, al căriea teatru aŭ fost Principatele române.

Căpitan Caravia, în etate de la 50—55 de anniĭ, avea uă façiă repulsivă și amenințătóre; statura, scurtă și pocită; ochiĭ miciĭ și roșiĭ, scoţênd flacăre de furie și de turbare; un tigru sub figură de om. Servisse în gradele de jos din armata ruséscă. Sub Caragea, ajunsesse Buluc-Bașa (căpitan peste 100). Ipsilanti, la 1821, pentru măcellăria Turcilor de la Galaţĭ, în loc să'l dojenéscă, fiind uă faptă contrarie ordinelor sélle, și tot de odată nefolositóre și vătămătóre causeĭ sacre, îl înălţă la grad de General. — Caravia era dominat de viciul beţieĭ și al hoţieĭ, strângênd sume marĭ din jafurĭ. Conduita sa în timpul mișcăreĭ a fost conformă cu caracterul și trecutul sĕŭ. [1])

Căpitan Farmake. Ca și Cârjaliul, el fu un vestit cap de bandiţĭ; crud cu Turciĭ, cărora le jurasse vendettă neîmpăcată, însă brav ca soldat și ca eterist. Era de statură înaltă, faça amenințătóre, și numaĭ rănĭ, în cât nu se putea ţine pe picióre; alţiĭ îl puneaŭ pe cal; odată

[1]). Laurençon pag. 116.

căllare, era un *diavol împelițat*, ḑice biograful sĕŭ, bravând celle maĭ marĭ pericole; glónțele nu se lipéŭ de el, parcă ar fi fost dres, cum ḑice Românul. De la 1806—1812, el a comis în România, ca și Cârjaliul, tâlhăriĭ neauḑite, maĭ mult contra Turcilor. Cu tótă silința Rușilor d'al prinde, eĭ nu putură pune mâna pe dênsul.

Companion nedespărțit al luĭ Căpitan Iordache, Farmake n'a voit să asculte pe amicul sĕŭ la M-rea Secu, unde Turciĭ îĭ blocasseră; ci se predă puind, temeiŭ pe promissiunea păgânuluĭ, care îl spânḑură. [1])

Jafurile Grecilor și cruḑimele Turcilor detteră nascere, după resbelul russo-turc de la 1812, la mulțime de bande compuse de haiducĭ, bulgarĭ și românĭ, cari se însărcinară a resbuna societatea, ca hoțĭ de codru, pênĕ să pótă să o resbune un Tudor ca revoluționar.

Între aceĭ haiducĭ, ce'ĭ maĭ vestițĭ fură, în țérra Românéscă, sub Caragea, Cârjaliu și Jianu; unul Bulgar, altul Român. Amênduoĭ luptară pentru causa sacră, Jianul în tabara luĭ Tudor, Cârjaliu în tabăra luĭ Ipsilanti.

Viața Jianuluĭ este descrissă de Vaillant. [2]) Ea este fórte interessantă din multe punturĭ de vedere; numele Jianuluĭ e fórte popular in Oltenia.

Cârjialiu. Bravura acestuia ajunssesse proverbială. Răpirea socieĭ sélle de către un Turc, îl sili a se face bandit, jurând mórte Osmanilor. Numele sĕŭ deveni spaima Turcilor. La 1821 Fevruarie, chemând Ipsilanti sub stégul sĕŭ pe toțĭ cari simpatisaŭ cu causa Grecilor, Cârjaliul vorbi ast-fel companionilor sĕĭ:

„Fraților, de patru annĭ împărțim plăcerile și pericolele haiducieĭ; în Moldova, ca și în țérra Românéscă, am datŭ de lucru destul Poterilor; și am resbunat multe jertfe alle Ciocoiuluĭ ș'ale păgânuluĭ. Am fost mulțămit de voĭ. Aḑĭ însă vĕ las; ora neatârnăriĭ a sunat pentru creștinĭ; trebue sĕ facem resbel Turculuĭ p'uă scară maĭ întinsă.

[1]) Laurençon, pag. 117.

[2]) La Roumanie vol. III pag 234—235. Veḑĭ și *Columna* No. 4, 1873.

Ipsilanti este la Focșianĭ; Tudor e la Craiova. Allegețĭ; sunteţĭ liberĭ. Cine mĕ iubesce, viie cu mine.“

Mihalake, unul din căpitanĭ, și maĭ mult de jumătatea trupeĭ, trece în partea Cârjaliuluĭ; Svetcu, alt căpitan, trece cu aĭ sĕĭ în partea luĭ Tudor.

— Adio, tovarășe! ḑisse Cârjaliu luĭ Svetcu. Adio! De și sórta ne desparte, nu uita însă că suntem frațĭ“ [1])

Peste câte-va ḑille, Cârjaliu era în tabăra luĭ Ipsilanti; iar Svetcu, în tabăra luĭ Tudor. Aci Svetcu găssi pe Jianu, allăturĭ cu mulțĭ căpitanĭ de Plăiașĭ ce eraŭ plătițĭ din Vistieria țĕrreĭ ca să prinḑă viŭ saŭ mort pe *tâlharul de Tudor*, cum îl numiaŭ boeriĭ *divanițĭ*; cu tóte astea, trecură cu toțiĭ în tabăra luĭ Tudor, fiind că tâlhariĭ eraŭ Boeriĭ grecițĭ din Bucurescĭ, iar Tudor era trimis de Dumneḑeŭ să resbune poporul de jafurile acellor tâlharĭ patentațĭ, cunoscuțĭ sub nume de *Ciocoĭ*.

---

[1]) Veḑĭ viața luĭ Cârjaliu, și mórtea lui, în istoria luĭ Vaillant, op. citat. vol. III, pag. 236—244 și 247—257.

CAPITOLU I.

Consecințele Congresuluĭ de la Viena din 1815.

Carta Europeĭ de la 1813, formată de spada victoriósă a luĭ Napoleon I, fu sfâșiată de Congresul de la Viena dela 9 Iuniŭ 1815.

Austria, Russia și Prussia se coallisasseră pentru restabilirea dinastiilor ḑisse legitime, pentru desființarea guvernelor republicane, pentru mărginirea Franciei în hotarele eĭ de la 1792. Acea coalițiune fu numită de dênșĭ *Sânta allianță*, fiind-că în apparință îșĭ propunea manținerea religiuniĭ, a păciĭ ș'a justițieĭ, când în realitate scopul eĭ era sugrumarea libertățiĭ popórelor, cu al cărora concurs coalisațiĭ învinseseră pe marele căpitan al seculuĭ XIX.

Toțĭ principiĭ Europeĭ aderasseră la acellŭ pact machiavelic, afară de Papa și de Anglia: cellu d'ântêiŭ, dintr'un scrupul religios, fiind-că în allianța poreclită *sântă* participasseră suveranĭ necatolicĭ; cea d'adoua, din princip, pentru că scopul alianțeĭ era necompatibl cu regimul constituțional, domnitor în Anglia.

Popoliĭ cari creḑusseră în sinceritatea promissiunilor potentaților, și maĭ ales popoliĭ apăsațĭ, ca Greciĭ, Româniĭ și Bulgariĭ, trimisseră agențĭ la Viena spre a susține drepturile lor, ș'a căpăta uă ușurare la sufferințele

lor seculare. Din partea Românieĭ se afla acolo un Mitopolit şi Manuc-bey [1]); iar din partea Grecilor eraŭ maĭ mulţĭ.

Greciĭ se allesseră numaĭ cu onórea d'a vedea presidată de Capodistria (ministru plenipotenţiar allŭ Russieĭ la congressul de la Viena), societatea literară şi sciinţifică, înfiinţată în Athena la 1812, şi cunoscută sub numele de *Eteria amicilor de Muse*; chiar capete coronate devenisseră membriĭ aĭ acesteĭ societăţĭ, precum regele Bavarieĭ şi allŭ Vürtemberguluĭ, şi însuşĭ Imperatul Alexandru allŭ Russieĭ.

Coaliţiunea suveranilor dette naşcere la societăţĭ secrete, în care figuraŭ bărbaţĭ liberalĭ din differite ţĕrrĭ, adăpaţĭ din principiile sacre alle mareĭ Revoluţiunĭ de la 1789; precum, Francesĭ, Spaniolĭ, Italianĭ şi Germanĭ, cum şi bărbaţi din statele ce geméŭ de seculĭ sub jugul tiranieĭ, precum Greciĭ, Româniĭ, Bulgariĭ şi chiar Ruşiĭ; toţĭ acestia aveaŭ represintanţiĭ lor în acelle societăţĭ secrete.

In Germania figura societatea numită tugend-bur (alliança Virtuţiĭ); în Italia, *Carbonariĭ*; în Françia şi Spania, *Francmaçoniĭ*; în provinciile locuite de Grecĭ, *Eteriştiĭ* etc. [2])

Mórtea luĭ Napoleon pe stânca de la sânta Elena fu semnalul maĭ multor resculărĭ populare: ca cum spiritul Marcluĭ Căpitan, ce presserasse în Europa cu sabia sa seminţele libertăţiĭ, voia a repara rĕul ce făcusse Revoluţiuniĭ, care'ĭ dedesse occasiune a se illustra; ast-feliu spiritul seŭ sufla acum peste Europa vîntul revoluţiuniĭ, care descepta popórele din letargia lor.

Intr'adevĕr, afară de mişcările insurecţionale din Lyon (Octombre 1817) din Spania (Ian: 1820) din Neapole şi Sicilia (Iuliŭ 1820) din Portugalia (August 1820), avênd

[1]) Momente din Istoria modernă a Grecieĭ, de D. Baritz. Fóea Transilvania No. 10, pag: 114.

[2]) Vedĭ Histoire des sociétés secrètes. par P. Zaccone. Paris 1867.

tóte aceeaşĭ ţintă ş'aceleaşĭ aspiraţiunĭ; în annul 1821 se vědură mişcărĭ revoluţionare în Brasilia; insurecţiune militară în Piemonte (Martie), în Grenobla (Martie) în Betort, în România, în Grecia şi în Moreea, unde la 1822 se proclamă independinţa Grecilor. [1])

Acele mişcărĭ revoluţionare provocară congresurile de la Troppaŭ (1820), de la Laĭbach (1821) şi de la Verrona (1822), cari avéŭ de scop sugrumarea acellor mişcărĭ insurecţionale; dar acelle congresurĭ nu putură stărpi societăţile secrete, cari dătteră nascere la independinţa Brazilieĭ ş'a Grecieĭ, la concuista Algerieĭ de Francesĭ, la separarea Belgieĭ de Holanda, la formarea regatuluĭ belgian, la revoluţia Polonieĭ, la crearea vice-regatuluĭ Egiptuluĭ, în fine la revoluţiile din Francia de la 1830, şi din tótă Europa la 1848.

Fiind-că eteria politică a Grecilor a dat naştere mişcăriĭ naţionale de la 1821, al căria resultat a fost, pentru România, emanciparea eĭ de jugul Fanarioţilor, suntem nevoiţĭ a vorbi în acéstă operă şi de insurecţiunea Grecilor; aceste douĕ mişcărĭ, de şi cu tendinţe differite, sunt strâns legate împreună. — Româniĭ aŭ profitat de zavera Grecilor la 1821, ca să pótă protesta contra domnireĭ Fanarioţilor; după cum aŭ profitat la 1848 de zavera ce o prepara Russia, ca să proteste contra protectoratuluĭ esclusiv şi fatal al Czarilor.

---

[1]) De la 1820 până la 1870, şépte-spre-ḑece tronurĭ fură resturnate prin influinţa acellor societăţĭ. In Iuliŭ 1830 căḑu Carol X al Francieĭ; în Sept. 1839 ducele de Braum Schweigh; în 1848 Ludovic Filip al Francieĭ, Bibescu în România şi Franciscu al Austrieĭ; Ştirbeĭ la 1856; La 1859 Aprilie, Francisc, ducele de Modena, Robert ducele de Parma, Ferdinand de Toscana, Don Miquel rege al Portugalieĭ; La 1861 fevr: Francisc II regele ambelor Siciliĭ; la 1860 Othon al Grecieĭ; la 1866 Vodă Cuza; Friderich Wilchelm, principul Electoral de Hesse; ducele de Nassaŭ şi Don Juan, pretendentul Carlist; la 1867 Elisabeta, regina Spanieĭ, şi la 1870 Napoleon III.

CAPITOLU II.

Eteria.

După duoĭ anĭ de la înființarea societățiĭ filomuselor, se înființă uă altă societate, cu totul politică, sub numele de *eteric*; scopul eĭ era liberarea Grecilor de jugul turcesc, și emanciparea tuturor populilor creștinĭ din Imperiul turc.

Un negutător grec din Arta, anume Scufas, ședător în Odessa, îșĭ asocià alțĭ duoĭ comersanțĭ, obscurĭ ca și dênsul, anume Athanasie Țzalacoff și E. Csantos, [1]; acesta era franc-maçon, născut în Patmos; acella era carbonar, și participasse în Paris la conspirația patronată în secret de Ministerul Choiseul-Gonffier. [2])

Societatea fu numită *Eteria amicilor*; și scopul eĭ secret era armarea Grecilor contra Turcilor.

Eĭ adoptară tóte practicile în usŭ la celle alte societățĭ secrete: modul de inițiare, gradele de înaintare alle membrilor, formulele simbolice, semnele misteriósse de recunóscere, etc; și ca să dea maĭ multă autoritate acelleĭ societățĭ, inventară uă putere misterióssă, numită 'αρχη (principiŭ, suffletul Etérieĭ) care avea să se dea pe față

[1]). In Memoriele Grecieĭ de Raybaud, se dice că patru aŭ fost fundatoriĭ Etérieĭ, pag. 176.

[2]). Baritz. Opera citată, pag. 115.

în ḑioa când va începe acţiunea. Capiĭ Eterieĭ dedeaŭ a înţelege, şi toţĭ affiliaţiĭ credéŭ ast-fel, că acel 'αρχη este Russia, cu ajutorul căria Greciĭ se vor libera de jugul Turcilor; ceea-ce întăria acéstă credinţă, era propagarea emissarilor ruşĭ, din timpul Ecaterineĭ, că popoliĭ creştinĭ din Turcia vor fi salvaţĭ de Russia. [1])

Chiar litterile A. S. K. din sigiliul eterieĭ însemna că Alexandru al Russieĭ (şi Kapodistria) vor ajuta Sânta allianţă. [2])

Ceĭ treĭ capĭ aĭ eterieĭ îşĭ associară şi eĭ alţiĭ, între cari Perevos şi N. Galatis; iar Scufas se stabili în Constantinopole (Apr. 1818) de unde se pusse în corespondinţă cu agenţiĭ sĕĭ din differite părţĭ alle Europeĭ. Din capul loculuĭ, planul era a începe mişcarea din provinciele grecescĭ, anume din Magnessia şi Laconia. [3])

Perevos, amicul luĭ Rhigas [4]), şi cu Galatis fură trimişĭ în Russia, unde din causa propagandeĭ lor pe faţă guvernul russesc se vĕḑu silit a'ĭ trece peste frontieră în Romania; consulul russ Pini priimi ordin a le acorda protecţiune şi a le înlesni banĭ „ca membriĭ aĭ uneĭ asso„ciaţiunĭ al căria scop era sfărâmarea juguluĭ turcesc.“ [5])

Prin acésta Russia încuragea pe faţă pe eterişţĭ, ce devenéŭ cuteḑătorĭ până la temeritate; iar eteria începu a fi bine privită chiar de Boerĭ, maĭ alles când vĕḑură eĭ pe însuşĭ Leventis, dragonul consulatuluĭ russesc, făcênd parte din eterie. Leventis era iniţiat de Galatis în secretul revoluţiuniĭ, iar Galatis urmésă să fi iniţiat pe căpitan Iordake, şeful gardeĭ domnescĭ, care la rândul sĕŭ iniţiă pe ceĭ-l-alţĭ.

[1]). Atuncĭ se împrăştiă, în mare numĕr, broşiura despre profeţia luĭ Agatanghel, prin tóte provinciile unde eraŭ creştinĭ ortodoxĭ. — Veḑĭ d. Baritz op. cit. pag. 115.

[2]). Istoria revoluţiuni grecescĭ de Al. Şuţu. — Lettres sur la Turquie, par Ubicini, tom. II. pag. 94 etc. — Studiul d. Baritz despre istoria modernă a Grecieĭ. *Fóea Transilvania* No. 10—12 pe 1871.

[3]). Philimon, op. cit. vol. I. pag. 387.

[4]). Veḑĭ viaţa luĭ Rhigas, descrissă de Perevos în *ἀπομνημονεύματα πολεμικά*. Athena, 1836.

[5]). Gervinus. opera citatà. pag: 148.

Căpitan Iordache trecu în Bassarabia ca să atragă în eterie pe Cara-George, care nu făcu difficultăţĭ când înţelesse că eteria era condussă de Russia; prin acésta ellŭ spera să recapete tronul Serbieĭ, usurpat de Miloşiŭ. Cara-Gheorghe trecu îndată la Iassy, unde Galatis îl presintă luĭ Leventis, ce trecea de nepot al luĭ Capodistria şi care ocupa provisoriŭ locul luĭ Pini. Leventis dette luĭ Cara-Gheorghe banĭ şi paşaport, dupe cum înlesnia la toţĭ eterişti ce trecéŭ în Austria şi Turcia; Cara-Gheorghe trecu în Serbia la un vechiŭ amic allŭ sĕŭ, ex-Voevodul Wonitza, care locuia la Adzagna, lângă Semendria; dar Paşa de acolo, Marasche-Ali, aflând de la agenţiĭ ruşĭ scopul sossiriĭ luĭ Cara-Gheorghe, trimisse oştire la Adzagna (16 Iuniŭ 1817); şi Wonitza, spre a scăpa de resbunarea Paşeĭ ş'a luĭ Miloş, uccise pe óspele şi amicul sĕŭ. [1])

Scufas muri în Iuliŭ 1818. Comitetul dirigent se maĭ mări cu alţĭ şépte membri. [2])

Aceştĭ şépte capĭ îşĭ asociară şi eĭ alţiĭ; cu modul acesta se îmmulţi atât de mult numĕrul eteriştilor, în cât la 1820, Eteria numĕra peste 200,000 affiliaţĭ, ataşiaţĭ la differite Comitete, respândite în oraşele principale din Europa.

Insurecţia din Italia şi Spania, suflând assupra Grecilor spiritul revoluţionar, aprinse capetile lor de entusiasmul libertăţiĭ; lupta între Pórtă şi Ali-Paşa iĭ încuragia.

[1]). Philimon, op: cit: vol: I pag: 149—150.

[2]). Şi a nume: A. Gazis, destinat pentru Mitias.
Leventis, pentru Bucurescĭ.
Patsimadis şi Komizopulos pentru Moscwa,
Sekiaris, pentru Constantinopole.
Anagnostopol, pentru Principate.
(Acesta, certându-se cu corifeiĭ Eterieĭ, fugi din Bucurescĭ, făcĕnd a se priimi în comitetŭ Archimandritul Grigorie Dikeos, d'uă moralitate problematică, dar fórte activŭ, dibaciŭ şi cutezătorŭ.)
Tzalacoff, pentru Pisa, (cu însărcinarea specială d'a attrage în Eterie pe Mitropolitulŭ Ignatie şi pe prinçulŭ Alexandru Mavrocordatŭ.)
In fine Csantos, pentru Petersburg. (cu însărcinarea d'a offeri luĭ Capodistria direcţiunea supremă a Eterieĭ.)
Philimon. Op: cit: vol: I pag: 23.

Ali-Pașa, de pismă contra Porțiĭ, didesse înapoĭ Sulioților Kiapha, bulevardul cellŭ maĭ tare al Grecilor, dinpreună cu tóte munițiunile de resbel [1]; acésta silisse pe Grecĭ a se allia cu rebelul Pașă contra inamiculuĭ comun; dorința eteriștilor d'a cunósce pe ἀρχή, imprudența unor esaltațĭ ca Galatis și Kamarinos, carĭ prin conduita lor compromiteaŭ mișcarea, temerea d'a nu deveni ridicolĭ ș'a se rĕci entussiasmul general, acestea siliră pe directoriĭ Eterieĭ a pune în capul mișcăriĭ pe unul din ceĭ doĭ corifeiĭ ce li se păréŭ capabilĭ a juca rolul de Ἀρχή; adică, pe Capodistria saŭ pe Al. Ipsilanti. Majoritatea Directorilor opina pentru cellŭ d'ântêiŭ, și minoritatea pentru cellŭ d'al doilea; uniĭ preferaŭ pana de diplomat, alțiĭ spada de general.

Csantos împăcă ambele partide, propuind pe amêndoĭ; ellŭ ḑicea că și capul și braçul eraŭ necessariĭ într'uă întreprindere de felul acesta. Se hotărî dar a se adressa la amêndoĭ. Acésta era la Febr. 1819.

Csantos fu însărcinat a se adresa la Capooistria; plecă dar îndată la Petersburg pentru acest sfîrșit.

Capodistria publicasse, chiar în acel an, (1819) uă scriere anonimă [2] în care consilia pe Grecĭ a fi prudințĭ, ș'a nu precipita lucrul, așteptând momentul când Russia va declara resbel Porțiĭ; căcĭ atuncĭ numaĭ vor putea fi singurĭ de reușită, luptând sub stégurile Russieĭ.

Csantos se presintă la Capodistria c'uă epistolă din partea luĭ Gazis, care'ĭ rechema cuvintele sélle de la Wienna, din timpul congresuluĭ, ḑicêndu'ĭ „că speră a se convinge „din mulțimea Thrasibulilor ce'l visitésă, că rescularea „Grecilor a devenit uă necessitate imperióssă; și că e da„tor a conduce mișcarea."

Capodistria respunse luĭ Csantos că nu póte priimi

[1]. Pouqueville, op: citat. Cartea IV capit: 4.
[2]. Observaţions sur les moyens d'ameliorer le sort des Grecs. Corfou $^{6}/_{18}$ Aprilie 1819.
Englesul Waddington în opera la *Visite en Grèce dans les annèes* 1823 et. 1824 (tradusă în limba germană de Schott la Stutgard, 1825) atribue acea operă luĭ Capodistria.

acea sarcină; dar capiĭ Eterieĭ se pot servi *cu alte mijlóce*; și le urésă *succesŭ bunŭ.* [1])

Eforiĭ din Pelopones nu se disperară, ci însărcinară pe Vardalah din Odessa, pe Kamarinos și pe Paparigopol (1820) a încerca și eĭ lângă Capodistria, spre-a'l face sĕ priiméscă rolul de ἀρχή.

Capodistria respunse luĭ Vardalah, camarad și amic intim de scólă, că Czarul e contra eterieĭ; că Corifeiĭ să'șĭ înfrênese entusiasmul, care a devenit uă nebunie; căcĭ altfel vor compromite causa sacră prin precipitare.

Intr'adevĕr, Czarul Alexandru, care trecea de liberal înainte de 1815, se rĕcisse de liberalĭ la congressul din Aix-la-Chapelle; apoĭ revoluțiile din Spanĭa și Italia îl rĕcisseră și maĭ mult; în urmă, mĕssurele luate contra Revoluțiunilor, în unire cu ceĭ lalțĭ potentațĭ din Sânta alianță, îl silea a fi în reservă, spre a nu trece de neconsecinte, maĭ alles că, prin încuragiarea rescóleĭ Grecilor, încuragea și rescóla Polonilor ș'a altor populĭ subjugațĭ; pentru aceste cuvinte Alexandru nu putea încuragea pe taçă întreprinderea Grecilor; simpatisa însă într'ascuns cu *iubițiĭ sĕĭ Grecĭ*, cum i numia ellŭ.

Kamarinos, trimis de Petrobey la Capodistria, tot penfru scopul pentru care fussese trimis Csantos și Vardalah, priimi și ellŭ acellaș respuns.

Paparigopol, dragoman al consoluluĭ russesc de la Patra, priimi și ellŭ un respuns analog. [2])

---

[1]). Gervinus pag: 164.

[2]). Gervinus. op: cit: pag: 15 '— [illegible],

CAPITOLU III.

Planul eteriei, şi causa amânăriĭ Revoluţiunii fixată pentru ḑioa de 24 Novembre 1820.

Aflând pe ἀρχή, Greciĭ fură coprinşĭ d'un entusiasm freneticŭ. Lista Eteristilor se umplu de numele cellor maĭ notabilĭ Grecĭ, în fruntea cărora figurañ Capiĭ Bisericeĭ.

Prima epistolă a luĭ Ipsilanti, trimisă la comitetul central din Constandinopole, în calitate de comandantu suprem, fu împărţită ca nisce móşce de Greciĭ entusiasmaţĭ [1].

Prin art. 13 din planul general, se hotăra ca Căpitan Iordache cu Sawa şi cu Tudor Vladimirescu să ridice stégul revolteĭ în Muntenia; eĭ se basañ p'acéstă dillemă: dacă Turciĭ intră în Principate ca sĕ sugrume revoluţia, Russia i declară resbellu că a călcat tratatele, şi Greciĭ capătă independinţa lor luptând sub stégurile rusescĭ; dacă Turciĭ nu intră în Principate de frica Ruşilor, Greciĭ trag marĭ folóse din Principate pentru triumful causeĭ lor.

Se trimisseră scrisorĭ către toţĭ capiĭ din differite localităţĭ după marginea Dunăriĭ, şi din Iaşĭ şi Bucurescĭ, cum şi la Milon, ca sĕ fie gata pentru ḑioa fixată. [2]

In privinţa teatruluĭ lupteĭ, Ipsilanti era de opinie a

[1]) Veḑĭ acea epistolă în Philimon, op. cit. vol. I pag. 349. etc.

[2]) Idem vol. I. pag. 52.

începe mişcarea din Pelopones, fiind că'lŭ assigurasse ceĭ de acolo că forţa Turcilor în acelle părţĭ era inferióră Grecilor; alţiĭ însă, ca Perevos, susţineaŭ că Greciĭ d'acolo sunt lipsiţĭ de arme şi muniţiunĭ; şi că începênd mişcarea din Principate, va face diversiune Turcilor, ce vor 'fi siliţĭ a împărţi oştirea în Principate şi pe marginea Dunăriĭ; şi Greciĭ din Moreea şi Pelopones vor putea astfel lupta cu puterĭ egale. [1])

Ipsilanti însă persista în ideea sa, ca să nu se compromiţă Russia începând mişcarea din Principate; dar nicĭ din Grecia nu credea că e timpul a o începe, nefiind încă preparaţĭ Greciĭ.

In timpul acesta, maĭ mulţĭ capĭ din diferite comitete trimiteaŭ planurile lor şefuluĭ suprem, arătând prin ce mijlóce să piardă favórea Sultanuluĭ, Vizirul Halet, inamicŭ allŭ Grecilor; şi cum să se ocupe Brăila prin surprindere; în fine Sawa era de părere să se aştepte ântêiŭ rescularea Sêrbilor şi a cellor lalţĭ creştinĭ din differite părţĭ alle Turcieĭ; să se iniţiese ceĭ duoĭ Domnitorĭ din Principate în secretul conjuraţiuniĭ, ca prin ajutorul lor să se pótă forma unŭ corpŭ de oştire de câte-va miĭ; şi în fine, Greciĭ să céră de rege un membru din famillia imperială a Russieĭ. [2])

Ipsilanti defipse în fine ḑioa de 14 Noembrie 1820 pentru începerea acţiuniĭ în Moldavia; prin urmare ordonă generalilor sĕĭ Sawa şi Olimpie, ca în acea ḑi să restórne guvernnl luĭ Alesandru Suţu, bănuit de contrariŭ Eterieĭ, şi să'lŭ înlocuiască cu un Guvern provisoriŭ, compus din boieriĭ iniţiaţĭ în secretul conjuraţieĭ, assigurând ast-feliŭ Eteriştilor trecerea lor peste Dunăre, şi concentrând tótă oştirea între Vidin şi Adacale. Dacă vr'un Consul 'ĭ ar întreba cu ce voie fac eĭ acésta, să'ĭ respunḑă că să trimiţă în Iassy un om a afla respunsul dela Ipsilanti; le recomanda însă sĕ păḑească bine drumurile, ca nimenĭ

[1]) Gervinus. op. cit. pag. 170.
[2]) Philimon. op. cit. vol. I. pag. 45—46, 74—75—86.

să nu pótă eși din Bucurescĭ; să trimiță 200 ostașĭ a'lŭ întâmpina la Buzĕŭ, și cu restul să manție ordinea ca să nu se facă jafurĭ; că de vor urma cum le prescrie, vor lucra conform dorințeĭ *augustilor Sefĭ*, cărora le aŭ făcut toțĭ jurământul de credință; le recomandă discrețiunea, căcĭ la din contra numele lor vor fi blasfemate ca alle aceluĭ miserabil de Econom, ce trădasse la Turcĭ secretul Conjurațiuniĭ; le flata amorul propriŭ, spuindu-le că dênșiĭ vor deschide callea spre a merge în mijlocul fraților lor, ce'ĭ vor priimi ca pe liberatoriĭ lor; iar numele lor vor fi încununate cu cununĭ de glorie; în fine, că a dat și pentru Constantinopole ordinile necesariĭ; ast-feliŭ că lupta va începe d'odată în tóte părțile. [1])

Tot atuncĭ se adressă Ipsilanti și către Miloșŭ ca să rescóle și ellŭ pe Sêrbĭ la epoca arătată [2]); în fine scrise și luĭ Caravia ca în ḑioa de 14 Noembrie să se afle ascuns împrejurul Iassylor, cu toțĭ ómeniĭ sĕĭ, luând instrucțiile necessariĭ dela Lassane secretarul sĕŭ, avênd cu ellŭ și pe Csantos. [3])

In Iassy agențiĭ luĭ Ipsilanti lucraŭ și eĭ în favórea Eterieĭ. Eforiĭ înrolasseră destule brațe, și strânsesseră destuĭ banĭ prin contribuțiĭ, pentru reușirea planuluĭ; pe de altă parte Iacov Rizu, Ministru și amic luĭ Vodă Suțu, încredință pe Ipsilanti despre cooperarea Domnuluĭ sĕŭ la causa sacră. [4])

Boieriĭ din Moldova, ca și ceĭ din Muntenia, nu eraŭ toțĭ inițiațĭ în secretulŭ conspirațiuneĭ; pentru cuvêntul că Greciĭ nu aveaŭ destulă încredere într'ênșiĭ; maĭ alesŭ că boieriĭ se temeaŭ de uă rescólă contra Turcilor. [5])

[1]) Veḑĭ epistolele sélle cu data din 24 Octobre 1820, scrisse la Chișinĕŭ, în Notele primuluĭ volum din istoria luĭ Ión Philimon, pag. 233—235, unde figurésă și celle douĕ epistole, din care una scrisă de însușĭ Ipsilanti cu mâna stângă.

[2]) Notele vol. I din opera luĭ Philimon, pag. 127.

[3]) Idem pag. 235.

[4]) Idem pag. 247.

[5]) Idem pag. 90.

La 15 Noembrie, Domnul Suţu avu uă intrevedere la Sculeni, prin mijlocirea luĭ Rizu, cu George Cantacuzin, ca din partea luĭ Ipsilanti, şi allŭ căreia resultatŭ fu favorabil Eterieĭ. [1])

Dintr'uă epistolă a luĭ Sawa către Csantos, cu data din 29 Octombrie 1820, se vede că Brâncoveanu era iniţiat de Sawa în secretul conjuraţiuniĭ, cu condiţiune însă, ca numele sĕŭ sĕ rămâe necunoscut celor-lalţĭ conjuraţĭ [2]); ceĭ-lalţĭ boerĭ, precum Constantin Samurcaşiŭ, Filipescu (Vulpe) şi alţiĭ, ce făcéŭ parte din Eforia din Bucurescĭ, eraŭ iniţiaţĭ prin Olimpie în secretul revoluţiuniĭ.

Pe de o parte, neînţelegerile între Sawa şi Olimpie, unulŭ îngrijeatŭ despre puterea Turcilor [3]), cellalt entusiast de bravura Grecilor; şi nehotărârea luĭ Miloşiu, care nu se pronunţă definitiv, voind a vedea maĭ ântâiu resultatul cererilor sélle către Pórtă, ş'a sĕ decide după ce va vedea pe Russia angajată în resbellu cu Turcia; pe de altă parte neînţelegerĭ între Mihaiŭ Suţu, (Domnul Moldoveĭ) şi Ipsilanti în privinţa sórteĭ acelluia după isbucnirea revoluţiuniĭ; neîncrederea ce'ĭ însuflasse Alesandru Şuţu (Domnul Munteniеĭ) pe care Olimpie nu putusse a se decide d'a'lŭ assassina, repumnându'ĭ asemenea faptă, nedemnă de un om deprins a brava glónţele pe câmpul luptelor de independinţă; în fine, aşteptarea morţiĭ luĭ Şuţu, fie prin venin, fie prin glonţŭ; acestea tóte siliră pe Ipsilanti a amâna ḑioa fixată pentru ridicarea stindarduluĭ Revoluţiuniĭ.

Lassane, secretarul luĭ Ipsilanti, fu trimis la Iassy a încuragea pe Mihaiŭ Şuţu, ca să puie la dispoḑiţia Eterieĭ şi baniĭ şi oştirea ţĕreĭ, şi sĕ restabiléscă concordia între capiĭ militarĭ, ce eraŭ în neînţelegere [4]).

Lassane reuşi, şi Suţu dete ordin în consecinţă pote-

[1]) Philimon, op. cit pag. 88—91.

[2]) Notele luĭ Philimon pag. 247.

[3]) Veḑĭ pag. 93 din opera citată a luĭ Philimon.

[4]) Corespondinţa între Rizu şi Lassane cu Ipsilanti se póte vedea în Notele primuluĭ volum din istoria luĭ Philimon, pag. 247, 251 şi 325.

rilor din Bacăŭ, din Piatra şi din Suciava; pusse la calle a se strânge provisiunĭ; şi depusse 130 miĭ leĭ în casa Eterieĭ, maĭ promiţând alţĭ 100 miĭ [1]. Olimpie însă, însărcinat a attrage pe Miloşiŭ, Prinţul Serbieĭ, şi cu care intrasse în corespondinţă încă dela 24 Martie 1820, nu fu norocit în missiunea sa; Miloşiŭ respunse prin cuvinte vage, neangajându-se la nimic; Olimpie însă nu pierdu speranţa. [2]

Miloşiŭ dovedisse, în revolta sa dela 1815, că era viclean saŭ prudinte, ştiind a'şĭ face prin purtarea sa un partid chiar între Turcĭ [3].

In Muntenia, între Olimpie, Sawa, Farmake şi Perevos, sĕ închiasse un act în care se lăsasse locŭ şi pentru semnătura luĭ Miloşiŭ. Prin acellŭ act se obligaŭ a apăra cu viaţa lor patria, religia şi legile naţiuneĭ ellene, care, pe cât a păstrat aceste treĭ virtuţĭ, a fost gloriósă şi liberă; prin urmare, se legaŭ prin jurământ a imita esemplul acelor Eroĭ din cari ḑiceaŭ că să trag, ş'a avea în vedere numaĭ fericirea patrieĭ lor. In acea sacră legătură, ḑicŭ eĭ, vor intra toţĭ aceia cari vor da probe că possedă acelleaşĭ sentimente, fiind destul d'a se bucura d'uă bună reputaţie printr'uă conduită nepătată.

Se făcură cincĭ coppiĭ după acéstă legătură, purtând fie-care semnăturele tutulor, şi luând fie-care câte una.

Acest act era făcut pe pământul ellen; şi purta data de 21 Maiŭ 1820. [4]

Miloşŭ refuḑă a suscrie acest act; prin scrisorile luĭ equivoce către Olimpie şi către Sawa, cu data din 30 Maiŭ, 13 August şi 26 Septembrie 1820, ellŭ nu se angaja la nimic. Intr'una, le mulţumeşte de simpatiile lor pentru Sêrbĭ, îĭ assigură că nutreşte acelleaşĭ sentimente pentru dênşiĭ, şi că epistolele sélle pot fi privite ca uă probă de

[1] Op. luĭ Philimon Vol. I. pag. 110.
[2] Gervinus, op. cit. Vol. I. pag 150.
[3] Idem pag. 78.
[4] Notele primuluĭ volum al Istoriĭ luĭ Philimon pag. 251.

considerațiunea ce le păstrézā, fiind tot-d'auna bine-voitorul lor. Intr'altă epistolă, Miloșiŭ le face cunoscut sgomotele despre triumfurile luĭ Ali-Pașa contra Turcilor, și numirea luĭ Hurşit-Paşa ca Vizir; îĭ assigură din nuoŭ despre sentimentele sélle de amicie, mulțumindu-le de *știrile politice din lume* ce'ĭ comunică, și speră că dorințele Sêrbilor vor fi aprobate de Pórtă. [1])

In timpul șederiĭ sélle la Chișinĕŭ, Ipsilanti se încercă a îndupleca pe Generalul Orloff, ce comanda avant-garda oștiriĭ ruseștĭ dela Prut, sub Mareșalul Vitgenstein, ca să participe cu corpul sĕŭ la Revoluțiunea Grecilor. Ipsilanti spera ca, prin intrarea trupelor ruseștĭ în România, Turcia va declara resboiŭ Russieĭ, chiar când Impĕratul Alesandru ar desapproba purtarea luĭ Orloff; prin urmare, participând și Greciĭ în resboiul turco-russŭ, causa lor ar câștiga. Illusiunĭ de poet! Avea destule esemple în istoria Russieĭ că profitul din asemenea lupte îlŭ trăgea numaĭ Russia. In predliua de a se decide, Orloff fu chematŭ la Petersburg, negreșit după denunciarea Generaluluĭ Kiseleff, ce se afla atuncĭ la Chișinĕŭ, și care bănui, din desele convorbirĭ alle luĭ Ipsilanti cu Orloff, că se urzește ceva de felul acesta. [2])

---

[1]) Idem pag. 252, 254 și 255.
[2]) Philimon op. cit. pag. 87.

CAPITOLU IV.

Ipsilanti schimbă planul d'a începe mişcarea din Pelopones.

La 5 Ocrombrie 1820, Ipsilanti convócă în cimitirul dela Ismail pe capiĭ Eterieĭ din diferite părţĭ alle Grecieĭ, între cari figuraŭ Dikeos, Perevos, Leventis şi Csantos, ca să desbată împreună planul luĭ Sawa, pe care 'lŭ şi aprobară [1]. Aci se decisse luarea arsenaluluĭ ş'a floteì turceştĭ p'o nópte întunecósă, şi chiar prinderea Sultanuluì.

La 13 Octombrie, se ţinu altă conferinţă, tot la Ismail; şi se hotărî din nuoŭ ca mişcarea să se încépă din Moreea, unde Ipsilanti va trece prin Triest; iar Dikeos sĕ trécă în Pelopones, şi Perevos în Laconia, pentru organisarea lupteĭ.

La Sculenĭ, Ipsilanti se înţelesse cu Rizu, ministru luĭ Suţu, care aprobă şi ellŭ acest plan. [2]

Se dederă ordine în consecinţă către insularĭ, chemându'ĭ la arme, şi spuindu-le că Greciĭ sunt gata a cere drepturile lor cu arma în mână. [3]

Apoĭ scrisse luĭ Miloşiŭ, (5 Noembrie) amerinţându'lŭ cu Ruşiĭ şi cu Turciĭ; şi asigurându'lŭ că insurecţia se va întinde dela Moreea până la Dunăre. [4]

[1] Philimon op. cit. vol. I. pag. 47.
[2] Gervinus, op. cit. pag. 172, — vedĭ şi Suţu pag. 41.
[3] Philimon, vol. I. pag. 377.
[4] Idem pag. 237.

Dela Sculenĭ, Ipsilanti trecu la Chişinĕŭ, la cumnatusĕŭ Katakatzy, guvernatorul Bassarabieĭ. Aci, sub influinţa celor ce'lŭ încongiuraŭ, îşĭ schimbă hotărîrea; şi să decise a începe îndată ostilităţile din Principate.

Ordinele fură revocate din noŭ; şi acésta provocă o mare perturbaţiune şi descurajeare.

Ipsilanti făcu uă ultimă încercare lângă Miloşiŭ, propuindu'ĭ un tratat federativ între Grecia şi Sĕrbia; dar Miloşiŭ, care nu făcea deosebire între Turcĭ şi Fanarioţĭ, respunse tot în sensul epistolelor sélle de maĭ 'nainte. [1]

Din minutul acella, căderea întreprinderiĭ luĭ Ipsilanti era sigură, după cum a dovedito Sawa, alle căruia consiliĭ înţelepte fură dispreţuite. Linguşirile celor ce încongiuraŭ pe Ipsilanti, între cari şi Rizu, ce'lŭ compara cu Eroiĭ Elladeĭ şi cu aĭ Americeĭ [2]; şi maĭ ales intrigele Russieĭ, care voia prin acésta a compromite causa Grecieĭ; apoĭ neesperienţa luĭ Ipsilanti de care dedesse maĭ multe probe [3]: iată adevĕratele cause alle schimbăriĭ planuluĭ, atât de fatală întreprinderiĭ Grecilor.

Să ascultăm justificările luĭ Ipsilanti.

„Sunt acusat, ḑice Ipsilanti, c'am allesŭ rĕŭ momentul, şi c'am precipitat lucru [4]; dar, după revoluţiunea din Neapole şi din Piemonte, era impossibil a opri impulsiunea dată Eteriştilor, în cât m'am vĕḑut târît de curent, maĭ ales după descoperirea conjuraţiuniĭ de către Pórtă;

[1]) Baritz op. cit. pag. 127.

[2]) Veḑĭ epistola sa în Philimon. Notele vol. I. pag. 247.

[3]) Gervinus raportă în opera citată (pag. 173.) că Ipsilanti, pe când se afla în Petersburg, hotărîsse ca Petrobey să transporte din Corfu în Laconia pe Sulioţi, determinând pe Căpitaniĭ din Epir a face între eĭ uă alianţă; probă despre innoranţa sa complectă, fiind imposibilă realisarea celor douĕ mĕsurĭ propuse de ellŭ. — Asemenea fu şi propunerea sa d'a ocupa într'uă nópte flota şi arsenalu turcescŭ, puind mâna chiar pe Sultanul: ideĭ stravagante, moştenite dela tată-sĕŭ, şi esprimate în *phenixul* după stégul Grecilor, ce însemna: *„restabilirea imperiuluĭ Bisantin prin Grecĭ"*, ideĭ nebune, când se gândeşce cineva că uă mână de ómenĭ, ce eraŭ sub privigherea Poliţieĭ, fără arme şi şefi capabilĭ, credéŭ sĕ fie stăpânĭ pe un oraşiŭ cu 600 miĭ locuitorĭ, şi c'uă oştire de Ianicerĭ, ce eraŭ încă spaima lumiĭ.

[4]) Ḑioa fixată pentru începerea lupteĭ era 25 Martie 1825.

apoĭ Greciĭ trebuia să profite de resbelul Porţiĭ cu Ali-Paşa, prin care se făcea diversiune Turcilor; am fost dar silit a da semnalul, aruncându-mĕ în Principate, pentru cuvêntul că, atrăgând asuprăle tótă atenţiunea Porţiĭ, provinciile Grecieĭ să puteaŭ prepara maĭ lesne.“ [1])

S'ascultăm acum şi justificările istoricilor Grecĭ:

„Principatele veneaŭ în ajutorul Eteriştilor cu óste, provisiunĭ, caĭ şi banĭ; Boieriĭ le eraŭ favorabilĭ, fiind-că le convenea uă schimbare, cu speranţa că va veni Domn unul din eĭ [2]); Turciĭ nu puteaŭ intra în Principate, căcĭ ar fi provocat resbelul cu Russia; Consuliĭ aflaţĭ în Eterie făceau pe Grecĭ a spera în concursul Russieĭ; Româniĭ priimiseră uă educaţiune grecéscă, în cât România se putea crede fiica iubită a Elladeĭ, şi urma a'ĭ resplăti *cu viaţa binefacerile Grecilor*; Româniĭ eraŭ ortodoxĭ, ca şi Greciĭ, şi resbelul, făcându-se în numele ortodoxieĭ, avea şanse de reuşită; concursul luĭ Mihaiŭ Suţu le era d'un mare ajutor; apoĭ ceĭ maĭ mulţĭ biurocraţĭ din Principate erau Eteriştĭ; aveau concursul luĭ Olimpie şi Sawa, capiĭ oştireĭ; trebuia să profite de mórtea luĭ Alexandru Suţu, până nu se numia alt Domn, care póte le paralisa acţiunea; în Principate nu eraŭ Turcĭ; trebuia să profite de revolta luĭ Ali-Paşa (23 Martie 1820); Eteristul Saros promisesse luĭ Ipsilanti că va lua de sigur forteréţa Giurgiuluĭ, deschiḑându'ĭ ast-fel drumul Bisanţiuluĭ; G. Olimpie i propunea luarea cetăţiĭ Ada-Kalle; Episcopul din Philipopolis i promitea rescularea Bulgarieĭ şi 15 miĭ luptătorĭ; pe d'altă parte, Eforiĭ din Constantinopole anunçaŭ că Greciĭ d'acolo se pórtă ast-feliŭ că poliçia a descoperit complotul, şi că persecuţiile aŭ şi început; în fine, Eteriştiĭ speraŭ că vor sploata nemulţumirile Boerilor contra consuluΙuĭ Pini, *ce'ĭ guverna in modŭ*

[1]) Epistola luĭ Ipsilanti, menţionată la Cap. III, şi reprodusă de Suţu in istoria sa, la pag. 38—40.

[2]) Veḑĭ piesa theatrală din *Columna Traiană* No. 7 pe 1872.

despoticŭ [1]; că tot contau pe concursul Sêrbilor, pe carì C. Ipsilanti ĭ ajutasse, fiind Domn, cu *pierderea vieţeĭ* tatăluĭ seŭ, etc. [2]).

La aceste cuvinte, maĭ mult specióse, de cât logice, cum ḑice Ubicini [3]), se adăugaŭ altele ce păreaŭ serióse.

Intre emissariĭ trimişĭ de Ipsilanti în diferite părţĭ alle Turcieĭ, pentru a pregăti rescóla, era şi Aristid Papa, trimis la Miloşiŭ; ellŭ fu prins de Paşa dela Vidin; şi nimicind scrisorile către Miloşiŭ, se aruncă în Dunăre după uă stâncă, la satul Fetislam.

Un alt emissarŭ, anume Ipatros, trimis cu scrisori la Ali-Paşa, fu prins şi ellŭ în Macedonia, şi uccisŭ de Primatulŭ Zaphirache. [4])

Kamarinos, trimis la Petersburg, cum am arătat, ca să înduplece pe Capodistria a se pune în capul mişcăriĭ, propaga pe façiă că Russia nu va da ajutor Grecilor; şi Eteriştiĭ fură siliţĭ a'lŭ omorî.

Aceeaşĭ sórtă avu şi Galatis, nu maĭ puţin inprudinte de cât Kamarinos, încercându-se a usurpa drepturile membrilor Comitetuluĭ dirigent. [5])

Dar maĭ gravă fu denunţarea secretuluĭ către guvernul turcesc de către un grec, Assimakis, dinpreună cu Eustatiŭ Galatis, ce voia sĕ resbune mórtea frate-sĕŭ, assasinat la Hermione din ordinul Comitetuluĭ. [6])

Assemenea trădărĭ şi cruḑimĭ grăbiră catastrofa, de şi Eteriştiĭ nu eraŭ de loc pregătiţĭ; tótă speranţa lor era în ajutorul luĭ Mihaiŭ Suţu din Moldova; iar în Muntenia, în ajutorul luĭ Sawa şi Olimpie.

[1]). Teodor Negri, într'unŭ memoriŭ dela 1819, assigură pe Grecĭ să nu conteḑe pe Românĭ, carĭ suntŭ siliţĭ a menaja pe Turcĭ; că Greciĭ din Principate suntŭ degeneraţĭ, şi că Româniĭ urĕscŭ pe Grecĭ; că ţĕrraniĭ suntŭ innoranţĭ şi conduşĭ de popĭ, iar aceştia de Episcopĭ, ce aŭ aceleaşĭ interese cu boeriĭ, carĭ voescŭ a lua loculŭ Fanarioţilor; în fine că Panduriĭ nu pot simpatisa cu Greciĭ, etc, (Gervinus. pag. 174.)

[2]). Philimon. op. cit. vol. I, pag. 86. — Gervinus, pag. 174. — Şuţu pag. 41—50.

[3]). Ubicini. Provinces Roumaines (L'univers) pag. 121.

[4]). Gervinus. vol. I, pag. 179.

[5]). Idem, vol. I, pag. 152—156.

[6]). Idem, vol. I. pag. 179.

Nicĭ uà întreprindere de felul acesta nu fu condusă, ḑic uniĭ istoricĭ, cu maĭ multă ușiurință și imprudință! Eteriștiĭ lucraŭ pe fació în Constantinopole; ast-feliŭ că Guvernul cellŭ maĭ apatic și indolent descoperi îndată scopul Eterieĭ. Pe lângă trădările cellor ca Galatis și Assimakis, Sultanul posseda multe scrisorĭ d'alle luĭ Ipsilanti, prin care nu numaĭ Grecia, dar și Russia era compromisă.

Apoĭ Greciĭ începeaŭ uà luptă de mórte, luptă de esterminare, fără arme, fără munițiunĭ, fără provisiunĭ! [1])

„Sorțiĭ sunt aruncațĭ! ḑisse Alessandru Ipsilanti, aflând știrile triste ce le aretarăm. Piară lașul care, la vederea fraților seĭ amenințațĭ, îșĭ maĭ pierde timpul cu calcule!" [2])

Trimisse dar ordin frateluĭ seŭ Dimitrie a trece în Pelopones, pe când ellŭ cu cellalt frate va trece în Principate, de unde va alerga în ajutorul Grecilor, trecênd prin Bulgaria, Rumelia și Macedonia, spre a le revoluționa pe tóte în drumul seŭ.

Trimisse apoĭ luĭ Căpitan Iordake prin Csantos 50 miĭ de francĭ pentru ellŭ, pentru Sawa și pentru Tudor Vladimirescŭ; trimise 80 miĭ francĭ luĭ P. Mavromihalli și luĭ Theodor Colocotroni; ordonă luĭ Tudor Vladimirescu a profita de mórtea luĭ Suțu spre a rescula pe Pandurīĭ luĭ; în fine espediă în Iașșy pe Orfano ca, dinpreună cu Lassane, să strângă banĭ și soldațĭ.

Să lăsăm puçin pe Ipsilanti la Chișinĕŭ, și să venim în Bucureștĭ.

---

[1]). Memoires sur la Grèce, par Raybaud. pag. 181 și 185.
[2]). Suțu. op. cit. pag. 19.

CAPITOLU V.

Primele mişcări revoluţionare din partea luĭ Tudor Vladimirescu.

Vodă Alessandru Suţu căḑusse bolnav încă dela 3 Decembrie 1820, şi muri la 19 Ianuariŭ 1821 [1])

La 18 Ianuariŭ, cu uă ḑi înaintea morţiĭ luĭ Suţu, [2]) Căpitan Iordake, fără a maĭ aştepta ordine superiore, hotăresce a da semnalul Revoluţiuniĭ [3]); pornesce dér pe Tudor, ce se afla de cu tómna în Bucurescĭ, îl porneşce peste Olt cu 25 Arnăuţĭ din trupa luĭ Căpitan Iordake, sub comanda luĭ Dimitrie Makedonski, fost officier russŭ, stabilit în Bucurescĭ după resbellul turco-russ dela 1806—1812. [4])

Tudor, Hagi Prodan şi Dim. Makedonski eraŭ deja înţeleşĭ în privinţa rescularĭĭ poporuluĭ, cu mult înainte de mórtea luĭ Voda Suţu, legaţĭ fiind tus-treĭ prin jurămênt a lucra împreună pentru emanciparea poporuluĭ. [5])

Până a nu ajunge Tudor la Pitescĭ, alţĭ 15 Arnăuţĭ,

[1]). Veḑĭ adressa guvernuluĭ provisoriu catre Pórtă la Nota No. XVII.

[2]). Memoriulŭ luĭ Dîrzénu, publicatŭ în *Trompetta* No. 646. — Fotino însa susţine că Tudor la 17 Ianuarie a plecat din Bucurescĭ. (pag. 5.)

[3]). Philimon. op, cit. vol- I, pag 93.

[4]). Dîrzénu, op. cit. No, 646. — Veḑĭ şi Nota No. XX.

[5]). Veḑĭ Nota No. X.

preparaţĭ pentru acest sfărşit, se uniră cu ceĭ lalţĭ 25 din trupa luĭ Căpitan Iordake. [1])

Trecând pe lângă Pitescĭ, Ispravnicul de Argeşiŭ iĭ întrebă unde merg? Tudor respunse că sunt călĭătorĭ carĭ trec peste Olt; şi nu adduc nimenuĭ nicĭ uă supărare.

Ispravnicul înştiinţésă îndată despre acésta pe Căimăcamĭ, cari considerând acest fapt ca un lucru de nimic, ca uă bandă de hoţĭ, pe care uă singură căprărie de Poteraşĭ o va putea înfrânge [2]), nu iaŭ nicĭ uă mĕsură contra lor; ceea ce ne întăresce în credinţa că uniĭ din Boeriĭ Divanuluĭ eraŭ înţelleşĭ cu Tudor.

La 19 Ianuariŭ, Tudor trecu Oltul pe la satul Budescĭ, districtul Vîlcea; şi se îndreptă spre Ocna cea mare; séra popossi la un sat aprópe de acea ocnă, unde cumpĕră cu banĭ tot ce'ĭ trebui, şi fără a adduce cuiva cea maĭ mică supărare. [3])

Adoua ḑi, pornind spre Gorjiu, întălni pe vechillul vĕtafuluĭ plaiuluĭ Horeḑu, care venia la Zărăfia (cassieria) districtuluĭ Vîlcea cu vr'o 2000 galb.; Tudor i ordonă sĕ'l urmese cu baniĭ şi cu plăiaşul ce'l însoţia. [4])

Vinerĭ, 21 Ianuariŭ, Tudor sosi în Têrgu-Jiuluĭ pe la sfinţitul sóreluĭ, oprindu-se la Vasile Móngă, sameşulŭ districtuluĭ; parte din arnăuţĭ tăbărâră pe maidanul din dreptul caselor luĭ Móngă, (între casa rĕposatuluĭ Şetraru Chiriţă, şi casa rĕposatuluĭ doctor Culcerŭ), unde era Isprăvnicatul; restul umplu curtea caseĭ luĭ Móngă. Vr'o cincĭ Arnăuţĭ priimiră ordin a adduce îndată pe ispravnicul Clucerul Dinică Otetelişanu; căcĭ celălalt ispravnic, Căminarul Iorgu Văcărescu, lipsia în district. [5])

[1]). Fotino, op. cit. pag. 6. - Veḑĭ şi Nota No. XX.
[2]). Dirzénul, No. 646. — Veḑı şi Nota No. XXI.
[3]). Idem.
[4]). Idem.
[5]) După relaţia luĭ Grigorie Mongescu, fiul luĭ Vasile Móngă. — Dırzénu susţine că Tudor, oprindu-se la Obrazia, aprópe de Jiŭ, trimise d'aci pe Makedonski cu 20 Arnăuţĭ ca sĕ ridice pe ispravniciĭ judeçuluĭ.

In timpulu acesta, Tudor ordona Arnăuţiloru a da cailor fân şi grăunţe, şi a'ĭ potcovi, stând gata de plecare; iar ellŭ se primbla prin pridvorul caseĭ, conversând cu soçia luĭ Móngă, până sĕ soséscă acesta dela zărăfie. Tudor purta peste vestmintele sélle uă tătarcă cu mânecile stâmte, peste care era încins cu sabie. [1])

Pe când soçia luĭ Móngă i prepara cina, compusă din peşce próspet, fiind ḑi de post, Arnăuţiĭ adduceaŭ într'ua trăsură pe ispravnicul Oteteleşanu şi pe Sameşul Vasile Móngă. Tudor ordonă ispravniculuĭ sĕ'l urmese la Bradicenĭ, accordându'ĭ uă oră numaĭ pentru a se prepara; pentru care sfârşit i se şi dette de pază câţĭ-va Arnăuţĭ. [2]) Oteteleşanu stărui a i se arăta ordinul domnescŭ, dar Tudor refusă, ḑicêndu'ĭ că'lŭ va arăta la satul Brădiceniĭ, în presinţa ambilor ispravnicĭ. [3])

Tudor se închisse apoĭ cu Vasile Móngă într'uă cameră, unde'ĭ destăinui tot planul sĕŭ, îndemnându'lŭ a'lu însoţi la Tismana. Móngă i respunse că nu póte merge, avênd în zărăfie peste 100 miĭ leĭ [4]), de care nu se póte deslipi.

Tudor consimţi sĕ remâie Móngă la postul sĕu, declarând că n'are nevoe de baniĭ Vistieriеĭ, şi că va pedepsi pe orĭ-cine s'ar attinge de dênşiĭ; apoĭ încredinţă pe amicul sĕŭ că resculareа poporuluĭ se face cu consimţimêntul boerilor patrioţĭ.

— Cu tóte astea, arhon Sluger, i observă Móngă, fapta D-le este cutezătóre; şi nu veĭ scăpa cu viaţă din acéstă rescólă.

— Şciŭ bine, prietene, respunse Tudor; dar din césul când m'am născut, m'am îmbrăcat cu cămaşa morţiĭ. [5])

[1]) Grigorie Mongescu.
[2]) Idem.
[3]) Dîrzénul. No. 646.
[4]) După relaţia comunicată de reposatul Scarlat Rosetti, ce fussese strâns legat cu Vasile Móngă. — D. Grigorie Mongescu susţine că Móngă avea în zărăfie numaĭ 15000 leĭ.
[5]) Scarlat Rosetti, N. Popescu din Muşetescĭ. şi Cioranul pag. 89.

După miedul nopţiĭ, Tudor porni cu trupa sa; pe Oteteliṣanu îlŭ pornisse înainte sub pază la Tismana; iar ellŭ se opri la cârciuma Stolniculuĭ Viiṣorénu, distanţă d'uă jumĕtate poṣtă de Jiŭ [1]), unde repaosă câte-va ore, puind strejĭ pentru padă. A doa di, după plecarea luĭ Tudor din Jiŭ, Boieriĭ se addunară la Vasile Móngă spre a'lŭ ispiti; ṣi cu tóte că nu putură afla nimic dela dénsul, arestarea ispravniculuĭ i făcu sĕ înţelégă scopul luĭ Tudor; ṣi parte din eĭ fugiră spre a'ṣĭ assigura viaţa.

Pe la prândŭ, sosi în Jiŭ ṣi Ispravnicul Văcărescu, care, informându-se de celle întêmplate, dete ordin a se strânge îndată tóte Catanele isprăvnicieĭ ṣi celle de Poteră, ṣi espedià curier într'adins la Bucureṣcĭ despre arestarea Oteteliṣanuluĭ.

Tot în dioa aceea sosi ṣi Bumbaṣir dela Vistierie, cu ordin a se porni toţĭ baniĭ ce vor fi strânṣĭ la zărăfie.

Móngă ispiti pe omul domnesc despre Vodă Suţu, ṣi i se spuse că Vodă fussese cam bolnav, dar că acum se află sănătos.

A doua di, către séră, sosi în Jiŭ proclamaţia luĭ Tudor, care anunţa mórtea luĭ Vodă Suţu ṣi rescularea poporuluĭ pentru uṣurarea dăjdiilor ṣi dobândirea drepturilor strămoṣeṣtĭ.

Prin acea proclamaţie Móngă se vedea deslegat de jurământul ce făcusse luĭ Tudor d'a ţine secret planul sĕŭ, pe care îl ṣi dette atuncĭ de faţă: că adică mórtea luĭ Suţu s'a ţinut secretă de Boierĭ până se vor putea aduna cetele de Pandurĭ de peste Oltŭ, pentru începerea miṣcăriĭ; că nicĭ Tudor însuṣĭ nu ṣtie ce resultat va avea rescóla până în ṣfârṣit; ṣi că Tudor este însărcinat de ceĭ maĭ de frunte Boierĭ aĭ ţĕrriĭ ca să facă acea miṣcare, în numele sĕŭ, pentru a scăpa ţérra de Domniĭ Grecĭ.

[1]) La 1821, acea càrciumă era la Vădeni, 200 st. departe de ṣosea, unde se află adĭ, ṣi de unde se vĕd casele Viiṣorénuluĭ. In resbellulŭ de la 1806—1812 Viiṣorénu fusese ṣi elŭ comandir de Pandurĭ.

Proclamaţia luĭ Tudor însuflă spaimă impiegaţilor Grecĭ şi Ciocoĭ, compromişĭ în ochiĭ poporuluĭ prin acte arbitrare; ceĭ maĭ mulţĭ dintr'ênşiĭ, cum şi comersanţiĭ ceĭ avuţĭ, trecură în Austria spre a'şĭ assigura viaţa, averea şi famillia; boieriĭ ceĭ micĭ, victime a le regimuluĭ fanariotic, aplaudară fapta cutedătóre a luĭ Tudor; şi mulţĭ dintr'ênşiĭ îl ajutară prin tóte mijlócele; cât despre meseriaşĭ şi plugarĭ, eĭ alergaŭ de bună voe sub steagurile luĭ Tudor, ceĭ maĭ mulţĭ spre a se despăgubi prin jafurĭ de pierderile ce încercasseră din partea împiegaţilor Grecĭ şi Ciocoĭ, ş'a negustorilor Turcĭ. [1])

Sâmbătă, 22 Ianuarie, Tudor sosi la satul Brădicenĭ, unde spera să afle pe ispravnicul Văcărescu; se opri puţin aci spre a repausa trupa sa; şi ellŭ ospătă în casa

[1]) D. Grigorie Mongescu, unulŭ din descendinţiĭ luĭ Vasile Móngă, care ne relateadă celle descrise maĭ sus, adaugă că chiar tată-sĕŭ, după consiliul luĭ Tudor, îşĭ assigurasse famillia la schitul Lainitz; iar pe la începutul luĭ Martie când Panduriĭ luĭ Tudor învinsseseră Catanele isprăvnicatuluĭ ş'alle luĭ Costin, în ciocnirele ce le avusesseră în marginea Têrgu-Jiuluĭ, despre Slobozia, însuşĭ Vasile Móngă, ca sameşŭ al Judeţuluĭ, fugisse la acel schit, însoţit de ceĭ doĭ ispravnicĭ şi alţĭ impiegaţĭ. Acestia din urmă se prepararà în acea di a trece în Austria; dar Móngă remasse în schit până a doua di, spre a se comunica, cu tótă familia, şi fu surprins de una din cetele de Pandurĭ şi Arnăuţĭ ce gonéŭ prin munţĭ pe boieri şi comersanţi, maĭ mult pentru pleaşcă; luându'lŭ pe jos înaintea cailor din preună cu fiul sĕŭ Nicolae, eĭ plecară în góna ispravnicilor, pe care i şi ajunsseră poposiţĭ aprópe de linia graniţeĭ.

După uă luptă scurtă între Panduriĭ luĭ Tudor şi Plăiaşiĭ isprăvniceştĭ, cădură din partea Pandurilor Gospodarul lor (primul căpitan) anume Pera, ce fu înlocuit îndată cu Gospodar Dumitru; iar din partea oppusă çădu un Zapciŭ d'aĭ Văcărescululuĭ; în fine Panduriĭ învinseră, şi făcură prisonierĭ pe boeriĭ fugarĭ. Pe unul din ispravnicĭ, anume Dinu Bălteanu, şi pe Medelnicerul Constantin Măldărescu, i fucu scăpaţĭ în întunericul nopţiĭ, un Nicolae Bărbieru din Târgu-Jiuluĭ, care avea şi ellŭ sub comanda sa câţĭ-va Pandurĭ; iar pe Văcărescu, cel-lalt ispravnic, din preună cu Vasile Móngă şi alţĭ boierĭ, iĭ condusera în Târgu-Jiuluĭ, unde'ĭ arestară.

Soţia luĭ Vasile Móngă cu ceĭ-lalţĭ copiĭ, cari se ascunsesseră în pădure, scăpară de maltratarea Pandurilor.

Pe Vasile Móngă îl luă sub garanţa sa doctorul Solomon staroste de sudiţĭ austriacĭ din Têrgu-Jiul, fiind Móngă cunoscut ca amicŭ al luĭ Tudor. Peste puţine dille, triumfând Tudor de tóte obstaculile, numi pe Vasile Móngă ispravnic la Gorgiŭ, ordonând a i se da înapoĭ tot ce i se luasse; iar familia luĭ Móngă fu trimisă iarăşĭ la schitul Lainitz, spre a fi maĭ aprópe de frontiera Austriĭ, pentru orĭ-ce eventualităţĭ.

Polcovniculuĭ Ioniță Mongescu, fratele luĭ Vasile Móngă. [1]) De aci se îndreptă iute spre Monastirea Tismana, unde sosi către séră, și sĕ închisse în monastire, puind strejĭ pentru pađă. In nóptea aceea Tudor sili pe Otetelișeanu a da ordine către Zapciĭ și Vătașiĭ de plaiŭ din districtul Gorjiŭ pentru strângerea Plăiașilor la diferite localitățĭ, însemnate de Tudor, și pentru aprovisionarea cu producte și vite a câtor-va Monastiri de peste Olt; a doua đi Tudor plecă dela Tismana, lăsând aci vre o cincĭ-spre-đece Arnăuțĭ și Pandurĭ pentru pađa Otetelișeanuluĭ. [2])

---

[1]) După încredințarea luĭ George Mamara, din Brădiceni, sătean ca de 70 de anĭ.

[2]) Fotino, la pag. 6 din istoria sa, susține că Tudor ar fi lăsat 35 de inșĭ pentru pađa Tismaneĭ.

Despre conduita Pandurilor cu ceĭ arestațĭ la Tismana, atât preotul C. Chirițescu din Tismana (despre care am menționat în biografia luĭ Tudor) cum și C. Șcilea, sătean ca dè 80 de anĭ, din Gura Văiĭ Tismaneĭ, afirmă că aceĭ Pandurĭ și Arnăuțĭ șicănaŭ și ridiculaŭ în tóte chipurile, atât pe Otetelișeanul, cum și pe un Copăceanul și un Opran, închișĭ de Tudor la Tismana, pe lângă care maĭ eraŭ alțĭ vr'o 20 prisonierĭ, de diferite condițiunĭ, închișĭ acolo de capiĭ Arnăuților și Pandurilor, și pe cari iĭ libera după ce iĭ punguia; iar capiĭ acelor Pandurĭ și Arnăuțĭ, lăsațĭ pentru pađa Monastiriĭ, ereaŭ un Sterie din Boroștenĭ, un Nicolae Boroșteanu, (Bulucbașa) un Niculicescu din Baea de Arama și un Drăghiceanu.

Biserica din Gura văiĭ Tismana se prefecuse în magađie de provіđiunĭ, precum grâŭ, mălaiŭ, pastramă și unt; iar curtea bisericeĭ era plină de vacĭ, oĭ și berbecĭ; de care provisiunĭ profitară Turciĭ după mórtea luĭ Tudor, când arseră și Tismana și biserica din valle.

CAPITOLU VI.

Primele proclamații a le luĭ Tudor către popor, și petițiile sélle către Turcia, Russia, și către Pașiĭ dunărenĭ.

De la Tismana, însoçit de restul miceĭ salle trupe, Tudor se îndreptă spre plaiul Cloșanilor, punctul sĕŭ de readim in acéstă mișcare. La satul Padeșŭ îlŭ aștepta căpitan Dumitru Gârbea, vechilul sĕŭ în vătășia plaiuluĭ, cu toțĭ panduriĭ ce putusse aduna în pripă. [1])

De aci dette ordine a sĕ stânge toțĭ pandurii din plaiŭ, și chiar ceĭ ce nu eraŭ în activitate, promițêndu-le lefurĭ și ușurare de podveḑĭ și de angarale; asemenea și volintiriĭ cari se lepădasseră în dajdie încă din timpul luĭ Caragea. [2])

[1]) Ca la 100 de Plăeșĭ, după Ilie Fotino, opera cit, pag. 7.

[2]) La 1814 se regulasse, prin așeḑămênt domnescŭ, dintre Pandurii de peste Olt, ce figuraŭ ca slujitorĭ domnescĭ și ca Poterașĭ, sĕ rămâe numaĭ lude 500 în activitate, din cari 100 la Vâlcea, 150 la Gorjiŭ, și 250 la Mehedințĭ; iar restul până la suma de 2075 lude eraŭ obligațĭ a plăti pe fie care lună câte 4 talere [leĭ] de lude. La 1815 Febr: s'a regulat ca toțĭ Pandurii, și ceĭ în activitate și ceĭ în retragere, să se așieḑe între Ruptașĭ, cu sineturĭ domnescĭ, plătind toțĭ pe lună câte 4 leĭ; si la trebuință, să se chieme dintr'ênșiĭ numèrul necassariŭ; iar în timpul serviciuluĭ, aceia să fie scutițĭ de darea celor 4 leĭ. La 1816, aceĭ 500 lude Poterași se plânseră la Vodă că Ispravniciĭ îĭ apucă să plătéscă ceĭ 4 leĭ, de și eĭ facŭ serviciul unde li se ordonă, contra ordinuluĭ domnescŭ din 1814. Vodă dede satisfacere legitimeĭ lor reclame, confirmând așeḑămêntul din 1814. (Anaforaoa luĭ Vel-Vistier din 7 Iunie 1816, în condica No. 85 a Arhiveĭ Statuluĭ, pag. 105.)

Din Padeșŭ, Tudor espediă în Gorjŭ și în Mehedințĭ pe veriĭ sĕĭ Golumbenĭ, pe Ioniță Crețescu (cunoscut sub numele de Ortopan) pe N. Zoican, pe Căpitan Urleanu, pe Radul Miu, și alțĭ ómenĭ de încredere, pentru facere de volintirĭ, maĭ ales dintre sătenĭ, pe care îĭ armă cu armele ce avea strânse pentru acest sfărșit în diferite localitățĭ [1]; iar messeriașiĭ, negutătoriĭ, proprietariĭ micĭ și boeriĭ de ném, cari nu putéŭ servi ca oștenĭ, nu eraŭ scutițĭ de acéstă sarcină de cât prin dare de banĭ, plătind câte 25 de leĭ de om. [2]

Maĭ târḑiŭ, uniĭ din capiĭ de Pandurĭ deșertară chiar aresturile publice de criminalĭ, pe cari îĭ înrolară în oștirea de emancipare, îmbrăcându'ĭ în costum panduresc [3]; ceea ce nu puțin contribui la demoralisarea Pandurilor, ce imitaŭ essemplul acelor hoțĭ de messerie; jafurile lor siliră pe Tudor a lua măssurĭ fórte aspre în contra lor, măssurĭ cari-'ĭ fură fatale.

Din Panduriĭ adunațĭ la Padeșu de Căpitan Gârbea, Tudor trimisse vr'o 50 la Tismana pentru strejuirea acelleĭ Mănăstirĭ, iar restul îl opri lângă sine; și când se îmmulți trupa sa cu Pandurĭ-volintirĭ, ellŭ urmà aceeașĭ tactică și cu celle alte Mănăstirĭ, dând pe Pandurĭ sub comandă de căpitanĭ de încredere.

Tismana, Strehaia, Motru, Horezul și altele, pentru posițiunea lor muntósà, aveaŭ a servi de cetățĭ de apărare la cas d'a veni Tudor în conflict séŭ cu Turciĭ séŭ cu Greciĭ; de aceea le și umplu cu tot felul de provisiĭ, spre

[1]) După încredințarea maĭ multorŭ Pandurĭ din celle două districte menționate, carĭ Pandurĭ aŭ fost înrolațĭ de căpitaniĭ maĭ sus însemnațĭ; de esemplu Dimitrie Cățelŭ din Cernețĭ, Ion Dragomir din Cernovoșianĭ, tata luĭ Manole Stoenescu din Baia de aramă, Niculcea Bălănescu și Dumitrașcu Ploscaru din Pestrița; aceștia din Mehedințĭ; Barbu Viga din Odolésca, din Gorjĭ, și alțĭ.

[2]) După încredințarea luĭ Manole Stoenescu din Baia de aramă, care affirmă că tată-sĕŭ a plătitŭ 25 leĭ ca să fie scutit. Insărcinatul luĭ Tudor pentru înrolare de volintirĭ în partea loculuĭ a scutitŭ peste 20 de inșĭ cu modul acela liberându'ĭ de la Vlădicenĭ, unde îĭ strânsese dinpreună cu alțiĭ.

[3]) După cumŭ a făcutŭ la Craiova căpitan Iamandi, după încredințarea luĭ Gheorghe Baldovin cismarul, din Petresciĭ de sus, bătrânŭ ca de 75 de anĭ, născut și crescut în Craiova, unde a vĕḑutŭ cu ochiĭ sĕĭ celle ce a affirmă.

a putea ţine lupta maĭ mult timp, şi a sili ast-fel pe inamic a sub-scrie condiţiunile salle.

In fine, dinP adeşŭ Tudor sub-scrisse prima sa proclamaţie către popor. [1])

In prima sa proclamaţie, Tudor se silesce a justifica rescóla, ca provocată de tirania Boerilor s'a capilor Bisericeĭ, carĭ devenisseră instrumente passive în mâna Domnilor fanarioţĭ; şi'ĭ compară cu nisce Balaurĭ ce sug sângele poporuluĭ; chiamă apoĭ la arme pe toţĭ Româniĭ cari aŭ sufferit jugul streinilor, îndemnându'ĭ a veni acolo unde se află poporul adunat pentru folosul ţĕrreĭ, ceĭ ce aŭ arme cu arme, iar ceĭ ce n'aŭ arme să facă îndată furcĭ de fer şi lăncĭ; şi să asculte de consiliele căpeteniilor *Adunăriĭ*: ast-fel numia ellŭ tabăra de Pandurĭ cu care avea să emancipese ţérra de Tiranĭ; în fine, după ce le spune că prada este oprită, trebuind a respecta averea aprópeluĭ, face uă esceptiune în privinça averilor *reŭ căştigate* alle boerilor tiranĭ, carĭ averĭ se pot lua în folosul obştesc, dacă aceĭ tiranĭ vor refusa a face parte din Adunarea poporuluĭ. [2])

Ultima frasă din acésta proclamaţie, de şi era uă simplă ameninţare pentru a sili pe ceĭ avuţĭ a participa la mişcarea de emancipare şi de regenerare a poporuluĭ, nu fu maĭ puçin fatală prin consecinţele sélle; prin acésta ellŭ făcea pe osteniĭ luĭ şi judecătorĭ şi apreciatorĭ aĭ averilor reŭ căştigate; decĭ averile maĭ tuturor boerilor, marĭ şi micĭ, fiind căştigate prin abusurĭ, şi osteniĭ luĭ Tudor fiind aceia cari sufferisseră spolierea din partea ti-

[1]) Proclamaţiile luĭ Tudor către poporŭ, cum şi petiţiile sélle către Sultanul, către Imperatul Russieĭ şi către Paşiĭ dunărenĭ, fură redactate de Episcopulŭ Ilarion, înainte de plecarea luĭ Tudor din Bucurescĭ pentru a rescula poporul de peste Olt. Acésta o affirmă atâtŭ Dîrzénu în Memorul sĕŭ (Trompetta No. 647 pe 1868) cum şi D. Nicolae Popescu din Muşetescĭ, grămăticulŭ luĭ Ilarion pe acellŭ timpŭ. Acesta încredinţésă că celle maĭ multe le-a scris ellŭ însuşĭ, sub dictando al luĭ Ilarion, traducându-se în turcesce, celle destinate pentru Inalta Pórtă, de ceĭ ce cunosceaŭ limba turcéscă; iar pe celle dessinate pentru Russia le scria însuşĭ Ilarion în limba francesă.

[2]) Vedĭ acea proclamaţie la Nota. No. XI.

ranilor lor seculari, se înțellege că eĭ nu putéŭ distinge averile celle bine căştigata din celle reŭ căştigate; prin urmare, eĭ trebuiaŭ să profite acum de occassiune spre a se despăgubi de jafurile şi cruḑimile ce încercasseră dela tiraniĭ lor; şi pretestul fiind fuga acestora, pe câțĭ întălniaŭ fugind, Panduriĭ i predaŭ fără misericordie; ba încă, dupe esemplul Zavergiilor din oştirea luĭ Ipsilanti, eĭ predaŭ chiar averea sătenilor ce simpatisaŭ cu mişcarea.

Apoĭ prada fusese tolerată în oştire, atăt la Romanĭ, cum şi la Românĭ;[1]) cu atăt maĭ mult la Ruşĭ, sub stégurile cărora ceĭ maĭ mulțĭ Pandurĭ luptasseră, avênd chiar pe Tudor de căpetenie; în fine, lefurile Pandurilor eraŭ prea modeste, şi nicĭ se puteaŭ respunde regulat, chiar atuncĭ cănd Tudor dispunea de vistieria țĕreĭ; pentru cuvĕntul că baniĭ se ascunseseră, şi puținiĭ banĭ cari se puteaŭ aduna se întrebuințaŭ pentru aprovisionarea oştiriĭ şi facere de arme; astfel, toate acestea încurageaŭ pe Pandurĭ în prăḑile lor, fără distincțiune de persóne; în căt Tudor cu greu putu înfrîna asemenea prade; şi cănd rĕul ajunse în culme, şi Tudor voi a pune capĕt rĕuluĭ, prin pedepsirea culpabililor, asprimea sa provocă nemulțumirĭ serióse din partea Pandurilor, ba chiar revolta căpitanilor, cari consimțiră în fine la arestarea luĭ Tudor, ca să scape viéța lor amenințată.

Cu tóte astea, prima proclamație a luĭ Tudor fu trămbița Archangeluluĭ la a doua înviere: toțĭ cari süferiseră jafulŭ şi jugul streinuluĭ alergaŭ cu grămada la chemarea liberatoruluĭ; ast-fel sorgintele, coborănd din vîrful munților, în timp de ploĭ marĭ şi de topirea ḑăpeḑilor, cănd ajung în vale, devin pîrae şi gîrle, cari înécă câmpia, tărănd totul în cursul lor furioš.

Româniĭ de peste Olt suferisseră din partea Turcilor, din partea Grecilor ş'a Ciocoilor maĭ mult decăt Româniĭ din alte părțĭ; în pucine ḑile, se adunară dar împrejurul luĭ

[1]) Puterea armată. de Bălcescu. pag. 26.

Tudor peste 600 Plăiaşĭ armaţĭ, maĭ toţĭ vănătorĭ de capre şi de urşĭ. [1])

Alergaŭ Olteniĭ la chemarea luĭ Tudor, cari cu puscĭ, cari cu lăncĭ, cari cu cóse, adunăndu-se trômbe-trômbe, şi intonănd căntecele haiducescĭ cari băgaseră spaima în poterile de Arnăuţĭ sub domniile streine. [2]) Entusiasmul era în culme. Daca în acele minute de entusiasm, aceĭ fiĭ aĭ munţilor s'ar fi luat la luptă cu oştirea Turcilorŭ saŭ a Grecilor, am fi vĕḑut strĕlucind iarăşĭ după atâţia anĭ gloriósele ḑile din timpiĭ trecuţĭ; dar mişcarea de la 1821, ca şi cea dela 1848, avea de scop numaĭ a protesta contra tiranilor ş'a arunca sămênţa emancipăriĭ, de care avea se profite maĭ târḑiŭ Românii.

In recunoscinţa şi admirarea lor pentru Tudor, care 'ĭ liberasse de sub jugul streinuluĭ, Olteniĭ numiaŭ pe liberatorul lor **Domnul Tudor**. Intr'adevĕr Tudor, devenise Domn prin voinţa poporuluĭ, care, după 100 anĭ aprópe de sclavie, făcea primul act de suveranitate naţională. [3])

In petiţia către Paşa de la Vidin, dupe ce descrie starea de plăns a poporuluĭ, adus la desperare de Domniĭ fanarioţĭ şi de boeriĭ greciţĭ, instrumente servile ale acellora, Tudor îllŭ rógă a trimite la Pórtă *Arzulŭ* (doleança) din partea poporuluĭ, ş'a interveni lêngă Sultanul pentru trimiterea unuĭ om credincios spre a cerceta plăngerile ţerreĭ; căcĭ i sunt închisse poporuluĭ, ḑice ellŭ, tote uşile Inalteĭ Porţĭ de către Domniĭ fanarioţĭ, uniţĭ cu boeriĭ greciţĭ; assigură apoĭ pe Paşa că rădicarea poporuluĭ este numaĭ contra tiranilor poporuluĭ, cari le-aŭ usurpat drepturile cu cari 'ĭ-a miluit prea puternica Impĕră-

[1]) Fotino, pag. 11.

[2]) Veḑĭ Nota No. XII.

[3]) Moşu Ión Rosiauu, ca de 100 anĭ, din comuna Jupînescĭ, dist. Gorjiu, 'mĭ spunea că, ducênd fănŭ de la moşia Filişanuluĭ la tabara luĭ Tudor de la Ţînţărenĭ, femeile şi bătriniĭ din partea loculuĭ i dedeaŭ óĕ roşiĭ şi colacĭ, fiind în serbătorile Pascilor, şi 'ĭ ḑiceaŭ: „ţine, Ioniţă; se fie de pomană luĭ Tudorin, „că ne-a scăpatŭ de birŭ!"

ţie; iar nu contra Porţiĭ, către care sunt *slugĭ plecate*; nesupărând întru nimic pe Turciĭ neguţători aflaţĭ în ţérră; iar poporul va plăti, ca şi în trecut, tóte dăjdiile către Inalta Pórtă etc. [1])

In doleanţa către Sultanul, Tudor descrie pe larg jafurile Grecilor, uniţĭ cu Boeriĭ şi cu Mitropolitul, care, de şi Roman, este *ocara némuluĭ*, ḑice Tudor; căcĭ a approbat tóte propunerile nedrepte alle luĭ Suţu, şi a cumpărat scaunul arhipăstoresc cu 2000 pungĭ (100 miĭ leĭ [2]); şi fiind că glassul poporuluĭ era năbuşit de tiraniĭ luĭ, a fost silit a se scula contra apăssătorilor seĭ, reclamând protecţiune de la Inalta Pórtă, pe care o rógă a trimite om împărătesc să cercetese plângerile poporuluĭ, şi să puie capĕt acellor jafurĭ, îndulcind sórta luĭ. [3])

---

[1]) Veḑĭ Nota No. XIII.

[2]) Despre dare de banĭ, nu e de mirare: căcĭ fără banĭ nimicŭ nu se făcea sub Fanarioţĭ; assemenea nu e de mirare ca Dionissie, ce făcea parte din Divanul domnescŭ, să fi aprobatŭ măsure arbitrariĭ d'alle Suţuluĭ; dar d'aci nu urméḑă că Mitropolitulŭ Dionisie merita epitetulŭ injuriosŭ de *ocara némuluĭ*, cândŭ este ştiută bucuria ce a causatŭ urcarea sa pe scaunulŭ arhiepiscopalŭ; dovadă, discursulŭ pronunciatŭ de Laḑăr cu ocasia acésta, (veḑĭ biografia luĭ G. Laḑăr, de D. Petre Poenaru, pag. 57.) Ilarion, care a redactatŭ acéstă doleanţă, a fostŭ dominatŭ de invidie contra Mitropolitituluĭ Dionisie, că nu s'a pututŭ face elŭ Mitropolitŭ, după cum assigură însuşĭ D. N. Popescu de la Muşetescĭ, care a fostŭ confidentulŭ luĭ Ilarion. — Câtŭ pentru petiţia luĭ Tudor către Alexandru alŭ Russieĭ, veḑĭ depeşa luĭ Capodistria către Cons. Pini, de la Februariŭ 1821, la Nota No. 55.

[3]) Veḑĭ Nota No. XIV.

CAPITOLU VII.

Primele loviri alle Pandurilorŭ luĭ Tudor cu Plăiaşiĭ Ispravnicilorŭ.

In puçinele ḑille cât stătu Tudor la satul Padeşu, se adunară peste şése sute Pandurĭ din ceĭ ce luptasseră cu dănsul contra Turcilor în resbelul de la 1806—1812, şi carĭ Pandurĭ, cum am arătat, eraŭ daţĭ în dajdie. Acesta era un bun contigent d'o c'am dată. Tudor luă prin urmare următórele mĕsurĭ:

Trimise maĭ ânteiŭ de ridică pe Zapciĭ ce putu găsi din acel judeţ, pe cariĭ îĭ închisse la Tismana, ca se'ĭ împedice a'ĭ paralisa mişcările. [1]) Dete apoĭ ordine către locuitorĭ a nu se supune la Ispravnicĭ şi la Zapciĭ, pentru plata contribuţiilor, proclamănd ast-feliŭ scutirea de orĭ ce dărĭ către Vistierie. Resultatul acestor ordine fu refusul sătenilor d'a înlesni nutreţ ostaşilor trimişĭ contra luĭ Tudor. [2])

Clucerul Ralet, Ispravnicul de Mehedinţĭ, trimisse contra luĭ Tudor a'l prinde, viŭ saŭ mort, pe Pau saŭ Pavel Nicolicescu, Polcovnicu de poteră; [3]) ordonă asemenea şi la alţĭ Căpitanĭ de Pandurĭ, precum Vist. Crăiniceanu, Dumitru Colţan, şi Niculae Boboc, ca cu Panduriĭ

[1]) Dărḑénu susţine că le-ar fi scris să vie cu baniĭ şi caiĭ ce vor fi avăndŭ, şi că le ar fi luatŭ şi baniĭ şi caiĭ; dar Tudor afirmă contrariulŭ în scrisórea luĭ către Ispravniculŭ Ralet. Veḑĭ Nota No. XVI.

[2]) Dârḑeanul, Trompetta No. 653. — Veḑĭ şi Nota No. XVII şi XXIX.

[3]) Idem.

lor, în numĕr ca la 300, se se unéscà cu Nicolicescu pentru acelașĭ sfîrșit. [1])

La Sisescĭ, lîngă satul Ciovărnoșanii, depărtare treĭ ore de Cernețĭ, Tudor se întâlni cu Panduriĭ luĭ Pavel Nicolicescu.

Dupĕ ce luă ordinile Ispravniculuĭ, pusse de bătu strașnic pe acel căpitan de poteră, [2])pentru că cutedase a se împotrivi la *Adunarea norodului*, ce'șĭ cerea drepturile sélle; și încorporă în óstea sea pe Panduriĭ de sub comanda Nicolicesculuĭ; iar pe el îl trimisse la Strehaea; apoĭ scrisse un răvaș Ispravniculuĭ Ralet, în care 'ĭ imputa conduita sa de tiran al poporuluĭ; îĭ allătura coppie dupe proclamația sa și dupĕ arzul trimis la Pórtă, ca se se încredințede de scopul sĕŭ ș'al cellor ce s'aŭ sculat cu dênsul; îĭ spusse că nu Tudor e hoț, căcĭ ellŭ n'a supărat pe nimenĭ, și nu s'a attins de baniĭ publicĭ; ci hoțĭ sunt aceia cari jefuesc poporul; îl consilia a libera Panduriĭ, strînșĭ de el la Cernețĭ, cu scop d'al combate; și a veni să se unéscă cu ceĭ-l'alțĭ ce facŭ parte din Adunarea poporuluĭ; că se n'aibă nimenĭ nicĭ uă teamă; că dacă vor binele țĕrreĭ, se vie cu toțiĭ la Adunarea generală, care este pentru folosul de obște; în fine îl anuncia, că, de va repeta celle încercate cu Nicolicescu, va atrage asupră'ĭ resbunarea poporuluĭ, de care nu va putea scăpa nicĭ în gaură de șarpe, etc. [3])

Epistola acésta produsse în Cernețĭ mare sensațiune; ispravniciĭ într'adins esageraŭ pericolul, cu scop d'a băga spaima în locuitorĭ, ș'a se sparge orașul, compromițănd ast-feliŭ mișcarea națională. Epistola către Ralet

[1]) Vedĭ, memoriulŭ luĭ Dumitru Protopopescu, Nota No. XV.

[2]) In notele dela reposatulŭ Scarlat Rosetti, se dice că l'ar fi omoritu acolo însușĭ Tudor; însă din memoriulŭ Protopopesculuĭ [Nota No. XV] se constata că a fost închîs la Strehaia; după încredințarea luĭ Niculcea Bălănescu și Dumitrașcu Ploscaru din Pestrița, după pornirea luĭ de la Strehaea, Tudor a dat pe Nicolicescu în pada luĭ Gospodar Dumitrache ș'a luĭ Gg. Stoicea din Băca de aramă; și aceștia l'aŭ omorît la podul de la Corcova, póte că din ordinulu luĭ Tudor.

[3]) Vedĭ Notta No. XVI.

sosi d'odată cu scirea despre bătaia Nicolicescului, şi incorporarea Pandurilor luĭ în óstea luĭ Tudor. Acésta descuragie pe Ispravnicĭ şi spăimăntă pe orăşianĭ, cariĭ se grăbiră a trimite familliele lor, uniĭ în Austria, alţiĭ peste Dunăre, remăind numaĭ bărbaţiĭ, gata şi eĭ de fugă.

Pandurii adunaţĭ de Boboc, Colţan şi Crăiniceanu, sosiră în Cerneţĭ în minutul cănd Ispravnicul Ralet şi Sameşul Poroinénu se puneaŭ în căruţă ca să fugă la Craiova; cu tóte acestea, ceĭ treĭ Căpitanĭ plecară de capul lor contra luĭ Tudor; dar la Comuna Tîmna, Plăeşiĭ lor fraternisară cu parte din Panduriĭ şi Arnăuţiĭ din óstea luĭ Tudor; şi ceĭ treĭ căpitani fură legaţĭ, jefuiţĭ şi duşĭ la Strehaia, unde Tudor trecusse cu óstea luĭ. [1])

Dorind a se încredinţa prin eĭ însişĭ despre intenţiunile şi forţa luĭ Tudor, orăşianiĭ din Cerneţĭ trimisseră un om într'adins cu scrisóre către Tudor, rugandu'l a nu da ocasie de spaimă locuitorilor. Tudor 'ĭ assigură ca se fie linisciţĭ, stănd fie-care la cassa sa, şi ocupănduse cu meseria sa; şi le esplică scopul pentru care s'a sculat; apoĭ scrisse şi boeruluĭ Miculescu, amicul seŭ intim, şi iniţiat în planul luĭ Tudor, a linisci pe locuitorĭ ş'a le esplica şi el scopul mişcăriĭ. [2])

Fără a pierde timpul, Tudor porni spre M-rea Strehaia. In drumul seŭ, ţeraniĭ îl întămpinară ca p'un liberator, strigănd cu entusiasm: **Trăiască Domnul Tudor!** Ceĭ junĭ se înrolaŭ de voie în oştirea luĭ; ceĭ bătrănĭ şi femeile îĭ înlesnéŭ cele necessare, cărrănd chiar cu spinarea provisiunĭ pentru oştirea liberatorie. [3])

Tudor propaga la tot pasul libertate şi scutire de dăjdiĭ şi de potvedĭ.

Strehaia era ocupată, din ordinul Divanuluĭ Craioveĭ,

[1]) Memoriul Protopopesculuĭ, Notta No. XV.

[2]) D. Gr. Miculescu, din Severin, posseda acéstă epistola a luĭ Tudor catre tată-seŭ, care s'a repus.

[3]) După încredinţarea tuturor bătrînilor ce aŭ făcutŭ parte din oştirea luĭ Tudor dela 1821, şi despre care am menţionat maĭ înainte.

de către uă cétă de Plăieşĭ, sub comanda unuĭ Ceauşŭ Costache.

Somat a se preda, după óre-care împotrivire, acesta deschise porţile monastireĭ, saŭ amăgit de cuvintele de libertate, proclamate de Tudor, saŭ intimidat de mulţimea poporuluĭ armat, ce'l însoţia.

In clopolniţa monastiriĭ eraŭ închişĭ Căpitaniĭ Crainiceanu şi Dumitrache, despre care am vorbit maĭ sus; cum şi Ceauşŭ Istrate, Pau Nicolicescu şi Bărbuceanu Presicénu; iar pe Dumitru Protopopescu, (autorul memoriuluĭ de la Nota No. XV, arestat şi dănsul cu Crăiniceanu şi ceĭ-l'alţĭ) Tudor îl pusse se scrie în cancelaria sa, unde se afla ca grămătic Kinopsi (ce era la începutul anuluĭ 1821 grămătic la Ispravnicul de Gorjiŭ); iar ca scriitorĭ, erau Kreţiescu (Ortopan), Ghica Aurel, şi alţi. [1])

Dupĕ ce întări şi Strehaea, cum întărisse Tismana, cu Pandurĭ şi provisiunĭ, Tudor porni la Monăstirea Motru, în care se aflaŭ închişĭ, cu uă ceată de Pandurĭ, Ispravnicĭ de Mehedinţĭ, căminarul Stefan Bibescu, şi Stolnicul Viişoreanu, numiţĭ de curănd de Căimăcămia ţĕrreĭ.

Somaţĭ a se preda, Ispravniciĭ refusară; atuncĭ Tudor ordonă Pandurilor a descărca puscile în ceĭ împresuraţĭ; dar aceştia, fiind adăpostiţĭ de ḑidurile M-reĭ, ucisseră vr'o 11 Pandurĭ şi Arnăuţi; cu tóte acestea, Ispravniciĭ, cari nu eraŭ preparaţĭ pentru un lung assediŭ, trimisseră parlamentarĭ, cu condiţie că de'ĭ va lăsa liberĭ, eĭ vor preda M-rea luĭ Tudor. Acesta consimţi, Ispravniciĭ plecară la Craiova, iar Tudor occupă şi M-rea Motru; apoĭ aşeḑă tabăra sa la Ţînţărenĭ, aşteptând evenimentele. [2])

Să lăsăm pe Tudor împrejurul M-reĭ Motru, unde alerga din tóte părţile poporul armat spre a mări ostirea liberatorie; şi se ne întórcem la Bucurescĭ ca se cercetăm conduita Căimăcămieĭ, după mórtea luĭ Vodă-Suţu şi rescularea poporuluĭ de Tudor.

[1]) Nota No. XV.

[2]) Memoriul luĭ Dărḑeanu. Trompetta No. 648.—Veḑĭ şi memoriul Protopopescului. Nota No. XV. — Veḑi şi Nota No. XXIX.

CAPITOLU VIII.

Primele acte alle Boerilor contra mișcării luĭ Tudor.

Prin ordinul dela 15 Ianuariŭ 1821, Vodă Suțu, presimțind mórtea sa, numia uă Caimacamie de șépte boierĭ d'aĭ Divanuluĭ domnesc, urmând în acésta consiliul consoluluĭ russŭ [1]. Aceĭ boierí, ḑice ordinul, se vor ocupa cu cercetarea proceselor ce eraŭ de competința Divanuluĭ, și carĭ, din causa boliriĭ luĭ Suțu, se îmulțiseră fórtă mult, în cât suferia poporul [2].

La caḑ de vacanță a tronuluĭ, aceĭ Caimacamĭ avéŭ a guverna țérra până la numirea altuĭ domn.

Ceĭ șépte boierĭ eraŭ:

Mitropolitul, președinte de drept.

Bivel-Ban, Grigorie Brâncovénu

— Constandin Crețulescu

— Grigorie Ghica

— Barbu Văcărescu

Bivel-Vistier, Grigorie Filipescu

Bivel-Postelnic, Iacovake Rizu.

Primul act al Căimăcămieĭ, dupe mórtea luĭ Suțu, fu a

[1] Cum assigură Pouqueville, op. cit. pag. 314. Numirea luĭ Rizu, póte consângene cu Ministru luĭ Suțu din Moldova, este uă probă maĭ mult de ceea ce susține Pouqueville; consolul russŭ doria a avea în guvern creature devotate Russieĭ, prin care să lucrese în spiritul Eterieĭ.

[2] Condica No. 96 din Arhiva Statuluĭ, pag. 127.

înștiința Pórta despre mórtea acestuia, rugându-o a numi Domn pe cine va găsi ea cu calle. [1]).

După fuga luĭ Caragea, Boieriĭ divanițĭ găssiseră cu calle a cere dela Pórtă respectatea autonomieĭ, în privința allegeriĭ de Domnĭ pămêntenĭ; momentul era mult maĭ favorabil, pentru realisarea dorințeĭ lor, după mórtea luĭ Suțu, când, stăpânĭ pe situațiune, și unițĭ cu Greciĭ, ar fi putut imita vechea nobleță în care figura Buzeștiĭ și Farcașiĭ, în casŭ când Pórta ar fi refusat legitimele lor cererĭ.

Dar Boieriĭ dela 1821, ca și dela 1848 (afară d'uă mică esccepțiune) nu maĭ eraŭ Boieriĭ din timpul luĭ Mihaĭ Bravul. Eĭ degenerasseră în timpul domniriĭ de un secul și maĭ bine al unuĭ regim de înjosire și de corupțiune. Vitejia făcusse loc diplomațieĭ. Boieriĭ dela 1821, ca ceĭ dela 1848, voiaŭ să prindă șearpele cu mâna altuia; aceia, cu mâna luĭ Tudor; aceștia, cu mâna luĭ Elliade, Tell și associațiĭ lor.

Atuncĭ, ca tot-d'auna, eĭ credéŭ sinceramente că Russiĭ aveaŭ să'șĭ verse sângele pentru a le assigura privilegile. Chiar Boieriĭ patrioțĭ lucrară ast-feliŭ în cât să nu se compromită în ochiĭ Turcieĭ; și tot d'odată să pótă pescui în apă tulbure, încuragind pe sub mână rescóla poporuluĭ, prin paralisarea mijlócelor de acțiune.

Tudor, dejucând pe ambițioșĭ și pe reacționarĭ, pusse fitilul la praful de pușcă; și splosiunea aruncă în aer regimul fanariotic, paralisând ast-fel planul inamicilor secularĭ aĭ românismuluĭ.

Allŭ doilea act allŭ Căimăcămieĭ fu uă circulară către Ispravnicĭ, tot cu data din 19 Ianuarie; prin acea circulară, anunțând țĕrreĭ mórtea luĭ Suțu, *cu mare părere de rĕŭ și obidă a obșteĭ poporuluĭ*, ordona ispravnicilor a fi *cu îngrijire și cu bună rânduială*, ca și până atuncĭ, făcându'ĭ responsabilĭ *d'orĭ ce neorînduelle din partea fa-*

[1]) Notta No. XVII.

cătorilor de relle, cari ar da pricină de *tulburări* și *neodihnă obștei noroduluĭ* [1])

Circulara către ispravnicĭ fu însoțită de ordinul către Baș-Beșlégă, comandantul Zabeților din țérră, recomandându'ĭ a fi cu priveghere pentru liniștea țĕrreĭ, ș'a nu supăra înt'ru nimic pe locuitorĭ. [2])

Dér étă că guvernul priimesce scirĭ dela ispravnicii de Gorjŭ și de Mehedințĭ, prin Caimacamul Craioveĭ, despre mișcările revoluționare alle luĭ Tudor. [3])

Căimăcămia țĕrreĭ schimbă câțĭ-va prefecțĭ de peste Olt înlocuindu'ĭ cu alțiĭ de încredere, maĭ apțĭ d'a putea ține pept *resvrătitoruluĭ* [4]); și dă ordine a lua tóte mĕssurile pentru împedicarea rĕuluĭ, îndoind *strejile*, și împrăștiind pe tulburătorĭ. [5])

Numesce apoĭ pe Dumitrache Bibescu comandir peste toțĭ Panduriĭ în activitate din Doljŭ și din Mehedințĭ, cu ordin a numi și ellŭ căpitanĭ de încredere și bravĭ, ca să paralisese mișcarea, și se puie pe gónă pe resvrătitor. [6])

Din Bucurescĭ se trimite Slugerul Costi, de fel din Gorjŭ, om al luĭ Samurcaș. Costi, cum ajunge la Gorjŭ, trage direct la casa luĭ, și nu face nicĭ uă mișcare [7]); de și avea ordin a strânge îndată toțĭ Panduriĭ din partea loculuĭ, și lăsând uă căprărire la isprăvnicat pentru padă, cu restul să mérgă la M-rea Tismana, séŭ unde se va afla *resvrătitorul, ca să'l sfărame.* [8])

Când însă Căimăcămia se încredință pe de plin că Tudor dejucasse planul boierilor, și că mișcarea o face, nu numaĭ contra Grecilor, ci și contra Boierilor, attuncĭ luă

[1]) Condica No. 96 din Arhiva Statuluĭ, pag. 198.

[2]) Ordin din 22 Iuniu. — Vedĭ condica No. 96 a Arch. pag. 199.

[3]) Caimacam la Craiova era Depalti; și ajutórele luĭ, Dumitrache Brailoiu și Alecu Arghiropolu. — Condica No. 88 pag. 331, verso.

[4]) Dérzénu, locul citat, No. 653.

[5]) Idem, No. 648.

[6]) Idem, No. 648.

[7]) Fotino, pag. 11.

[8]) Dirzénu, locul citat, No. 618.

messurı seriόse pentru oprirea rĕuluĭ. Pentru acest sfârşit, trimise proclomaţiunĭ către locuitoriĭ din Oltenia, cu *blesteme şi afurisaniĭ*, ca să nu cuteḑe a se lăssa amăgi de propagandele resvrătitoruluĭ.

Se maĭ trimise din Bucurescĭ 200 Arnăuţĭ, sub comanda a patru căpitanĭ, Delibaşa Mihali, Bulucbaşa Iane, Hagi Prodan şi Serdarul Iamandi Giuvara, (dela Romanaţĭ), cărora li se şi plătiră lefurile, şi li se deteră muniţiune pe uă lună, în sumă de 10,600 talerĭ (leĭ).

La Craiova fură însărcinaţĭ Zabeţiĭ de Doljŭ şi de Romanaţĭ, cu câte 50 Neferĭ fie-care; şi Slugerul Solomon cu 80 Pandurĭ pentru paḑa Craioveĭ. [1])

Se trimise apoĭ alţĭ ispravnicĭ la Mehedinţĭ, şi la Gorjŭ; la Mehedinţĭ, Clucerul Glogovénu, care, văḑênd *apucăturile* luĭ Tudor, demissionă îndată ce sossi la Craiova, spre a nu se compromite; ellŭ fu înlocuit cu Căminarul Stefan Bibescu; iar la Gorjŭ, se numi Stolnicul Barbu Vicşorénu. Divanul din Craiova, în interesul causeĭ boerescĭ, opină a se permuta Vicşorénu la Mehedinţĭ din preună cu Bibescu, iar la Gorjŭ a sĕ numi Sĕrdarul Dinu Bălténu, cărora li sĕ şi deteră ordine seriόse pentru întâmpinarea rĕuluĭ.

Divanul din Craiova, cum şi Caimacamiĭ ţĕrreĭ, luară in fine tóte mĕssurele ce creḑură necessariĭ pentru încetarea *resvrătiriĭ*.

Divanul Craioveĭ trimise âncă 40 Pandurĭ a întări M-rea Străhaea, sub comanda luĭ Ceauş Costache, om de în-

[1]) Dîrzénu, locul citat, No. 648.

Despre Solomon, aflăm în condica No. 87 a Archiveĭ, trimisă dela Craiova, pag. 331—333, anaforaua Boerilor din 20 August 1820, confirmată de Suţu la 5 Septembre, prin care se reguléḑă ca, din lude 400 Pandurĭ, întocmiţĭ pentru paḑa celor cincĭ districte de peste Olt, sĕ se puie 100 Pandurĭ sub comanda luĭ Solomon, din carĭ, 32 sub comanda sa nemijlocită, pentru apărarea Craioveĭ, ş'a districtuluĭ Vêlcea; 30 sub comanda căpitanuluĭ Vasile frunte-lată, pentru judeţele Doljŭ şi Romanaţĭ, şi 35 sub comanda căpitanuluĭ Buştén, pentru Gorjŭ şi Mehedinţĭ; iar aceĭ 100 Pandurĭ vor sluji cu rândul câte 50 pe fie-care lună, şi câte 15 de căpitănie, de cu primă-véra până tómna, şi chiar iarna, când va fi trebuinţă.

credere, și căpitan la căpitănia Ghidiciuluĭ, și a căpitănieĭ de Amărădĭ; iar la M-rea Motru, trimise pe un Buluc-bașa cu 20 de Arnăuțĭ, cărora li se dete și munițiune îndestulă; dér toțĭ aceștia fraternisară cu *Apostațiĭ* (ast-fel numiaŭ eĭ pe rebelĭ) după cum am arătat în capitolul precedent.

Vistierul Constandin Crăinicénu fu însărcinat a strânge pe toțĭ Panduriĭ din Mehedințĭ, ceĭ dela câmpŭ (căcĭ ceĭ dela munte trecusseră toțĭ în partea luĭ Tudor) și a merge contra rebeluluĭ, rissipind mulțimea adunată. [1])

Din parte'ĭ, Căimăcămia țĕrreĭ gässi de cuviință a adressa luĭ Tudor *uă carte obștéscă* din partea Boerilor Divanuluĭ, în care 'ĭ aräta că urmările sélle nu pot avea sfârșitŭ bun, după cum adeverédă și istoria; că *Ogécul* (garda domnéscă) unitŭ cu toțĭ credincioșiĭ stăpânireĭ, îllŭ vor sfărâma, și 'lŭ vor omorî; că locuitoriĭ nu se vor lässa amăgi de frumósele luĭ cuvinte de libertate și scutire de däjdiĭ; că numaĭ pagube și smăcinărĭ se pricinuesc locuitorilor cu assemenea *netremnicĭĭ*; îllŭ consilia părintesce a se părässi d'acea faptă păgubitóre obștiĭ, assigurându'l cu jurămênt că, de se va supune, va mijloci la Domnitorul țĕrreĭ iertarea sa; iar la din contra, grozavă și cumplită mórte va încerca; în fine i da termen de două ore a se gândi ș'a respunde. [2])

Coppie după acéstă carte se trimisse și Caimacamuluĭ Craioveĭ, ca s'o trimiță și ellŭ în coppiĭ către toțĭ ispravniciĭ de peste Olt, ca și eĭ sĕ scóță coppiĭ după ea, și acelle coppiĭ sĕ se citéscă prin tóte satele districtelor, cu esplicare despre amăgirile cu care voesce numitul Sluger Tudor a tulbura odihna obștiĭ; și iscălind preotul și pârcălabul, cu douĭ séŭ treĭ sătenĭ de frunte din fie-care sat, în dosul coppieĭ isprăvnicatuluĭ, acelle coppiĭ sĕ se înapoese la Divan, spre încredințare că s'aŭ citit. [3])

[1]) Dîrzénu, loc. cit. No. 648.
[2]) Vedĭ Notta No. XVIII.
[3]) Condica No. 88 a Archiveĭ Statuluĭ, pag. 336.

Tudor, priimind cartea Divanuluĭ domnescŭ, subscrissă între alţiĭ şi de Episcopul Ilarion (Mentorul sĕŭ), şi de Gr. Bălénu (capul comitetuluĭ naţional) şi de alţĭ membriĭ aĭ acestuĭ comitet, a trebuit să rîḑă, vĕḑênd cum aceĭ capĭ aĭ ţĕrreĭ se prefac în ochiĭ Turcieĭ de *credinciósc slugĭ a lc Devletuluĭ* (Pórta), când în realitate eĭ eraŭ adevĕraţiĭ autorĭ aĭ Rĕvoluţiuniĭ.

Fără întârḑiere, Tudor respunse Boerilor Divanuluĭ în modul următoriŭ:

„Că ellŭ a servit patria şi guvernul tot déuna cu credinţă; că nu s'a sculat de capul luĭ; ci poporul, pe care Domniĭ şi Boeriĭ l'aŭ adus în starea cea maĭ de plâns, a hotărât să vie cu el la Bucurescĭ, ca d'aci sĕ reclame împĕrătésca milă; că a trimis pentru acest sfârşit cincĭ reclame către Inalta Pórtă şi la alte Inalte locurĭ; că cunoscându-'l poporul pe ellŭ ca adevĕrat fiŭ allŭ patrieĭ, cu sila l'a luat a'ĭ fi conductor, pentru folosul de obşte; că, voind să plece, în urma ordinelor stăpâniriĭ, Adunarea poporuluĭ nu l'a lăssat, puindul chiar sub privighere; că poporul le respunde prin gura sa, că suferinţele ce póte adduce ridicarea luĭ sunt nimic pe lângă tiraniele celle cumplite ce le-a suferit dela guvernaţĭ: ceea ce 'ĭ a addus la desperare, în cât vrea maĭ bine a muri, de cât a maĭ duce ast-fel de viaţă; că numaĭ lucrurĭ de mâncare ia poporul, care e tot munca braçielor sélle; că pe ceĭ trimişĭ a'l omorî, poporul 'ĭ-a incorporat cu dênsul, ca uniĭ ce fac parte din popor; că la M-rea Motru, veḑênd că ispravniciĭ, închişĭ acolo, descărcă focurĭ assupra poporuluĭ, poporul le-a tăiat comunicaţia; şi fiind că D-lor continue ostilităţile, poporul e decis a da foc M-reĭ ş'aĭ sacrifica, ca pe nisce tiranĭ aĭ poporuluĭ, carĭ nu merită iertare, după cum va face cu toţĭ aceia ce se vor oppune la legitimele lor cererĭ; în fine, le ḑice că, de sunt D-lor adevĕraţĭ patrioţĭ, este timpul a scăpa de critica lumiĭ; şi încetând cu persecuţia, sĕ imitese pe străbuniĭ lor, îmbrăţişind causa sacră a poporuluĭ, cere-

rile luĭ fiind juste şi legale; iar laudele D-lor cu mórtea, nu sperie poporul, care crede în Dumneḑeŭ şi în Sultanul, ce va asculta plângerea luĭ. [1])"

Inainte de sosirea respunsuluĭ luĭ Tudor, Căimăcămia, cu tótă obştea Boerilor, trimisse Porţiĭ uă petiţiune, în care se descria mişcările luĭ Tudor, şi măsurile luate de guvern pentru împedicarea rĕuluĭ, *care cresce în proporţie spăimăntătóre*; îşĭ esprima apoĭ temerea că póte guvernul nu va fi în stare a se opune *torentuluĭ popular*; prin urmare, trăgea luarea aminte a I. Porţĭ ca se chibsuiască asupra mijlócelor cellor maĭ nemerite pentru apărarea ţereĭ de aceştĭ *tălharĭ*. [2])

Acea petiţie era însocită d'uă epistolă către Dragomanul Porţiĭ, în care Divanul arăta că mişcarea luĭ Tudor a fost privită la început ca uă faptă tălhăréscă, ce se credea a fi îndată năbuşită; dar vĕḑênd că lucrul a luat altă faţă, adică că poporul armat reclamă *libertăţĭ şi scutirĭ de imposite*, guvernulŭ s'a vĕḑut silit a comunica faptul I. Porţĭ; şi ruga pe Dragoman a mijloci grabnicŭ salvarea ţĕrreĭ de acéstă rescólă, ce póte avea triste urmărĭ. [3])

In intervalul acesta, Boeriĭ Caimacamĭ creḑură de cuviinţă a da şi eĭ câte-va probe de dreptate şi patriotism, spre a nu se lăsa maĭ pe jos de *resvrătitorulŭ* Tudor, care atrăgea poporul cu cuvinte de libertate şi de scutirĭ; prin urmare, deteră următórele ordine:

Ordin către Aga, ca carnea de óie se se vînḑă câte 16 parale ocaua, şi cea de vacă câte 14 parale, cum se regulasse prin contract sub Vodă Suţu; iar nu dupe cum aŭ luat *pliroforie* că se vinde câte 18 par. ocaua de carne de óie, şi de vacă, câte 16 par. [4])

Ordin către Vel-Vistier şi spătar, că, fiind că biv-vel

[1]) Veḑĭ Nota No. XIX.
[2]) Veḑĭ Nota No. XX.
[3]) Veḑĭ Nota No. XIX.
[4]) Condica No. 96 a Arhiveĭ Statuluĭ, pag. 198.

Spătar C. Racóviță, fost ispravnic la Mehedințĭ, a făcut *catahrisis* (abusurĭ) și jafurĭ locuitorilor d'acolo, sĕ se facă scumpă și amănuntă cercetare, spre a se întórce creștinilor tot ce li se va fi luat fără drept; iar până atuncĭ, numitul Racoviță sĕ se pună sub priveghierea Agieĭ, spre a nu se *cacirdisi* (dossi), dănduse pe vrednică cheḑășie. [1])

Ordin circular către ispravniciĭ cellor cincĭ județe de peste Olt, recunoscănd bravura Pandurilor și serviciele ce aŭ adus eĭ țerreĭ, chiar cu pericolul vieţeĭ, pentru care tot d'auna *Boeriĭ pământenĭ* aŭ cugetat a'ĭ rĕsplăti; și de și aŭ fost aruncațĭ în dajdie, dar Boieriĭ saŭ luptat a 'ĭ scăpa de dajdie, remăind liberĭ; și tocmaĭ când era sĕ se dea ordine în consecință, mόre Vodă Suțu; dar acum Boeriĭ Caimacamĭ aŭ hotărît a'ĭ scàpa de jugul dajdiilor; prin urmare, toțĭ Panduriĭ, ce aŭ fost în activitate, se remăie liberĭ de orĭ ce dajdie, și pentru tot d'auna; cu condiție însă ca și eĭ sĕ se arate *supușĭ către stepănire*, arătănduse cu aceeașĭ *credință ca în trecut*; și când vor fi chemațĭ în serviciŭ la trebuință, să fie gata cu armele *a înfrăna pe cugetătoriĭ de reŭ, carĭ tulbură liniscita petrecere a locuitorilor.* [2])

Divanul Craioveĭ recomandă acest ordin ispravnicilor spre a'lŭ trece în condica isprăvnicatuluĭ, ș'a însărcina un om vrednic, și cu sciință de *citanie bună*, ca să mérgă în tόte satele din acel județ, unde va strănge pe toțĭ Panduriĭ lepădațĭ în dajdie ca se le citéscă cartea de scutire, pentru ca sĕ se bucure că s'aŭ *isbăvit de sub jugul dăjdiilor*; iar copia, iscălită de preotul satuluĭ și de cățĭ-va Pandurĭ, să se înapoieḑe Divanuluĭ. [3])

Cu tótă propaganda acelluĭ om devotat regimuluĭ susținut de Boerĭ, și cu tóte scutirile promisse, Panduriĭ n'ascultaŭ de căt de **Domnul Tudor**, pe care'lŭ credeaŭ maĭ mult de căt pe Boeriĭ Caimacamĭ; acestia, vĕḑênd că *patriotismul* lor nu află resunet în inimile *impetrite* ale

[1]) Condica No 96 a Archiveĭ Statuluĭ, pag. 209.
[2]) Veḑĭ Nota No. XXII.
[3]) Condica No. 88 a Archiveĭ Statuluĭ, pag. 335.

Pandurilor, ce alergaŭ cu grămmada sub stégul liberatoruluĭ, luară alte măsurĭ maĭ energice, atăt pentru liniscea capitaleĭ, cum şi pentru înfrîngerea cu orĭ ce preţ a *rebeluluĭ*, care devenisse acum de temut, precum mărturiséŭ însuşĭ Caimacamiĭ.

CAPITOLUL IX.

Măsurĭ energice luate de Reacţiune pentru năbuşirea Insurecţiunii.

Pe lăngă măsurile arătate în capitolul precedent, pentru a paralisa mişcarea, guvernul maĭ luă următórele măsurĭ:

Dette ordin cellor însărcinaţĭ cu paza linişteĭ capitaleĭ a potoli orĭ-ce cértă ivită între locuitorĭ; iar prăvăliele să fie închise della apusul sóreluĭ, obştindu-se acésta prin *pristav*; şi nóptea să nu umble nimenĭ fără felinare; şi numaĭ până la 2 ore turceştĭ din nópte (8 ore.) [1])

Ordin către ispravniciĭ din România-mică a strejui bine vadurile de trecătóre peste Olt; şi, pe lăngă catanele spătăreştĭ, să fie şi câte un credincios al Divanuluĭ din Craiova, însoţit de boerinaşiĭ credincioşĭ aĭ districtelor, deosebit de ceĭ rânduiţĭ de Ispravnicaturĭ; şi să priveghese toţĭ a nu se lăsa să se stricóre *tâlhariĭ sculaţĭ contra stăpâniriĭ*, cu căpetenia lor Tudor Vladimirescu; iar tóte podurile şi luntrelle să se trécă din coa de Olt, arestănd pe ceĭ bănuiţĭ, şi trimiţăndu'ĭ la Bucurescĭ sub bună pază. [2])

Ordin la şépte Boierĭ veliţĭ d'a priveghea singurĭ în

[1]) Ordinu din 4 Februariŭ către Aga şi Spătariulŭ. Condica No. 96 a Arhiveĭ, pag. 202—204.

[2]) Idem, pag. 205

persónă, în fie-care nópte, pentru paḑa buneĭ ordine, pe stradele principale alle capitaleĭ. [1])

Ordin către Aga și Spătarul d'a pune seriósă îndatorire Zapciilor a nu supăra pe ţiganiĭ Domneștĭ cu luare de taxe contra legiuirilor; ș'a-'ĭ face respunḑĕtorĭ de asemenea abuzurĭ. [2])

Notă către Consulul Russieĭ ca să dea ordinŭ supușilor sĕĭ a nu purta arme nóptea, dela 3 ore înainte (9 ore); ș'a nu umbla pe strade fără felinare și fără trébă. [3])

Ordin către Aga, Spătarul și starostea de negustorĭ, ca să liniștéscă poporul, prin *pristav*, despre *minciunele* carĭ se aud, fiind *liniște în ţérră;* și să le iasă din gând asemenea *zadarnice fandasiĭ*, căutându'șĭ fie-care de meseria sa; căcĭ stăpânirea are *neadormită îngrijire* pentru liniștea tuturor. [4])

Ordin către Aga (Nicolae Filipescu) ca brutariĭ să vânḑă ocaoa de pâine albă câte șase parale, pedepsind aspru pe ceĭ ce ar vinde maĭ scump. [5])

Ordin către Căminarul Sawa, și către Căpitaniĭ Iordache și Farmake, încredinţându-le paza Bucurescilor; ș'autoriḑându'ĭ a recruta oștenĭ dintre Bulgariĭ familiștĭ din ţérră; făcându'ĭ responsabilĭ de liniștea capitaleĭ; luând în fine tóte măsurile necessariĭ pentru liniștea publică, și assigurarea locuitorilor despre *tâlhăreștile urmărĭ* alle resvrătitoruluĭ Tudor, care a băgat spaimă în ómenĭ. [6])

Ordin către ispravniciĭ din Prahova, Dâmboviţa, Argeșiŭ, Muscellŭ și Olt, cum și către ispravnicul de streinĭ, ca să îngăduie pe trimișiĭ luĭ Sawa ș'aĭ frate-sĕŭ Panait, cum și pe aĭ luĭ căpitan Iordache, a strânge dintre Bulgariĭ din partea loculuĭ ómenĭ cu plată, deprinșĭ cu arma și vitejĭ, pentru înfrângerea *resvrătitoruluĭ*. [7])

[1]) Condica No. 96 a Arhiveĭ pag. 208.
[2]) idem idem „ 210.
[3]) idem idem „ 212.
[4]) idem idem „ 213.
[5]) idem idem „ 216.
[6]) Veḑĭ Notta No. XXIII.
[7]) Dirzénu, loc. cit. No. 652.

Sawa începu a recruta chiar Albanezî vagabonzî; dar, prin disciplină, făcu din eî în scurt timp nişte adevĕraţî oştenî; organisă apoî bréslа Tabacilor, ce se urca peste 1,000, inşî, bunî de luptă; căcî Sawa avea mare înfluinţă asupra lor.

Fortifică Mŏnăstirea Radu-Vodă, unde Tabaciï assigurară familliele şi averea lor mişcătóre, însărcinându-se singurî cu apărarea eî. Fortifică încă Mitropolia şi Mŏnăstirile Mihaî-Vodă şi Antimul, lăsând în fie-care căte uă mică garnisonă; iar Sawa cu restul oştiriï, să însărcină cu paḑa capitaleî; ast-fel cà prin acésta insuflă încredere cetăţenilor îngrijaţî. [1])

Pe lângă oşteniï trimişî din Bucureştî în ajutorul celor dela Craiova, guvernul dette ordine a înrola şi Pandurî scutiţî de dajdiï, orî-căţî va fi de trebuinçă, dându-le Căpitanî de încredere; şi cari avea să atărne de Logofătul Dimitrie Bibescu şi de Divanul din Craiova.

Să trimisse din Bucureşcî muniţiune îndestulă, (praf, glónţe şi cremene) ca să se împarţă pe la Pandurî.

Să scrisse şi Zarafuluî (bancher) kir Hagi Ianuş din Craiova a libera 30 miï leî, pentru cheltuelile oştenilor şi pentru lefurile lor, cari banî vor umbla cu dobăndă, până ce se va înlesni ţérra a'î respunde din Vistierie; bancherul însă apucă să dea numaî ḑece miï leî [2]).

Dar tóte aceste măsurî erau fără efectŭ; căcî *apostatul* să înputernicisse tare; devenisse uă forţă redutabilă. Boeriï divaniţî din Craiova anunçară pe Caimacamiï ţĕrreî că Tudor se appropie de Craiova; şi că acésta a causat mare spáimă între locuitoriï din acellŭ oraşiŭ, cariï aŭ şi începutŭ a să imprăştia; şi rugaŭ Boeriï divaniţî din Craiova pe Boieriï divaniţî din Bucureştî a lua măsurî *seriόse* pentru năbuşirea rescóleî; căcî mijlócele de cari dispun D-lor sunt neîndestulătóre.

Caîmăcămia respunse, făcănd împutărî aspre Boierilor

[1]) Fotino, pag. 44.
[2]) Dîrzéuu. loc. cit. No. 650.

ce făceaŭ parte din Divanul Craioveĭ; şi le ordonă că n'aŭ de căt a întrebuinţa oştirea şi baniĭ de cari dispun, fără pierdere de timp, spre a înfrănge pe rebelul; iĭ făceaŭ în fine responsabilĭ de nenorocirile ce s'ar întămpla din causa moliciuniĭ D-lor [1]).

Convinşĭ însă că Dumitrache Bibescu nu putea fi la înălţimea misiuniĭ sélle, Caimacamiĭ să decisseră a trimite un Boier din sînul lor; prin urmare, numiră pe Vel-Vornic allŭ oştirilor, Nicolake Văcărescu, ca cap allŭ tutulor oştirilor de peste Olt, cu însărcinarea d'a sfărăma îndată pe *tălharul* acella de Tudor, care a pricinuit atâta tulburare şi neodihnă; şi d'a desamăgi pe locuitorĭ despre înşellătórele luĭ povĕţuirĭ şi propeveduirĭ deşarte; în fine a înştiinţa guvernul prin stafete despre tóte mişcările sélle. [2])

Ordinul Căimăcămieĭ dela 2 Februarie, către Divanul Craioveĭ nu sosisse încŏ la adressa sa, şi atăt Căĭmăcămia căt şi Consulatul priimiră altă ştire dela Boeriĭ divaniţĭ din Craiova, cu data din 2 Februarie, că altă speranţă pentru înfrângerea rebelluluĭ nu este de cât oştirea turcéscă; căcĭ Tudor 'şĭ a întins influinţa şi puterea în tóte judeţele de peste Olt, în cât locuitoriĭ nu vor să maĭ ştie de *stăpânire*; iar oştirea trimisă contra luĭ s'a demoralisat cu totul. [3])

Caimacamiĭ, desperaţĭ, approbară opinia Divanuluĭ Craioveĭ; şi aşternură petiţia la I. Pórtă cerând ajutorul eĭ armat; şi rugând şi pe Paşiĭ dela Diiŭ şi dela Nicopole a interveni la Padişahŭ ca să li se dea voie să intre cu oştire în ţérră, spre a lovi pe *apostaţĭ* din tóte părţile.

Siguri că Sultanul nu le va refusa cererea, Caimacamiĭ şi numescŭ *maimandarĭ* pentru priimirea óştiĭ, şi pregătirea proviḑiunilor necessare, dând ordine in consecinţă la ispravniciĭ districtelor de peste Olt.

[1]) Veḑĭ Notta No. XXIV.
[2]) Notta No. XXV. Veḑĭ şi Dirzénu loc. cit. No. 653.
[3]) Dirzénul, loc. cit. No. 651.

Dar fiind că Consulul Russieĭ era p'atuncĭ (cum fu până la 1859) adevĕratul stăpân allŭ ţĕrreĭ, datoria cerea a face maĭ întêiŭ cunoscut Escelenţieĭ sélle mĕsurile luate de Divan în privinţa acésta.

Obştea boerilor, aflaţĭ în Bucurescĭ, adresă prin urmare Consululuĭ russŭ la 4 Februarie uă nottă, prin care, allăturând scrisorile Divanuluĭ Craioveĭ către Consulat şi către Divan, îllŭ înştiinţa că a găsit cu calle a cere ajutorul armat allŭ Paşilor Dunărenĭ; căcĭ alt mijloc nu aŭ spre a împiedica *uriaşele înaintărĭ alle rebelulnĭ*; prin urmare, ruga pe Escelenţia Sa a încuviinţa acéstă mĕsură mântuitóre, pentru înlăturarea pericoluluĭ general; ş'a bine-voi a'ĭ onora cu respuns. [1])

Consulul însă se oppusse, pentru cuvintele ce vom arăta la locul sĕŭ; şi Boeriĭ Caimacamĭ se vĕḑură siliţĭ a revoca ordinele date pentru priimirea ósteĭ turceştĭ, rupând şi petiţiile către Pórtă şi către Paşĭ, pentru acellŭ sfârşit.

---

[1]) Notta No. XXVI.

CAPITOLU X.

Mĕsurĭ estreme pentru năbuşirea Revoluţiunii.

Caimacamiĭ, zăpăciţĭ şi fórte tulburaţı, cum singurĭ mărturisesc [1]), alergară la ultimele mijlóce de apărare.

Trimit chiar pe Căpitaniĭ Iordake, Farmake şi Ienake cu 200 Arnăuţĭ, din ceĭ 600 destinaţĭ pentru paḑa Capitaleĭ, ca, unindu-se cu ceĭ trimişĭ maĭ 'nainte, şi cu panduriĭ stăpâniriĭ, să lovéscă pe Tudor, toţĭ de odată; şi să'lŭ sfărame. [2])

Trimit şi pe Pavel Makedonski, fratele luĭ Dumitru Makedonski, ca să îndemne pe acesta şi pe Tudor să înceteḑe cu *tulburătórele lor porniri.*

Trimit în fine Lipcanĭ cu a doua scrisóre către Tudor, în care, respunḑând la epistola acestuia dela 4 Februarie, îĭ inputaŭ că cugetă a vĕrsa sânge creştinescŭ; că abuḑurile se îndreptésă pe callea legală; că are a da cont luĭ Dumneḑeŭ de sângele vĕrsat; că sĕ încete cu asemenea urmărĭ, şi să resipéscă poporul; că s'a numit Domn Calimah, care 'ĭ va cere cont de fapta sa de răsvrătitor; iar dacă va lăsa armele, Divanul va mijloci iertarea sa la Domnitor. [3])

Pavel Makedonski se întórse dela Tudor cu următó-

[1]) Dîrzénul, loc. cit. No. 653.
[2]) idem „ „ No. 652.
[3]) Veḑĭ Notta No. XXVII

rele treĭ propunerĭ, ca condițiunĭ *sine qua non* pentru încettarea rescóleĭ:

1 Stărpirea abusurilor.

2 Despăgubirea locuitorilor jefuițĭ.

3 Assigurarea vieței luĭ Tudor ș'a căpitanilor seĭ, cum și plata unora din ómeniĭ seĭ. [1])

Caimacamiĭ i respunseră prin altă scrisóre, în care 'lŭ încredințaŭ ca și eĭ hotărâsseră a face cercetare pentru descoperirea abusurilor și despăgubirea cellor nedreptățițĭ; dar aŭ fost paralisațĭ prin rescularea poporuluĭ; ast-fel că nicĭ un cercetător n'ar maĭ fi avut curagiul a merge prin sate pentru asemenea sfârșit; promit însă uă seriósă anchetă, îndată ce Tudor va înceta din propaganda sa, și dacă va sta pe loc; i promit assigurarea vieţeĭ, dacă va lăsa armele; iar tóte propunerile sélle nu se pot îndeplini de cât prin Caimacamiĭ domnescĭ ce se aștéptă; dacă însă va continua *netremnicele* sélle urmărĭ, mórtea va fi resplată sa; în fine Căimăcămiĭ termină epistola lor cu aceste semnificative cuvinte: „să nu cutedĭ a te crede maĭ mult de cât ceea ce firea te-a făcut. [2])"

Aceste cuvinte caracterisă pe Boeriĭ din timpul revoluțiuniĭ dela 1821 și 1848: eĭ se credeaŭ singurĭ în drept a occupa înaltele funcțiunĭ alle Statuluĭ, de și le lipsiaŭ cultura; iar ceĭ-lalțĭ, orĭ cât de marĭ merite ar fi avut, credeaŭ că sunt născuțĭ a fi slugele lor plecate, cărora se milostiveaŭ a le încredința posturile celle maĭ modeste; în privința luĭ Tudor, aceĭ Boerĭ nu se putéŭ împăca cu ideea că, ajutat de noroc, ar avea șanse a se face Domn, usurpând ast-fel drepturile lor. Ce fel! Un boerenaș de a treea classă, un Sluger Tudor, se céră reforme politice și sociale? Și maĭ alles cu mâna armată? Se ajungă în fine Domn? Tudor le respunse, în mod elocuent, prin epistola sa către Văcarescu, care e cap d'operă în fe-

[1]) Vedĭ Dîrzénu loc. cit. No. 654.

[2]) Notta No. XXVIII.

lui sĕŭ; le rĕspunse: că acelle reforme, ce trebuiaŭ făcute de stâlpiĭ ţĕrreĭ, vor folosi tot Boerilor; că tâlharĭ sunt jefuitoriĭ patrieĭ, stigmatisaţĭ de faptele lor, ş'alle cărora inimĭ le a împietrit Dumneḑeŭ, ca p'alle Egiptenilor; că patria e poporul întreg, iar nu tagma jefuitorilor; că Tudor nu e de cât avocatul armat allŭ poporuluĭ, pe care jafurile Boerilor, uniţĭ cu Greciĭ, l'aŭ addus la disperare, în cât a creḑut a reclama ellŭ d'adreptul drepturile şi uşurările ce Boeriĭ aŭ refusat a reclama, de frică saŭ de servilism; că dacă Boieriĭ ar fi patrioţĭ, s'ar pune în capul mişcăriĭ, şi ar dobândi eĭ privilegile lor ş'alle ţĕrreĭ, usurpate de streinĭ, din causa ticăloşieĭ lor; în fine că, chiar sugrumată d'ar fi rĕscóla, lumea şi istoria tot pe Boerĭ vor critica, că n'aŭ ştiut profita de occasiune, spre a emancipa ţérra de jugul strein; dar dacă va birui poporul? Unde vor scăpa tiraniĭ luĭ? [1])

Dar Boeriĭ eraŭ orbiţĭ, împietriţĭ! Eĭ nu sciură profita de lecţiune; ast-fel a trebuit multe revoluţiunĭ ca Boeriĭ să fie siliţĭ a îmbrăţişa principiele sacre de egalitate şi libertate; şi atuncĭ chiar aŭ trebuit priveghiaţĭ, aceĭ Balaurĭ, căcĭ se siliră a lua înapoĭ prin fraudă ceea ce aŭ fort siliţĭ a da poporuluĭ de nevoe.

Indată ce Caimacamiĭ ţĕrreĭ luară sciinţă prin Capu-Olan de numirea luĭ Scarlat Callimah ca Domn în Muntenia, i espediară, prin într'adins căllăraş, uă anafora saŭ relaţie pe larg despre celle întâmplate în ţérră dela 19 Ian. până la 10 Febr.; şi cerându'ĭ domnescul consiliŭ, îllŭ rugaŭ a grăbi venirea sa; căcĭ numaĭ presinţa înălţimeĭ sélle în ţérră ar putea schimba faça lucrurilor. [2])

Abia trecusseră şése ḑille dela plecarea Văcărescului peste Olt, însărcinat cu comanda generală a oştirilor destinate a combate mişcarea luĭ Tŭdor, şi Caimacamiĭ îllŭ înlocuiră cu C. Samurcaşŭ, care, cum am arătat, era sufletul eterieĭ în Bucurescĭ. Ce motive seriose să fi pro-

[1]) Veḑĭ Notta No. XXXII.
[2]) Notta No. XXIX.

vocat asemenea mĕsură, când Văcărescu se bucura de tótă încrederea Boerilor? Cioranul [1]) şi Fotino [2]) cred, şi noĭ suntem de părerea lor, că Boeriĭ eteriştĭ, temându-se de Văcărescu, care, prin energia şi încrederea ce însuffla oştirilor guvernuluĭ, ar fi putut reuşi să înfrângă pe Tudor, şi sĕ nimicéscă ast-fel planurile luĭ, aŭ întrebuinţat tóte mijlócele de care dispunéŭ a decide guvernul ca să înlocuiască pe N. Văcărescu cu C. Samurcaşŭ, singurul ce ar fi putut, ḑicéŭ eĭ, să înduplece pe Tudor a lăsa armele, evitând ast-fel şi vărsarea de sânge.

Numirea luĭ Samurcaşu descuragiă pe Boeriĭ de peste Olt, căcĭ Văcărescu luasse tóte mĕssurele spre a paralisa mişcarea; iar Samurcaşŭ, ca Grecŭ raffinat, nu inspira încrederea ce o inspira Văcărescu. Temerea lor se realisă; şi guvernul căḑu în cursa întinsă de Fanarioţĭ.

Căimăcămia dette luĭ Samurcaşŭ *carte deschisă*, lăsându'ĭ liberă acţiunea, numaĭ să pótă potoli *cugetul* numituluĭ Sluger, *prin orĭ ce mijlóce va şti*, şi sĕ adducă în sfârşit liniştea în acelle judeţe tulburate, etc. [3])

Samurcaşŭ ducea luĭ Tudor, din partea tuturor boerilor, uă carte de ertăciune, în care Tudor nu maĭ e tratat de tălhar saŭ de resvrătitor. [4])

După plecarea luĭ Samurcaşŭ, sosi şi respunsul de la N. Văcărescu, care anunçiă guvernuluĭ că *apostatul* de Theodor nu consimte cu nicĭ un chip a lăsa armele; şi la consiliile şi ameninţările selle, Ellŭ a dat respunsul pe care 'lŭ trimite în original cinstituluĭ Divan, spre celle de cuviinţă. [5])

Abia sosi Samurcaşŭ la Craiova, şi prin ştafeta înştiinţă Căĭmăcămia a'ĭ trimite, fără întărḑiere, în termen de 24 ore, 172 miĭ leĭ.

Find-că Samurcaşŭ nu se esplica, Boeriĭ creḑură că

[1]) Op. cit. pag. 25.
[2]) Op. cit. pag. 22, 23.
[3]) Notta No. XXX.
[4]) Nota „ XXXI.
[5]) Nota „ XXXII.

ceea ce n'a putut face plumbul va face argintul; fără multă chibzuire dar, luară cu înprumutare 102 miĭ leĭ, pe care 'ĭ şi porniră la 25 Februarie; iar restul de 70, miĭ îlŭ espediară a doua ḑi, la 26, cu ómenĭ într'adins. Căĭmăcămiĭ creḑură că d'astă dată revolta va fi domolită.

„Dar se vede, ḑice Dîrzénul, că isvodirea acesteĭ tul„burărĭ, fiind un chip de *farmazonie*, nu s'a făcut nicĭ „uă ispravă". [1])

Vornicul Văcărescu se întórse în capitală d'odată cu ştirea despre măcelul Turcilor din Galaţĭ de către Vasile Caravia, după cum vom arăta la locul sĕŭ. Acéstă ştire mări frica causată de rescóla luĭ Tudor, pe care spaima o mărea şi maĭ mult; ast-fel locuitoriĭ capitaleĭ se înfricoşară vĕḑêndu-se între douĕ focurĭ; şi începură a strămuta familiele pe la ţérră şi pela Monastirile du prin prejurul Bucureşcilor; iar ceĭ maĭ prevĕḑătorĭ şi cu mijlóce, trecură în Austria, pentru maĭ bună siguranţă.

Acésta sili guvernul a da ordin (27 Febr.) luĭ Aga (Vornicul Grig. Bălénu) şi luĭ Sawa, ca să mérgă pe la locuinţele orăşanilor spre a'ĭ linişti, gonind carrele ce închiriasseră pentru încărcarea bagajuluĭ ş'a famillielor, ca sĕ nu dea motiv de tulburare. [2])

În acelaşĭ timp (24 Febr.) sosiră şi Caimacamiĭ luĭ Calimah, Vel Post. Costache Negri, biv-Vel Hatman Stefan Vogoridi şi Ión Samurcaşŭ. Sosirea lor, ce anuncia p'a luĭ Vodă, fu vestită poporuluĭ prin ispravnicĭ (25 Febr.) ca să se bucure poporul, ce are să cerce millele Măriei sélle, după cuviinţă; că acum are a petrece cu tótă liniştea, avênd a revărsa M. Sa peste supuşiĭ ceĭ *credincioşĭ* părinteşculŭ săŭ *libov* (iubire); iar ispravniciĭ să nu cuteḑe a supăra pe locuitorĭ cu nicĭ un fel de *catahrisis* (abus), că grea rĕspundere vor atrage; căcĭ nu maĭ pot fi îngăduite *obicinuitele catahrisis* carĭ s'aŭ urmat până acum; că se vor orîndui cercetătorĭ însr'adins, prin tóte

[1]) Dîrzénu, op. cit. No. 655.
[2]) Condica No. 96 a Arhiveĭ, pag. 214

judeçele, şi ceĭ vinovaţĭ se vor supune la celle maı straşnice pedepse, dupĕ ce se vor despăgubi ceĭ nedreptăţiţĭ; în sfârşit, ispravniciĭ se trimită coppiĭ după acéstă proclamaţie pe la tóte satele, ca să se bucure şi să se mângâie *ticăloşiĭ locuitori.* [1])

In fine se întórse şi Samurcaşŭ de peste Olt, *fără nicĭ uă ispravă,* ḑice cronicarul, înnapoind din 172 miĭ leĭ ce'ĭ se trimisesse, numaĭ 35 miĭ, şi fără a justifica acea sumă, de cât că a dat'o unde trebuinţa a cerut [2]); Samurcaşŭ presintă ênsă guvernuluĭ următórele propunerĭ din partea luĭ Tudor;

1. — Incetarea Domniilor grecescĭ, şi numire de Domnĭ pămêntenĭ, potrivit tratatelor încheiate cu I: Pórtă; în speranţă că ast-fellŭ numaĭ va putea înceta ḑăjdiile celle grele şi jafurile nesufferite din trecut.

2. — Infiinţarea uneĭ oştirĭ naţionale, cellŭ puçin de 12,000 voinicĭ, provĕḑuţĭ cu tóte celle trebuincióse uneĭ oştirĭ regulate, întreţinută din baniĭ Vistieriĭ; şi însărcinată cu paza linişteĭ publıce şi cu paza ţĕreĭ de orĭ-ce năvălirĭ.

3. — Fixarea dărilor către Stat prin Adunarea ţĕreĭ, pe termen de şépte anĭ, fără adaos saŭ scădere, sub nicĭ un cuvênt.

4. — Iertarea, în curs de treĭ anĭ, a biruluĭ către Vistierie, ca uă uşurare pentru greutăţile din trecut; afară de drepturile proprietăţiĭ, carĭ vor fi respectate.

5. — Darea uneĭ sume de 500 miĭ leĭ, plătiţĭ luĭ Tudor îndată, pentru întêmpinarea cheltuelilor oştiriĭ sélle; cu condiţiune d'a i se maĭ da orĭ cât va maĭ cere trebuinţa, pentru acellaşĭ sfîrşit.

Iar pentru assigurarea luĭ Tudor, să i se respunḑă în scrissŭ de Veliţi Boerĭ că priimescŭ aceste propunerĭ; şi să stăruiască la Pórtă a le întări; şi pentru paza lor,

[1]) Condica No. 96 a Arhiveĭ pag. 214—215.
[2]) Dîrzénul, loc. cit. No. 656.

să i se trimiță câte un omŭ din tóte breslele, Boerĭ, negustorĭ, meseriașĭ și preoțĭ. [1])

Divanul respinsse tóte aceste propunerĭ, și scrise din nuoŭ luĭ Calimah să vie cât maĭ iute, pericolul fiind eminent; și d'astă dată ceru și ajutorul armat allŭ Turcilor.

Tudor, din parte'ĭ, la amenințările celor treĭ Caĭmacamĭ aĭ luĭ Calimah, respunse că nu 'lŭ îngădue a trece Dunărea, până nu va iscăli celle cincĭ propunerĭ, trimise Divanuluĭ, și pe carĭ le reclamă, nu ellŭ, ci Adunarea poporuluĭ. [2])

Tudor devenisse acum uă forçă, unŭ adevĕrat dictator, care vorbea în numele maĭ multor miĭ de Pandurĭ armațĭ, și al tuturor plugarilor de peste Olt.

Domn peste celle cincĭ districte din Oltenia, peste puçin ellŭ avea să dictese legĭ Românilor, din capitala Românieĭ, ca represintant allŭ întreguluĭ popor.

---

[1]) Ilie Fotino, op. cit. pag. 23—25.
Philimon, op. cit. Vol. II pag. 97.
Uniĭ scriitorĭ, precum Laurençon, (op. cit. pag. 66) și Rayband, (pag. 199—200) pretind că Tudor ar fi cerut și capetele a 12 boerĭ din Divanu domnesć. După cum vom vedea la locul sĕŭ, Tudor a cugetat a face un asemenea olocaust pe' altarul patrieĭ, dér a fost împedicat de Ilarion; cu tóte astea nu s'a divulgat acest secret important, căcĭ toțĭ boeriĭ ar fi fugit d'odată cu Brîncovénu, la începutul luĭ Martie.

[2]) Laurençon, op. cit. pag. 98.

CAPITOLU XI.

Tabăra dela Coţofenĭ şi tabăra dela Ţînţărenĭ.

Înainte d'a intra în materia ce formédă subiectul acestuĭ capitol, urmédă a arăta încă un mijloc din partea Divanuluĭ Craioveĭ, spre a intimida pe Tudor. După rugăciunea Divanuluĭ, se vede, Zabetul de peste Olt făcu întrebare luĭ Tudor: „că ce l'a silit să ridice stégul re„volteĭ? Şi că de nu va depune armele, va veni singur „să 'lŭ isbéscă cu oştirea împărătéscă."

Tudor i rĕspunse: că causa aceste rescóle sunt jafurile Grecilor, carĭ aŭ adus poporul la desperare; pentru care a şi reclamat, atât către Paşĭ cum şi către Sultanul; prin urmare, rĕscóla fiind împotriva tiranilor, boerĭ şi grecĭ, Zabetul nu póte, fără voea Porţiĭ, să ridice armele împotriva *Raielleĭ*, supusă Sultanuluĭ; căcĭ prin acésta ar atrage urgia stăpânuluĭ sĕŭ. [1])

Acest rĕspuns, însoçit negreşit d'un plocon, dupĕ vechiul obiceiŭ, convinse, se vede, pe Agaoa subt a căruia iurisdicţiune ereaŭ Turciĭ comersanţĭ din ţérră: adică ceĭ ce strîngeaŭ miere şi oĭ pentru Capanul împărătesc.

După deşertarea Mănăstiriĭ Motru de ceĭ douĭ Ispravnicĭ, liberaţĭ de Tudor prin mijlocirea Sĕrdaruluĭ Dia-

[1]) Vedĭ Notta No.XXIV.

mandi Giuvara [1]), Tudor aşeḑă tabĕra sa la Ţînţărenĭ, un sat cu posiţie strategică, apprópe de M-rea Motru, unde avea mare parte din oştirea sa concetrată, şi multe provisiunĭ şi amuniţie.

Giuvara, iniţiat de Tudor în secretul insurecţiuniĭ [2]) nu făcu nicĭ uă mişcare, pretestănd că mica sa trupà, de vre-uă 150 de Pandurĭ şi Arnăuţĭ, nu se semeţia a sĕ lovi cu óstea luĭ Tudor, compusă de vr'o 4000 Pandurĭ şi Arnăuţĭ; prin urmare Divanul Craioveĭ ordonă luĭ Solomon şi luĭ Bălténu a uni mica lor trupă de 600 catane cu trupa luĭ Giuvara, şi a năvăli cu toţiĭ contra luĭ Tudor. [3])

Pe când aceştia se preparaŭ a lovi pe Tudor, priimesc şçirea dela Divanul Craioveĭ cà s'a numit Văcărescu comandant general allŭ tuturor trupelor de peste Olt; prin urmare, li se ordona a nu face nicĭ uă mişcare până la al douilea ordin, [4])

Văcărescu, după ordinul ce avea de la Caimacami [5]) încercă maĭ întăiŭ prin mijlóce pacefice a desarma pe Tudor; iar pe popor se sili a'lŭ desamăgi de promisiunile aeestuia printr'uă proclamaţie în sensul cellor publicaţe de guvern; vĕḑênd însă că nu reuşesce, dette ordin cellor treĭ căpitanĭ, numiţĭ maĭ sus, a lovi óstea rebelilor.

La primele focurĭ cu pistóle din partea oştiriĭ guvernuluĭ, câţĭ-va Arnăuţĭ din óstea luĭ Tudor începură să strige către Arnăuţiĭ din tabăra oppusă:

[1]) Dîrzénu susţine (loc. cit. No. 652), că Giuvara s'a şi lovit cu pandurii luĭ Tudor ce blocasseră M-rea Motru, şi că ar fi omorît douĭ pandurĭ din óstea acestuia, şi şépte 'ĭ-a prins, trimiţéndu'ĭ la Craiova; şi acésta ar fi oprit puçin furia rebelilor, ce ereaŭ decişĭ a da foc Mănăstiriĭ; e maĭ probabilă însă assertiunea luĭ Fotino (pag. 18), că Giuvara, ne-avênd curaj a sĕ mĕsura cu óstea luĭ Tudor, mijloci pentru liberarea Ispravnicilor, lăsând aceştia M-rea la disposiţia luĭ Tudor.

[2]) Cioranu pag. 22.

[3]) Fotino, pag. 19.

[4]) Fotino, pag. 19.

[5]) Dîrzénu, loc. cit. No. 653.

„Incetaţĭ cu focurile, că suntem toţĭ creştinĭ; şi ne-am „sculat numaĭ pentru lege şi dreptate.“

Atuncĭ Arnăuţiĭ din trupa luĭ Solomon să îmbrăţişară cu camaradiĭ lor din óstea luĭ Tudor.

Acésta sili pe Solomon a se retrage în tabăra sa dela Coţofenĭ. [1])

Văcărescu, însciinţat de Bălténu despre fraternisarea trupelor, înţelesse că causa boerilor era uă causă pierdută; trimisse dér Caimacamilor scrisórea ce'ĭ adressasse Tudor, [2]) şi uă relaţie esactă despre starea lucrurilor şi a spiritelor din partea loculuĭ, assigurând pe Divan că oştirea guvernamentală este parte demoralisată, parte înţelésă cu óstea luĭ Tudor; în fine, că oştirea de care dispune ellŭ nu e în stare a ţine pept rebelilor.

In aşteptarea ordinelor Caimacamilor, sosescŭ ceĭ 500 Arnăuţĭ de sub comanda căpitanilor Iordache şi Farmache. Uă sută din eĭ, din trupa luĭ Sawa, sub căpitaniĭ lor Deli-başa Mihale, Tufecci-başa Bojin, şi Buluc-başa Ghencea, fură porniţĭ înainte la Coţofenĭ [3]) în trăsură cu caĭ, dela Serbăneşciĭ—Domnescĭ de peste Olt, cu ordin a nu începe lupta până nu se va da semnalul de către comandirŭl superior [4])

Căpitan Iordache şi Farmache trecură drept la Craiova cu céta lor, pentru paḑa oraşuluĭ. Văcărescu hotărî a începe lupta. Tóte eraŭ gata pentru lovire; sĕ fixasse şi ḑioa; când soseşce ordinul Căimăcămieĭ pentru înlocuirea Văcărescululuĭ cu Samurcaşŭ.

După cum am arătat în capitolul precedent, Samurcaş mijlocisse indirect către Căimăcămie a înlocui ellŭ pe Văcărescu, de care sĕ temeaŭ Eterişti, nefiind acesta iniţiat în secretul Eterieĭ. Samurcaşŭ promisse că va desarma pe Tudor fără vĕrsare de sânge, avênd influenţă asupra a-

[1]) Dîrzénu, locu citat, No. 655.
[2]) Veḑĭ Nota No. XXXII.
[3]) Uă poştie departe de tabara de la Ţinţărenĭ.
[4]) Fotino, pag. 20.

cestuia, ca protectore al sĕŭ, şi cunoscênd bine pe ómeniĭ de peste Olt, unde fussese în multe rîndurĭ Caĭmacam. [1])

Samurcaşŭ sĕ opri în Craiova, de unde începu corespondinţa sa cu Tudor prin Hagi Prodan; prin acesta îĭ şi trimisse 90,000 leĭ din ceĭ 172,000 primiţĭ dela Căĭmăcămie. [2])

Căpitan Iordache şi Farmache veniră şi eĭ la tabăra dela Coţofenĭ, însoçiţĭ de Arnăuţiĭ lorŭ. Samurcaşŭ le ordonasse a sta în nelucrare pênă la al doilea ordin. [3]) In puţinele zile cât şeḑu la Coţofenĭ, căpitan Iordache sĕ întâlnia nóptea în taină cu Tudor, la un loc însemnat de dênşiĭ. Convorbirea lor nicĭ un istoric, nicĭ un martor n'o relatéză. Căpitan Iordache, în acelle convorbirĭ, urmésă sĕ fi cerut esplicărĭ luĭ Tudor pentru proclamaţiile sélle, în carĭ sĕ condamnaŭ de uă potrivă greciĭ ca şi boeriĭ. Căpitan Iordache sĕ prefăcu mulţumit de esplicările date de Tudor, remâind ca înainte bunĭ amicĭ; probă, înlesnirea de muniţiunĭ şi de banĭ ce căpitan Iordache făcu luĭ Tudor; ba chiar oştenĭ din tabăra dela Coţofenĭ desertaŭ nóptea în tabăra dela Ţînţărenĭ. [4])

Dovadă că esplicările luĭ Tudor nu puteaŭ convinge pe căpitan Iordache, este că pusse pe Tudor sub privegherea luĭ Prodan şi Makedonski, însărcinaţĭ a 'lŭ spiona, şi a 'ĭ raporta regulat tóte mişcările luĭ. [5]) Temerea ce 'ĭ insuflă Tudor, care devenisse acum uă putere de temut, şi speranţa că Tudor are a fi d'un mare ajutor Eterieĭ, acésta sili pe căpitan Iordache a lua d'uă cam dată acea mĕsură, pênă se va încredinţa pe deplin de nesinceritatea luĭ Tudor, când attuncĭ va lua mĕsurile ce 'ĭ dicta instinctul de conservare, şi interesul causeĭ ce apăra.

[1]) Fotino pag. 22.
[2]) Idem pag. 23.
[3]) Idem.
[4]) Idem.
[5]) Cioranul, pag. 15; veḑĭ şi pag. 20—21.

Căpitan Iordache sĕ înturnă la Craiova cu trupa sa. Peste câte-va ḍille porni și Solomon cu catanele sélle, maĭ mult dupĕ îndemnul luĭ Tudor, care 'i trimisse vorbă a întâlni pe Căpitan Iordache, ce'l va încredinça de scopul acesteĭ mișcărĭ.

Pe când Solomon s'apropia de Craiova, căpitan Iordache 'ĭ trimisse rĕspuns a sĕ opri cu trupa sa afară din Craiova; și a veni sĕ se înțelégă cu dênsul între patru ochĭ. Intâlnirea se făcu în fața ambelor oștirĭ. Ceĭ duoĭ căpitanĭ sĕ sărutară în vederea trupelor; apoĭ căpitan Iordache dette luĭ Solomon uă scrisóre de la Tudor, care 'ĭ recomanda sĕ se încréză în cuvintele luĭ căpitan Iordache. Acesta i făcu jurămênt că și Tudor și dênsul s'aŭ sculat cu armele, nu asupra boerilor și neguțătorilor, ci numaĭ pentru *lege* și pentru *patrie*, ca se scape țérra de ceea ce era attuncĭ. Apoĭ Iordache scósse din sîn uă iconiță, pe care jură și ellŭ și Solomon că vor fi *frațĭ de cruce* pênă la uă picătură de sânge. După essemplul capilor, fraternisară și oșetniĭ lor.

Ast-fel unițĭ, oșteniĭ din ambele tabere intrară în Craiova, în cântece de libertate și strigăte de bucurie. A doua ḍi, tote căpeteniile din ambele trupe, cu Solomon și căpitan Iordake în frunte, făcură jurămênt, în cathedrala Craioveĭ că vor lupta cu toțiĭ, ca nișce frațĭ, pentru lege și patrie; dupĕ aceea vestiră și pe Tudor la Motrŭ despre acéstă înfrățire. [1])

Samurcașŭ, ajungêndu-'șĭ scopul pentru care venisse, plecă la Bucurescĭ, îndemnând pe boeriĭ carĭ maĭ remăsesseră în Craiova a imita essemplul seŭ. [2])

Bălténu, care sĕ numisse ispravnic la Gorjiŭ, plecă nóptea la Coțofenĭ, unde, aflênd viclenia luĭ Căpitan Iordake și a luĭ Samurcașiŭ, sĕ întórse la Tîrgu-Jiuluĭ; și, în înțellegere cu collegul sĕŭ, Iorgu Văcărescu, și cu

[1]) Biografia reposatuluĭ Colonel Solomon, scrisă de însușĭ, și tipărită la Craiova, cu puțin înaintea morțiĭ sélle, pag. 15.

[2]) Veḍĭ la Nota No. XXXV Memoriul Oteteleșanuluĭ.

slugeru Costin, ce comanda 200 Plăiaşĭ, dette ordin a sĕ strînge în grab orĭ câţĭ Pandurĭ sĕ va putea, dorind a sĕ mĕsura singur cu Tudor; apoĭ însciinţă Căimăcămia despre tóte câte aflasse. [1])

Informat în secret de Mungescu despre mĕsurile luate de Bàlténu, Tudor trimisse pe credinciosul sĕŭ Vasile Gîrbea [2]) cu 400 Arnăuţĭ şi Pandurĭ, ca sĕ încorporese în trupa sa pe Panduriĭ Bâlténuluĭ, maĭ strîngênd şi orĭ câţĭ va putea în drumul sĕŭ; iar pe Băltónu şi pe boeriĭ împrotrivitorĭ mişcăriĭ sĕ'-ĭ prindă şi sĕ-'ĭ aducă legaţĭ. Boeriĭ prind de veste şi fug la munţĭ, către schitulŭ Lainitz; dar Gîrbea le taie drumul, ĭ prinde, şi i închide în Tismană; Bălténu însă scăpă. [3])

Boeriĭ din Cerneţĭ, spăimântaţĭ ca boeriĭ din Têrgu-Jiuluĭ, şi ca ceĭ din Craiova, încep sĕ fugă, care încotro póte.

Câimâcâmia sleisse tóte mijlócele de attac contra luĭ Tudorŭ. Acesta, nemaĭ avĕnd acum a se teme de nimenĭ, deveni Domn peste celle 5 Judeţe de peste Olt; prin urmare numi ispravnicĭ ómenĭ cu influenţă şi devotaţĭ; şi a nume: în Doljiu, pe slugerul Solomon; în Romanaţĭ, pe Serdarul Diamandi Giuvara; în Mehedinţĭ, pe Vistierul Crâinicénu; în Gorjiu, pe Vasile Moangă; şi în Vîlcea, pe Ghelmegénu [4]); apoĭ dette ordin luĭ Makedonski sĕ întórcă pe boeriĭ fugarĭ la urma lor, fără însă a le face vre-un rĕŭ [5]).

Repetă dupĕ aceea ordinile pentru aprovisionarea şi întărîrea Mânâstirilor de peste Olt, numind la fie-care, peste Panduriĭ ce le pâdea, ómenĭ de încredere; ast-fel,

[1]) Fotino, pag. 24.
[2]) Nu Ghimpa, cum din eróre dice Cioranu pag. 27.
[3]) Fotino, pag. 24—25
[4]) Acesta fussese polcovnic de judeţŭ în Mehedinţĭ cum attestă ordinul sĕŭ de numire, de la 1814 Aprilie 18, avênd sub comanda sa 250 Pandurĭ, pentru paza contra făcĕtorilorŭ de relle. — Acelŭ ordin ilŭ posedă nepotul sĕŭ din Severin.
[5]) Fotino, pag. 39.

frate-sĕŭ Papa fu numit comandant la M-rea Străhaia [1]; Dumitru Gîrbea, la M-rea Horezu [2]) şi alţiĭ pe la celle-l-alte Mânâstirĭ.

Dete în fine şi uă proclamaţie către Craiovenĭ, prin care 'ĭ assigura despre sentimentele sélle patriotice, îndemnând pe fie care a-'şĭ vedea de meseria sa, neavând a se teme d'acéstă mişcare de cât ceĭ îndârâtnicĭ [3]).

Dar plecarea luĭ Samurcaş, a Caimacamuluĭ şi a boerilor Divanuluĭ, fu semnalul spargeriĭ Craioveĭ, la 28 Februariu, remâind numaĭ comersanţiĭ ceĭ micĭ, meseriaşiĭ şi plugariĭ de prin prejur, carĭ sympatisaŭ cu mişcarea [4]).

Assigurat despre partea Oltuluĭ, Tudor ridică tabăra de la Ţînţârenĭ; şi, fără a perde timpul, sĕ îndreptă spre Bucurescĭ [5]) în fruntea a vr'uă 4000 de oştenĭ [6]) bine armaţĭ, şi entusiasmaţĭ; afară de alţĭ vr'o douĕ miĭ sâtenĭ, armaţĭ cu cósse şi lâncĭ; şi afară de trupa luĭ Prodan şi Makedonski, compusă de vr'uă câte-va sute de Sêrbĭ şi Bulgarĭ. [7])

[1]) Fotino, pag. 17

[2]) Memoriŭl Oteteleşanuluĭ, Nota No. XXXV.

[3]) Fotino, pag. 39.

[4]) Idem.

[5]) Fotino susţine (pag. 39) că Tudor a intrat în Craiova la 1 Martie; însă nicĭ Oteteleşeanu nicĭ Protopopescu în memoriile lor, nicĭ Solomon în biografia sa, nu facŭ menţiune despre acésta; din contra, Panduriĭ, consultaţĭ de mine, spun că Tudor de la Ţinţârenĭ a plecat drept la Slatina, abâtându-se, dupĕ cum vom ârâta in Capitolu următor, numaĭ o ḑi la Benescĭ, chemat de Oteteleşanu.

[6]) Fotino (pag. 38) ḑice că 3000; iar Cioranu (pag. 40) 6000; Panduriĭ susţin că Tudor cu vr'uă 4000, ar fi plecat de la Ţânţârenĭ, iar pênă la Bucurescı s'ar fi adâogat alte vr'o douĕ miĭ. — Filimon însă (op. cit. Volum. II pag. 98) susţine că eraŭ 3000 armaţĭ cu pistóle, sâbiĭ şi puşcĭ, iar restul pênĕ la 6000 cu cóse şi lâncĭ.

[7]) Cioranul (pag. 40) ḑice că eraŭ 2500; însĕ ceĭ-l-alţĭ susţinŭ că puteaŭ fi vr'uă 500 până la 600.

CAPITOLU XII.

Desordinele Arnăuților și Pandurilor.

Urăsc tyrania, 'mĭ e frică de anarchiă: étă devisa *Curieruluĭ Român* înainte de Revoluțiunea din 1848. Eliade, redactorul acelleĭ foĭ, prin care, în curs de două-ḑecĭ de anĭ, a preparat opinia publică pentru mișcarea regenatoriă de la 1848, a avut negreșit în vedere anarchia de la 1821, când consilia pe Românĭ a face sĕ nu degenereze acea mișcare într'uă zaveră, ca cea de la 1821.

Româniĭ urméḑă a fi recunoscătorĭ capilor Revoluțiuniĭ de la 48, căcĭ aŭ șciut sĕ feréscă țérra de escesele de la 21; iar prin linișcea ce a menținut, aŭ oprit 3 lunĭ la hotare pe Rușĭ, în care timp s'aŭ putut propaga principiile salvatoriĭ de carĭ beneficiăm noĭ astăḑĭ.

Tudor nu putu opri escesele, cu tótă severitatea sa. Alțĭ timpĭ, alte împrejurărĭ. Silit a începe mișcarea cu mercenariĭ cu cari Domniĭ Fanarioțĭ țineaŭ în respect poporul, împilat sub jugul lor de fer, Tudor simți din prima ḑi a mișcăriĭ încurcăturile și nemulțumirile ce i vor causa aceĭ mercenarĭ, cunoscuțĭ sub nume da Arvațĭ. Inima luĭ de Român și de capŭ al mișcăriĭ a trebuit să sângere la vederea esceselor commise de aceĭ oștenĭ nedisciplinațĭ, cari voiaŭ a profita de rescóla poporuluĭ spre a sĕ înavuți din prăḑile cellor avuțĭ. Ellŭ înțellese, prea

târḑiŭ, greșéla ce făcusse, dând voie sătenilor, în prima sa proclamațiune, de a-'șĭ însuși averile reŭ *agonisite*; sătenii considerau orĭ ce avere ca fruct al arbitraruluĭ și al violențiĭ; și însușindu-o, eĭ credeaŭ că revendică un drept al lor, răpit cu forța.

Tudor fu silit sĕ înece în peptul sêŭ durerea ce-'ĭ causa plângerile cellor jefuițĭ de către aceĭ zavergiĭ, așteptând momentul opportun spre a pune capĕt acellor desordine cari compromiteaŭ mișcarea.

Durerea sa a trebuit sĕ fie și maĭ mare când vedea pe însușĭ Panduriĭ sĕĭ comițênd jafurĭ, nu numaĭ către ceĭ avuțĭ, ci chiar către săteniĭ, frațiĭ lor; ceea ce 'l sili maĭ târḑiŭ a lua contra lor mĕsurĭ fórte aspre, cari 'ĭ fură fatale.

Dar ce e maĭ trist și maĭ curios, și care caracterisă acea epocă, este că chiar boeriĭ de classa III-a, cum ne assigură Protopopescu în Memoriu sêŭ, sĕ associară spre a ține drumurile celle marĭ, jefuind pe câțĭ întâlneaŭ, și chiar pe alțĭ jefuitorĭ maĭ slabĭ de cât dênșiĭ. Eĭ scusaŭ jafurile ce făcéŭ cu pretestul cu care și săteniĭ scusaŭ pe a le lor: „Că acum este vremea sĕ ne îmbogățim; cum „aŭ luat alțiĭ de la noĭ, sĕ luăm și noĭ de la alțiĭ."

Uniĭ sătenĭ împingeaŭ maĭ departe acest principiŭ: eĭ îșĭ însușiaŭ chiar averea immobilă a *Ciocoilor*, cum numia dênșiĭ pe impilatoriĭ lor. [1])

In fie-care district sĕ formasseră cette, parte de Sêrbĭ și Bulgarĭ, parte de sătenĭ, armațĭ, uniĭ cu pușcĭ, pistóle și săbiĭ, luate dupe la proprietarĭ; alțiĭ cu topóre, cóse și lăncĭ; și făceaŭ perquisițiunĭ de caĭ, arme și banĭ, despuind pe căllătorĭ, și jefuind chiar bisericĭ; ochiul lor maĭ cu sémă era asupra proprietarilor și arendașilor; ceĭ carĭ aveaŭ óre-care avere părăséŭ casele și proprietățile, și fugéŭ cu familiile lor prin munțĭ și prin pădurĭ; ceĭ maĭ mulțĭ sĕ adăpostéŭ în Austria. [2])

[1]) Veḑĭ memoriul Protopopesculuĭ, Nota No. XV.
[2]) Dîrzénu, locu citat No. 656; — Veḑĭ și Cioranu, pag. 37.

Pe de altă parte, chemarea sub stégul luĭ Ipsilanti a cellor ce sympatisaŭ cu causa grécă, dette şi acéstă o-casie la multe jafurĭ şi nelegiuirĭ: căcĭ mare parte din Bulgariĭ aflaţĭ în oştirea luĭ Tudor, cum şi din alţĭ streinĭ cantonaţĭ în differite localităţĭ, sĕ formară în cette, de la 10—50 de indivi̦dĭ; şi luând differite drumurĭ, sub pretest a sĕ uni cu óstea luĭ Ipsilanti, predaŭ fără milă tot ce le eşia înainte, în cât însuflaŭ spaimă pe orĭ unde trecéŭ. Nu maĭ puţine neorînduelĭ făcură şi Bulgariĭ isgoniţĭ chiar de Tudor din óstea luĭ, precum de es. Cârjaliu (care la început se crede că făcea parte din óstea luĭ) pe care Tudor hotărîse sĕ-'lŭ omóre, pentru jafurile ce făcea; prin̦dênd însă de veste, ellŭ fugi cu céta luĭ la Ipsilanti; şi în drumul sĕŭ comise jafurĭ neau̦dite. [1])

In fine, dupĕ uciderea la Oteteli̦şŭ de către Tudor a celor duoĭ capĭ aĭ Bulgarilor rebelĭ, despre care vom vorbi îndată, mulţĭ streinĭ şi Românĭ, chiar din oştirea luĭ Tudor, spăimântaţĭ de sórta ce aştéptă pe jefuitorĭ, dossiră din óstea luĭ Tudor; şi sĕ formară în bande de tâlharĭ, carĭ predaŭ fără deosebire boerĭ şi neguţătorĭ, despuind chiar bisericele de Sfintele Vase.

Indată ce Tudor nu maĭ avu a sĕ teme de nimic, hotărî sĕ facă un essemplu ecclatant, omorând câţĭ-va din mercenariĭ ceĭ maĭ insolenţĭ şi maĭ *hoţomanĭ*, cum i numea dênsul. Solomon dette cellŭ dântêiŭ acest esemplu, spre a băga spaimă în inima acelor Zavergiĭ.

Uă cétă de Arnăuţĭ din trupa luĭ căpitan Iordake, pornită înainte la tabăra dela Coţofenĭ, alliindu-se cu alţiĭ din oştirea luĭ Tudor, se dette la jafurĭ, prădând boerĭ, negustori, şi chiar bisericĭ. Ast-feliŭ, de esemplu, prădară pe un Broşténu din Gorjiŭ, şi pe câţĭ-va arendaşĭ din Mehedinţĭ.

Solomon, ce venia contra luĭ Tudor ca să'lŭ attace, luând de ştire despre acésta, porni contra lor cu toţĭ Plăeşiĭ ce comanda, ca vr'o 400, între carĭ eraŭ şi câţĭ-va

[1]) Dîrzénu, locu citat, No. 656.

Turcĭ d'aĭ Beşliaghi. Ellŭ întâlni pe Zavergiĭ la satul Cioroiŭ şi Băileştĭ, şi isbindu'ĭ fără veste, ĭĭ înfrânse, şi prinse treĭ din căpitaniĭ lor, anume, Stan, Iovan şi Stancu, câteşĭ treĭ Buluc-başĭ, pe cari ĭĭ şi trimisse la Craiova sub paḑă. Tudor, aflând de acésta, trimisse luĭ Solomon uă scrisóre în care 'lŭ lăuda pentru fapta sa, şi 'lŭ încuraja a prinde ş'a omorî pe toţĭ câţĭ s'aŭ apucat de jafurĭ; assigurându'lŭ că ellŭ s'a sculat pentru dreptate, iar nu pentru *plcască*; tot-d'odată, îllŭ ruga să se întórcă la Craiova, unde se va înţelege cu Căpitan Iordake despre *secretul rescólei.* [1])

Căimăcămia, pentru acéstă bravură, trimisse luĭ Solomon uă carte de mulţumire, însoţită de un conteş împlănit cu snihu, şi 500 leĭ, ca din partea ţĕrreĭ; din cari banĭ să împărtăşéscă şi pe căpitaniĭ luĭ ceĭ maĭ devotaţĭ. [2])

După ridicarea tabereĭ dela Ţinţărenĭ, Tudor se îndreptă spre Slatina, când priimi, aprópe de Oteteleşĭ [3]) uă scrisóre a luĭ Iordake Oteteleşénu, care 'lŭ ruga a veni în grab în ajutorul sĕŭ, la Beneştĭ, unde uă cétă de Arnăuţĭ ameninţa viaça sa ş'a maĭ multor familliĭ boereştĭ, adĕpostite acolo de frica Arvaţilor.

Din trupa luĭ Makedonski şi Prodan, trimisă de Tudor a întórce pe boeriĭ fugarĭ din Craiova, se rupsesseră vre o 70 de Bulgarĭ, sub comanda a doĭ din capiĭ lor; şi începusseră a jefui pe câţĭ întâlnéŭ în drumul lor, cum şi pe proprietariĭ şi arendaşiĭ ascunşĭ în *cullele* [4]) dupĕ la moşiile lor. Sosind şi la Beneştĭ, proprietatea fraţilor Iordake şi Grigorie Oteteleşénu din Craiova, aceĭ Zavergiĭ se uniră cu săteniĭ din Beneştĭ, şi blocară casă Oteteli-

[1]) Biografia luĭ Solomon, pag. 13 şi 14. Solomon ne spune că luptasse, sub ordinile luĭ Tudor, în resbelul turco-russŭ dela 1806—1812, de când data şi cunoştinţa lor.

[2]) Veḑĭ Notta No. XXXIII.

[3]) Uniĭ ḑic pe Vallea Bratoştiça (Draguliciĭ din Cernovăşeanĭ), alţiĭ, la Bodăeşcĭ (Columbeanu); positiv, nu se ştie locul unde Tudor a priimit scrisórea Oteteleşénuluĭ.

[4]) Uă zidire în formă de cetate, în care se adĕpostea pe la moşiĭ proprietariĭ, de frica hoţilor.

şénuluĭ, unde se aflaŭ adĕpostite opt familii, formând un numĕr de 32 persóne; şi începând a descărca focurĭ asupra cellor închişĭ în casă, aceştia respunseră iarăşĭ cu focurĭ; ast-feliŭ căḑură câţĭ-va morţĭ şi răniţĭ din partea Arvaţilor. Atuncĭ Oteteleşénu, spăimântat, înştiinçă pe Tudor, prin-tr'un credincios allŭ sĕŭ, de pericolul ce 'lŭ amenința.

Tudor lăsă óstea sa la Oteteliși; și se grăbi a veni în ajutorul amiculuĭ sĕŭ [1]), însoţit numaĭ de uă cétă de Pandurĭ căllărĭ.

Tudor sosi la timp, ca să scape viaţa Oteteleşanuluĭ ş'a consângenilor sĕĭ de urgia Arvaţilor, pe cari nicĭ însuşĭ Hagi-Prodan nu'ĭ putusse îmblânḑi, fiind înfuriaţĭ de vin şi de resbunare.

După ce scapă viaţa acellor boerĭ, Tudor le dette 11 Pandurĭ ca păḑitorĭ, sub comanda unuĭ cauş Ivancia, spre a'ĭ conduce la M-rea Horeḑul; le dette şi 200 leĭ, din punga sa, pentru cheltuiala drumuluĭ; şi le înlesni încă şi şése carre cu boĭ pentru transportarea lor ş'a bagajelor la ḑisa M-re.

După aceea Tudor ordonă a strânge pe toţĭ Zavergiĭ rebellĭ, cari umplusseră pivniţile boerescĭ; şi 'ĭ porni supt escortă la Oteteliși, plecând şi ellŭ după dânşiĭ, însoţit de Prodan şi Makedonski.

Chiar în acea nópte, cu ajutorul gardeĭ sélle de paḑă, Tudor omorî doĭ capĭ din aceĭ rebellĭ, anume, Iova şi Enciu, cari ameninţasseră viaça boerilor la Beneştĭ.

A doua ḑi diminéţa, aşeḑênd pe Pandurĭ în ordine de bătae, Tudor pusse pe Arnăuţĭ în mijlocul lor, şi ordonă a se adduce capetele cellor tăiaţĭ, pe cari le pusse în prăjine spre a putea fi vĕḑute de toţĭ. [2])

[1]) Cu care participasse la constatarea călcăriĭ moşieĭ Podenilor de către Nemţĭ, cum am arătat în biografia luĭ Tudor. Veḑĭ Notta No. XXXV, cu ce occasiune Tudor a făcut cunoştinţă cu Otetelişénu.

[2]) Memoriul luĭ Oteteleşénu, Notta No. XXXV; şi memoriul Protopopesculuĭ Notta No. XV. — Cioranu (pag. 41—43) şi Fotino (pag. 48) strămută acéstă scenă la Slatina; dar martoriĭ ce am consultat afirmă că la Slatina Tudor n'a comis omor de felul acesta. Apoĭ nicĭ Solomon, ce era atuncĭ în Slatina, nu menţionésă în biografia sa d'acéstă faptă, care l'ar fi impressionat.

După aceea Tudor le esplică adevĕrata causă a resculăriĭ, care s'a făcut în înțellegere cu Russiĭ și cu Boeriĭ; cà Boeriĭ nu se înpotrivesc *serios* la acéstă mișcare, prin urmare nu trebue omorâțĭ; că Ipsilanti a trecut Prutul, și după ellŭ vor trece și Russiĭ; că Românii trebue a înlesni Grecilor trecerea lor peste Dunăre, ca să mérgă să scape patria lor; că Rușiĭ, după ce vor ajuta pe Românĭ a coprinde cetățile turceștĭ după marginea Dunăriĭ, cari aŭ fost odată alle Românilor, i vor lăsa a se cârmui singurĭ de legile lor; în fine le ordona a înceta din jafurĭ; căcĭ cine va maĭ comitte asemenea fapte, vor fi pedepsițĭ ca ceĭ doĭ *hoțomanĭ*, alle căror cadavre stau atărnate în parĭ. [1])

Esemplul luĭ Solomon ș'allŭ luĭ Tudor băgă spaima în inimele cellor applicațĭ la jafurĭ și uccisderĭ; cu tóte astea ceĭ răŭ-nărăvițĭ nu încetaŭ din asemenea fapte, după cum vom vedea.

Pănă a nu porni din Oteteliși, Tudor trimisse Otetelișeanuluĭ, intr'uă traistă, capetele cellor duoĭ Bulgarĭ pe care'ĭ omorîsse. Trimisul, Vasile Ghelmegeanu, însoțit de treĭ Pandurĭ, află pe Otetelișeanul la satul Cârlojaniĭ; și acésta causâ mare spaimă femeilor.

Tudor însoția acellŭ *plocon* cu uă epistolă din 3 Martiu, în care esprima boerilor mâhnirea sa de celle ce suferisseră, și le înapoia celle furate de aceĭ doĭ *hoțomanĭ*, alle cărora capete, ḑicea Tudor, sĕ trimit D-vóstră spre încredințare că s'a făcut dreptate. Tot de-uă-dată i ruga a înfige acelle capete în parĭ, la rĕspântiile satuluĭ, pentru pilda cellor ce vor îndrăsni a face ca dênșiĭ [2]).

[1]) Nota No. XXXVI. Fiind că nicĭ un istoric nu menționeasă d'acest discurs, nicĭ chiar Protopopescu, care a fost fașă, noĭ illŭ reproducem sub beneficiu de inventariŭ; ceea-ce ne face maĭ cu sémă a'lŭ supune îndoeleĭ, este hotărârea luată de Tudor d'a sacrifica câțĭ-va *boerĭ divanițĭ* pe altarul patrieĭ, după cum assigură bărbațĭ de tótă încrederea; apoĭ acésta nu armoniséḑă cu *laudele* din proclamația în chestiune, făcute de Tudor Boierilor, și cu *protecția* sub care voia săĭ ia, spre a'ĭ scăpa de resbunarea poporuluĭ.

[2]) Veḑĭ celle treĭ epistole alle luĭ Tudor la finele memoriuluĭ Otetelișeanuluĭ, Nota No. XXXV.

Conduita luĭ Tudor în acéstă împrejurare dovedeşce nobleţe de suflet; ellŭ ştia appreţui amiciţia; sentimentul de dreptate era adînc gravat în inima luĭ; ellŭ voia în fine, în interesul causeĭ ce apăra, a întroduce disciplina în oştirea sa. Sosind la Slatina, Tudor să opri aci câte-va ḑille. Solomon veni şi dênsul la Slatina, în capul Pandurilor sĕĭ, însoţit de căpitan Iordache şi Farmache, de Mihalea şi Ghencea. Toţĭ aceştia ţinură un consiliŭ de resbellŭ, în care sĕ decisse ca Tudor, căpitan Iordache şi ceĭ-l-alţĭ sĕ meargă la Bucurescĭ; iară Solomon sĕ se întórcă la Craiova, dându-i-se încă vr'uă sută de Sêrbĭ şi Arnăuţĭ, ca, din preună cu Panduriĭ luĭ, să împedice trecerea Turcilor în ţérră; maĭ târḑiŭ, i se va maĭ trimite şi alţĭ ostaşĭ, cum şi banĭ şi amuniţie de resbel. [1])

In preḑióa plecăriĭ luĭ Solomon, şeḑênd cu toţiĭ la masă, un neguţător ce venea din Bucurescĭ adusse stirea sosiriĭ luĭ Ipsilanti la Colintina. Tudor sĕ încruntă la acéstă veste, şi ḑisse: „ce caută Ipsilant în Bucurescĭ? Locul luĭ nu e acolo." Acésta făcu impressiune cellor de faţă; însă nimenĭ nu rĕspunse nimic.

A doua ḑi Solomon se întórse la Craiova cu Panduriĭ seĭ; şi întărind Mânăstirea Jitianu cu meterezurĭ şi şanţurĭ, lăssă în Craiova uă cétă de Pandurĭ pentru paḑa oraşuluĭ; iar ellŭ aşeḑă tabăra împrejurul Craioveĭ; şi de aicĭ didea ordinile sélle, ca comandant suprem a cellor cincĭ districte de peste Olt, ţiind în frîŭ pe Panduriĭ şi Arnăuţiĭ cari făcéŭ neorânduelĭ. [2])

Iordache şi Farmache eraŭ chemaţĭ la Bucurescĭ de Caimacamĭ, ca din preună cu Sawa sĕ păḑéscă Capitala. [3]) De şi conduita acestor capĭ de Arnăuţĭ nu maĭ însuffla boerilor încredere, eraŭ siliţĭ cu tóte acestea a'ĭ menaja, ne maĭ putênd conta pe nicĭ un alt corp de oştire.

Céta luĭ Iordache ş'a luĭ Farmache sĕ despărţi la Sla-

[1]) Solomon, op. cit. pag. 16.
[2]) Solomon, pag. 16.
[3]) Dirzénu, locu citat, No. 656.

tina în două grupe: una se îndreptă spre Bucurescĭ, pe la Piteşcĭ şi Găeşcĭ; cea-l-altă, tot la Bucurescĭ, pe la Talpa şi Vadulat.

Aceste două grupe de Arnăuţĭ comisseră în drumul lor multe jafurĭ, predând chiar bisericĭ şi violând femeĭ; ast-fel predară, între alţiĭ, pe vistierul Ştefan Bilciurescu, lăssêndu'l din preună cu familia sa numaĭ în cămăşĭ.

Din Găeşcĭ, Arnăuţiĭ se îndreptară spre Târgovişte, unde cerură cu sila de la ispravnicĭ banĭ şi proviant; Ispravniciĭ fugiră nóptea călărĭ peste déllurĭ, oprinduse tocmaĭ în satul Băicoiu, din Prahova.

După ce jefuiră pe locuitoriĭ din Tîrgovişte, Arnăuţiĭ luară drumul spre Bucurescĭ; şi la plassa Cornăţelu jefuiră pe zapciĭ din acea plasă, luându-le tot ce găssiră asupră-le.

La Moşia Şanţurile predară pe Cluceru Iordache Deşliu, luându'ĭ argintărie, şalurĭ, caĭ, banĭ, şi tot ce găssiră acolo.

Alţĭ Arnăuţĭ jefuiră pe Fundăţénu la moşia Christésca; şi dupe ce 'lŭ jefuiră, 'lŭ bătură de mórte. Alţiĭ iarăşĭ jefuiră pe Bujorénu şi pe alţĭ băjenari, ce se aflaŭ la satul Sandagiŭ.

Ast-fel, încărcaţĭ de prade, sosiră în Bucurescĭ Arnăuţiĭ luĭ Farmache şi aĭ luĭ Iordache. [1])

In Bucurescĭ, aceştĭ Arnăuţĭ detteră peste proclamaţiile luĭ Ipsilanti. Acestea i făcură şi maĭ cutezătorĭ. Eĭ se dusseră la Vornicul Gheorghe Filipescu, reclamând cu ameninţărĭ lefile ostaşilor lor. Vornicul Filipescu le rĕspunse că Divanul nu maĭ póte plăti lefurĭ, Visteria fiind sleită de banĭ. Arnăuţiĭ îlŭ insultară şi 'lŭ ameninţară cu mórtea, dacă nu le va plăti îndată. Filipescu, spăimântat, le ceru respect de câte-va ore, spre a se înţelege cu Mitropolitul şi cu Boeriĭ; şi însoţit de Constantin Samurcaşŭ (care se aflasse façă la acéstă scenă), alergă la consulul Russieĭ, şi se plânse de insolenţa luĭ

[1]) Dîrzénu, locu citat No. 656.

Căpitan Iordache. Consulu îl chemă la sine, și 'lŭ mustră aspru, ordonându-'ĭ a înceta cu assemenea fapte cari pot avea triste urmărĭ pentru Eteriștĭ. [1]

Căpitan Iordache se supără, și plecă cu trupa sa la Ipsilant, care sosise la Focșanĭ, lăssând Bucureșcii în paza Arnăuților luĭ Sawa.

---

[1]) Fotino, pag. 46—47.

CAPITOLU XIII.

Debutul eteriei în Iași.

Se lăsăm pe Tudor îndreptânduse spre Bucurescĭ, și se ne întórcem la Ipsilanti.

Neorânduelele Eteriștilor în Iașĭ, [1]) cari începusseră a îngriji pe Boerĭ și pe Consulĭ, siliră pe Ipsilanti a începe mișcarea înainte de ḑioa fixată, 25 Martie, st. vechiŭ.

Până a nu intra însă în Moldova, Ipsilanti trimisse la Galațĭ pe Caravia și pe Atanasie Agrafiotu, ca, în unire cu Grecii d'acolo, să desarme garda turcéscă, luând tunurile dela vasele turcescĭ ce staționaŭ în port, neîntrebuințând însă armele de cât în caḑ de oppunere armată din partea Turcilor.

La Iașĭ fusesse trimis C. Pendedeca, ca din preună cu Duca să strângă volintirĭ, și să prepare tóte celle necessariĭ pentru lupta ce era sĕ încépă.[2])

In fine, în séra de 22 Fevruarie (6 Martie), Alessandru Ipsilanti trecu Prutul într'uă barcă, lângă Sculenĭ, pe la 6 ore dupĕ amiaḑĭ, însoçit de frațiĭ seĭ, Nicolae și Gheorghe, de prinçul G. Cantacuḑin (fost colonellŭ de Hussarĭ în armata ruséscă) de colonellul Garnovschi, (polones) de G. Manu, de Cavaleropulo și de Spiru din Corcira; și

[1]) Veḑĭ Filimon, op. cit. Vol. I, pag. 292—293, și pag. 303—323.
[2]) Gervinus, op. cit. pag. 186. — Veḑĭ și Pouqueville, pag. 406.

se opri puţin la Papazoglu. Douĕ sute căllăreţĭ, sub comanda luĭ Gherasim Orfano şi V. Theodor, tufecci-başa, îllŭ însoţiră pănă la M-rea Galata, un cart d'oră departe de Iassĭ, unde dormi în nóptea aceea. [1])

Ipsilanti invită îndată la sine pe consolul russŭ, pe care'l încredinţă că venirea sa la Iassĭ n'are de scop resturnarea guvernuluĭ; ci concentrarea oştiriĭ greceştĭ, ca d'aci să trécă prin Principate în Bulgaria.

Consolul comunică îndată acésta guvernuluĭ seŭ [2]).

A doua ḑi, Arnăuţiĭ din garda Domnéscă, desertară toţĭ, şi se puseră sub ordinile luĭ Ipsilanti.

Mihaĭ Suţu, care era încă nedecissŭ, şi care scrissesse luĭ Capodistria (pe care 'l credea Ἄρχι) să amăie începerea mişcăriĭ pănă la 1825, fu fórte surprins aflănd de sosirea luĭ Ipsilanti. Eĭ se întâlniră în cassa luĭ Rizu. Ipsilanti îl încredinţă din nuoŭ că mişcarea este cu consimţimêntul Russieĭ, care a promis a o susţine cu armele: credinţă ce o împărtăşia şi Greciĭ şi Româniĭ, şi pe care Ipsilanti o întăria prin rechisiţiunile ce ordonă a se face, rechisiţiunĭ de caĭ şi de provisiunĭ pentru 40 miĭ soldaţĭ ruşĭ, cari n'aşteptaŭ de căt ordinul d'a trece Prutul [3]).

In convorbirea sa cu Rizu, Ipsilanti era de idee să proclame desfiinţarea privilegiilor Boerilor, şi egalitatea politică, spre a putea prin acésta interessa poporul la mişcarea grecéscă; dar Rizu se oppusse, observăndu'ĭ că prin acésta ar ridica contra sa tótă nobleţa moldavă, şi chiar clerul.

Ipsilanti, convins de justeţa observaţiilor luĭ Rizu, se decisse a esclude pe Românĭ de la participarea mişcăriĭ ellenice [4]).

Prin urmare, chiar în ḑioa de 23 Februarie, Ipsilanti dete uă proclamaţie către poporul Modovŭ, în care 'ĭ

[1]) Filimon, op. cit. vol. II pag. 77.
Al. Suţu în istoria sa (pag. 57), ḑice că Ipsilanti s'a opritŭ ântêiŭ în cassa luĭ Cantacozin, ce era plină de arme şi de Eteriştĭ; şi că Colocotroni l'a îmbrăţişatŭ în numele tutulorŭ; iar Ipsilanti le ḑisse: „Am venit se mor cu voĭ!“

[2]) Filimon, Idem.

[3]) Ubicini — Principautés danubiennes (l'Univer) pag. 122.

[4]) Histoire moderne de la Grèce, par Rhizos Neroulos, pag. 289.

anuncia că Grecii s'aŭ sculat pentru liberarea Greciei, şi că trecŭ Dunărea pentru a salva patria lor cu ajutorul Grecilor din Principate; assigura poporul moldavŭ că nu va sufferi nicĭ-uă pagubă de la ostaşiĭ seĭ, nicĭ în averea nicĭ în liniştea lor; că va respecta legile şi obiceiurile pămêntuluĭ; prin urmare îĭ îndemna a'şĭ căuta fiecare de ocupaţia sa, şi a sĕ supune Domnitoruluĭ, căruia îĭ făcea elogiurĭ esagerate; în fine, termina proclamaţia assigurând pe Moldovenĭ cà uă *mare putere* e gata a pedepsi pe Turcĭ, dacă ar cuteza să intre în Moldova. [1])

Maĭ mulţĭ capĭ aĭ Eterieĭ desapprobară acéstă proclamaţie; ast-felŭ, Mitropolitul Ignatie de la Pisa considera mişcarea Ellenă ca prematurată, Grecia ne fiind âncă preparată pentru assemenea luptă, şi Alessandru allŭ Russieĭ fiind contra Revoluţiilor. [2]) — Assemenea şi prinçulŭ Cantacuzin observă luĭ Ipsilanti că, prin ultima frassă din proclamaţie, se compromittea Russia, care 'lŭ va desapproba de sigur [3]); Ipsilanti ânsă nu vru s'asculte d'assemenea salutariĭ consiliĭ; ellŭ credea că prin allusiunea la Russia se dă un mare sprijin moral mişcăriĭ, încurajând pe Eteriştĭ a alerga sub stindardul sĕŭ.

E de mirare, ḑice Gervinus, a vedea pe Ipsilanti lucrând ca cum era fórte sigur de sprijinul Czaruluĭ, de şi acest sprijin i lipsi din capul loculuĭ. [4])

Acésta era efectul fanfaronadeĭ sélle; şi nu fu prima greşélă politică a luĭ Ipsilanti. Ast-fel, de essemplu, când boeriĭ Moldovenĭ, voind a imita pe Vodă Suţu, veniră să salute şi eĭ pe Ipsilanti, acesta 'ĭ făcu să aştepte ore întregĭ în anticameră; apoĭ îĭ priimi cu uă răcélă orgoliósă [5]); ceea-ce de la început dispusse rĕŭ pe Boerĭ contra mişcăriĭ ellenice.

[1]) Veḑĭ Nota No. XXXVII.
[2]) Filimon, vol II, pag. 85.
[3]) Lettres d'un témoin occulaire sur la révolution Grecque de l'année 1821— Halle, 1824. — Acéstă operă se attribue prinţuluĭ Cantacuzin. — Veḑĭ Gervinus, pag. 185.
[4]) Gervinus. op. cit. pag. 185.
[5]) Gervinus, pag. 185.

In fine, chiar în ḑioa când Ipsilanti da proclamaţia sa către poporul Moldoveĭ, sossi de la Galaţĭ ştirea despre măcellul Turcilor. Caravia, înţelles cu Romandi, pârcălabul de Galaţĭ, şi ajutat de greciĭ chefalonițĭ de la corăbiile din acellŭ port, năvăli în ḑioa de 4 Martie assupra coloniei de comercianţĭ turcĭ, ce eraŭ sub jurisdicţiunea unuĭ Effendi (Zabet), din cari vre-o 30 armaţĭ; Caravia îĭ măcellăriĭ pe toţĭ, în numĕr ca la vre-o 80 de inşĭ; afară de 17 ce s'aŭ predat; şi dupĕ ce luă şi vassele celle micĭ turceşcĭ, dette focŭ la uă parte a oraşuluĭ. [1])

Fapta luĭ Caravia îngriji mult pe Vodă Suţu; căcĭ ea compromitea, de la început, şi mişcarea; şi pe Suţu, şi pe consêngeniĭ sĕĭ din Constantinopole, cari începură a fugi, spre a scăpa de urgia Sultanuluĭ. [2])

In locŭ d'a blama acéstă faptă, ce desconsidera Eteria, şi care întărîta fanatismul Turcilor, dând resbeluluĭ contra Grecieĭ un caracter de esterminare, Ipsilanti, printr'un ordin de ḑi de la 13 Martie, felicita pe Caravia pentru acéstă *bravură*, şi 'ĭ offeria chiar gradul de general. [3])

Fără acest măcellŭ nefolositor, Brăila s'ar fi putut lua prin surprindere; dar după acellŭ măcellŭ, Turciĭ luară îndată mĕssurĭ de pază, spre a nu deveni şi eĭ victime alle fanaticilor rebelĭ.

Un assemenea act barbar se repetă şi la Iassy. Vr'o 40 Turcĭ de sub Beşli-Aga, cari făcéŭ parte din garnisona luĭ Vodă Suţu, cum şi alţĭ vr'o 30 Turcĭ comersanţĭ, fură desarmaţĭ şi arestaţĭ din ordinul luĭ Ipsilanti, chiar în nóptea sosiriĭ sélle. Peste nópte, ceĭ maĭ mulţĭ fură măcelărițĭ; ceĭ ce putură scăpa, se adăpostiră pe la consulaturĭ şi pe la Boierĭ; dar Eteriştiĭ, ca nişce lupĭ turbaţĭ, 'ĭ reclamară cu ameninţărĭ îngrozitóre.

[1]) Fotino. pag 29. — Raybaud, pag. 195. — Gervinus pag. 186. — Veḑĭ şi Etteria, operă în versurĭ de Ales. Beldimanĭ. — Iassy 1861. — pag. 6.

[2]) Filimon, vol. II, pag. 78.

[3]) Raybaud. pag. 195 — Gervinus. pag. 186.

Boieriĭ și Consuliĭ intervenîră la Ipsilanti (care în realitate era Domnul Moldoveĭ); și numaĭ tonul imposant allŭ Consulilor putu scăpa câțĭ-va din aceĭ nenorocițĭ. [1])

Esemplul acesta, încuragind pe Greciĭ duprin județe, maĭ alles p'acolo unde eraŭ ispravnicĭ Grecĭ, se comissesĕră multe cruḑimĭ și jafurĭ revoltătóre din partea lor. [2])

Acestor fapte sângeróse a Eteriștilor urmă uă altă faptă arbitrară din partea luĭ Ipsilanti; faptă ce avea caracter de hoție.

Un bancher din Iașĭ, anume Pavel Andrea, fu părât că ar fi depositarul uneĭ sume însemnate, apparținănd Etarieĭ. Ipsilanti îllŭ somésà a da aceĭ banĭ; Bancherul négă și este arestat; apoĭ i se calcă cantorul, și i sĕ cercetéḑă conturile; de și sĕ încredințéḑă că bancherul a spus adevĕrul, Ipsilanti nu'lŭ libereaḑă până ce bancherul nu'șĭ rescumpără libertatea și viaça cu 600 miĭ leĭ. [3])

Jafurile, maltratările, omorurile comise de Eteriștĭ, în timpul acella de tristă memorie, se pot vedea în opera luĭ Beldiman. Ellŭ affirmă că Egumeniĭ Grecĭ, intriganțĭ, și înavuțițĭ din sudórea poporuluĭ, ca membriĭ aĭ Comitetul Etterieĭ, denunțaŭ pe ceĭ avuțĭ cari păreaŭ a fi contra Eterieĭ. Șeful lor era în Moldova Postelnicul Rizu. Băețiĭ după la dughene eraŭ înrolațĭ cu sila; se înrolaŭ toțĭ ciocoiĭ duprin curțile boereștĭ, cum și plăcintariĭ, covrigariĭ, și alțĭ Bulgarĭ și Grecĭ, vagabonḑĭ; se înrolaŭ chiar scolariĭ și țiganiĭ; ceĭ ce făceaŭ propagandă contra Eterieĭ, eraŭ bătuțĭ prin respântiĭ și amendațĭ, dintre cari unul a plătit *glóbă* ḑece miĭ leĭ; se lua marfa cu sila duprin dughene, ca sĕ se îmbrace Eteriștiĭ, cari sileaŭ pe Evreiĭ croitorĭ a le face uniforme; luaŭ cu sila caiĭ și căruçele, orĭ pe unde le găsia, și chiar duprin ospelurĭ;

[1]) Beldiman, pag. 5 și 6. — Filimon, pag. 78. — Istoricul Suțu se sileșce a justifica acest măcellu, sub pretest că Turciĭ ar fi omorât pe Bucovala, offiçer din garda luĭ Ipsilanti.

[2]) Beldiman, pag. 5 și 6.

[3]) Gervinus, pag. 186 — Beldiman (pag. 13) ḑice că bancherul a dat numaĭ 200 miĭ leĭ.

prădaŭ ḑioa strade ómenĭ de obiectele lor de luxŭ, şi chiar de vestminte; fierăriĭ eraŭ puşĭ cu sila a fabrica sulițe şi lăncĭ; în fine luară şi celle douĕ tunurĭ stricate de la Curtea domnéscă. [1])

Cu asemenea începuturĭ, puçin recomandabile, sĕ înțellege că Eteria nu putea însuffla Românilor încredere şi simbatie. Asemenea barbariĭ revoltaŭ inimele oneste şi generóse; causa Grecilor era pierdută de la început, prin escesele eĭ chiar.

Ast-fel grija şi spaima devenirá generale. Faptele Grecilor nu semănaŭ nicĭ cum cu assigurările date de Ipsilanti în proclamațiile sélle. Boieriĭ fură silițĭ a fugi cu grămada, uniĭ în Bessarabia, alțiĭ în Bucovina, alțiĭ în Transilvania; ceĭ rĕmaşĭ, cu Mitropolitul în frunte, cerură ajutorul armat allŭ Turcilor, prin mijlocirea Paşiĭ de la Brăilla; dar Boieriĭ trimişĭ la Brăilla ca solĭ, pentru acest sfărşit, fură prinşĭ de Eterişti, şi amerințațĭ cu mórtea; abia scăpară prin influinça Mitropolituluĭ.

In façа acestuĭ terrorism anarhicŭ, Nemțiĭ din Iaşĭ se armară cu toțiĭ, ca să'şĭ apere familiele şi averea; astfelŭ numaĭ se maĭ putu înfrâna puçin furia anarhiştilor, cari, după plecarea luĭ Ipsilanti, remăssesseră sub conducerea luĭ Duca, colleg allŭ luĭ Caravia, pe care 'lŭ egala şi în barbarie şi în demoralisațiune.

---

[1]) Beldiman, pag. 7—15.

CAPITOLU XIV.

Sânțirea steagului eteriei în Iași.

In ḑiua de 24 Februariŭ, Ipsilanti dette douĕ proclamațiunĭ, una către *frațiĭ Eteriștĭ*, alta către *poporul ellen.* In cea d'ântêiŭ, lăudând entusiasmul Eteriștilor, ellŭ reclama della dânșiĭ concursul bracielor lor, și maĭ alles banĭ și arme, pentru salvarea Grecieĭ de sub jugul păgânuluĭ [1].

In cea d'a doua, ambiționa pe Grecĭ a imita popórele Europeĭ ce s'aŭ emancipat de sub jugul Despotismuluĭ; de și tirania Turcilor, ḑicea ellŭ, este mult maĭ apăsătóre de cât a altor tiranĭ; îĭ încredința că popórele crestine din imperiul turcŭ 'ĭ aștéptă armațĭ și cu brațe deschise; că la arătarea lor, tiraniĭ vor fugi tremurând; că Europa întrégă doresce libertatea Grecieĭ; că protecțiunea popórelorŭ le este assigurată; că d'odată cu scularea Grecilor, va veni în ajutorul lor uă *putere mare*, care'ĭ protege; că Turculŭ e slab și moleșitŭ, pe când Greciĭ sunt plinĭ de vigóre și de ardóre; că putredul colos allŭ despotismuluĭ turcŭ se va dărâma îndată; că acum e timpul a se elibera poporul grecescŭ, scăpând d'uă sclavie de seculĭ, care l'a addus în starea cea maĭ miserabilă, templurile sélle fiind profanate, copiĭ răpițĭ dela sênul mameĭ lor, onórea femeilor violată, câmpiile devastate; în fine, că Greciĭ, din tóte părțile lumiĭ, alér-

[1] Notta No. XXXVIII.

gă sub stégul libertățiĭ Elladeĭ; și ca, prin unire și curagiŭ, vor sdrobi de sigur jugul apăsătoruluĭ [1]).

Acéstă proclamație entusiasmă mult pe Grecĭ; nu însă și pe Romănĭ, cari înțelegeaŭ că interesele Grecilor diferă de interesele Romănilor, și cari prevedeaŭ nenorocirile ce are a adduce peste țérra lor rescularea Grecilor contra Turcieĭ, alliată naturală a Romănilor după tratate.

Increderea Grecilor în ajutorul Russieĭ se întări și maĭ malt prin conduita Consuluĭ russŭ, Pisanis, care frecuenta pe Ipsilanti, și care avea aerul a priimi dela dănsul ordinile sélle.

La Odessa, proclamația luĭ Ipsilanti către poporul ellin fu citită în public și în teatru, în applaudele mulțimiĭ; uă probă maĭ mult despre complicitatea Russieĭ la insurecțiunea Grecilor; acésta contribui mult la suscrierĭ însemnate de banĭ pentru cheltuelile ce reclama resbelul. Bucuria era în culme! Poesia și pictura illustrară înfrățirea popolilor creștinĭ de sub imperiul turcŭ, cari urmaŭ să se scóle toțĭ pentru sfărămarea juguluĭ apăsător. [2]) Greciĭ alergaŭ din tóte părțile sub steagurile luĭ Ipsilanti. Junimea maĭ alles părăsia cu grămada scólele, și alerga se se înroleḑe în oștirea independințeĭ; patriotismul Junilor era atăt de înfocat, credința lor în reușita causeĭ sacre atăt de sigură, în cât ceĭ maĭ mulțĭ îșĭ lăsară barbele să crească, hotărățĭ a nu le rade de căt pe pământul liber al patrieĭ lor, după ce adică vor bombarda Seraiul, și vor aresta pe Sultanul în haremul seu chiar.

N. Suțu, fratele Domnitoruluĭ Moldoveĭ, și cumnatul seŭ Ión Schina, fugisseră strevestițĭ din Constantinopole la Odessa, însoțițĭ de frațiĭ Hangerli, și de fiul princípeluĭ Caragea, cu passaporturĭ russeștĭ. [3])

Pe d'altă parte, Vodă Suțu însărcină pe un óre care

[1]) Notta No. XXXIX.
[2]) Nota No. XL.
[3]) Raybaud. pag. 191- 193.

Parisiadi cu formarea uneĭ trupe de 300 Bulgarĭ şi 200 Grecĭ, spre a'ĭ întreţine cu spesele sélle. [1])

Tot în ḑiua de 24 Februariŭ, Vodă Suţu, după consiliul luĭ Ipsilanti, adună pe boerĭ la curtea domnéscă, şi le propusse a redacta uă adressă către Impăratul Russieĭ, prin care sĕ céră ajutorul seŭ în lupta Grecilor contra Turcilor. Adressa fu desbătută şi suscrisă de Boierii Divanuluĭ chiar în acea şedinţă, sigurĭ fiind toţĭ de concursul Russieĭ. [2])

Vodă Suţŭ trimisse şi din parte'ĭ scrisorĭ, atât catre Alessandru allŭ Russieĭ, cum şi către Capodistria.

Ipsilanti trimisse şi ellŭ uă epistolă către Impĕratul Alesandru, însoţind'o cu demissia sa din oştirea russéscă.

In ḑiua de 25 Februariŭ, Ipsilanti maĭ dette uă proclamaţie către *pribegiĭ ellinĭ*, din tabăra de la Galata. Prin acésta ellŭ îĭ îndemna a părăsi posturile *umilitóre* ce ocupaŭ în România, ca persecutaţĭ de Sórtă, ş'a alerga toţĭ sub steagul libertăţiĭ ş'allŭ emancipăriĭ, Patria recunoscătóre fiind gata a priimi pe toţĭ fiĭ seĭ *rătăciţĭ*, ş'a le orna fruntea cu cununĭ de dafinĭ; iar câţĭ vor remănea surḑĭ la apellul Patrieĭ, vor fi nedemnĭ a maĭ purta numele şi vestmêntul ellin. [3])

In intervalul de la 25 Februariŭ (8 Martiŭ) pană la 28 Februariŭ (11 Martiŭ), Ipsilanti se occupă cu organisarea oştiriĭ, şi publică un decret în privinţa acésta reservăndu'şĭ dreptul de general en chef.

In timpul acesta se putură găti diferitele uniforme ale ostaşilor Eterieĭ; şi se adunară arme, caĭ şi banĭ, prin mijlócele arătate în capitolul precedent.

In fine, la 26 Februariŭ (9 Martiŭ), drapelurile libertăţii fură bine-cuvĕntate în cathedrala celor treĭ ierarşĭ, unde se cântă şi un *tedeum*, cu tótă solemnitatea cerută în assemenea împrejurărĭ. Mitropolitul officiă în persónă. Tóte autorităţile eraŭ faţă; oştirea tótă era sub arme. Mi-

[1]) Filimon, vol. II, pag. 86.
[2]) Gervinus, loc. cit. pag. 183.
[3]) Notta No. XLI.

tropolitul încinse singur pe Ipsilanti cu sabia, dupe forma usitată la încoronarea Domnitorilor; şi chiămă assupră'ĭ bine-cuvêntarea Ceruluĭ, rugând pe Dumneḑeu pentru învingerea inamiculuĭ.

Se sânţi apoĭ drapelul tricolor (roşu, albastru şi alb), avĕnd p'uă parte imaginea Imperatuluĭ Constantin ş'a mameĭ sélle Ellena, şi de desubt devisa *prin acésta veĭ invinge* (ἐν τϐτῳ νικα); iar pe cea-l'altă parte, era desemnat un phenic, cu aceste cuvinte: *din cenuşea mea renascŭ* (ἐκ τῆς κόνεως μϐ ἀναγενῶμαι.)

Toţĭ ostaşiĭ depusseră jurămêntul de credinţă către patrie, hotărâţĭ a muri toţĭ pentru liberarea Grecieĭ. [1])

Oştirea Eterieĭ se urca atuncĭ la vr'o 2000 indiviḑĭ, Sêrbĭ, Bulgarĭ, Montenegrinĭ şi Grecĭ; numaĭ Greciĭ din Moldavia contribuisseră peste un milion leĭ. Capiĭ acesteĭ oştirĭ eraŭ atuncĭ:

Gg. şi N. Ipsilanti, comandirĭ de corpurĭ.

C. Duca şi Caravia, generalĭ.

Lassanis, prim-adjutant al luĭ Ipsilanti.

Vassile Teodoru, Condu, I. Colocotroni şi Vasile Barla, colonelĭ.

Al. Rizu, adjutant şi şef peste uă sută. [2])

---

[1]) Filimon, vol. II, pag. 88.
[2]) Filimon, vol. II, pag.89.

CAPITOLU XV.

Pornirea oștirii eteriei către Bucuresci.

După ce regulă tóte în Iassĭ, însărcinând pe Pendedeca, comandirul Eteriștilor, cu paḑa capitaleĭ Moldoveĭ, Ipsilanti părăsi Iassiĭ la $^{1}/_{13}$ Martie, îndreptându-se spre Bucurescĭ.

In drumul sĕŭ, oștirea luĭ se mări cu maĭ mulțĭ Grecĭ și Albanesĭ. De și acéstă oștire se urca attuncĭ numaĭ la douĕ miĭ indiviḑĭ, Ipsilanti ordonă avan-gardeĭ sélle a pregăti provisiunĭ pentru uă oștire d'uă sută de miĭ [1]; prin acésta ellŭ înțellegea negreșit corpul de oștire russéscă, ce se credea c'a și trecut Prutul; uitând însă ceea ce spussese intimilor sĕĭ că numaĭ 30 de miĭ Rușĭ vor trece Prutul.

La Têrgul-frumos, Ipsilanti hotărî a trimite pe Dimitrie Ipsilanti la Pelopones pentru conducerea insurecțiuniĭ din acea parte.

Aci priimi scirea de la Sawa și de la Leventis despre prinderea luĭ Papa Aristidi de către Turcĭ: ca să scape de tortură, acellŭ emissarŭ se aruncasse în apă dup'uă stâncă de la Fetislam.

Aci află și despre nemișcarea Sêrbilor, înfricoșațĭ de Austria, și despre assassinarea Episcopuluĭ din Filipo-

[1] Gervinus ḑice că numaĭ 10 miĭ, pag. 187.

poli, ce era însărcinat cu rescularea Bulgarieĭ [1]. Astfelŭ planul luĭ Diceŭ era dejucat prin intrigile Anglieĭ și Austrieĭ. Triste avertissemente ale Sórteĭ, cari eraŭ să fie urmate de altele maĭ descuragiatóre, cum vom vedea în capitolul următor.

De la Têrgu-frumos, Ipsilanti se opri la Roman, unde află despre fuga locuitorilor din Rêmnicŭ și din Buzĕŭ.

Din Roman, Ipsilanti trimisse uă adressă Divanuluĭ din Bucurescĭ, cu data din 5 Martie, în care'ĭ făcea cunoscut scopul resculăriĭ séllе, cum și respectarea averiĭ ș'a persónelor de către oștirea sa; esprima mirarea sa pentru fuga locuitorilor din Rêmnicul-Sărat și din Buzĕŭ la apropierea oștiriĭ sélle; ruga Divanul a face publicațiĭ în țérră ca sĕ assigure pe locuitorĭ despre bunele intențiunĭ alle cellor armațĭ pentru libertatea Grecieĭ; assigura Divanul despre concursul Russieĭ, care nu va sufferi intrarea Turcilor în țérră; îlŭ încredința că comandantul trupelor russescĭ din Bessarabia a și priimit ordin a trece Prutul; în fine ruga Divanul a îngriji pentru provisiunea oștiriĭ sélle ș'a celleĭ rusescĭ. [2]

Cu tóte aceste assigurărĭ, fórte puçinĭ Moldovenĭ alergară sub stégul luĭ Ipsilanti; Munteniĭ fugéŭ la apropierea Eteriștilor, cum fugéu odinióră la intrarea Tătarilor in țérră; in genere, Româniĭ priimiră oștirea grecéscă cu uă profundă neîncredere, și c'uă neesprimată îngrijire, prevĕḑênd intrarea Turcilor spre a goni p'aceștĭ rebelĭ ce proclamaŭ distrugerea Imperiuluĭ turcŭ, și tristele urmări alle invasiuniĭ turcescĭ.

La șépte Martie, Ipsilanti sossi la Focșanĭ, unde se opri câte-va ḑille, așteptând pe Eteriștiĭ ce venéŭ din Bessarabia și din Odessa. Aci îlŭ aștepta Caravia și Argirocastru cu 200 Eteriștĭ și câte-va tunurĭ, luate de la Turciĭ din Galațĭ.

[1] Filimon, vol. II pag. 90—91.
[2] Nota No. XLII.

Aci se strânseră mulţĭ junĭ Grecĭ, de familiĭ nobile, ce părăssiseră băncile Universităţilor ca sĕ se înrolese sub stégul libertăţiĭ. Ipsilanti formă din eĭ un detaşament a parte, cu numele de *batallionul sacru* (ὁ ἱερὸς λόγος) de unde numele de Ierolohiţĭ. Eĭ eraŭ pedestri, după essemplul batalionuluĭ sacru allŭ Thebanilor. Cocarda lor era tricoloră, ca şi stégul; iar uniforma négră, de unde şi numele de *Mavroforĭ* (Μαυροφορῖται). Pe stindard, ca şi pe căciula lor, era desemnată uă căpăţină de om mort cu două ósse incrucişate de desubt, şi cu devisa mórte séŭ libertate (Θάνατος ἢ Ἐλευθερία). Armele lor eraŭ puşca şi suliţa.

Mavroforiĭ au justificat şi costumul şi emblema lor, luptând şi murind ca nişce bravĭ; pe când ceĭ-alţĭ, şi chiar generalissimul lor, aŭ dovedit că n'aŭ fost la înălţimea missiuniĭ lor, dupĕ cum vom arăta la locul sĕŭ.

Cap şi instructor allŭ batalionuluĭ sacru fu numit G. Cantacuzin; iar sutaşĭ, Spiridon Dracula din Itaca; D. Secţu Kehapi, bisantin; Luca Balsamaki, kefalonit; Andronicŭ peloponisianul; Rizu Ioanitu, şi I. Krokia hioticul.

Căllărimea avea portul de Hussarĭ şi de Ullanĭ rusescĭ. [1])

Dupĕ depunerea jurămêntuluĭ [2]), Mavroforiĭ intonară marseillesa:

Φίλοι μὲ συμπατριῶται,
Δοῦλοι να 'μεστα ὡς πότε? [3])

Tot de la Focşanĭ, Ipsilanti trimisse pe Ipitis poliglotul în Francia şi Germania, cu scrisorĭ de recomandaţie către ómeniĭ de Stat din acelle două ţĕrrĭ, ca sĕ susţie mişcarea Grecilor. [4])

La Focşanĭ Ipsilanti fu întêmpinat d'un Sêrb, ce fussese în oştirea russéscă, anume Mladden, care 'ĭ promisse concursul Bulgarilor, adică uă oştire de la patru până la

[1]) Raybaud—pag. 193. — Vedĭ şi Filimon, vol. II. pag. 92—93.
[2]) Vedĭ Nota No. XLIII.
[3]) Adică, amiciĭ meĭ compatrioţĭ, pană când sa fim noi servi?
[4]) Filimon, vol. II. pag. 295—296.

şésse miĭ individĭ, dacă va trece Dunărea; iar din Bessarabia veniră delegaţĭ cari assigurau că vor a trimite şi eĭ caĭ şi ómenĭ în ajutorul Eterieĭ, cerênd luĭ Ipsilanti scrisorĭ de recomandaţie către Cattacazzi, spre a nu fi împiedecaţĭ de guvernatorul militar Intzoff.

Din Focşanĭ, Ipsilanti dette uă proclamaţie către Românĭ (Dacĭ), în care esprima cu multă încredere speranţa sa că va fi priimit de Muntenĭ cum a fost şi de Moldovenĭ; că la trecerea sa prin Muntenia, spre a se duce acolo unde îlŭ chiamă vocea patrieĭ, se crede dator a anuncia Românilor independinţa şi libertatea lor; că Româniĭ merită uă sórtă maĭ bună în urma atâtor sufferinţe din partea Despoţilor lor, după urma cărora Româniĭ perdusseră drepturile lor antice, cu cari sĕ illustraseră în trecut [1]; îĭ îndemna a profita de rescularea Grecilor spre a redobêndi şi eĭ drepturile perdute, căcĭ în secolul al XIX vocea poporuluĭ e ascultată; în fine promitea că ostea luĭ va pădi disciplina; şi spera că va fi priimit ca un *liberator allŭ cellor impilaţĭ.* [2]

La Focşanĭ se ţinu un consiliŭ de resbel despre drumul ce trebuia să ia oştirea spre a merge la Bucurescĭ; eraŭ douĕ părerĭ: Duca opina a merge pe drumul cellŭ mare, pe la Buzĕŭ; iar Caravia, pe sub munţĭ, pe la Têrgovişte, spre a evita întâlnirea Turcilor de la Brăila. Opinia luĭ Duca predomni; şi ellŭ fu trimis ca avangardă, cu ordin a ţine drumul spre stânga, în distanţă ca de douĕ ore, formând ast-felŭ uă curbă spre Buzĕŭ.

Indată dupĕ pornirea de la Focşanĭ, uă împrejurare ridicolă justifică temerea luĭ Caravia. Apprópe de Buzĕŭ păştea uă cirédă mare de boĭ; de departe, li se păru uă tabără de Turcĭ. Batalionul sacru şi căllărimea se aşedară în ordină de bătae; iar Naum, ce conducea provi-

[1]) Negreşit, face allusiune la Turcĭ; dar Româniĭ sciaŭ bine că Fanarioţiĭ, din cari se trăgea şi Ipsilanti, eĭ aŭ fost causa umiliriĭ ţĕrreĭ ş'a perderiĭ acellor drepturĭ.

[2]) Nota No. XLIV.

antulŭ, o şterse la fuga spre délluri̇̆, ca s'assigure provisiile. Essemplul sĕŭ fu imitat de maĭ multe detaşamente; însuşĭ Ipsilanti fu tîrît de fugarĭ; ast-fel oştirea speriată continuă drumul la Mizil pe sub délluri̇̆.

Acéstă desordine, causată de frică, şi care nu recomanda pe Eterişti̇̆, fu considerată de dênşiĭ ca un trist augur. [1])

Intre Focşanĭ şi Buzĕŭ, Ipsilanti fu întimpinat de Căpitan Iordache, de Ghencea şi de Mihale Delibaşa, cu 200 Arnăuţĭ. La trecerea lor pe lângă Ploescĭ, acestia fură întîmpinaţĭ cu armele de către Ploeşcenĭ, neîngăduindu-'ĭ a intra în oraş. Iordache, ca sĕ evite un conflict nefolositor, ocoli capitala Prahoveĭ, trecênd Telejĕnul, şi oprindu-se la Buzĕŭ; d'acolo veni pe sub délluri̇̆ pănă întâlni tabăra luĭ Ipsilanti, jefuind tot ce întâlnia în callea sa. [2])

La Mizil, Ipsilanti află fuga boerilor ş'a consolilor din Bucurescĭ, cum şi cugetele secrete ale luĭ Tudor; acésta îllŭ sili a da uă proclamaţie către boerĭ, prin care le arăta că nu trebue tocmaĭ eĭ a da poporuluĭ asemenea triste esemple; iar pe poporul capitaleĭ îllu assigura că scularea Grecilor le este favorabilă, dândule occasiune a sĕ scula şi eĭ pentru revendicarea drepturilor lor. [3])

D'odată cu acéstă proclamaţiune, Ipsilanti trimisse câţĭva Eterişti̇̆, sub comanda unuĭ credincios al seŭ, a întórce pe boeriĭ fugarĭ, pe cari 'ĭ şi ajunse la Bréḑa, în Prahova; însă, pentru respectul către Consulĭ, trimisul nu cuteḑă a'ĭ sili să se întórcă. Boeriĭ continuară drumul către Braşov. [4])

Sosind la Bucov, la 12 Martie, Ipsilanti trecu în re-

[1]) Filimon, op. cit. pag. 121.

[2]) Dîrzénul, Trompetta No. 657. — La Fefeleĭ, lângă Mizil, Arnăuţiĭ luĭ Iordache pusseră cu ochi pe fum de bălligar pe rĕposatul Ioniçă Ciocârdia (unchiul meŭ despre consórtă), din care causă şi rĕmasse orbŭ; culpa luĭ era că nu îngăduisse p'aceĭ Arnăuţĭ a'ĭ lua cu sila vitele din bătătură.

[3]) Veḑĭ Notta No. XLV.

[4]) Dîrzénu, Trompetta No. 659.

vistă regimentul luĭ Duca, compus atuncĭ din 800 ostașĭ, ș'allŭ luĭ Caravia, compus din 300, cum și colónele luĭ Gripari și Colocotroni; esclusse din aceste corpurĭ pe *vagabondĭ*, din causa neorânduellelor ce făcéŭ, dând caiĭ lor la alțiĭ. Aci fu numit și Tzalacoff adjutant allŭ batallionuluĭ sacru.

La Ploeștĭ, Ipsilanti fu întâmpinat de câțĭ-va Boerĭ din Bucureșcĭ, cărora le tăinui cugetul sĕŭ. Aci priimi ș'uă epistolă dela Nicolopolu, în care'ĭ esplica scopul Vladimirescululuĭ, inculpându'l că lucrésă contra Eteriștilor.

Tot la Ploeștĭ priimi știrea, prin Eforiĭ din Iașĭ, despre desapprobarea mișcăriĭ Greceștĭ de către Alesandru allŭ Russieĭ, și despre care vom vorbi în capitolul următor.

Ipsilanti se decisse atuncĭ a sĕ îndrepta spre Târgoviște, oraș favorabil uneĭ oștirĭ pentru posițiunea sa strategică, și maĭ apropiat de Transilvania, în cad̦ de fugă; pentru acest sfârșit, hotărî a trimitte pe Gripari și pe Geanoglu ca să prepare acolo provisiunile necessariĭ; însă N. Ipsilanti, fratele sĕŭ, îllŭ făcu sĕ înțellégă că acésta s'ar putea lua ca un act dictat de frica ce'ĭ inspira Tudor: faptă rușinósă pentru uă oștire ce avea să se măsóre chiar cu Turciĭ.

Acésta determină pe Ipsilanti a continua drumul sĕŭ spre Bucurescĭ.

In Ploeștĭ îllŭ întâmpinară și alțĭ deputațĭ din partea Bulgarilor; eraŭ trimișĭ de Panu Hagi-Hristea, care 'lŭ assigura că în Bulgaria tóte erau gata, și nu se aștéptă de cât presința sa pentru a sĕ scula toțĭ; că 75 vase micĭ, și 300 Bulgarĭ armațĭ, îlŭ așteptaŭ la Zimnicea.

Cu îndemnul unora din comandiriĭ sĕĭ tot d'a trece Dunărea, cum se angajasse, Ipsilanti refusă, sub pretecst că 'ĭ trebue uă flotillă de resbellŭ; că trebue să se ridice și Sîrbiĭ; că 'ĭ trebue un diposit mare de provisiunĭ în Romania mică. Adevĕrul era descuragerea, în urma desapprobariĭ luĭ Alesandru allu Russieĭ, și a anatemeĭ

Patriarhuluĭ, ce sosisse d'odată cu respunsul dela Laibah. [1])

După ce strânse tóte armelle din Ploeştĭ, câte putu găsi, cu promissiune că se vor plăti; după ce inrolă câţĭ-va Grecĭ şi Bulgarĭ din capitala Prahoveĭ, după maĭ multe jafurí comise şi aci de Eterişti, ca în tot drumul lor della Iaşĭ până la Bucureştĭ; Ipsilanti porni spre capitala Munteniei, trimiţênd înainte, ca avangardă, pe fratele sĕu Nicolae şi pe Duca, cari tăbărâră maĭ ântâiŭ la Păşcanĭ.

Atât pe la moşiile din acea direcţiune, cum şi la M-rea Căldăruşianĭ, unde sĕ aflaŭ adăpostiţĭ mulţime de boerĭ şi neguţătorĭ cu famílliele lor, Eteriştiĭ luaŭ arme, bucate, caĭ şi banĭ, însuflând spaima ce însuflaŭ uă dată Tătariĭ şi Turciĭ. Dela Păşcanĭ, Ipsilanti porni pe Duca înainte ca să anunce locuitorilor din Bucureşcĭ sosirea sa, şi sĕ prepare celle necessariĭ pentru oştire. In fine, la 25 Martie, Ipsilanti sosi la Colintina, şi se aşedă în castellul Banuluĭ Grigorie Ghica..

Căpitan Iordache, Farmache şi Duca, intrară în Bucureşcĭ; iar Collocotroniĭ şi ceĭ lalţĭ se instalară prin satele şi Mŏnăstirele vecine.

---

[1]) Filimon. Vol. II, pag. 122—123.

CAPITOLU XVI.

Conduita Russieĭ în privinça Eteriştilor.

Am arătat în Capitolul XIV că Vodă Mihaĭ Suţu intervenisse, prin epistole către Alexandru al Russieĭ şi către Capodistria, în favórea mişcăriĭ ellenice.

In epistola către Alexandru, Suţu îl ruga a lua sub protecţiunea sa uă ţérră care, în diferite epoce, a fost datóre salvarea şi prosperitatea eĭ ajutoruluĭ şi clemenţiĭ auguste a Maiestăţiĭ sélle; căcĭ singur o póte scăpa şi din crisa în care se află; arăta apoĭ că Greciĭ din Moldova, ca din tóte părţile, aŭ fost electrisaţĭ la arătarea luĭ Ipsilanti în Iaşĭ, care conteasă pe concursul puterniceĭ Russiĭ; că ordinea va fi menţinută; că ellŭ va sta la postul sĕŭ, ca să apere ţérra de orĭ ce pericul din partea Turcilor; în fine reclama intervenţia armată a Russieĭ, rugându'lŭ a da ordine trupelor din Bessarabia a trece Prutul, pentru siguranţa Moldoveĭ. [1])

In epistola către Capodistria, Suţu îllŭ ruga a stărui de Impĕratul pentru trimiterea oştirilor russeştĭ în Moldavia, spre a o feri de năvălirea Turcilor, în urma măceluluĭ de la Galaţĭ; şi cerea încă a mijloci ca sĕ se puie cu familia sa sub protecţia Impĕratuluĭ, dăndui-se asil în Russia. [2])

[1]) Istoria deslipiriĭ Grecilor de imperiul turcŭ la 1821, din puntul de vedere diplomaticŭ, de Cavalerul Antoniŭ Prokesch Osten. — Publicată în limba germană la Vienna, la 1867. — Vol. III, pag. 62.

[2]) Prokesch-Osten, op. cit. pag. 64—65.

Am arĕtat asemenea în Capit. XIV. că şi Divanul din Moldova adressasse împĕratuluĭ uă suplică, prin care cerea ajutorul sĕŭ armat în lupta Grecilor contra Turcilor.

Din parte'ĭ Ipsilanti trimisse şi ellŭ uă epistolă către Alessandru al Russieĭ, ce se afla la Laibah, şi alta către Sroganoff la Constantinopole.

In epistola luĭ Ipsilanti către Alesandru, Generalissimul Eterieĭ sĕ silea a scusa conduita sa, întemeiată pe principiul suveranităţiĭ popórelor (contrariŭ principiuluĭ dreptuluĭ divin, patronat de Alesandru), pe ultima voinţă a tatăluĭ sĕŭ, ce'ĭ ordonasse a muri pentru causa sacră a libertăţiĭ Grecieĭ, şi pe voinţa a sute de miĭ de Grecĭ ce îl chemaŭ a sĕ pune în fruntea lor pentru a scutura jugul turcesc; descria apoĭ scopul societăţiĭ secrete a Eterieĭ; şi se silea a dovedi că momentul e favorabil pentru emanciparea Grecilor, căcĭ chiar Paşiĭ sunt revoltaţĭ contra Porţiĭ, şi tóte populaţiile creştine sunt gata pentru lupta supremă, în cât nicĭ uă putere umană nu póte opri sborul generos al compatrioţilor sĕĭ; făcea apoĭ appel la simţimintele sélle de monarh *ortodocs*, şi 'lŭ ruga a nu respinge rugăciunele a 10 milióne de creştinĭ ce vor a imita pe divinul Salvator; ci a scăpa religia de inamiciĭ eĭ, şi pe Europa de aceĭ monstriĭ sîngeroşĭ; reclama protecţia czaruluĭ pentru mamă sa şi pentru consăngeniĭ seĭ, cari n'aŭ cunoscut proiectele sélle; în fine, cerea retragerea sa ş'a fraţilor sĕĭ din oştirea russéscă. [1])

Istoriciĭ Grecĭ susţin că trimisul cu epistola luĭ Ipsilanti la Alesandru avu uă priimire affectuósă.

Citindŭ scrisórea, se ḑice c'Alesandru ar fi ḑissŭ: a„cest june are sentimente generóse.“ [2])

Istoricul Suţu pune în gura luĭ Alesandru chiar aceste cuvinte: „O! le brave garçon!“ [3])

Ambiĭ Istoricĭ affirmă că Alesandru ar fi fost dispus

[1]) Notta No. XLVI.

[2]) Filimon, opera citată, Volum. II, pag. 87.

[3]) Suţu, pag. 60.

a approba întreprinderea luĭ Ipsilanti, puind chiar sabia sa în ajutorul insurecţiuniĭ greceşcĭ, dacă diplomaţia austriacă, prin Metternich, n'ar fi fabricat uă correspondinţă între Ipsilanti cu liberaliĭ din Paris, ca prin acésta sĕ convingă pe autocratul Russieĭ despre înţellegerea Eteriştilor cu Carbonariĭ din Italia şi din Spania, şi cu Francmassoniĭ din Francia; ceea ce sili attuncĭ pe Alesandru a desapproba formal insurecţiunea grecéscă.

Noĭ credem că acésta este uă invenţiune a istoricilor grecĭ, spre a scusa pe împĕratul Russieĭ, pe care Eteriştiĭ îlŭ compromisseseră prin uşurinţa lor în ochiĭ diplomaţieĭ europene.

Interesele potentaţilor cari formasseră sânta-allianţă, eraŭ a sugruma orĭ unde mişcările revoluţionare; dacă sugrumasseră în Spania şi Italia spiritul de independinţă, nu putea să le patronese în Grecia şi în România fără a deveni neconsecinţĭ; în ce priveşte pe Alessandru, ellŭ era dator sĕ ia grabnice şi seriόse mĕsurĭ spre a desapproba mişcarea Grecilor, fiind de obsce cunoscut că în Russia Eteria avea ramificărĭ; că Ipsilanti figura încă în oştirea russéscă; că mulţĭ agenţĭ aĭ Russieĭ făcéu parte din comitatele revoluţionare greceştĭ [1]; era dar de interesul şi de onόrea luĭ Alesandru a convinge şi pe aliiaţiĭ seĭ şi pe Turcia că ellu era cu totul strein acelleĭ mişcărĭ, contrarie principiilor Sânteĭ Allianţe.

Alessandru fu deconcertat la priimirea epistoleĭ luĭ Ipsilanti; şi ḑisse colegilor sĕĭ dela Laibah:

[1]) La Galaţĭ era Dim. Arghiropol, consul rus. La Bucurescĭ, Mihail Hristari (doctoru) şi Velisarie Pavlid, în realitate, iar pe subt-ascuns, Domnando şi Leventis, secretarul şi dragomanul consulatuluĭ russŭ.

La Iaşĭ asemenea, vice consulul patrona pe Eteriştĭ; de şi ca aghenţĭ aĭ eterieĭ figuraŭ Eustatie (doctoru) şi Panaiotis Panu.

La Patros, Ioan Vlasopolu, consul russŭ.

La Hios, Nic. Milonas, consul russŭ.

La Smirna, Spyridon Destunis, cons. russŭ (Filimon, opera citată, Volumul I, pag. 209) Veḑĭ şi corespondinţa luĭ Leventis cu Ipsilanti în aceeaşĭ operă. pag. 220.

„Eată uă bombă ce ne trimit revoluţionariĭ, dar care „nu va face splosiune.“

Şi dup'acésta adăogă:

„Acesta e efectul esaltăriĭ ce carecterisă epoca actuală; şi în ceea ce priveşte pe Ipsilanti, acésta dovedeşte uşiurinţa şi neesperienţa juneţeĭ sélle.“ [1])

Alessandru ordonă prin urmare trimisuluĭ ca în 24 de ore să părăséscă Vienna; apoĭ ordonă luĭ Capodistria a respunde luĭ Ipsilanti, în numele sĕu, „că desapprobă, în mod solemnel, întreprinderea sa; că şi posiţia şi educaţia sa îĭ impunea datoria a lumina, iar nu a rĕtăci spiritele compatrioţilor sĕĭ; că Czarul nu înţellege a protege pe Grecĭ de cât pe tĕrrêmul tratatelor, iar nu prin mijlóce revoluţionare; că Russia sĕ află în legăturĭ d'amicie cu Turcia, şi că rĕu Ipsilanti a alles timpul de rescólă când Russia trata cu Pórta negoţierĭ pentru îmbunătăţirea sórteĭ Grecilor; îl dojenia despre cutesanţa sa d'a se servi cu numele Imperatoruluĭ Russieĭ pentru ajungerea scopurilor sélle culpabile; i ordona a licenţia îndată oştirea ş'a sĕ depărta din Principate, căcĭ Impĕratul va interveni la Pórtă pentru uşurarea sórteĭ creştinilor; i anunça în fine că este sters din cadrele oştireĭ russeştĭ, şi că nu'ĭ maĭ permite a reintra în Russia; iar mamă-sa va continua a sĕ bucura de protecţiunea imperială.“ [2])

Acéstă epistolă, pe care Ipsilanti o priimi official după sosirea sa la Colintina, fu trimisă prin Stroganoff, căruia Capodistria, în scrisórea sa către acesta dela $^{4}/_{16}$ Martie, i ordona a o comunica ântêiu cabinetuluĭ turcesc, pe care 'lu va assigura despre sinceritatea Russieĭ; ş'apoĭ a o transmite grabnic luĭ Ipsilanti, stăruind lângă Pórtă a sĕ trimite maĭ iute Calimah Domn în Romănia, pentru restabilirea *ordineĭ legale*, ş'a face şi circulărĭ către toţĭ agenţiĭ russeştĭ din Orient pentru desapprobarea insurecţiuniĭ. [3])

[1]) Raybaud, pag. 203. — Suţu, pag. 61.
[2]) Notta No. XLVII.
[3]) Prokesch-Osten, Vol. III. pag, 68—70.

Stroganoff, trimiţând luĭ Ipsilanti scrisórea luĭ Capodistria, i scrisse şi ellu uă scrisóre, cu data din $^6/_{18}$ Martie, desapprobând mişcarea sa ca nepolitică, şi îndemnându'lu a licenţia îndată armata ş'a cere ertare cellor în drept. [1])

Spre a assigura şi maĭ mult pe suscriitoriĭ tratatuluĭ dela Vienna, adunaţĭ la Laibah, despre necomplicitatea sa cu insurecţiunea Grecilor, Alessandru allu Russieĭ ordonă să se publice, chiar în foile greceştĭ din Vienna, mĕsurile luate contra luĭ Ipsilanti, relative la desapprobarea officială a întreprinderiĭ sélle, la depărtarea luĭ din oştirea russéscă, la ordinile date Consulilor din Moldo-Romănia şi comandantuluĭ en-chef allu oştiriĭ dela Prut, în fine la nottele trimise Porţiĭ în privinţa acésta. [2])

Intr'adevĕr, contele Wittgenstein, comandantul corpuluĭ russesc din Bessarabia, priimi ordin a păḑi uă strictă neutralitate în privinça tulburărilor ivite în Principate, neluând nicĭ uă parte, fie direct fie indirect, la acelle mişcărĭ, spre a se respecta ast-fel tratatele dintre Russia şi Turcia.

Austria approbă officialmente acéstă declaraţie prin internunçiul sĕu dela Constantinopole. [3])

Pe d'altă parte, Eteriştiĭ din Bessarabia fură goniţĭ d'acolo de autorităţile locale, de şi sĕ organisasseră în presinţa lor, şi fără a le face la început nicĭ uă observaţiune, şi de şi ceĭ maĭ mulţĭ din capiĭ Eterieĭ conspirasseră pe façă în Russia contra Turcieĭ, şi din Russia plecasseră pentru a ridica în Iaşĭ stindardul revolteĭ. [4])

Consulul Russu din Moldova priimi şi ellu ordin a desapproba official intreprinderea luĭ Ipsilanti, pe care Suveranul Russieĭ, după chiar termeniĭ proclamaţiuniĭ, o considera ca un efect allu esaltaţiuniĭ ce caracterisa acea epocă, ş'a neesperienţeĭ şi uşurinţeĭ juneluĭ Ipsilanti.

[1]) Prokesch-Osten. vol. III. pag. 70.
[2]) Fotino, pag. 66—67. — Philimon, op. cit. pag. 127.
[3]) Raybaud, pag. 204.
[4]) idem idem 205.

Acea proclamaţie fu însoţită d'un ukaz, prin care Ipsilanti era degradat din rangul de major general ce occupa în oştirea russéscă, şi i sĕ ordona a părăsi îndată Principatele. [1])

Incurajéţĭ de acéstă desapprobare officială, boeriĭ din Moldova, cu Mitropolitul în frunte, invitară pe Domnitorul Suţu a părăsi Moldova; şi în nóptea despre 30 Martie (11 Apriliu) Suţu, pe care neesperienţa şi uşurinţa sa îl făcusseră a sĕ arunca orbesce într'o întreprindere atât de compromitabilă, trecu Prutul în Bessarabia. D'aci trimisse Mitropolituluĭ maĭ multe decrete pentru înfiinţarea uneĭ locotenençe domnescĭ, şi înlocuirea cu Grecĭ a unor Boerĭ pămênteni în funcţiunile principale ale statuluĭ. Divanul anulă acelle decrete, pe motiv că cine desertă postul perde drepturile ce i le dă acellu post.

Gonit din Bessarabia, Suţu voi a trece în Italia prin Austria; dar fu arestat la Goritz, în Carintia; apoĭ liberat peste câţĭ-va annĭ, se retrasse la Athena, unde sĕ stabili. [2])

Ipsilanti, revoltat de perfidia cabinetuluĭ russŭ, respunse Impĕratuluĭ Alesandru că, din epistola M. Salle dela $^{14}/_{26}$ Martie, trimisă prin Capodistria, ellŭ nu înţellege alt de cât că Maestatea sa desapprobă mijlocul întreprinderiĭ sélle, nu însă şi scopul eĭ; că ellu ia assuprà'ĭ tótă respunderea acelleĭ întreprinderĭ; că Greciĭ nu pot depune armele, de cât cu condiţiile:

1. D'a trece în Grecia tótă oştirea independinçeĭ.
2. D'a se da Grecilor patru forturĭ, ce le însémnă anume.
3. D'a se recunósce autonomia Grecieĭ ş'a insulelor.

De nu vor fi priimite aceste condiţiunĭ, lupta va continua; şi Greciĭ vor sci să móră pentru patrie şi libertate. [3])

Ipsilanti făcu cunoscut acésta şi Porţiĭ prin Stroganoff [4]) şi Caimacamilor printr'o notă, prin care 'ĭ invita a inter-

[1]) Raybaud, pag. 205.
[2]) idem pag. 206.
[3]) Notta No. XLVIII.
[4]) Prokesch, vol. III, pag. 109.

veni lângă Paşiĭ după marginea Dunăriĭ d'a nu trece în Principate până nu va sosi respunsul de la Pórtă. [1])

In timpul acesta sosi şi scrisórea Patriarchuluĭ de la Constantinopole către capiĭ Bisericiĭ Române, prin care Capul Biserici orthodocse arunca anathemele salle şi attrăgea urgia Ceruluĭ assupra luĭ Ipsilanti ş'a Eteriştilor. [2])

D'o dată cu scrisórea Patriarhuluĭ, boeriĭ Divanuluĭ domnesc priimiră şi scrisórea luĭ Callimach, (ce se numisse Domnŭ în locul repausatuluĭ Alessandru Suţu), prin care încredinţa poporul că mişcarea luĭ Ipsilanti e contra voinţiĭ Russieĭ, şi că Turcia va pedepsi aspru p'acellu rebellu. [3])

Ipsilanti înaintasse prea mult ca să se tragă înapoĭ; datoria sa de patriot, şi amorul propriu ca om, îl silea să încerce sórta armelor, sperând încă p'atuncĭ în concursul luĭ Sava ş'allu luĭ Tudor; ş'apoĭ, în faça desapprobăriĭ officiale a Impĕratuluĭ Russieĭ, în faça mĕsurelor severe luate de Sultanul contra Eteriştilor, şi în faça abţineriĭ Sêrbilor, şi a demoralisăriĭ altor populaţiunĭ creştine din imperiul turc, Romănia era pentru Ipsilanti singura basă de operaţiune strategică, care'ĭ offera tóte avantajele în lupta începută pentru independinţa Grecilor.

Adânc mâhnit de conduita luĭ Alessandru allu Russieĭ, Ipsilanti urmédă să'şĭ fi addus aminte, de şi târdiu; de ultimele consiliurĭ ale tatăluĭ sĕu, „d'a nu se rezima Greciĭ „de cât pe propriele lor forţe, şi d'a nu se încrede în Russia.“

Cât despre conduita Russieĭ în privinţa Grecilor, nu pentru prima óră Grecia era sacrificată de Russia.

La 1770, Russia îndemna pe Greciĭ din Moreea a se rescula contra Porţiĭ; şi după pacea de la Cainardgi, ea îĭ lăssa în resbunarea Turcilor, care 'ĭ măcelăriră fără misericordie, împuţinând numĕrul Episcopilor Grecĭ, con-

[1]) Nota No. XLIX.
[2]) Nota No. L.
[3]) Nota No. LI.

fiscând averile patriarchieĭ şi dotând cu elle moscheele, desfiinţând în fine multe din drepturile şi privilegile accordate cleruluĭ grec de către Mahomet II-lea, şi confirmate de successoriĭ sĕĭ.

La 1788 şi 1798, Lambru, Canzonis şi Andrutzos, amăgiţĭ de emissariĭ ruşĭ, resculaŭ pe Grecĭ contra Turcilor; eĭ perdură mica lor flotă în bătălia de la Insula Zeea; iar cellebrul Riga fu prins la Triest de poliţia austriacă, şi, predat în mâna Paşeĭ de la Vidin, fu omorât cu alţĭ patru soçĭ aĭ sĕĭ. [1])

Ce face Russia pentru aceştĭ martirĭ cari sĕ sacrificasseră în numele eĭ? Nimic! Nu maĭ puţin şi Austria sĕ arătă ingrată şi perfidă către Sêrbĭ, dupĕ cum Russia se arătasse către Grecĭ.

La 1817 Cara-Gheorghe, îndemnat de Leventis, dragomanul consultatuluĭ russu din Bucurescĭ, trece în Turcia cu pas-port nemţesc, ca să rescóle pe Sârbĭ contra luĭ Miloş; şi 'şĭ perde viaţa în acea încercare periculósă.

Austriaciĭ, nu numaĭ nu veniră în ajutorul Sêrbilor, când aceştia încercară a'şĭ redobândi drepturile pretinse, dar la 1821 tot aceĭ austriacĭ impedicară pe Sêrbĭ dela participarea la mişcarea Grecilor, încredinţându'ĭ pe de uă parte că prin acésta nu fac de cât trebile Fanarioţilor, şi promiţându-le pe de altă parte sprijinul lor lêngă Inalta Pórtă. [2])

Austria amăgi pe Sêrbĭ, ca şi Russia pe Grecĭ, nefăcând nimic pentru uşurarea sórteĭ lor; din contra, Austria răpisse Bucovina prin consimţimântul tacit allu Russieĭ, după resbellul dela 1774 între Turcia cu Russia şi Austria; [3]) iar Russia răpisse Bessarabia, după resbellul dela 1807—812, prin intrigĭ si banĭ. [3])

[1]) Raybaud, pag. 205—D. Baritz, op. cit. pag. 113.
[2]) D. Baritz, op. cit. pag. 115.
[3]) Vedĭ în privinţa acésta opera d. Ion Ghica (dernière occupation des Principautés par la Russie pag. 28.)
[4]) Protectoratul Czaruluĭ, de Eliade.
Vedĭ şi „De la politique et des progrés de la puis“ sance russe, par Wilkinson. pag 110.

Pentru ce dar Românĭ, Grecĭ şi Sêrbĭ maĭ punea sperança loŗ în Ruşĭ la 1821, şi chiar după aceea? Cruḑimea Turcilor, ortodocsia, avantagele cȩ le offeria differitele tratate şi hatişerifurĭ [1]), acestea i făcéu să considere pe Russia ca protectorul lor natural, ca pîrghia emancipăriĭ lor de sub jugul barbar si nesufferit allu Turcilor.

---

[1]) Veḑĭ Nota No. LII.

CAPITOLU XVII.

Conduita Russieĭ façă cu insurecţiunea română dela 1821.

Chiar în ḑioa morţiĭ luĭ Vodă Suţu (19 Ianuarie) consulul russŭ Pini adressa Divanuluĭ domnesc uă nottă, în care'ĭ făcea cunoscut că, de şi *obştea boerilor* ar trebui sĕ ia frânele guvernuluĭ, însă reposatul Domn, încă trăind, a înfiinţat un Comitet de guvernare, compus de şépte persóne (însemnate la începutul Capitoluluĭ VIII); că acea măsură, Vodă Suţu a comunicat'o şi Consulatuluĭ, chiar în ḑioa de 15 Ianuarie, şi Consulatul a approbat'o; prin urmare, Consulul sĕ credea în drept a recomanda acelluĭ Comitet, înainte de tóte, *manţinerea buneĭ ordine*, singurul scop ce e dator Comitetul să aibă în vedere, şi pentru care a fost instituit; apoĭ i attrăgea luarea aminte că, ca guvern provisoriŭ, ellŭ urmésă a sĕ mărgini în *hotarele sarcineĭ selle*, fără a'şĭ însuşi attribuţiunĭ ce sunt numaĭ de competinţa Domnitoruluĭ; iar prin înţelépta sa cârmuire, Comitetul va bine-merita dela Curţile protectriçă şi suzerană; în fine făcea pe guvern *respunḑĕtor pentru linişteа publică*, şi pentru *orĭ ce attingere addusă obiceiurilor şi rânduelelor în fiinçă*, etc. [1])

Din acéstă nottă se înţellege că Consululŭ russŭ

[1]) Veḑĭ Notta No. LIII.

avea cunoştinçă de mişcarea ce avea să se întămple în România. După ce a patronat'o prin secretarul şi dragomanul sĕŭ, affiliaţĭ aĭ Eterieĭ, cum am arĕtat, apoĭ, ca să scape apparinçele, făcea responsabil d'acea mişcare pe însuşĭ guvernul provisoriŭ, în care avusesse grijă a numi şi boerĭ pe cari 'ĭ credea contrariĭ mişcăriĭ naţionale, precum de esemplu pe Rizu.

Printr'altă nottă, dela 29 Ianuariŭ, Consulul russŭ cerea guvernuluĭ informaţiunĭ despre insurecţiunea de peste Olt; şi 'lŭ întreba ce mĕsurĭ a luat pentru impiedecarea reuluĭ? Prin nota dela 1 Februarie, guvernul relata celle descrise de noĭ, făcênd cunoscut şi mĕsurile luate pentru paralisarea mişcăriĭ. [1])

Consulul espedie la Tudor un impiegat d'aĭ Consulatuluĭ, invitându'l a veni îndată la Bucureşcĭ, spre a 'ĭ comunica lucrurĭ importante; dér Tudor se oppusse, respunḑând că poporul nu'lŭ lasă a veni singur; ci va veni peste puçin la Bucureşcĭ însoçit de tot poporul. [2])

Consulul Pini inşciinţa regulat pe Stroganoff despre tot ce se petrecea în România, cerând instrucţiunĭ în privinţa acésta. [3])

Printr'uă depeşă a luĭ Capodistria, din a doua decadă a luneĭ Februarie, Impĕratul Alessandru desapproba dela Laibah mişcarea luĭ Tudor, în mod solemnel, dupĕ cum desapprobasse şi p'a luĭ Ipsilanti; autorisa pe Pini a declara Vladimirescululuĭ, care refusasse a se presinta la Consulatŭ, că prin acésta a făcut act de rebelliune către curtea protectrice; ş'a'ĭ notifica ânchĕ, din partea autocratuluĭ Russieĭ, că este degradat din rangul de locotenent cu care 'lŭ onorasse autocratul în resbellul dela 1806; că nu maĭ are voe a purta ordinul Vladimir; că nu maĭ póte spera în viitor în protecţia Majestăţeĭ Selle; îl autorisa încă a spune şi Boerilor Divanuluĭ că

[1]) Notta No. LIV.
[2]) Philimon, op. cit. Vol. I, pag. 325.
[3]) Prokesch-Osten op. cit. Vol. II, pag. 105—109.

Impĕratul găsesçe mĕsurile întrebuinţate de eĭ contra tulburatoruluĭ nu destul de energice; şi dacă credeaŭ că mijlócele de cari dispun nu eraŭ sufficiente, trebuia să céră îndată ajutorul Paşiĭ dela Vidin; prin urmare, esitarea Divanuluĭ inspira împĕratuluĭ uă justă neîncredere, căcĭ a avut de efect încurajérea revolteĭ. Capodistria approba conduita agentuluĭ sĕŭ, ca conformă cu maximele politice alle Cabinetuluĭ russŭ, maĭ alles în privinça interpretăriĭ dată tratatelor d'între Russia cu Pórtă; îĭ ordona a stărui şi din parte'ĭ pentru grabnica venire a Domnuluĭ Calimah la postul sĕŭ, spre a potoli rescóla, fără concursul armat allŭ Turcieĭ; dacă însă, până la sosirea luĭ Calimah, revolta ar lua proporţiunĭ marĭ, Consululŭ sĕ stăruiască a sĕ cere ajutorulŭ oştirilorŭ turceştĭ, făcênd a se stabili *ordinea legală* c'uă oră maĭ 'nainte; în fine, Consulul sĕ comunice tuturor desapprobarea acelleĭ mişcărĭ de către Impĕratul, care e hotărît, în unire cu alliaţiĭ sĕĭ, a combate pretutindenĭ *spiritul revoluţionar*; printr'acésta se va desminţi şi *sgomotele falşe* despre concursul secret ce Russia ar fi dispusă a da revoluţiuneĭ, din orĭ ce parte ar veni acelle sgomote. [1])

Cu tóte acestea, consulul nu s'a conformat acestor ordine ad litteram: încă uă probă despre complicitatea aghenţilor ruşĭ în mişcarea dela 1821.

La nota Caimacanilor din 2 Februarie către consulurus, prin care eĭ îl înştiinţaŭ că aŭ pus la calle a cere al jutorul armat al Turcieĭ, Consulul respundea, prin nota sa dela 5 Fevruariŭ, că mĕsura Divanuluĭ este contrarie tratatelor dintre Pórta şi Rusia; prin urmare, fiind-că hattişeriful din anul 1802 garantédă teritorul contra orĭ-căriĭ invasiunĭ, şi fiind-că *pericolul este uă cestiune de apreciare* din partea Divanuluĭ, represintantul russ, de şi ar consimţi pentru astă dată la uă interpretare ce s'ar putea da în favórea ţerreĭ articoluluĭ respectiv din Hattişerif, nu crede însă că pericolul să fie *atât de mare* în cât să

[1]) Notta N. LV.

se amerinţe într'adevĕr sicuranţa publică; maĭ ales că părerea sa este că nu s'aŭ întrebuinţat tóte mijlócele pentru. împedicarea rĕuluĭ; d'aceea se crede dator a observa Divanuluĭ că, cu maĭ puţine discordiĭ din partea Boerilor, în privinţa mijlócelor luate, şi cu maĭ multă energie în aplicarea lor, póte r fi fost de prisos măsura estremă ce se propune. [1])

Prin acéstă notă, Russia se demasca pe deplin în ochiĭ Turcieĭ ş'aĭ Românieĭ. Dacă Russia desapproba sinceramente mişcarea, occasiunea se presinta spre a dovedi acésta', declinând prin urmare or-ce complicitate cu Eteria; dar dupĕ ce încurajéḑă insurecţiunea, apoĭ o desapprobă officialmente, şi în fine paralisésă mijlócele d'a o combatte.

Capodistria consimţi la intrarea în ţérră a trupelor turceşcĭ; Stroganoff însă, prin notta sa dela 25 Febr. către Reis-Effendi, se oppusse, considerând-o ca contrarie tratatelor.

„Ea urmésă a se effectua, ḑice el, în înţelegere cu Rusia, şi după appelul autorităţilor locale; şi urgenţa trebue să fie recunoscută de ambele Curţĭ. [2])

Şi când Turcia fu silită a întrebuinţa mĕsurĭ energice contra Eteriştilor, Russia protestă, în *numele umanităţiĭ*. Când Turcia, armată de probele ce posseda, împuta Russieĭ complicitatea agenţilor seĭ în acea rescólă, Russia protesta despre *lealitatea intenţiunilor* sale către Pórtă. Eată politica perfidă a Cabinetuluĭ de Petersburg.

Vĕllul prestigiuluĭ *pravoslavniceĭ* Russiĭ, cum o numiaŭ p'atuncĭ părinţiĭ noştriĭ, a trebuit să caḑă în fine după ochiĭ împăejenaţĭ aĭ Boerilor! Russia, care contribuisse la urcarea Fanarioţilor pe tronul luĭ Mircea şi Ştefan, Russia, care încuragiasse rescóla luĭ Tudor ş'a lui Ipsilanti, Russia sacrifica acum *privelegiile boerescĭ*, părăsindu-'ĭ în voea *rĕsvrătitoruluĭ* Tudor.

[1]) Veḑĭ Notta No. LVI.

[2]) Prokesch-Osten, op. cit. vol. II, pag. 106.

Dacă guvernul fanarfotic n'ar fi stins în animele Boerilor ultima schintee de ambiţie, de onóre şi de patriotism, momentul era favorabil pentru dênşiĭ ca să dea mâna Slugeruluĭ Tudor, lucrând împreună cu ellŭ pentru allungarea Eteriştilor, şi reclamarea drepturilor străbune, perdute prin urcarea Fanarioţilor pe tronul Românieĭ. Resultatele unuĭ assemenea actŭ ar fi fost immense. Turcia ar fi realisat, c'uă oră maĭ 'nainte, legitimele cererĭ alle Românilor; Romănia ar fi fost póte salvată de desastrele resbeluluĭ dela 1828, de tristele consecinţe ale Regulamentuluĭ (opera Russieĭ) şi de arroganţa despotică a proconsolilor ruşĭ, ce umiliră douĕ-ḑecĭ de anĭ şi tronul şi ţérra; în fine boeriĭ ar fi rescumpărat un secul de umilire.

Déră regimul fanarioticu demoralisasse Boerismul, care vedea în mişcarea luĭ Tudor perderea privilegielor sélle, iar nu emanciparea românismuiuĭ de subt un regim strein, fatal esistinţeĭ sélle; iar nu respectul autonomieĭ, adică dreptul de allegere al capilor Statuluĭ, si dreptul de control general allŭ averiĭ Statuluĭ prin representanţĭ differitelor classe; în fine, uşurarea classeĭ celleĭ maĭ numeróse şi maĭ productive, şi cea maĭ năpăstuită atuncĭ, fiind că pe grumaḑul eĭ apăsa tóte sarcinele Statuluĭ.

Boieriĭ de la 1821, ca şi ceĭ de la 1848, ca şi ceĭ de la 1859, ca şi ceĭ de la 1864, trebuia să fie forçaţĭ de tribuniĭ poporuluĭ, ca Patriciĭ din Roma antică, spre a ceda Plebeilor câte-va din drepturile şi privilegiele lor, pe cari se silescŭ a le lua înapoĭ, când le vine bine.

D'aceea, Robespierre în Françа la 1792, şi Tudor în România la 1821, credeaŭ, ca şi Moise allŭ Evreilor, şi ca însuşĭ Salvatorul, că ideile celle nouĕ nu pot fi applicate de ceĭ îmbătrîniţĭ în véchile prejudiciĭ; şi p'acest temeiŭ uniĭ aŭ cugetat, ş'alţiĭ aŭ realisat, macsima evangelică:

„Că arborul uscat se aruncă în focŭ."

CAPITOLU XVIII.

Russia façă cu Turcia în evenimentele de la 1821.

Nicĭ uă dată Russia n'a fost într'uă posițiune maĭ falsă, façă cu Turcia, și maĭ alles cu Puterile semnătóre tractatuluĭ de la Vienna, ca în timpul insurecțiuniĭ Grecilor de la 1821.

Pe când acelle puterĭ, în unire cu Russia, luasseră, la conferinça din Viena, și apoĭ de la Laibah, mĕsurĭ seriόse pentru sugrumarea insurecțiuniĭ în Spania și Italia, Russia încuragea pe sub mână rescóla în Turcia; și când isbucni în Principate rescóla Grecilor ș'a Românilor, cu tótă desapprobarea formală a Russieĭ, Austria și Anglia, maĭ cu seamă, încredințate prin aghențiĭ lor despre complicitatea Russieĭ în acea mișcare, prin urmare interesate la stingerea foculuĭ, fie-care din puntul seŭ de vedere susținură pe Pórtă contra Russieĭ; și Pórta lovi atuncĭ fără crutare pe rebellĭ, disprețuind protestările ș'amenințările cabinetuluĭ russŭ.

Russia, demascată, nu maĭ putea invoca tratatele, spre a justifica intervenirea sa armată în Principate, nicĭ nu maĭ putea impune Porțiĭ în privința terrorismuluĭ întrebuințat de Pórtă contra insurgenților.

La 1821, Russia perdu 50 la sută din influința sa și din prestigiul seŭ în façа creștinilor ortodoxĭ din Orient.

Inainte d'a possede probe materiale despre complicitatea Russieĭ în insurecţiunea de la 1821, Pórta privea pe Russia ca alliată sinceră, şi lucra în comun pentru sugrumarea rescóleĭ; dar după ce se încredinţă de complicitatea cabinetuluĭ rusŭ în acea mişcare, din corespondinţa Eteriştilor, în care figuraŭ, pe lângă nobiliĭ din Fanar, pe lângă mulţĭ demnitarĭ grecĭ aĭ Porţiĭ, şi pe lângă Capiĭ Bisericeĭ, chiar agenţĭ ruseştĭ, atuncĭ cabinetul turcŭ, indignat, cu drept cuvênt, de perfidia Russieĭ, fu silitŭ a lua măsurĭ fórte aspre în privinţa insurgenţilor, dispreţuind protestările energice alle represintantuluĭ Russieĭ la Constantinopole contra acelor mĕsurĭ, mĕsurĭ dictate de instinctul de conservare şi de fanatismul religios.

Prima ştire despre rescóla luĭ Tudor sosi la Constantinopole pe la începutul luĭ Februarie, adică îndată după numirea luĭ Calimahŭ ca Domn allŭ ţerreĭ Românescĭ. Reiz-Efendi, Ministru de Esterne allŭ Turcieĭ, comunică oficialmente luĭ Stroganoff, la $^7/_{19}$ Februarie, că Caimacamiĭ luĭ Calimah aŭ priimit ordin a întrebuinţa tóte mijlócele, servindu-se însă numaĭ de oştirea indigenă pentru manţinerea buneĭ ordine, şi assigurarea linisteĭ locuitorilor din România.

Tot d'odată invita pe ambassadorul russŭ ca să scrie consululuĭ din Bucureşcĭ să ajute şi ellŭ pe Caimacamĭ în sarcina lor.

In aceeaşĭ ḑi, baronul de Stroganoff respundea Ministruluĭ turcŭ că aderă la propunerea Porţiĭ, declarând formal că Suveranul sĕŭ va desapproba, de sigur, conduita culpabilă a Vladimiresculuĭ, părăsindu'lŭ la pedeapsa ce merită asemenea rebellŭ.

Stroganoff comunica încă luĭ Reiz rapportul ce priimisse de la Consulul Pini, din care ḑicea el, se dovedea zelul cu care acest impiegat îşĭ îndeplinisse datoria sa în aceastā împrejurare, conform intenţiunilor Porţiĭ.

In seara de 22 Februarie (6 Martie) priimind şi alte rapporturĭ de la Consulul Pini, ce'ĭ anuncia întindere

rescóleĭ Vladimiresculuĭ, Stroganoff le comunică îndată şi pe acestea cabinetuluĭ turcŭ; şi 'lŭ invită a da uă proclamaţie spre a lumina spiritele rĕtăcite din România, desapprobând ast-lel, în mod solemnel, încercarea perturbatoruluĭ.

La 24 Februarie (8 Martie), Reiz-Efendi comunica luĭ Stroganoff officialmente ordinile ce didesse Paşilor după marginea Dunăriĭ, d'a fi gata să intre cu oştirile în România la cea d'ântêiŭ cerere a Caimacamilor.

Stroganoff, în notta sa de la 25 Februarie (9 Martie) respundea Ministruluĭ turc, că măsura luată de Pórtă pentru intrarea oştiriĭ turcescĭ în Principate o considera ca contrarie tractatelor esistinte; prin urmare, nu o putea admite, fie chiar ca escepţiune, de cât prin uă comună înţellegere, basată pe uă urgenţă recunoscută de ambele părţĭ, si în urma uneĭ cererĭ oficiale din partea autorităţilor locale.

Asemenea cerere se făcusse şi din partea guvernuluĭ ţĕrreĭ către represintantul Russieĭ din Principate; şi acesta o respinssese, tot sub pretestul că e contrarie tractatelor dintre Russia şi Turcia; ast-fel Turcia, amenintată în esistenţa sa, se vedea paralisată de Russia, care, prin asemenea refus, încuragea insurecţiunea, de şi Stroganoff avea aerul a o desapproba.

Trecerea luĭ Ipsilanti din Russia în Moldova, şi scrisorile acestuia şi ale luĭ Mihail Suţu către Stroganoff, pe cari acesta le comunică Porţiĭ, ca să evite orĭ-ce bănuele, esplicară cabinetuluĭ turc conduita echivocă a Russieĭ în chestia de façă; cu tóte assigurările despre sinceritatea Russieĭ, ce Stroganoff se sili a da Ministruluĭ Porţiĭ, între patru ochĭ, la $^{4}/_{16}$ Martie, Reiz-Efendi remasse convins despre complicitatea Russieĭ [1])

Indolenţa saŭ apatia proverbială a cabinetuluĭ turc costă scump pe Turcia; încă dela finele anuluĭ 1820 se comunicasse Porţiĭ scopul Eteriştilor; şi Pórta respun-

[1]) Prokesch-Osten, vol. II pag. 105—106.

dea cu dispreçiŭ la acelle revelărĭ, considerând pe Grecĭ necapabilĭ pentru uă asemenea întreprindere absurdă. [1])

Proclamaţiile luĭ Ipsilanti, care se basa pe concursul Russieĭ, deschiseră ochiĭ cabinetuluĭ turc; ellŭ ordonă Patriarhuluĭ a arunca anatema sa contra rebellilor.

Stroganoff din parte'ĭ, ca să assigure Pórta despre sinceritatea cabinetuluĭ russŭ, publică la $^{9}/_{21}$ Martiŭ uă declaraţie formală, prin care invita pe comersanţiĭ şi suppuşiĭ ruşĭ a sĕ feri de insurgenţĭ; ş'acea declaraţie o transmisse prin circulărĭ tuturor aghenţilor ruşĭ din Orient.

Spre rĕspuns, Reis-Effendi invită pe Stroganoff, pentru ḑiua de $^{12}/_{24}$ Martie, la uă întâlnire al căria scop era înţellegerea comună asupra mijlócelor ce trebuiaŭ luate pentru sugrumarea revolteĭ Vladimiresculuĭ; tot în acea ḑi sosi dela Laibah Contele Tolstoĭ cu depeşa dela 23 Februarie (7 Martie) prin care sĕ desapproba, în mod solemnel, tulburările din România; guvernul turcesc să simţi óre-cum satisfăcut prin acésta; şi prin protocolul încheiat într'acea ḑi, el esprima dorinţa ca Turcia sĕ lucrese împreună cu Russia contra acellor mişcărĭ; prin urmare, sĕ hotărî a sĕ numi alt Domn în locul luĭ Mihaiŭ Şuţu; iară Paşiĭ ce vor intra în Principate pentru *restabilirea ordiniĭ legale*, să respecte averea şi viaţa locuitorilor liniscițĭ, şi sĕ ia în consideraţie observaţiunile (les reprĕsentantions) consulilor rusescĭ în privinţa reclamelor autorităţilor constituite, pentru a feri aceste ţĕrĭ de orĭ-ce nenorocirĭ [2])

Aci è locul a spune că ambassadorul engles descoperisse deja Porţiĭ planul Eterieĭ; iar ambassadeĭ îl descoperisse un Eterist, pentru banĭ [3]); alţiĭ susţin că acea revelare o făcusseră duoĭ Fanarioţĭ, ce sĕ bucuraŭ de un mare creditŭ la Pórtă [4]); alţiĭ, unŭ prinţŭ grecŭ [5]); în fine

[1]) Filimon, op. cit. vol. I pag. 321.

[2]) Prokesch-Osten, op. cit. vol. II. pag. 106—107.

[3]) Raffenel, Histoire des Evénements de la Grèce. Paris 1822. pag. 19—20.

[4]) Zalony, Essai sur les Fanariotes, pag. 258 - 259.

[5]) Laurençon, op. cit. pag. 81.

alţiĭ accusă pe Levrentie, archidiaconulŭ Patriarchuluĭ [1])

Tot attuncĭ Stroganoff priimisse de la Alesandru Ipsilanti uă scrisóre către Patriarhul Constantinopoleĭ, în care îl invita a sĕ pune în capul insurecţiuniĭ; şi Stroganoff dedesse acéstă scrisóre Sultanuluĭ, temêndu-se de vr'uă cursă din partea neamicilor sĕĭ. Sultanul înfuriat chemă attuncĭ supt arme pe toţĭ Turciĭ, de la etatea de 12—60 de anĭ. [2])

Apelul Sultanuluĭ avea de scop a întărîta fanatismul naţional şi religios al Turcilor. Acel Hatişerif, citit în tóte Moskeele, fu semnalul macelăriilor, carĭ deveniră generale când sĕ priimi scirea ($^4/_{16}$ Aprilie) despre resacularea tuturor Grecilor din Moreea. [3])

Doue lunĭ ţinură acelle măcellurĭ; şi peste 100,000 individĭ fură măcellăriţĭ, în Constantinopole, în Adrianopole, la Salonic, la Smyrna, la Cypru şi în alte provinciĭ din imperiul turc, unde sĕ aflaŭ Grecĭ bănuiţĭ ca Eteristĭ. [4])

Averile lor fură confiscate, bisericile jefuite; şi ómenĭ, de deosebite condiţiunĭ, chiar streiniĭ, fură ommorîţĭ şi insultaţĭ. Consulul frances, David, scapă pe toţĭ câţĭ sĕ adăpostiră subt bandiera sa. Mórtea a 12 Archiereĭ, a prinţuluĭ Constantin Moruz, si maĭ ales a Patriarhuluĭ din Constantinopole, accusaţĭ de viclenie, indignară tótă lumea. [5])

Patriarhul, destituit şi arestat în dioa de Paşcĭ, după terminarea serviciuluĭ divin ($^{10}/_{22}$ Aprilie), fu aruncat în închisórea statuluĭ; şi tot în acea di fu spândurat la pórta bisericiĭ patriarhale; apoĭ corpul sĕŭ fu expus treĭ dille la pórta patriarhieĭ; şi în urmă uă grupă de Evreĭ, după ce'l târîră de picióre pe uliţele Constantinopoleĭ, şi'l in-

[1]) D. C. Aristia.

[2]) Raybaud, pag. 217—220.

[3]) Prokesch-Osten, vol. I op. cit. pag. 108.

[4]) Laurençon, pag. 81—Tchocan (Histoire de la Grèce moderne) pag 11. — Raybaud, pag. 214 228 — Prokesch, pag. 109—112.

[5]) Vedĭ în Istoria luĭ Fotino (pag. 102—105), lista cellor maĭ de frunte, fugiţĭ şi omorîţĭ attuncĭ. — Vedĭ şi în *Trompetta Carpaţilor* (No. 859 din 1870) aceeaşĭ listă, copiată după Fotino.

sultară într'unŭ modŭ nedemn, îlŭ aruncară în mare. [1])

Un ambassador, cerênd cuvênt Divanuluĭ prin tr'uă notă pentru assemenea barbarie, priimi rĕspuns „că însuşĭ Mufti ar fi avut aceeasĭ sórtă, dacă ar fi conspirat, ca Patriarchul, contra Sultanuluĭ. [2])

Prin notta sa de la $^{11}/_{23}$ Aprilie, Stroganoff esprimă luĭ Reiz-Effendi profunda sa durere pentru supliciul barbar allŭ capuluĭ bisericiĭ ortodoxe, si indignarea sa pentru assasinatul unor mateloţĭ ruşĭ.

Reiz rĕspunse, prin nota de la $^{15}/_{27}$ Aprilie, că acésta este efectul allegreţiĭ (bucurieĭ) şi al zeluluĭ ardinte al soldaţilor Turcĭ, trimişĭ contra insurgenţilor.

Un asemenea rĕspuns necuviincios, şi continuarea desordinilor, siliră pe Stroganoff a presinta Porţiĭ uă notă în care 'ĭ declara că, în lipsă de orĭ ce garanţie din partea Porţiĭ către chiar supuşiĭ sĕĭ, ellŭ a solicitat de la Cabinetul sĕŭ trimiterea unuĭ bastiment armat, care sĕ staţionese la intrarea Canaluluĭ de la Marea Négră; şi că Suveranul sĕŭ, printr'o depeşă dela Laibah din $^{2}/_{14}$ Aprilie, a approbat acéstă mĕsură.

Acéstă nottă provocă schimbarea Viziruluĭ. Noul Vizir (Benderli) restabili óre cum linişcea. In ḑioa de $^{17}/_{29}$ Aprilie sĕ citi în tóte bisericile grecescĭ şi armeneşcĭ un firman prin care sĕ assigura crestiniĭ din Stambul că nu vor maĭ avea a sĕ teme de escesele janicerilor, invitându'ĭ a continua fie care occupaţia sa. — A doua ḑi însĕ Vizirul fu destituit din *causa umanităţiĭ sélle către creştinĭ*, cum sĕ esprima Sultanul în ordinul de numire al nouluĭ Vizir (Salet-Paşa). Omorurile începură cu maĭ multă furie, jefuindu-se chiar bisericile, şi întinḑêndu-se măcellul şi prin satele din prejurul capitaleĭ.

Aceste ultrage aduse religieĭ creştine provocară uă

[1]) Prokesch-Osten. vol. I pag. 109 — Rabbe însĕ, în memoriul luĭ Raybaud (pag. 223) susţine că cadavrul Patriarchuluĭ ar fi fost rescumpărat de Grecĭ, şi immormêntat la Odessa cu onórea cuvenită.

[2]) Laurençon (pag. 81).

alta notă din partea luĭ Stroganoff, cu data din 24 Aprilie (6 Maiŭ), prin care cerea cu energiă încetarea desordinilor şi pedepsirea culpabililor.

Acest protest născu conferinţa dela 25 Aprilie (7 Maiŭ), în care Reiz-Effendi făcu următórele declarărĭ verbale:

1) A se ordona trupelor turcescĭ, trimise în Principate, ca sĕ încépă îndată góna contra rebelilor, fără a sĕ lua în consideraţie declaraţiunele de supunere ale boerilor.

2) A se estrada Grecii refugiţĭ în Russia.

3) A se trimite în Principate comandanţĭ militarĭ (Muhafizĭ) pênă la instalarea nuoilor Gospodarĭ, cari nu sĕ vor numi de cât după restabilirea linişteĭ complecte în Romănia, şi maĭ ales după estrădarea şi pedepsirea refugiţilor în Russia.

Nemulţumit cu aceste mĕsurĭ, Stroganoff propusse altele, ca singure admissibile; adică:

1) Grabnica trimitere a Gospodarilor [1]) în Principate, însoţiţĭ de ostirĭ turceşcĭ, fără altă administraţie militară.

2) Dare de ordine seriόse către comandanţiĭ trupelor turcescĭ d'a respecta persόnele, proprietăţile şi privilegiile Românilor, cari n'aŭ participat la insurecţiune; încetarea esceselor din partea trupelor turceşcĭ, afară de casul de rebelliune pe faţă; reintrarea Consulilor în Principate, dupĕ instalarea Gospodarilor; şi luarea în consideraţie a observaţiilor făcute de Consulĭ capilor trupelor turcescĭ.

Pόrta, susţinută de Anglia, menţinu disposiţiile luate de Reiz în conferinţa dela 25 Aprilie (7 Maiŭ), refusând trimiterea de Domnĭ grecĭ în Principate, dupĕ cum stăruia Stroganoff; acesta, la rîndul sĕŭ, în basa unor depeşe priimite dela Laibah, cu data din 20 Maiŭ (1 Iuniŭ), refusă estradarea refugiţilor Grecĭ în Russia, sub cuvênt că umanitatea nu permite a sacrifica furieĭ musulmane nisce ómenĭ póte innocenţĭ.

A doua ḑi sosi în canal vasul russesc, anunţat de Stro-

[1]) Adică a Domnilor fanarioţĭ.

ganoff. Reiz ceru imperios depărtarea vasuluĭ din Bosfor; căcĭ alt-fel Căpitan-Başa va priimi ordin a întrebuinţa forţa.

Acéstă notă, şi opunerea Porţiĭ d'a se transporta cancellaria russéscă de la Pera la Buic-deré, provocă nota din 24 Maiŭ (5 Iuniŭ), prin care representantul Russieĭ declară categoric că, în urma atâtor violinţe şi insulte adduse pavillonuluĭ russŭ, ellŭ încétă orĭ ce relaţie cu guvernul turc; şi că va pleca îndată ce sĕ va ivi un vênt favorabil. [1])

Retragerea luĭ Stroganoff din Constantinopole provocă uă notă colectivă din partea ambassadorilor Prussieĭ şi Russieĭ, la care Divanul turcesc rĕspunse prin notta de la 6 Dechembrie (1821) în care declara că Pórta nu maĭ póte avea încredere în Domniĭ fanarioţĭ. [2])

Scopul acestuĭ Capitol a fost a dovedi:

1. Că conduita echivocă séŭ perfidă a cabinetuluĭ russŭ a fost causa principală a mĕsurilor estreme luate de Pórtă contra insurginţilor grecĭ din Constantinopole şi din alte părţĭ alle Turcieĭ; mĕsurĭ ce costară viaţa la miĭ de crestinĭ, şi chiar la Capiĭ bisericiĭ ortodocse; ast-fel că tóte protestările luĭ Stroganoff, în privinţa acésta, aŭ rĕmas fără efect. [3])

2. Că Cabinetul russŭ a pus tóte silinţele a restabili în România *ordinea legală*, adică continuarea regimuluĭ fanariotic; şi dacă n'a reuşit, acésta o suntem datorĭ demascăriĭ Fanarioţilor în ochiĭ Porţiĭ, care nu maĭ putea avea încredere într'ênşiĭ; şi maĭ ales devotamentuluĭ luĭ Tudor Vladimirescu către Turcia, cădênd victimă a trădăriĭ ultimuluĭ fanariot.

Ast-fel, din sângele luĭ Tudor născură drepturile Românilor, nesocotite de Turcia un secol şi maĭ bine!

---

[1]) Prokesch-Osten, op. cit. Vol. I, pag. 112—115. — Vedĭ şi Nota luĭ Stroganoff dela $^{6}/_{18}$ Iulie, şi rĕspunsul Porţiĭ, pag. 133—140.

[2]) Vedĭ Nota No. LVII.

[3]) Rabbe (Memoriul luĭ Raybaud, pag. 225) susţine că guvernul russŭ putea scăpa pe ceĭ ommorîţĭ atuncĭ; dar uită că Russia era demascată în ochiĭ Porţiĭ; şi intervenirea sa în favórea infortunaţilor creştinĭ înfuria maĭ mult pe Turciĭ fanaticĭ, cari apăraŭ religiunea ce o credéŭ ameninţată de insurginţĭ.

CAPITOLU XIX.

Fuga Bucureştenilor.

Incă dela 8 Martie, Tudor espediasse din Slatina uă proclamaţie către locuitorii din Bucureşcĭ, ca să'ĭ trimiţă din tóte isnafurile câte unŭ omŭ cu adeverinţă înscrisŭ, că aprobeasă celle lucrate de ellŭ pentru binele ţĕrreĭ; dar se vede că guvernulŭ a paralisat-o, fiind-că nicĭ uă urmare nu s'a făcutŭ din partea Bucureştenilorŭ [1].

Appropierea luĭ Tudor ş'a luĭ Ipsilanti de Bucureştĭ înfricoşară pe toţĭ, maĭ allesŭ pe boierĭ. Aceştia se îngrodiră aflăndŭ că Tudor ar fi împănatŭ cu Pandurĭ drumurile ce ducŭ în Transilvania, spre a le tăia trecerea peste hotare; şi că ar fi hotărâtŭ chiar a táia măcar 12 Boierĭ divaniţĭ [2].

Boieriĭ îngrijaţĭ începură a se pregăti de fugă, până maĭ era timpŭ. Esemplulŭ illŭ dette Spătarul Banu Brăncoveanu, plecăndŭ în secretŭ cu famillia, în nóptea de 10 spre 11 Martie, la moşia sa Mogoşóia, uă de unde trecu în Braşiovŭ.

Plecarea sa causă mare tulburare în capitală; poporulŭ veni a doua ḑi grămadă la curtea domnească, unde eraŭ adunaţĭ boieriĭ divaniţĭ şi Caimacamiĭ luĭ Calimah, cerândŭ

[1] Veḑi Nota No. LVIII.
[2] Veḑi Nota No. LIX.

cu strigăte a li se spune ce însemnéśă acéstă plecare a boerilorŭ?

Cu tóte assigurările date de Caimacamĭ, poporulŭ rĕmasse tare îngrijatŭ, maĭ allesŭ cândŭ vĕḑu că fugŭ și alțĭ boerĭ marĭ, precum Banu Grigore Ghica, Banul Barbu Văcărescu, Logofătul Stefan Bellu, și Vistierul I. Manu, și multe alte famillii de boierĭ și neguțĕtorĭ. [1])

Peste câte-va ḑille plecară și consulii Russieĭ și Austrieĭ [2]) pe carĭ'ĭ însoțiră maĭ mulțĭ boierĭ, între carĭ Vornicul Grigore Filipescu, Iordache Filipescu, C. Samurcașŭ, Alecu Ghica, Hatmanul N. Mavru, etc., carĭ trecură prin Câmpina la Brașiovŭ; iar în Bucureștĭ remasseră Mitropolitulŭ, Episcopii de Argeșŭ și de Rîmnicŭ, Vornicul Grigore Băleanulŭ (spătarŭ) Vornicul Mihail Manu, Vornicul Iordache Slătineanul (logofătŭ de țérra de susŭ,) Logofătul Scarlatŭ Grădișteanu, (nazarŭ allŭ caseĭ lefilorŭ, și Epistatŭ alŭ Agieĭ) Vornicul N. Golescu, Logofătul Fotache Stirbeiŭ, Logofĕtulŭ Alesandru Filipescu, (locoțiitorŭ de Vistierŭ Mare) Vornicul Alesandru Nenciulescu, și alțĭ boierĭ, marĭ și micĭ, carĭ se vĕdŭ suscrișĭ în cartea de adeverire ce o deteră luĭ Tudor la 23 Martie; [3]) iar paza capitaleĭ fu încredințată luĭ Sava, care priveghea ḑiua și nóptea pentru menținerea ordinii.

Intrebațĭ fiind Consulii pentru ce părăsescŭ Capitala, eĭ respunseră că aŭ ordinŭ dela cabinetele lorŭ ca să plece îndată ce se va appropia de Bucureștĭ oștirea luĭ Tudor ș'a luĭ Ipsilanti. [4])

Plecarea Consulilorŭ siliră pe Caimacamii luĭ Calimah și pe Beșli-Aga (căruia i se plătea leafă din Vistierie) să plece și eĭ la Rușciucŭ, cu escortă d'arnăuțĭ d'aĭ luĭ Sava, spre a fi ferițĭ de ceĭ ce țineaŭ drumurile ca să prade pe fugarĭ.

[1]) Dîrzeanu, veḑĭ Trompeta No. 656.

[2]) Remîind numaĭ secretarii lor pentru a apăra pe supușii resoectivĭ contra esceselor Zavergiilor.

[3]) Veḑĭ Nota No. LXIII.

[4]) Filimon, op. cit., vol. II. pag. 100.

Caimacamiĭ ţĕrreĭ anunţară pe locuitorĭ prin publicaţiunĭ ca să'şĭ assigure fie-care averile şi familliele. Asemenea publicaţiĭ făcusseră şi Consuliĭ către supuşiĭ lorŭ, înainte de plecare.

Arnăuţimea ce se afla în Capitală, vĕḑândŭ că nu li se maĭ dă lefurile, căcĭ încetasse respunderea contribuţiunelor către Fiscŭ, reclamaŭ dela Boierĭ cu ameninţărĭ drepturile lor. [1])

Eată cum descrie unŭ marturŭ ocularŭ aspectulŭ Capitaleĭ în acelle ḑille de spaimă generală.

„Locuitoriĭ alergaŭ uimiţĭ pe strade, uniĭ cu bagajele în spinare, alţiĭ încărcândŭ în carre familliele spre a fugi, alţiĭ transportândŭ în Monăstirĭ şi pe la hanurile celle maĭ sigure lăḑile cu averea lorŭ. Prăvăliele comersanţilorŭ şi casele boierilorŭ eraŭ închise; stradele eraŭ pline de trăsurĭ cu bagaje, copiĭ şi femeĭ; pâinea şi carnea lipsea, căcĭ tóte isnafurile încetasseră lucrulŭ lorŭ; banĭ nu se maĭ găsea; mulţĭ eraŭ siliţĭ a vinde obiecte de mare preçŭ, pe care le cumpăraŭ Evreiĭ şi Armeniĭ pe nimicŭ. Capitala, cu uă populaţie de 90 miĭ locuitorĭ, părea pustie; pe strade se vedeaŭ numaĭ vagabonḑĭ, carĭ âmblaŭ dupĕ pleaşcă, cu tótă străşnicia luĭ Savva.

„Evreiĭ, Armeniĭ, şi parte din neguţătorĭ şi meseriaşi, lipsiţĭ de mijlóce, se închissesseră prin Monăstirĭ, unde şedeaŭ grămădiţĭ cu familliele lorŭ, sub corturĭ de rogojinĭ, în prada fómeĭ ş'a friceĭ; ceĭ cu avere fugeaŭ, uniĭ pe la Monăstirile duprin prejurulŭ Bucureştilorŭ, alţiĭ pe la moşiĭ, ceĭ maĭ mulţĭ pe la oraşele de sub munţĭ şi în Austria.

„Adaugă la această asprimea timpuluĭ, unŭ timpŭ frigurosŭ, cu zăpadă, vênt şi plóie; drumurile eraŭ desfundate şi pline de cette de vagabonḑi, carĭ prădaŭ pe căllătorĭ; din acestea lectorulŭ îşĭ póte face uă idee slabă de suferin-

[1]) Cioranulu, pag. 39.

ţele nenorociţilorŭ locuitorĭ aĭ capitaleĭ, carĭ creḑĕnd a scăpa d'unŭ rĕŭ, dideaŭ peste altulŭ maĭ mare. [1])

Boieriĭ, marĭ şi micĭ, carĭ eraŭ siliţĭ sĕ şéḑă în Capitală, trimisseră familliele lorŭ în Transilvania; iar eĭ remasseră în Bucureştĭ, unde se credéŭ în siguranţă; şi fiind că se teméŭ de urgia luĭ Tudor, rugară pe Episcopul Ilarion ca să iasă înaintea luĭ Tudor la Samurcăşeştĭ, unde tăbărăsse în nóptea de 15 Martie; şi prin influinţa luĭ morală ce avea asupră'ĭ, sĕ'ĭ împace cu Tudor; căcĭ se respăndisse vorba că Tudor a făcut jurămăntŭ să jertfească pe altarul patrieĭ măcar 12 boieri din protipendadă.

De şi Ilarion combăttu asemenea sgomotŭ falşŭ, boieriĭ însă, care cunoşteaŭ şi faptele lorŭ şi mînia luĭ Tudor, stăruiră într'atâtŭ de Ilarion, în câtŭ acesta se decisse a le face pe placŭ, cu speranţa póte că şi boieriĭ într'uă ḑi vor fi mână de ajutor luĭ Ilarion în vre-uă împrejurare delicată; precum, de esemplu, allegerea de Mitropolitŭ, visul de aurŭ allŭ unuĭ căllugărŭ ambiţiosŭ ca Ilarion.

Ilarion plecă la Samurcăşeşcĭ, pe unŭ timpŭ fórte urâtŭ, în caretta sa cu patru telegarĭ, şi însoçitŭ numaĭ de credinciosulŭ seŭ grămăticŭ [2]), care ţinea într'uă legătură unŭ patrafirŭ şi unŭ molitfelnicŭ.

După multă silinţă ce 'şĭ dette a convinge pe Tudor despre tristele urmărĭ alle unuĭ *olocaustŭ* de felulŭ acesta, Ilarion fu norocitŭ a 'lŭ întórce dela hotărârea ce într'adevărŭ luasse, d'a tăia adică câţĭ-va boieri cu barbă, ca *pildă pentru urmaşĭ.* [3])

---

[1]) Lettres sur la Valachie, écrites de 1815—1821, par F. A. R. Paris, 1821, — pag. 142—146.

[2]) D. Niculae Popescu, dela Muşeteştĭ.

[3]) Veḑĭ Nota No. LIX.

CAPITOLU XX.

Intrarea luĭ Tudor în Bucurescĭ.

In ḑiua de 16 Martie, Tudor sosi cu oştirea sa la Bolintinul din valle, şi tăbarî aci ca să poposéscă de năméḑĭ; de aci ellŭ dette uă proclamaţie către locuitoriĭ din Bucureştĭ, pe care o trimisse, înaintea sosiriĭ sélle, cu unŭ omŭ credinciosŭ [1]), dupĕ care porni şi parte din oştire cu ordınŭ a tăbărî în câmpia de la Cotrocenĭ, ş'a aştepta acolo sosirea sa.

In acea proclamaţie Tudor ḑicea: că drepturile strămoşeştĭ fiind nimicite de Domniĭ Fanarioţĭ, în unire cu Boieriĭ, şi jafurile lorŭ ne-maĭ putênd fi sufferite, aŭ silitŭ poporulŭ a se scula spre a le redobândi; că sĕ află subt arme uă óste de 16 miĭ Românĭ, cariĭ aŭ coprinsŭ districtele de peste Oltŭ până la Argeşŭ şi Teleormanŭ, intărindŭ Monăstirele celle strategice; că uă arripă se va întinde pe sub munţĭ pâna la Focşanĭ, iar uă mare parte se află la Bolintin, din care s'a trămisŭ şi la Cotrocenĭ, unde va veni şi ellŭ cu restulŭ oştiriĭ; că apoĭ se va strânge tótă ţerra, asceptândŭ acolo pe trămişiĭ Porţiĭ carĭ aŭ să cercetese jalnica lor stare, şi să facă dreptate;

[1]) Ipătescu assigură, în nota sea, că cu citirea proclamaţiiloru era însărcinatŭ Ioniţă Creţescu, ce-'ĭ ḑicea şi Ortopanŭ, (fiind înalt şi corpolentŭ), şi despre care am menţionat în biografia luĭ Tudor.

că de şi încă de la 8 Martie însciinţasse pe Boierĭ a-'ĭ trămite din tóte clasele societăţiĭ câte unŭ represintantŭ, dar cu mirare vedè că nu s'a făcutŭ nimicŭ; prin urmare i sfătuesce pe toţĭ a se grăbi să-'ĭ deà respunsŭ înscrisŭ décă voescŭ şi eĭ binele ţĕrreĭ, după cum îlŭ voescŭ toţĭ locuitoriĭ duprin districte; căcĭ orĭ-cine va fi contrariŭ voinţeĭ poporuluĭ, va fi consideratŭ ca inamicŭ allŭ poporuluĭ; iar ceĭ ce se vorŭ uni cu poporulŭ, se vorŭ bucura de folósele ce vor nasce din acéstă mişcare. [1])

Inainte d'a sosi în Bucureştĭ, Tudor se înţelessese cu Savva, prin ómeni séĭca sĕ liniscéscă spiritele tulburate de venirea sa în Capitală; astfel că, în preḑiua sosiriĭ luĭ Tudor, Sava se preâmblă cu Arnăuţiĭ sĕĭ pe tóte stradele, assicurândŭ popórulŭ că din partea oştiriĭ luĭ Tudor nu se va întâmpla nicĭ uă neorânduială; ci să-'şĭ caute fiecare fără grijă de ocupaţiele sélle; iar ellŭ, (Sava) dupĕ datoria ce 'ĭ e impusă, va priveghia singurŭ la manţinęrea buneĭ ordine; în fine, ordonă ca a doua ḑi să fie tóte prăvăliele înschise. [2])

Tudor, sosindŭ în Bucureştĭ în ḑiua de 16 Martie către séră, trasse d'a dreptulŭ la Cotrocenĭ, unde aşeḑă tabăra oştiriĭ, care se urca atuncĭ la vre-uă cincĭ miĭ de ómenĭ [3]); afară de corpulŭ de Arnăuţĭ alŭ luĭ Prodan şi Machedonski, care se urca la vre-uă 500 de inşĭ. [4])

Acéstă oştire se mări treptatŭ prin volintiriĭ ce soséŭ rândurĭ rândurĭ, cu căpitaniĭ ce-'ĭ recrutaŭ [5]); căcĭ mare parte remassesse pe la locurile însemnate de Tudor în proclamaţia sa de la 16 Martie. Acéstă oştire era numită de Tudor, în proclamaţiele sélle, *adunarea poporuluĭ*, adică represintanţĭ aĭ plugarilorŭ, carĭ veneaŭ să susţie,

[1]) Veḑĭ Nota LVIII.

[2]) Laurençon, pag. 73.

[3]) Raybaud, pag. 202.

[4]) Kiriak Popescu, locu citatŭ.

[5]) După încredinţarea bătrînilorŭ Pandurĭ de peste Oltu ce aŭ figuratŭ în acea oştire, şi carĭ trăescŭ; precum Ion Drăgulicĭ din Cernovoşanĭ, Dumitru Căţelŭ din Cerneţĭ, Niculcea Bălănescu din Pestriţa, districtulŭ Mehedinţĭ etc

cu arma în mână, drepturile şi scutirile reclamate de Tudor la înalta Pórtă în numele poporuluĭ,

Tudor intră călare în Bucureştĭ, în ḑiua de 17 Martie, pe bariera poduluĭ Caliţiĭ, în fruntea a uă mie [1]) de pandurĭ, mândriĭ ca braḑiĭ, şi cea maĭ mare parte Gorjanĭ şi Mehedinţenĭ, renumiţĭ pentru curagiulŭ şi statura lorŭ. Aceştĭ pandurĭ eraŭ urmaţĭ de arnăuţiĭ luĭ Machedonski, ce eraŭ toţĭ călărĭ. La drépta luĭ Tudor era unŭ preotŭ cu crucea în mână; la stânga luĭ, Locotenentulŭ sĕŭ, Theodorŭ Macedoneanu. Unŭ căpitan de pandurĭ purta steagulŭ, care era de mĕtasse, culóre albastră, şi cu ciucurĭ tot de mĕtasse, culorile naţionale.

Acestŭ stégŭ, care s'a aflatŭ până acum în possessiunea D. maior G. I. Cacaleţénu, din Craiova (fiiulŭ Cacaleţénuluĭ, capulu tunarilor din óstea luĭ Tudor) este lungŭ ca de duoĭ metriĭ, şi latŭ d'unŭ metru şi jumĕtate.

Pe colţulŭ de sus din drépta stéguluĭ, este zugrăvitŭ în picióre sântul Theodor Tiron, patronulŭ liberatoruluĭ nostru; pe colţulŭ de sus, din drépta stéguluĭ, se vede sântul martirŭ Gheorghe, patronulŭ militarilor. In mijlocŭ este sânta treime; de desubt, acvila cu crucea în pliscŭ, şi crucea între duoĕ ramure de măslinŭ, legate cu bandelettă rosă. De ambele părţĭ alle acvileĭ, sunt următórele versurĭ, cu slove aurite:

Tot norodulŭ românescŭ	Pre tine te proslăvescŭ
Troiţă de o fiinçă [2])	Trimite'mĭ ajutorinçă,
Puterea ta cea mare	Şi 'n braçulŭ teŭ cellŭ tare,
Nădejde de dreptate	Acum sĕ am eŭ parte.

In fine, subt aceste versurĭ, este scrisă data:

1821 Ghenarie . . . [3]).

Tudor, ţiind în mână o pâine mare, simbolŭ de îmbelşugare [4]) se îndreptă spre podulŭ Beiliculuĭ, ca să mérgă

[1]) După cum assicură Dragulicĭ. — Raybaud ḑice că eraŭ ca la 2000; pag. 202

[2]) Rumptŭ.

[3]) Idem. — Veḑĭ *Pressa* dela 20 Sept. 1873 — Acestŭ stégŭ s'a dăruitŭ Muzeuluĭ de D. Cacaleţénu.

[4]) Filimon, vol. II. pag. 101 — Ponqueville, pag. 404 — Laurençon, pag. 74 şi 75.

la Monăstirea Radu-Vodă, unde voia să se instalese; dar podulŭ de peste Dâmboviţă, din acea direcţiune fiindŭ stricatŭ într'adinsŭ de Sava, cum assicură Dărzeanu [1]), Tudor fu silitŭ a se îndrepta spre Curtea veche, şi de aci spre Mitropolie.

Mitropolia era occupată de arnăuţiĭ luĭ Sava, carĭ, la vederea pandurilorŭ, până a nu urca acestia dealulŭ Mitropolieĭ, descărcară în vêntŭ câte-va puşcĭ şi pistóle; Tudor, ca să evite unŭ conflictŭ nefolositorŭ, ordonă să deschidă porţile caseĭ Brâncoveanuluĭ de sub Mitropolie, unde se şi instală, puindŭ strejĭ pentru paḑă. [2])

Timpulŭ era frumosŭ. Atâtŭ pe stradele pe unde trecusse Tudor, cum şi pe dealulŭ Mitropolieĭ, eraŭ grămădiţĭ mulţime de privitorĭ curioşĭ; eĭ veneaŭ sĕ admire pe Slugerulŭ Tudor Vladimirescu şi pe panduriĭ luĭ, carĭ însuflaŭ încredere şi bucurie; poporulŭ presimţia că acea mişcare avea a face epocă în analele ţĕrriĭ, epocă de regenerare; din acéstă causă îl şi priimi poporul pe Tudor cu acclamărĭ entusiastice.

La treĭ ore dupĕ amiaḑĭ, căpitaniĭ luĭ Tudor percurseră Capitala, citindŭ pe la respântiĭ proclamaţiunea scrisă de la Bolintinĭ; iar preoţiĭ întonaŭ cântărĭ bisericeştĭ, urmate de descărcăturĭ de arme. [3])

Apoĭ se orînduiră strejĭ pe la tóte locurile unde trebuinţa cerea. [4])

In ḑiua sosiriĭ sélle, Tudor viḑită pe Spătaru Băleanu [5]), şi pe Manole Gugiu lipscanul [6]).

[1]) Trompeta No. 657.

[2]) Dărzeanu, loc. cit. — Dragalicĭ assicură că la uşa luĭ Tudor paḑia panduriĭ Utleanuluĭ, iar ellŭ fu pusu de sentinela la perdéua luĭ Tudor, cât a şeḑutŭ acesta în casa Brâncoveanuluĭ.

[3]) Laurençon, pag. 74 şi 75.

[4]) Cuvêntulŭ de ordine din acea nópte a fostŭ . . . Mitropolia. In genere cuvîntul de ordină era nume de oraşe şi de monăstirĭ, precum, Motru, Tismana, etc; Têrgovişte, Mehedinţĭ, Têrgu Jiuluĭ, Cerneţĭ, Craiova, etc.

[5]) Pe care Tudor îllŭ respecta cu deosebire.

[6]) Gugiu era strânsŭ legatŭ cu Tudor, care fussesse şi hotarnicŭ allŭ moşieĭ Baia de aramă, ce aparţinusse luĭ Manole Gugiu. Despre această visită a luĭ Tudor la ḑissele persóne, ne-aŭ assiguratŭ atât famillia Gugilor, cât şi alţĭ bătrânĭ de încredere.

In acea séră se dette ordinŭ a se stinge luminele maĭ de vreme; iar pe la 8 ore se audiră descărcăturĭ de arme, fără glónțe, carĭ ținură ca unŭ cuartŭ d'oră [1]. Toțĭ credură că Panduriĭ s'aŭ încăeratŭ cu Arnăuțiĭ luĭ Sava; nu era însă de cât uă simplă sfidare reciprocă, fără triste resultate; a doua-di Pandurii se plimbaŭ cu Arnăuțiĭ pe stradele capitaleĭ, ca nisce bunĭ amicĭ [2].

Sava și Tudor, de și nu aveaŭ deplină încredere unul într'altul, eraŭ silițĭ a se menagea în interesul causeĭ ce apăra fie-care: unulŭ, patria; altul, pe Callimah.

Boieriĭ, cu Mitropolitul în frunte, veniră a se închina luĭ Slugerul Tudor, pe care îllŭ trataŭ ierĭ ca *tâlharŭ;* adĭ eraŭ silițĭ a'lŭ considera ca *capŭ allŭ Statuluĭ*, până le va veni bine a'lŭ trata iarășĭ ca rĕsvrătitorŭ.

Tudor priimi pe Boierĭ cu bună-voință, dându-le respectul cuvenitŭ ca unor Caimacamĭ; și 'ĭ consiliă a'ĭ da totŭ concursulŭ, sculare poporuluĭ fiindŭ pentru binele tuturorŭ. Boieriĭ se supusseră forçeĭ majore.

A doua-di, Arnăuțiĭ și Pandurii din óstea luĭ Tudor vindeaŭ obiecte preçióse pe stradele capitaleĭ, [3] precum șalurĭ, blânĭ, giuvaerurĭ, vestminte scumpe etc., luate cu sila dela fugarĭ și proprietarĭ, în drumulŭ lorŭ dela Craiova la Bucureștĭ [4], rupânduse bande din óste, carĭ se abătéŭ din drumŭ pentru asemenea sfîrșitŭ [5].

Laurençon dice că a cumpătat însușĭ, cu preçiŭ dela

[1] Iar nu uă di ș'uă nópte, cum susține D. Maiorŭ Papazoglu, în biografia sântuluĭ Dumitru Bassarabov, fóie volantă.

[2] Laurençon, pag. 74. Fotino, pag. 52, dice că împuscăturele aŭ ținut uă óră.

[3] Colonel Voinescu (op. cit., pag. 138,) susține că asemenea vêndărĭ se făceaŭ chiar la pórta caseĭ Brâncoveanuluĭ, unde staționa Tudor; ceea ce e cu greŭ credut, în vederea proclamațiilor ș'a ordinilor severe din partea luĭ Tudor, cum și a maĭ multor esemple, tăindŭ și spânzurând pe jefuitorĭ.

[4] Atuncĭ s'a predat și vestita bibliothecă a Brâncoveanuluĭ dela moșia sa Mogoșóea.

[5] D. Dumitru Columbénu dela Vladimirŭ assigură că, pe când Tudor s'apropia de Slatina, unŭ negustorașŭ veni să se plêngă la dênsulŭ că Pandurii 'ĭ aŭ luatŭ callu dela trăsură, și l'a lăsatŭ cu marfa în drumŭ. Cercetând, se află callulu la unŭ Pandurŭ, pe care Tudor îlŭ bătu singurŭ cu *măciuca sa de tuciu, ce avea gloduri de ferŭ,* (pe care o possedă adĭ D. Pojorénu dela Gorjiŭ), încât îl lăsă lungitŭ; iar callulŭ îl înapoiă bietuluĭ negustorașŭ.

40 până la 50 de leĭ, şalurĭ, în valóre dela 1200 până la 1500 leĭ [1]). Lipsa totală de numerarŭ, încetarea daraverilorŭ, comersanţiĭ şi industrialiĭ fiind siliţĭ a închide prăvăliile s'a ascunde marfa, uniĭ ca s'o apere de jafŭ, alţiĭ ca să pótă fugi, favorisară pe Evreĭ a cumpăra obiecte de mare valóre cu scădământ de 95 la sută [2]). D'atuncĭ se vede că s'aŭ îmbogaţitŭ mulţĭ Evreĭ, aĭ cărora urmaşĭ jócă adĭ rolul de marĭ banchierĭ în România.

Asemenea urmărĭ din partea uneĭ oştirĭ neregulate cu anevoe se puteaŭ înfrâna, cu tótă asprimea ordinelor luĭ Tudor; maĭ allesŭ că dările către Statŭ încetând nu 'lĭ se putea plăti regulatŭ lefurile; apoĭ mulţĭ se inrolasseră pentru pléşcă, credĕndŭ timpul opportun spre a se înavuţi, saŭ a se despăgubi de jafurile ce încercasseră şi eĭ din partea impiegaţilorŭ abusivĭ; apoĭ şi aceştia totŭ prin jafurĭ se silisseră a scóte întreitŭ baniĭ daţĭ pentru luarea funcţiilorŭ, ce se vindeaŭ pe façă, fără scrupulŭ, fiind unŭ venitŭ personalŭ allŭ unorŭ ministriĭ dupe atuncĭ, toleratŭ prin obiceiŭ.

Tudor luă următórele măsurĭ salutariĭ încă din diua sosiriĭ sélle:

Dette ordine severe Pandurilorŭ şi Arnăuţilorŭ ca să se ferească de jafurĭ şi de neorânduelĭ, sub pedépsă de mórte.

Pusse sentinelle în tóte părţile, pe la barierele capitaleĭ, cum şi afară din capitală, spre Colintina, spre Băneasa, şi spre Giurgiu (la Copăcenĭ) cu scopŭ d'a împiedeca fuga boierilorŭ cu care voia a se servi, ca d'unŭ instrumentŭ, pentru realisarea planuluĭ sĕŭ, şi d'a putea lua ştire la timpŭ când vor trece Turciĭ în ţérră, saŭ când Greciĭ şi Arnăuţiĭ ar cugeta să'l atace fără veste [3]).

Dupĕ câte-va dille de la sosirea sa în Bucureştĭ, Tudor priimi de la Solomon uă scrisóre, prin ştafetă, în care

[1]) Laurençon, pag. 76.
[2]) Ponqueville, pag. 405.
[3]) Dîrzeanu, Trompeta No. 657, 659 şi 660.

i se. comunica uă proclamaţie priimită de la Dervisch-Paşa din Vidin, însoţită de altă proclamaţie a Caimacamuluĭ Samurcaşu, ce anunţa intrarea oştirilor turceşcĭ în Principate, dacă nu va depune armele îndată, şi nu se va arăta supusŭ Sultanuluĭ. Tudor i rĕspunse ca sĕ le promiţă Turcilor că sĕ vor preda toţĭ, déră maĭ târḑîŭ; Solomon însĕ să nu sĕ predea de locŭ; şi intrândŭ Turciĭ, ellŭ să se tragă în Monăstirile de sub munţĭ, carĭ eraŭ întărıte cu ostenĭ şi cu zaherelle, tocmaĭ pentru acestŭ sfîrşitŭ.

După câte-va ḑille, iar primi Tudor altă scire de la Solomon, că a sositŭ de la Vidinŭ Medelnicerulŭ Ión Poroinénu, ataşiatŭ pe lângă Samurcaşŭ, cu scrisorĭ din partea Paşeĭ şi à Caimacamuluĭ, şi însoţitŭ de douĕ Agale turceşcĭ; în acelle scrisorĭ Paşa şi Caimacamul assiguraŭ pe Solomon cu jurămêntŭ, iar Poroinénu era însărcinatŭ a 'lŭ assigura chiar cu înscrisŭ, că dacă se va preda cu toţĭ ostaşiĭ seĭ, Pórta i va da un rangŭ mare, şi ellŭ va fi liberŭ. Solomon le rĕspunse ca să se înţellégă d'a dreptul cu Slugerulŭ Tudor Vladimirescu, căpetenia luĭ, şi guvernator al ţĕrriĭ; căcĭ ellŭ a făcutŭ jurămêntŭ de credinţă către ţérră şi către Tudor, pe care nu 'lŭ póte călca. Trimişiĭ se întórseră la Vidin fără nicĭ un resultatŭ [1]).

[1]) Solomon, op. cit. pag. 17—18. — Acea operă, tipărită în Craiova la 1862, şi pe care o recomandăm amatorilor, se află de vênḑare la libraria Socek et Comp.

CAPITOLU XXI.

Boierii approbă insurecţiunea.

Tudor, urmând consiliulŭ luĭ Ilarion ş'al Brâncovénuluĭ, recunoscu guvernul provisoriŭ, cu óre-carĭ micĭ modificărĭ în personalŭ; înlocui adică pe Boieriĭ fugiţĭ cu boieriĭ ceĭ maĭ patrioţĭ din ceĭ rĕmaşĭ, şi lăssâ pe toţĭ ceĭ-alţĭ în posturile lor respective [1]; iar elŭ rĕmasse capul puteriĭ esecutive, guvernândŭ ţérra în unire cu boieriĭ; numi apoĭ ispravnicĭ în maĭ multe judeçe din România mare; pusse la calle pentru strângere de proviantŭ, de volintirĭ şi de banĭ, spre a îndestulla şi complecta oştirea de la Cotrocenĭ şi din Monăstirile de peste Oltŭ, ce avéŭ a servi de cetăţĭ de apărare. A se servi cu boieriĭ pentru realisarea scopuluĭ sĕŭ naţionalŭ, era din partea luĭ Tudor un actŭ de înaltă politică: pe de uă parte, ellŭ da mişcăriĭ prin acésta sancţiunea legalităţiĭ, făcêndŭ pe boierĭ solidarĭ

[1] Veḑĭ proclamaţia luĭ Tudor de la Nota No. LVIII. Veḑĭ şi Nota Divanuluĭ din 28 Martie către aghenţia austriacă, privitóre la înrolarea Românilorŭ în oştirea luĭ Tudor, şi pe care înrolare, ḑicŭ boieriĭ, nu o potŭ împiedeca, acésta fiindŭ de attribuţia puteriĭ esecutive; iară eĭ caută numaĭ trebile politicescĭ.

Acéstĭ Notă e subscrisĭ de Mitropolitul, de Episcopulŭ Buzeuluĭ şi al Argeşuluĭ, şi de boieriĭ Istrate Creţulescu, Grigorie Bălleanu, Mihail Manu, Iordake Slătinénu, Nicolae Golescu şi Grigorie Rallea; pe lângă carĭ maĭ figuraŭ Scarlat Grădiştênu, Fotake Stirbeiŭ, Alesandru Filipescu (Vulpe) şi Nenciulescu, carĭ, ḑice Dârzénu, faceaŭ şi eĭ parte din Divanul luĭ Tudor. — Veḑĭ acea notă în condica No. 123 din Arhiva Statuluĭ, pag. 195, verso.

cu mișcarea poporuluĭ; pe de alta, însufla încredere Națiuniĭ, deprinsă de secolĭ a privi pe boierĭ ca guvernanțĭ de dreptŭ, și ca ómenĭ de ordine și de stabilitate, par excellence.

Locuitoriĭ capitaleĭ, luminațĭ în fine despre intențiunile patriotice alle luĭ Tudor, care pussese în jocŭ capul sĕŭ pentru salvarea patrieĭ, începură a-'lŭ considera, ca și locuitoriĭ satelor, de liberator al némuluĭ românescŭ, și ca Domnŭ prin voința luĭ Dumnedeŭ și a poporuluĭ. După unŭ secolŭ de grelle suferințe, suptŭ unŭ regimŭ de corupțiune și umilire, Dumnedeŭ se îndura în fine d'acestŭ poporŭ martyrŭ, și 'ĭ trimitea un Moise, ca odinióră Ebreilor în robia Faraonilor, ca sĕ-lu scape din ghiarele Fanarioților.

Toțĭ ceĭ năpăstuițĭ și jefuițĭ allergaŭ la Domnu Tudor ca la un liberator și părinte. Domnu Tudor recomanda Divanuluĭ reclamele lorŭ, cu apostile scurte și pline de bunŭ simțŭ; iară Divanul, care șcia că Slugerul Tudor è susținutŭ de poporul întregŭ, în numele căruia vorbia și lucra, esecuta îndată ordinile șefuluĭ Statuluĭ; și după essemplul lorŭ, ispravniciĭ satisfăcéŭ și eĭ îndată legitimile cererĭ alle cellor năpăstuițĭ. Astfel Tudor inaugurâ erra dreptățiĭ ș'a legalitățiĭ.

Domnul Tudor nu se mulțumi a se servi de boierĭ numaĭ ca d'un instrumentŭ pentru esecutarea ordinilor privitóre la affacerile Statuluĭ, și la ușurarea poporuluĭ; voi a'-ĭ face patriоțĭ fără voea lor; pentru acestŭ sfîrșitŭ le recomandă câte-va acte de patriotismŭ, cu carĭ nepoțiĭ acellor boierĭ s'ar putea fălli adĭ, dacă alte acte posteriore nu ne ar încredința că actele în cestiune fură făcute maĭ multŭ de frică de câtŭ de amorul de patriĕ.

La 18 Martie, boieriĭ adressară împĕratuluĭ Russieĭ uă petițiune în care justifica insurecțiunea, ca provocată de împilările și jafurile Domnilor Fanarioțĭ, ce adussesseră la desperație pe bieții sătenĭ de peste Oltŭ, multŭ maĭ apăsațĭ de câtŭ ceĭ-l-alțĭ plugarĭ din celle-l-alte districte; eĭ maĭ adăogaŭ în acea petițiune că, deși boieriĭ aŭ făcutŭ

totulŭ spre a liniști rescóla, însĕ contra națiunii întregĭ nu puteaŭ lupta; că, în urma acesteĭ tulburărĭ, Turciĭ vor năvăli fără îndoélă în țérră; prin urmare rugaŭ pe protectorul Românilor a da ordine oștiriĭ rusești sĕ intre în Romănia, spre a o scăpa de iataganul Turcilorŭ; și să-ĭ assigure din nuoŭ privilegiile și drepturile sélle, conformŭ promisiunilor date Românilor, în resbelul trecutŭ, de către generalul Mihelson [1]).

A doua-ḑi dupĕ acestŭ actŭ patrioticŭ, adică la 19 Martie, Mitropolitulŭ dette din partea boierilor uă publicație către locuitoriĭ capitaleĭ, prin care le anunța că, cu venirea luĭ Domnu Tudor în Bucureștĭ, administrația Divanuluĭ a încetatŭ; și toțĭ sĕ cunóscă pe viitor pe Domnu Tudor ca guvernator al țĕrriĭ. Tot d'odată Mitropolitulŭ anunța plecarea sa.

Pe cândŭ Mitropolitul încărca bagajele sélle, cum și sfintele vase, și chiar móștele sfîntuluĭ Dumitru, și dupĕ essemplul sĕŭ se găteaŭ de plecare și Episcopiĭ și Boieriĭ ceĭ marĭ, poporul, aflândŭ acésta, allergă grămmadă la Mitropolie și pusse sentinelle ca se împedece plecarea Mitropolituluĭ [2]).

Astŭ-felŭ Mitropolitul, Episcopiĭ și Boieriĭ rĕmasseră iar în țérră, ca să dea concursul luĭ Tudor.

Uniĭ susținŭ că acésta ar fi fostŭ uă intrigă din partea luĭ Sava și a luĭ Ipsilanti, ca se împiedice Divanulŭ a nu suscrie propunerile luĭ Tudnr, pe carĭ, dacă Pórta le-ar fi întăritŭ, Callimahŭ, patronul luĭ Sava, nu maĭ putea deveni Domnŭ, iar Greciĭ ar fi perdutŭ speranța la tronul Românieĭ [3]).

Noĭ credem înse că prefăcuta plecare a Mitropolituluĭ a fostŭ un jocŭ politicŭ, șoptitŭ de Tudor, ca să se pótă adică justifica stîlpiĭ țĕrriĭ și stîlpiĭ bisericiĭ în ochiĭ

[1]) Veḑi Nota No. LX.
[2]) Filimon, op. cit. vol. II. pag. 101.
[3]) Cioianul pag. 47 — Dârzĕnu, Trompeta No. 659 — Fotino, pag. 53.

Rușilor și aĭ Turcilor, că de *nevoe* aŭ participatŭ la mișcare, fiindŭ *siliți de poporŭ* a se pune în capul mișcăriĭ.

La 20 Martie, Tudor dette altă proclamație către locuitoriĭ din Bucurescĭ, prin care arăta că scopulŭ mișcăriĭ este redobândirea privilegiilor țĕrriĭ și încetarea jafurilor Fanarioților; promitea uitarea cellorŭ trecute; chiema pe toțĭ boieriĭ la unirea cu poporul; îĭ îndemna a se face demnĭ de stremoșiĭ lorŭ, carĭ le aŭ lăsatŭ uă patrie, și a conlucra cu poporul pentru redobândirea drepturilor usurpate; iar ceĭ ce vor lucra împotriva acesteĭ mișcărĭ de folosŭ obștescŭ, aceia vor fi aspru pedepsițĭ; în fine, spre a se cunósce adevĕrațiĭ fiĭ aĭ patrieĭ, ordona ca toțĭ ceĭ ce approbă mișcarea se subscrie formularulŭ de jurămêntŭ ce se allătura pe lângă acea proclamație [1]).

Totŭ cu data din 20 Martie, Tudor adressa către orășaniĭ și săteniĭ din judeçe, de tóte treptele, uă altă proclamație, în care, după ce le esplica causele ridicăriĭ poporuluĭ, care l'a silitŭ a se pune în fruntea luĭ, le promitea că, de vor fi respinse acelle drepturĭ de aceia dela carĭ s'aŭ reclamatŭ, apoĭ le va susține ellŭ cu armele în mână; că poporul va trage marĭ folóse din acelle drepturĭ; că jafurile vor înceta; că mulțĭ patrioțĭ boierĭ aŭ aprobatŭ mișcarea, și că acum i daŭ concursul; că ellŭ a recunoscut guvernul legal, cu care lucrésa; că poporul urmésă a respecta autoritatea; că ceĭ ce se credŭ în stare a purta arma, să vie sub steagurĭ, unde vor servi patria pentru binele eĭ, iar nu pentru în parte folóse; iar ceĭ ce nu se simtŭ în stare a lua armele, să plătéscă dările către Vistierie, pe carĭ anume le specifică, înlesnind oștiriĭ provisiunile necessariĭ; și cu acelle producte se vor scădea din dările lor către Vistierie [2]).

Boieriĭ, marĭ și micĭ, ce se aflaŭ atuncĭ în capitală, în

[1]) Veḑĭ Nota Nota LXI.

[2]) Nota No. LXII.

NB. Tóte actele emanate dela Guvernŭ eraŭ suscrise de Boierĭ, ca Caimacamĭ; iar Tudor suscria în josul semnăturelor lor *„comandir generalŭ alŭ adunări noroduluĭ,“* după încredințarea D. P. Poenaru.

numĕr ca la vr'o 57, detteră luĭ Tudor, la 23 Martie, *uă carte de adeverire*, prin care recunoşteaŭ că mişcarea, în capul căria se pussese, este folositóre ţĕrreĭ; din care causă liberatorul Slugerŭ a fost priimitŭ şi de locuitoriĭ capitaleĭ, ca de tótă ţérra, cu braçe deschise. Boieriĭ întăréŭ prin jurămêntŭ acea carte de adeverire, legându-se prin acésta a nu lucra contra vieçeĭ luĭ Tudor, nicĭ contra mişcăriĭ, ci a'ĭ da concursulŭ sinceramente la tóte măsurile de folosŭ obştescŭ; iar lucrând din contra, se atragă asupră-le urgia cerésca şi urgia poporuluĭ, pedepsindu-se dupĕ tótă asprimea legilor [1].

In fine, la 27 Martie, Boieriĭ adressară şi către Pórtă uă petiţiune din partea întreguluĭ poporŭ, în care arăta că a sositŭ Tudor în capitală cu mulţime de săteni; că acestia s'aŭ ridicatŭ nemaĭ putênd suferi jafurile din trecut, şi cereaŭ redobândirea drepturilor strebune, călcate şi nimicite, nu de către boierĭ, cum credea poporulŭ, ci de Domniĭ fanarioţĭ, pe carĭ *de nevoe* boieriĭ i ascultaŭ, însă aŭ protestat contra faptelor lor orĭ de câte orĭ puteaŭ; intervenind dar la Inalta Pórtă în favórea poporuluĭ, alle cărora drepte plângerĭ le approbă, Boieriĭ o ruga fierbinte a le da voie să'ĭ arate pe largŭ tóte acele suferinţe şi pierderĭ de privilegiĭ alle ţĕrreĭ; ş'a lua Inalta Pórtă, ca tot d'auna, sub protecţia sa acestŭ poporŭ nenorocitŭ, ce necontenit a fostŭ credinciosŭ Inalteĭ Porţĭ. Prin acésta va da Inalta Pórtă satisfacere legitimelor sélle cererĭ [2].

Cu acéstă petiţiune se trimisse unŭ óre care Borănescu [3], calemgiŭ (contabilŭ) la Visterie; ellŭ fu opritŭ de Paşa dela Silistra, care 'lŭ ţinu acolo până la venirea luĭ Grigore Ghica în scaunulŭ Domnieĭ [4]; căcĭ Paşiĭ voiaŭ a se încredinţa maĭ întêiŭ, prin ómeniĭ lor, despre celle cuprinse în acea petiţiune, cum şi despre celle trimise de Tudor de peste Olt.

---

[1]) Nota No. LXIII.

[2]) Nota No. LXIV.

[3]) N. Ipătescu, în nota sa, ḑice că era Căminarul C. Borănescu Cîrnu, care şedea sub Radu-Vodă, ş'a căruia familie se adăpostia atuncĭ la M-rea Cernica; dar Fotino (pag. 92,) ḑice numaĭ *unŭ óre care Borănescu*.

[4]) Fotino, pag. 92.

CAPITOLU XXII.

Intâlnirea luĭ Tudor cu Ipsilanti la Colintina.

Să ne întórcem la Ipsilanti.

Ipsilanti sossisse la Colintina la 25 Martie [1]), adică în urma intrăriĭ luĭ Tudor în Bucurescĭ.

De şi i se preparasse pentru locuinţă cassa Brâncovénuluĭ, Ipsilanti nu voi să intre în Bucurescĭ, cu tótă stăruinţa Boierilor ş'a cellor ce'lŭ încungiuraŭ; nu pentru că acea casă era acum occupată de Tudor, dér pentru că nu se încredea îndestulŭ nicĭ în Tudor nicĭ în Sava [2]).

La 26 Martie, Ipsilanti priimi visita Mitropolituluĭ ş'a Boierilorŭ, carĭ se plânseră contra esceselor Arnăuţilor, rugăndu'lŭ a da ordine seriόse ca să încete acele neorânduele carĭ compromitéŭ causa Eterieĭ. Ipsitanti promisse a pune capătŭ rĕuluĭ, însă nu luá nicĭ uă măsură seriósă [3]). Ellŭ consiliă pe boieriĭ a institui uă comissiune pentru administrarea ţĕrreĭ, assigurându'ĭ că nu se va amestica în affacerile ţĕrreĭ; le comunică apoĭ părerea sa, care era d'a se retrage Boieriĭ la Câmpu-lungŭ, Ipsilanti la Têrgoviste şi Tudor la Pitescĭ, fiind astfel toţĭ la adĕpostŭ, şi maĭ apprópe de hotare, pentru orĭ ce eventualitate; şi d'acolo Divanulŭ să caute trebile ţĕrreĭ prin comitetulŭ

[1]) Filimon, pag. 122 — Fotino, pag. 62.
[2]) Laurençon, pag. 78 — Gervinus, pag. 188.
[3]) Fotino, pag. 64. — Dârzeanu, Trompeta No. 659.

ce va institui; iar Tudor și Ipsilanti vor putea astfel maĭ cu siguranță pregăti cele trebuinciόse pentru oștire, ș'a uni forçele lόr când trebuința va cere; în fine, Ipsilanti assigura pe Boierĭ că această mișcare își va da fructele sélle, Pόrta fiind silită a asculta cererile poporuluĭ; și că vor căpăta dreptulŭ d'a se guverna singurĭ, după legĭ făcute de represintanțiĭ Națiuniĭ [1].

Boieriĭ consimțiră, dar Tudor se opussè; ellŭ simțisse că Rușiĭ nu vinŭ; că Ipsilanti prin urmare, stabilindu-se în țérră, i va crea difficultățĭ façă cu Turciĭ; și că interesele țĕrreĭ i comandă a se allia cu Turciĭ contra Fanarioților, contra cărora să și ridicasse poporulŭ.

Tudor însă nu luă masca de odată; ellŭ lucra într'ascuns, până 'ĭ va veni bine să se declare pe façă contra Grecilor, carĭ prin faptele lor compromitéŭ mișcarea națională.

Presința luĭ Ipsilanti încuragiă pe Greciĭ din Bucureșcĭ a face uă manifestare în favόrea insurecțiuniĭ greceștĭ; adică a ridica și eĭ steagul libertățiĭ, dupĕ esemplul Grecilorŭ din alte localitățĭ.

Inițiativa acesteĭ manifestărĭ o luă unŭ arhimandritŭ grecŭ, anume popa Vasile, amicŭ allŭ luĭ Căpitanŭ Iordake; ea se făcŭ Duminecă dupĕ amiadĭ, în ḑiua de 27 Martie.

Processiunea plęcă din casa Beluluĭ [2], unde se sânțisse steagulŭ, și unde era cartierul luĭ Căpitanŭ Farmake; unŭ preotŭ în vestminte sacre ținea evangeliulŭ; entusiastul D. C. Aristia [3] ținea steagul [4], însoçitŭ d'unŭ vĕrŭ allŭ sĕŭ căntărețŭ, anume Al. Mimi, și d'unŭ june anume Atheneos; iar dupĕ eĭ urmăŭ ḑece Grecĭ cu săbiile scόse. Dupĕ ce căntară psalmulŭ „*Strelucit-a, Dόmne, lumina feçeĭ télle*, etc.“ întonară marseillesa luĭ Riga „*Aidețĭ*,

[1] Fotino, loc. cit. — Dâızeanu, łoc. cit. No. 659.

[2] Casa de lângă gimnasiul St. Sava, stıada Mogoșόeĭ, în faça stıadeĭ francese.

[3] Fostul professoıe de lımba fıancesĭ și cllenă înainte de 48, și tıaducatorul luĭ Omer.

[4] Steagul eıa întocmaĭ ca cel descıisu în altŭ Capitolŭ.

fiĭ aĭ Elladeĭ, etc. Mulţĭ curioşĭ urmaŭ processiunea, care, trecăndŭ pe din'aintea caseĭ Consululuĭ russŭ, se mări cu vr'uă 50 Eteriştĭ purtând stegulеçe, şi carĭ eşiră din curtea consulatuluĭ. Din M-rea Sântul Ión şi dela Zlătarĭ maĭ eşiră vr'uă treĭ-ḑecĭ de Eteriştĭ, tot cu stegulеçe, în felul steaguluĭ ce purta C. Aristia. Processiunea trecu pe dinnaintea caselor domneştĭ (ce eraŭ în faça theatruluĭ), apucă pe dinaintea caselor Cornesculuĭ, pe din dosul bisericeĭ Iene, pe lângă Colţea, şi pe la S-tu George; şi se opri la curtea veche, unde se făcu rugăciune, se cântă „*Salvă, Dómne, poporulŭ tĕŭ*“ şi sĕ descărcară în aerŭ maĭ multe focurĭ, numaĭ cu prafŭ, strigănd toţĭ *vivat libertatea!* In fine processiunea se înturnă pe uliça francesă (aḑi strada Carol); şi se opri la casa Belluluĭ, unde steagul fu infiptŭ pe pórta caselor, strigănd toţĭ Greciĭ, entusiaşmaţĭ:

„Si la porţile Bisançuluĭ“! [1])

Doctorul Cristaris, literatorŭ distinsŭ, care a sacrificatŭ tótă averea sa pentru causa eterieĭ, a înrolatŭ singurŭ mulţĭ volintirĭ cu spesele sélle [2]). Ellŭ fu unulŭ din ceĭ maĭ entusiastĭ şi onorabilĭ eteristĭ.

Ipsilanti aştepta ca Sava şi Tudor, după esemplulŭ Căpitanilor Iordake şi Farmake, ş'allŭ Boierilor, să vie să se puie sub ordinele sélle; vĕḑêndŭ însă că nicĭ unulŭ nicĭ altulŭ n'aŭ gêndŭ să i se închină, trimisse la Sava pe Lassanis, secretarulŭ sĕŭ intimŭ.

Lassanis împută luĭ Sava indiferinţa sa, si acesta i respunse câ causa eterieĭ este perdută fără concursulŭ Russieĭ; că oştirea russéscă n'a trecutŭ Prutulŭ, dupĕ cum Ipsilanti a promisŭ; că prin urmare Principatele, ca şi Grecia, fără ajutorulŭ Russieĭ, vorŭ fi espuse la resbunarea Turcilorŭ. Lassanis se sili a 'lŭ convinge că cabinetulŭ Russieĭ nu putea trimite oştire în Principate

[1]) După însăşĭ încredinţarea D. Aristia, care traesce. — Veḑĭ şi Fotino, pag. 73. — Filimon vol. II, pag. 134.

[2]) Raybaud, pag. 211 — Laurençon, pag. 79.

înainte de intrarea Turcilorŭ: căcĭ numaĭ printr'acésta Turciĭ arŭ da Russieĭ *pretestulŭ legalŭ* d'a interveni, ca călcătorĭ de tractate.

Sava, care n'avea încă se vede cunosciinţă de desaprobarea officială a mişcăriĭ luĭ Ipsilanti de către Alesandru allŭ Russieĭ, se decisse a se duce la Colintina, spre a presinta omagiele sélle capuluĭ insurecţiuniĭ grecescĭ; prin urmare, se prefăcu cu totulŭ devotatŭ intereselorŭ eterieĭ, rissipindŭ astfelŭ bănuelele ce Ipsilanti avea contra luĭ Sava [1]).

Ipsilanti invită şi pe Tudor în două rêndurĭ, prin căpitanŭ Iordake; dér Tudor refusă a se duce, temându-se de vr'uă cursă.

Sava, ca să-lŭ assigure despre bunele intenţiunĭ alle luĭ Ipsilanti, i propusse că remâne ellŭ ca ostagiŭ în tabăra luĭ Tudor; ast-felŭ numaĭ se decisse a merge şi Tudor la Colintina [2]), însoçitŭ de Episcopulŭ Ilarion.

Duca, unulŭ din comandiriĭ oştiriĭ luĭ Ipsilanti, propusse acestuia ca să ommóre pe Tudor; dér̆ă Ipsilanti se opusse, observându-'ĭ că n'are să se amestice în asemenea lucrurĭ; şi apoĭ, ommorând pe Tudor, adăogă Ipsilanti, perdemŭ pe Sava care e zălogŭ la Tudor.

— Cu atât maĭ bine, respunse Duca; scăpăm de amândoĭ, căcĭ amândoĭ sunt greŭ bănuiţĭ.

— Să nu ne grăbim, ḑisse Ipsilanti. Sava s'a căitŭ; póte se va căi şi Tudor; lesne ne scăpăm d'acesta când vom avea probe despre necredinţa luĭ [3]).

Astŭ-felŭ, mórtea luĭ Tudor era hotărîtă în cugetulŭ Eteristilor, âncă de la finele luĭ Martie; Vulturulŭ Olteniеĭ căḑu

[1]) Gervinus, op. cit. pag. 189.

[2]) Cioranu (pag. 52) susţine că întâlnirea între Tudorŭ şi Ipsilanti ar fi fost în nisce case de la cişméoa Mavrogheni, afară din bariera Mogoşói; că atâtŭ Tudor câtŭ şi Ipsilanti veniră acolo însoçiţĭ de câte uă gardă dintre osteniĭ ceĭ maĭ bravĭ şi devotaţĭ. Afară de Cioranu, toţĭ ceĭ alţĭ scriitorĭ, şi chiar contimporanĭ carĭ trăescŭ, susţinŭ că întâlnirea a fostŭ la Colintina.

Veḑĭ, Tricupi, pag. 60. — Cioranul, 53. — Rayhaud, pag. 211. — Filimon, vol. II. pag. 133.

[3]) Filimon, pag. 133.

în ghiara Vulpeĭ fanariotice peste două lunĭ; şi nu prin forţă, ci prin trădare, cum vom dovedi la loculŭ sĕŭ. Despre convorbirea luĭ Tudor cu Ipsilante, suntŭ maĭ multe versiunĭ, unele absurde [1]), altele ridicole [2]), altele pasionate [3]).

In privinţa acesteĭ convorbirĭ, atâtŭ de importante, am cullesŭ de la differiţĭ autorĭ, pămêntenĭ şi străinĭ, carĭ aŭ descrisŭ acea conversaţie, cum şi de la ceĭ ce aŭ aflat'o de la martorĭ occularĭ, numaĭ cuvintele ce se potrivescŭ cu bunulŭ simţŭ şi cu natura lucruluĭ.

Tudor se presintă la Ipsilanti cu respectulŭ cuvenitŭ unuĭ fiŭ de prinçipe, care domnisse în România, şi dela care ellŭ priimisse bine-facerĭ; în fine, cu respectul cuvenitŭ unuĭ generalŭ russescŭ, şi generalisim allŭ ostiriĭ greceştĭ.

Ipsilanti, la rêndul sĕŭ, ca omŭ bine crescutŭ, şi ca diplomatŭ rafinatŭ, (adică, Fanariotŭ), priimi pe Tudor cu multă politeţă, i vorbi cu multă amabilitate [4]) şi 'lŭ invită să şeadă josŭ lângă dânsulŭ, făcându'ĭ tóte onorurile cuvenite unuĭ capŭ influinte ce dispunea de sórta ţĕrreĭ, şi de care avea interesŭ a 'lŭ captiva spre a 'lŭ attrage în partea sa.

[1]). Veḑĭ Nota No. LXV.

[2]). Astŭ-felŭ Cioranul (pag. 52—53) ḑice că Ilarion era unŭ vênḑător pentru Tudor şi pentru ţéră; şi că Ipsilanti a voitŭ a amăgi pe Tudor cu uă scrisóre de la Capo-d'Istria, pe care a refusatŭ ca s'o dea luĭ Ilarion s'o citéscă.

[3]). Astŭ-felŭ Gervinus, care în mare parte a copiatŭ pe Istoriciĭ Grecĭ, ḑice la pag. 189, că Tudor voia să se facă Domnŭ cu ajutorulŭ Turcilor; şi de aceea consilia pe Ipsilanti să trécă Dunărea, ca să scape de elŭ, fiind că era o piedică la realisarea planuluĭ sĕŭ.

[4]). Cuvintele ce Ipsilanti se ḑice c'ar fi adressatŭ atuncĭ luĭ Tudor τι λέγει τό γαιδάρι?... Ce ḑice măgarulŭ? după cum assigură Kiriak Popescu, în memoriul sĕŭ (*Românulŭ* No. 299 pe 1862) nu se póte să fi fostŭ pronunţate de Ipsilanti. Kiriak de unde le-a aflatŭ? De la Tudor? Dar mândria acestuia nu'ĭ permitea a mărturisi singur că a fost insultat de Ipsilanti; afară numaĭ daca prin acésta Tudor a voit a dispune rĕŭ pe aĭ seĭ contra luĭ Ipsilanti.

De ni se va obiectă că asemenea terminĭ p'atuncĭ se obicinuia a se adressa, cu ton familiar, de ceĭ marĭ către ceĭ micĭ (cum ḑicea başŭ boierul Iordache Filipescu fostilor seĭ servitorĭ, ajunşĭ boierĭ: „ce facĭ, măgarule"?) vom respunde: că Tudor era atuncĭ egalul, nu inferiorul, luĭ Ipsilanti; că nu era politic din partea luĭ Ipsilanti a dispune rĕŭ pe Tudor contra luĭ; că scopul întâlniriĭ era a'lŭ attrage, nu a'lŭ respinge; în fine că nicĭ unŭ scriitorŭ, afară de Kiriak, nu citeaḑă aceste cuvinte, arogante şi insultătóre.

— Imĭ pare bine că te vĕdŭ, Arhon Slugerŭ. Undè e oştirea de 30,000 de pandurĭ care 'mĭ aĭ făgăduitŭ? ḑisse Ipsilanti suriḑênd.

— Dar ceĭ 30,000 de Ruşĭ, care ne-aĭ făgăduitŭ şi Luminăţia-ta în proclamaţiĭ, unde sunt? îllŭ întrebă Tudor, la rêndulŭ sĕŭ, şi p'acellaşŭ tonŭ.

— Muscaliĭ vorŭ veni, de sigurŭ, îndată ce Turciĭ vorŭ trece Dunărea.

— Nu vinŭ Muscaliĭ, Beizade [1]); şi Turciĭ vorŭ intra în ţérră, fără să intre şi Muscaliĭ ca sĕ 'ĭ gonéscă; căcĭ nu 'ĭ lassă celle-alte puterĭ; tóte vorŭ, şi chiar Russia, ca sĕ sugrume revoluţiile în tóte părţile. De aceea Luminăţia-ta trebue sĕ trecĭ Dunărea, cum aĭ ḑisŭ în proclamaţiile către Românĭ; iară noĭ sĕ'ţĭ înlesnimŭ trecerea peste Dunăre, unde crestiniĭ te aştéptă cu braçe deschise. Aşa a fostŭ înţellegerea mea cu căpitanŭ Iordache; şi p'acestŭ temeiŭ am făcutŭ şi jurămêntulŭ de credinţă. In Grecia, nu în ţérră Românéscă, este loculŭ de luptă allŭ Grecilorŭ . . . .

— Nu te 'nţellegŭ, Arhon Slugeru.

— Scopulŭ Vostru este cu totul altul de al Nostru: V'aţĭ sculatŭ ca sĕ scăpaţĭ pe Grecĭ de jugulŭ turcescŭ; şi Noĭ ne-am sculatŭ ca să scăpămŭ ţérra Românéscă de Domniile streine. Noĭ nu ne putem batte cu Turciĭ, carĭ sunt alliaţiĭ nostri după tractate, şi prin carĭ nadăjduimŭ sĕ desrobimŭ drepturile nóstre, călcate în picióre de Domniĭ streinĭ.

— Şi creḑĭ óre că Turciĭ te privescŭ pe D-ta cu alţĭ ochĭ de căt pe mine? Şi când vor intra Turciĭ în ţérră, creḑĭ că

[1]) Desaprobarea oficială a întreprinderiĭ luĭ Ipsilanti de către Imperatulŭ Russieĭ urmésă sĕ fi ajunsŭ la cunoscinţa luĭ Tudor; pentru cuvêntulŭ că Udriski, secretarulŭ consululuĭ austriacŭ, şi Zalicŭ, secretarulŭ consululuĭ francesŭ, fie-care din punctulŭ sĕŭ de vedere, urmésă să fi comunicatŭ luĭ Tudor şi luĭ Ilarion că Impĕratul Russieĭ a desaprobat de sigur întreprinderea luĭ Ipsilanti; că celelalte puterĭ vorŭ susţine Pórta ca sĕ bage oştirĭ în Principate pentru a goni pe Grecĭ; şi că Russia nu se va putea óppune, invocândŭ tractatele cu Turcia, fiind acésta unŭ caḑŭ esceptionalŭ, şi fiindŭ interessată chiar Russia a sugruma insurecţiunea. — Veḑĭ în privinţa acésta, Fotino pag. 66; şi Vaillant, vol. II, pag. 312.

or sĕ te cruţeḑe pe D-ta, cu tóte jelbile celle cu genunchi plecate ce aĭ trimisŭ la Pórtă?

— Nu sciŭ ce gândŭ aŭ Turciĭ cu Noĭ; dér Noĭ nu ţrebue sĕ le dămŭ pricină ca sĕ robéscă ţérra. De vor veni cu bătae împrotiva nóstră, Noĭ ne tragemŭ în monăstirile de peste Oltŭ, pe care le-am umplutŭ cu zaherelle şi cu Pandurĭ; acolo eŭ mĕ potŭ ţine duoĭ saŭ treĭ anĭ, luptândŭ pentru drepturile ţĕrreĭ, până le voiŭ căpĕta. . . Sĕ 'ţĭ ajute Dumneḑeŭ sĕ isbutescĭ în planulŭ Luminăţieĭ Talle; şi mie, assemenea; dér crede-mĕ, Beizade, fără ajutorulŭ Ruşilorŭ, veĭ fi bătutŭ de Turcĭ; şi nu poţĭ 'ascepta nicĭ un ajutorŭ de la Românĭ; numaĭ în Moreea şi în Peloponesu poţĭ da de torsŭ Turcilorŭ, maĭ alles de se vorŭ uni cu Greciĭ şi Sârbiĭ şi Bulgariĭ. Asta e hotărîrea şi părerea mea. Dea Dumneḑeŭ sĕ fiŭ greşitŭ!

— Aşa dar, arhon Slugerŭ, îţĭ calcĭ jurĕmêntul dat luĭ Căpitanŭ Iordache?

— Am juratŭ, Beizade, sĕ lupt cu Panduriĭ meĭ allăturĭ cu Sârbiĭ şi cu Greciĭ, sub stégulŭ oştiriĭ rusescĭ, după cum ne aĭ încredinţatŭ chiar Luminăţia ta prin tóte scrisorile şi prin tóte proclamaţiile către Grecĭ şi Românĭ.

„De veneaŭ Ruşiĭ, luptamŭ cu toţiĭ împrotiva Turcilor, căcĭ Ruşiĭ sunt maĭ tarĭ decâtŭ Turciĭ; neviindŭ Ruşiĭ, să schimbă tréba: căcĭ noĭ nu avem bătae cu Turciĭ; noĭ ne-am folossitŭ de împrejurarea acésta ca să ne redobândim drepturile nóstre; adică, să scăpămŭ ţérra de Domniile streine, şi să uşurămŭ sarcinile celle grelle pusse numaĭ pe grumazul bieţilor sătenĭ; şi nădăjduescŭ că plângerea noroduluĭ va fi ascultată de Inalta Pórtă, daca norodulŭ se va arăta supusŭ; căcĭ cu bătae, numaĭ Noĭ singurĭ, nu creḑŭ ca se isbutim până însfîrsit. Ast-felŭ ne povăţuescŭ, Beizade, pe Noĭ interesele ţĕrreĭ; iar interesulŭ Grecilorŭ este ca să trécă Dunărea; şi cu ajutorulŭ Bulgarilorŭ şi allŭ Grecilorŭ din Turcia, să se măssóre acolo cu Turciĭ. In Grecia este loculŭ Grecilor, şi în ţérra Românéscă este loculŭ Românilor.

„Două săbiĭ nu încapù într'uă técă. Cărbunarul nu póte sta la unŭ locŭ cu nălbitorul. Nu putem porunci amêndoĭ în acelasŭ locu ; iar rămêindŭ M. Ta în ţérră, vorŭ veni Turciĭ ca să te gonéscă; şi ne facĭ şi nouă peire [1]).“

Pe cândŭ Tudor cobora scara ca sĕ plece, episcopul Ilarion ḑisse luĭ Ipsilanti, în limba grécă:

— Sĕ mĕ creḑĭ, Măria Ta, uă puşcă dată în Turcĭ de către Românĭ se va da pricină Turcilor a robi ţérra, séŭ a o preface póte în paşalîcŭ; ceea ce nu creḑŭ că este în cugetul Măriei télle.

— N'am témă de Turcĭ; căcĭ am la spate 60,000 de Ruşĭ, îndată ce Turciĭ vor trece Dunărea.

— Sĕ dea D-ḑeŭ! Atuncĭ fiĭ siguru că Româniĭ vor lupta allăturĭ cu Greciĭ [2]).

Ipsilanti sĕ despărţi de Tudor fórte nemulţumitŭ; şi din minutulŭ acella jură mórtea luĭ Tudor, pe care 'lŭ considera, încă de attuncĭ, alliatŭ în secretŭ cu Turciĭ.

Se ḑice că, după întâlnirea de la Colintina, Ipsilanti sĕ informă despre deffectele luĭ Tudor; şi încredinţânduse că singurul deffectŭ era asprimea ce o întrebuinţa contra jefuitorilor, dette ordinŭ secretŭ Arnăuţilorŭ de sub comanda luĭ Prodan, ca sĕ îndemne pe pandurĭ la jafurĭ, spre a provoca ommorurĭ din partea luĭ Tudor ca astfel sĕ provóce revolta pandurilor şi ca la timpul opportunŭ, sĕ pótă Ipsilanti esecuta planulŭ seŭ [3]).

Tot d'odată, prin Căpitan Iordake, Ipsilanti făcu a se îndoi privegherea asupra luĭ Tudor, cu sperança d'a pune mâna pe corespondinça acestuia cu Turciĭ, despre care aveà bănuélă [4]).

In faça desapprobăriĭ luĭ Alesandru allŭ Russieĭ, şi în faça ostilităţiĭ luĭ Tudor ş'a neîncrederiĭ sélle în Sava,

[1]) Veḑĭ Cioranu, pag. 53. — Fraţiĭ Columbenĭ din Vladimir — Raybaud pag. 212. — Ponqueville pag. 409. — Laurençon, pag. 80. — Tricupi, vol. I pag. 60. — D. general Herescu. — Nicolae Popescu de la Muşetescĭ, care acesta susţine că a însoţit pe Ilarion la Colintina.

[2]) După încredinţarea D-luĭ Nicolae Popescu de la Muşâteşcĭ.

[3]) Idem.

[4]) Idem.

Ipsilanti se vedea în impossibilitate a trece în Turcia, unde, după informaţiile luate, populaţiile creştine d'acollo nu eraŭ îndestulŭ de preparate pentru luptă; ba încă eraŭ intimidate de măsurele energice luate de Pórtă spre a reprima insurecţiunea; apoĭ oştirea sa din Principate nu era nicĭ destul de numerósă, nicĭ destul de disciplinată, nicĭ destul de pătrunsă de scopulu cellŭ adevĕratŭ până a se sacrifica pentru libertate (afară de batalionul Sacru), mergând cu entusiasm a se măsura cu oştirea puternică a Turcieĭ; în fine, ellŭ ar fi lăsatŭ în urma-'ĭ pe Tudor şi pe Sava, pe carĭ nu putea conta, lucrând unul pentru ţérra sa, cellŭ-altŭ pentru Callimah şi amêndoĭ ţinând correspondinţă, unul cu Turciĭ, cellŭ-altŭ cu patronul sĕŭ: căcĭ unul spera prin Turcĭ a scăpa ţérra de Grecĭ, si altulŭ spera a ajunge Spătarŭ cu ajutorul luĭ Callimah. [1])

Acésta sili pe Ipsilanti sĕ rêmâie în ţérră. România i procura multe avantage în caḑŭ de luptă cu Turciĭ; şi, lucru neînţelesŭ, ellŭ totŭ spera în concursul Russieĭ, în caḑŭ de invasiune a Turcilorŭ în principate, care invasiune, credea ellŭ, va provoca negreşit resbellulŭ între Russia şi Turcia. Illusiunĭ de poetŭ, nepermise unŭ omŭ ca Ipsilanti, maĭ allesŭ în urma desapprobăriĭ formale a împĕratuluĭ Russieĭ.

Uniĭ istoricĭ pretindŭ că Tudor şi Sava ar fi repetatŭ jurămêntul lor de credinţă către Ipsilanti [2]).

Despre Sava se póte admite acésta, Sava fiind fórte ipocrit, şi voindŭ a sĕ reserva pentru orĭ-ce eventualitate; cât despre Tudor, ellŭ n'a pututŭ promite altŭ de câtŭ a nu attaca oştirea grecéscă în trecerea sa peste Dunăre, şi a'ĭ face orĭ-ce înlesnirĭ pentru acestŭ sfîrşitŭ; căcĭ scopul sĕŭ era sĕ scape ţérra de nenorocirile uneĭ invasiunĭ turceşcĭ, provocată de Grecĭ, inamicĭ declaraţĭ aĭ Turcieĭ.

Alţi istoricĭ susţinŭ că Ipsilanti ar fi pretins dela Tudor

[1]) Filimon (vol. II pag. 125) assigurĭ că Calimah scria luĭ Sava: „Copilulŭ meŭ, ţie'ţĭ voiŭ datora şi viaţa şi tronul, dacă mĕ veĭ asculta, şi te veĭ arăta credincios Porţiĭ." — Veḑĭ şi Gervinus, op. cit. pag. 189—190.

[2]) Laurençon pag. 79. — Rayband pag. 211. — Fotino pag. 72. — Filimon, vol. II. pag. 133.

şi dela Sava a'ĭ da înscris că şi eĭ s'aŭ sculat tot contra Turcilor şi în favórea Grecilor, şi că asemenea înscrise l'ar fi dat luĭ Ipsilanti [1]; ceea ce nu se póte admite, după câte am arătatŭ.

Ceea ce e positivŭ, este răcéla dintre Tudor şi Sava, alle cărorŭ scopurĭ eraŭ cu totulŭ oppuse, dér carĭ se menagiaŭ, temênduse unul de altul.

Ceea ce este assemenea positivŭ este conduita machiavelică a luĭ Udriski, secretarulŭ luĭ Flaişah, consulŭ austriacŭ, care plecândŭ lăsasse pre Udriski cu missiunea d'a desbina pe Ipsilanti de Sava şi de Tudor, şi pe Tudor de Sava; prin intrige demne de cabinetul Habsburgilor [2]. Prin desbinarea lor, sĕ depărta pericolulŭ uneĭ revoluţiunĭ în statele române de sub sceptrulŭ Austrieĭ. Revoluţiunea din România şi Grecia era unŭ esemplu pericolosŭ pentru naţionalităţile din Austria, carĭ aspiraŭ şi elle la emanciparea lor; si acéstă nu putea conveni politiceĭ austriace.

Un martor occularŭ, care a jucat unŭ rolŭ în Eterie, făcênd parte şi din batalionul sacru assigură că Ipsilanti, delăsatŭ de Russia, credea că missiunea sa ar fi îndeplinită, dacă ar face să se verse puţinŭ sânge grecescŭ în lupta cu Turciĭ, care sânge ar fi semĕnţa ce ar da la timpŭ fructele binefăcătóre, adică, semnalul rescullăriĭ generale a Grecilor din Moreea şi din Peloponesŭ. [3]

Astfel numaĭ ne putem esplica conduita luĭ Ipsilanti prin sederea sa la Têrgovişte, prin lupta de la Drăgăşanĭ, cu uă oştire nedisciplinată si condusă de capĭ imoralĭ şi nesubordinaţĭ, în fine prin întrebuinţarea mijlócelor cu carĭ înstreină animele Românilor, şi paralisă acţiunea oştiriĭ sélle, după cum vom dovedi la loculŭ seŭ.

[1] Tricupi, vol. I, pag. 140.

[2] Fotino, pag. 60—61. — Filimon, vol. II. pag 127. — Laurençon, pag. 91. — Suţu, pag. 75 şi 86.

[3] D. Constandin Aristia, susţine că asemenea cuvinte le-a pronunţatŭ Ipsilanti la M-rea Horeḑu (după înfrîngerea dela Drăgăşanĭ) când se gătea să plece în Austria.

CAPITOLU XXIII.

Tudor guvernă ţérra două lunĭ cu concursul Boierilor.

Pe la finele luĭ Martie, Tudor se strămută la Cotrocenĭ, unde 'lŭ însoţiră Episcopul Ilarion, Geani şi Chinopsi, carĭ se instalară din preună cu Tudor în acea Monăstire.

Ilarion servea luĭ Tudor de consiliarŭ intimŭ, care scria în limba francesă actele destinate pentru cabinete; Chinopsi, în calitate de secretarŭ intimŭ, scria actele publice în limba greacă, si pe carĭ le traducea în românesce D. Petrache Poenaru [1]), recomandatŭ luĭ Tudor de către Ilarion; iar actele destinate pentru Paşĭ şi pentru Sultanul, după ce se redactaŭ de Chinopsi, sĕ traduceaŭ în limba turcéscă de ceĭ ce cunosteaŭ acéstă limbă, şi acea traducere se controla de alţĭ cunoscătorĭ de limba turcă, pentru încredinţarea luĭ Tudor, care era fórte bănuitorŭ [2]).

Tudor ţinea regulatŭ sfatŭ cu boieriĭ despre trebile ţĕrreĭ, şi în parte cu marele Vistierŭ (Vulpe), pentru strêngerea contribuţiilor şi aprovisionarea oştiriĭ.

La Cotrocenĭ Tudor trata pe boierĭ cu multă politeţă, poftindu-'ĭ să şeaḑă, cândŭ veneaŭ la visită saŭ la consiliŭ;

[1]) Fostul Director al scólelor şi membru al Academieĭ române.

[2]) După încredinţarea D-luĭ Petrache Poenaru, — Rĕposatul Nicolae Ipătescu, în nottele salle, susţine (în privinça bănueliĭ luĭ Tudor) că bucatele i le gătea unŭ Preda Panduru, în care avea încredere; şi că întâiŭ el gusta din bucate.

iar ellŭ sta adesea în picióre, și le vorbia cu delicateçă [1]; cu tóte astea boieriĭ aveaŭ frică de Tudor [2]; căcĭ, cât șeḑu în casa Brâncovénuluĭ, i priimia cu duoĕ pistóle încărcate ce le ținea pe masa unde lucra, șeḑênd cu mâinele pe elle în timpulŭ conversațiuniĭ lor cu Boieriĭ: dovadă de neîncrederea luĭ în Boierĭ; dar în urmă, le arăta tótă încrederea, cum affirmă D. Poenaru.

Temerea boierilor de Tudor și de Turcĭ, cândŭ se încredințară că Russiĭ nu vinŭ în ajutorulŭ Grecilorŭ, și intrigele luĭ Sava și Ipsilanti [3], decisseră pe boierĭ a se retrage la Câmpul-lungŭ, ça d'aci să pótă trece maĭ lesne în Austria; dar Tudor prinse de veste, și închisse la Belvedere, în cassa luĭ Dinicu Golescu, vr'o ḑece saŭ cincĭ-spre-ḑece boierĭ divanițĭ, din preună cu Mitropolitulŭ; afară de Băleanul, care, ca spătarŭ, și póte cu consimțimîntulŭ luĭ Tudor, trecu la Câmpul-lungŭ, și d'acolo în Brașiovŭ, înlocuindu-se cu Scarlatŭ Grădișteanu. Boieriĭ fură pușĭ sub paḑa a 300 de pandurĭ alleșĭ, sub comanda Căpĭtanuluĭ Ioniță, care se bucura de tótă încrederea luĭ Tudor [4].

Cu tóte acestea, la familiile cellor închișĭ la Belvedere, cum și la alle cellor ce se aflaŭ în capitală și voiaŭ sĕ plece în Austria, Tudor le înlesnia plecarea fără greutate, dându-le bilete de drum sub propria sa semnătură, și chiar ómenĭ armațĭ pentru paḑă [5]. Tudor maĭ trimisse și alte petițiĭ subscrise de boierĭ, ca din partea țĕrreĭ, către Pașiĭ după

[1]) D. P. Poenaru.

[2]) D. N. Popescu dela Mușeteștĭ ne assigură că într'uă ḑi îllu trimisse Ilarion, ca din partea luĭ Tudor, sĕ invite la Cotrocenĭ pe boierul Nicolae Filipescu acesta îngălbeni de frică, și ḑisse trimisuluĭ: — „Mă chiamă se mă taie!" — Fiĭ liniștitŭ, boierule, iĭ ḑisse trimisul; căcĭ dacă era să vĕ taie, vĕ lua din capul loculuĭ." Filipescu nu se liniști de câtŭ cândŭ se încredință că într'adevărŭ nu îllŭ chemasse ca să'lŭ taie.

[3]) Dîrzeanu — (Trompetta, No. 660.)

[4]) D. Petrache Poenaru. — Cioranu pag. 73. — Dîrzeanu (No. 660.) ḑice ce eraŭ numaĭ 150 de Pandurĭ, sub comanda luĭ căpitanŭ Simion; dar D. Poenaru meritä a fi maĭ mult creḑutŭ, ca unulŭ care, prin posițiunea sa, urma să fiă bine informatŭ; apoĭ și Laurençon (pag. 83) susține totŭ numărulŭ de 300.

[5]) Veḑĭ Nota No. LXVI. , .

marginea Dunăriĭ, spre a interveni la Pórtă pentru priimirea cèrerilor poporuluĭ, și pentru trimitere de Efendi credincioșĭ, cu cunoștință de limba greacă saŭ română, de va fi putință, spre a se încredința Pașiĭ prin aceĭ trimișĭ de adevĕrulŭ cellor arătate în acelle petițiunĭ; și astfel Pórta să pótă satisface legitimele dorințe alle poporuluĭ [1]).

Aceste reclame produsseră efectulŭ doritŭ. Pașa dela Silistra trimisse câțĭ-va Efendi credincioșĭ ca să se încredințese de adevĕrŭ. Luând știre de venirea lor, Tudor adună pe căpitaniĭ de pandurĭ, și le dette în secretŭ instrucțiile necessariĭ; adică, să ascundă armele, spre a se încredința trimișiĭ că poporul s'a sculatŭ fără arme; și sĕ spue trimișilorŭ turcĭ, cândŭ vor fi întrebațĭ, că eĭ s'aŭ sculatŭ pentru gonirea Grecilor din țérră și pentru ușurarea poporuluĭ de dăjdiile celle multe și grelle; că vor fi, ca în trecut, supușĭ Devletuluĭ (Porțiĭ); și că vor plăti tributul legiuit ca în trecut, și orĭ-ce alte dărĭ ce se va găsi cu calle de Devletŭ.

Trimișiĭ turcĭ, sosindŭ la Cotrocenĭ, se plimbară prin tabără, în strigătele Pandurilorŭ „Sĕ trăiască Sultanulŭ! Și să le facă dreptate, ascultând plăngerile noroduluĭ!"

Trimișiĭ remasseră mulțumițĭ de priimirea ce li se făcusse; și, încredințațĭ că adevĕrate sunt celle reclamate prin petițiunĭ de poporul adunat, promisseră că tóte acelle cererĭ se vor comunica Padișahuluĭ, care-le va accorda, de sigurŭ, fiind drepte și legiuite. Apoĭ trimișiĭ consiliară pe Tudor că, ca să pótă isbuti maĭ bine în scopulŭ sĕŭ, să dea și dovadă pipăită de devotamentul sĕŭ către Pórtă, adică să curețe ellŭ maĭ ântêiŭ țérra de rebeliĭ carĭ se sculasseră cu arme contra Turcieĭ. Tudor promisse, cu

[1]) Vedĭ Nota No. LXVII. — Dîrzénu menționésă și de altă petiție către Pórta trimisă prin Pașa dela Diĭ, prin care, după ce se plênge contra Grecilor, tratându'ĭ de hainĭ și voitorĭ de reŭ aĭ Impĕrățieĭ, se rógă a nu maĭ orêndui Domnĭ din némulŭ Grecilor, în care împĕrăția nu se maĭ póte încrede; ci, în interesulŭ Porțiĭ, să se numiască Domnĭ dintre pămêntenĭ; căcĭ chiar Scarlat Calimah este unulŭ diń *tăinuitoriĭ apostați.* (Vedĭ Trompeta, No. 660.)

condițiune ca Turciĭ sĕ nu intre în țérră, lăsăndŭ asupră'ĭ acéstă sarcină. Trimișiĭ turcĭ se angajeară a comunica tóte aceste dorințe Pașilor, ca acestia, la răndul lor, să le comunice Padișahuluĭ. [1])

Dupĕ treĭ ḑille de ședere la Cotrocenĭ, unde trimișiĭ turcĭ fură tratațĭ cu onórea cuvenită, eĭ plecară însoțițĭ de Pandurĭ pentru paḑă, carĭ 'ĭ condusseră până la Dunăre; eraŭ încărcațĭ de darurĭ din partea luĭ Tudor, în schimbŭ pentru alte darurĭ ce și acesta priimisse de la Pașa din Silistra [2])

Puçin dupĕ plecarea acestor trimișĭ, sosi în țérră unŭ altŭ turcŭ, anume Nuri-Aga, însoțitŭ d'unŭ Cavaz allŭ Pașeĭ de la Giurgiu; ellŭ venea să caute în Bucureșcĭ unŭ armăsarŭ ce ḑicea că i s'a furat de către unŭ seizŭ allŭ sĕŭ.

La Copăcenĭ, ellŭ dette peste strejile luĭ Tudor, care 'lŭ addusseră la Cótrocenĭ. După ce Tudor găsi armăsarul în Bucureșcĭ, și i 'lŭ dette împreună cu alte darurĭ, profită de acésta ocasiune ca sĕ arate și luĭ Nuri-Aga ceea ce arătasse trimișilor Pașeĭ de la Silistra; adică plimbă pe turcŭ prin tabără, unde Românil adunațĭ arătară și luĭ Nuri-Aga păssurile lor, și 'lŭ rugară a mijloci la Pașa din Giurgiu pentru dobăndirea dreptăților lor.

Nuri-Aga priimi și ellŭ ploconŭ de la Tudor, după obiceiŭ; și plecă însoțitŭ d'uă escortă de paḑă, încredințatŭ pe deplinŭ de supunerea și credinça Românilor către înalta Pórtă [3]).

Dar și alțĭ turcĭ, trimișĭ de Pașiĭ de la Vidin și de la Rușciucu, se stricurară *incognito* în lagărul de la Cotrocenĭ spre a se încredinça de adevĕrŭ. Tudor, care luasse

[1]) D. P. Poenaru.

[2]) D. Nicolae Popescu de la Mușetești assigură că ploconul Pașiĭ de la Silistra, trimis luĭ Tudor, se compunea dintr'unŭ butoiu ca de treĭ vedre cu vinŭ negru de Chipru, lămâĭ, portocale, smochine, cafea etc.; iar ploconul luĭ Tudor către Pașa, deosebitŭ de douĕ șaluri bogate, era uă caleașcă nouă cu doĭ caĭ negri.

[3]) Dîrzeanu — (Trompetta, No. 660).

de ştire despre venirea lorŭ, se prefăcu că nu'ĭ cunóşte; şi 'ĭ lăsă să se plimbe prin tabără şi sĕ observe [1]).

Intre Tudor şi Paşĭ începu prin urmare uă corespondință secretă contra Grecilorŭ ş'a luĭ Sava, prin ómenĭ credincioşĭ; dar cu tóte măsurile de paḑă ce Tudor luă în privinţa acésta [2]), parte din acea corespondinţă căḑu în mâĭnele luĭ Ipsilanti, prin spioniĭ ce acesta avea p'êntre arnăuţiĭ luĭ Prodan şi Macedonski, cum vom arăta la loculŭ seŭ.

Din parte'ĭ, Sava ţinea şi ellŭ corespondinçă regulată şi cu Ipsilanti şi cu Calimach, către carĭ pîra pe Tudor că e înţelles cu Turciĭ contra Eteriştilorŭ [3]).

Neorânduelile ostaşilorŭ luĭ Ipsilanti [4]), carĭ provocaŭ necontenite reclame către Tudor din partea locuitorilorŭ din districtele ocupate de Eteriştĭ, siliră pe Tudor a lucra pe façă contra Grecilorŭ, dând ordine ispravnicilorŭ şi căpitanilorŭ de Pandurĭ a pedepsi cu mórte pe asemenea făcătorĭ de relle; apoĭ ordinele ce da Ipsilanti în districtele occupate de oştirea luĭ, pentru bani şi provisiunĭ, Tudor le paralisa prin contra-ordine, destituind chiar pe prefecţiĭ numiţĭ de Ipsilanti, în celle cincĭ judeçe. La rândul sĕŭ, Ipsilanti usa d'acelleaşĭ mijlóce în privinça luĭ Tudor, însuşindu'şĭ provisiile şi baniĭ destinaţĭ pentru oştirea română [5]).

Ipsilanti trimisse la Tudor pe căpitanŭ Iordache să'ĭ céră esplicărĭ în privinţa acésta. Tudor ĭĭ respunse: „că douĕ cuţite nu încapŭ într'uă técă; că ellŭ e rĕspunḑătorŭ de ordinea publică, fiindŭ-că ellŭ şi cu Divanulŭ compunŭ guvernulŭ ţerreĭ; că dacă Muscaliĭ nu vinŭ, Ipsilanti trebue să trécă Dunărea, cum s'a legatŭ prin proclamaţiile sélle; alt-felŭ, va da pricină Turcilorŭ sĕ

[1]) D. Petre Poenaru. — Fotino, pag. 92. — Filimon, vol. II, pag 140..

[2]) D. Dumitru Columbeanu din Vladimir încredinţează că acea corespondinçă se băga în beţe găurite, spre maĭ multă assigurare.

[3]) Philimon, vol. II. pag. 154. — Tricupi, vol. I, pag. 147.

[4]) Veḑĭ Dîrzeanu (Trompeta No. 659 şi 660;) — Cioranu, pag. 60. — Colonel Voinescu, op. cit. pag. 143.

[5]) Dîrzeanu (Trompeta No. 660).

intre în țérră; și Românii, ca sĕ scape de robia Turcilorŭ, și sĕ pótă căpăta drepturile lor, vorŭ fi siliți sĕ gonéscă pe Grecĭ din țérră [1]).“

Căpitanŭ Iordache plecă fórte supĕratŭ pe Tudor.

Pe cândŭ locuitoriĭ din districte suffereaŭ jafurĭ și omorurĭ din partea zavergiilorŭ, locuitoriĭ din capitală nu maĭ puçin sufereaŭ și eĭ jafurĭ din partea vagabondilorŭ ce se înrolaŭ în oștirea luĭ Ipsilanti; și chiar din partea arnăuților luĭ Sava [2]).

Acésta sili pe Tudor a observa luĭ Sava că nu'șĭ îndeplinește datoria cu destulă energie și sinceritate; căcĭ de aceea eraŭ plătițĭ de Divanŭ arnăuțiĭ luĭ, ca sĕ pădéscă pe bieţiĭ locuitorĭ de făcătoriĭ de relle; maĭ allesŭ în urma contribuțieĭ ce Sava pussese pe fie-care cassă și prăvălie, totŭ pentru plata Arnăuțilorŭ sĕĭ [3]).

Dupĕ ințellegerea ce avură amândoĭ în privinça acésta, se dette ordine ca să se armese toțĭ locuitoriĭ, și să omóre pe orĭ-cine s'ar maĭ încerca sĕ'ĭ jefuiască, fie grecŭ, fie bulgarŭ, fie pandurŭ; apoĭ se luară măsurĭ maĭ serióse pentru paḑa capitaleĭ [4]).

Acésta făcu sĕ maĭ încetese óre-cum jafurile; dér locuitoriĭ speriațĭ sĕ ascunseră prin hanurĭ, și prin monăstirĭ, închiḑândŭ uniĭ casele și prăvăliele, alțiĭ adăpostinduse pe la consulaturĭ, și mulțĭ părăsind Bucureșciĭ, și plecândŭ peste frontieră; însă cădeaŭ din Scylla în Charibda: căcĭ cette de Zavergiĭ, respăndițĭ peste totŭ loculŭ, ţineaŭ drumurile că și despuiaŭ pe căllătorĭ; astfelŭ numaĭ sub paḑă de ómenĭ armațĭ maĭ putea cineva călători. Anarchia era în culme, spaima era generală [5]).

[1]) D. Petre Poenaru. —

[2]) Cioranu, pag. 60. — Tudor avea atâta repulsiune contra arnăuțilorŭ, încât refusa a'ĭ priimi în óstea luĭ. D. N. Popescu de la Mușetescĭ ne assigură că între alțiĭ, un D. Daniil Cantarolu (din plaiul Arifu, distr. Argeșu) venisse cu 30 de Arnăuțĭ a se înrola în oștirea luĭ Tudor. Acesta respunse că n'are încredere în streinĭ, carĭ aŭ luatŭ armele numaĭ pentru jafurĭ; că ellŭ nu póte îngădui assemenea neorînduele; și că chiar Panduriĭ slujescŭ cu léfă, și sunt supușĭ disciplineĭ ostăsescĭ.

[3]) Dîrzénulŭ, Trompeta No. 660.

[4]) Cioranu pag. 60.

[5]) Fotino, pag. 75—76.

In timpulŭ acesta, atâtŭ oștenii din tabăra luĭ Tudor, cum și mulțĭ sătenĭ din comunele vecine, și chiar arestanțiĭ duprin închisorĭ, eraŭ occupațĭ cu facere de șanțurĭ și de metereḑurĭ împrejurul monăstiriĭ Cotrocenĭ, alle cărora urme se vĕdŭ și aḑĭ spre partea unde este asilul Elena Dómna. Sute de meşterĭ, precum fierarĭ și rotarĭ, eraŭ occupațĭ, sub pveghereaPandurilor, cu dregere și facere de arme, și de rótte pentru tunurĭ, și cu felu rite obiecte de ferărie trebuinciόse uneĭ oștirĭ; în fine, cu strîngere de provisiunĭ, orḑŭ, făină, mălaiŭ, pastramă, pismețĭ, etc. [1]).

Prin aceste lucrărĭ, Tudor pe de uă parte occupa pe oștenii sĕĭ spre a 'ĭ putea împedeca de la neorânduelĭ, iară pe de alta sĕ assigura contra vre unuĭ attacŭ fără veste din partea orĭ-cuĭ; totŭ de uă dată sĕ prepara de tóte celle trebuinciόse pentru uă luptă eventuală, fie cu Eteriștiĭ, fie cu Turciĭ.

Maĭ în tóte ḑillele Panduriĭ făceaŭ essercițiĭ militare, dupĕ systemul russescŭ, pentru ca să se deprinḑă cu armele în caḑŭ de luptă cu ceĭ ce ar fi provocat acea luptă.

Intr'uă ḑi, pe cândŭ Panduriĭ sĕ essercitaŭ la dare de semnŭ, Cacalețeanu, căpetenia tunarilor, întrebă pe Tudor în cotro sĕ îndrepteze tunul cellŭ mare [2]) pe care voia sĕ'lŭ încerce? Ca sĕ dea uă spaimă boierilor închișĭ la Belvedere, carĭ sĕ ispitisseră sĕ fugă cu ajutorul luĭ Sava, Tudor ordonă Cacalețénuluĭ sĕ îndrepteze tunul spre Belvedere [3]). Boieriĭ sĕ pomeniră fără veste cu uă ghiulea, care căḑu dreptŭ în curtea caselor unde eraŭ arestațĭ. Ințellege lectorulŭ spaima Boierilor! Cu tóte esplicările

[1]) D. P. Poenaru — Dînzeenu. (Trompeta No. 659).

[2]) Tudor avea 5 tunurĭ, dintre carĭ două maĭ marĭ, și treĭ maĭ micĭ, dupĕ cum assigură Kiriac Popescu, în memoriul sĕŭ, (Românulŭ, No. 304 pe 1868). — Din acestea, cel maĭ mare era addus de Tudor de peste Oltŭ; era un tunŭ turcescŭ, luatŭ de Rușĭ de la Turcĭ, în resbelul din 1806—1812; și pe care, neputêndu'l transporta, îlŭ arruncasseră Rusiĭ într'uă baltă; iară treĭ tunurĭ eraŭ din celle domneşcĭ, luate din Bucurescĭ; uniĭ susținŭ (precum, Dragulicĭ) că pe lângă aceste tunurĭ de tuciŭ, Tudor maĭ avea și tunurĭ de cireșiŭ, portative.

[3]) D-nu Poenaru. — Cioranu pag. 73. — Voinescu, pag. 141.

ce li se dette, că din întêmplare s'a rătăcitŭ ghiuleaoa în acea direcţiune, eĭ rĕmasseră convinşĭ că Tudor le-a pusŭ gêndŭ rĕŭ. Hotărîră dar sĕ adopteze planulŭ luĭ Sava, d'a elibera într'uă nópte pe Boierĭ prin surprindere; căcĭ influinţa ce Tudor căpăta în ţérră începusse a neodihni pe Sava, care bănuia că Tudor lucréză ca să sĕ facă Domnŭ. Tudor prinse de veste [1]; şi ordonă luĭ căpitan Ioniţă, care păḑea pe boierĭ la Belvedere, ca sĕ spuie acestora că are ordinŭ de la Domnu Tudor, când sĕ va arăta Sava ca se'ĭ ridice cu sila, ellŭ sĕ'ĭ dea, însă *maĭ scurţĭ d'uă palmă.* Căpitanul comunică acéşta boierilorŭ; şi cândŭ Sava sĕ presintă într'uă nópte cu 400 Arnăuţĭ la pórta caselor de la Belvedere, boieriĭ allergară la pórtă, şi rugară pe Sava să se întórcă înapoĭ, făcându-'ĭ cunoscutŭ hotărîrea luĭ Tudor, de a-'ĭ da morţĭ, iar nu viĭ [2].

Sava, vĕḑênduse dejucatŭ, sĕ întórse ruşinatŭ; şi începu să lucreze cu maĭ multă activitate pentru perderea luĭ Tudor; iară Tudor îndoi ştrejile de la Belvedere.

---

[1] Dîrzeanu (Trompeta No. 660) ḑice că Scarlat Grădişteanu ar fi destăinuit luĭ Tudor planul luĭ Sava, ce era înţeles cu boieriĭ pentru liberarea lor de la Belvedere.

[2] D. P. Poenaru — Cioranulŭ, pag. 73.

CAPITOLU XXIV.

Câte-va acte de crudime d'alle luĭ Tudorŭ.

De şi crescut în contact cu Turciĭ barbarĭ şi cu Ruşiĭ despoţĭ, şi născutŭ cu aplicărĭ resbellice, şi tot d'odată sângeróse, Tudorŭ poseda în mare gradŭ simţimêntulŭ justiţieĭ, şi avea şi consciinţa datorieĭ sélle; ellŭ înţellegea, cu bunulŭ sĕŭ simţŭ, respunderea cea mare ce avea ca capŭ allŭ mişcăriĭ; şi nu 'ĭ era permisŭ a compromite causa sacră prin acte de slăbiciune; aşa darŭ, în interessulŭ *ordineĭ publice*, prin care se assigură averea, onórea şi viaţa cetăţenilorŭ, şi prin care se însufla încredere cellorŭ sfioşĭ şi îndoioşĭ, prin urmare Protectoruluĭ şi Suzeranuluĭ; şi în interessulŭ *disciplineĭ militare*, care assicură successele pe câmpulŭ luptelorŭ, Tudor fu silitŭ a întrebuinţa aspre măssurĭ contra cellorŭ ce, dispreţuindŭ ordinele sélle, hrăpiaŭ averea altora, fie aceia Pandurĭ séu Arnăuţĭ; maĭ allesŭ că assemenea desordine repetânduse pe tótă ḑiua [1]), urma să fie aspru pedepsite.

Ca să bage dar spaimă în ânima cellorŭ hoţomanĭ cum i numia ellŭ, Tudor spênḑură pe uniĭ de nisce sălciĭ ce eraŭ în marginea tabereĭ de la Cotrocenĭ, iar pe alţiĭ i sugruma în secretŭ [2]).

[1]). Cioranulu, 78—79.—Fotino, 75—76.
[2]). Ion Diagulicĭ, de la Cernovaşanĭ- — D. P. Poenaru.

Într'uă ḑi nisce săteni vinŭ tocmaĭ de peste Oltŭ să se plângă la Domnul Tudor că patru Pandurĭ din partea loculuĭ le-aŭ luatŭ în silă vitele din bătătură, și le-aŭ vândutŭ la Turcĭ peste Dunăre, lăssându-le copillașiĭ muritorĭ de fóme.

Tudor ordonă Ispravniculuĭ respectivŭ a prinde pe ceĭ patru hoţomanĭ, a'ĭ tăia în presinţa reclamanţilorŭ, ş'a'ĭ trimite capetele spre încredinţare.

Între ceĭ patru culpabilĭ era ș'un nepotŭ allŭ căpitanuluĭ Oarcă, unul din favoriţiĭ luĭ Tudor. Oarcă se rógă de grămăticulŭ Episcopuluĭ Ilarion ca se róge pe acesta, și acesta să stăruiască de Tudor să ierte pe nepotulŭ sĕŭ. Ilarion înduplecă pe Tudor, care și făcu unŭ rêvașŭ către ispràvnicul respectivŭ pentru graţierea nepotuluĭ luĭ Oarcă; și dăndŭ rêvașul luĭ Ilarion, i ḑise:

„Eacă, popo, 'ţĭ amŭ făcutŭ hatârulŭ; de și asemenea hoţomanĭ trebuescŭ pedepsiţĭ, pentru pilḑa altora; dar mĕ temŭ sĕ nu fie târḑiŭ: căcĭ trimisulŭ cu porunca d'ântêiŭ a și plecatŭ de ierĭ, și acumŭ o fi departe." Căpitanulŭ Oarcă porni câllare un pandur credinciosŭ din câpitenia sa, care și ajunse pe trimisul luĭ Tudor în marginea Oltuluĭ.

După vr'o ḑece ḑille, plimbânduse cu Ilarion și cu Giani prin tabără, Tudor i dusse la unŭ locŭ dosnicŭ, unde se aflaŭ 3 câpêţînĭ de omŭ, acoperite cu uă zeghe. Tudor ridică zeghea; și la vederea celor treĭ câpêţînĭ, ceĭ duoĭ amicĭ aĭ luĭ Tudor se speriară.

— De ce 'ĭ aĭ tăiatŭ? ș'alle cuĭ suntŭ aceste căpêţînĭ? îlŭ întrebă Ilarion.

— Alle cellor treĭ hoţomanĭ de peste Oltŭ, carĭ aŭ vêndutŭ la Turcĭ vitele sătenilor, làssândŭ copiĭ lor muritorĭ de fóme, i respunse Tudor liniștitŭ.

— Oarcă a avut norocŭ, căcĭ ar fi fostŭ patru câpêţînĭ, ḑise Giani.

— Crudule! ḑisse Ilarion; cum poţĭ lua viaţa unuĭ omŭ, cândŭ nu poţĭ face uă muscă?

— E! popo! Nu se póte altŭ-feliŭ; căcĭ uă óste fără ascultare è maĭ rea de câtŭ uă haită de lupĭ flâmênḑĭ. Aceştĭ pandurĭ, pe carĭ 'ĭ am tâiatŭ, trebuia, ca ostaşĭ, se apere pe fraţiĭ lor sâtenĭ, iară nu sĕ-'ĭ jefuiască tocmaĭ eĭ. Dacă de sâtenĭ nu le e lor milă, fraţĭ cu dînşiĭ, apoĭ ce trebue sĕ sufere albăstrimea de la eĭ? [1])

„Dar ce putea aştepta cineva, ḑice Kiriak Popescu, de la uă óste neregulată şi recrută [2]).“

Pe fie care ḑi Tudor era silitŭ sĕ pedepséscă, de façă séŭ într'ascunsŭ, pe ceĭ ce făceaŭ neorânḑuelĭ.

Unŭ óre-care Tufénu, fostŭ ispravnicŭ la Rusiĭ de vede, se presintă într'uă ḑi la Tudor într'uă stare vrednică de plânsŭ: fussesse jefuitŭ şi bătutŭ rĕŭ de către Pandurĭ, în câtŭ abia îlŭ scăpasse de la mórte fiulŭ sĕŭ; şi veni-se treĭ ḑille pe josŭ, nemâncatŭ şi maĭ gollŭ. Tudor, dupĕ ce ordonâ sĕ'lŭ ospeteze, îllŭ plimbâ prin tabâră ca sĕ vaḑă décă cum-va cunóşce pe vre-unul din aceĭ Pandurĭ cari 'lŭ jefuisseră; căcĭ pe fie care ḑi veniaŭ cette de Pandurĭ cu căpitaniĭ lor, pe cândŭ alţĭ Pandurĭ eraŭ trimişĭ în differite localităţĭ, pentru differite trebuinţe. Tufénu nu cunoscu pe nimenĭ; atuncĭ Tudor adună pe Pandurĭ, şi le ţinu unŭ cuvêntŭ în care le arăta că ellŭ s'a sculatŭ pentru dreptate, nu pentru pléşcă; că jafurile lor vor avea triste urmărĭ pentru ţérră; şi că e hotârîtŭ a pedepsi fâră cruţare pe orĭ-cine ar maĭ îndrăsni să fure mâcar un uoŭ de la cineva.

Apoĭ Tudor ordonă sĕ facă Tufénuluĭ un rîndu de haine, cu cheltuéla sa; şi 'ĭ dette şi un rêvaşŭ în care ḑicea că ori cine, de orĭ ce némŭ ar fi, ş'ar îndrăsni să se attingă de Tufénu, va respunde cu capul sĕŭ. Tufénu lipi acellŭ rîvaşŭ în pórta caselor sélle; şi fu nesupîratŭ de nimenĭ, pênă la intrarea Turcilor în Bucureşcĭ [3]).

În altă ḑi, intrândŭ episcopulŭ Ilarion în camera luĭ

[1]) D. Nicolae Popescu de la Museleşţĭ.

[2]) Memoriulŭ seŭ, „Românulu No. 304 pe 62.

[3]) D. Nicolae Pepescu de la Muşetescĭ.

Tudor, acesta ridică velinţa ce acoperea patulŭ, şi 'ĭ arătă cadavrul unuĭ căpitan de arnăuţĭ, a nume Ghencea. Pe lângă jafurile ce comissesse, acesta se arătasse şi rebellŭ ordinilor luĭ Tudor. Ellŭ fussesse adus în férre tocmai din districtul Vâlcea, unde făcusse acelle neorânduelĭ.

— Crudule! i ḑise Ilarion spâimêntatŭ. N'o sĕ încetezĭ uă dată cu assemenea omorurĭ? Îţĭ prevestescŭ că aceste omorurí o sĕ-'ţĭ răpuie capulŭ.

— 'Ţĭa m maĭ spusŭ, popo, câ hoţomaniĭ ăştia astfel trebuescŭ resplătiţĭ, căcĭ îmĭ strică totŭ rostul planuluĭ meŭ, şi eŭ nu pociŭ sĕ 'ĭ îngăduĭ a face ce facŭ zavergiĭ luĭ Ipsilanti; pe mine mĕ dóre inima de ţérră; poruncile melle trebuescŭ îndeplinite; şi ceĭ vinovaţĭ trebuescŭ pedepsiţĭ, ca sĕ nu sĕ ḑică şi de mine ce ḑice lumea de Ipsilanti, că de frică nu pedepseşte ellŭ p'aĭ luí; d'aceea zavergiĭ luĭ facŭ câte auḑĭ, căcĭ n'aŭ témă de nimenĭ [1]).

Cu tóte astea, Dumitru Căţellŭ din Cerneţĭ (care trăeşte) unul din Căpitaniĭ de Pandurĭ din óstea luĭ Tudor, assigură că Tudor avea un tribunal militarŭ, compusŭ din Hagi-Prodan, Makedonski, Creţescu şi Cacaleţeanu, în judecata cărora dedea pe Arnăuţiĭ şi Panduriĭ ceĭ vinovaţĭ. Tot Dumitru Căţellŭ, întrebatŭ fiind despre trădarea de la Goleşcĭ, la care ḑicea că a participatŭ şi dênsulŭ, se scusa că Tudor începusse a omorî pe căpitanĭ fără judecată; de unde sĕ înţellege, că saŭ acellŭ tribunalŭ era pro forma, saŭ că era parţialŭ; ceea ce

[1]) D. P. Poenaru.—D. Zaharia Boerescu, fostŭ profesore la seminarul de la Curtea de Argeşŭ, raportéză unŭ faptŭ analogŭ, care ḑice că i s'a relatatŭ de un intimŭ al luĭ Ilarion.

Intr'uă ḑi Tudor, pe când se afla la Cotrocenĭ, întreba pe Ilarion:

— Ce e de făcutŭ, popo, când sĕ împute sarea?

Ilarion, care nu înţelesse sensulŭ acestor cuvinte, nu şciu ce sĕ rĕspunḑă; atuncĭ Tudor, ridicândŭ velinţa patuluĭ, i arătă sub-patŭ cadavrul unuĭ preotŭ

— Eacă sarea noroduluĭ, împuţită! ĭ ḑisse Tudor.

— Dar ăsta ce vină a maĭ făcut? întrebă Ilarion, spăĭmêntatŭ.

— Vină mare, popo, dacă am fostŭ silitŭ sĕ-'lŭ taiŭ, rĕspunse Tudor înfuriatŭ, fără a voi să sĕ esplice.

Acestŭ faptŭ îlŭ credemŭ adevĕratŭ, după câte cunóscemŭ despre Tudor.

sili pe Tudor a se face singurŭ și judicătorŭ și esecutorŭ, chiar pentru Căpitanii seĭ.

Intr'uă ḑi, la Cotrocenĭ, pe cândŭ Tudor conversa după masă cu Ilarion și cu Géni despre multe, între alte fapte d'alle luĭ Tudor din timpulŭ rèsbellulŭĭ russo-turcŭ, narră și următorulŭ faptŭ caracteristicŭ, care a rĕmasŭ tipăritŭ în memoria locuitorilorŭ din Mehedințĭ.

„Eram în góna unor hoțĭ, carĭ avéŭ de căpitanĭ duoĭ popĭ, carĭ popĭ săvîrșéŭ cruḑimĭ turcescĭ.

„Popossissem la unŭ satŭ; cănd Plăieșiĭ îmĭ adduseră legațĭ pe ceĭ duoĭ hoțomanĭ de popĭ, carĭ eraŭ tocmaĭ din acellŭ satŭ.

„Incepuiŭ să'ĭ dojenescŭ, spuindu-le ceea ce trebuia să le ḑicŭ; iar unulŭ din eĭ, obrasnicŭ, îmĭ respunse cu semeție: „că are cine să 'lŭ dojenéscă pe ellŭ; că Epis-„copulŭ e stăpînulŭ luĭ; că numaĭ Episcopulŭ îllŭ póte „pedepsi; iar eŭ să 'mĭ vădŭ de tréba mea; să 'mĭ stă-„pînescŭ Pandurii meĭ, carĭ sunt maĭ reĭ decât têlhariĭ."

Porunciŭ atuncĭ la cățĭ-va sătenĭ să facă uă grópă la spatele altaruluĭ; cănd grópa fu gata, ḑisseiŭ acelluĭ têlharŭ de popă:

„In acea casă a luĭ Dumneḑeŭ, aĭ citit-tu poporanilor „teĭ sânta evanghelie, care ḑice că preoțiĭ sunt urmașiĭ „apostolilor, sunt sarea pămêntuluĭ sunt lumina noroduluĭ, „sunt păstoriĭ turmeĭ, carĭ suffletulŭ îșĭ punŭ pentru eĭ; „iar tu, hoțomanule, după faptele talle nelegiuite nu maĭ „escĭ vrednicŭ a fi păstorul turmeĭ; o să te îngropŭ déră „la spatele altaruluĭ, ca popiĭ ce o vedea grópa ta să „nu maĭ facă ca tine."

După ce îllŭ împușcaiŭ, porunciŭ de bătu pe celaltŭ popă pănă îlŭ ommorâiŭ și p'acella; și 'ĭ am aruncatŭ p'amînduoĭ în grópă.

„Apoĭ porunciŭ de 'mĭ făcu uă ciorbă de iepure; ș'am mâncatŭ cu așa poftă, că câtŭ oiŭ trăi n'oiŭ uita acea ciorbă!" [1]) Eată unŭ actŭ de cruḑime à la Țepeșŭ.

[1]) D. Nicolae Popescu de la Mușetescĭ — D. Rupturénu, vechiŭ professorŭ din Severin, 'mĭ a relatatŭ unŭ faptŭ analogŭ; póte e tot acesta metamorfosatŭ.

Tudor, care servisse în óstea ruséscă, și se încredințasse ca numaĭ prin disciplină, basată pe subordinațiunea passivă, Rușiĭ eraŭ superiorĭ Turcilor, Tudor credea ca póte întroduce acea disciplină și în óstea luĭ; dar perdu din vedere că Panduriĭ nu se putéŭ compara cu soldațiĭ rușĭ: pe când acestia eraŭ nișce mașine, sclavĭ fără voinçă, aceia, victime alle tiranieĭ, eraŭ fiĭ aĭ munților, carĭ alergaŭ de bună voe la trombiça învieriĭ, gata a-șĭ vărsa sângele pentru patrie și libertate; dar până atuncĭ, credéŭ eĭ, că trebue, în puterea flinteĭ, să profite de acea occasiune spre a se despăgubi de la jefuitorĭ, saŭ a resbuna pe fratele seŭ de averea luată cu sila de Zapciŭ și de arendașŭ, în puterea biciuluĭ; apoĭ, în lipsă de plată regulată, eĭ maĭ credéŭ că le era permisŭ a lua prisosulŭ de la ceĭ bogațĭ; în fine, credéŭ că acŭm era vremea a se îmbogăți, strîngênd și eĭ banĭ albĭ pentru ḑille negre.

In façа atâtor inamicĭ, de care avea să se témă, Turcĭ, Grecĭ, Bulgarĭ și Ciocoĭ, Tudor trebuia să menajeḑe cel puçin pe Căpitanĭ; ceea ce n'a făcut; astfel că instinctulŭ de conservare aŭ silit p'aceĭ căpitanĭ a preda pe Tudor în mâna luĭ Ipsilanti.

CAPITOLU XXV.

Turciĭ trecŭ Dunărea, și Tudor părăsesce Capitala.

Cu puçine ḑille înainte de intrarea Turcilor în ţérră, Sava, prin îndemnulŭ Mitropolituluĭ, și dupĕ stăruinţa luĭ Tudor, se decisse a deşerta monăstirile ce occupa (Antimul, Radu-Vodă, Michaĭ-Vodă și Mitropolia), ca să evite uă luptă fără folosŭ: căcĭ Tudor era hotărîtŭ a întrebuinţa forţa pentru acésta, în caḑŭ de oppunere din partea luĭ Sava.

Tudor occupă îndată cu Panduriĭ sĕĭ acelle Mănăstirĭ; iar Sava îșĭ concentră oștirea sa în hanurile din Serban-Vodă și dela sf. Gheorghe [1]).

In ḑioa de 8 Maiŭ, după ce făcură sfeștanie la Mitropolie, ridicară și Tudor și Sava steagulŭ libertăţiĭ, dupĕ esemplulŭ Eteriștilorŭ. Steagulŭ luĭ Tudor l'am descrisŭ în Cap. XX; iar allŭ luĭ Sava era albŭ, avênd pe dănsulŭ zugrăvitŭ răstignirea luĭ Christŭ; și fără nicĭ uă inscripţie [2]).

Ce sili pe Tudor la acésta? Negresitŭ intrarea Tur-

[1]) Filimon, op. cit. vol. II. pag. 154.

[2]) Idem pag. 156 — Fotino, pag. 111. — Acéstă faptă revoluţionară din partea luĭ Sava surprinse fórte mult pe locuitoriĭ din Bucurescĭ, maĭ alesŭ pe Boierĭ, carĭ 'lŭ credeaŭ represintantul ordiniĭ legale. La acésta îlŭ sili atâtŭ îndemnul Eteriștilor d'a se pronunçia, cum și vestea despre intrarea Turcilor în ţérră.

ciloră în ţérră, ca inamicĭ. Pe la finele luĭ Aprilie, Tudor priimisse uă scrisóre de la Solomon prin care 'ĭ vestia impresiunea ce a făcut asupra Panduriloră mórtea Patriarhuluĭ; acésta revoltasse pe Pandurĭ contra Turcilor, şi hotărâseră a se bate cu dânşiĭ în cadŭ d'a trece armaţĭ pe pământulŭ ţêrreĭ; maĭ vestea Solomon luĭ Tudor că Turciĭ de la Adacale, de la Cladova, de la Vidinŭ, de la Rahova şi de la Nicopoli trecusseră Dunărea, şi se îndreptaŭ spre Craiova; şi că alţĭ Turcĭ neregulaţĭ treceaŭ hoţesce de la Ostrovŭ în Mehedinţĭ, şi jefuiaŭ casele Pandurilor, tăindŭ chiar pe părinţiĭ lor. Solomon trimissese acolo 200 de Pandurĭ, sub Căpitani Vasile Crăpatu şi Dumitru Buşteanu, carĭ isbindŭ pe Turci nóptea fără veste la satulŭ Bucura, omoriseră câţĭ-va din eĭ, iar Panduriĭ, perdĕnd numaĭ patru, se înturnaseră la Monastirea Jitianu; în fine arăta că tabăra turcéscă a sositŭ până la satul Cioroiu, distanţa treĭ poştiĭ de Craiova; că de acolo se îndreptésă spre Craiova; şi că, neavĕndŭ oştire îndestulă, ellŭ se trage la Cozia; iar respunsulŭ să-'lŭ trimiţă Tudor luĭ Solomon la Rămniculŭ-Vâlciĭ [1]).

In urma atâtorŭ probe de fidelitate şi de devotamentŭ din partea ţĕrriĭ către Pórtă, Tudor totŭ nu putea crede că Turciĭ intră în ţérră ca neamicĭ aĭ Românilor, ci nu maĭ aĭ Greciloră; şcirile însă priimite de la Solomon îllŭ încredinţară că Turciĭ sunt ostilĭ Românilor [2]).

Cu câte-va dille înainte de priimirea acesteĭ scirĭ, Tudor se înţelessesse cu Sava ca să unéscă forţele lor spre a lupta împreună contra Turcilorŭ, chiar în marginea Bucureşcilorŭ; dar se încredinţă îndată, prin ómenĭ credincioşĭ, şi după apucăturele luĭ Sava, că scopulŭ acestuia era d'a-'lŭ trăda Turcilorŭ, ca si pe Ipsilanti, înşĕlându'-

[1]) Biografia luĭ Solomon, pag. 8 şi 19.

[2]) Laurençon dice (pag. 91) că Udriski, acestŭ Geniŭ rĕŭ allŭ revoluţiuniĭ românescĭ şi grecescĭ, assicura pe toţĭ că Turciĭ nu vinŭ; şi n'anunţă sosirea lor decât atuncĭ când eĭ se apropiaŭ de Bucurescĭ, din care causă mulţĭ cădură victime a furieĭ Turcilorŭ.

p'amândoï cu făgăduele zadarnice. Tudor hotărî să lucrese singur, după cum îllŭ vor povăţui împrejurările [1].

Sava părăsi Capitala înaintea plecăriĭ luĭ Tudor, întărindu-se provisoriŭ în Monastirele Mărcuţa şi Plumbuita; dar lăsă în Bucurescĭ destuĭ paznicĭ pentru a apăra de jafurile pandurilorŭ Monastirele sf. Gheorghe şi Şerban-Vodă, unde se aflaŭ adăpostiţĭ mulţĭ locuitorĭ cu familiele şi averile lorŭ. Cu tóte ordinele severe ale luĭ Tudor, cu tóte pildele ce făcusse, omorândŭ pe hoţomanĭ, Pandurii, înainte de plecàrea lor de la Cotrocenĭ, luară arme şi caĭ orĭ de unde putură găssi; însuşĭ proprietariĭ le didéŭ de bună vóe, ca să-'şĭ scape viaţa. Eĭ se încer, cară a jefui chiar monăstirile Şerban-Vodă şi sf. Gheorghe-dar fură împedicàţĭ de arnăuţiĭ luĭ Sava [2].

Cu totŭ entusiasmulŭ pandurilorŭ pentru libertate, cu tótă ura lor contra Turcilorŭ, cu tóte întăririle de la Cotrocenĭ şi posiţia strategică a cellorŭ lalte Monăstirĭ din Capitală, unde 'şĭ avea concentrată ostirea, Tudor înţelesse că lupta cu Turciĭ lângă Bucurescĭ putea fi fatală Capitaleĭ, pe care o espunea la foculŭ şi la sabia Turcilorŭ; hotărî dar a se retrage în Monăstirele de peste Oltŭ, unde eraŭ maĭ sigurŭ de reuşită; amână însă plecarea până la appropierea Turcilorŭ de Bucurescĭ, póte cu scopŭ a afla de la dênşiĭ prin scrisorĭ care avea să fie în definitiv linia lor de conduită, atâtŭ în privinça Grecilor cât şi a Românilorŭ.

La 13 Maiŭ Tudor priimi scire că Turciĭ de la Silistra sosisseră la Obilescĭ; iar la 14, că ceĭ de la Giurgiu înaintasseră pân' la Copăcenĭ; Tudorŭ începu atuncĭ a se pregăti de plecare.

Plecarea luĭ Tudor şi apropierea Turcilorŭ îngrijiră fórte multŭ poporulŭ din capitală; mulţĭ din locuitorĭ se adăpostiră prin Monăstirele vecine, şi maĭ ales pe la consulaturĭ [3].

[1] Filimon, vol. II. pag. 157.
[2] Filimon, vol. II, pag. 158.
[3] Idem, pag. 158.

Totŭ în ḑioa de 13, Tudor, liberând pe boierĭ din arestulŭ de la Belvedere, îĭ pusse să subscrie un protestŭ către potentaţiĭ de la Laibah contra încălcăriĭ territoruluĭ românŭ de către Turcĭ, şi maĭ allesŭ contra jafurilorŭ şi ucciderilorŭ tâlhărescĭ alle Eteriştilorŭ; ellŭ ruga pe membriĭ congresuluĭ a lua în consideraţie legitimele cererĭ alle poporuluĭ, şi a face să se realisese dreptele lor dorinţe, spre a se evita uă nouă rescólă pe viitorŭ [1]).

Cu presintarea acestuĭ protestŭ la congresulŭ de la Laibah fură însárcinaţĭ Géni, Ilarion şi D. P. Poenaru. Despărţinduse de Boierĭ, Tudor le ḑisse: „D-v. treceţĭ acum în Statele Austrieĭ; căcĭ eŭ trecŭ peste Oltŭ, cu tótă adunarea noroduluĭ, ca sĕ mĕ întărescŭ în Monăstirele ce le-am umplutŭ cu zaherelle şi cu Pandurĭ; şi nădăjduescŭ, cu ajutorul luĭ Dumneḑeŭ, sĕ mĕ ţiŭ acolo multă vreme, ca în nişte cetăţĭ, până când voiŭ sili pe Turcĭ sĕ dea ţĕrreĭ drepturile şi privilegiele ce norodulŭ le-a cerutŭ prin mine de la Inalta Pórtă. Umblaţĭ sănătoşĭ! D-ḑeŭ să vĕ luminese ca să iubiţĭ ţérra cu căldură.

„Nu încetaţĭ şi din Braşiovŭ a lucra pentru dobândirea sfintelorŭ drepturĭ alle patrieĭ nóstre“ [2]).

La despărţirea luĭ Ilarion de Tudor, pe cândŭ coboraŭ scara amînduoĭ de mână, Tudor ḑisse luĭ Ilarion:

„Veĭ da séma la Dumneḑeŭ că nu m'aĭ lăsatŭ să taiŭ pe căiniĭ ăstia de Ciocoiĭ! Măcar ḑece din eĭ aşĭ fi voit să 'ĭ trimitŭ umpluţĭ cu paie ca plocon pe la împărăţiĭ!“

[1]) D. Petre Poenaru. — Despre acellŭ protestŭ ne assigură şi D. Simion Romanov, bătrânŭ ca de 70 de anĭ (ce 'şĭ are domiciliulŭ în Bucureşcĭ, strada Colţiĭ) care la 1821 figura ca Mavrofor în oştirea luĭ Ipsilanti. Când Tudor a fostŭ addusŭ la Târgovişte de Arnăuţiĭ luĭ Căpitanŭ Iordake ca să 'lŭ taie, D. Simion Romanov se afla scriitorŭ în cancelaria de îndestulare a oştiriĭ greceştĭ, alŭ căria şefŭ era Somaki, unŭ litterator distinsŭ. Acesta presintă D-luĭ Romanov uă chârtie, scrisă în limba română, şi găsită asupra luĭ Tudor, ca s'o traducă în limba grecéscă. Era conceptulŭ protestuluĭ trimisŭ de Tudor la Laibah, şi în care se descria cu culorĭ negre cruḑimile Eteriştilor, cruḑimĭ revoltătóre, între care era şi acésta: că Eteriştiĭ smulgeau copiĭ de la sênul mamelorŭ lorŭ, îĭ aruncaŭ în susŭ, şi 'ĭ prindeaŭ în iataganele lorŭ.

[2]) D. P. Poenaru.

Veĭ vedea ce vor face câiniĭ hăstia, pe urmă, cănd le-or veni lorŭ bine! Ține minte vorba meà, daca veĭ trăi. Dar totŭ am omorâtŭ vr'o șépte Lupĭ . . .

— Prea rĕŭ aĭ făcutŭ, Arhon Slugerŭ! Omulŭ nu trebue să ridice viaçă de omŭ! Ș'apoĭ 'țĭ amŭ maĭ spusŭ: cine, scóte sabia, de sabie va peri. Fugĭ maĭ bine și Dumnea-ta; că vor să te ommóre Greciĭ, cnm aŭ vrutŭ să mĕ omóre și pe mine [1].

— Las 'sĕ mĕ omóre, d'or fi eĭ maĭ tarĭ. Sunt Românŭ, nu sunt Ciocoiŭ sĕ dosescŭ.

„E! popo! De cănd m'am îmbrăcatŭ cu cămașea morțiĭ, în tot minutulŭ asteptŭ mórtea.....

Apoĭ ceĭ douĭ amicĭ intimĭ se îmbrățișeară și se despărțiră; eĭ nu se maĭ întâlniră de cât póte în patria spiritelorŭ!

Ilarion, care era slabŭ de inimă, lăcrămă; și ḑisse D-luĭ N. Popescu, care 'lŭ însoția în esiliŭ: „Mare omŭ va pierde țérra, de 'lŭ vor ommorî Greciĭ!“ Iar în emigrație, ḑicea adesea Ilarion: „Reŭ am făcutŭ, Nicolăiță, de n'am lăsatŭ pe Tudor să taie pe Ciocoĭ! Măine l'ar spănḑura, de le-ar cădea în mână! Dar acum e tărḑiŭ!“ [2]) Tudor dette Boierilorŭ spre paḑă 50 de Pandurĭ cu unŭ căpitanŭ de încredere, ca să'ĭ însoțiască pănă la hotarulŭ Austrieĭ. Boieriĭ plecară însoțițĭ de Ilarion, de Geani și de D. Petre Poenaru. Eĭ maĭ aveaŭ pentru paḑa lorŭ vr'o 20 de Arnăuțĭ, sub comanda luĭ Buluc-Bașa Sotir, plătițĭ din pungele lorŭ.

La plecarea Boerilor, Căpitanul ce 'ĭ conducea priimi ordinŭ secretŭ de la Tudor a 'ĭ conduce la Monastirea Cozia, nu la Brașovŭ, voind a se servi ș'acolo de dânșiĭ cum se servisse în timpul șederiĭ sélle în Bucurescĭ; ș'a'ĭ împedica cu modul acesta a lucra contra intereselor poporuluĭ.

Boieriĭ, aflând pe drumŭ acéstă hotărâre a luĭ Tudor,

[1]) D. N. Popescu de la Mușetesçĭ assigură că Greciĭ 'ĭ ar fi propusŭ odată să otrăvéscă pe Ilarion în cafea.

[2]) Idem.

se întristară fórte mult; și vĕḑênd că nicĭ rugăciunile nicĭ baniĭ nu pot îndupleca pe căpitanul de Pandurĭ, se rugară de Mitropolit a interveni prea sânția sa.

Mitropolitul fu silitŭ a întrebuința anatema [1]) contra aceluĭ căpitan, spre a'lŭ putea înḑupleca ca sĕ conducă pe boierĭ până la fruntaria Austrieĭ [2]).

Dar abia scăpară de Pandurіĭ luĭ Tudor, și detteră peste Arnăuțiĭ luĭ Ipsilanti.

Ipsilanti, însciințându-se despre plecarea Boierilor, ordonă arhistratiguluĭ Duca, ce se afla la Ploescĭ, sĕ alerge îndată dupe dânșiĭ și să 'ĭ aducă la Târgoviște, cu scopŭ d'a se servi și Ipsilanti de Boerĭ după cum se servisse Tudor, pentru înlesnirea cellor necessariĭ oștiriĭ selle.

Duca le eși înainte la Câmpina. Boeriĭ se spăimântară, cu atâtŭ maĭ multŭ că nu se putéŭ opune luĭ Duca, care avea întreițĭ ostașĭ de câtŭ dânșiĭ; se cotisară dar cu toțiĭ, și rescumpărară cu banĭ libertatea lor.

Ipsilanti, într'uă epistolă către Duca, cu data din 17 Maiŭ, imputâ aspru luĭ Duca acéstă conduită, observându'ĭ că trebuia să esecute ordinul sĕŭ, saŭ să aștepte ordin ulterior; iar nu să libereḑe pe Boerĭ, carĭ 'ĭ ar fi fostŭ de mare ajutor; dér ce e maĭ grav, prin conduita sa ellŭ speriasse pe Ploeștenĭ, carĭ se răspândiră in tóte părțile, pierḑând astfeliŭ Ipsilanti folósele ce putea trage de la dânșiĭ [3]).

Abia sosițĭ în Brașov, Boeriĭ. primescŭ știrea despre mórtea luĭ Tudor; astfelŭ ceĭ trimișĭ din partea țĕreĭ la Laibah se opresc în Brașovŭ, dinpreună cu companioniĭ lor de drumŭ.

La 15 Maiŭ, plécă și Tudor de la Cotrocenĭ cu tótă oștirea sa, compusă din 5 tunurĭ, vr'o 4000 Pandurĭ armațĭ, și 500 Bulgarĭ călărĭ sub comanda luĭ Prodan și Makedonski; și multe carre cu provisiunĭ, cu familiile Bul-

[1]) Blestemul arhierescŭ avea p'atuncĭ în România efectul ce avea în mediul evŭ escomunicarea din partea Papilor.

[2]) D. P. Poenaru.

[3]) Filimon pag. 159.

garilor, şi cu diferite unelte pentru resbel. Tudor se îndreptă spre Piteştĭ, pe la Găescĭ.

Drumul cel maĭ dreptŭ spre a merge peste Oltŭ era pe la Şerbănescĭ, adică pe drumul cel vechiŭ al poştieĭ dintre Bucurescĭ şi Slatina, pe unde şi venisse Tudor cu oştirea luĭ, şi pe unde nu avea sĕ întimpine nicĭ uă piedică din partea Eteriştilor; a merge pe la Pitescĭ, unde se afla avan-guarda luĭ Ipsilante, sub comanda luĭ Căpitan Iordake, era a se espune la o încăerare cu acesta; ce silisse dar pe Tudor sĕ schimbe planul sĕu, d'a se întări în monăstirile de peste Oltŭ, după cum anunţasse boerilorŭ, şi d'acolo să dictese condiţiile selle Turcilor, cu arma în mână?

Şi Sava şi Tudor fură jucâria luĭ Udriski, care voia sĕ-'ĭ pérdă.

Prin mijlocirea luĭ Udriski, Tudor intră se vede în corespondinţă cu Kehaia Bey, pe căndŭa cesta sĕ apropia de Bucurescĭ; şi consimţi a urma planul trasŭ de Udriski: adică, Tudor să lovéscă avan-garda oştiriĭ luĭ Ipsilanti de la Piteştĭ, pe când Sava cu Turciĭ vorŭ lovi corpul oştiriĭ grecescĭ de la Têrgovişte, puind ast-felŭ pe Ipsilante între douĕ focurĭ. Uă datăţ érra curăţită de Eteriştĭ, Pórta promittea acordarea tuturor cererilor Românilorŭ.

Udriski promitea luĭ Sava domnia ţĕreĭ pentru Calimah; şi luĭ Tudor, tronul ţerriĭ cu vechea eĭ autonomiă.

Şi Sava şi Tudor cădură în cursa întinsă de Udriski:

Tudor, nu credem pentru ca să se facă Domn, ci ca să scape ţérra de robia turcéscă, şi să pótă dobândi Români drepturile lorŭ, fără vărsare de sânge, credu că e în interesul ţĕrriĭ a se uni cu Turciĭ contra Grecilor: a curăţi adică ţérra de acestĭ óspeţĭ periculoşĭ, carĭ, în curs de un seculŭ, fusesseră flagelulŭ Românieĭ, şi carĭ, chiar acum, causasseră ţĕrriĭ atâtea durerĭ, şi provocasseră invasiunea turcéscă.

Din parte'ĭ, Sava, care cunoştea prin Udriski tóte acestea, şi voia a se scăpa de Tudor, singura piedică la urcarea pe tron a luĭ Calimahŭ, comunică luĭ Ipsilanti, la 16 Maiŭ, scopul luĭ Tudor: că adică ellŭ înaintésă spre Pitescĭ cu scop d'a pune pe Ipsilanti între douĕ focurĭ, între Panduriĭ luĭ Tudor şi Turciĭ luĭ Kehaia-Beĭ; şi 'ĭ şi trimise 400 de Arnăuţĭ spre a inlesni luĭ Căpitan Iordake prinderea luĭ Tudor.

Dupe aceea plecă şi ellŭ la Têrgovişte, cu restul arnăuţilor, şi însoţit de Buluc-başa Ghencea, de Mihale şi de Tufecci-başa, cu arnăuţi lorŭ. [1]) Sava însă trădă şi pe Tudor şi pe Ipsilanti, urmând orbeşte consiliele luĭ Udriski [2]).

În ḑiua de 16 Maiŭ, Boieriĭ rămaşi în Bucurescĭ, din preună cu Băltăreçulŭ, ca din partea comersanţilor, şi cu Udriski, eşiră înaintea luĭ Kehaia-Beĭ la satul Căţelulŭ [3]), unde tăbărâsse cu corpulŭ sĕu de oştire.

După ce Boeriĭ şi comersanţiĭ făcură actŭ de supunere către Paşa de la Silistra, assigurară cu viéţa lor despre liniştea locuitorilor; iar Kehaia-Bey 'ĭ primi cu bună-voinţă, promiţêndu-le protecţiunea sa, şi încredinţându'ĭ că are ordinŭ a protege pe supuşiĭ credincioşĭ Porţiĭ, fiind trimisŭ numaĭ contra *apostaţilor* [4]); apoĭ le ordonă a se înturna liniştiţĭ în Bucurescĭ, ş'a îngriji pentru zaheréoa oştiriĭ împărătescĭ şi pentru conacele eĭ, căcĭ a douaḑ are să intre în Bucurescĭ.

---

1) Filimon, vol. II, pag. 161 — Tricupi, vol. I, pag. 157 — Fotino, pag 161.
2) Laurençon, pag. 162.
3) Alţiĭ ḑicŭ că la Dudeştĭ. Veḑi Dârzénu, Trompeta No. 662.
4) Prin urmare şi contra Românilor, cari se sculasseră şi eĭ cu armele.

CAPITOLU XXVI.

Tudor pune la încercare vitejia Pandurilorŭ [1].

Ḑioa de 15 Maiŭ fu hotărîtă de Tudor pentru pornirea sa peste Oltŭ. Era Duminică. După terminarea serviciuluĭ divinŭ, care sĕ ţinu la Mitropolie, sĕ sfinţiră stégurile [2]; şi óstea se prepară de plecare.

Cétta de Bulgarĭ de sub comanda luĭ Prodan şi Makedonski, care staţiona în Bucurescĭ, veni şi ea la Cotrocenĭ după amiaḑĭ, unde sĕ uni cu corpulŭ oştiriĭ luĭ Tudor. Carrele cu muniţiunĭ, cu bagaje, cu provisiunĭ şi cu familiile Bulgarilorŭ sĕ pornisseră înainte, de diminéţă.

In capitolulŭ precedentŭ am arătatŭ că causa retrageriĭ luĭ Tudor de la Cotrocenĭ fu necredinţa luĭ Sava, şi temerea arderiĭ capitaleĭ de către Turcĭ; peste Oltŭ, Tudor spera că va putea lupta maĭ cu succesŭ în Monăstirile întărite şi aprovisionate, în caḑŭ căndŭ Turciĭ n'ar satisface legitimile cererĭ alle poporuluĭ. Unŭ discursŭ, în sensulŭ acesta, ţinu Tudor oştiriĭ sélle în momentulŭ de a pleca; ellŭ termina ḑicândŭ: „că a sositŭ timpulŭ lupteĭ cu păgânulŭ, dacă acesta ar începe lupta;

[1]) Memoriulŭ luĭ Chiriak Popescu (veḑĭ ***Românul*** pe 1862 No. 304 şi 317) ne va servi de conductorŭ în narraţiunea cellor treĭ capitole următóre.

[2]) Stégulŭ cellŭ mare al luĭ Tudor, assigură D. Nicolae Popescu de la Muşeteşcĭ, era zugrăvitŭ în Bucurescĭ cu măestrie de un căllugărŭ de la Antimu, anume David, care învĕţasse pictura în Russia; de unde se înţelege c'avea douĕ stégurĭ.

că vitejia și entusiasmul Pandurilorŭ le assigură biruința, maĭ allesŭ că Turciĭ după atuncĭ nu eraŭ ca ceĭ din resbellulŭ din urmă d'intre Russia cu Turcia, la care resbellŭ luasseră parte mulțĭ din oșteniĭ ce se aflaŭ acŭmŭ sub stindardulŭ libertățiĭ; în fine, că cu ajutorulŭ luĭ Dumnedeŭ, și cu voinicia Pandurilorŭ, ellŭ speră a birui pe păgânŭ, care va dossi rușinatŭ, ca în luptele de la Cladova și Feteslam [1].

Pe căndŭ Tudor ținea Pandurilorŭ assemenea discursŭ, prin care 'ĭ înfuria contra Turcilorŭ, ellŭ correspondea într'ascunsŭ cu Turciĭ contra Eteriștilorŭ [2]. Un assemenea jocŭ era periculosŭ pentru Tudor: căcĭ corespondința sa cu Chehaia-Beĭ, cădând în mâna Grecilorŭ, fu arma cea maĭ puternică cu care Căpitan Iordake attrasse pe căpitaniĭ de Pandurĭ în partea sa, și 'lŭ putu lua la Goleștĭ fără greutate din mijlocul oștiriĭ sélle.

Oștirea porni după apussul sóreluĭ în direcția Pitescilorŭ. Inainte mergea pedestrimea, compusă de Pandurĭ; la mijlocŭ eraŭ tunurile; iar căllărimea, sub comanda luĭ Prodan, Alesandru și Machedonski, forma arrière-guarda.

Prima nópte oștirea tăbărî din collo de apa Ciorogîrla. Tudor allesse uă posițiune favorabilă pentru orĭ-ce attacŭ eventualŭ din partea Grecilorŭ séŭ a Turcilor; dette singurŭ cuvêntulŭ de ordine, pe care 'lŭ schimba în fie-care nópte; aședă oștirea în carreŭ, puindŭ la mijlocŭ tunurile și carrele cu munițiunĭ și cu provisiunĭ; pusse sentinelle căllărĭ împrejurulŭ tabereĭ, în differite direcțiunĭ, în distanță de un pătrarŭ de oră; la flanculŭ pedestrimeĭ aședă căllărimea și reserva; sentinellele sĕ schimbaŭ regulatŭ la fie-care duoĕ ore. Tudor, căllare, însoțitŭ de 10 oștenĭ alleșĭ, visită tabăra tótă nóptea, spre a sĕ încredința dacă ordinile selle sĕ essecută, și spre a fi deșteptŭ în cadŭ de vr'un attacŭ fără veste din partea

[1] Vedĭ Nota No. LXVIII.

[2] Memoriu luĭ Chiriak Popescu (*Românul* No. 307).

inamiculuĭ. Ellŭ dormia numaĭ ḑioa, căndŭ repausa oștirea; și attuncĭ, multŭ două séŭ treĭ ore.

In revĕrsatulŭ ḑiorilorŭ, sĕ dette semnalulŭ de plecare prin descărcarea unuĭ tunŭ, și prin batterea tobelorŭ, urmăndŭ aceeașĭ ordine de marșŭ ca în ḑioa precedentă.

La amiaḑĭ oștirea se opri la Bolintinul din valle. Aci Tudor întrebuință uă stratagemă militară, cu scopŭ d'a deprinde pe ostașĭ cu attacurile fără veste, și d'a putea deosebi pe ceĭ fricoșĭ de ceĭ inimoșĭ, dândŭ ast-felŭ d'uă parte pe ceĭ d'ânteiŭ, ca sĕ nu adducă încurcătură în luptă, și însărcinându-'ĭ cu paḑa proviantuluĭ și a munițiuniĭ.

Pe căndŭ dar oștirea repausa de amiaḑĭ, la Bolintinul din valle, Tudor ordonă în secretŭ unuĭ țeranŭ, ca sĕ vie repede în tabără, și sĕ spuie că treĭ miĭ de Turcĭ, din ceĭ sosițĭ la Bucurescĭ, s'aŭ luatŭ în gónă după oștirea românéscă; și c'ar fi aflatŭ că alți treĭ miĭ de Turcĭ, din ceĭ sosițĭ la Giurgiŭ, aŭ pornitŭ și eĭ, pe altă calle, totŭ în góna luĭ Tudor, cu scopŭ de a-'ĭ tăia drumulŭ, și a-'lŭ pune între două focurĭ.

Pe d'altă parte, Tudor ordonă căpitanuluĭ Simeon și luĭ Buluc-bașa Ión Vanciu, ce făceaŭ parte din avanguarda oștiriĭ, ca se ia 200 căllărețĭ și sá se depărteḑe de tabăra în direcția Bucurescilorŭ, oprindu-se într'unŭ locŭ ascunsŭ, unde să se lege la capŭ cu turbanurĭ turcescĭ; apoĭ, astfelŭ strevestițĭ, să se arate oștiriĭ în depărtare de uă fugă mare de callŭ.

In fine ordonă unuĭ altŭ săténŭ a se îmbrăca în vestminte de cerșetorŭ, și a spiona sentinellele în privința numĕruluĭ oștiriĭ; apoĭ, addusŭ de sentinelle înaintea luĭ Tudor, după ordinele ce aveaŭ, ellŭ spusse ceea ce era învățatŭ se arate șicellŭ-l-altŭ săténŭ.

Sentinella la care sĕ adressă acestŭ țĕrranŭ, bănuindu'l de spion turcescŭ, îlŭ adusse înaintea luĭ Tudor. Acesta îlŭ întrebă cu asprime, în auḑulŭ tutulor: „de unde vine? și unde merge? și ce caută a ispiti pe oștenĭ?" Țĕrranulŭ rĕspunse, după cum era învățatŭ:

„Suntŭ trimisŭ de Turciĭ tăbărîţĭ lângă Bucurescĭ ca sĕ aflu unde eştĭ cu ordia dumitalle, şi câţĭ oştenĭ aĭ; şi apoĭ sĕ mĕ întorcŭ iute ca se le ducŭ rĕspunsulŭ. Alţĭ treĭ iscoditorĭ s'au pornitŭ d'uă dată cu mine pentru aceeaşĭ trébă, pe altă calle; iară 3000 de Turcĭ de la Bucurescĭ, şi alţĭ 3000 de la Giurgiŭ, au pornitŭ ca sĕ te puie la mijlocŭ." — Tudor sĕ prefăcu că sĕ tulbură; încălleca callul, dette ordine să se adune toţĭ oştenii, şi le ţinu un discursŭ în sensulŭ celluĭ pronunţatŭ în ḑioa porniriĭ sélle de la Cotrocenĭ; şi termină astfelŭ:

„Vom birui negreşitŭ pe vrăjmaşĭ, ca la Cladova şi „la Feteşlam; şi va remânea numele nostru neuitatŭ la alte „némurĭ si la copiĭ nostriĭ: căcĭ acéstă luptă este sfîntă, „de vreme ce privesce la dobândirea drepturilor ţĕrriĭ „nóstre. Iarbă de puscă avem, tunurĭ bune avemŭ; si „voinicia!" [1]).

Tudor aşeḑă apoĭ ostirea în ordine de bătae, luând uă posiţiune favorabilă; şi tunariĭ staŭ gata cu fitilurile apprinse; ellŭ trimisse 400 căllăreţĭ în depărtare d'un cartŭ d'oră de tabără, din carĭ 200 în direcţia Bucurescilor, si 200 în direcţia Giurgiuluĭ, pe unde se credea că vinŭ Turciĭ; si le dette ordinŭ ca, întâlnindŭ avanguarda Turcilor, sĕ nu doséscă, orĭ care ar fi numĕrulŭ lor; ci luptănduse cu dânsiĭ, să se retragă încetŭ spre ostirea românéscă, până în depărtare de uă bătae de puscă, cândŭ atuncĭ să se repéḑă fie-care la postul sĕŭ.

Ceĭ 200 căllăreţĭ, carĭ se îndreptasseră spre drumulŭ Giurgiuluĭ, întâlniră pe ceĭ doue sute de pandurĭ strevestiţĭ ca Turciĭ; si descărcând în eĭ de departe puscile lor, începură a se retrage încetŭ spre ostirea română, după ordinul ce priimisseră dela Tudor.

Panduriĭ ce eraŭ strĕvestiţĭ ca Turciĭ înaintară încetŭ spre armata română, aşeḑată în ordine de bătae; Tudor dette atuncĭ semnalulŭ lupteĭ, ordonând pedestrimeĭ a

[1]) Chiriac Popescu, (*Românul* No. 304, din 1862).

sta pe locu împrejurulu tunurilor, asteptând appropierea inamicului. . In minutulŭ când óstea astepta ordinul de încăerare, Tudor ordonă tunarilor sĕ stingă fitilurile; căcĭ a băgatŭ de sémă, ḑisse ellŭ, că aceĭ carĭ vinŭ asupră-le nu sunt vrăjmasĭ, ci Românĭ din avan-guarda ostiriĭ sélle; si că din greşélă era să se ommóre crestinĭ cu crestinĭ.

Assemenea stratageme repetă Tudor în maĭ multe rîndurĭ, atât nóptea câtŭ si ḑioa, în celle patru ḑille de drumŭ ce făcu ostiréa sa de la Cotrocenĭ la Golestĭ.

CAPITOLU XXVII.

Simptome de rebeliune.

Din ḑiua cândŭ Tudor ridică stégulŭ revoluţiuniĭ, ellŭ nu încetă a recomanda oştenilorŭ sĕĭ respectŭ la proprietate şi supunere la ordinele sélle, făcêndu'ĭ a înţelege că oştirea cea maĭ vitéză, fără disciplină, este învinsă, orĭ care ar fi numĕrulŭ eĭ; şi adducea essemplu pe Muscaliĭ şi pe Panduriĭ din resbelulŭ din urmă turco-russŭ, în care cette marĭ de Turcĭ nedisciplinaţĭ fusesseră înfrânţĭ de unŭ numĕrŭ micŭ de Cazacĭ şi de Pandurĭ, carĭ ascultau orbeşte de ordinele Capilor lorŭ; pentru acestŭ cuvêntŭ, Tudor pedepsia aspru pe ceĭ ce cutesaŭ a răpi averea altora, maĭ alesŭ averea sătenilorŭ.

Ellŭ le ḑicea adessea: „assemenea jafurĭ din partea u„norŭ ostaşĭ attragŭ asupră-le urgia luĭ D-ḑeŭ. Noĭ nu „ne-am sculatŭ sĕ răpimŭ averea fraţilorŭ nostriĭ, ci s'o „apărămŭ împrotiva prădătorilorŭ, după cum ne-am legatŭ „prin jurămêntŭ. Noĭ ne-am plânsŭ şi către Turcia şi către „Russia împrotiva acelora ce ne-aŭ jefuitŭ, pentru care „pricină ne-am şi ridicatŭ cu arma ca să scăpămŭ de a„celle jafurĭ, şi să dobândimŭ drepturile nóstre celle vechĭ, „călcate de streinĭ; apoĭ tocmaĭ noĭ să dămu pildă de „assemenea jafurĭ? Vĕ maĭ ḑicŭ şi de astă dată, că, dacă „s'o maĭ tângui vr'unŭ creştinŭ pentru cellŭ maĭ micŭ

„lucru ce s'ar lua de voĭ cu sila, acellŭ jăfuitorŭ cu mórte va „fi pedepsitŭ; căcĭ, prin asemenea fapte nelegiuite, dăm „prilejŭ vrăşmaşilorŭ sĕ ne răsboéscă ca tâlharĭ; iarŭ Sul„tanul nu va lua în sémă plângerile nóstre; şi numaĭ „cândŭ nu vom căpăta cu voie-bună aceste drepturĭ, a„tuncĭ ne vom lupta voiniceste ca să le căpătămŭ cu sa„bia. Am hotărâtŭ, fraţilorŭ, sĕ perim maĭ bine dupĕ faţa „pămêntuluĭ, de câtŭ sĕ remânemu dupĕ cum am fostŭ „pênă aci; iarŭ drepturile nóstre nu le vomŭ putea că„păta dacă vomŭ mâhni pe fraţiĭ noştriĭ, carĭ ne ajută „în lupta acésta, cu carrele şi cu bucatele lorŭ; apoĭ şi tóte „némurile ne vorŭ ocărî, cândŭ vorŭ afla că noĭ singurĭ, „carĭ ne-amŭ sculatŭ pentru dreptate, jefuimŭ pe fraţiĭ „noştriĭ; şi cu dreptŭ cuvêntŭ vom fi de ómenĭ urîţĭ, şi „de D-ḑeŭ urgisiţĭ. Sĕ ne purtămŭ dar cinstitŭ, fraţilorŭ, „dacă vremŭ sĕ biruimŭ pe vraşmaşĭ, să dobândimŭ drep„turile ţĕriĭ, să avemŭ odihnă pentru totŭ-d'auna, şi să „fimŭ slăviţĭ de noróde [1]).

Dar cu tóte consiliile părinteşcĭ şi ordinele severe din partea luĭ Tudor, mulţĭ dintre oştenĭ sĕ dedaŭ la prade şi la neorânduelĭ, ast-felŭ că Tudor se vedea silitŭ a 'ĭ pedepsi, creḑândŭ că cu asemenea esemple va putea impune celor rĕu nărăviţĭ.

De la Bolintin până la Găescĭ, Tudor omorî peste douĕḑecĭ Pandurĭ şi Sârbi pentru furtişagurĭ, cum afirmă Cioranu [2]); iară Chiriac Popescu susţine că 33 ar fi omorâtŭ, pe uniĭ prin spânzurătóre, pe alţiĭ cu măciuca, ellŭ insuşĭ cu mâna sa; şi pe mulţĭ din eĭ, înaintea oştenilor [3]).

Ión Dragulicĭ din Cernovoşanĭ susţine, la rândul sĕŭ, că pe ceĭ maĭ puţin vinovaţĭ îĭ spânzura de supţiorĭ, de crăcile arborilor, pe marginea drumuluĭ, atârnându-le de gâtŭ borfele furate; ierŭ Bulgariĭ luĭ Prodan şi Machedoschi, carĭ veneaŭ în urma oştiriĭ, scăpaŭ pe ceĭ spân-

[1]) Memoriu luĭ Chiriac Popescu (Românul No. 304, din 1862).
[2]) Opul citat. pag. 80—81.
[3]) Kiriak Popescu — Veḑĭ Românul No. 307 din 1862.

zuraţĭ, tăindule funia; din care causă aceĭ Pandurĭ le pastra recunoştinţă.

La poştia Cârcinovu, fiind silitŭ a spânzura şi alţĭ Pandurĭ, totŭ pentru furtişagurĭ, Tudor ceru de la Căpitanĭ încredinţare în scrisŭ că nu sĕ vor maĭ repeta asemenea prade din partea pandurilorŭ ce comandaŭ, Căpitaniĭ deteră înscrisulŭ cerutŭ de Tudor, afară de Ión Oarcă, Ghiţă Cuţoiu, Iene Ienescu [1] şi Ión Urdărénu; acestia sĕ oppuseră, respunzênd luĭ Tudor că eĭ nu pot păḑi crângul cu iepuriĭ; şi că Tudor n'are nevoie de înscrisul lorŭ, că 'ĭ póte omorî ellŭ şi fără înscrisul lor, cândŭ o vrea ellŭ [2]).

Asemenea nesubordinare din partea unorŭ căpitanĭ era uă tristă simptomă de rebeliune; şi de la rebeliune la trădare nu e de câtŭ un pasŭ.

Tudor îşĭ stăpâni mânia, aşteptândŭ occasie favorabilă spre a pedepsi p'acestĭ rebelĭ, pe carĭ începu a 'ĭ bănui ca complicĭ aĭ hoţomanilorŭ ş'aĭ Bulgarilorŭ, carĭ formaŭ în oştirea sa uă cangrenă periculósă, de care trebuia să se scape cu uă oră maĭ 'nainte.

In ḑiua de 17 Maiŭ, pe la amiaḑĭ, pe când oştirea tăbărâsse între Găeştĭ şi Cârcinov, Tudor priimi uă scrisóre de la Căpitan Iordache, care se afla în Pitescĭ, şi în care 'lŭ vestea că, de va înainta spre Pitescĭ, îlŭ va lovi cu Arnăuţiĭ sĕĭ.

Indignatŭ d'acéstă insolenţă, Tudor citi scrisórea în auḑulŭ tuturorŭ; şi ḑisse către Căpitaniĭ sĕĭ:

„V'am spusŭ în multe rândurĭ că Iordache mĕ gonesce „în façă, şi cugetă mórtea mea; ellŭ trebue să fi prinsŭ „*scrisorile melle către Paşa Diiuluĭ*, şi póte şi *răspunsulŭ* „*ce'lŭ aşteptamŭ* la poştia din urmă. Eŭ 'lŭ amŭ scăpatŭ „în casa mea din mâinile Nemţilorŭ, la trecerea luĭ din „ţérra nemţéscă în ţérra sârbéscă; şi în locŭ de mulţu-„mită, vedeţĭ cum îmĭ plătesce ellŭ! Ce e de făcutŭ cu

[1]) Vĕrŭ cu D. Ghiţă Ienescu de la Pitescĭ, fost deputatŭ.

[2]) Cioianu, pag. 81 — Acésta o affirmĭ şi Dragulicĭ.

„omulŭ acesta? Spuneţĭ, voĭ. Noĭ suntemŭ de patru orí „maĭ tarĭ de câtŭ dênsulŭ, şi avemŭ şi tunurĭ; cum cutéză elŭ sĕ 'mĭ scrie astfelu? [1]"

Consultându-se apoĭ cu căpitaniĭ sĕĭ, Tudor se decisse să stea cu oştirea pe locŭ; şi trimisse pe Machedonski şi şi pe Alecsandru în cârruciorŭ de poştiă la căpitan Iordache, ca să se înţelégă cu dĕnsulŭ în privinţa acésta; după apusulŭ sóreluĭ, ceĭ douĭ trimişĭ sĕ înturnară cu rĕspunsŭ, că căpitan Iordache are grelle bănuele despre necredinţa luĭ Tudor, şi că 'lŭ aştéptă la Golescĭ ca sĕ se esplice amânduoĭ.

Tudor avea şi elŭ marĭ bănuelĭ contra luĭ Prodan şi Machedonski, că arŭ fi înţeleşĭ cu căpitan Iordache [2]; si astepta occaḑiă favorabilă ca să se scape de dânsiĭ, si de toţĭ Sârbiĭ ce se aflaŭ respândiţĭ prin mŏnăstirĭ [3].

La 18 Maiŭ, Tudor tăbărâ cu ostirea sa pe câmpia de la Golestĭ, unde 'lŭ astepta căpitan Iordache si Farmache cu tótă céta lor de Arnăuţĭ. Tudor aseḑă ostirea sa în ordină de bătaie: pusse pedestrimea la mijlocŭ, în formă de carreŭ; si în mijlocul carreuluĭ, tunurile; iar pe Prodan, cu parte din călărime, la drépta; si pe Makedonski si Alexandru, la stânga pedestrimiĭ, formândŭ ari pile ostiriĭ. Căpitan Iordache aseḑasse si ellŭ pe osteniĭ luĭ iarăsĭ pentru bătaie: pusesse la drépta pe Farmache; în centru, pe Dimitrie si pe Vechiari; si la stânga se a-

[1]) Chiriac Popescu (Românul No. 307 pe 1862).

[2]) Fotino (pag. 128) susţine că ceĭ douĭ capĭ aĭ Bulgarilor jurasseră mórtea luĭ Tudor, înainte de plecarea acestuia de la Cotrocenĭ; şi la pag. 122, adaogă: „l'ar fi omortŭ însuşĭ Prodan la Cotrocenĭ, în ḑiua plecăriĭ salle, când Tudor „a refusatŭ a da Bulgarilorŭ lefurile lorŭ, dacă nu s'ar fi temut de óstea luĭ „Tudor, care ar fi măcelăritŭ pe toţĭ Sêrbiĭ." Aşa dar Machedonski şi Prodan amânară esecutarea planuluĭ lorŭ pentru unŭ timpŭ maĭ favorabilŭ, asteptând unŭ pretestŭ seriosŭ, pe care 'l dete însuşĭ Tudor la Goleştĭ, după cum vomŭ vedea.

[3]) Acésta o afirmă şi Solomon, în biografia sa (pag. 20) ḑicêndŭ: „La Râmnicŭ primiŭ uă scrisóre de la Tudor, ce 'mĭ ḑicea să viŭ cu toţĭ panduriĭ meĭ la Goleştĭ, gonind duprin mŏnăstirĭ pe Sîrbĭ şi pe Grecĭ, ca să rămâie numaĭ panduriĭ din ceata mea, ca să îngrijéscă de zaherelle."

sedă ellŭ în faţa luĭ Prodan, partea cea maĭ tare a ostiriĭ luĭ Tudor. [1])

Superioritatea numĕruluĭ oştiriĭ luĭ Tudor, şi entusiasmulŭ Pandurilorŭ, carĭ trăgeaŭ singurĭ tunurile cu mâinele lorŭ, nerăbdătorĭ a'sĕ măsura odată cu Arnăuţiĭ carĭ îĭ sfida [2]), făcu pe Iordache a'şĭ schimba planulŭ; ellŭ presimţia că, în lupta deschisă, va fi învins; prin urmare găsi că era maĭ prudentŭ a'şĭ ajunge scopulŭ prin trădare de câtŭ prin luptă; cu modulŭ acesta nicĭ nu espunea pe oşteniĭ sĕĭ, de care avea nevoie în lupta cu Turciĭ: ceru dar uă esplicaţie luĭ Tudor, faţă cu martorĭ. [3]) Tudor consimţi; şi ambiĭ capĭ se întâlniră în faţa oştiriĭ lor, în depărtare de uă bătae de puşcă, însoţiţĭ fie-care de câţĭ-va oştenĭ alleşĭ. Escorta fie-căruia din capĭ remasse la uă depărtare de treĭ-decĭ de pasĭ de fie-care, avândŭ puscile la ochĭ pline, şi Panduriĭ şi Arnăuţiĭ, şi gata a face focŭ din ambele părţĭ, la celŭ maĭ micŭ semnŭ de trădare.

Tudor întrebă pe căpitan Iordache: ce 'lŭ a silitŭ a'ĭ trimite scrisórea ce o primisse în diua trecută, între Găestĭ si Cârcinovŭ? şi pentru ce îĭ împedică trecerea peste Oltŭ? „Căpitan Iordache 'ĭ respunse: că Ipsilanti îl bănuiesce că lucrésă într'ascunsŭ cu Turciĭ contra Eteristilorŭ; si 'ĭ arătă uă scrisóre a luĭ Tudor către Turcĭ, prinsă d'unŭ curierŭ eteristŭ. Tudor atuncĭ îĭ esplică: „ că plecarea sa de la Bucurescĭ a fostŭ provocată de necredinţa luĭ Sava, care nu se ţinusse de făgăduială, d'a esi împreună cu ellŭ înaintea Turcilorŭ, călcându'ĭ fără veste în tabăra lorŭ de la Dudestĭ; ci a dositŭ nóptea spre Târgoviste; prin urmare, neputândŭ lupta singurŭ contra Turcilorŭ, în câmpŭ luciŭ, fără îndestulă călărime, si nevoind a primejdui fără folosŭ si ostirea si Bucuresciĭ, pe care Turciĭ în furia lor

[1]) Laurençon Op. cit. pag. 162—163.

[2]) Cioranulŭ, pag. 82.

[3]) Cioranu, pag. 82.—Kiriak Popescu, (Românu No. 307) dice că numaĭ Machedonski a stat ca martor la întrevorbirea Capilor; déră Raybaud susţine că 9 căpitanĭ, ceea ce nicĭ Filimon (pag. c. 163—167) nicĭ Laurençon pag. 163—168) nicĭ Fotino (128—136) nu menţionedă despre acésta.

l'ar fi datŭ pradă foculuĭ si jafuluĭ, a credutŭ că este maĭ bine a trece peste Oltŭ; si aci, unindu-se cu Eteristiĭ, să luptè cu puterĭ unite contra Turcilorŭ, carĭ, peste asteptarea luĭ, intrasseră în ţérră cu cugetŭ vrăjmăsescŭ. Cât pentru corespondinţa sa cu Turciĭ, Tudor nu tăgădui faptul; dar se apără dicând că, din capulŭ loculuĭ, ellŭ s'a silitŭ a dobândi pe callea negoţierilor drepturile reclamate de poporŭ; dar că nu va lăsa armele din mână până n'o dobândi uă uşurare saŭ îmbunătăţire pentru compatrioţiĭ sĕĭ; că nicĭ odată nu s'a gânditŭ a trăda pe Grecĭ; dar că Greciĭ făcéu maĭ bine dacă trecéŭ Dunărea; căcĭ acolo erau maĭ sigurĭ de isbândă; si nicĭ nu punea piedicĭ Românilorŭ; căcĭ Turciĭ, venindŭ ca să'ĭ gonéscă din România, nu puţine nenorocirĭ vor pricinui locuitorilor acesteĭ ţerrĭ; în fine, că Greciĭ ar fi bine să trécă Dunărea; si fiind părăsiţĭ acolo de norocŭ, atuncĭ se potŭ retrage în România, unde Tudor le va putea procura unŭ asilŭ sigurŭ."

Căpitan Iordache se prefăcu că crede ce 'ĭ spune Tudor; îĭ întinse mâna, se sărutară, si jurară din noŭ credinţă si iubire; şi se hotărâ a se opri Tudor la Golescĭ, ca să astepte aci întrunirea ostiriĭ selle cu a Eteristilorŭ.

Tudor ordonă atuncĭ Polcovniculuĭ Enache Cacaleţénu, seful tunarilor, să descarce tunulŭ celŭ mare, în semn de pace si înfrăţire; si închinându-se, dupe obiceiŭ, stégurile ambelorŭ ostirĭ, fraternisară si osteniĭ din ambele tabere, după esemplulŭ capilorŭ lorŭ; si descărcară în vîntŭ armele lorŭ spre semnŭ de unire [1]).

Ostea luĭ Tudor tăbără după aceea pe câmpia din faţa caselorŭ boeruluĭ Dinicu Golescu, asedându-se în colóne, dupĕ obiceiŭ, si puindŭ tunurile înaintea porţiĭ; iar Tudor, cu căpitan Iordache si Farmache, si cu parte din căpitaniĭ din ambele ostirĭ, se urcară în foişorul de d'a-

[1]) Raybaud, pag. 232—233—Kiriak Popescu, Memoriulŭ seŭ, Românulŭ No. 307 pe 1862.

supra porţiĭ, unde mâncară cu toţiĭ ciorbă cu borşŭ si peşte marinatŭ si friptŭ.

Peste puţinŭ, sosi si prinţul George Ipsilanti, care întări si elŭ frăţia între capiĭ ambelorŭ corpurĭ, silindŭ pe Tudor a se lega prin înscrisŭ că pe viitorŭ va rămânea credinciosŭ Eterieĭ, si va lupta împreună cu Greciĭ contra Turcilorŭ [1].

Ipsilanti se întórse după aceea la Pitestĭ, însoţitŭ de Căpitanŭ Iordache si de Farmache cu toţĭ Arnăuţiĭ lorŭ, lăsând pe Machedonschi ca să prepare tărămulŭ pentru scopulŭ propusu [2]; capiĭ Bulgarilor si parte din osteniĭ loru se aşeḑară în casele Golesculuĭ; Tudor remasse în foisiorulŭ de d'asupra porţiĭ, unde dormi nóptea aceea si cea viitóre; iar cuvêntul de ordină pentru acea nópte fu *Mehedinţulŭ* [3].

---

[1]) Chiriac Popescu (*Românul* No. 307, din 1862.) — Filimon adaogă că, în înscrisulŭ ce Tudor a datŭ luĭ Ipsilanti, s'ar fi legatŭ încă că nu va maĭ omorî nicĭ unŭ Pandurŭ fără judecată ostăşéscă, (op. cit. vol. II., pag. 163).

[2]) Fotino, pag. 139. — Dîrzénu, Trompeta No. 665 — Gervinus, pag. 201

[3]) Cioranulŭ, pag. 93.

CAPITOLU XXVIII.

Trâdarea.

Am arătatŭ în Capitolulŭ precedentŭ neîncrederea ce esista între Tudor, Prodan şi Machedonski. Tudor bănuia pe aceştĭ duoĭ ca complicĭ aĭ luĭ Căpitan Iordache, ce avea ordinŭ de la Ipsilanti a paralisa cu orĭ-ce preţŭ mişcările luĭ Tudor.

Prodan şi Machedonski bănuiaŭ si eĭ pe Tudor ca inamicŭ declaratŭ alŭ lorŭ; cu tóte astea Prodan nu se uni cu Machedonski de câtŭ atuncĭ cândŭ se încredinţă că Tudor era înţelesŭ cu Turciĭ; ceea ce pentru elŭ era uă crimă, religia primândŭ pentru ellŭ patria şi libertatea.

In acéstă luptă, Tudor fu învinsŭ, nu pentru că inamiciĭ luĭ fură maĭ tarĭ, ci pentru că prin nemulţumirea Pandurilor, le dette pretestŭ a 'lŭ da pe mâna Grecilor.

Laurençon şi Filimon susţinŭ că Machedonski şi Prodan aflasseră de la Alecsandru Bulgarulŭ (Căpitanŭ care commanda detaşamentulŭ de Bulgarĭ căllăreţĭ) planulŭ luĭ Tudor d'a estermina pe Grecĭ prin Turcĭ, şi prin Pandurĭ pe Sêrbiĭ de sub comanda luĭ Machedonski şi Prodan [1]); acésta sili pre ceĭ douĭ căpitanĭ a'lŭ preda în taină luĭ Căpitan Iordache.

[1]) Laurençon (pag. 165), Elŭ susţine încă că acestŭ secretŭ l'ar fi încredinţatŭ Tudor şi la alţĭ douĭ Căpitanĭ, anume Dumitru şi Constandin, ce fusseseră maĭ

Chiriac Popescu, care, ca capŭ allŭ gardeĭ de paḑă şi de esecuţie, urméḑă a fi bine informatŭ, susţine că Tudor, descoperindŭ prin spioniĭ seĭ planulŭ luĭ Prodan şi Machedonski, convocă unŭ consiliu de câţĭ-va căpitanĭ pe cari credea că póte compta; le descoperı planulŭ luĭ Prodan, Machedonski şi Alexandru; şi le ordonă să prepare pe Pandurĭ ca să se opuie chiar cu força la caḑŭ cândŭ inamiciĭ sĕĭ ar cuteza sĕ întrebuinţeze força. Uniĭ din aceĭ căpitanĭ, înţeleşĭ sĕ vede cu capiĭ Bulgarilorŭ [1]), lepădară masca, şi 'ĭ rĕspunseră că nu maĭ e vrednicŭ a le fi căpetenie, din causa asprimeĭ sélle; attuncĭ Tudor, prin patru Pandurĭ fidelĭ, pusse mâna pe Urdărénu, şi 'lŭ spânḑură; voindŭ să spânḑure şi pe Enescu, sări Prodan (care, sĕ vede, fussese însciinţatŭ) şi 'lŭ scăpă cu Arnăuţiĭ sĕĭ [2]).

Cioranul ḑice că, avĕndŭ Tudor bănuială că ceĭ 4 căpitanĭ rebelĭ suntŭ înţeleşĭ cu arnăuţiĭ luĭ Iordache, se dusse, în nóptea de 19 spre 20, însoţitŭ de confidenţiĭ seĭ (Cioranul, Cacaleţénu şi câţĭ-va Pandurĭ devotaţĭ din garda sa) să visiteze posturile şi să încerce sentinelele, dupe obiceiŭ, spre a se încredinţa dacă 'şĭ împlinescŭ datoria lorŭ; că în timpul acesteĭ visitărĭ, Tudor ordonă sĕ'ĭ aducă pe ceĭ patru

'nainte sub comanda lui Căpitan Iordache; iarŭ Filimon (pag. 165) susţine că pe Dumitru şi Constandin 'ĭ ar fi omorâtŭ Tudor în secretŭ; dar pe Alecsandru n'a pututŭ, fiindŭ nedeslipitŭ de Prodan.

Acésta nu póte fi de creḑut, Tudor fiindŭ fórte bănuitor şi circonspectŭ, şi neîncreḑându-se în nimenĭ. Chiriac (*Românul* No. 307) vine în sprijinul nostru: ellŭ susţine că Tudor bănuia şi pre Alexandru, ca pe Prodan şi Machedonski; cu atâtŭ maĭ puţin dar nu să putea încrede în ceĭ douĭ Căpitanĭ, ce fussesseiă maĭ nainte sub comanda luĭ Iordache.

[1]) Negreşitŭ, cu ceĭ patru căpitanĭ carĭ refusaseră a da luĭ Tudor la Câreinov înscrisulŭ cerutŭ de acesta, d'a respunde adică eĭ de neorânduelile Pandurilorŭ.

[2]) Memoriulŭ luĭ Chiriac (*Românul* No. 307 pe 1862.)

Acésta o afirmă şi D. ex—locotenent George Cacaleţénu, din Craiova, fiul luĭ Cacaleţénu ce a servitŭ sub Tudor ca şefŭ allu tunarilorŭ; căpitaniĭ ḑiseiă luĭ Tudor: „până cândŭ aĭ să totŭ omorĭ pe căpitaniĭ credincioşĭ, pentru nimicurĭ? „Mâine póte să ne vie şi rândulŭ nostru . . ."; din care causă se uniră cu Machedonski şi Prodan, şi consimţiră la arestarea luĭ Tudor şi la pornirea luĭ la Ipsilanti.

Căpitanĭ; douĭ dintr'înșiĭ, anume Oarcă și Cuțoiu, carĭ cunoștéu maĭ bine pe Tudor, se ascunsseră; și trimișiĭ adusseră numaĭ pe Enescu și pe Urdărénu.

Insoțitŭ de acestĭ douĭ Căpitanĭ și de ceĭ-alțĭ, Tudor veni cu toțĭ până în dreptulŭ unorŭ sălciĭ ce se aflau p'uă movilițâ, departe ca la patru sute pașĭ de fuișorŭ. Aci Tudor ordonă garḑilorŭ seĭ să spânḑure pe Enescu și pe Urdărénu, ca rebelĭ și ca hoțĭ [1])

Urdărénu fu spânḑuratŭ de sălciĭ; dér Enescu fu iertatŭ, după rugăciunea Cioranuluĭ ș'a Cacalețénuluĭ; însă fu legatŭ aprópe de sălciile unde spânḑurasse pe Urdărénu, amenințându'lŭ cu bătaea și cu ocna [2]). Atuncĭ alergă Prodan ce fusesse însciințatŭ, și 'lŭ liberă [3]).

Tudor se sui în fuișorŭ, și adormi. Dupe câte-va ore se adunară sub fuișorŭ, unde dormiaŭ Cioranul și Cacalețénulŭ, toțĭ căpitanĭ de frunte, între care era Vasile Crăpatu, Frunte-lată, Barbu Urleanu, Ghelmegeanu, Ión Crețiescu și alțiĭ, toțĭ iubițĭ de Pandurĭ; și privindŭ cadavrulŭ Urdărénuluĭ, ce era rudă cu ceĭ maĭ mulțĭ dintr'înșiĭ, începură a murmura contra luĭ Tudor.

In timpulŭ acesta, Machedonschi, înștiințatŭ de unŭ Căpitanŭ Dinu [4]) despre mórtea Urdărénuluĭ, ordonă să 'i se deschisă pórta, târândŭ dupe sine unŭ calŭ albŭ; și încredințându-se de la căpitanĭ despre mórtea Urdărénuluĭ, allŭ căruia cadaverŭ se vedea la lumina focurilor, le ḑisse

[1]) Despre Urdărénu, D. Popescu de la Mușeteștĭ assigură, dupe spusa luĭ Kiriac Popescu, că Tudor, vĕḑêndŭ într'uă ḑi pe Urdărénu cu uă tavă mare de argintŭ, îlŭ întrebă de unde o are? Si Urdărénu respunse că de la tată-seŭ.

— Minți, porc-de-câine! îĭ observă Tudor; tată-teŭ a mâncatŭ din vase de lemn și de pămêntŭ, iar nu din vase de argintŭ. O să vă spânḑurŭ pe toțĭ, hoțomanilorŭ, că nu vă maĭ lăsațĭ de hoțiĭ.

[2]) Cioranul pag. 84.

[3]) Filimon susține că Tudor ar fi spânḑuratŭ și pe Enescu, și că Prodan 'ĭ a tăiatŭ stréngulŭ.—(op. cit. Vol. II. pag. 165) Acésta o afirmă și Fotino, pag. 131; Și Laurençon, pag. 165. Asserțiunea luĭ Cioranu ni se pare maĭ veridică; căcĭ, de 'ĭ punea stréngulŭ de gâtŭ, ar fi muritŭ până să vie Prodan să 'lŭ scape; afară numaĭ dacă și Prodan însoția pe Tudor; ceea ce n'o spune nimenĭ, și ceea ce nu putea fi; căcĭ Tudor se temea de capiĭ Bulgarilor, maĭ ales de Prodan pe care 'lŭ respecta.

[4]) Fotino, pag. 131

„că suntŭ nişte proştĭ, dacă sufere a'ĭ omorî ca pe câinĭ; şi că aceeaşĭ sórtă aştéptă pe toţĭ." Căpitaniĭ revoltaţĭ respunseră cá suntŭ la ordinile luĭ Machedonschi [1]).

Machedonschi încălecă şi plecă la Piteştĭ. Căpitaniĭ se risipiră prin tabără, începândŭ între Pandurĭ propaganda contra luĭ Tudor; ast-felŭ, chiar în acea nópte, Tudor era prisonierulŭ lorŭ.

Tudor dormia, nesciind nimicŭ d'acéstă conspiraţiune. Cioranul şi Cacaleţénu se gândiră să'ĭ dea de ştire; dar se convinseră că 'şĭ espunŭ viaça fără folosŭ [2]) Acésta o aflară chiar de la conjuraţĭ, adoua ḑi; căcĭ santinelele de la fuişorŭ primisseră ordinŭ de la Căpitanĭ a omorî pe Tudor îndată ce s'ar fi încercatŭ să se dea josŭ, cum şi pe orĭ cine s'ar fi încercatŭ să intre la dânsulŭ, fără ştirea lorŭ.

A doua ḑi, 21 Maiŭ, Tudor eşi în faça lagăruluĭ; şi fu încungiuratŭ de toţĭ Căpitaniĭ, pe faça cărora se citea resbunarea. Elŭ înţelese greşala, şi creḑu că o póte repara ordonândŭ Cioranuluĭ sĕ îngrópe cadavrulŭ Urdărénuluĭ cu onorile militare. Cu tótă dorinţa sea, fu peste putinţă Cioranuluĭ a comunica luĭ Tudor planulŭ conjuraţilorŭ: căcĭ acestia 'lŭ urmăreaŭ ca umbra, ne perḑêndŭ din ochĭ nicĭ pe Tudor, nicĭ pe ceĭ ce'ĭ bănuiaŭ [3]).

Căpitan Iordache ceru în acea ḑi luĭ Tudor a doua între-vorbire, façă cu Căpitaniĭ, sub pretestŭ că are a'ĭ face importante comunicărĭ în numele luĭ Ipsilanti.

In ḑiua de 21 Maiŭ, pe cândŭ sórele era la chindiĭ, sossi căpitan Iordache de la Piteştĭ, însoţitŭ de Căpitan Far-

[1]) Cioranul, pag. 85—86. Fotino afirmă (pag. 132) că căpitaniĭ ar fi declaratŭ atuncĭ înscrisŭ că nu vor a maĭ cunóşte pe Tudor de capŭ; însă lucru s'a petrecutŭ nóptea, şi nu se póte admite c'au statŭ să facă asemenea înscrisŭ; era destul pentru Machedonschi declararea lorŭ verbală, şi starea spiritelorŭ, revoltate de mórtea Urdărénuluĭ.

[2]) Acésta o afirmă şi D. Gg. Cacaleţénu din Craiova, care a aflatŭ de la tată-seŭ amănuntele arestăriĭ luĭ Tudor.

[3]) Cioranul pag. 87.

mache, de Ghencea și de Michalea, cu vre uă treĭ-ḑecĭ de arnăuțĭ alleșĭ; iar vre uă treĭ sute [1]) primisseră ordinŭ a occupa maĭ multe punturĭ strategice, fără a fi văḑuțĭ, și a alerga la semnalulŭ ce li se va da. Căpitaniĭ pandurilorŭ, grupațĭ înaintea porțiĭ, primiră cu demonstrațiunĭ de bucurie pe Căpitan Iordache, care descălecândŭ 'ĭ salută, și le aruncă în trécătŭ aceste cuvinte: „Vĕ spânḑură, copiĭ, pentru uă trâmbă de pânḑă!“ [2]); apoĭ se urcă în foișor la Tudor, urmatŭ de câțĭ-va căpitanĭ aĭ acestuia și cu parte din arnăuțiĭ seĭ; iar restulŭ ocupă loculŭ sentinelelor de la scară.

După ce 'ĭ adusse aminte pe scurtŭ ajutorulŭ ce'ĭ dedese ca să pótă ridica poporulŭ, spre a scăpa țérra de ciocoĭ, cumŭ și călcarea jurămintelorŭ și a legătureĭ dată în scrisŭ, cu câte-va ḑille în nainte, Căpitanŭ Iordache ḑisse luĭ Tudor:

— Prinçulŭ mĕ trimite a'țĭ spune că nu maĭ are încredere în tine de aḑĭ înainte; și éttă uă nouă probă despre necredința ta.“

Iordache scósse din sênŭ nisce scrisorĭ prinse assupra unuĭ altŭ curierŭ, trimisŭ de Tudor de la Goleștĭ către Chehaia-beĭ; și le citi cu voce tare în auḑulŭ pandurilor [3]); apoĭ, adresându-se către căpitanĭ, le ḑisse:

— Luat-ațĭ voĭ armele, flăcăĭ, ca să luptațĭ cu Turciĭ împotriva chreștinilorŭ?

— Nu! respunseră Căpitaniĭ în unanimitate.

— Nu v'a spusŭ Slugerulŭ Tudor, până erĭ, că avețĭ sĕ vĕ luptațĭ improtiva Turcilorŭ?

— Așa este! strigară toțĭ căpitaniĭ.

[1]) Raybaud (pag. 234) susține că eraŭ uă mie.

[2]) Eliade—*Conservatorul* pe anulŭ 1855, pag. 66.

[3]) De și istoricii Grecĭ nu reproduc acea corespondență, ea a trebuitŭ să esiste, fiindŭ că toțĭ scriitorii și martorii menționéḑă despre dănsa; astŭ-felŭ, de essemplu, Chiriac Popescu, în *Memoriul sĕŭ* (Românulŭ No. 307 pe 1862); Cioranu, pag. 87; Raybaud, pag. 236; Gervinus, pag. 200; Laurençon, pag. 92. — Acésta o afirmă și pandurii pe care 'ĭ am consultatŭ; cum și D. Nicolae Popescu de la Mușeteștĭ, care a aflat'o în Brașiovŭ chiar din gura luĭ Chiriac Popescu.

— Cu tóte astea, vedeţĭ, din chiar scrisorile luĭ, ellŭ voia sĕ vĕ dea pe mâna Turcilorŭ.

Căpitaniĭ începură a murmura.

— Intrebaţĭ pe acestŭ călcătorŭ de jurămêntŭ: unde suntŭ atâţĭ pandurĭ şi căpitanĭ ce'i a tăiatŭ numaĭ de la plecarea sa din Cotrocenĭ? Unde suntŭ Urdărénu şi alţiĭ [1]) pe carĭ'i a tăiatŭ aicĭ la Golescĭ?

— Pentru acésta n'amŭ sĕ daŭ cuvêntŭ nimenuĭ, respunse Tudor cu mândrie; suntŭ în ţérra mea cu sabia mea.

— I-a spânḑuratŭ fără judecată; şi pe alţiĭ 'i a omorâtŭ într'ascunsŭ. Aceeaşĭ sórtă vĕ aştéptă şi pe voĭ!

La aceste cuvinte feçele căpitanilorŭ se întunecară, şi începură a scrâşni din dinţĭ.

Iordache profită d'acéstă disposiţiune a căpitanilorŭ, şi le ḑisse:

— Maĭ vreţĭ voĭ de comandirŭ pe acella care vĕ omóră fără vină şi ne judecaţĭ, şi care lucréḑă pe sub mână cu Turciĭ ca să vĕ dea pe mâna păgânilorŭ?

— Nu 'lŭ maĭ vremŭ, respunseră toţĭ într'o glăsuire.

— Pe cine voiţĭ voĭ de comandir de aḑi înainte?

— Pe Gospodar Machedonski şi pe Gospodarŭ Prodan, strigară căpitaniĭ.

— Incuviinţaţĭ voĭ mergerea Slugeruluĭ Tudor la prinţulŭ Ipsilanti, ca să 'şĭ dea cuvêntŭ de faptele sélle?

— Să mérgă! Să mérgă! respunseră toţĭ [2])

— Aide dérŭ la prinţulŭ Ipsilanti, ḑisse luĭ Tudorŭ căpitan Iordache. Prinţulŭ, ca părinte bunŭ, şi ca co-

[1]) Raybaud (pag. 233) ḑice că Iordache 'ĭ ar fi addusŭ aminte şi de ceĭ 9 căpitanĭ carĭ fusseseră martorĭ la convorbirea din urmă dintre Tudorŭ cu Iordache, şi pe care Tudor 'ĭ ar fi omorîtŭ la Golescĭ, într'uă singură nópte; faptŭ despre care ne îndoimŭ, fiindŭ că nicĭ unŭ istoricŭ nu menţionéḑă despre acésta; cum iarăşĭ nicĭ unŭ pandurŭ din cei ce trăescŭ nu 'şĭ aducŭ aminte sĕ fi dispărutŭ, intr'uă singură nópte, 9 căpitanĭ din ceĭ maĭ de frunte; afară de Urdărénu, spînḑuratŭ façă cu toţĭ.

[2]) Intre conjuraţĭ era şi Dumitru Câţel, din Cerneţĭ, dupe propria luĭ mărturisire.

— Ce te a silitŭ să vinḑĭ pe Tudor, care 'şĭ a pussŭ viaţa în primejdie ca sĕ

mandirŭ allŭ nostru allŭ tuturorŭ, te va ierta, décă te veĭ pocăi [1]).

La unŭ semnŭ datŭ de Căpitan Iordache, arnăuţiĭ luară pistólele luĭ Tudor din cuiŭ [2]) cum şi o pereche de di-

ve scape de Ciocoĭ şi de Grecĭ? îlŭ întrebaiu eŭ.

— Nevoca m'a silitŭ, îmĭ respunse bătrânulŭ pandurŭ: căcĭ, în tóte nopţile, pierea câte douĭ-treĭ dintr'aĭ noştrii, fără judecată. In locŭ să ne batemŭ cu Turciĭ, cumŭ ne făgăduisse, ellŭ ne ucidea ca pe câinĭ. L'am predatŭ luĭ Căpitan *Ghiulea* (Iordache) ca să 'lŭ ducă la Ipsilanti.

— Rĕŭ aţĭ făcutŭ, moşule!

— Am vĕḑutŭ şi noĭ c'am făcutŭ rĕŭ; d'aea ne-a şi bătutŭ Turciĭ la Drăgăşanĭ.

[1]) Cioranu, pag. 87 şi 88. — Raybaud, vol. I. pag. 235 şi 236. — Filimon, vol. II, pag. 166 şi 167. — Laurençon, pag. 166 şi 167 — Fotino, pag. 125 — 126 şi 133—137 — Tricupis, vol. I, pag. 148 şi 149.

Filimon, Laurençon şi Fotino susţinŭ încă că Tudor, ca să justifice conduita sa în ochiĭ Pandurilòr, ar fi aruncatŭ vina asupra luĭ Udriski, care l'ar fi consiliatŭ a urma astŭ-felŭ în interesulŭ ţĕrreĭ.

Despre altă parte, Fotino (pag. 133—136) pune în gura luĭ Iordache unŭ şirŭ de cuvinte insultătóre pentru Tudor, şi lăudăróse pentru Iordache; de şi se grăbesce a mărturisi că dialogulŭ de la Golescĭ dintre ceĭ douĭ căpitanĭ este numaĭ *sensulŭ convorbiriĭ lorŭ*, dupĕ cumŭ 'i s'a raportatŭ şi luĭ de către uniĭ din căpitaniĭ ambelorŭ oştirĭ, aflaţĭ faţă; şi dupe cum a cititŭ în Gazetele nemţeştĭ; fără a cita însă gazeta de unde a estrasŭ acéstă convorbire.

[2]) In privinţa sabieĭ luĭ Tudor, despre care noĭ ne am îndoitŭ că ar fi aceea ce o possedă d-lŭ Rossetti, din causa mărciĭ princiare săpată pe dânsa (Veḑĭ *Columna luĭ Traian* No. 6 şi 9 din anulŭ 1872). D-lŭ Ión Brezoianu, vechiŭ professore, assigură că poetulŭ Ión Văcărescu 'ĭ ar fi spusŭ că acea sabie o posedă de la Ioniţă Creţescu, care 'i a dato după întórcerea acestuia din emigraţie, pentru uă sumă de banĭ cu care 'lŭ împrumutasse în Braşiovŭ; iarŭ luĭ Creţescu 'i o didesse Căpitan Iordache.

D-lŭ Romulus Scriban, în fóea *Guardistul Civic* de la Galaţĭ (No. 15 din 1872) susţine (fără probe) că acea sabie arŭ fi dat'o Episcopul Ilarion luĭ Tudor în preḑioa plecăriĭ acestuia peste Oltŭ ca să ridice poporulŭ, dinpreună cu 4000 de galbenĭ, ḑicându'ĭ; „Dute şi mântueşte ţérra tea;" iar Tudor ar fi respunsŭ: „îmĭ voiŭ pune şi viaţa pentru ea."

Bătrâniĭ carĭ aŭ cunoscutŭ pe Ilarion se îndoiescŭ de celle arătate de D. Scriban, pentru cuvĕntulŭ că Ilarion era avarŭ; că nu putea dispune la 1821 de atâţia banĭ încâtŭ se dea luĭ Tudor 4000 de galbanĭ; afară numaĭ dacă aceĭ banĭ vor fi fost din cassa eterieĭ, saŭ din pungele boerilorŭ patrioţĭ; în fine, că numele luĭ Tudor şi pajerea domnéscă săpate pe sabie urmésă să fi fostŭ gravate în Turcia; prin urmare Ilarion, care era circonspectŭ, nu s'ar fi pututŭ compromite până acolo în ochiĭ Porţiĭ, compromiţând tot d'o dată şi mişcarea naţională.

Aceste observaţiunĭ logice, carĭ facŭ parte din argumentele cu care am combătutŭ ideea celor ce susţinŭ că sabia ce o possedă D. Rosetti ar fi sabia luĭ Tudor (*Columna* No. 6 şi 9 pe 1872) le afirmă şi D. ex-locoteninte Cacaleţénu,

disagĭ cu banĭ, și unŭ geamantanŭ cu haine și cu hârtiĭ [1]).

In timpulŭ acesta arnăuțiĭ, ce ședeaŭ ascunșĭ în nisce sălciĭ lângă Têrgulŭ-déluluĭ, sossisseră la Golescĭ, și pusesseră mâna pe tunurĭ și pe munițiunĭ, înbrâncindŭ guarda luĭ Tudor.

Părăsitŭ de toțĭ, trădatŭ de aĭ seĭ, Tudor se resemnă, nefăcând nicĭ uă împrotivire; adressă numaĭ aceste cuvinte căpitanilor sĕĭ:

„Mĕ ducŭ la Ipsilanti, căci așa e voința vóstră; dar „suffletulŭ meŭ presimte că n'o să maĭ mĕ întorcŭ; și „d'oiŭ muri, sângele meŭ cadă asupra vóstră ș'asupra „copiilor voștriĭ." [2])

Cuvinte profetice, carĭ sĕ realisară! Intr'adevărŭ, dupĕ mórtea luĭ Tudor, România redobândi dreptulŭ a se cârmui de Domni pămêntenĭ; dar nu putu scăpa și de ro-

(fiiulŭ Cacalețénuluĭ care a servitŭ în oștirea luĭ Tudor de la 1821 ca căpetenie a tunarilor) susțiind că adevărata sabie a luĭ Tudor, cum și inelulŭ seŭ, le possedă d-sa, încredințândule Cacaleténuluĭ însușĭ Tudor după arestarea sa la Golescĭ, cu aceste cuvinte:

„De ne vom maĭ întâlni, mi le veĭ înapoia; de nu va vrea Dumnedeŭ să maĭ trăescŭ, păstrésă-le, ca semnŭ de prieteșugŭ; inelul îlŭ amŭ și eŭ de la părințiĭ meĭ."

(Vedi *Columna luĭ Traian* No. 9. pe 1873, unde am vorbit pe larg despre acésta, descriindŭ și sabia și inelulŭ.)

Reposatulŭ Scarlat Rosetti afirmă în nota sa că ar fi dăruitŭ la *Museul național* uă carabină lucrată in argint, ce ar fi aparținut luĭ Tudor.

[1]) După încredintarea D. Ioniță Columbénu.

Vedi și memoriulŭ Dîrzénuluĭ, în *Trompeta* No. 665 pe 1868.

[2]) Fotino, pag. 137 — Iar la pag. 136, Fotino susține că, pe când se prepara Tudor de plecare, Căpitan Iordache găsĭ într'uă cameră din casele de lângă fuișorŭ, unde Tudor îșĭ avea bagajulŭ, uă altă scrisóre pecetluită totŭ a luĭ Tudor către Turcĭ, în care le promitea *esterminarea oștiriĭ grecescĭ*; Iordache o băgă în sînŭ, fără a o maĭ arăta pandurilor.

După arătarea Cacaleténuluĭ, Tudor, vedêndu-se părăsitŭ de pandurĭ, a chiamat pe intimiĭ seĭ, și le-a dis: „ eĭ îmĭ făgăduescŭ că o să mĕ întorcŭ, dar vĕdŭ eŭ „ce gândŭ aŭ eĭ cu mine!" Atuncĭ dete Cacaleténuluĭ sabia și inelulŭ; și Cacaleténu luă unŭ stégŭ ce era acolo și alte obiecte, pe carĭ, dinpreună cu sabia, le pusse într'uă ladă și le espedіă la moșia sa de la Țimburescĭ. După încredințarea sa, Cacaleténu, dupe bătălia de la Drăgășénĭ, fiind prinsŭ d'un Pașă, a fost amenințatŭ cu mórtea; și l'aŭ scăpatŭ câțĭ-va negustorĭ și notabilĭ dând Pașeĭ cincĭ pungĭ de banĭ; iar Pașa 'ĭ luă și frumosulŭ armăsarŭ, cu totŭ tacâmul luĭ, și cu armele ce avea.

bia Ciocoilor, carĭ la 1832 serviră de instrumentŭ Muscalilorŭ spre a se întroduce în Regulamentulŭ-organicŭ *principiulŭ muncei silnice*; astfel classa plugarilor trebuia să suffere încă 43 de anĭ **robia munceĭ**, pe care tocmaĭ la 1864 o desfiinţă Vodă Cuza, ajutatŭ de împrejurărĭ favorabile.

Pronunţând numele luĭ Cuza, ne vine în minte trădarea de la palatŭ, din nóptea nefastă de la 11 Febr. 1866, care are atâta assemănare cu trădarea de la Golescĭ din ḑiua de 21 Maiŭ 1821.

Ca şi Tudor, Cuza fu trădatŭ de chiar aceia carĭ, avîndŭ datorie sacră a'ĭ apăra viaça, deveniră instrumente órbe alle cellor ce se opussesseră sistematicamente la îmbunătăţirea sórteĭ plugarilor!

Deosebirea între trădarea de la Golescĭ şi cea de la palatŭ este că cea d'ântâiŭ ar putea avea uă scusă în ochiĭ istorieĭ; nisce ostenĭ simpliĭ, pe cari ucciderile nechibḑuite alle luĭ Tudor, şi corespondinça luĭ cu Turciĭ (pe care eĭ n'o înţelegeaŭ) aŭ pututŭ fi amăgiţĭ unŭ minutŭ spre a'şĭ călca sacra lor datorie; ce scusă însă pot avea eroiĭ salvatorĭ din nóptea de 11 Febr. 1866 în ochiĭ historieĭ? Dacă a fost cineva culpabilŭ atuncĭ aŭ fost Miniştri, dupŏ regimulŭ constituţionalŭ, iar nu Cuza, care dedesse probe de adevĕratŭ Domn Român: dovadă, corespondenţa sa oficială cu Puterile garante, pe care *heroii salvatorĭ* aŭ cocoloşit-o, fiind în favórea Domnitoruluĭ Cuza.

CAPITOLUL XXIX.

Assassinatulŭ luĭ Tudor.

Sórele appunea dupĕ délurile ce adăpostescŭ capitala Argeşuluĭ, cândŭ Căpitan Iordache pornia pe Tudor la Pitescĭ, pe unŭ calŭ aĭ căruiă dârlogĭ îĭ ţinea Ghencea, Tudor ţinêndŭ căpăstrulŭ; iarŭ vre uă douĕ-ḑecĭ de arnăuţĭ însoţiau pe prisonierŭ.

Puçinŭ după pornirea luĭ Tudor din Golescĭ, Machedonschi porni pe Cioranul la Pitescĭ către Căpitan Iordache [1]) ca să prepare celle necessariĭ pentru oştire; şi cum înoptă, porni si ellŭ la Pitescĭ însoţitŭ de câţĭ-va Pandurĭ şi Bulgarĭ.

Inoptasse cândŭ Cioranul sosi la Pitescĭ; ellŭ află pe Tudor şeḑêndŭ pe patŭ, şi împutândŭ luĭ Ghencea şi luĭ Căpitan Iordache fapta lorŭ. Ghencea îlŭ păḑia cu puşca încărcată; Iordache se plimba pe gândurĭ prin cameră. Cioranul se opri la uşă, şi ascultă. Tudor ḑicea calâilorŭ sĕĭ:

„Oamenĭ fără căpătêiŭ, şi streinĭ de acéstă ţérră, prin „viclenie aţĭ amăgitŭ oştirea mea de m'a datŭ în mâinile „vóstre. Ce credeţĭ sĕ faceţĭ cu mine? să mĕ omorîţĭ? „Eŭ nu mĕ temŭ de mórte; în multe rândurĭ am înfrun„tatŭ mórtea în rĕsboiŭ. Inainte de a ridica stégulŭ pen-

[1]) Care era în cuartirŭ la boierul Iancu Mavrodolu.

„tru dobândirea drepturilorŭ ţĕrreĭ, m'am îmbrăcatŭ cu „cămaşa morţiĭ. V'aţĭ gânditŭ voĭ bine la ce capătŭ o să „iasă fapta vóstră? Turciĭ suntŭ în ţérră; şi voĭ singurĭ „nu sunteţĭ în stare să vĕ bateţĭ cu eĭ cu ispravă; veţĭ „vedea."

Temêndu-se a nu fi surprinsŭ ascultândŭ la uşă, Cioranu intră în cameră, salută pe Tudor cu respectŭ, şi 'şĭ împlini missiunea către Căpitan Iordache.

Acesta ordonă pe dată ispravniculuĭ de Argeşĭ (Costache Ştefănescu) sĕ prepare celle trebuinciósse pentru oştire [1]).

A doua ḑi dupĕ prânḑŭ, Tudor fu pornitŭ la Tĕrgovişte; iarŭ dupĕ pornirea luĭ intră în Pitescĭ şi oştirea luĭ Tudor [2]).

Tudor fu pusŭ într'un căruciorŭ micŭ de poştă, fiind pus lângă dênsulŭ unŭ Manu, adjutantŭ allŭ luĭ N. Ipsilanti; alte treĭ căruciόre de poştă îllŭ urmaŭ, în fie-care câte doĭ arnăuţĭ armaţĭ [3]); cum şi uă escortă de câţĭ-va Mavroforĭ

[1]) Cioranu, pag. 88—89.

[2]) Uniĭ susţinŭ că chiar în nóptea precedentă oştirea luĭ Tudor trecusse la Pitescĭ; ceea ce nu se póte admite; pentru că Panduriĭ, carĭ se căiră îndată, arŭ fi putŭ libera pe Tudor, aflându-se în Pitescĭ în acea nópte.

Dovadă, bĕtrânulŭ pandurŭ Dragulicĭ din Cernovăşanĭ, carĭ încredinţéşă:

„Că adoua ḑi, cândŭ aŭ vrut se pornéscă pe Tudor la Ipsilanti, Căpitan Urlénu, care luasse parte cu Kiriak la ucciderea luĭ Tudor, i ḑisse d'o parte:

— Dar noĭ cum remânem, boerule? Să mergem şi noĭ cu d-ta? Saŭ, dacă vreĭ, noĭ te putem scăpa.

„Şi Tudor 'i a ḑis că se n'aibă témă eĭ, că nu le va face nimic Căpitan Iordake; şi că va vorbi cu Farmaki a'ĭ lăsa în pace, ca pe nisce supuşĭ ce aŭ fost; iar ca să 'lŭ scape, nu vrea, că sĕ face vărsare de sânge fără folosŭ; că dacă o fi să móră de mâna Grecilor, aşa'ĭ a fost scrisŭ; şi că sămânça s'a aruncatŭ, şi o să 'şĭ dea ródele."

[3]) Unulŭ din acestia era si D. Malla (fost senator) dupĕ însăşĭ încredinţarea sea Veḑi şi Cioranul, pag. 89. — Barbu Viga din Gorjiŭ afirmă că, între aceĭ arnăuţĭ era şi unŭ Ghiţă-hoţu, scosŭ de Grecĭ din Puşcărie, şi unŭ altulŭ anume Uzu, care în urmă s'a turcitŭ. Acellŭ Ghiţă hoţu, cumnatŭ cu Andreĭ Gherescu din Baea de Aramă, la întórcerea sea din Têrgovişte, a arătatŭ pandurilorŭ degetulŭ cellŭ micŭ allŭ luĭ Tudor, cu inelulŭ luĭ de pecetluitŭ, unŭ inelu cu tórta grósă de aurŭ şi cu pétra mare de matostatŭ. Ghiţă hoţu ḑisse Pandurilor „écă v'am adussŭ semnŭ că amŭ omorâtŭ pe câinele de Tudor, care voia să ne „dea pe mâna Turcilor."

călărĭ, trimișĭ într'adinsŭ de la Câmpu-lungŭ pentru a în soçi pe prisonierŭ [1]). Elŭ fu condusŭ la Tĕrgoviște pe la Câmpu-lung.

Câțĭ-va Pandurĭ ce eraŭ față la pornirea luĭ Tudor îlŭ întrebară :

— Dérŭ pe noĭ cuĭ ne lașĭ, boerule?

— Corbilor și câinilorŭ, cari orŭ sĕ vĕ mănânce, le respunse Tudor ; căcĭ nu m'ațĭ ascultatŭ ce v'am poruncitŭ [2]).

Pe câmpia de la Grădiște, depărtare de unŭ cuartŭ de poștie de Câmpu-lungŭ, așteptaŭ pe Tudor călărĭ vre uă treĭ-ḑecĭ de flăcăĭ din acestŭ oraș, măcelarĭ, brutarĭ și alțĭ brăslașĭ; căcĭ boieriĭ și neguțătoriĭ fugisseră în Brașiovŭ d'uă dată cu spargerea Bucurescilor.

Insoțițĭ de maĭ mulțĭ arnăuțĭ călărĭ din óstea luĭ Ipsilanti, aceĭ flăcăĭ eșisseră întru întimpinarea **Domnuluĭ Tudor**, pe care poporulŭ îlŭ iubia, (ḑice acela care ne a relatatŭ faptulŭ) pentru că scăḑusse ludele de la douĕḑecĭ și cincĭ la cincĭ leĭ [3]).

Greciĭ, temându-se de Românĭ, respândisseră vorba că Tudor e poftitŭ de prinçulŭ Ipsilanti la Têrgoviște ca *sĕ 'lŭ facă Domnŭ.* Poporulŭ dérŭ întimpina pe Domnulŭ Tudor cu demonstrărĭ de bucurie. Tudor însă era tristŭ!..

In Câmpu-lungŭ Tudor sosi în murgulŭ sereĭ, și i se dede de locuitŭ cassa bogasieruluĭ Constantin Chiliașŭ [4]), fiindŭ în apropiere de cassa boeruluĭ Urianu, unde ședea beizade Nicolae Ipsilanti. A doua ḑi ellŭ fu pornitŭ peste Mus-

[1]) Chiriac Poppescu (Românulŭ No. 307 pe 1862).

[2]) Dragulicĭ din Cernovoșanĭ. — Raybaud (pag. 236) afirmă că Căpitan Iordache, în scrisórea ce trimisse din Pitescĭ luĭ Ipsilanti, dupĕ arestarea luĭ Tudor, l'ar fi consiliatŭ a nu 'lŭ trata cu asprime ; dérŭ nicĭ unŭ altŭ autorŭ nu menționésă despre acésta. Totŭ Raybaud (pag. 237) ḑice că Ipsilanti ar fi fostŭ dispusŭ a urma consiliulŭ luĭ Iordache, décă nu s'arŭ fi oppussŭ adjutanțiĭ sĕĭ, cari prin surprindere aŭ ommorîtŭ pe Tudor, spuind luĭ Caravia care 'lŭ păḑia, că 'lŭ duce la Ipsilanti cândŭ l'a scos nóptea din arrest.

[3]) D. Ión Ciolan, din Câmpu-lungŭ.

[4]) Moșulŭ meŭ despre mamă.

celle la Têrgoviște, sub uă escortă maĭ numĕrósă, conăcindŭ de prânḑŭ la cârciuma de pétră [1].

Ajungêndŭ pe la mieḑulŭ nopțiĭ aprópe de Têrgoviște, Tudor fu opritŭ pênŏ la ḑioă de unŭ avanpost allŭ oștiriĭ grecescĭ [2]. A doua ḑi, sosindŭ în marginea orașuluĭ, Tudor fu pussŭ călare pe unŭ callŭ ordinarŭ, cu scărĭ de lemnŭ si cu piciórele legate pe sub burta calluluĭ [3]. Astŭ-felŭ strĕbătu Tudor vechea capitală a Românieĭ! Astŭ-felŭ fu presintatŭ Tudorŭ înaintea luĭ Ipsilanti! Eșind în foișor, Fanariotulŭ apostrofă pe Tudor cu aceste cuvinte insultătóre:

— Ciocoiule! cum nu 'țĭ a fostŭ milă sĕ daĭ la mórte de Turcĭ atâția chreștinĭ? [4]) Sĕ 'lŭ închiḑă în Mitropolie [5], dându'lŭ în paḑa luĭ Caravia, adăogă Ipsilanti.

Unŭ scriitor asigură că Ipsilanti a instituitŭ îndată un tribunalŭ militarŭ [6] care a judecatŭ pe Tudor, și l'a osânditŭ la mórte, în basa art. 3, 7, și 8 din regulamen-

[1]) Comunicatŭ de D. Ión Ciolan din Câmpu-lungŭ, unulŭ din ceĭ treĭ-ḑecĭ de flăcăĭ ce aŭ întâmpinatŭ pe Tudor la Grădiște Acéstă particularitate 'mĭ a povestit'o și tată-meŭ, care a aflat'o dupĕ întórcerea sea din Brașovŭ, cum și alțĭ bătrânĭ din Câmpu-lungŭ, de essemplu, răposatulŭ Hagi Năstasse, înrolat în oștirea luĭ Ipsilanti, și Roboiulu cellu bĕtrânu, și reposatul Nicolae Niculau, commerciant din aceeașĭ urbĕ.

[2]) Fotino, pag. 137.

[3]) După încredințarea preotuluĭ Teodosie, arhidiacon allŭ luĭ Ipsilanti în Tĕrgoviște, și martor ocular. Veḑĭ epistola sea publicată de d-nu Maior Papazoglu în *Pressa* de la 1 Octombre 1872. Acésta o afirmă și alțĭ cetățenĭ din Tĕrgoviște, carĭ aŭ auḑitŭ de la bătrânĭ de acolo; și între alțiĭ, mama fraților Fussea, în etate de peste 80 de anĭ, încredințéḑă assemenea că l'a văḑutŭ pe Tudor în starea acésta, trecândŭ pe la pórta casseĭ sélle, ce este apróppe de cassa luĭ Gértoglu, unde ședea Ipsilanti.

[4]) Preotul Teodosie, citatŭ maĭ susŭ.

[5]) Tudor fu pusŭ într'uă chilie de lîngă pórtă, din celle despre stânga, aprópe de clopotniță; cu tóte astea era liberŭ a se plimba prin curtea Metropolieĭ, însă sub paḑă, putêndŭ merge și la biserică, séra și diminéța, unde asculta cua mare evlavie serviciulŭ divinŭ.—Acésta, dupĕ încredințarea luĭ Tudor sin Măine (bĕtrân de 80 de anĭ trecuțĭ), fiulŭ bucătaruluĭ care a servitŭ atuncĭ pe Caravia. — Veḑĭ și Fotino pag. 138.

[6]) Fotino, pag. 138. — Cioranulŭ, pag. 89. — Laurençon, pag. 167.

tulŭ militarŭ allŭ Eteriştilorŭ [1]); alţiĭ susţinŭ că l'aŭ omorîtŭ fără nicĭ uă formă de procesŭ [2]); alţiĭ că l'ar fi torturatŭ, ca se afle comorile sélle [3]).

In privinţa morţiĭ luĭ Tudor, suntŭ maĭ multe versiunĭ; cea mai acreditată este aceea care o raportédă Cioranul ş'o afirmă martorĭ competenţĭ; dar ş'acésta urmédă a fi complectată cu cea raportată de Rabbe, în memoriele luĭ Raybaud; luĭ Rabbe i s'a comunicatŭ de oficerulŭ luĭ Ipsilanti, ce a assistatŭ la prinderea luĭ Tudor la Golescĭ; dar şi alţĭ scriitorĭ suntŭ de aceeaşĭ opiniune, cu óre care micĭ variante.

In nóptea de 26 spre 27 Maiŭ, Orfano (chefalonitu) C. Cavaleropolu (peloponisianu) şi Garnovski, adjutantulŭ luĭ Ipsilanti, se presintară în arestulŭ luĭ Tudor, cerênd de la Caravia pe prisonieru, în numele luĭ Ipsilanti.

Scoţîndu'lŭ afară din Mitropolie, după miedul nopţi, eĭ se îndreptară cu Tudor spre răsăritŭ, afară de şançurile cetăţiĭ.

— Unde mĕ duceţĭ? întrebă Tudor.

— La aĭ tĕĭ, 'i respunse unulŭ cu ironie.

— Nu vĕdŭ eŭ că drumulŭ asta nu duce într'acolo?

— Mergĭ înainte, 'i disse acella cu brutalitate.

Eĭ se opriră lângă iazulŭ moreĭ, aprópe de grădina luĭ Gértoglu; aci aşteptau duoĭ grecĭ, Varnava şi Parga. Acestŭ din urmă disse luĭ Tudor, în limba grécă:

— Sperjurule, fă'ţĭ ultima rugăciune către Dumnedeŭ pentru iertarea păcatelorŭ!

Tudor respunse:

— N'aveţĭ nicĭ unulŭ din voĭ unŭ pistolŭ?

[1]) De şi acea lege ostăşéscă privea numaĭ pe Grecĭ, Ipsilanti credu că o póte applica şi la Tudor, numaĭ pentru că jurasse a lupta cu Greciĭ contra Turcilor şi 'şĭ călcasse jurĕmântulŭ. — Vedĭ Nota No. LXIX.

[2]) Tricupis, vol. I, pag. 149. — Filimon, vol. II, pag. 167 — Raybaud vol. 1, pag. 236. — Gervinus, pag. 201. —

[3]) Cioranulŭ, pag. 89—90 — Laurençon, pag. 94. Acesta susţine încŏ că Caravia găssi în căptuşala cepkenuluĭ luĭ Tudor aurŭ şi pietre scumpe în valóre de 5 miĭ de galbenĭ; ceea ce este absurdŭ: cācĭ Tudor n'avea nevoe a ascunde baniĭ, dupĕ cum obicĭnuescŭ bandiţiĭ; maĭ allessŭ că d-nu Ioniţă Ço-

Dreptŭ respunsŭ, începură a'lŭ lovi cu iataganele. Lungă şi durerósă fu agonia luĭ Tudor! [1])

După ce 'lŭ omorîră, îllŭ desbrăcară, spre a nu fi cunoscutŭ după vestminte: căcĭ Eteriştiĭ se temeaŭ de poporŭ, maĭ allesŭ de pandurĭ; din care causă, mórtea luĭ Tudor se ţinu în mare secretŭ.

Raybaud ḑice (pag. 237) ca O.... (Orfano) l'a omorît; apoĭ la pag. 238, face în ironie acéstă observaţiune:

„N'ar trebui să împutte cineva adjutanţilorŭ luĭ Ipsi„lanti că n'aŭ întrebuinţatŭ sabia lorŭ, în espediţia Gre„cilor din România, contra Turcilorŭ; dovadă, usulŭ ce „făcură cu sabia lorŭ în împrejurarea acésta!"

Cepkenul luĭ Tudor, fiindŭ strâmtŭ la încheetura mâinilor, assasiniĭ îĭ tăiară pumniĭ ca să pótă scóte maĭ lesne cepkenulŭ. Dup'aceea îllŭ asvîrliră în puţulŭ din grădina luĭ Gértoglu, aruncând pămêntŭ în puţŭ [2]).

lumbénu, ce 'lŭ servia, assigură că toţĭ baniĭ destinaţĭ pentru întreţinerea oştiriĭ îĭ avea Tudor în dissagiĭ de pielle ce'ĭ luasse Căpitan Iordache, când l'a desarmatŭ la Golescĭ. Raybaud assigură din contra (pag. 238) că nu s'a găssitŭ assupra luĭ Tudor de câtŭ patru talerĭ.

[1]) Veḑĭ memoriulŭ Protopopesculuĭ, în Vol. II. Nota No. XV.

[2]) Raybaud (pag. 236—237,) ḑice că ceĭ duoĭ assasinĭ îĭ săpasseră deja grópa unde aŭ şi aruncatŭ cadavrulŭ, fără a specifica însă loculŭ; dar Cioranul (peg. 90) susţine că Caravia l'ar fi omorîtŭ cu mâna luĭ, lângă iazulŭ moreĭ; şi cadavrulŭ l'ar fi aruncatŭ în puţulŭ d'alăturĭ din grădina luĭ Gértoglu.

Acésta o afirmă atâtŭ D. Sake Poroinénu din Têrgovişte (bătrânu notabilŭ de peste 70 anĭ) cum şi d-nu N. Popescu de la Muşeteştĭ, ce a aflatŭ acéstă în Braşov de la Kiriak Popescu, care assigură că Tudor ar fi ḑissŭ aceste cuvinte: „Mĕ omorîţĭ, tîlharilor! Dar nicĭ de voĭ nu va fi bine! Câiniĭ şi corbiĭ or sĕ vĕ mănânce!"

Aceste cuvinte póte le va fi ḑissŭ Tudor înainte d'a începe a'lu ciopărti cu iataganele; dar în timpulŭ acela, credem că n'a maĭ pronunţată assemenea cuvinte.

Laurençon (pag. 167) şi Fotino (pag. 138—139) narrésă faptulu ca şi Raybaud, cu deosebire că ar fi fostu îngropatu în şanţulu cetăţiĭ despre sud, în dreptuln grădineĭ luĭ Ciocărlan. Laurençon şi Filimon punŭ în gura luĭ Tudor cuvêntulu „aman" (iertare), pe când Fotino ḑice că Tudor ar fi pronunciatu cuvintele următóre, maĭ potrivite cu caracterulu luĭ Tudor: „omóră-mĕ, să scapu!"

Tricupis (vol. I, pag. 149) se mărgineşte a ḑice ca l'a tăiatu afară din Têrgovişte.

Dîrzénul (Tromp. No. 665) ḑice că l'a tăiatŭ în malulŭ Ialomiţeĭ, şi l'a aruncat

Astfelŭ peri, dice Régnault, părăsitŭ d'aĭ sĕĭ, măcelăritŭ de nisce miserabilĭ assassinĭ, acellŭ Românŭ care știu ridica arma pentru causa națională. Mórtea luĭ Tudor Vladimirescu e uă pată și pentru boeriĭ ce 'lŭ nesocotiră și pentru Fanarioțiĭ ce 'lŭ măcelăriră. Acestia, prin assemenea conduită, eraŭ cellŭ puțin consecințĭ cu tradițiunile lor, ca ómenĭ *nelegiuițĭ și lașĭ*; pe cândŭ aceia trădaŭ, prin slăbiciunea lor, drepturile țĕrreĭ și speranțele uneĭ generațiunĭ. [1])

cadavrulu luĭ pe gârlă.

Bătrâniĭ din partea loculuĭ dicu „că din vremea Zavereĭ este astupatu puțulu luĭ Gértoglu, și că au auditu că în ellu s'ar fi aruncatu de Arvațĭ câinĭ morțĭ."

In fine, Panduriĭ ce am consultatu nu știu nimicu positiv în privința acésta.

[1]) Histoire politique et sociale des principautés danubiennes, par Hélias Régnault cap. VI.

CAPITOLU XXX.

Oştirea Eterieĭ şi Capiĭ sĕĭ.

Am vĕḑutŭ sfârşitulŭ luĭ Tudor; sĕ vedemŭ acumŭ sórta luĭ Ipsilanti şi a oştiriĭ sélle, şi sórta oştiriĭ luĭ Tudor.

Dejucatŭ de Impĕratulŭ Russieĭ, şi neputêndŭ compta pe concursulŭ luĭ Tudor, Ipsilanti ridică tabăra sa de la Colintina, la 1 Aprilie, şi se îndreptă spre Têrgovişte. Ellŭ găsi pustiĭ satele pe unde trecea [1]; căcĭ locuitoriĭ satelor fugisseră maĭ toţĭ prin munţĭ şi prin pădurĭ de frica *zavergiilor* [2].

Ipsilanti alessesse Têrgoviştea atâtŭ pentru posiţiunea sea strategică, câtŭ şi pentru appropierea sea de frontieră, ca la orĭ-ce caḑŭ să pótă maĭ lesne trece în Austria [3]. Ellŭ occupă milităresce judeţele Dâmboviţa, Muscellulŭ, Prahova, Săcueniĭ, Buzĕulŭ şi Rômniculŭ-Săratŭ, şi maĭ târḑiŭ şi Argeşulŭ, avêndŭ în fie-care judeţŭ câte uă companie de Eteriştĭ sub comanda unuĭ căpitan, pentru înrolare de volintirĭ, deosebitŭ câte unŭ ispravnicŭ de încredere pentru împlinirea contribuţiunilorŭ de la lŏcuitorĭ, şi chiar de la scutelniciĭ boerescĭ, sub cuvêntŭ

[1]) Filimon, vol. II, pag. 135; veḑĭ şi pag. 356—360.

[2]) Cuvêntulu de *zavergiŭ* derivă de la cuvêntulu albanesu *za-vero*, care însemnéḑă pentru lege.

[3]) Gervinus, pag. 199 — Laurençon pag. 80.

de plata lefiloru ostașilorŭ sĕĭ; eteriștiĭ luaŭ încă fără plată orĭ-câte provisiunĭ aveau trebuință pentru ómenĭ și caĭ, prădândŭ pe sătenĭ fără milă, și esercitândŭ cruḑimĭ nepomenite contra locuitorilorŭ de orĭ-ce tréptă a acesteĭ nefericite țĕrrĭ [1])

In oștirea luĭ Ipsilanti se înrolasseră maĭ mulțĭ fiĭ de boerĭ, crescuțĭ în scóla fanariotică, din Bucurescĭ, din Iașĭ și din alte districte, creḑêndu-se maĭ onorațĭ a servi uă causă streină de câtŭ causa patrieĭ lorŭ. Intre acestia figuraŭ Barbu Stirbey, fostulŭ domnitorŭ [2]), Clucerulŭ Constantin Herescu (Năsturelŭ) [3]), Căminarulŭ Nicolae Vlasto, Căminarulŭ Moisache Hagi-Abdula, și alțiĭ din Bucurescĭ; iarŭ din Iașĭ, Nicolae Scufu, Grigorie Șutu, Alessandru Riḑu, Hatmanulŭ Bibică și alțiĭ; din Câmpulungŭ se înrolasseră George Ciontolac și Iancu Eliatti [4]); în fine în fie-care capitală de districtŭ, occupată de Eteriștĭ, maĭ mulțĭ Românĭ grecițĭ se însărcinasseră cu facere de volintirĭ pentru oștirea Eterieĭ, și carĭ dossiră toțĭ la intrarea Turciloru în țérră. Cassele lorŭ fură arse de Turcĭ, după cum se vĕdŭ și aḑi în Têrgoviște ruinele casselorŭ luĭ Geartoglu, și în Câmpu-lungŭ ruinele casselorŭ luĭ Eliatti și Ciontolacŭ.

Sosindŭ în Têrgoviște, Ipsilanti se așeḑă în cassa luĭ Gértoglu, eteristŭ înfocatŭ, care fu numitŭ ispravnicŭ alŭ districtuluĭ Dâmbovița. Acea cassă avea două scărĭ: pe una se putea urca orĭ-cine; iar pe alta, care se numia *sacră*, nu se putea urca de câtŭ Ipsilanti, frațiĭ luĭ, și persónele ce purtau titlulŭ de principe [5]).

[1]) Dâizeanu (Trompeta No. 662). — Cioranu pag. 71.

[2]) După încredințarea luĭ Alziary de Roquefoit, biografulŭ pinçuluĭ Stirbeĭ care într'un jurnalu din Nizza, din anulu 1869 ḑice: „că la 1821, întorcêndu-se „Stirbeĭ în patria sea, a întratu în eteria grécă; și patria luĭ Leonida îĭ fu re„cunoscătóre pentru acestu serviciu;“ apoĭ adaogă: „tóte aceste amenunte mi le-a „comunicatu ênsușĭ prinçulu Stirbeĭ cându trăia.“ (Veḑĭ Trompetta No. 720).

[3]) Cioranulu, pag. 73. — Dârzeanu, Trompetta No. 659. — Fotino, pag. 94.

[4]) Dîızénu (Tıompetta No. 659).

[5]) Gervinus, pag. 185. — Cioranu, pag. 72.

Assemenea măssură nu putea fi dictată de câtŭ de vanitatea bisantină, ce caracterisa pe Fanarioțĭ, cum și de temerea vre uneĭ surprinderĭ din partea celorŭ ce ar fi cutesatŭ sĕ 'ĭ amenințe viața; căcĭ Ipsilanti ținea multŭ la viața sea; dovadă, conduita sea la apropierea Turcilor de Têrgoviște, și la bătălia de la Drăgășanĭ; ceea ca făcu pe Laurençon sĕ ḑică despre dênsulŭ:

„Dupĕ purtarea sea în România, Al. Ipsilanti ne au-„torisă a crede că la Culm n'a perdutŭ braciulŭ sĕŭ „pentru vitejie" [1]).

Apoĭ, după mărturisirea maĭ multorŭ bĕtrânĭ, demnĭ de credință [2]), Ipsilanti se tèmea mult dę vagabonḑiĭ nedisciplinațĭ din oștirea sea, înrolațĭ pentru jafurĭ, și carĭ nu sciaŭ de frică, cu tóte asprele penalitățĭ din regulamantele ostăseștĭ alle Etarieĭ; din care causă Ipsilanti dormia adesse-orĭ nóptea prin viile din prejurulŭ Têrgoviștеĭ [3]).

Sosirea Eteriștiloră în vechea capitală a Românieĭ, findŭ în săptămêna patimilorŭ, locuitoriĭ din Têrgoviște, speriațĭ de jafurile ce auḑisseră că facŭ *Zavergiĭ*, hotărâră a face ḑiua serviciulŭ divinŭ, care, după ritulŭ ortodocsŭ, se obișnuește a se face nóptea.

Cu modulŭ acesta, fiindŭ liberĭ nóptea, puteaŭ apăra averelę și familiele lor de jafurile acelleĭ adunăturĭ de ómenĭ fără disciplină și fără frica luĭ Dumneḑeŭ. Mulțĭ dintr'înșiĭ eraŭ făcătorĭ de relle, scoșĭ duprin închisorile Statuluĭ; ne-avêndŭ ce pierde eĭ îșĭ permitéŭ totulŭ fără teamă, maĭ alesŭ în aceĭ timpĭ de perturbare generală.

Dîrzeanu, în memoriulŭ sĕŭ, i descrie astfelŭ:

„Toțĭ se credeaŭ căpeteniĭ, și supunere nu da nicĭ u-„nulŭ. Depărtațĭ cu totulŭ de frica luĭ Dumneḑeŭ, cĭ „batjocorea chiar copiĭ nevârsnicĭ, de era uă jalnică tên-

[1]) Op. cit. pag. 113.

[2]) Intre carĭ d-nu Aristia și d-nu Simion Romanov, aflațĭ atuncĭ în Têrgoviște, ca Mavrofoiĭ.

[3]) Gervinus, pag. 195. — Acésta o afirmă și Mavrofoiiĭ ce trăescu.

„guire sě vaḑă cine-va astfelŭ de nelegiuirĭ, a cărora o-
„brăsnicie și nemilostivire condeiulŭ nu póte să le poves-
„tească; căcĭ, nu numaĭ lŏcuitoriĭ din orașe eraŭ jefuițĭ,
„dar și satele duprin prejurŭ eraŭ prădate; spărgeaŭ cra-
„mele de la viile dupě dealurĭ, și, după ce beaŭ până
„se îmbătaŭ, apoĭ descărcaŭ pistólele în bușile cu vinŭ
„și rachiŭ, făcându-se nepovestite pagube și sărăcie; în
„scurtŭ, pe cine întâlnia, îllŭ desbrăca ḑiua nemiaḑa-mare;
„astfelŭ că țipa fiŭ din maică, ne maĭ putândŭ cine-va
„afla nicăirĭ ocrotire; căcĭ aceĭ nelegiuițĭ spărgeau chiar
„bisericĭ ca să fure vasele sfinte, în câtŭ norodulŭ se
„tânguia cu amarŭ, și 'ĭ blestema în vileagŭ; iar ceĭ ce
„cutesaŭ a se împotrivi, eraŭ omorâțĭ îndată; și dacă se
„plângeaŭ la Ipsilanti, priiméŭ dreptŭ mângăere acestŭ
„respunsŭ: că nu póte face zaptŭ (înfrâna) uă oștire nouă
„și nesupusă încă la regulile ostășeștĭ. Asfelŭ bieţiĭ creș-
„tinĭ îșĭ părăsiaŭ casele, și sě înfundaŭ cu copiĭ și cu ne-
veste prin munțĭ și prin pădurĭ; iar ceĭ cu dare de banĭ
trecéŭ peste hotar; însă tóte drumurile și potecile fiindŭ
împănate de Arnăuțĭ, băjenariĭ eraŭ prădațĭ fără milos-
tivire; în câtŭ, d'ar fi fostŭ putință, în gaură de șearpe
s'arŭ fi ascunsŭ [1].

De aceea poporulŭ, în indignarea sa, a stigmanisatŭ acelle desordine, și cruḑimĭ alle Eteriștilorŭ prin pana unuĭ poetŭ românŭ din acea epocă, care a aruncat anatema asupra lorŭ [2].

Nu numaĭ Româniĭ, dar și streiniĭ, și chiar greciĭ stigmatisară acelle desordine carĭ rechiemaŭ timpiĭ de terróre aĭ Tătarilorŭ și Turcilor, carĭ însemnaŭ prin focŭ și sabie trecerea lorŭ prin aceste nefericite țĕrrĭ.

Asfeliŭ, de esemplu, Palazov ḑice:

„Arnăuțiĭ luĭ Ipsilanti ș'aĭ luĭ Căpitan Iordache aŭ fă-
„cutŭ marĭ relle Românilorŭ, jefuindŭ, omorândŭ și ar-
„ḑândŭ totŭ pe unde treceaŭ, din care causă, intrândŭ

[1]) Dîrzeanu (Trompeta No. 659, 662, 665.) — Veḑĭ și colonel Voinescu op. cit. pag. 142 și 143. — Veḑĭ și Cioranu, pag. 71—72.

[2]) Veḑĭ Notta No. LXX.

„Turcii în Principate ca se-ĭ gonéscă, Româniĭ sufferiră „şi de la Turcĭ nu maĭ puţine nenorocirĭ“ [1]).

Gervinus ḑice:

„Oştitea luĭ Ipsilanti, compusă de ómenĭ nedisciplinaţĭ „şi deprinşĭ la jafurĭ, făcu marĭ neorânduelĭ în România“ [2])

Laurençon i descrie astfel:

„Eteria se anunţă sub relle auspiciĭ, jefuindŭ uă ţérră „ce trecea de amică, ş'aĭ căria locuitorĭ professaŭ ace„iaşĭ religiune cu Greciĭ“. [3])

Şi'n altă parte, totŭ Laurençon, după ce constată celle arătate maĭ susŭ de Dîrzeanu, apoĭ ḑice:

„Nicĭ a suta parte Turciĭ n'aŭ esercitatŭ grozăvielle „săvĕrşite de acea oştire nedisciplinată, compusă *din gu„noiuluĭ tuturorŭ naţiilor*; căcĭ ceĭ oneştĭ, ca Cristari, eraŭ „în fórte micŭ numĕrŭ; toţĭ se credéu fraţĭ şi căpitanĭ; „şi de aci provenéŭ atâtea desordine“ [4])

„Bande de Arnăuţĭ cutreeraŭ satele şi aduceaŭ în Têr„govişte turme de oĭ şi de porcĭ, cârdurĭ de passerĭ şi cireḑĭ de boĭ şi vacĭ. Ca să 'şĭ facă uă idee lectorulŭ „de sufferinçele ţĕranuluĭ românŭ, e destulŭ a arăta că „cuhnia luĭ Alessandru Ipsilanti consuma pe tótă ḑiua:

„50 oca carne de boŭ.

„30 oca carne de miellŭ.

„20 oca carne de porcŭ.

„24 oca carne de passĕre.

„50—60 pâinĭ.

„Afară de untŭ, ouă, lapte etc.

„Prinçulŭ George Ipsilanti avea aceeaşĭ porţiune ca şi „ceĭ l'alţĭ capĭ aĭ oştiriĭ; astfelŭ că acéstă devastare de „necreḑutŭ revolta simţuluĭ publicŭ“ [5]).

[1]) Principatele Române, de Palauzof, cap. VI.
[2]) Op. cit. pag. 189.
[3]) Op. cit. pag. 72.
[4]) Idem pag. 88.
[5]) „ , „ 87.

Rabbe, în memoriulŭ luĭ Raybaud, ḍice: „Pe cândŭ „Ipsilanti mânca, bea şi danţa, la cartierul generalŭ, oş- „tirea luĭ jefuia ţérra; provisiile nu se plătéŭ; şi capii „făceaŭ uă scandalósă consumaţie, unŭ lucsŭ de mâncare „neauḍitŭ, numaĭ din spinarea bietuluĭ ţĕrranŭ“ [1])

Sĕ ascultămŭ acumŭ pe însuşĭ istoriciĭ Grecĭ:

Theodor Csenu ḍice:

„Căpitaniĭ şi ostaşiĭ luĭ Ipsilanti eraŭ nesupuşĭ, neîn- „frânaţĭ, şi încuragiaţĭ la hrăpirĭ; eraŭ *biciulŭ luĭ Dum- „neḍeŭ* pentru oraşele şi satele pe unde tăbăraŭ“ [2])

Fotino ḍice:

„Sufferinţele Românilor din partea Grecilorŭ nu le pó- „te spune condeiulŭ; iar dedulcirea lor la jafurĭ făcea pe „Eterişti a pierde din vedere scopulŭ pentru care lua- „seră armele“ [3])

Nu numaĭ ostaşiĭ luĭ Ipsilanti, dar şi ispravniciĭ numiţĭ de dânsulŭ, sub pretecstŭ d'a îndestula oştirea cu celle trebuinciόse, prădaŭ fără milă pe sătenĭ de vitele şi productele lorŭ, din care mare parte le speculaŭ în folosulŭ lorŭ, făcândŭ astfelŭ unŭ jafŭ nepovestitŭ, de care 'şĭ vorŭ adduce aminte multŭ timpŭ Româniĭ [4])

Sĕ vedemŭ acumŭ şi conduita capilorŭ acesteĭ oştirĭ.

Acéstă oştire era ca la 7395 individĭ [5]), formată în patru corpurĭ, în care intra şi corpulŭ luĭ Sava, pe care conta atuncĭ Eteriştiĭ; Ipsilanti o respândi în districtele occupate de dânsulŭ; astfeliŭ fraţiĭ seĭ Nicolae şi Iorgu staţionaŭ în Câmpu-lungŭ cu parte din ostaşiĭ corpuluĭ ce comandaŭ; prinçul Cantacuzin staţiona într'unŭ satu, depărtare d'uă jumătate de leghe spre nordulŭ Têrgoviştei, cu unŭ micŭ detaşamentŭ din corpulŭ luĭ George Ipsilanti; Duca staţiona în Ploescĭ, şi căpitan Iordache la Piteştĭ;

[1]) Op. cit. pag. 228—229.

[2]) ἡ ἡρωὶς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως — *1861.*

[3]) Op. cit. pag. 98.

[4]) Dîrzénu, (Trompeta No. 665.)

[5]) Veḍĭ Notta No. LXXI.

iar Alesandru Ipsilanti şedea în Târgovişte, cu batalionul sacru şi cu mare parte din ostaşiĭ din corpurile fraţilorŭ sĕĭ.

Afară de batalionulŭ sacru, compusŭ, cum am ḑisŭ, din junĭ luminaţĭ şi plinĭ de patriotismŭ, şi cari se esercitaŭ necontenitŭ la arme, toţĭ ceĭ lalţĭ îşĭ petrecéu timpulŭ în beţiĭ şi în jafurĭ; eĭ eraŭ încredinţaţĭ, după assigurările datte de Ipsilanti, că treĭ-ḑecĭ de miĭ de Ruşĭ aŭ să trécă Prutulŭ sub comanda frateluĭ sĕŭ Dimitrie, ca să bată pe Turciĭ din România; că Greciĭ din Turcia aŭ înfrântŭ pe Turcĭ în maĭ multe lovirĭ; că Constantinopolulŭ este blocatŭ pe apă şi pe uscatŭ; şi că Bulgariĭ s'aŭ ridicatŭ cu toţĭ, şi aŭ bătutŭ şi eĭ pe Turcĭ; şi alte asemenea ştirĭ încuragetóre, carĭ soséŭ prin curierĭ într'adinsŭ, scoşĭ din fabrica luĭ Ipsilanti. Prin acelle ştirĭ falşe, ellŭ credea a însufleţi pe fricoşĭ şi a îmbărbăta pe ceĭ desmoralisaţĭ [1])

Apatia saŭ indiferinţa era atâtŭ de mare în oştirea Eteristilorŭ, cum şi lipsa de poliţie saŭ de priveghere, în câtŭ, în totŭ timpulŭ şederiĭ luĭ Ipsilanti la Târgovişte, spionĭ Turcĭ, strevestiţi ca Armenĭ, circulaŭ pîntre ostaşĭ, trăindŭ din provisiele oştiriĭ. [2]).

Cassa cu banĭ a ostiriĭ, adunaţĭ din contribuţiĭ, din darurĭ patriotice din partea Grecilorŭ, şi din contribuţiile impuse Românilorŭ, era pe mâna unorŭ capĭ fără moralitate, cari îĭ risipéŭ fără nicĭ unŭ scrupulŭ; iar soldaţilorŭ, cari reclamaŭ salariulŭ, li se rĕspundea că *trebue să lupte, ca şi dânşiĭ, pentru glorie şi libertate.* [3]).

„Ce ne-interesare! esclamă Laurençon în ironie. Ce ab„negare din partea cellorŭ ce ţinéŭ fondurile publice în mâ„na lorŭ! Nu e de mirare că subalterniĭ acelorŭ şefĭ *neinte-*

[1]) Fotino pag. 99—102 — Gervinus pag. 197 — Filimon vol. II. pag. 149. Laurençon pag. 73. — Acésta o afirmă şi Domnul Simeon Romanov, şi d-nu Malla, ce erau Mavroforĭ. Pînă la fuga sa în Austria Ipsilanti a întrebuinţat asemenea stratageme, spre a încuragia pe Eterişti. Veḑĭ nota No. LXXII.

[2]) Laurençon pag. 86. — Raybaud pag. 229.

[3]) Laurençon, locul citat.

„*resaţĭ* fură siliţĭ a să hrăni din spinarea bietuluĭ ţĕrranŭ „românŭ!"

Unŭ consiliŭ supremŭ, compusŭ de prinçulŭ Cantacuzin, de mediculŭ Cristari şi de Orfano (comandantulŭ oraşuluĭ) era însărcinatŭ cu dirigerea operaţiilorŭ militare, cari operaţiunĭ consistaŭ în strângere de provisiunĭ după la locuitorĭ, ce se plătéŭ cu chitanţe, după esemplulŭ Muscalilorŭ; cu întărirea Têrgoviştei, prin destuparea vechilorŭ şanţurĭ, prin sătenĭ adduşĭ cu silla din tóte părţile; cu facere de bastióne fără tunurĭ, căcĭ tunurĭ avea sĕ adducă Muscaliĭ, cum şi oficerĭ streinĭ carĭ să'ĭ comande; cu turnare de glónţe din plumbulŭ învălitoriĭ Mitropolieĭ, şi cu ghiulele de sticlă făcute într'uă sticlărie aprópe de Têrgovişte; iar glónţele carĭ se turnaŭ ḑiua, nóptea se risipiaŭ în veseliele ce făcéŭ [1]). Oştirea n'avea de câtŭ patru tunurĭ, din cari treĭ de câte uă jumătate livră (112 dramurĭ livra), iar unulŭ, de douĕ livre, luate câte'şĭ patru de la puşcăria din Bucurescĭ [2])

Intimiĭ luĭ Ipsilanti eraŭ Orfano [3]) Lassani [4]) şi Scufu [5]). Acestŭ din urmă căḑu curândŭ în disgraţia luĭ Ipsilanti, din causa discordieĭ selle cu Lassani, secretarulŭ luĭ Ipsilanti, pe care îllŭ prefera pe lângă toţĭ ceĭ-alţĭ. Totŭ din causa acestuia intră discordia şi între Ipsilanti cu prinçulŭ Cantacuzin [6]), în câtŭ acela fu silitŭ a'lŭ espedia la Iassĭ, sub pretecstŭ d'a fortifica acelŭ oraşiŭ cu miculŭ sĕŭ corpŭ de oştire. Gervinus susţine însă că trimiterea luĭ Cantacuzin la Iassĭ a fost spre a'ĭ înlesni fuga în

[1]) Colonelu Voinescu, op. cit. pag. 142.

[2]) Laurençon, pag. 85.

[3]) Fostu servitoru la unu óre care Bucaurĭ, neguţĕtoru grecu din Odessa — Laurençon pag. 89.

[4]) Care fusese în Pesta *mijlocitor în intrige galante.* — Laurençon, loc. cit.

[5]) Care a furatu casa cu banĭ a Eterieĭ şi a trecutu în Braşiovu, din care causă Ipsilanti l'a stimatisatu în proclamaţia sa de la 8 Iunie, ca şi pe alţĭ miserabilĭ ca Caravia, ca Duca, etc.

[6]) Filimon vol. 2 pag. 356—358. Beldiman însĭ attribue neînţelegerea între dânşiĭ la nişte *ţiitorĭ*, pag. 39.

Bessarabia, după cum Ipsilanti se pregătia să trécă în Austria [1]). Batalionulŭ sacru fu pusŭ sub comanda luĭ Caravia, ceea ce fu încă uă causă de neînțelegere între Ipsilanti și Çantacuzin [2])

„Cu astfelŭ de individĭ, allŭ cărora nume mânjește hârtia, ḑice Laurençon, se încungiura generalissimulŭ oștiriĭ independințeĭ Grecieĭ; astfeliŭ, pentru ceĭ maĭ mulțĭ, acestŭ pretinsŭ resbellŭ pentru independință nu era de câtŭ unŭ pretestŭ ce ascundea hoția. Tudor cellŭ puțin avea unŭ scopŭ, care 'lŭ declarasse pe față; pe cândŭ în tabăra luĭ Ipsilanti totulŭ era întunericŭ și confusiune." [3])

Spre a se justifica și a se recomanda totŭ de o dată în ochiĭ Românilorŭ, Ipsilanti le adressă uă proclamație, în care le arată motivele ce aŭ silitŭ pe Grecĭ a se opri în România. Gonițĭ de tirania Turcilorŭ din patria lorŭ, la primulŭ semnalŭ alŭ libertățiĭ, fură silițĭ, ḑice el, a se înarma contra inamiculuĭ comunŭ alŭ creștinătățiĭ; iarŭ șederea lorŭ în România este provisorie, așteptândŭ momentulŭ favorabilŭ spre a trece în iubita lor patrie; prin urmare, în preḑiua de a părăsi România, Ipsilanti credea de datorie a esprima Românilorŭ recunoștința sa pentru ospitalitatca ce primisseră de la *nobiliĭ fiĭ aĭ Dacieĭ*, atâtŭ frațiĭ seĭ de arme, câtŭ și compatrioțiĭ sĕĭ, în timpŭ de restriște; iar această recunoștință n'o putea esprima maĭ bine de câtŭ făcândŭ Românilorŭ urărĭ *sincere* pentru realisarea dorințelorŭ lorŭ legitime, și consiliindu'ĭ ca pe viitorŭ sĕ nu maĭ încredințese autoritatea supremă în mâinĭ streine (!!!); iar puterea legislativă, separată de cea esecutivă, sĕ se încredințeḑe la una saŭ două adunărĭ, compuse de representanțĭ din diferitele classe alle societățiĭ; sĕ se înființese ș'uă oștire organisată pentru paḑa țĕrreĭ; dările către Statŭ să se regulese prin representanțiĭ Națiuniĭ; Domnitorulŭ să aibă lista sa civilă, ficsată de a-

[1]) Gervinus, pag. 199—200.
[2]) Fotino, pag. 97.
[3]) Laurençon, pag. 89.

dunarea ţĕrreĭ; în fine, sĕ se institue scolĭ pentru luminarea poporuluĭ [1])

La citirea acesteĭ proclamaţiĭ, Româniĭ patrioţĭ trebue sĕ fi surîsŭ: asemenea consiliu nu putea amăgi de cât pe ceĭ simpliĭ. Venite de la unŭ Fanariotŭ, care uccidea fără nicĭ unŭ dreptu pe represintantulu adevĕratu allu poporuluĭ, care prin conduita sa provoca invasiunea turcéscă, cu tóte tristele selle urmărĭ, care, în fine, în schimbŭ pentru ospitalitatea ce priimisse, plătea poporuluĭ cu prada, cu foculŭ şi cu omorulŭ, acellŭ consiliŭ perfidŭ nu merita de câtŭ dispreţulŭ adevĕraţilorŭ Românĭ.

In oştirea Eterieĭ anarhia ajunsesse în culme; nimenĭ nu maĭ recunoştia nicĭ uă autoritate. Tricupis assigură că unŭ óre care Bucavala, ce comanda vr'uă douĭ-spre-ḑece Grecĭ, sub-scria proclamaţiile selle astfelŭ: „Enache Bucavala, arhistratigŭ (primulŭ comandantŭ) allŭ armateĭ ellenice la Carloviţa, şi Nazirŭ (inspectorŭ) peste cincĭ cadichiurĭ (plăşĭ) [2])

Desbinarea intrasse între capiĭ Eterịştilorŭ. Prinçulŭ Cantacuzin, indignatŭ a vedea pe Ipsilanti sub influinţa luĭ Lassani, comanda oştiriĭ dată unuĭ brigantŭ ca Duca, şi pe Caravia comandantŭ allŭ batalionuluĭ sacru, Cantacuzin părăsisse Têrgoviştea la 9 Maiŭ. Ipsilanti scóse vorbă că a plecatŭ la Brăilla ca sĕ susţie pe Eteriştiĭ d'acolo, şi apoĭ sĕ trécă la Iassĭ ca sĕ priveghese pe Pendedeca, care nu 'ĭ inspira destulă încredere; iarŭ ne reuşindŭ în missiunea sa, sĕ se întórcă îndată la Têrgovişte cu toţĭ Greciĭ, aflaţĭ în Iassĭ şi în Galaţĭ.

Duca, ce era pusŭ subt ascultarea luĭ Cantacuzin, nu se supusse ordinilorŭ luĭ Ipsilanti; şi Cantacuzin, cu v'ruă treĭ sute cincĭ-ḑecĭ de oştenĭ, se îndreptă către Iassĭ, după micĭ lovirĭ cu Turciĭ la Focşanĭ.

Pendedeca nu se supusse nicĭ dânsulŭ ordinilorŭ luĭ

[1]) Veḑĭ Nota No. LXXIII.
[2]) Op. cit. vol. I. pag. 137.

Ipsilanti, nevoindŭ a recunósce pe Cantacuzin de șefŭ alŭ sĕŭ. Iassi, ca și Têrgoviștea, era în plină anarhie.!

Chiar Mavromati, mediculŭ luĭ Ipsilanti, dispăru și ellŭ pe cândŭ Turciĭ se apropiaŭ de Têrgoviște.

La vestea intrăriĭ Turcilorŭ în țérră, mulțĭ din Eteriștĭ desertară, nesimțindu-se în stare a se măsura c'uă oștire superióră, sub tóte puncturile de vedere. Acésta sili pe Ipsilanti a da ordinŭ secretŭ luĭ Duca, la 7 Maiŭ, ca sĕ prepare în grabă provisiunĭ pentru 1500 călărețĭ; și sĕ stea gata de plecare la primulŭ ordinŭ ce va priimi. In aceiașĭ ḑi trimisse în Bucurescĭ pe Caravia ca sĕ maĭ înrolese volintirĭ, cari sĕ înlocuiască pe fugarĭ; și cu mare greutate putu înscrie abia vre uă douĕ sute vagabonḑĭ, cea maĭ mare parte covrigarĭ, bragagiĭ și țiganĭ, ḑice Fotino, pe carĭ 'ĭ addusse cu musica din Bucurescĭ la Têrgoviște; iar în Bucurescĭ Caravia lipi pe tóte stradele proclamația luĭ Ipsilanti de la 5 Maiŭ, ce anunța victoria Grecilor în provinciile turcescĭ, cum și regulele ostășescĭ [1].

La 10 Maiŭ, Ipsilanti priimi știrĭ positive despre apropierea Turcilorŭ de Bucurescĭ; acésta produsse mare turburale și frică între Eteriștĭ.

La 16 Maiŭ Sava plecă și ellŭ la Têrgoviște cu 1000 de Arnăuțĭ, dupe ce înscințasse pe Ipsilanti, cu câte-va ḑille înainte, de sossirea Turcilorŭ, și de planulŭ luĭ Tudorŭ care se îndrepta spre Pitescĭ, ḑicea ellŭ, spre a lovi avangarda Eteriștilorŭ. Sava trimissesse luĭ Iordache la Pitescĭ 400 din Arnăuțiĭ sĕĭ, spre a înlesni prinderea luĭ Tudor. Ipsilanti, aflândŭ acésta, dete ordinŭ frateluĭ sĕŭ și luĭ Căpitan Iordache a împiedica mersulŭ luĭ Tudor, și a'lŭ aresta la trebuință, spre a scăpa d'unŭ neamicŭ multŭ maĭ periculosŭ de câtŭ Turciĭ [2].

Duca se afla tăbărâtŭ la Băicoĭ, lăssândŭ strejĭ la Plo-

[1] Fotino, pag. 107—108. — Filimon, vol. II, pag. 150.

[2] Laurençon, pag. 160—162. Veḑĭ și Fotino, Filimon, etc. Veḑĭ și Tricupis, vol. I, pag. 147—148.

escĭ, la Câmpina și la Mărgineni, și trimițândŭ și la Búcurescĭ ca să privéghiese mișcările Turcilor. Oamenii sĕĭ prinseră câțĭ-va spionĭ Turcĭ, din carĭ duoĭ fură trimișĭ la Ipsilanti, iarŭ pe ceĭ l'alțĭ îĭ spânḑură [1]).

La plecarea în Brașovŭ a boerilorŭ, liberațĭ de Tudor de la Belvedere, Duca primisse ordinŭ de la Ipsilanti a le eși înainte la Câmpina și a'ĭ adduce la Târgoviște; darŭ Duca, punguindu'ĭ, le dede drumulŭ; ceea ce sili pe Ipsilanti a'lŭ mustra aspru pentru acésta într'uă epistolă cu data din 17 Mai.

Tăbărândŭ la comuna Văcărescĭ de lângă Târgoviște cu ceĭ 1000 călărețĭ aĭ seĭ, bine echipațĭ și disciplinațĭ, Sava fu bine priimitŭ de trimișiĭ luĭ Ipsilanti; apoĭ îlŭ invită și Sava pentru a dou aḑi la cină, tot la Văcărescĭ; însă, Ipsilanti, care era bănuitor, pretestă că e bolnav; și trimisse în locu-ĭ câțĭ-va din adjutanțiĭ sĕĭ [2]).

Sava se dusse apoĭ de se întări în M-rea Mărgineniĭ, de unde scósse pe arnăuțiĭ luĭ Farmache, pretestândŭ că acea mŏnăstire putea servi ca cetate de apĕrare; iar la timpŭ, va alerga în ajutorulŭ Grecilorŭ. Ipsilanti se prefăcu ca 'lŭ crede, și 'lŭ lăsă sĕ occupe acea monastire; cândŭ ânsă, la 25 Maiŭ, aflândŭ despre înaintarea Turcilorŭ, îl rugă să vină grabnicŭ a se uni cu oștirea sea, Sava nu se mișcă din locŭ.

La 26, Ipsilanti îlŭ invită din noŭ, arătându'ĭ că Turcii s'appropie de orașŭ; în locŭ se plece, Sava scrisse luĭ Duca sĕ vină cu oșteniĭ luĭ pe la Mărgineni ca să mérgă împreună la Târgoviște; Duça, care'lŭ bănuia, refusă; dérŭ nicĭ la Ipsilanti nu se dusse îndată, cerândŭ respectŭ de treĭ ḑille, sub pretestŭ *d'a aduna ostașiĭ* respândițĭ în diferite posițiunĭ; voindŭ însă a sonda pe Sava, Duca îlŭ întrebă, printr'uă scrisóre: „ce gândește ellŭ despre mișcările Turcilorŭ? Și ce arŭ fi de făcutŭ? „Sava

[1]) Laurençon, pag. 160.
[2]) Tricupis, vol. I. pag. 146.

îĭ respunse: „lupta este neăpărată, biruința e la norocŭ, și sĕ ne vedemŭ sănătoșĭ! [1].“

Aceste cuvinte dederă pe făçă cugetulŭ luĭ Sava: nu maĭ remasse nicĭ uă îndoială de necredința luĭ în ochiĭ Eteriștilorŭ.

Când Duca se presintă la Ipsilanti, acesta îlŭ priimi cu răcélă, și'ĭ ḑisse:

„Du-te la trupa ta; mâine veĭ afla ordinele melle.“

Cu căpitanĭ ca Duca și ca Caravia, Ipsilanti presimția înfrângerea și umilirea oștiriĭ grecescĭ.

Speranța luĭ era totŭ în Russia [2]. Ellŭ nu putea crede ca Impĕratulŭ Alexandru; care 'lŭ încuragiasse a ridica stégulŭ revolteĭ [3], va sufferi pe Turcĭ să intre în România fără a protesta cu armele.

Nùtritŭ d'aceste illusiunĭ poetice, și după îndemnulŭ luĭ Sava, înainte de plecarea acestuia la Mărginenĭ, Ipsilanti maĭ trimise uă petițiune și unŭ memoriŭ către monarchulŭ Russieĭ, ca din partea Grecilorŭ din România, pe care le iscăliră maĭ mulțĭ. oficierĭ eteriștĭ, și chiar Sava; Ipsilanti, fiindŭ desaprobatŭ oficialmente de Russia, nu cuteḑă a le subscrie; scrisse însă din partea sa scrisorĭ către Impărătéssa Russieĭ și către regele Prussieĭ, rugându'ĭ a susține sacra causă a Ellenilorŭ.

Cu aceste scrisorĭ, cu petiția și cu memoriulŭ trimisse pe doctorulŭ Canella, bărbatŭ cu multă învĕțătură, care și plecă la Petersburgŭ, dupĕ ce trecu prin Dresda și Berlinŭ [4])

„Ancă uă probă de amețéla și desperarea în care se aflau toțĭ, observă Gervinus, care relatéḑă și dânsulŭ acestŭ faptŭ [5].

Intr'adevĕrŭ, Grecĭĭ îșĭ perdusseră cumpătulŭ, la ap-

[1]) Laurençon, pag. 172. — Veḑĭ și Filimon, locul citat.

[2]) Fotino, pag. 113.

[3]) Colson, op. cit. (pag. 40) afirmă că moștenitorulŭ coróneĭ, care fu Nicolae I, a ridicatŭ toasturĭ în publicŭ pentru succesulŭ Eterieĭ.

[4]) Laurençon, pag. 169—171 — Filimon, vol. II, pag. 169.

[5]) Gervinus, vol. I, pag. 202.

propierea Turcilorŭ; acésta îĭ și silisseră a ommorî pe Tudor, spre a se scăpa cu uă oră maĭ curêndŭ d'unŭ neamicŭ atât de periculosŭ. Demoralisaţia era în culme! Pe fie-care nópte dispărea mulţime de Eteriștĭ, nu numaĭ civilĭ, dérŭ şĭ militarĭ; căcĭ pe tótă ḑiua se primia ştirĭ că Turciĭ se appropie, că Turciĭ sosescŭ; ceea ce produsse uă învălmașélă și uă spaimă cari nu se potŭ descrie [1].

Laurençon rapportésă că, la intrarea Turcilorŭ în Bucurescĭ, unŭ ispravnicŭ d'aĭ luĭ Ipsilanti, adducândŭ acéstă veste în Têrgoviște, fu apprópe a'şĭ perde viaça. Caravia, ce se afla atuncĭ căllare, îl addusse tîrîşŭ de părŭ în curtea prinçuluĭ Gg. Ipsilanti, strigăndŭ, cu sabia scósă, că trebue sĕ'ĭ taie capulŭ, fiindŭ că a respînditŭ scirĭ false cari aŭ demoralisatŭ oştirea. In deșertŭ infortunatulŭ ispravnicŭ adducea de martorŭ pe cutare comerciante, sositŭ din Bucurescĭ, de la care aflasse acéstă scire; crudulŭ Caravia ţinea una că trebue sĕ 'lŭ ommóre, ca să facă pildă. Abia îlŭ putu scăpa fratele generalissimuluĭ; iar Caravia se depărtă, răcnindŭ ca unŭ tigru căruia 'ĭ scapă prada. Ipsilanti ênsușĭ se temea de acestŭ omŭ sângerosŭ [2].

Udriski, care se afla la Mărginenĭ cu Sava, juca în tabăra luĭ Ipsilanti rolulŭ ce jucasse și în tabăra luĭ Tudor: avea spioniĭ seĭ, cari demoralisaŭ oștirea, și 'ĭ împingeau la assassinarea luĭ Ipsilanti.

Istoricul Alexandru Sutzu assigură că scrisorĭ, suscrisse de Udriski, circulaŭ în lagărulŭ luĭ Ipsilanti; și în elle se promitea amnistiă și resplătire cellor ce vor preda pe Ipsilanti pe mâna Turcilorŭ, viŭ saŭ mortŭ [3].

In astŭ-felŭ de stare era oștirea Eterieĭ când Turciĭ se appropiaŭ de Têrgoviște.

---

[1] Fotino, pag. 61.
[2] Laurençon, pag. 90—91.
[3] Op. cit. pag. 86,

CAPITOLUL XXXI.

Primele loviri între Turci și Eteriști.

Pe la începutulŭ luĭ Maiŭ, unŭ corpŭ de Ianicerĭ plecasse din Constantinopole sub comanda luĭ Salim Meh med, sub care trebuia să operese împreună ceĭ treĭ Pașĭ, de la Vidin, de la Silistra și de la Brăila.

Cara-Mustafa (Chehaia-Beĭ) allŭ Silistreĭ se îndreptă spre Bucurescĭ, cu doue corpurĭ de câte 4000 ostașĭ fiecare.

Pașa Vidinuluĭ, Hagi Ahmed, intră în România mică; iarŭ Iusuf-Pașa allŭ Brăileĭ intră în Moldova cu vre-uă 4500 de Turcĭ.

Acestŭ din urmă lovi pe rebeliĭ din Galațĭ, cari prin surprindere occupasseră acestŭ orașŭ, dupŏ cum am arĕtatŭ la loculŭ seŭ. Galațiĭ era apăratŭ de unŭ Atanasie Cărpenișĭ, cu maĭ mulțĭ arnăuțĭ și matelоțĭ de corabiĭ, cari, din preună cu alțĭ Grecĭ, Sêrbĭ și ómenĭ fără căpătâiŭ, fără disciplină și degradațĭ de vițiurĭ, se urcaŭ de la 600 până la 800 de indivіḑĭ. Eĭ occupaŭ treĭ vechĭ întărirĭ, construite în fața orașuluĭ de către Turcĭ în timpulŭ ultimuluĭ resbelŭ allŭ Rușilor cu Turciĭ.

Cotiras Peloponisianulŭ occupa, cu vr'o 73 de Grecĭ, unŭ șanțŭ lungŭ afară din întărirĭ.

La 13 Mai atacculŭ începu; dér la primele descâr

cărî de focurî, maî jumătate din Eteriştî fugiră. Cotiras cu 32 de inşî se luptă bărbăteşte, şi toţî muriră ca nişte vitezî.

In reduta cea maî tare din celle treî, Athanasie Cărpenişu şi Popa Gheorghe se apărară tótă ḑiua de 13 Maiŭ, numaî cu 33 contra unuî numĕr înḑecitŭ de Turcî. Nóptea întrebuinţară uă stratagemă spre a putea fugi, credândŭ că potŭ fi folositorî în alte lupte, căcî aci lupta era inegală: ridicară maî multe haine înaintea întăririî în care Turciî descărcară focurile lorŭ, luândŭ acelle vestminte dreptŭ inamicî; apoî, după ce umplură celle două tunurî care le avea, şi le descărcara în Turcî, fugiră toţî, afară de treî, trecândŭ pe Prutŭ la Iaşî. Turciî, după ce făcură unŭ mare măcellŭ în Galaţî, se întórseră la Brailla [1]).

Din corpulŭ Turcilorŭ de la Brăila, după înfrângerea rebelilorŭ la Galaţî, se rupse unŭ detaşamentŭ de câte-va sute, şi se rissipi după pradă prin sate, înaintândŭ spre Râmnicul-Săratŭ şi spre Focşanî.

Şeapte-ḑecî Turcî din acestia se închisseră într'uă casă la Râmnicul-Săratŭ, unde fură blocaţî de Grecî, în micŭ numărŭ, sub Căpitaniî lorŭ Anastasie Caracala, Hristea Vrana, Panait Zuli, Nicolae Sclavuna; şi luptară cu aceî 70 Turcî vr'o 4 ore; rănindu-se câţî-va dintre Grecî, eî se îndârjiră şi maî mult; şi hotărâră a da focŭ caseî. Turciî, simţindŭ acésta, eşiră pe furişî din casa în care eraŭ blocaţî, şi conduşî de nişte sătenî, se baricadară într'uă móră afară din oraşŭ, aşteptândŭ să înoptese ca să pótă fugi.

Grecii îî blocară ş'acolo; dar neputândŭ sĕ 'î învingă, din causa posiţiuniî favorabilă ce occupaŭ Turciî, inventară uă stratagemă care le reuşi de minune. Unŭ grecŭ anume Panaiot Peloponesianulŭ, luândŭ unŭ butoiŭ cu smólă, i dede focŭ şi 'lŭ rostogoli până apprópe de mórá,

[1]) Gervinus pag. 198—199. — Fotino pag. 115.

care se şi aprinse îndată. Turciĭ eşiră afară speriaţĭ; şi Greciĭ, năvălindŭ asupră-le, i măcelăriră pe toţi.

După acéstă isbândă, Greciĭ se întórseră la Focşanĭ, unde gasiră alţĭ vr'uă 90 Turcĭ, închişĭ în monastirea Sf. Ión; după uă luptă crâncenă de 5 ore aprópe, în care se ommorî vestitulŭ Pană Olteanul, cu alţĭ 10 tovarăşĭ grecĭ, se depărtară, luândŭ drumulŭ spre Têrgovişte [1]).

Chehaia-Beĭ, lăssândŭ pentru paḑa Bucurescilorŭ pe Tagîr-Agă, baş-beşlégă, cu 300 de Turcĭ [2]), şi pe slugerulŭ Alecu Aslanoglu, capŭ chehaia lângă Paşa de la Silistra, porni la 25 Maiŭ de la Colintina spre Tîrgovişte în fruntea a 6000 Turcí călărĭ şi 4000 pedestri, avêndŭ de mehmendarŭ [3]) pe Ienache Băltăreţu, care pe mulţĭ nevinovaţĭ 'ĭ a scăpatŭ de la mórte prin influenţa sa lângă acestŭ Paşă.

In acea ḑi, la satulŭ Ciocăneştĭ, Turciĭ prinseră unŭ desertorŭ din óstea luĭ Ipsilanti, ce fussese calfă la uă băcănie din Ploescĭ; şi de la dênsulŭ aflară starea deplorabilă a oştiriĭ grecescĭ.

Chehaia-Beĭ împărţi oştirea sea în două corpurĭ, ordonândŭ ca să înainteḑe una la drépta şi alta la stânga, spre a ataca avangarda luĭ Ipsilanti.

In Tîrgovişte apropiarea Turcilorŭ pricinui uă desordine complectă, în câtŭ mulţĭ din oştirea luĭ Ipsilanti dosiră, de frică; iar alţiĭ se ascunseră prin viile şi pădurile duprin prejurŭ. Lŏcuitoriĭ fugisseră deja maĭ toţĭ cu multe ḑille înainte.

Cu tóte astea Ipsilanti ordonă luĭ Ión Colocotroni şi luĭ Gerassie Orfano a se aşeḑa la Mŏnăstirea Nucetulŭ cu parte din oştire; iarŭ luĭ Duca, lângă uă pădure la Netezeştĭ orĭ la Cornăţelŭ. Trupa acestoru comandirĭ, compusă maĭ multŭ de Albanezĭ, Sêrbi şî Bulgarĭ, în nu-

[1]) Fotino pag. 116—117.
[2]) Filimon susţine cĭ 2000, op. cit. vol. II, pag. 172.
[3]) Conductorŭ.

mĕrŭ ca la 1500, forma óre-cum avan-garda oştiriĭ grecescĭ: iar Ipsilanti cu restulŭ oştiriĭ sĕ hotărî sĕ dea ajutorŭ unde trebuinţa va cere. Acésta în ḑiua de 27 Mai. Duca, în fruntea a 400 de Arnăuţĭ, pornindŭ la locul ce i se însemnase, se întâlni în calle cu maĭ mulţĭ comandirĭ eterişti cari veneaŭ de la Focşanĭ, în fruntea a 25 Albaneḑĭ; încorporându-se cu trupa luĭ Duca, eĭ se băttură cu Turciĭ vr'o două ore în pădurea Cornăţelu: în acéstă luptă se omorîră si să rănîră vr'o 15 Turcĭ. Isbânda ar fi fostŭ de sigurŭ a Eteriştilor, décă Duca, speriatŭ de mulţimea Turcilorŭ, ce'ĭ vedea după uă movilă, n'ar fi datŭ semnalulŭ de retragere.

La mŏnăstirea Nucetulŭ, lupta fu maĭ seriósă: ea ţinu de la răsăritulŭ sóreluĭ până dupĕ amiaḑĭ, cu perdere de vr'uă sută Turcĭ, morţĭ şi răniţĭ, şi prea puţinĭ d'între rebelĭ; dar Orfano, demoralisatŭ şi ellŭ de mulţimea Turcilor, şi sfêrşindu amuniţiunea, părăsi Mŏnăstirea. Ion Colocotroni şi Sahini, ce eraŭ fortificaţĭ în Mŏnăstire, se luptară vitejeşte până la apusulŭ sóreluĭ cu 300 ostaşĭ ce comandaŭ; ênsă sfârşindŭ şi eĭ glónţele şi prafulŭ de puşcă, fugiră nóptea la Têrgovişte spre a da alarma.

In zadarŭ Ipsilanti îĭ îndemnă a reîncepe lupta cu tótă oştirea; ceĭ douĭ comandirĭ se oppuseră, respunḑêndŭ luĭ Ipsilanti că e comodŭ a sta departe de câmpulŭ luptiĭ şi a băga pe alţiĭ în focŭ; şi că décă arŭ fi auḑitŭ şi dânsulŭ vîjiindŭ pe la urechĭ mulţimea glónţelorŭ turcescĭ, n'ar maĭ stărui pentru reînceperea lupteĭ.

In nóptea de 29 Maiŭ, se ţinu unŭ consiliŭ de resbel între comandiriĭ oştiriĭ; şi se decisse a trece cu toţiĭ la Rômniculŭ-Vêlciĭ, unde, ajutaţĭ de posiţiile muntóse şi de oştirea luĭ Tudor, vor putea cu successŭ a se mĕssura cu Turciĭ. Oştirea se formă în douĕ corpurĭ: unulŭ, sub comanda luĭ Duca, plecă spre Pitescĭ pe drumulŭ Găescilorŭ; ênsă Duca, Gheorghe Manu şi alţĭ comandirĭ trecură din Pitescĭ în Transilvania, lăssândŭ corpulŭ ce co-

manda în voea întmpâlăriĭ. Cellŭ-laltŭ corpŭ, sub comanda luĭ Ipsilanti, Caravia, Orfano şi alţiĭ, se îndreptă peste dêlurĭ la Câmpu-lungŭ, de unde trecură iute la Pitescĭ, ca să se unéscă acolo cu corpulŭ luĭ Duca, al luĭ Căpitan Iordache şi al luĭ Hagi-Prodan. In drumulŭ acesta mulţĭ din corpulŭ luĭ Ipsilanti şi al luĭ Duca dossiră, ascundêndu-se prin munţĭ şi prin pădurĭ [1].

Sâmbătă, la 28 Maiŭ, oraşulŭ Têrgoviştea era ca şi pustiŭ; toţĭ fugisseră, afară de câţĭ-va ĭocuitorĭ du prin suburbiĭ, şi de starostea austriacŭ, a nume Alecse; iar proviantulŭ oştiriĭ grecescĭ, şi mulţime de vite marĭ şi micĭ, remasseră în possessiunea Turcilorŭ.

La 29 Maiŭ, Turciĭ aşedară oştirea în ordine de bătaie în marginea Têrgoviştei, şi trimisseră înainte ca călăudă pe căpitanulŭ Bibi cu ordinŭ înscrisŭ către boerĭ şi neguţătorĭ, prin care li se assigura viuéţa şi averea de vor fi liniscițĭ; iar avêndŭ vr'uă temere, sĕ se retragă toţĭ la unŭ locŭ afară din oraşŭ, unde vor fi pădiţĭ de Turcĭ.

Aflândŭ însă Chehaia-beĭ de la trimissul sĕu că în Têrgovişte nu se aflau nicĭ rebellĭ nicĭ lŏcuitorĭ, intră în oraşŭ cu un micŭ numĕr de Turcĭ, rênduind strejĭ la stărostia nemţéscă, spre a nu fi supărată de Turcĭ; iarŭ oştirea aşedă tabăra pe câmpia de la Susenĭ, spre nordul Têrgoviştei.

In acea di, Ghencea cu câţĭ-va ostaşĭ din corpul luĭ Sava, veni sĕ se închine luĭ Chehaia-beĭ; iar a doua di se presintă şi Sava cu Deli-başa Mihale şi cu Ciuciuc-Ciolac, în fruntea a uă 1000 Albanedĭ călărĭ.

Sava era însoţitŭ de Udrischi şi de Tagîr-Aga, başbeşli de la Ianina, vechiŭ amic allŭ luĭ Sava.

[1] Câţĭ-va bătrânĭ din Câmpu-lungŭ, între carĭ Hagi Năstasse, ce sĕ înrolasse în oştirea luĭ Ipsilanti, ne aŭ assiguratŭ că vr'o 50 de Sêrbĭ şi Bulgarĭ din Câmpu-lungŭ aŭ fugitŭ din Têrgovişte, înainte de a se începe lupta cu Turciĭ, dicêndŭ „că déca Ipsilanti a fugitŭ, eĭ ce să maĭ rămâie?" şi umplură munţi şi pădurile du prin prejurulŭ Câmpu-lunguluĭ. Turciĭ aŭ tăiatŭ vr'o 20 dintr'ênşiĭ, cândŭ cu góna luĭ Sava contra Arvaţilorŭ.

Chehaia-Bei îĭ primi pe toţĭ cu politeţă, promiţându-le lefurĭ şi tainurĭ de la dênsulŭ. [1])

In câte-va ḑille, câtŭ a statŭ Chehaia-Beĭ în Têrgovişte, Turciĭ prinseră vr'uă 24 Grecĭ din diferite batallióne, şi maĭ mulţĭ Arnăuţĭ, străvestiţĭ în vestiminte ţârrăneştĭ, cari se ascunsesseră prin satele vecine: i trădasseră săteniĭ, nu atâtŭ de frica Turcilorŭ, câtŭ de resbunare contra acestorŭ óspeţĭ neomenoşĭ, dupĕ urma cărora sufferea acumŭ ţérra atâtea nenorocirĭ! Chehaia-Bei îĭ a taiat pe toţĭ [2]) După aceea ellŭ plecă cu tótă óstea spre Pitescĭ, pe drumulŭ Gaescilor; dar la Găescĭ, aflândŭ că Ipsilanti trecusse Oltulŭ, şi primindŭ şi ordinŭ de la Paşa din Silistra ca sĕ se întórcă îndată în Bucurescĭ, spre a guverna ţérra până la instalarea nouluĭ Domnitorŭ, Chehaia-Beĭ dede 3000 de Turcĭ sub comanda luĭ Siricoglu şi 'lŭ trimisse, din preună cu corpulŭ luĭ Sava, în góna rebelilorŭ; iar ellŭ se întórse la Bucurescĭ cu restulŭ oştiriĭ. [3]).

---

[1]) Fotino, pag. 140—148 — Filimon, vol. II, pag. 172 –178.

[2]) Eĭ fură îngropaţĭ în şanţulŭ cetăţiĭ, la pórta cea despre răsăritŭ, lângă cârciuma luĭ C. Dimitrescu din strada mare, unde se vĕdŭ şi aḑĭ urme din zidulŭ cetăţiĭ.

[3]] Fotino, pag. 140—148.

CAPITOLU XXXII.

Lupta Pandurilorŭ peste Oltŭ sub Solomon şi Mihaloglu, şi sórtea Pandurilorŭ luĭ Tudor.

Corpulŭ de oştire turcéscă, care trecusse de la Vidinŭ în România-mică pe la Calafatŭ [1]), era precedatŭ de uă avangardă ca de 200 Turcĭ. Pandurii de la Calafatŭ se retrasseră spre satulŭ Clenovulŭ, unde se uniră cu céta luĭ Anastasie Mihaloglu, ce 'ĭ ḑicea şi Manache, compusă de vre 150 Bulgarĭ şi Pandurĭ.

La Clenovŭ, Turciĭ se loviră cu rebelliĭ, cari se luptară vitejeşte, ommorîndŭ şi rănindŭ vre 130 Turcĭ; între aceştia era şi căpetenia lorŭ, Rogobete, românŭ turcitŭ, care fu prinsŭ şi tăiatŭ de Mihaloglu; din partea rebelilorŭ se ommorîră duoĭ inşĭ, şi 16 fură rănițĭ. Restul de 70 Turcĭ se închisseră în biserica satuluĭ, unde fură încongiurațĭ de căpitanulŭ Solomon, care 'ĭ liberă, după ce 'ĭ desarmă.

Uă altă cétă de Turcĭ, ca vre 150, se lovi lângă Caracalŭ cu căpitanŭ Zottu, amicŭ allŭ luĭ Mihaloglu, ce comanda vre uă 25 de Bulgarĭ, amestecațĭ cu Pandurĭ. După uă luptă de câte-va ore, în care se ommorîră vr'uă

[1]) Insoțițĭ de Ión Samurcaş, orênduitŭ de Divanulŭ Craioveĭ ca îngrijitorŭ allŭ oştiriĭ turcescĭ, care avea încă de conductorŭ pe unŭ Clucerulŭ Ión Poroineanu.

15 Turcĭ, Zottu se retrasse cu aĭ sĕĭ, fără nicĭ uă perdere.

In fine, altă céttă de Turcĭ se lovi cu Solomonŭ la Cireşiŭ. In tóte aceste lovirĭ, Turciĭ fură bătuţĭ.

Uă luptă maĭ seriósă se încinse între Turcĭ şi Mihaloglu, care se închissesse în monastirea Tismana. In acéstă luptă se omorîră ca la vro 120 Turcĭ, iar restulŭ se respândi prin sate după pradă [1].

Tóte aceste cette de rebellĭ, în numĕrŭ ca la vr'uă 650 Pandurĭ, amesticaţĭ cu Bulgarĭ şi cu Grecĭ [2]), sub comanda căpitanilorŭ Solomon, Mihaloglu, Zottu, Diamandi şi alţiĭ, porniră în trâmbe către Rômniculŭ-Vâlceĭ, spre a ascepta aci pe Tudorŭ, despre care aflasseră că a plecatŭ de la Bucurescĭ cu tótă oştirea luĭ ca sĕ trécă peste Oltŭ.

Solomon sossisse înaintea lor la Drăgăşanĭ, unde nu stătu multŭ, fiindŭ rugatŭ de câţĭ-va negustoraşĭ de aci ca sĕ se retragă, spre a feri orăşellulŭ de foculŭ şi robia Turcilorŭ, carĭ se asceptaŭ chiar în ḑioa aceea. Solomon, fiindu-ĭ milă de dênşiĭ, se trasse la 26 Maiŭ cu trupa sea la satulŭ Zăvedenĭ, depărtare uă uă jumĕtate poştiă de Drăgăşianĭ.

Aci se uni cu cettele cellorŭ-l-alţĭ căpitanĭ numiţĭ maĭ susŭ; şi tăbărîră cu toţiĭ în nisce prunĭ, pe unŭ déllŭ, ordonândŭ Pandurilorŭ sĕ stea gata de luptă.

Turciĭ sossiră în dată; Solomon ênsă, care avea comanda supremă, în locŭ d'a se lovi cu dênşiĭ din posiţiunea favorabilă ce occupa, eşi la câmpŭ luciŭ, îndemnatŭ de furia tinereţilorŭ şi de voinicia Pandurilorŭ, dupe cum se esprimă ênsuşĭ Solomonŭ; Turciĭ, în numĕrŭ ca la 3000, şi cu tunurĭ, îĭ pusseră la mijlocŭ.

Panduriĭ arŭ fi fostŭ toţĭ morţĭ déca Solomon, în desperarea sea, n'arŭ fi ordonatŭ Pandurilorŭ sĕ'şĭ facă locŭ

[1]) Fotino, pagina 149- 151.

[2]) Solomon (op. citatŭ, pag. 20) ḑice că numaĭ Panduriĭ de sub comanda luĭ eraŭ 800.

pintre Turcĭ cu iataganele. Astŭ-felŭ numaĭ putură scăpa de la uă mórte sigură, lăssândŭ morţĭ peste 100 Pandurĭ; restulŭ occupă iarăşĭ posiţiunea de maĭ 'nainte, adică grădina cu prunĭ, de unde putură lupta vitejesce pânŏ nóptea, cândŭ trecură la Rômnicŭ [1]).

Panduriĭ de sub comanda luĭ Tudorŭ, căindu-se chiar a duoa ḑi pentru predarea luĭ în mâinele Grecilorŭ, începură a dossi, nóptea, cette-cette, risipindu-se pe la cassele lorŭ [2]); astŭ-felŭ, din vre uă 4000 pandurĭ, veniţĭ cu Tudorŭ la Golescĭ, maĭ puţin de jumĕtăte participă la lupta cu Turciĭ; ceĭ fugiţiĭ peste Oltŭ, împrăsciindŭ vestea despre prinderea luĭ Tudor, demoralisară pe panduriĭ de sub Solomonŭ şi aĭ celorlalţĭ comandirĭ, carĭ începură şi eĭ a se respândi pe la cassele lorŭ.

După plecarea luĭ Tudorŭ de la Cotrocenĭ, Solomonŭ primisse la Rômnicŭ uă scrisóre de la Tudorŭ ca să plece îndată cu toţĭ Panduriĭ luĭ şi sĕ vie la Golescĭ, gonindŭ maĭ ânteiŭ din mŏnăstirea Cozia pe Sêrbiĭ şi Greciĭ aflaţĭ acolo, şi înlocuindu'ĭ cu Pandurĭ.

Scopulŭ luĭ Tudorŭ era, cum am arătatŭ, pe de uă parte sĕ închiḑă în Cozia pe boieriĭ liberaţĭ de la Belvedere, spre a se servi cu dênşiĭ şi peste Oltŭ după cum se servisse în Bucurescĭ; iar pe de alta, îndată ce va trece Oltulŭ, sĕ se desfacă de Bulgariĭ şi Sêrbiĭ de sub comanda luĭ Prodan şi Machedonski; prin urmare, sĕ gonéscă singurŭ pe Grecĭ din România, dupŏ cum promissesse Turcilorŭ, sperândŭ că prin acestŭ actŭ Pórta va accorda de sigur Românilorŭ drepturile *ab antiquo* ce reclamasseră. Dér omulŭ propune şi Destinulŭ dispune. Trădarea de la Golescĭ nimici planul sĕŭ.

Pe cândŭ Solomon se prepara a essecuta ordinul luĭ Tudorŭ, priimi altă scrisóre, printr'un curierŭ arnăutŭ, din partea luĭ Ipsilanti şi a luĭ Căpitanŭ Iordache, în

[1]) Solomon, loc. cit., pag. 19, 20. — Veḑĭ amĕnuntele acesteĭ lupte în memoriulŭ Protopoppesculuĭ, vol. II. Nota No. XV.

[2]) Fotino, pag. 98—99. — Acésta o affirmă şi bătrâniĭ Pandurĭ carĭ trăescŭ.

care, lăudându'lŭ pentru bravura sea în lupta cu Turciĭ, îlŭ anunța că Tudorŭ e prisonierul lorŭ, fiindŭ că 'ĭ aŭ prinsu corespondința cu Turciĭ; și că sĕ aștepte acolo sossirea lor spre a lupta cu toțiĭ contra păgânilor.

Acésta sili pe Solomon sĕ rĕmâie pe locŭ. Peste treĭ ḑille, aflându de mórtea luĭ Tudoru, se sfătui cu căpitaniĭ sĕĭ déca trebue sĕ lupte cu Greciĭ contra Turcilor, după cum 'ĭ scria Ipsilanti. Toțĭ căpitaniĭ respunseră: „că eĭ nu mergŭ în ajutorul luĭ Ipsilanti, fiindŭ că familiele lorŭ sunt în țérră, și póte sĕ le robéscă Turciĭ; și că se întorcŭ prin pădurĭ pe la cassele lor, așteptândŭ acolo venirea Rușilor, după cum le promitea Ipsilanti." Solomon se suppusse voințeĭ generale, și plecă la Cozia, însoçitŭ de maĭ mulțĭ Pandurĭ, și assigurândŭ pe toțĭ că nu vinŭ Muscaliĭ. De la Cozia, însoçitŭ de vr'o 50 voinicĭ fidelĭ, ellŭ trecu în Austria cu nume schimbatŭ, unde fu arestat la Hatzeg, câte-va ḑille; de acolo fu dussŭ la Deva, și în urmă la Aradŭ, de unde, cu ajutorul boerilorŭ aflațĭ în Brașiovŭ și în Sibiĭ, îșĭ putu dobêndi libertatea.

Dupĕ uă ședere de 5 anĭ în statele austriace, la Augustŭ 1826, Solomon se întórse în țérră. Grigorie Vodă Ghica, dupĕ ce 'lŭ dojeni pentru participarea sea în revoluție, și dupĕ ce 'lŭ consiliă a părăsi *gândurile de rebelistŭ*, iĭ redede căpitănia potereĭ Prodilla; la 1827 Ianuariu, îllŭ făcù și Kîrk-Serdarŭ peste celle cincĭ districte de peste Oltu; și la 1828, participă în resbellul russo-turcŭ, ca comandirŭ de Pandurĭ [1]).

Dupŏ fuga sea din Têrgoviște, Ipsilanti trecu la Câmpulung, unde nu se opri de câtŭ uă singură ḑi, și plecă la Pitescĭ, lăssândŭ în voea întêmplăriĭ 50 carre cu ferărie, cu seurĭ, cu pastramă, cu orḑŭ și făină; de la Pitescĭ, trimisse pe Farmake cu 300 arnăuțĭ a se întări la

[1]) Biographia luĭ Solomonŭ, pag. 22—23.

Curtea de Argeşiŭ; iarŭ ellŭ, unindu-se cu corpulŭ luĭ Iordache, şi dândŭ comanda batallionuluĭ sacru, ce o avussesse Caravia, frateluĭ sĕŭ Nicolae Ipsilanti, plecă la 1 Iunie spre Rômniculŭ-Vâlceĭ, pe unŭ timpŭ fórte ploiosŭ [1]).

Avangarda oştiriĭ luĭ Ipsilanti trecu Oltulŭ pe la finele luĭ Maiŭ; iarŭ Ipsilanti, cu restulŭ oştiriĭ, sossi în marginea Oltuluĭ la $^{3}/_{15}$ Iunie, unde şi tăbărâ [2]).

Parte din panduriĭ luĭ Solomonŭ se pusseră sub comanda luĭ Mihaloglu. Audindŭ de sosirea luĭ Ipsilanti, care se credea că vine cu Muscaliĭ, şésse căpitanĭ din céttă luĭ Mihaloglu, şi anume: Protopoppescu, Dumitru Buşténu, Vassile Crăpatu, Barbu Ţicu, Ghiţă Cuţoiŭ şi Nicolae Urlénu, plecară la Ipsilanti. Aci vĕdură căllăreţĭ cu suliţe în uniformă de Cazacĭ; alţiĭ, îmbrăcaţĭ în negre, şi mulţĭ Pandurĭ d'aĭ luĭ Tudorŭ, totŭ Mechedinţenĭ şi Gorjanĭ, cum şi 5 tunurĭ. Apropiindu-se de un cortŭ, unde mâncaŭ câţĭ-va ostaşĭ căllăreţĭ, ce păréŭ Cazacĭ, ascultară ca sĕ védă déca vorbescŭ muscălesce; dérŭ audindu-ĭ vorbindŭ grecesce, se întristară fórte multŭ, şi înţellesseră că nu sunt Muscalĭ. Apoĭ, nicĭ pe Tudorŭ nu'lŭ vedeaŭ; şi în ellŭ puneaŭ eĭ tótă speranţa lorŭ.

A duoa di, la 4 Iunie, trecŭ şi óstea luĭ Ipsilanti Oltulŭ, şi se aşedă la Rômnic, unde Ipsilanti împărţi 20,000 de leĭ pe la oşteniĭ din differitele corpurĭ, spre a'ĭ încuragia ca sĕ se bată cu Turciĭ, assigurând că Muscaliĭ sossesc pênă în treĭ dille; iar pênŏ la sossirea lorŭ, sĕ ia eĭ bravura în lupta cu Turciĭ.

Atuncĭ, vre uă 40 de Pandurĭ, maĭ toţĭ căpitanĭ, rugară pe Protopoppescu sĕ le facă uă jalbă către Prinţul Ipsilanti, rugându'lŭ sĕ le dea pe Slugerul Tudorŭ, în care eĭ aŭ încredere, şi la glasul căruia au năpustit

[1]) Fotino. pag 147. — Filimonŭ, op. cit. vol. II, pag. 176.
[2]) Fotino, pag 152.

casele, și s'au sculat cu armele ca sĕ capete drepturile țĕrrĕĭ.

Intre ceĭ trimisĭ cu acea petițiune era și Protopopescu, care ne assigură în memoriul sĕu că, dupŏ ce Ipsilanti luă cunnoscință, prin tâlmaciul sĕu, de coprinsul petițiuniĭ, rĕspunse căpitaniloru:

„Că Tudoru e chiematu în Russia de către Impĕratul Alessandru; că petițiunea o va trimite în dată luĭ Tudor la Russia; că Tudor nu va întârḑia a se întórce, dupŏ cum 'ĭ a și promissu, la plecare, fiindu chiematu de Impĕratulu pentru binele țĕrreĭ; iaru Panduriĭ sĕ mérgă la Drăgășianĭ sĕ se bată cu Turciĭ, pênŏ va sosi Tudor.“

Căpitaniĭ, înțellesseră îndată viclenia Fanariotuluĭ, și se mâhniră fórte mult, încredințându-se că într'adevĕru a rĕpusu pe Tudoru, dupĕ cum aflasseră deja de la uniĭ din Pandurĭ.

Acésta făcu pe mulțĭ Pandurĭ sĕ deserteḑe, descuragiațĭ de perderea luĭ Tudoru.

„Décă nu e Tudoru cu noĭ, ḑiceau eĭ, Tudoru care ne a ridicatu de la cassele nóstre, și cu care de siguru am fi bătut pe Turcĭ, ce sĕ maĭ stămu noĭ ca sĕ ne batemu pentru Ipsilanti, unu Grecu căllare pe callu, care o să fugă p'aci 'ncolo, lăssându țérra și copiĭ nostriĭ pe mâna Turciloru [1]).“

Dupĕ cincĭ ḑille de la pornirea luĭ Tudoru la Târgoviste, parte din oștirea luĭ Tudoru, compusă de vre o 2,000 Pandurĭ, cu 4 tunurĭ [2]), sub comanda luĭ Hagi-Prodanu, Machedonschi și Alessandru, fu pornită din Pitescĭ de Căpitanu Iordache peste Oltu, pe drumulu Craioveĭ; treĭ tunurĭ maĭ marĭ, cu tótă munițiunea, proviantulu și celle necessariĭ pentru resbellu, le oprisse la Pi-

1) Memoriulŭ Protopoppesculuĭ, vol. II, Nota No. XV.

2) Dupĕ Filimonŭ, op. cit., vol. II, pag. 174; iarŭ dupĕ Kiriakŭ Poppescu, apróppe 5,000 și cu 3 tunurĭ; ceea ce nu póte fi esactŭ, căcĭ cellŭ puçinŭ uă parte din treĭ fugisse deja de la Pitescĭ, dupĕ cum assigură Pandurii cari trăescŭ.

tescĭ Căpitanu Iordache, neavêndu destulă încredere în Pandurĭ: căcĭ se temea, póte, cum bănuesce şi Chiriacu Poppescu, că Panduriĭ se voru uni cu Turciĭ, de ciudă că le luasse pe comandirulu lor.

Căpitanu Iordache le făgădui cu jurământu că a duoa ḑi iĭ va urma totu pe acellu drumu, cu corpulu sĕu de Arnăuţĭ, şi cu tótă muniţiunea de resboiu, ca sĕ ia parte cu toţiĭ la lupta de peste Oltu.

Dupĕ duŏ dille de la pornirea loru din Pitescĭ, Pandurii aflară de la alţĭ Pandurĭ că la Slatina, cu treĭ ḑille înainte, uă céttă de Turcĭ fussesse înfrântă de uă céttă de Pandurĭ şi de Arnauţĭ, sub comanda Căpitanuluĭ Simionu şi a luĭ Buluc-Başa Iovanu; şi că Turciĭ dedesseră focu oraşuluĭ [1]).

Hagi-Prodanu se îndreptă attuncĭ spre Slatina; însă, dupĕ uă oră de mergere, priimi altă scire că peste Olt, la Drăgăşianĭ, sossisse de la Craiova unu corpu de vre uă treĭ miĭ de Turcĭ; ellu se opri la satulu Vulturescĭ, unde se întâlni cu avangarda oştiriĭ sélle, compusă de Pandurĭ şi Sêrbĭ, pedestriĭ şi căllărĭ, în numĕru ca la 175 de ostaşĭ alleşĭ, sub comanda căpitanuluĭ Iovanŭ Bitolénu, care şapte ḑille oprisse trecerea Turcilorŭ peste Oltŭ, pênŏ la sossirea corpuluĭ întregŭ.

In nóptea aceea, oştirea poposi la Vulturescĭ; iar de la Drăgăşianĭ sossi unŭ Românŭ, scăpatŭ de la Turcĭ, rugându-se de comandiriĭ Pandurilorŭ a trece iute Oltul ca sĕ scape din sabia Turcilorŭ maĭ multe fete luate de Turcĭ de la fugariĭ creştinĭ şi de la familiile Sêrbescĭ din

[1]) La Slatina era prefectŭ şi şefŭ de Pandurĭ, pentru districtu Oltulu, Polcomniculu Ghelmegénu, care avea de locoţiitoru pe Nicolae Gigârtu; iar peste magazia cu provisiunĭ, depuse în casa Dellénuluĭ, erau numiţĭ Toma Ciungu şi Iene Iarca (părintele fostuluĭ professoru Dimitrie Iarca) şi ajutoru allu acestora duoĭ magazinerĭ şi-unu logofĕtulu Dobre. Viindu Turciĭ în Slatina, la 21 Maĭ, au tăiatu pe Toma Ciungu şi pe unu Gheorghe Grecu, în marginea Oltuluĭ; iaru pe Iene Iarca, pe Logofĕtulu Dobre şi pe Diaconulu Michaĭ, 'ĭ au tăiatu la Valea-muiereĭ, în marginea Slatineĭ: şi la 23 Maĭ, Turciĭ au datu focu oraşiuluĭ. – Acéstă notiţă ni s'a communicatu de D. Dimitrie Iarca, fostu professore.

partea Craioveĭ şi de la Caracalŭ, cum şi 17 neguţătorĭ din Drăgăşanĭ, pe care îĭ ţinea închişĭ, cu hotărîre ca sĕ'ĭ taie, banuindu-ĭ de zavergiĭ. Hagi-Prodanŭ porunci atuncĭ preoţilorŭ din Vulturescĭ ca sĕ facă *sfeştanie* şi sĕ boteḍe oştirea cu *aiasmă*; apoĭ, addunândŭ pe ostaşĭ împregiurulŭ sĕŭ, îĭ întrebă: care dintr'ênşiĭ voesce a trece Oltulŭ în acea nópte? Scopulŭ sĕŭ era ca sĕ attragă pe Turcĭ din marginea Oltuluĭ spre dealurile unde eraŭ viile de la Drăgăşianĭ, şi sĕ pótă trece ast-felŭ şi restulŭ oştiriĭ sélle, fără greutate.

Din duoĕ miĭ de Pandurĭ şi Bulgarĭ, dispuşĭ a trece Oltulu, Hagi Prodan allesse numaĭ 300 voinicĭ, cari, încălţându-se cu opincĭ, şi luându merinde şi fişicurĭ în destule, trecură nóptea Oltulu prin treĭ puncturĭ differite. Cându se făcea ḍiuă, eĭ se aflaŭ pe dealurile de la Drăgăşénĭ, sădite cu viĭ; la vederea loru, Turciĭ se trasseră dupe marginea Oltuluĭ, şi începură lupta cu Panduriĭ, cari se bătéu din nisce casse alle viiloru. Lupta ţinu tótă ḍiua de 29 Maiu, cu mare perdere de partea Turciloru, carĭ lăssară pe câmpulu lupteĭ 86 de morţĭ, şi un număru maĭ mare de răniţĭ; Turciĭ tăiau capetele morţiloru loru, după cumu assigură Chiriac Popescu, şi le ascundeau. Cu ce scopu? Nu înţelegemu.

In timpulu acesta, Hagi-Prodan cu restulu oştiriĭ trecu Oltulu, în dreptulu uneĭ păidurĭ marĭ, ce era în faça Drăgăşaniloru, şi care ascundea trecerea loru. Turciĭ dederă atuncĭ focu oraşuluĭ; iar corpul luĭ Prodan aşeḍă tabăra maĭ susu de Drăgăşanĭ, în partea despre apus, unde se uniră cu eĭ şi ceĭ treĭ sute pandurĭ du prin viĭ. Turciĭ se întăriră în monastirea Drăgăşaniloru, şi în douĕ casse marĭ boerescĭ, cari fiindu la spatele Mŏnăstiriĭ, afară din oraşiu, nu fusesseră atinse de flaccĕra foculuĭ.

Din ceĭ treĭ sute pandurĭ, cari se resboisseră cu Turciĭ, aŭ remasŭ morţĭ 33, şi 17 răniţĭ.

A doua ḍi, Duminecă, călăreţiĭ bulgari de sub comanda luĭ Hagi-Prodan atacară pe Turcĭ, cari eşisseră

din întăririle lorŭ. In acéstă luptă, Turciĭ lăssară morţĭ 56 de inşĭ, iarŭ ceĭ l'alţĭ se închisseră iar în monastire şi în cassele unde se afla adăpŏstitŭ restulŭ Turcilorŭ. Dupŏ aceea se încinse uă luptă crâncenă între corpulŭ Pandurilorŭ cu Turciĭ, blocaţĭ în arĕtatele zidirĭ. Turciĭ arŭ fi fostŭ pe deplinŭ învinşĭ, décă Panduriĭ nu isprăviaŭ prafulŭ şi glónţele, şi décă Diamandi, care sossisse şi ellŭ cu Panduriĭ sĕĭ, pe la amiaḑĭ, pe câmpulŭ lupteĭ, le ar fi datŭ ajutorŭ, séŭ cellŭ puçin le ar fi împrumutatŭ glónţe şi praf de puşcă; dérŭ ellŭ se trasse fără a descărca măcar unŭ pistolŭ; ceea ce făcu pe Hagi-Prodan a'lŭ bănui ca înţelessŭ cu Turciĭ.

Lipsa de munițiune, şi temerea de nouă ajutóre ce putea sossi Turcilorŭ de la Craiova, siliră pe pandurĭ a se retrage, Duminecă nóptea, la uă posiţiune în depărtare şésse ore de la Drăgăşanĭ.

In acéstă luptă căḑură morţĭ cincĭ sute de Turcĭ, şi alţĭ attâţia rănıţĭ; iar din partea pandurilorŭ, s'aŭ omorâtŭ 156, şi s'aŭ rănitŭ 73.

Turciĭ luară retragerea pandurilorŭ ca uă stratagemă, şi nu cutezară a eşi două ḑille din mŏnăstire şi din casele de unde eraŭ închişĭ; dupĕ aceea rămânândŭ puţin Turciĭ de paḑă în mŏnăstire, cei-lalţĭ plecară spre Craiova cu rănițiĭ lorŭ.

Dupĕ treĭ ḑille de la retragerea luĭ Hagi-Prodan de la Drăgăşanĭ, şi dupĕ ḑece ḑille de la plecarea sea din Pitescĭ, sossi şi Ipsilanti în marginea Oltuluĭ, împreună cu căpitan Iordache şi ceĭ l-alţĭ, unde se dusseră, spre întâmpinarea luí, Machedonschi şi Alessandru, relatându'i celle descrisse pên'aci; apoĭ a doua ḑi trecu Căpitan Iordache Oltulu, însoţitu de câţĭ-va din comandiriĭ luĭ Ipsilanti; şi veni la Episcopia Râmniculuĭ, unde găssi zăcându pe Hagi-Prodan, rănitu din lupta de la Drăgăşanĭ. Iordache îĭ făcu cunoscutu, din partea luĭ Ipsilanti, ca de aci înainte comanda Pandurilor o va lua ellu; negreşitu, pentru neîncrederea ce'ĭ insufla căpi-

tanii de Pandurĭ; ênsă nu 'şĭ ajunse scopulu; căcĭ, dupĕ cumu Machedonschi încredinţasse pe Căpitan Iordache, Panduriĭ vĕḑându că se ia comanda din mâna capiloru loru, dossiră ceĭ maĭ mulţĭ pe la casele loru [1]).

---

[1]) Memoriulu luĭ Chiriac Popescu (Românul No. 307 şi 312, pe 1862).

CAPITOLU XXXIII.

Bătăllia de la Drăgăşeanĭ.

După lupta de la Zivedenĭ, Turciĭ se retrăssesseră în mŏnăstirile Şerbăneştĭ, Stânceştiĭ, Strejeştĭ şi Mamu, cu scopŭ d'a tăia drumulu rebelliloru; la $^{6}/_{18}$ Iuniu, un numĕru de vr'o 2,000 Turcĭ occupasseră Drăgăşeaniĭ; Căpitan Iordache luă posiţie p'uă movilă d'asupra oraşeluluĭ Drăgăşeanĭ, care apăra un podu peste un loc băltos; iar N. Ipsilanti şi Caravia sĕ aşeḑară în faţa Drăgăşaniloru, la marginea unuĭ şançu ce se lega cu podulu.

Oştirea Greciloru, afară de Pandurĭ, se urca la vr'o cincĭ miĭ pedestriĭ, 2,500 căllăreţĭ şi 5 tunurĭ; Turciĭ nu erau de cât vr'o două miĭ, şi fără tunurĭ. Ipsilanti avea sub comanda sa vr'o două miĭ, între carĭ Cazaciĭ şi Ulaniĭ de sub comanda luĭ Garnovski, şi alţĭ atăţia sub comanda luĭ Orfano şi Colocotroni; dar aceştia, din causa ploiloru necontenite, nu putusseră a se afla la postulu lor în ḑioa de luptă.

In ḑioa de 7 Iuniu, se ţinu un consiliu de resbellŭ, în care se decisse, dupĕ propunerea luĭ Căpitanu Iordache, a se începe lupta a doua ḑi, pênĕ vor sosi şi ceĭ l'alţĭ oştenĭ; maĭ allesu că, după părerea luĭ Căpitan Iordache, ḑioa aceea (Marţĭ) era uă ḑi nefastă; iar în ḑioa de 7 sĕ înceapă numaĭ escarmuşurile, ocupăndu-se posiţiile favorabile spre a pune pe Turcĭ la mijlocu.

Din nenorocire, Caravia făcu sĕ se piarḑă victoria.

Comandirul turcu Carafeiz, care se întărisse în Drăgăşanĭ, dedesse focu la maĭ multe case, ca sĕ pótă opera cu maĭ multă înlesnire; Caravia, ce era beatu, [1]) luă acellu incendiu ca unu semnalu de fugă allu Turcilor; şi ambiţionândŭ a lua singuru bravura acelleĭ lupte, ordonă cellor 800 căllăreţĭ ce comanda a trece podulu. Turciĭ venisseră la atacu pe josu, lăsându caiĭ la cartierulu loru; vĕḑêndu furia inamiculuĭ, eĭ se retrasseră; acésta încuragiă şi maĭ multu pe Caravia; dér din partea Turciloru acéstă retragere fu uă stratagemă; căcĭ, încăllicăndu iute pe caiĭ loru, năvĕliră cu furie şi strigărĭ contra Mavroforiloru, şi produsseră mare confusiune în batalionulu sacru.

In zadar N. Ipsilanti se opusse la acellu atacŭ nechibḑuitŭ; ellŭ nu fu ascultatŭ de Caravia; atuncĭ se vĕḑu silitŭ a porni şi ellŭ cu batalionulŭ sacru. Turciĭ din Drăgăşanĭ, profitându de confusiunea inamiculuĭ dederă de ştire Turciloru din Mŏnăstirile Şerbăneştiĭ, Strejeştiĭ şi Manu; şi cu ajutorulŭ acestora, eĭ pusseră în desordine deplină trupa luĭ Caravia. Timpulŭ era fórte ploiosŭ, în câtŭ oşteniĭ pedestriĭ înotaŭ prin noroiŭ, ca sĕ ḑicŭ astfeliŭ. Mavroforiĭ se luptară vitejeşte; dar Turciĭ îĭ înfrânseră, îĭ măcellăriră, şi îĭ pusseră pe gónă. Parte din Mavroforĭ intrară în pădurea vecină, ca să scape; atuncĭ Turciĭ siliră p'unŭ Mavroforŭ prisonierŭ a chema pe ceĭ ascunşĭ în pădure, bătândŭ rapelulŭ cu uă tobă a Mavroforilorŭ.

Stratagema reuşi: căcĭ la sunetulŭ tobeĭ, vr'o cincĭ ḑecĭ de Mavroforĭ creduliĭ eşiră din pădure; şi Turciĭ îĭ măcelăriră pe toţĭ.

Dupĕ aceea Turciĭ se luară în góna Eteristilorŭ; şi sosindŭ la unŭ pârăŭ secŭ, numitŭ Gura-Verḑiĭ, deteră

[1]) Dîrzeanu ḑice (loc. cit. No. 666) că Caravia, găsindŭ vinŭ şi rachiŭ îndestulŭ la loculŭ unde tăbărâsse cu trupa luĭ, s'a datŭ la bĕutură pân'la ḑioă; ş'a doua ḑi a începutŭ lupta, îndârjitŭ fiindŭ de bĕutură, şi fără a asculta de poruncă. — Aceasta o affirmă şi Filimon, pag. 181; şi Gervinus, pag. 204; şi Fotino pag. 153.

peste cincĭ-ḑecĭ de pandurĭ sub comanda luĭ Căpitanŭ Oarcă, care opri furia Turcilorŭ; în fine sosi și Căpitan Iordache cu Arhimandritulŭ Sîrbu, și în unire cu Órcă, luptară cu succesŭ, contra Turcilor dând timpŭ Mavroforilorŭ să fugă.

Nicolae Ipsilanti fu scăpatŭ d'unŭ oficerŭ francesŭ, care 'lŭ luă pe callulŭ sĕŭ, salvându'lŭ de la uă peire sigură. Caravia dossi; iar oștenii luĭ se rissipiră prin munțĭ.

Din norocire, sossi nóptea; și Turciĭ se retrasseră în întăririle lorŭ, mirându-se de uă victorie neașteptată.

Plóea care muiasse prafulŭ de pușcă, retragerea luĭ Caravia din luptă dupe primulŭ attacŭ allŭ Turcilorŭ, lipsa de baionete la pușcile Mavroforilorŭ, lipsa de fitillurĭ la celle douĕ tunurĭ (pentru care tunariĭ fură siliţĭ a le descărca cu *iască aprinsă*, și numaĭ uă singură dată), lipsa de ghiulele și de prafŭ de pușcă (de și Caravia primisse la Tîrgoviște pentru amuniţiune suma de 200,000 leĭ pe care o *sfeterisisse*), în fine începerea attaculuĭ fără ordinulŭ comandantuluĭ de căpetenie: tóte acestea contribuiră la înfrângerea complettă a Eteriștilorŭ, de și eraŭ în numĕrŭ împătritŭ maĭ mare de câtŭ Turciĭ.

„Cândŭ ómeniĭ suntŭ ca sĕ se piarḑă, disprețuescŭ le-„gile prudinţiĭ, ḑice Rabbe [1]."

Și totŭ ellŭ adaogă: „Caravia n'a fostŭ singurŭ cul-„pabilŭ în acéstă învingere, atâtŭ de nenorocită prin con-„secinţele séłle; pentru că dup'aceea începură în totŭ impe-„riulŭ turcŭ semnalulŭ acellorŭ măcellurĭ spăimantătóre, „dictate de fanatismulŭ religiosŭ allu Turcilor; iar Romă-„nia fu devastată de păgânĭ, și locuitoriĭ eĭ prădaţĭ, uccișĭ „și batjocoriţĭ [2]."

Din trupa luĭ Caravia se uccisseră peste 140 înșĭ; din batallionul sacru peste 200, între cari patru officerĭ și 25 sub-officerĭ; 37 Mavroforĭ prisonierĭ fură dușĭ la Constantinopole, unde fură tăiaţĭ. Tótă amuniţia fu perdută. Pa-

[1] Raybeaud, vol. I, loc cit. pag. 243.
[2] Idem, pag. 249—253.

guba Turciloru însă fu neînsemnată în comparaţie cu a Eteriştiloru.

Panica fu generală: toţî fugiră, carî unde putură.

A doua ḑi Turciĭ revenirā la attacu. Oarcă luptă vitejesce, lêngă pîrîulu arătatu, uă ḑi şi uă nópte; déca parte din ostaşiĭ luĭ Ipsilanti l'aru fi susţinutu, victoria ar fi fostu de siguru a creştiniloru, după încredinţarea marturiloru occularĭ; dér Panduriĭ sfîrşisserà praful şi glónţele; cu tóte astea Turciĭ fură puşĭ pe gónă; iar Oarcà se retrasse, cu puţiniĭ bravĭ ce 'ĭ maĭ rĕmăsesse, în pădurile munţiloru din apropiere.

Acestu bravu căpitanu, numitu Cârc-Serdaru în anulu 1822, prinse într'uă ḑi nisce hoţĭ carĭ erau Turcĭ strevestiţĭ, şi pe carĭ îĭ şi omorî fără judecată. Paşa de la Vıdinu, aflându d'acésta, îllu ceru la Caimacamul de la Craiova, care 'lu şi trimisse là Vidinu, unde fu pusu în ţépă. Astfel fu sfîrşitul acestuĭ căpitanu de Pandurĭ, demnu de uă sórtă maĭ bună! [1])

Déru generalissimulu oştiriĭ grecescĭ, Alexandru Ipsilanti, unde se afla ellu în timpulu lupteĭ? Departe treĭ ore de teatrul resbeluluĭ! Apoĭ, printr'uă proclamaţie cu data din $^{8}/_{20}$ Iunie, redactată ênsă din carantina nemţéscă, după două sĕptĕmânĭ de la înfrângerea de la Drăgăşanĭ [2]), proclamaţiune demnă de secolul Comneniloru, ḑice Gervinus [3]), Alesandru Ipsilanti stigmatisa ca trădătorĭ, şi espunea la ura contimpuraniloru şi la blestemulu Posterităţiĭ, pe Duca, Caravia, Manu, Suţu, Scufu şi alţiĭ [4]).

Laurençon observă, cu drept cuvêntu, că conduita acestoru căpitanĭ este maĭ multu uă laşitate de cât uă trădare; pe cându conduita generalismuluĭ este necalificabilă; de aceea sângele Mavroforiloru va fi uă pată neştérsă pentru memoria aceloru căpitanĭ mişeĭ; şi secolul

[1]) După încredinţarea bătrâniloru Panduriĭ, carĭ trăescŭ.

[2]) Dîrzénu, loc. cit. No. 666. — Acésta o affirmă toţĭ scriitoriĭ citaţĭ maĭ la valle.

[3]) Op. cit. pag. 205.

[4]) Veḑĭ Notta No. LXXIV.

al XIX-lea, fără a ascepta judecata Posterităţiĭ, a făcut dreptate, dându-le dispreţiulu ce merită; iar ceĭ înfieraţĭ prin proclamaţia de la $^8/_{20}$ Iunie, ar putea respunde luĭ Ipsilanti: te-am servit după cum ne-aĭ comandatu. [1])

„Ast-felu se termină lupta Greciloru în Principate, adaogă Laurençon. Le facem urărĭ sincere ca sĕ recapete libertatea; ênsă pe altă calle, nu ca la 1821. Credemu că voru profita de lecţiunile ce le-a datu nenorocita campanie din Principate; avem assemenea convicţiunea că vor realisa scopulu loru, de vor fi ênsă uniţĭ, de vor depărta pe intriganţĭ din mijloculu loru, şi mai allesu de nu se vor maĭ gândi la domnia Principateloru. [2])“

Din causa ploiloru celoru multe, Turcii nu se putură lua în góna dupĕ fugarĭ, cari se ascunseră prin pădurĭ, înnecându-se mulţĭ în Oltŭ, iar mulţĭ dintr'ênşiĭ se îndreptară în desordine spre Mŏnăstirea Cozia, unde plecă şi Ipsilanti, la 29 Iunie, însoţitŭ de fraţiĭ şi de favoriţiĭ sĕĭ, şi scortatŭ de Cazaciĭ şi Ulaniĭ sĕĭ.

La Cozia, Ipsilanti şeḑu patru ḑille [3]), în care timpŭ trimisse pe secretarulŭ sĕŭ Lassani la vama austriacă de la Turnu-Roşiu, ca să mijlocéscă trecerea sea şi a fraţiloru seĭ în statele Austrieĭ. A cincea ḑi întrebuinţă uă farsă spre a putea fugi fără pericolŭ: fabrică uă scrisóre ca venită din Austria, în care se assigura că Nemţi intră în ţérră pe la Câinenĭ. Acésta causă uă bucurie generală, şi maĭ însufleţi curagiulŭ oştenilorŭ consternaţĭ.

[1]) Laurençon, pag. 97. — Despre bătălia de la Drăgăşanĭ, veḑĭ: Laurençon, pag. 187—192, unde figuréḑă şi planulŭ de bătăllie. — Veḑĭ şi Raybeaud, vol. I, pag. 243—250. — Memoriulŭ luĭ Chiriacŭ Popescu, în Românulŭ de la 1862, No. 313 şi 316. — Fotino, pag. 152. — Filimon, vol. II pag. 184—192.

[2]) Laurençon pag. 117.

[3]) D-nu C. Aristia, unulŭ din Mavroforĭ, care a participatŭ la lupta de la Drăgăşanĭ, şi care a însoţitŭ la Cozia pe Ipsilanti, assigură că acesta, chemândŭ într'uă ḑi pe doctorulŭ Christari ca să mănânce, doctorulŭ iĭ ḑisse cu indignare: „Omŭ fără ânimă, cumŭ îţĭ maĭ vine să mănâncĭ cândŭ aĭ băgatŭ în focŭ douĕ provinciĭ, şi cândŭ fraţiĭ noştriĭ ḑacŭ pe câmpia de la Drăgăşanĭ, iar alţiĭ rătăcescŭ prin pădurĭ, goĭ şi flămênḑĭ.“

Ipsilanti iĭ respunse, cu sânge rece: „Eŭ 'mĭ am împlinitŭ misia mea, D-le doctor; sămânţa s'a aruncatŭ; alţi vor culege fructele libertăţiĭ.“

Ipsilanti pusse să tragă clopotele, să descarce pistóllé, și să se cânte unŭ Tedeum pentru buna sossire a Nemțilorŭ; dér chiar în nóptea aceea dispăru cu frațiĭ și favorițiĭ sĕĭ, lăssândŭ pe toțĭ în voea întâmplăriĭ. A doua ḑi Bim-bașa Anastase Arghirocastritulŭ, vĕḑêndu-se dejucatŭ cu modulŭ acesta, se luă după dênsulŭ călare, în fruntea ceteĭ sélle de Arnăuțĭ, și 'lŭ ajunse apprópe de frontieră, amenințându-lŭ cu mórtea de nu va plăti lefurile ostașilorŭ sĕĭ. Ipsilanti rescumpără viața cu 500 de galbenĭ dațĭ Arghirocastrituluĭ [1]).

Dupĕ plecarea lui Ipsilanti de la Cozia, începură scene de tîlhăriĭ revoltătóre din partea Arnăuțilorŭ și Pandurilorŭ: căcĭ ceĭ căllărĭ jefuiaŭ pe ceĭ pedestri; ast-felŭ că orĭ-ce simțimîntŭ de umanitate, ḑice Laurençon, părea stinsŭ din ânima acestorŭ ómenĭ.

Din ceĭ cĕ putură scăpa, prea puținĭ trecură în Austria, după uă așteptare de maĭ multe ḑillé la frontieră, nemâncațĭ, și udațĭ pân'la pielle de ploile ce nu încetară douĕ septămânĭ d'a rêndulŭ.

Ipsilanti trecu în Austria, însoțitŭ de frațiĭ sĕĭ, de Orfano, Garnovski, Lassani și de Cavaleropolu. Dupĕ uă ședere de 36 ore la Turnu-Roșu, eĭ fură condușĭ la Hermanstadt, unde li se liberară unŭ pasportŭ cu data din 29 Iunie, sub pseudonimulŭ Dimitrie Paleogenitu, supus russŭ, și mare comerciantŭ. Cu acellaș pseudonimŭ fură trecuțĭ și frațiĭ luĭ Alesandru Ipsilanti; iar în pasportŭ se ḑicea că aŭ voie a trece în America, prin Temeșvar, Peșta, Viena și Hamburg [2]).

La Temeșvar eĭ fură opriți de guvernatorŭ, în așteptarea ordineloru de la Viena, dupĕ a căror primire fură porniți la Arad, unde fură opriți ḑece ḑille; de aci Alesandru Ipsilanti fu despărțitu de frațiĭ și amiciĭ sĕĭ, și transportatu la cetatea Muncastru, unde sosi la 14 Iulie 1821. Aci, dupe unu arestu de șésse anĭ, fu liberatu

[1]) Veḑĭ autoriĭ citațĭ maĭ susŭ.

[2]) Filimon, op. cit- vol. II, peg. 191.

lă 1827, prin intervenirea cabinetuluĭ rusescu; iar la 7 Ianuarie 1828, muri la Viena, în etate de 42 de anĭ [1]).

Luĭ Nicolae și Iorgu Ipsilanti li se îngăduiră trecerea în Bassarabia, și de aci în Grecia, unde fratele loru Dimitrie resculasse Peloponesul [2]).

Ast-felu se împlini profeția luĭ Tudor: că, fără concursulu sĕu, Bulgariĭ și Greciĭ vor fi bătuțĭ de Turcĭ, iar corpurile lor vor fi pradă corbiloru și a câiniloru. Acésta era și credința Panduriloru [3]).

Credem că Ipsilanti a trebuit sĕ se căiască de assassinatul luĭ Tudor; căcĭ, priveghiatu d'apprópe, și silitu de Pandurĭ, Tudor ar fi participatu, fără voea sea, la lupta cresciniloru contra pagâniloru. Vom cerceta în altu locu décă, luptându cu Greciĭ contra Turciloru, Tudor ar fi pututu avea uă sórtă maĭ bună de câtu a luĭ Sava; și décă țérra luĭ ar fi căpătatu îndată drepturile reclamate de poporu prin mijlocirea sa.

Câtu despre Prodan și Machedonski, nefiindu îngăduițĭ a trece în Austria, eĭ se închisseră în monastirea Tismana cu parte din Pandurĭ. Aci aflară și alțĭ Pandurĭ de sub comanda luĭ Mihaloglu [4]). Ceĭ douĭ capĭ aĭ Bulgariloru, cari participasseră la arestarea luĭ Tudor, fură arestațĭ și maltratațĭ de Pandurĭ, carĭ le împutau mórtea luĭ Tudor;. eĭ hotărâsseră chiar sĕ 'ĭ omore, décă nu 'ĭ ar fi

[1]) Idem, pag. 192.

[2]) Ubicini. Provinces danubiennes (l'Univers) pag. 129.

[3]) Despre încrederea Pandurilorŭ în Tudor, Chiriac Popescu relatédă un fapt curios: fiindŭ și ellŭ între ceĭ 70 Pandurĭ călărĭ, comandațĭ de Makedonschi, pe cari Ipsilanti îi trimisesse, dupe înfrângerea dela Drăgășanĭ, ca să esaminese uă cetățuie făcută de Nemțĭ la 1788, p'uă muchie lângă Schitul Cornachi, Chiriac întâlni, aprópe de Cozia, în pădure, un unchiaș orbŭ, care sta rădimatŭ d'un arbore; aflândŭ déră de la Chiriacu că este Pandur din óstea luĭ Tudor bătrânul orbu îĭ disse că și ellŭ fusesse odată Pandur, și că acumŭ a săracitŭ ș'a orbitŭ; apoĭ, aflândŭ de la Chiriac că în adevĕrŭ Tudor s'a prăpăditŭ, respunse oftândŭ: „Sĕ știĭ, fătul meŭ, că fără Tudor nu vețĭ rămânea în țérră nicĭ șépte dille; ca numaĭ el cunoscea duhul Pandurilor, și putea să le ția cârma; iar fără Tudor, vor fugi toțĭ Panduriĭ pe la casele lorŭ; și fără Pandurĭ, Greciĭ se vorŭ rissipi pe la alte țérrĭ streine. Ține minte vorba mea!" — Vedĭ memoriulŭ luĭ Chiriac Popescu, în Românul pe 1862, No. 313 și 316.

[4]) Dîrzénu, loc. cit. No. 667.

scăpatu fratele luĭ Machedonski, care îĭ înfricoșă prin scrisorĭ mincinóse că mulțime de Turcĭ vinŭ assupra Tismaneĭ; acésta îĭ silĭră a'ĭ libera, după un arestu de 21 de ḑille. Prodan și Machedonski trecură apoĭ în Transilvania, și de aci în Bessarabia; iar Panduriĭ din Tismana se rissipiră prin munțĭ și prin codriĭ, făcêndu vênătóre de Turcĭ, după sistemul haiducescu [1]).

[1]) Chiriar Popescu, loc. cit, No. 316. — Veḑĭ și memoriulŭ Protopopesculuĭ vol, II, Nota No. XV.

CAPITOLU XXXIV.

Mórtea luĭ Sava.

Ca sĕ'şĭ arate pe deplin devotamentulu sĕu către Turcĭ, şi ca sĕ facă a se uita participarea sea la eteria grécă, Sava se luă în góna Eteriştiloru, în fruntea a uă mie de arnauţĭ aĭ sĕĭ, sub ordinile luĭ Sericoglu, ce comanda duoĕ miĭ Turcĭ căllărĭ, deslipiţĭ din óstea luĭ Kehaia-bey. In marginea Dâmboviteĭ, care se revĕrsasse din causa ploiloru necontenite, Sava întâlni arierŭ-garda luĭ Ipsilanti. Vre uă 60 Mavroforĭ se înecară în Dâmboviţa, voindu a trece rîulu ca sĕ scape de mórte; iar vre uă duoĕ ḑecĭ de eteriştĭ fură făcuţĭ prisonierĭ; Sava le tăiă capetele, şi le trimisse ploconu luĭ Kehaia-Bey.

Aflându că Ipsilanti se grăbisse a trece Oltul, Sava se luă în gónă dupĕ dênsulu, şi sossi peste Oltu dupĕ înfrângerea Eteriştiloru la Drăgăşanĭ; urmărindu'ĭ pênă la Cozia, la 1 Iuliu, află pe Serdarulu Iamandi cu famillia sea şi cu Mataragi-Başa întăritu în Cozia, cu 160 Pandurĭ şi Bulgarĭ, bine armaţĭ, dispunêndu êncŏ şi de duŏ tunurĭ remasse de la Ipsilanti, dupĕ trecerea sea în Austria.

Iamandi se luptă vitejesce duoĕ ḑille, causându mare perdere Arnăuţiloru luĭ Sava, carĭ blocasseră monastirea. Se ḑice că Turciĭ nu se arătasseră, chezăşuindŭ Sava

că 'lu va prinde fără vĕrsare de sânge. Cu tóte astea, sângele se vărsă: căcĭ. Iamandi, la prima somaţiune, refusasse a se preda; atuncĭ Sava îĭ dede unu revaşu peste ziduri, pusu într'unu proţapu, şi în care 'lu assigura că au sossitu Muscaliĭ în ţérră; că orĭ-ce împotrivire este zădarnică; şi 'ĭ promitea cu jurămêntu viaça sea şi a familliei sélle, cum şi iertarea Panduriloru, în fine păstrarea ranguluĭ sĕu de Kârc-Serdaru.

Mataragi-Başa, care nu se încredea într'unu trădătoru ca Sava, fugi nóptea din mönăstire cu câţĭ-va Pandurĭ devotaţĭ, prin adjutorulŭ unuĭ călugĕrŭ; Diamandi ênsă, care trebuia sĕ priiméscă resplata conduiteĭ sélle neleale în lupta de la Drăgăşanĭ, fu atâtu de simplu în cât sĕ încreḑu în jurămêntul luĭ Sava, şi sĕ predă. Sava îlŭ dede pe mâna Turcilorŭ.

Pe cândŭ Turciĭ desarmaŭ pe Iamandi, acesta ḑisse luĭ Sava: „Iudo, m'aĭ vêndutŭ! dérŭ mórtea mea o va resbuna fiulŭ meŭ Bratŭ; şi tu, Iudo, veĭ muri ca unŭ câine, chiarŭ de mâna păgânilorŭ, neînvrednicindu-te a da nicĭ măcarŭ unŭ pistolŭ în vrăjmaşiĭ tĕĭ." [1]) Se ḑice că Sava, mişcatŭ d'aceste cuvinte profetice, ar fi observatŭ luĭ Sericoglu călcarea jurămêntuluĭ sĕŭ; dérŭ acesta îĭ respunse: „Unŭ ghiaurŭ, care s'a sculatŭ cu arme împotriva Padişahuluĭ, merită mórtea, chiarŭ cu călcarea jurămêntuluĭ."

Acestŭ rĕspunsŭ, ce caracterisă pe Turciĭ din acea épocă, era uă prevestire pentru orĭ-care altulŭ, afară de Sava, pe care vanitatea îlŭ orbia într'attâtŭ în câtŭ credea că Turciĭ îĭ vorŭ ierta allianţa sea cu Ipsilanti, în urma unorŭ assemenea probe de devotamentŭ. Diamandi, cu şépte-ḑecĭ de pandurĭ şi Bulgarĭ, şi cu duoĕ stégurĭ şi duoĕ tunurĭ, fură trămişĭ la Bucurescĭ, la Kehaia-Bey, care îĭ trimisse la Silistria; de aci, la Constantinopole, unde fură toţĭ măcellăriţĭ.

[1]) Dupe încredinţarea luĭ Hagi Certea din Roşiĭ de Veḑĭ.

De la Cozia, Sava trecu peste munţĭ în districtulŭ Muscellŭ. Aci gǎssi întărițĭ în mŏnăstirea Aninósa maĭ mulțĭ Arnăuţĭ, din ceĭ fugițĭ de la Drăgăşanĭ; căcĭ ceĭ de sub comanda luĭ Farmake trecusseră cu căpitan O-limpie în Moldova.

Nesimţindu-se în stare a ţine peptŭ unuĭ numĕrŭ însutitŭ de inamicĭ, Arnăuţiĭ din Aninósa fugiră prin pădurĭ; vre uă duoĕ-ḑecĭ şi patru din ceĭ maĭ slabĭ de piciorŭ fură prinşĭ şi ommorițĭ de Turcĭ, carĭ dederă apoĭ focŭ mŏnăstiriĭ.

De la Aninósa, Sava se îndreptă spre vama Austrieĭ din Muscellŭ, unde aflasse că unŭ popă Sêrbu se întărisse cu maĭ mulţĭ Sêrbĭ şi Bulgarĭ în stâncele de la Vallea-Muieriĭ, numite Colţiĭ. Aci, la 11 Iulie, se făcu uă încăerrare sângerósă între Turcĭ şi între Bulgarĭ, ommorându-se peste 120 Turcĭ, şi rănindu-se vre uă optŭ Bulgarĭ; vĕḑêndŭ ênsă Popa Sêrbu că Turciĭ şi Arnăuţiĭ luĭ Sava îlŭ încongióră de tóte părţile, trecu frontiera cu parte ḑin luptătoriĭ sĕĭ, înlesnindu-le trecerea officieriĭ austriacĭ de la carantină, carĭ simpatisaŭ cu acestĭ bravĭ nenorocițĭ; dérŭ dupĕ stăruinţa luĭ Sericoglu, care ameninţa să intre cu força în carantină, officieriĭ austriacĭ fură silițĭ a 'lŭ lăsa să trécă pe pămêntulŭ românescŭ, cum şi pe fidelulu sĕŭ servitorŭ. Maĭ multe ḑille acestŭ bravŭ preotŭ şi servitorulŭ sĕŭ fură gonițĭ prin codriĭ, prin rîpe şi pe stâncĭ, ca nisce férre selbatice; eĭ ommorîră în acéstă luptă inegală optŭ Turcĭ; dérŭ în fine servitorulŭ fu ommorîtŭ; şi vitézulŭ popă, allunecândŭ dupĕ uă stâncă, şi în căderea sea frângându-i-se sabia, fu prinsŭ viŭ de Turcĭ, carĭ 'lŭ trimisseră la Chehaia-Bey.

Se ḑice că acesta l'arŭ fi întrebatŭ:

— Dulce era, popo, sângele turcescŭ?

— Mi s'ar fi părutŭ şi maĭ dulce, rĕspunse curagiosulŭ preotŭ, décă nu mi se rupea spada.

Kehaia-Bey îlŭ porni la Silistria, unde fu descăpățênatŭ.

După ce Sericoglu, cu ajutorulŭ luĭ Sava, curăţi órecum ţérra de rebelliĭ grecĭ şi bulgarĭ, vĕnându-'ĭ ca pe nisce férre sĕlbatice, priimi ordinŭ, pe la finele luĭ Iuliŭ, de la Chehaia-Bey, a aşeḑa în fie-care oraşŭ câte uă garnisonă, de la 10—15 Turcĭ, sub comanda unuĭ Beşliŭ, pentru manţinerea linişteĭ; şi ellu, din preună cu Sava, sĕ se întórcă la Bucurescĭ spre a fi resplătiţĭ pentru serviciele addusse Padişahuluĭ: căcĭ astŭ-felŭ era ordinulŭ Paşeĭ de la Silistria, stĕpânulŭ luĭ Chehaia-Bey.

Sava sossi în capitală la 5 Augustŭ, şi trasse dreptŭ la cassa sea din suburbia Tabacilorŭ; vre uă 300 arnăuţĭ ce 'lŭ însoçiaŭ fură aşeḑaţĭ la cuartirŭ, în suburbiele Olteniĭ şi Protopoppu; iarŭ restulŭ de vre uă 600 remasseră la Ciorogârla, din ordinulŭ luĭ Chehaia-Bey.

Sâmbătă, la 6 Augustŭ, Sava se presintă la Chehaia-Bey, cu Delibaşa Mihale şi cu Ghenciu; eĭ fură primiţĭ cu tóte onorurile cuvenite unorŭ Agale; şi după ce presintă luĭ Chehaia-Bey şi pe celle l'alte căpeteniĭ alle cetteĭ séle, fu anunţatŭ că a duoa ḑi are a îmbrăca pe toţĭ *caftanŭ*, din ordinulŭ Sultanuluĭ. [1])

Duminecă, 7 Augustŭ, pe la orele 10 diminéţa, Sava se dusse la Chehaia-Bey, îndemnatŭ de Udrischi, care 'lŭ assigurasse că va fi şi ellŭ façă la priimirea sea. Sava era căllare [2]), în costumulŭ sĕŭ cellŭ strelucitŭ, însoçitŭ de Ghencea şi de Mihale, [3]) şi de 25 de Arnăuţĭ, din ceĭ maĭ bravĭ. Chehaia-Bey avea cuartierulŭ sĕŭ în cassa luĭ Belu, acea casă unde Sava depussesse jurămêntulŭ de credinţă către Etherie, şi de unde se ridicasse şi stégulŭ Etherieĭ de către D. C. Aristia.

In curtea acelleĭ case şedeaŭ înşiruiţĭ vre uă 300 de

[1]) Dîrzénu, loc. cit. No. 667,

[2]) Se ḑice că callulŭ luĭ Sava, care era bine dressatŭ, cândŭ a fostŭ sĕ plece la Chehaia-Bey, în ḑioa de 7 August, s'a oppusŭ a se lăsa încălleca, şi că s'ar fi poticnitŭ de duoĕ orĭ; iar deli-başa Mihalea, observându-ĭ că acesta e semnŭ rĕŭ, Sava 'ĭ respunsĕ: „cautâ'ţĭ de trébă, şi numaĭ crede în eresurĭ.“

[3]) Unŭ altŭ căpitanŭ, a nume Franguli, remăssese la Predealŭ, ne încreḑêndu-se în promissiunile Turcilorŭ,

Turcĭ armațĭ, carĭ primiră pe Sava cu onorile militare. De ambele părțĭ alle scăreĭ eraŭ iarășĭ așeḑațĭ Turcĭ armațĭ; în salla din capulŭ scăreĭ, eraŭ assemenea înșiruițĭ Turcĭ armațĭ, de uă parte și de alta; iarŭ la spatele lorŭ, maĭ mulțĭ chreștinĭ, care venisseră, uniĭ attrașĭ de curiositate, alțiĭ addușĭ de trebuință [1]). Pe cândŭ Sava, însoçitŭ de Ghencea și de Michale, se gătea se intre în camera luĭ Chehaia-Bey, se auḑi uă detunătură de multe puscĭ: Turciĭ descărcaŭ armele lor în Savva și în căpitaniĭ seĭ. Sava căḑu mortŭ îndată; iarŭ Mihale se apără cu sabia pênă în capulŭ scăreĭ, unde căḑu și ellŭ mortŭ; Ghencea, vrândŭ sĕ sară pe feréstră, căḑu și ellŭ, strĕ punsŭ de maĭ multe glónțe.

La pocnetulŭ armelorŭ din sală, Turciĭ din curte începură și eĭ măcellulŭ contra Arnăuțilorŭ luĭ Sava; numaĭ duoĭ scăpară, unulŭ căllare, ce allergă sĕ dea de scire camaraḑilorŭ sĕĭ, și cellŭ l'altŭ trecu gârla în notŭ. Cadavrele Arnăuțilorŭ fură aruncate pe Dâmbovița, care curge pe la spatele caseĭ luĭ Bellu.

Capetele luĭ Sava, Ghencea și Mihale fură umplute cu paie și trimise la Silistra, de unde se trimisseră la Stambul; iar corpurile lorŭ fură aruncate pe câmpia de la oborulŭ târguluĭ d'afară, cu ordinŭ din partea luĭ Chehaia-Bey a nu cutesa nimenĭ sĕ se atingă de dânsele, sub pedépsă de mórte; elle deveniră prada câinilorŭ și corbilorŭ, împlinindu-se ast-felŭ profeția luĭ Iamandi.

Acésta este sórta trădătorilorŭ vanitoșĭ [2])!

Ast-felŭ resplătia Pórta p'atuncĭ pe ceĭ ce o serviaŭ cu fidelitate! Essemplu, Mavrogheni, omorâtŭ prin sugru-

[1]) Intre acestĭ privitorĭ, era și Ilie Fotino, trimissŭ de unchiu sĕŭ, Dionisache, ca sĕ assiste la acea ceremonie, și sĕ afle de la secretarulŭ luĭ Chehaia-Beĭ (Michailŭ Marcu), convorbirea luĭ Sava cu Chehaia-Bey, după cum însușĭ Ilie Fotino affirmă acésta în istoria sea, pag. 172.

[2]) Se ḑice că uniĭ din camaraḑiĭ s'amiciĭ lui Sava 'lŭ ar fi consiliatŭ a fugi în Austria, atâtŭ la intrarea Turcilorŭ în țérră, cum și la apropierea sea de fron tieră, în góna Eteriștilorŭ; dérŭ vanitatea, maĭ fórte de câtŭ logica și esperiența, îlŭ făcu să crédă că Turciĭ, pentru serviciele addusse lorŭ, îl va façe Spătarŭ și va intra ast-felu în protipendată, visulŭ seŭ de aurŭ.

mare pentru credinţa sa către Pórtă. Ast-felŭ ar fi resplătitŭ, de sigur, şi pe Tudor Vladimirescu, chiar décă s'ar fi luptatŭ allăturĭ cu Turciĭ contra luĭ Ipsilanti; căcĭ în ochiĭ Turcilorŭ, şi Tudor, ca şi Sava, ca şi Ipsilanti, nu era maĭ puţin decâtŭ unŭ hainŭ, adică unŭ rebellŭ, care cutesasse a reclama drepturile ţĕrreĭ cu arma în mână.

Mórtea neaşteptată a luĭ Sava se respândi în capitală ca uă schinteie ellectrică, şi pricinui uă frică nespusă. Cum sĕ te maĭ încreḑĭ Turculuĭ, décă eĭ sacrifică pe însuşĭ Sava? A meritat însă sórta sa; căcĭ, spre a complace Turcilorŭ, compromissese, nu viéţa, ci chiar onórea şi sufletulŭ, espunândŭ-se la stigmatulŭ posterităţeĭ, şi la blasfemulŭ contimporanilorŭ, ca sperjurŭ şi trădătorŭ.

Frica causată de mórtea luĭ Sava se prefăcu în spaimă, cândŭ Chehaia-Bey promisse Turcilorŭ câte uă mahmudea (25 de leĭ) pentru fie-care capŭ de Arnăutŭ; cruḑiĭ şi lăcomiĭ Turcĭ tăiară mulţime de crescinĭ, ca să pótă căpăta maĭ multe mahmudele; ast-felŭ, numĕrându-se capetele ce formaŭ uă piramidă îngrozitóre la scara caseĭ unde locuia Chehaia-Bey, se află unŭ numĕrŭ întreitŭ maĭ mare de câtŭ numĕrulŭ Arnauţilorŭ luĭ Sava. Măcellăria acésta ţinu treĭ ore; şi în acestŭ timpŭ, înţellege fie-care spaima bieţilorŭ locuitorĭ aĭ capitaleĭ!

A trebuitŭ intervenirea Băltăreţuluĭ [1], a luĭ Udriskį ş'a unorŭ boerĭ curagioşĭ, pe lângă Chehaia-Bey, ca să facă să încete acelle cruḑimĭ. Chehaia-Bey dede ordinŭ severŭ prin pristavĭ a nu se maĭ adduce nicĭ uă căpăţină sub pedépsă de mórte; dér jéfurile commisse cu acéstă ocasiune, carĭ ţinură treĭ ḑille, cine le póte descrie? [2]).

Măcelăria de la 7, 8 si 9 Augustŭ pusse vêrfŭ măcelărieĭ care dura în ţérră de douĕ lunĭ apprópe. Sute de crescinĭ căḑură victime alle trădăriĭ Evreilorŭ şi Armeni-

[1]) Amicŭ intimŭ allŭ luĭ Chehaia-Bey. In timpulŭ de terróre al administraţieĭ Turcilorŭ, ellŭ a scăpatŭ pe mulţĭ nevinovaţĭ de iataganulŭ Osmanliilor.

[2]) Veḑĭ Dîrzénu, loc. cit. No. 671.

lorŭ, carĭ, din răutate séŭ cu calculŭ, pîraŭ ómenĭ nevinovațĭ ca rebellĭ: din rĕutate, spre a satisface resbunărĭ personale, și a attrage favórea cruḑilorŭ păgânĭ; cu calculŭ, căcĭ trădătoriĭ avéu partea loru din jafurile cellor omorîțĭ prin denunciare. Numĕrulu celloru căḑuțĭ jertfă a trădăriĭ infame, nu se póte calcula. Marturĭ occularĭ, ca Ilie Fotino, Dîrjénu și alțiĭ, assigură că peste 900 bănuițĭ ca rebelĭ ḑăcéu în închisórea luĭ Chehaia-Beĭ, din pivnița caseloru Vorniculuĭ Ioniță Drugănescu [1]). Din aceștia, ceĭ maĭ greŭ învinuițĭ erau trimișĭ la Silistra séu la Constantinopole, unde erau omorîțĭ; ceĭ rĕmașĭ, parte erau tăiațĭ prin respântiĭ, parte spênḑurațĭ la oboru; iar cadavrele loru se ținéu neîngropate câte douĕ și treĭ ḑile, din care causă, infectându-se atmosfera, muréu mulțĭ de bóle grabnice. Acésta sili pe mulțĭ cresciniĭ, slabĭ de ingerĭ, a se turci; și multe femeĭ devenirĕ cadîne ca sĕ scape viața.

Sĕ venimu la arnăuțiĭ luĭ Sava. Assasinarea căpeteniiloru loru îĭ silirĕ a se ascunde, uniĭ prin viĭ, alțiĭ prin grădinĭ, alțiĭ prin podulu casseloru, séu prin pivnițe părăsite; vr'o 30 ênsĕ, cu Atanasie, Himariotulu în fruntea loru, se închisserĕ în turla bisericeĭ Olteniloru, de unde ținurĕ uă ḑi ș'uă nópte uă luptă crâncenă cu 2000 Turcĭ, ce avéu și 2 tunurĭ. Turciĭ dederĕ focu casseloru du prin prejurulŭ Bisericiĭ, cu gândŭ d'a goni pe Arnăuțiĭ ascunșĭ acolo.

Ceĭ baricadațĭ în Biserică aruncaŭ josŭ, dupĕ ferestrele campanătoruluĭ, ornamente sacre și banĭ; Zaporojaniĭ turcĭ, grămădindu-se a lua acelle obiecte, eraŭ sacrificațĭ de arnauțĭ, carĭ descărcaŭ în grămadă armele lorŭ. Cu celle douĕ tunurĭ, reușirĕ în fine Turciĭ a apprinde ușele și învălitórea Bisericeĭ; ast-felŭ, despre ḑioă, terminândŭ Arnăuțiĭ prafulŭ și glónțele, năvălirĕ în Turcĭ cu iataganele în dințĭ și cu pistólele în mâinĭ, și 'șĭ facurĕ locŭ p'êntre dênșiĭ, culcându'ĭ la pămêntŭ, ca cóssa iarba câm-

[1]) Lângă metohulŭ Episcopieĭ Buzeu, allăturĭ cu conservatoriulŭ.

puluĭ; numaĭ douĭ putură scăpa; iar numĕrulŭ Turcilorŭ, morţĭ şi răniţĭ fură ca la 800 [1]).

Ca resplătire pentru assemenea *bravură*, Chehaia-Bey fu numitŭ *Paşă cu douĕ tuiurĭ*, la 26 Septembrie; apoĭ se dede amnistie generalĕ; de şi ucciderile parţiale continuară ancă din partea Turcilorŭ nedisciplinaţĭ. Până la finele luĭ Octombriŭ, totŭ se vedeaŭ tăiaţĭ şi spênḑuraţĭ, prin respêntiĭ şi pe la oborŭ, câte cincĭ, şi şésse crescinĭ, bănuiţĭ ca rebellĭ [2]).

---

[1]) Dupĕ încredinţarea luĭ Ilie Fotino, care ḑice că a aflatŭ acésta chiar de la Turciĭ carĭ 'ĭ aŭ îngropatŭ.

[2]) Veḑĭ, Fotino, pag. 146, 165—176.

CAPITOLU XXXV.

Lupta de la Sculenĭ.

Turciĭ veniţĭ de la Brăilla, în numerŭ ca la treĭ miĭ pedestrime, şi patru miĭ călărime, cu optŭ tunurĭ, intrară în Iaşĭ în ḑiua de 13 Iuniu, după retragerea la Stânca a luĭ Pendedeca cu Eteriştiĭ din partea loculuĭ, sub comanda maĭ multorŭ căpitanĭ; căcĭ planulŭ luĭ Cantacuzin, d'a occupa strâmtórea strategică de la codru, nu reuşise, fiindŭ occupată de Turcĭ înaintea lorŭ.

Cantacuzin, care avea comanda supremă a Eteriştilorŭ din Moldova, ordonă facerea unuĭ retranşamentŭ apprópe de Sculenĭ [1]), depărtare ca două ore de Stâncă, unde Greciĭ puteaŭ concentra cu înlesnire provisiunile lorŭ.

Acéstă posiţiune însă nu era favorabilă pentru Eteriştĭ; încă uă probă de necapacitatea militară a luĭ Cantacuzin, care, pe lângă necapacitate, uni şi laşitatea: căcĭ, îndată ce află de intrarea Turcilorŭ în Iaşĭ, trecu nóptea de la Stânca la Sculenĭ, sub pretestŭ d'a priveghia fortificarea acesteĭ posiţiunĭ; ş'a doua ḑi trecu Prutul, sub cuvêntŭ d'a 'şĭ vedea familia ce se afla în Bessarabia. Esemplulŭ seŭ îlŭ imită şi Pendedeca.

Capiĭ oştiriĭ allesseră atuncĭ de comandantŭ superiorŭ, în loculŭ cellor doĭ desertorĭ, pe Atanasie Carpenisiotu

[1]). Satu aşeḑatŭ pe malulŭ dreptŭ allŭ Prutuluĭ, în dreptulŭ caranuneĭ Ruseştĭ.

cunoscutŭ prin lupta sa vitejéscă de la Galaţĭ contra Turcilor.

Athanasie concentră tótă oştirea la Sculenĭ, dupĕ ce arse podulŭ de peste rîulŭ Jitia. Aci Căpitaniĭ oştiriĭ, respingând cu dispreţŭ propunerea luĭ Cantacuzin d'a trece cu toţĭ în Bessarabia, în faça numerósei oştirĭ turcestĭ ce înainta, făcură din nuoŭ jurámântŭ a muri pân'la unulŭ pentru patrie şi libertate; şifiindŭ că eraŭ sigurĭ de mórte, se împărtăşiră toţĭ cu sântele taine. Esemplulŭ lorŭ îl imitară 400 de oştenĭ vitejĭ, între cari se deosibéu Luca Balsamache, chefalonitŭ de origină, care îşĭ părăsisse corabia la Odessa, şi alergasse cu toţĭ marinariĭ sĕĭ la lupta sacră pentru patriă şi independinţă.

Ceĭ 400 Eterişti începură a lucra acumŭ cu activitate la facerea retranşementuluĭ, însuffleţiţĭ de sântulŭ amor de patrie şi de libertate; dar abia terminasseră treĭ părţĭ alle şanţuluĭ întăririĭ, şi Turciĭ, comandaţĭ de Chehaia-Bey allŭ Paşeĭ de la Brăilla, sosiră cu tótă cavaleria, cu 2000 Turcĭ pedestriĭ, şi cu şése tunurĭ.

Eteriştiĭ aşeḍară câte-va tunurĭ spre partea întăririĭ aprópe de şanţurĭ, unde grămădiră trunchiurĭ de arborĭ pentru oprirea cavaleriei turcestĭ; apoĭ deteră focŭ satuluĭ Sculenĭ spre a nu putea servi de adăpostŭ inamiculuĭ cumŭ şi tuturor magasiilor de trestie, unde se afla depositulŭ de sare.

Vêntulŭ, care sufla spre partea Turcilorŭ, mâna fumulŭ în aceea direcţiune, şi causă acestora óre-care confusiune; cavaleria turcéscă însă năvăli cu iuţeală asupra retranşamentuluĭ; Greciĭ respinsseră primulŭ atacŭ cu tunurile, încărcate maĭ allesŭ cu bucăţĭ de fierŭ. Cavaeria turcă se retrasse în regulă, şi făcu locŭ infanterieĭ, care năvăli cu furie; dér ea avu aceiaşĭ sórtă. Treĭ sute de Turcĭ pedestri ocupară atunsĭ ruinele satuluĭ Sculenĭ; dar căpitanulŭ Stavrache năvăli asupra lorŭ în fruntea a uă sută Cretenĭ şi Epiroţĭ; şi dupe uă luptă crâncenă de uă oră, îĭ alungă din acea posiţiune, omorân-

du ca vre uă optŭ-ḑecĭ Turcĭ, şi făcândŭ prisonierĭ vr'uă douĕ-ḑecĭ şi cincĭ.

Chehaia-Bey ordonă cavaleriei a nouă năvălire contra întăririĭ; dérŭ Turciĭ fură respinşĭ a doua óră; maĭ ales că Turciĭ nu se putéŭ servi bine cu tunurile lor: căcĭ ghiulelele, fiindŭ îndreptate în direcţia Bessarabieĭ, generalul Zalpanov, care assista la acéstă luptă din marginea Prutuluĭ, în fruntea a douĕ regimenţe pedestrime ş'a unuĭ regimentŭ de cazacĭ, fiindŭ faţă ş'un mare numărŭ de Grecĭ şi Moldovenĭ, ce încuragiaŭ pe Greciĭ luptătorĭ, generalulŭ Zalpanov, ḑicŭ, notificasse comandantuluĭ oştiriĭ turceştĭ că uă singură bombă de va atinge pământulŭ rusescŭ, Ruşiĭ se vorŭ vedea siliţĭ a începe ataculŭ contra Turcilorŭ.

Chehaia-Bey cu 500 căllăreţĭ şi pedestriĭ aşeḑă atuncĭ celle şése tunurĭ, de care dispunea, spre partea stângă a retranşamentuluĭ; şi din acéstă posiţiune favorabilă începu ataculŭ cu furie, causândŭ mare stricăciuue şi întăririĭ şi luptătorilorŭ dintr'ânsa.

Pe d'altă parte, Greciĭ, cari eşisseră din retranşeamentŭ, încuragiaţĭ de victoria lor d'un minutŭ, fură respinşĭ înapoĭ de restulŭ cavalerieĭ turceştĭ; apoĭ tótă cavaleria năvăli din tóte părţile asupra retranşamentuluĭ; şi uă luptă seriósă începu între creştinĭ şi păgânĭ: luptă decisivă care ţinu optŭ ore.

Greciĭ deteră probă de eroismŭ: maĭ toţĭ căpitaniĭ lor căḑură morţĭ, afară de Cara-Gheorghe, care scăpă rănitŭ. Comandantulŭ superiorŭ, Athanasie Carpenişiotu, de şi rănitŭ greŭ, maĭ descărcă douĕ pistóle, trasse spada, şi după ce maĭ omorâ duoĭ Turcĭ, căḑu şi ellŭ, sdrobitŭ de numĕrulŭ cellŭ mare allŭ inamicilorŭ.

Greciĭ cari putură scăpa se atuncară în Prutŭ, unde mulţĭ se înecară; ceĭ ce stiură înota, trecură pe pămêmulŭ Russieĭ, unde fură felicitaţĭ şi ajutaţĭ de Românĭ, Grecĭ şi Ruşĭ, cari assistaseră la acéstă luptă inegală.

Infrângerea Grecilorŭ întărîtasse atâtŭ de multŭ pe os-

tașiĭ Rușĭ, în câtŭ numaĭ disciplina severă putu înfrâna furia lorŭ; altfeliŭ, câte trelle regimentele ruseștĭ ar fi alergatŭ în ajutorulŭ Grecilorŭ, dupĕ cumŭ assigură istoriculŭ Filimon.

Ast-felŭ fu sfârșitulŭ lupteĭ de la Sculenĭ, întâmplată în ḑiua de 17 Iuniu, 10 ḑille dupĕ lupta de la Drăgășeanĭ. Se ḑice că Ión Intzov, ce assista cu statul sĕŭ major la acéstă luptă, ar fi pronunțatŭ aceste cuvinte către Iacov Rizu, ce era presinte:

„Décă Ipsilanti ar fi avutŭ ḑece miĭ de ostașĭ vitezĭ ca aceștia, și unŭ comandantŭ ca Atanasie Carpenișiotu, ar fi pututŭ lupta cu succesŭ contra unuĭ corpŭ de 40000 Turcĭ.“

Pierderea Grecilorŭ, în acésta luptă, a fostŭ ca la 300 de inșĭ; iar a Turciolrŭ ca la uă mie.

Dĕcă ar fi luatŭ parte la luptă și corpulŭ Eteriștilorŭ ce staționa la Roman, sub comanda luĭ Vasile Tufeccibașa și a comandiruluĭ Mladen, póte că victoria ar fi fostŭ a Grecilorŭ; din nenorocire, acestŭ corpŭ, sosindŭ la Sculenĭ în urma înfrângeriĭ Grecilorŭ, fu fără veste atacatŭ de Turcĭ; Greciĭ se luptară vitejește până nóptea, cândŭ ceĭ ce maĭ rămasseră cu viață trecură Prutulŭ în Bessarabia, în luntrele rusești. Comandantulŭ Mladen, dupĕ ce pribegi 15 ḑille pin munțiĭ Moldaveĭ, trecu în Serbia unde fu uccisŭ de Miloș, căruia Mladen îĭ inspira temere, ca ostașŭ vitézŭ, și ca amicŭ devotatŭ al luĭ Cara-Gheorghe, rivalŭ neînpăcatŭ allŭ luĭ Miloș.

Lupta de la Sculenĭ și de la Galațĭ, și maĭ în urmă lupta de la Secu, onorândŭ numele Grecilorŭ, a ștersŭ pata de fricoșĭ pusă pe fruntea lorŭ de însușĭ Ipsilanti, din causa desertăriĭ lorŭ din lupta de la Nucetŭ și de la Drăgășeanĭ; astfelŭ că luptele din Moldava fură preludiulŭ eroicelorŭ lupte din Peloponesŭ, cariĭ assigurară independința Greciei [1].

[1] În privința lupteĭ de la Sculenĭ, veḑĭ Filimon op. cit, vol. II, pag. 193 — 199. — Veḑĭ și Beldiman (Eteria) pag. 52—60.

CAPITOLU XXXVI.

Lupta de la mŏnăstirea Secu.

Dupĕ înfrângerea Eteriştilorŭ şi Pandurilorŭ la Drăgăşeeanĭ, aceeaşĭ sórtă aştepta şi pe Eteriştiĭ din Moldova; cu deosibire că ceĭ din Romania fură învinşĭ de la prima lovire, pe cândŭ ceĭ din Moldova, după uă eroică resistenţă de maĭ multe lunĭ; astŭ-felŭ că Turciĭ câştigară scumpŭ în Moldova victoria lorŭ.

După trecerea luĭ Ipsilanti în Austria, Căpitan Iordache se îndreptă spre Curtea de Argeşŭ, unde se uni cu Farmache, formândŭ unŭ corpŭ ca de vr'uă 800 Arnăuţĭ aleşĭ, toţĭ călărĭ [1], Eĭ se îndreptară apoĭ spre Moldova

[1] D. Alessandru Odobescu 'mĭ a procuratŭ uă notiţă despre unŭ stégŭ ce se află la biserica St. Gheorghe, suburbia Ollariĭ, de la Curtea de Argeşĭ. Acellŭ stégŭ are pe uă parte desemnatŭ pe St. Gheorghe călare, suliţând balaurulŭ; şi de desub aceste cuvinte: ὁ ἅγιος μεγαλομάρτης Γεώργιος (sântulŭ mare martirŭ George); pe cea lalta parte este desemnată învierea luĭ Hristos, sub care se vede scrisŭ cuvêntulŭ: ἀνάξασις (învierea), iarŭ într'un colţŭ alŭ stéguluĭ este zugrăvit botezul Domnuluĭ Hristos, subt care sunt scrisse cu slove celle din urmă treĭ cuvinte.

D. Odobescu ḑice că bătrâniĭ din partea loculuĭ 'ĭ ar fi spusŭ că acellŭ stégŭ ar fi fostŭ lasatŭ acolo de panduriĭ luĭ Tudor, după respândirea lorŭ peste Oltŭ în urma arestăriĭ luĭ Tudor la Golescĭ.

Bătrâniĭ consultaţĭ de noĭ, prin mijlocirea domnuluĭ M. Cărbunénu, de la Curtea de Argeşĭ, suntŭ de părere că acellŭ stégŭ ar fi fostŭ dăruitŭ bisericeĭ în chestiune de un óre care Matheĭ, în urma revoluţiuni de la 1821, din preună cu uă cruce mică de lemnŭ, care se află şi aḑi aşeḑată pe prastolŭ.

Fiindŭ-că assemenea stégŭ figura numaĭ în trupa luĭ Căpitan Iordache şi Far-

peste munţĭ şi peste Muscelle, ca d'acolo sĕ pótă trece în Bessarabia, şi de aci în Grecia.

Dupĕ multe trude şi nevoĭ ce încercă în trecerea sa din Muntenia în Moldavia, Căpitan Iordache ajunse cu trupa sea, peste délurĭ şi munţĭ, pênă la Vrancea. Aci, întâlnindŭ pe comandirulŭ Mladen, află de la ellŭ celle petrecute la Sculenĭ, cum şi dossirea ruşinósă a luĭ Cantacuzin peste Prutŭ. Acésta mâhni multŭ pe vitézulŭ Că pitan, care prevĕḑu că causa Eteriştilorŭ era perdută, cellŭ puţin în România.

De multă ostenélă şi mâhnire, căpitan Iordache se bolnăvi greŭ, în câtŭ camaraḑiĭ sĕĭ îllŭ purtaŭ pe mâinĭ, peste văĭ şi peste déllurĭ.

Informându-se apoĭ că în M-rea Slatina se afla uă céttă de Turcĭ, Olimpie trimisse pe polcovniculŭ Manta cu 200 Arnăuţĭ, cari înfrânseră pe Turcĭ la 20 Iuniŭ. Nu putu veni însă în ajutorŭ şi căpitanilorŭ Liţu şi Anastasse Iónitul, cari cu 90 Eteriştĭ luptaŭ contra unuĭ numĕrŭ înḑecitŭ de Turcĭ, într'uă Monastire aprópe de hotarulŭ Bucovineĭ. Turciĭ, dederă focŭ acelleĭ Mŏnastirĭ, şi 70 de Eteriştĭ ce maĭ remăsesseră cu vieaţă se baricadară în biserică; şi dupĕ 10 ore de luptă desperată, se retrasseră la Suceava, unde fură bine priimiţĭ de lŏcuitoriĭ d'acolo.

In lunele Iulie şi Augustŭ, Căpitan Iordache avu maĭ multe lovirĭ parţiale cu Turciĭ, în părţile muntóse, unde se afla retrassŭ.

La Septembre, însănotoşindu-se, şi vĕḑêndŭ impossibilitatea d'a se apĕra iarna cu ostaşiĭ sĕĭ căllărĭ în locurile muntóse de la Vrancea, dupu uă lungă şi obositóre călătorie, se îndreptă spre hotarele Austrieĭ, sossindŭ la

mache, dupĕ cumŭ arată istoriciĭ Grecĭ, noĭ credemŭ că stégulŭ în cestiune a fostŭ lâsatŭ de căpitan Iordache la Biserica cu hramŭlŭ St. Gheorghede la Curtea de Argeşĭ, la plecarea luĭ Olimpie şi Farmache în Moldova, dedicându-lu cu modul acesta martiruluĭ omonimŭ, pentru ca să le ajute în lupta de independenţă contra Turcilorŭ.

mŏnăstirea Némţu numaĭ cu 350 de Arnăuţĭ, fidelĭ şi bravĭ; căcĭ ceĭ lalţĭ îlŭ părăsisseră. Silitŭ de Nemţĭ a se depărta de la hotarele Austrieĭ, ellŭ se îndreptă spre mŏnăstirea Secu, aşeḑată într'uă vale strâmta, şi înconjurată de tóte părţile de munţĭ şi de pădurĭ.

In acellŭ timpŭ, Olimpie priimi uă scrisóre de la Episcopulŭ de Romanŭ, care, lăudându'lŭ pentru vitejia sea, îllŭ ruga s'alerge în ajutorulŭ Iaşilorŭ, ca sĕ'lŭ scape de mica garnisonă turcă ce se afla acolo. Consultândŭ numaĭ zelulŭ sĕŭ pentru religie, ellŭ bravă pericolulŭ şi plecă la Iaşĭ; dérŭ la cincĭ leghe departe de fosta capitală a Moldaveĭ, se vĕḑu încunjuratŭ de unŭ corpŭ de maĭ multe miĭ de Turcĭ. Ellŭ înţellesse, de şi târḑiŭ, că scrisórea Episcopuluĭ de Romanŭ fussesse uă cursă infamă; dupĕ uă luptă desperată de maĭ multe ore, în care căḑură mulţĭ din braviĭ sĕĭ soçĭ de arme, reuşi a scăpa; şi se întórse le mŏnăstirea Secu, unde se închisse în întru [1].

Turciĭ blocasseră mŏnăstirea, în numĕrŭ ca la 1500, sub căpetenia lorŭ Chiuciucŭ-Ali, care aştepta unŭ altŭ corpŭ de Turcĭ maĭ mare. Olimpie aşeḑă pe Farmache la acea strâmtóre, cu parte din Arnăuţĭ. La 8. Septembre sossi şi corpulŭ de 4000 de Turcĭ cari se ascepta, sub căpetenia lorŭ Salih-beĭ, condusŭ de călăuse Românĭ. Arnăuţiĭ, vĕḑêndu-se încungiuraţĭ de tóte pârţile, dossiră ceĭ maĭ mulţĭ; iarŭ Farmache, cu unŭ micŭ numĕrŭ ce'ĭ remăssesse credincioşĭ, se închisse şi ellŭ în Mŏnăstire.

Dupĕ uă luptă crâncenă de maĭ multe ore, cu marĭ perderĭ din partea Turcilorŭ, acestia se apropiară de Mănăstire, dândŭ focŭ clădirilorŭ de lemnŭ du prin prejurŭ, şi strâmtorândŭ greŭ pe ceĭ închişĭ, maĭ allessŭ prin fumulŭ şi flacăra împrejmuirilorŭ incendiate.

Căpitan Iordache cu 11 Arnăuţĭ fidelĭ şi vitejĭ se închisseră în clopotniţa mănăstiriĭ.

[1] Raybaud, vol. I, pag. 260.

Vĕḑêndŭ Turciĭ impossibilitatea de a lua Mŏnăstirea cu asaltŭ, făcură luĭ Farmache propunerĭ de predare, cu promissiune că va fi liberŭ; și 'ĭ dede termenŭ de treĭ ḑille să se gândéscă. Olimpie se oppusse categoric, respunḑândŭ luĭ Farmache că ellŭ este hotărâtŭ a muri în acellŭ locŭ; iarŭ Farmache póte eși, décă voește, căcĭ ellŭ îĭ va deschide singurŭ porțile mănăstiriĭ.

Acésta sili pe Farmache a continua lupta, care ținu êncă 9 ḑille. Attuncĭ Salih-beĭ propusse unŭ altŭ armistițiu de uă ḑi, în care căpetenia Turcilor făcu luĭ Farmache uă nouă propunere, de predare, observânduĭ că acéstă luptă este zadarnică, cacĭ toțĭ rebeliĭ din Moldova și din România suntŭ învinșĭ, că nicĭ unŭ ajutorŭ nu maĭ póte aștepta de nicăerĭ, că este înconjuratŭ de tóte părțile, și că alte trupe turceștĭ se aștéptă, cari vor mări corpul luĭ Salih-beĭ; și în fine că Farmache va fi silit a se prăda de fóme.

Farmache, dupĕ îndemnulŭ luĭ Iordache, refusă orĭ-ce propunere; și lupta continuă cu maĭ multă furie, pênŏ la 22 Septembrie. Atuncĭ unŭ Céuș-bașa turcŭ, allŭ Pașeĭ de la Braila, sė presintă la pórta Mŏnăstiriĭ cu propunerĭ favorabile din partea numituluĭ Pașă. Ellŭ era însoțitŭ și de Udrischi, în mare uniformă [1]), garantând, în numele guvernuluĭ sĕŭ, essecutarea fidelă a condițiunilor de pace; între condițiunĭ, cea maĭ principală, era libertatea Arnăuțilorŭ cu armele lorŭ, și trecerea luĭ Farmache în Austria.

Din 150 Arnăuțĭ aĭ luĭ Farmache, carĭ maĭ remăsseseră viĭ din lupta cu Turciĭ, 33 nu se încredură în Turcĭ și'n Udrischi, și fugiră spre hotarele Austrieĭ în nóptea de 22 spre 23 Septembre; iarŭ Farmache cu restulŭ Arnăuțilorŭ se predă Turcilorŭ, în ḑiua de 23 Septembre. Turciĭ îĭ uccisseră pe toțĭ, afară de câțĭ-va căpitanĭ, pe

[1]) Raybaud, pag. 260, susține că Volf, starostea K. K. din Botoșianĭ, se presintă ca mijlocitorŭ.

cari-ĭ trimisseră la Silistra, unde fură omorîţĭ; iarŭ Farmache fu dussŭ în lanţurĭ la Constantinopol, unde fu tăiatŭ, dupĕ ce 'lŭ chinuiră maĭ ântêiŭ cu celle maĭ barbare torture.

Căpitan Iordache ênsă, închiḑêndu-se în clopotniţă cu ceĭ 11 Arnăuţĭ devotaţĭ, ḑise fidelilorŭ şi bravilorŭ sĕĭ soçĭ de arme: „Amiciĭ meĭ, eŭ cunoscŭ bine pe Turcĭ, „şi voĭ îĭ cunóşceţĭ ca şi mine; eĭ n'aŭ nimicŭ sacru; de „câtŭ morţĭ de sabia lorŭ, maĭ bine să murimŭ ca sol„daţĭ liberĭ şi ca ómenĭ de onóre" [1]). Dupĕ ce înlesni fuga unuia din ceĭ 11 Arnăuţĭ, a nume Tănasse [2]), pentru ca sĕ comunice Eteriştilorŭ felulŭ morţeĭ sélle, Olimpie se luptă vitejeşte din acea cloponiţă, cauḑândŭ mare perdere Turcilorŭ; cândŭ sfêrşi glónţele, dede focŭ unuĭ buriu cu prafŭ de puşcă, şi sări în aerŭ cu ceĭ 10 bravĭ ostaşĭ. Eĭ preferasseră uă mórte eroică pentru religie şi libertate, pe lângă uă mórte ruşinósă, ca a luĭ Farmache şi a luĭ Sava.

Turciĭ remasseră uimiţĭ d'atâta eroismŭ, de care eĭ n'aveaŭ idee, şi la care nu se asteptaŭ; iarŭ intrigantulŭ de Udrischi, acestŭ geniŭ rĕŭ allŭ mişcăriĭ grecoromâne de la 1821, remasse ruşinatŭ că n'a pututŭ amăgi şi pe Iordache, dupĕ cum amăgisse pe Tudor, pe Sava şi pe Farmache; posteritatea îlŭ va înfera cu fe-

[1]) Raybaud, pag. 261—262.

[2]) De la cĭre Gheorghe Hagi-Certea, din Roşiĭ de Vede (despre care am menţionatŭ în altă notă) a aflatŭ celle următóre:

„La Secu, Iordache propussesse luĭ Farmache, la 8 Septembre, să dea iuruşŭ „toţĭ arnăuţiĭ lor în tabăra turcéscă şi să scape câţĭ or putea, ḑicêndŭ: „totŭ „mórtea ne astéptă; dérŭ astŭ-felŭ murimŭ ca ostaşĭ viteji, resbunândŭ pe fraţiĭ „nostri de la Drăgăşanĭ şi de la Sculenĭ. Nu trebue a ne preda Turcilorŭ, carĭ „suntŭ sperjurĭ; căcĭ avem pildă pe Savva şi pe alţĭ; câtŭ e despre mine, eŭ nu „mĕ daŭ; pentru că, de cândŭ tată-meŭ 'mĭ a pusŭ pistólele în brîŭ, cu jurămîntŭ „d'a mânca câtŭ maĭ multă carne de Turcŭ, eŭ nicĭ uă dată nu m'am închinat „Turcilorŭ." — Apoĭ adressându-se către Arnăuţĭ, le ḑisse: cine din voĭ iubeşte „pe Christos şi pe Iordache, vie lângă mine." Attuncĭ se allesseră ceĭ 11 viteji, cari muriră cu dênsulŭ, dupĕ cum arătarăm maĭ susŭ.

rulŭ roșu allŭ trădăriĭ și allŭ infamieĭ, ca pe toțĭ ceĭ ca dênsulŭ [1]).

Astŭ-felŭ muri acestŭ bravŭ căpitan, pe care toțĭ istoriciĭ, și chiarŭ Româniĭ care l'aŭ cunoscutŭ, laudă și admiră bravura sea [2]), cumŭ și sentimentele sélle nobile și generóse.

Istoria imparțială nu póte refusa unorŭ bărbațĭ ca Olimpie ceea ce li-se cuvine; și orĭ câtŭ ar fi Româniĭ de rĕŭ dispușĭ contra luĭ Căpitan Iordache, nu trebue să nege cualitățile militare și sintimentele patriotice alle acestuĭ căpitan; eĭ cată a ține comptŭ de fatala necesitate ce l'a silitŭ a se assigura de persóna luĭ Tudor Vladimirescu, spre a paralisa scopulŭ seŭ. Dupe cumŭ vom arăta la loculŭ sĕŭ, instinctulŭ de conservare a dictatŭ luĭ Iordache acea mĕssură estremă; și apoĭ, cum assigură Rabbe, scopulŭ luĭ Iordache n'a fostŭ a omorî pe Tudor, ci a'lŭ împedica d'a se uni cu Turciĭ contra Grecilorŭ, priveghindŭ mișcările sélle.

Décă Tudor și Iordache, unindŭ trupele lorŭ, arŭ fi comandatŭ oștirea Grecilorŭ și a Pandurilorŭ la Drăgășanĭ, de sigurŭ Turciĭ eraŭ învinșĭ [3]); întărindu-se apoĭ în Mŏnăstirile de peste Oltŭ, eĭ arŭ fi dictatŭ de aci Turcilorŭ condițiunile lorŭ; și póte d'attuncĭ și România și Grecia arŭ fi fostŭ pe deplin libere. Ânsŏ astu-felu a fostu scrissu în cartea Destinuluĭ!

[1]) Despre lupta de la Mŏnăstirea Secu, vedĭ Filimon, op. cit. vol. II, pag. 199 și 205—212 — Vedĭ și Laurençon, pag. 199.

[2]) Rabbe dice că, în viața sea, Olimpie ar fi esterminatŭ maĭ multe miĭ de Turcĭ; se înțellege că nu singurŭ. Totŭ Rabbe adaugă că consululŭ austriac din Iașĭ (Rapp) îĭ propussesse a'ĭ înlesni trecerea în Russia; dérŭ Olimpie îĭ respunse: „Am luatŭ armele ca sĕ vĕrsŭ sângele inamicilorŭ patrieĭ melle, iarŭ „nu ca sĕ fugŭ; și ocasia e prea favorabile ca să nu profitŭ de dênsa. Voiŭ se „rĕmânŭ la postulŭ meŭ. (Vedĭ Raybaud, loc. cit. pag. 259).

[3]) Acésta e și opiniunea luĭ Rabbe. — Vedĭ memoriile luĭ Raybaud, vol. I, pag. 190.

CAPITOLU XXXVII.

Căimăcămia Postelniculuĭ C. Negri.

Indată dupĕ intrarea luĭ Chehaia-bey în Bucurescĭ, se numiră Caimacamĭ, în Moldavia, Hatmanulŭ Stefan Vogoride; în Munteia, Postelniculŭ Constantin Negri [1]; și la Craiova, Constantin Samurcaș.

Acestia eraŭ pro forma; căcĭ în realitate capiĭ oștirilorŭ turceștĭ guvernaŭ țérra milităresce. De și lăssasseră administrația interióră pe mâna Boerilorŭ, eĭ nu încetaŭ ênsă a da ordine turcescĭ [2]) și caimacamilorŭ și ispravnicilorŭ.

Totŭ de uă dată, Scarlatŭ Calimah, numitŭ Domnŭ de către Inalta Pórtă êncŏ de la începutulŭ mișcăriĭ, adressă și ellŭ uă scrisóre caimacamuluĭ Negri, prin care i făcea cunoscutŭ intrarea trupelorŭ turcescĭ în Principate, pentru înfrângerea rebelilorŭ și restabilirea liniștei; și îlŭ invita a comunica Episcopilorŭ și Boerilorŭ firmanul pentru numirea sa de caimacamŭ; i recomande a îngriji pentru celle trebuinciόse oștiriĭ, a invita pe boeriĭ pribegĭ a se întórce în patria lorŭ, a prinde pe rebeliĭ ce s'arŭ încerca sĕ fugă, și a ierta pe ceĭ rătăcițĭ carĭ vorŭ arăta sinceră pocăință; în fine a priveghia pentru menținerea

[1]) Vedĭ Nota No. LXXV.
[2]) Vedĭ Nota No. LXXVI.

liniștei, și a însufla încredere tuturorŭ celloru coprinșĭ de spaimă, întêmpinândŭ orĭ-ce neorânduelĭ din partea Turcilorŭ nedisciplinațĭ [1]).

Caimacamulŭ Negri, indată ce luă cârma țĕrreĭ, numi în funcțiunile de căpetenie pe boeriĭ ceĭ marĭ aflațĭ în capitală; numi ispravnicĭ dintre boieriĭ de allŭ duoilea rangŭ; și zapciĭ, dîntre boeriĭ de allŭ treilea rangŭ. Acestia fură obligațĭ a da înscrissŭ că se vorŭ purta cu cinste și credință în postulŭ ce li se încredința [2]). Se numiră și Zabețĭ pe la tóte județele, pentru menținerea liniștei și grabnica esecutare a ordinelorŭ superióre; iarŭ în Bucurescĭ, din ordinul luĭ Chehaia-Bey, se rândui unŭ Cavaz-bașa cu 50 de Ascherĭ (ostașĭ turcĭ) pentru menținerea ordineĭ publice, și pentru pedepsirea ostașilorŭ cari arŭ sĕvârși neorânduele. Numi apoĭ pe Vorniculŭ Mihalache Manu, vechilŭ de Vistierŭ mare, și cu însărcinarea strângeriĭ de fânŭ și orḑŭ pentru trebuința oștiriĭ, și a strângeriĭ dajdieĭ pe Ianuarie și Iulie, câte 30 și ½ leĭ de fie care lude [3]). Totŭ de uă dată se trimise și circulărĭ către ispravnicĭ, prin care li se comunica coprinsulŭ firmanuluĭ imperial ș'allŭ ordinuluĭ domnescŭ, și 'ĭ invita a îngriji pentru celle trebuincióse oștiriĭ, și a vesti pe fugarĭ a se întórce la căminurile lorŭ spre a se apuca fie care de meseria sea; iarŭ care nu se va suppune, sĕ scie că va trage asupră'ĭ urgia împĕrătéscă [4]), Pe de altă parte, însciință pe boeriĭ emigrațĭ în Austria despre numirea sea ca Caimacamŭ, despre înfrângerea rebelilorŭ, și despre restabilirea liniștiĭ în Principate; și 'ĭ invita, în numele Sultanuluĭ, a se întórce îndată în patria lorŭ spre a'lŭ ajuta în sarcina sea, ca stâlpĭ aĭ țĕrreĭ, vindecândŭ astŭ-felŭ ranele causate de revoluțiune și de invasiune [5]).

[1]) Veḑĭ Nota No. LXXVII.

[2]) Veḑĭ, pentru acésta, condica No. 96 din Arehiva Statuluĭ, pag. 6, secțiunea istorică.

[3]) Dârzénu (Trompetta No. 667).

[4]) Veḑĭ Nota No. LXXVIII.

[5]) Veḑĭ Nota No. LXXIX.

Boeriĭ din Brașovŭ, addunându-se toțĭ la locuința Metropolituluĭ, dupĕ citirea firmanuluĭ și a scrisoriĭ Caimacamuluĭ, făcură 16 publicațiunĭ din parte-le către lŏcuitoriĭ țĕrreĭ, îndemnându'ĭ a ĕși duprin munțĭ și din pădurĭ, unde se ascunssesseră de frica rebellilorŭ și a Turcilorŭ, și a se întórce la căminurile lorŭ, încredințându'ĭ că n'aŭ sĕ încerce nicĭ uă supĕrare din partea împĕrătescelorŭ oștirĭ, carĭ n'aŭ venitŭ de câtŭ pentru curățirea țĕrreĭ de rebellĭ și pentru restabilirea linișteĭ obșteștĭ; assigurându'ĭ în fine despre venirea în scaunŭ a Domnuluĭ Calimah, dupĕ cum încredința Inalta Pórtă.

Dupĕ aceea respunseră și Caimacamuluĭ că, neaflându-se toțĭ Boeriĭ în Brașovŭ, lipsindŭ uniĭ pe la băĭ, alțiĭ pre la satele duprin prejurŭ, se aștepta întórcerea lor, spre a se chibzui cu toțiĭ despre celle ce aŭ sĕ urmeḑe în acéstă privință [1].

Cu acestŭ respunsŭ se întórse în Bucurescĭ Lipcanulŭ Domnescŭ, trimissŭ de Negri la Boeriĭ din Brașovŭ.

Caimacamulŭ, vĕḑênd întârḑierea Boerilorŭ d'a se întórce în țérră, trimisse la Brașovŭ pe Slugerulŭ Dumitrache Toplicénu, însoçitŭ de unŭ Cavazŭ turcescŭ, ca sĕ'ĭ îndemne sĕ reintre negreșitŭ în patria lorŭ, fiindŭ trebuincioșĭ pentru binele țĕrreĭ.

Dupŏ 15 ḑille de ședere în Brașovŭ, Toplicénulŭ se întórse cu respunsŭ înscrissŭ din partea boerilorŭ, că mulțĭ dîntre dênșiĭ nu s'aŭ maĭ întorsŭ de la băĭ, și că apele sunt prea marĭ; eĭ maĭ trimitéŭ și uă petiție către Inalta Pórtă, prin care o ruga pentru trimiterea în grab a Domnuluĭ țĕrreĭ [2].

Adevĕrulŭ era că Boieriĭ nu se încredeaŭ în Turcĭ, parte fiindŭ compromișĭ prin participarea lorŭ la revoluțiune, parte fiindŭ spăimântațĭ de cruḑimile Turcilorŭ, cruḑimĭ cari ajunsseră pênă la auḑul lor.

Cu tóte astea, pe la începutulŭ luĭ Augustŭ, se întór-

[1]) Memoriulŭ Dîrzénuluĭ, loc. cit. No. 666.
[2]) Idem.

seră în țérră vre uă 60 de beorĭ de a duoa și d'a treea mână; iarŭ din ceĭ de frunte, Banulŭ Barbu Văcărescu, Spătarulŭ Scarlatŭ Mihălescu, Vistierulŭ Gregorie Romanetu, și alțiĭ [1]).

Duminecĭ, la 8 Augustŭ, gătindu-se aceștĭ boerĭ a merge spre închinăciune la Chehaia-Bey, și venindŭ pênă la Bisserica Cretzulesculuĭ, fură întêmpinațĭ de Vorniculŭ Nicolae Golescu, care le anunță că în acea ḑi nu'ĭ póte primi Chehaia-Bey, rĕmânêndŭ a se înfățișa a doua ḑi, lunĭ; ast-felŭ se întórseră cu toțiĭ la Banulŭ Văcărescu.

Causa era că tocmaĭ în acea ḑi fu tăiatŭ Savva, dupĕ cum am arătatŭ în capitolulŭ XXXIV.

Măcelurile provocate de mórtea luĭ Savva causară uă spaimă nespusă boerilorŭ adunațĭ la Văcărescu; douĕ ore eĭ petrecură în spasmurile friceĭ, căcĭ nu cunosceaŭ causa acelleĭ măcellăriĭ. După duoĕ ore Chehaia-Bey, printr'uă Agă trimissŭ la Văcărescu, făcu cunoscutŭ boierilorŭ tăierea luĭ Savva și a Arnăuțilorŭ sĕĭ; numaĭ ast-felŭ putură sĕ'șĭ maĭ vie puțin în fire, ḑice Dîrzénu.

Lunĭ, la 9 Augustŭ, din ordinulŭ luĭ Chehaia-Bey, boeriĭ se dusseră se i se închine, avêndŭ în fruntea lorŭ pe banulŭ Văcărescu. La scara casseĭ unde ședea Chehaia-Bey, eraŭ peste uă sută de căpăținĭ de arnăuțĭ și de chrescinĭ nevinovațĭ, tăiațĭ de Turcĭ cărora li se promissesseră, cum am arătatŭ, câte uă mahmudea de fiecare capŭ de arnăutŭ.

Dupŏ ce trecură cu destulă frică p'între duoĕ șirurĭ de Turcĭ armațĭ, așeḑațĭ pe scară și sală, pânŏ la perdéoa Pașeĭ, boieriĭ intrară tremurând în camera guvernatoruluĭ turcŭ, și'ĭ sărutară póla, după obiceiulŭ orientalŭ. Eĭ fură poftițĭ sĕ șéḑă pe scaune, fie-care dupĕ rangul sĕŭ; apoĭ, dupĕ ce'ĭ felicită de bună venire, și se informă despre petrecerea lorŭ în emigrațiune, Chehaia-bey pusse de le citi ordinulŭ Pașeĭ de la Silistria, prin care îĭ in-

[1]) Memoriulŭ Dîrzénu loc. cit. No. 667.

vita din nuoŭ pe toţĭ emigraţiĭ a se reîntórce în patria lor, şi aşĭ căuta fie-care de trebile sélle; iaru luĭ Chehaia-bey îĭ ordona a îngriji pentru buna ordine în ţérră, si a priveghia, sub a sea respundere, a nu se supăra suppusiĭ împărăţieĭ de către ostasiĭ turcescĭ [1].

Dupĕ aceea se citi si ordinul Paşeĭ de la Silistria către Caimacamulu ţĕrreĭ, maĭ cu aceeasĭ coprindere [2].

Dupĕ citirea acestoru duoĕ ordine, pe cari boeriĭ le ascultară în picióre, cu mare respectu si frică, Chehaia-bey iar le ordonă ca sĕ şéḑă josu; si dupĕ ce 'ĭ cinsti cu cafea, dupĕ obiceiu, maĭ făcêndu-le óre care întrebărĭ, apoĭ îĭ espedui. Boeriĭ plecară linistiţĭ, mulţumind luĭ Dumneḑeu că aŭ scăpatu de mórte, dupĕ cum se temeau. Cu tóte acestea, ceĭ maĭ mulţĭ se aseḑară pe la hanurĭ, din causa spaimeĭ ce domnea în capitală, dupĕ mórtea Arnăuţiloru; spaimă care ţinu treĭ ḑille, câtu a ţinutu şi măcelulu, pênă se dede de Chehaia-bey ordinu a se ridica dupĕ strade cadavrele cari infectaŭ atmosphera. Dupĕ treĭ ḑille, iarŭ fură chemaţĭ boeriĭ de Chehaia-bey, care ordonă sĕ li se citéscă unŭ altŭ ordinŭ de la Paşa de la Silistra, prîn care se justifica mórtea luĭ Sava şi a altorŭ căpeteniĭ de rebellĭ [3].

Dupĕ aceea, boeriĭ se adunară şi făcură unŭ actŭ de mulţumire către I. Pórtă că a scăpatŭ ţérra de resvrătitorĭ [4]; cum şi uă adressă către Vicarulŭ Mitropolieĭ, ca sĕ vestéscă pe emigraţĭ prin protopopĭ a se întórce la căminele lor, fiind ţérra acum curăţită de resvrătitorĭ. [5]).

La 21 Augustŭ, Banulŭ Barbu Văcărescu, numindu-se Vistierŭ Mare de către Chehaia-bey, pentru meritele si patriotismulŭ sĕŭ, şi pentru credinţa sea către I. Pórtă, Văcărescu luă următórele măssurĭ:

Făcu din nuoŭ publicaţiĭ pe la tóte districtele, îndem-

[1]) Veḑĭ Nota No. LXXX.
[2]) Nota No. LXXXI.
[3]) Veḑĭ Nota No. LXXXII.
[4]) Nota No. LXXXIII.
[5]) Veḑĭ Nota No. LXXXIV.

nândŭ pe locuitoriĭ fugițĭ a se întórce pe la cassele lor spre a se occupe fără grijă de meseriele lorŭ, garantându-le liniștita petrecere; ast-fel că ceĭ maĭ mulțĭ din emigrațĭ se întórseră la căminele lorŭ în temeiulŭ promissiuniloru acestuĭ boeru care însufla încredere.

Allegêndu apoĭ ómenĭ vrednisĭ și cu practică, reformă maĭ în totalu personalulu Vistieriei și allu ispravnicatelor din celle 12 districte din Romaia Mare; iaru judecătoriloru din districte le dede ordine în ce chipu sĕ urmeḑe, spre a satisface tóte cererile pentru împlinirea contribuțiuniloru, și înlesnirea celloru trebuinciόse pentru oștirea împărătéscă.

Intre capiĭ de masă numițĭ la Vistierie, fu și Stolnicul Constantin, orănescu, care, din preună cu Pitarulu Ioniță Jianu [1]), fussesse trimișĭ de Tudor la Pașa de la Silistria cu petițiunĭ din partea țĕrreĭ, pentru accordarea drepturiloru strebune. Pașa îĭ ținusse acolo, ca ostaticĭ, pênŏ dupĕ încetarea tulburăriloru din România.

Rândui dupĕ aceea pe la tóte județele bumbașirĭ (eĭ secutorĭ) pentru provisiunea de iarnă a fânuluĭ și orḑuluĭ în trebuința oștiriĭ, și pentru cărratulu loru pe la magaziĭ, trimițându și banițe drepte de la Vistierie pentru acestu sfârșitu.

Vêndu apoĭ prin licitație husmeturile și vămile; iară cu căutarea ocneloru insărcină pe Clucerulu Filip, cu obligațiune a da socotéllă pe fie-care trilunie.

Pentru neajungerea baniloru pentru cheltuelile oștiriĭ, Văcărescu făcu un adausu la dările contribuabiililoru de fie-care categorie [2]); și fiindu-că din causa desseloru furtunĭ și a seceteĭ era mare lipsă de grâu și de orḑu, rândui bumbașirĭ la județele Saacu, Prahova, Dâmbovița,

[1]) Veḑĭ biografia acestuia în Columna Traiană No. 4 pe 1873.

[2]) Astŭ-felŭ de es: némurile fură impusse cu 20 de leĭ de persónă, postelniciĭ cu 15 leĭ, maziliĭ cu 12. brăslașiĭ cu 8, scutelniciĭ cu 20, poslujniciĭ cu 7 leĭ și 60 de banĭ, iarŭ slujitoriĭ cu 4 leĭ; afară de adaussele făcute maĭ 'nainte la scutelnicĭ și la postelnicĭ, la ceĭ d'ântêiŭ câte talere 10 de omŭ, și la ceĭ d'allŭ duoilea câte 5 talere.

Ilfovu, Vlaşca, Muscellŭ si Argesŭ, pentru ridicarea porumbuluĭ din magaziile arendăsescĭ, boerescĭ si mŏnăscirescĭ, si trimiterea lorŭ pe la magaziile ostiriĭ, plătindu-se din Vistierie câte 18 leĭ chila de porumbŭ, iarŭ pentru cărratulŭ lorŭ câte 60 de parale de chillă, si douĭ leĭ pentru uă depărtare maĭ mare; maĭ târḑiŭ se reduse preţulŭ chileĭ la 16 leĭ.

Ḑérŭ mĕssura cea maĭ înţeléptă a Văcărescului fu anchetele trimisse pe la judeţe pentru descoperirea abusurilor, despăgubirea locuitorilor nepăstuiţĭ si pedepsirea culpabililorŭ; iar cu conducerea acesteĭ operaţiunĭ fu însărcinatŭ Biv-Vel Vronic Al. Nenciulescu. Resultatulŭ acellorŭ anchete, făcute de boerĭ ce se bucŭraŭ d'uă bună reputaţie, fu descoperirea multorŭ abusurĭ si jafurĭ, comisse atâtŭ de rebelĭ cum si de Turcĭ, maĭ cu sémă de ispravnicĭ si zapciĭ. Astŭ-felŭ, de essemplu, Medelnicerulŭ Nicolae Fun dăţénu, însărcinatŭ cu ancheta în judeţulŭ Teleorman, descoperi assupra Stolniculuĭ Iordache Tufénu, ispravnic la acellŭ districtŭ, abusurĭ în suma de leĭ 35000, luaţĭ dupĕ la locuitorĭ; pentru care, aducêndu-se în lanţurĭ la Bucurescĭ, din ordinulŭ luĭ Chehaia-bey, fu hotorâtŭ la mórte, fără judecată; prin mijlocirea însă a unor boerĭ, si maĭ allesŭ a luí Tahîrŭ-Aga, ellŭ fu iertatŭ de la mórte; dér fu bătutŭ la falangă cu uă sută de toiege, numaĭ în poturĭ; îmbrăcatŭ apoĭ în haine ţĕrrĕnescĭ, fu închisŭ la puşcărie, punêndu-i-se termenŭ scurtŭ pentru plata acellor banĭ; maĭ în urmă, ḑice Dîrzénu, a scăpatŭ de la închisóre prin dare de banĭ, după vechiulŭ obiceiŭ.

Unŭ altŭ essemplu analogu s'a făcutu în persóna Stolniculuĭ Ión Fotino, ispravnicu la judeţulu Oltu, assupra căruia s'au găsitu abusurĭ de 46000 leĭ. Din ordinulu luĭ Chehaia-bey, s'au întorsu toţĭ baniĭ lŏcuitoriloru jefuiţĭ; iar numitulu a fost scosu din isprăvnicie.

Fiindu-că se făcea multă pagubă lŏcuitoriloru prin multele contribuţiunĭ si dărĭ de producte către ostirea turcéscă, boeriĭ făcură plângere pentru acésta către Paşa

de la Silistria, ca sĕ se milostivéscă assupra sĕraceĭ raele, şi sĕ nu o lasse în pagubă şi sărăcie. Paşa dede ordinŭ sĕ se numéscă uă comissiune pentru cercetarea cheltuelelorŭ făcute cu oştirile împĕrătescĭ, de la 15 Maiŭ 1821 pênŏ la finele luĭ Ianuarie 1822. Din ordinulŭ luĭ Chehaia-bey, fu însărcinatŭ cu facerea acestorŭ compturĭ Vornículŭ Alessandru Nenciulescu, Clucerulŭ Filipŭ, Căminarulŭ Alecu Aslanoglu, boerulŭ Alecu Seiano, Stolniculŭ Petrache Arion, sameşulŭ Vistieriеĭ, şi chirŭ Ianache Băltăreţu, favoritulŭ luĭ Chehaia-bey; şi formându-se duoĕ condice de veniturĭ şi cheltuelĭ, cea scrissă românesce şi subscrissă de boieriĭ Divanuluĭ, s'a opritŭ în Vistierie; iarŭ ceea l'altă, scrisă în grecesce, se trimisse Paşeĭ de la Silistria cu sameşulŭ Vistieriеĭ.

Unŭ allŭ duoilea rôndŭ de compturĭ se trimisse la Silistra cu Clucerulŭ Filipŭ, vechilŭ allŭ duoilea de Vistierie, însoçindu-lŭ si ênsuşĭ vistierulŭ Văcărescu. Acesta pledă cu căldură înaintea Paşeĭ causa bieţilorŭ lŏcuitorĭ împovăraţĭ sub jugulŭ attâtorŭ dărĭ felurite, carĭ 'ĭ sărăcisseră de totŭ. Astŭ-felŭ se fixă suma de 151500 leĭ pe fie-care lună, ca plată a ostaşilorŭ, cari sĕ se plătéscă din veniturile Metropolieĭ, a Episcopiilorŭ şi Mŏnăstirilorŭ, cum şi ploconulŭ potropopilorŭ dupĕ obiceiu, şi dupe cumŭ se urma şi în Moldova. Pentru nutrimentulŭ oştiriĭ, sĕ decisse se dea câte uă óie de lude, şi câte uă vacă la douĕ lude, care însuma 8300 oĭ şi 4150 vacĭ; iar pentru grîŭ, s'a hotărîtŭ a da 3500 chille districtele Buzĕŭ, Ialomiţa, Saacŭ, Prahova şi Ilfov; porumbŭ, cu analogie din 12 judeţe, câte patru baniţe de ludele birnicŭ, boerul de némŭ, mazilul, ruptaşiul, şi preotul; şi patru baniţe de la Andol, scutindu-se scutelniciĭ şi poslujniciĭ, ce plătisseră deja douĕ ajutóre; şi slujitoriĭ, fiindŭ că se aflaŭ în serviciu.

Ţérra fu despăgubită maĭ târḑiŭ pentru tóte aceste cheltuelĭ prin stăruinţa luĭ Grigorie Vodă Ghica.

In timpulŭ acesta sosi de la Constantinopole și cartea Patriarhuluĭ către capiĭ Bisericeĭ române, pentru încetarea spirituluĭ revoluționar, și suppunerea către înalta Pórtă, după cum ce póte vedea în estenso la Note [1]).

---

[1]) Vedĭ Nota No. LXXXV. — Pentru celle coprinse în acestŭ capitolŭ, vedĭ memoriulŭ Dirzénuluĭ în *Trompetta* No. 673—676.

CAPITOLU XXXVIII.

Crudimile Turcilor în timpulŭ invasiunii lor de la 1821.

La 17 Maiŭ Chehaia-bey intră în Bucurescĭ, unde 'lŭ întêmpinară secretariĭ consulatelorŭ, cari 'lŭ încredințară despre concursulŭ lorŭ contra rebeluluĭ Ipsilanti. Ellŭ se instală în castellulŭ banuluĭ Grigorie Ghica de la Collintina; şi separă oştirea sea în maĭ multe cete, rônduind una la Cotrocenĭ, alta la Belvedere ş'alta la cancelaria austriacă; iarŭ restulŭ fu aşeḑatŭ pe câmpia de la Collintina. Pentru paḑa Bucurescilorŭ, lăssă unŭ Başŭ-beşlégă cu câte-va sute de Neferĭ (oştenĭ); apoĭ dede ordinŭ a se strânge la Agie tóte armele din Bucurescĭ, pe care le şi trimisse la Silistra.

Intrarea Turciloru în Bucurescĭ causă mare frică lŏcuitorilorŭ, cari alergară a se adăposti uniĭ pe la Mŏnăstirĭ, alţiĭ pe la consulaturĭ. Cu tóte ordinile severe alle luĭ Chehaia-bey, Turciĭ comisseră multe ommorurĭ, neputândŭ distinge pe rebelĭ din paciniciĭ locuitorĭ. Dupĕ pîra Ebreilorŭ şi Armenilorŭ, vre 150 bănuiţĭ se omorîră în scurtulŭ timpŭ de 8 ḑille allŭ şederiĭ luĭ Chehaia-bey la Colintina.

A trebuitŭ sĕ intervină Udrischi, secretarulŭ consuluĭ austriac, şi comerciantulŭ Enache Baltăreţu, ce era în

strânsă legătură cu Chehaia-bey, ca sĕ încete omorurile ce se făcéu pe tótă ḑioa.

Acestĭ nenorocițĭ eraŭ pușĭ uniĭ în țépă pe la capulŭ stradelorŭ principale, alțiĭ în spênḑurătóre la oborulŭ Têrguluĭ d'afară; și fiindŭ că Turciĭ, împinșĭ de fanatismŭ și de lăcomie, tot nu încetaŭ a face omorurĭ, Chehaia-bey începu a priveghia însușĭ essecutarea ordinelorŭ date [1]) preumblându-se strĕvestitŭ pe stradele capitaleĭ, reprimândŭ singurŭ escessele soldațilorŭ fanaticĭ, și pedepsindŭ aspru pe autoriĭ unorŭ assemenea desordine.

Acésta liniști puținŭ pe locuitorĭ, însuflându-le încredere. Parte din eĭ eșiră duprin mŏnăstirĭ unḑe se ascunseseră; têrgulŭ se deschisse; fie-care începu a'șĭ vedea de trebile sélle, și orașulŭ se aprovisionă cu celle necessariĭ [2]). Era demnă de compătimire starea nenorociților lŏcuitorĭ! Creḑêndŭ c'aŭ scăpatŭ de rebelĭ, eĭ sufferiaŭ nu maĭ puçine relle de la Turciĭ ce venisseră a restabili ordinea legală. Șeḑură ascunșĭ multe ḑille, cu femeĭ și copiĭ, uniĭ prin pivnițe, alțiĭ prin mŏnăstirĭ, prin bisericĭ și hanurĭ, spre a se adăposti contra furieĭ Turcilorŭ; în acéstă învălmășélă, multe jafurĭ și omorurĭ s'aŭ comissŭ de oștirea nedesciplinată [3]). Femeile maĭ allessŭ eraŭ espusse brutalitățiĭ soldațilorŭ turcĭ, cari le răpiaŭ chiar ḑioa dupĕ strade, și se închideaŭ cu elle pe la cuartierele lorŭ; multe femeĭ se făcură cadîne, și mulțĭ bărbațĭ se turciră ca sĕ scape viața ce e maĭ tristŭ, chiar; copiĭ eraŭ violațĭ, séŭ prin înșelăciune, séŭ prin amenințărĭ.

Nisce assemenea acte barbare urmaŭ sĕ însufle spaimă mare între lŏcuitorĭ, cari numaĭ eraŭ signrĭ nicĭ de averea, nicĭ de onórea, nicĭ de viața lorŭ; acésta făcea sĕ se dorească invasiunea russéscă: căcĭ soldațiĭ rușĭ, maĭ disciplinațĭ, nu comitea assemenea acte arbitrariĭ; pe când soldațiĭ turcĭ n'aveaŭ témă de pedépsă, cu tóte ordinele

[1]) Memoriulŭ luĭ Dîrzéņu Trompetta No. 662.
[2]) Fotino, loc. cit. pag. 126—128.
[3]) Dîrzénu, op. cit. No. 665.

severe și essemplele ce făceaŭ capiĭ lor, omorîndŭ fără cruțare pe criminalĭ; ceĭ maĭ rĕĭ și cruḑĭ dintre soldațiĭ Turcĭ eraŭ Tătariĭ și Zaporojaniĭ, cari nóptea spărgéŭ bisericĭ, iarŭ ḑioa călcaŭ casse, predaŭ totŭ ce găssiaŭ acolo, ș'omoraŭ chiar femeĭ și copiĭ, la cellŭ maĭ ușorŭ murmurŭ de protestare.

Aceeașĭ sórtă aveaŭ și aceia cari eraŭ siliţĭ a părâssi capitala pentru differite affacerĭ; Turciĭ le eșéŭ în drum jefuindŭ și omorîndŭ pe orĭ cine întâlniaŭ [1]).

Apoĭ intrarea Manafilorŭ în ţérră, pe la Octombre 1821, în numĕrŭ ca vr'o 6000 la Iașĭ, vr'o 4000 la Bucurescĭ, și la Craiova vr'o 2000, causă mare spaimă, fiindŭ renumiţĭ pentru cruḑimile lorŭ. Chehaia-bey îĭ mărgini prin diferite localităţĭ, precumŭ la Dudescĭ, în M-rea Panteleimon, la Mărcuţa, la Collintina, la Bănéssa, la Belvedere, la Cotrocenĭ și la Văcărescĭ, oprindŭ în Bucurescĭ prea puçinĭ, ce fură concentraţĭ pe strata Têrguluĭ d'afară și în suburbia Cretzulescu. Jafurile și cruḑimile Manafilor băgară atâta spaimă între locuitorĭ, în câtŭ mulţĭ comercianţĭ închisseră prăvăliile și fugiră la Brașovŭ pe timpŭ de iarnă. Apoĭ tainurile (provisiunile) Turcilorŭ și alle cailorŭ, carĭ numaĭ porumbŭ consumaŭ pe fie-care lună câte 2200 chile marĭ, iarŭ lemne de focu câte 6000 carre pe tótă luna, ameninţau capitala de fómete [2]). Dîrzénu raportésă câte-va acte de barbarie alle Manafilor, între care cellu următoru merită a fi relatatu, spre a sĕ încredinţa lectorulu de suferinţele bieţilor locuitorĭ din capitală în acellu timpu de terrorismu turcesc.

In diminéţa ḑilleĭ de 7 Martiu 1822, certându-se câţĭ-va Manafi cu câţĭ-va Zaporojenĭ, scósseră iataganele și începură a se ciopârti. La alarma dată de un Manafu, toţĭ Manafiĭ aflaţĭ prin têrgu alergară înfuriaţĭ cu iataganele scóse, și începură a lovi pe câţĭ întâlniau în ca-

[1]) Dîrzénu loc. cit. No. 676.
[2]) Idem No. 675.

lea loru, fără deosebire de sexu, de etate și de condițiune. Se răniră și se omorâră vr'o 15 chrestinĭ, maĭ ales Armenĭ și Evreĭ. Apoĭ intrară prin prăvăliĭ, jefuindu marfă și pe ceĭ maĭ bine îmbrăcațĭ.

Acésta causă uă panică nespusă între lŏcuitorĭ: căcĭ în fuga si îmbulzéla loru, se omorîră si se rănirä mulțĭ crescinĭ, între cari si Slugerulu Dimitrie Stirbeĭ. Acesta se afla atuncĭ prin târgu cu trăsura; Manafii îlu smulseră din trăsură, îlu bătură cu iataganele, si îllu si rănirä; apoĭ 'ĭ luară vestmintele, lăsându-lu maĭ mortu de frică. Chehaia-bey abia putu opri furia loru; ellu es prin târgu, însoțitu de garda sea (collulu), spre a linisci pe nenorocițiĭ cetățenĭ [1]).

Adaugă la aceste scene, differitele scorniturĭ de vorbe, cum ḑice cronicarulu, vorbe cari băgau spaimă în locuitorĭ; de essemplu, se respândia vorba că, în timpulu denieloru din sĕptemâna patimiloru, are să năvălĕscă păgâniĭ prin bissericĭ, si să batjocorĕscă pe crestinĭ chiar în sântele locașurĭ, iaru casele loru au să le jefuiască si sĕ le dea focu; acésta în și sili a face deniile ḑioa, dupĕ amiaḑĭ; si cum însera, se închideau toțĭ prin cassele lor.

In sĕptemâna luminută, alte vorbe se respândiră: că au sĕ se taie chrestiniĭ fără deosebire de către Manafĭ întărâtațĭ. Chehaia-bey ĭĭ concentră în Mŏnăstirile duprin prejurulu capitaleĭ, si nu le maĭ permisse esirea de câtu desarmațĭ. Autoritățile locale abia putură linisci pe chrestinĭ d'acéstă spaimă [2]).

Abia se linistiră puçinu spiritele, si se respândi vorba că Turciĭ voru să puie sub sabie treĭ mahalale, si anume, Tabaci, Sêrbi si Cărămidari; si fiindu că frica nu raționéḑă, nu puçină spaimă cauḑă si acéstă scornitură, încâtu înfortunațiĭ locuitorĭ din acelle treĭ suburbiĭ luară lumea în capu [3]).

[1]) Dîrzénu, loc. cit. No. 676.

[2]) Idem.

[3]) Veḑĭ *Pressa*, No. 213 pe 1872, unde se relatéḑă acestŭ faptŭ de Kiriak Archimandritulŭ, dupĕ relațiunea Episcopuluĭ de Argeșŭ Grigorie.

Apoĭ dessele incendiurĭ, unele din negligenţă, altele cu precugetare, nu puçină spaimă causau si elle lŏcuitoriloru; astu-fellu fu arderea M reĭ Cotroceniĭ, unde se aflau Manafi, scăpându numaĭ biserica; cum şi arderea casseloru Cluceruluĭ Stefănică de lângă M-rea Sântuluĭ Savva, unde s'aflau ş'acolo soldaţiĭ Turcĭ; fără ajutorulu datu de ênsusĭ Chehaia-bey în persónă, tótă capitala ar fi devenitu prada flacăriloru, din causa vêntuluĭ ce sufla în acea ḑi cu iuţélă despre appussu [1].

Nu numaĭ în capitală, déru si pe la judeţe, pé unde trecéu Turci în góna rebelilor, saŭ Turcĭ desertorĭ, jafurĭ si omorurĭ nespuse se sevârsiau de acestĭ barbarĭ, ce aŭ remasŭ întipărite în memoria Românilor.

Eată câte-va essemple:

La schitulu Găvanulu, din districtulu Buzeu, se adepostisseră mulţĭ boerĭ si comercianţĭ cu familiele loru, din Buzeu si din Rômniculŭ-Săratu; dându Turciĭ peste dênsiĭ, condusĭ de sătenĭ, câţĭ putură fugi din eĭ scăpară prin pădurĭ, numaĭ cu trupurile, rătăcindu multe ḑille prin munţĭ si prin codriĭ, cu femeĭ, cu copiĭ micĭ, bărbaţĭ si bătrânĭ, suferindu de fóme si de frigu; pe câţĭ ênsă ĭĭ prinseră Turciĭ, pe toţĭ ĭĭ sacrificară; între acestia fură si Paharniculu Costache Hrisoscoleu, economul schituluĭ si douĭ ţiganĭ; apoĭ intrându Turciĭ în schitu, predară totu bagajulu fugariloru, si dederă focu schituluĭ. Din ceĭ ce scăpară, uniĭ muriră prin munţĭ, alţiĭ espirară dupĕ sosirea loru în Brasovu [2].

Pe la 15 Martie 1822, un óre-care Căminaru Ştefan Bujorénulu, luându cu plată treĭ Neferĭ (soldaţĭ turcĭ) plecă din Bucurescĭ la mosia sea Copăceniĭ din Ilfovu, ca sĕ strângă venitulu mosieĭ; seḑêndu la mosie până după Pascĭ, se pomeni nóptea, în serbătorile învieriĭ, cu ḑece insĭ înarmaţĭ, carĭ 'ĭ calcă casa fără veste, légă maĭ ântêiu servitoriĭ, apoĭ pe Neferĭ, si începŭ a chinui pe Bujorénu

[1]) Dîrzénu, loc. cit. No. 675 şi 679.
[2]) Dîrzénu op. cit. No. 665.

cu fiare arse, pînă ce îlu omorîră, luîndu'ĭ totu ce avea acolo [1]).

Pe la Iuniu, 1822, vre uă 26 Arnăuţĭ trecură din Moldova în Muntenia pe potecile munţiloru, comiţêndu multe tălhăriĭ. Se trimisesse îndată după eĭ duoĭ Kîrk-Serdarĭ cu zabeţĭ de judeţe, si cu polcomnicĭ si căpitanĭ de po teră; eĭ se loviră cu dênsiĭ în două locurĭ; déru tâlhariĭ erau adăpostiţĭ în locurĭ pietróse si prin desisurĭ de pădure; încolţiţĭ de poteră, eĭ trecură pe potecĭ ascunse din munţiĭ plaiuluĭ Buḑeu în munţiĭ districtuluĭ Saacu; năvălındu potera assuprăle, omorî treĭ Turcĭ d'aĭ zabeţiloru si un poterasu; apoĭ, desgropându nisce argintăriĭ si banĭ, îngropaţĭ acolo de eĭ maĭ 'nainte, Arnăuţiĭ trecură aru în Moldova; unulu numaĭ din aceĭ tâlharĭ, fiindu bolnav, fu prinsu în cassa unuĭ preotu de sub délulu Focsaniloru; si trimissu la Bucurescĭ, fu tăiatu în têrgu la pórta hanuluĭ Sântuluĭ George nuou [2]).

In judeţulu Dâmboviţa, pe lêngă nenumĕrate jafurĭ si omorurĭ din partea Turciloru, 15 Başibuzuci călcară pe polcovniculu Panaitu, vătafu de plaiu, omorîndu'lu din preună cu fiulu sĕu, sub pretestu că au fostu apostaţĭ.

Apoĭ cete de Turcĭ, carĭ desertau, nu puçine jafurĭ si omorurĭ comitéu orĭ pe unde treceau; astu-felu, desertând din ostirea turcéscă din Iasĭ si din Brăila uă céttă de Turcĭ, si trecându în districtulu Putna, prădară tóte satele în trecerea loru spre Brăila si Craiova.

Chehaia-bey trimise un Silihtaru Aga cu 500 ascherĭ în góna loru si pentru paḑa orasuluĭ Focsianĭ.

Arnăuţiĭ rebelĭ, emigraţĭ în Austria, prinḑêndu de veste despre plecarea comerciantiloru si boeriloru ce se înturnau în ţérră, eşiră peste munţĭ înaintea loru, în cette de la 10—15 insĭ, toţĭ armaţĭ; si se pusseră la pândă pe la strâmtorile munţiloru din Prahova, Muscelu si Buzeu;

[1]) Idem No. 678.
[2]) Idem No. 679.

eĭ jefuiau pe ceĭ ce intrau în ţérră, lăssându'í numaĭ în cămăsĭ; si pe mulţĭ îĭ maltratau si îĭ omorau.

Acésta sili pe Chehaia-bey a rîndui pe drumulu Ploesciloru un Kîrk-Serdar cu 50 Neferĭ de paḑă, cari se preâmblau din vama Predéluluĭ până în Câmpina; iar pentru vama Buḑĕuluĭ, rîndui pe Silihtar-Aga de la Focsani. Acestia, făcênd vânătóre de făcătoriĭ de relle, prinseră ş'un căpitan Constantin, grecu d'origină, încârdosit cu alţiĭ, si cari bântuiau drumulu spre partea Buzeuluĭ. Trimisu din preună cu unu soçu allu sĕu la Bucurescĭ, eĭ fură spânḑuraţĭ la oboru, pentru pildă.

Pe lângă aceste neorânduelĭ, comisse de Turciĭ desertorĭ şi de Arnăuţĭ, Turciĭ dupĕ la Serhaturĭ, maĭ allessu ceĭ din Giurgiu, predau satele si pe trecătorĭ fără cruţare, în câtu nu maĭ cuteḑa nimenĭ a âmbla în părţile acellea.

Asemenea neorânduelĭ siliră pe boerĭ, în maĭ multe rîndurĭ, a reclama către Paşa de la Silistra si dela Giurgiu [1]), si d'adreptulu către Sultanulu. Pórta trimisse maĭ multe ordine către Chehaia-bey pentru încetarea acellor desordine [2]).

Acelle desordine continuară ânsă până la retragerea trupeloru turcescĭ, adică a Manafiloru la 22 Apriliu 1822 [3]) si a Ianiceriloru din Iasĭ la 28 Iunie acelasĭ an [4]); iar la 9 Septembre plecară si Zaporojaniĭ, însoçiţĭ d'un cavaz-Paşa pônă la Dunăre, spre a nu face neoranduelĭ prin satele pe unde aveau sĕ trécă [5]); si în loculu Turciloru ce plecară, fu rônduitu de la Czarigradu un Capugibasa cu 1500 Turcĭ pentru paḑa ţĕrreĭ [6]).

[1]) Veḑĭ Arzul Boerilorŭ către Paşa Silistreĭ, în condica de la Archivă No. 96 secţiunea istorică, pag. 3; şi către Paşa Giurgiuluĭ, loc. cit. pag. 3, recto — Veḑĭ şi Nota No. LXXXVI.

[2]) Veḑĭ Dîrzénu, loc. cit. No. 676. — Veḑĭ şi Nota No. LXXXVII.

[3]) Dîrzènu loc. cit. No. 678.

[4]) Iḑemŭ No. 681.

[5]) Idemŭ No. 684.

[6]) Idemŭ No. 681.

Despre cruḑimile Turcilorŭ de la 1821, veḑĭ şi biografia Christeculuĭ, pag. 6, 93 şi 94, (tipărită la 1870, şi scrisă de ellŭ însuşĭ.

CAPITOLU XXXIX.

Rebelii și Boierii emigrați.

După ce rătăcisseră mai multe dille prin păduri și prin munți, desbrăcați, desculți, și nutrindu-se unii din cu rădăcini și ierburi, ca animalele, rebelii Greci, Bulgari și Romani, câți putură scăpa de iataganulŭ turcescŭ, trecură în statele Austriei, unde fură desarmați, la vama nemțéscă, apoi fură duși ca oile în Brașovŭ séŭ în Sibiŭ; aci unii fură înrolați cu sila în armata austriacă, iar cei necapabili a purta armele fură trimiși sub padă în Bucovina și Bessarabia [1])

Câtŭ despre Boierii fugiți, cei din Moldova trecură în Bucovine și Bessarabia; iar cei din Muntenia, în Brașovŭ și în Sibiŭ.

Uă dată assigurați în statele Austriei și Russiei, boerii începură uă corespondință regulată cu Boierii rĕmași în țérră, de voie séŭ de nevoie; corespondință çifrată, spre a nu compromite pe amicii lorŭ în cadŭ d'a cădea în mâinile Turcilor séŭ a Revoluționarilorŭ. Acea corespondință nu putea fi de câtŭ politică, cum o dovedesce ênsuși vocabularulŭ convenționalŭ ce'lŭ publicăm

[1]) Dirzénu, loc. cit. No. 666,—Vedi și *Pressa* de la 1 Oct. 1872, unde s'aŭ publicatŭ de D. Majorŭ Papazoglu câte-va ordine alle guvernului austriacu în privința acésta.

la Note [1]); căcĭ corespondinţa relativă la affacerĭ particulàre n'avea nevoie a fi çifrată; se înţelege de sine că atâtŭ corespondinţa lorŭ cu Boieriĭ din ţérră, cum şi petiţiunile şi memmoriile lor către curţile Austrieĭ, Russieĭ şi Turcieĭ, către Căimăcamĭ şi Domnitorŭ, şi către represintanţiĭ ţerreĭ la Constantinopole, se făcea în limba ellenă, limbă oficială în acea epocă. Eĭ ţinură êncă corespondinţa şi cu cabinetele Russieĭ, Austrieĭ şi Turcieĭ, rugându-se pentru trimitere de oştirĭ în Moldo-România, ca sĕ scape de flagellulŭ revoluţiuniĭ, cum ḑicéŭ eĭ.

Dupe trecerea în Austria şi a boierilorŭ arestaţĭ de Tudor la Belvedere, adică dupĕ mórtea lui Tudor, petiţiile şi memmoriile se trimisseră pe façă către celle treĭ Curţĭ, cum şi scrisorile către boieriĭ rĕmaşĭ în ţérră, către Caimacamĭ şi către Callimachŭ; în elle se cerea deşertarea ţerreĭ de Turcĭ, s'acordarea dreptuluĭ d'a se guverna ţérra de Domnĭ şi Mitropoliţĭ românĭ.

Assemenea cerere, dupĕ cum am arĕtatŭ în întroducere, Boieriĭ adressasseră Porţeĭ atâtŭ dupĕ fuga luĭ Caragea, cum şi dupĕ mórtea luĭ Şuţu, cum assigură şi Laurençon [2])

Prin petiţiunile adressate către Impĕratulŭ Austrieĭ, Boieriĭ i mulţumea pentru ospitalitatea ce li se dase în statele sélle, şi îlŭ ruge ca să intervie lôngă Turcia pentru isgonirea rebellilorŭ din Principate; către Sultanulŭ şi către Imperatorulŭ Russieĭ, eĭ descriiaŭ suferinţele locuitorilor, şi se rugaŭ pentru trimiterea oştirilorŭ în ţérră spre a sugruma spiritulŭ revoluţionarŭ; în fine, în cele adressate luĭ Vodă Calimachŭ, boieriĭ îlŭ rugaŭ a stărui la Pórtă pentru grabnica sa venire în scaunulŭ Domnieĭ, cu oştirile turceştĭ, spre a face sĕ înceteḑe acelle suflerinţe, şi a se putea înturna şi eĭ în ţérră fără témă. Tóte acelle petiţiunĭ, assigură Dirzénulŭ, eraŭ trimise la

[1]) Vețĭ nota LXXXVIII.
[2]) Op. cit. Capit. II,

acelle cabinete prin mijlocirea consulului austriacŭ Flaişah [1])

Pe lângă acelle petiţiunĭ şi scrisorĭ, cum şi differite memmoriĭ, possedăm şi celle următóre, communicate de D. Bolliac:

Scrisórea Boerilorŭ din Braşovŭ şi din Sibiŭ către boeriĭ şi episcopiĭ din Bucurescĭ, prin care aderă la măsurele ce acestia vor lua în interesulŭ publicŭ; descrie sufferinţele causate de regimulŭ arbitrariŭ şi corumpătorŭ allŭ Fanarioţilorŭ, care a provocatŭ nemulţumirĭ generale, prin urmare şi rescóla care 'ĭ a silitŭ a părăssi scumpa lorŭ patrie; stăruescŭ a se reda ţĕrreĭ dreptu-rile sélle usurpate; a fi consultaţĭ şi boeriĭ din emigraţie ca patrioţĭ şi esperimentaţĭ în affacerile publice, pentru orí ce reforme publice şi sociale s'arŭ face în urma acelleĭ mişcărĭ; în fine, că punŭ speranţa lorŭ, acum ca în trecutŭ, în pravoslavnica Russie, care totŭ déune a voitŭ binele acesteĭ ţĕrrĭ [2])

In petiţia boierilorŭ emigraţĭ de la 31 Maiŭ 1822, către imperatulŭ Russieĭ, eĭ descrie miseria în care 'ĭ a addusŭ esilulŭ şi persecuţia Turcilorŭ; îlŭ rógă a'ĭ împrumuta cu 500,000 ruble, ca sĕ aibă cu ce trăi, fiindŭ-că nu aŭ curagiulŭ a se întórce în ţérră, spre a coopera la ruina ţĕrreĭ sub unŭ guvernŭ usurpatorŭ şi barbaru; şi că nu se vorŭ înturna de câtŭ dupĕ restabilirea definitivă a ordineĭ legale [3])

Petiţia Boierilorŭ emigraţĭ de la 12 Iuliu 1821, către Impĕratulŭ Russieĭ; printr'ênsa arată că mĕsurele luate de dênşiĭ pentru sugrumarea revolteĭ, neputêndŭ reuşi, aŭ fostŭ siliţĭ a se adressa cu plângerĭ către I. Pórtă ca se trimită oştirĭ pentru acestŭ sfârşitŭ; şi vĕdêndŭ că oştirea turcéscă nu maĭ vine, şi scopulŭ luĭ Tudor era nimicirea boierismuluĭ şi jefuirea ţĕrreĭ, n'aŭ credutŭ pru-

[1]) Memoriulŭ Dirzénuluĭ, loc. cit. No. 660.
[2]) Nota No. LXXXIX.
[3]) Nota No. CX.

dentŭ a maĭ sta la cârma ţĕrreĭ, maĭ allesŭ dupĕ plecarea Caimacamilorŭ şi a represintanteluĭ I. Porţĭ; si că aflând scăpare în statele Austrieĭ, din esilŭ eĭ n'aŭ încetatŭ a ruga pe I. Pórtă d'a lua mĕsurĭ pentru încetarea nenorociriĭ ce bântuia nefericita lorŭ patrie; descrie apoĭ barbariele oştiriĭ turceştĭ, chiemată a protege pe creştinĭ; şi că refusă a intra în ţérră, dupĕ somaţiile ce li s'aŭ făcutŭ de capiĭ armateĭ turcescĭ, de témă a nu fi espuşĭ la aceléşĭ brutalităţĭ barbare; în fine, reclamă ajutorulŭ autocratuluĭ russŭ ca să scape ţérra de acéstă nenorocire. [1])

Memoriulŭ boerilorŭ emigraţĭ către cabinetulŭ Russieĭ, prin care reclamă invasiunea russéscă pentru maĭ mulţ anĭ, spre a ţine în frêŭ pe săteniĭ demoralisaţĭ de revoluţiune; şi propune 28 articole de reformă socialĕ, între care şi dreptulŭ d'a se guverna ţérra de Domnĭ şi Metropoliţĭ pământenĭ, ca în vechime, articolĭ ce serviră de basă Regulamentuluĭ organicŭ; dérŭ fiindŭ scimbate de muscalĭ, Brâncovénu şi Mitropolitulŭ Lupu renunţară la acea reformă. [2])

Cu tóte invitările din partea boierilorŭ aflaţĭ în Bucurescĭ şi a Caimacamuluĭ, şi cu tóte ordinele luĭ Chehaia-bey şi alle Sultanuluĭ [3]) boieriĭ emigraţĭ refusară a se întórce în patria lorŭ, uniĭ pentru că eraŭ compromişĭ ca părtaşĭ la mişcare, alţiĭ pentru că se temóŭ de cruḑimile Turcilorŭ; refusulŭ lorŭ obstinatŭ sili pe Turcĭ a devasta proprietăţile lorŭ, şi a împiedeca pe arendaşĭ a le trimite arenḑile, dupĕ cumŭ singurĭ atestă în petiţia lorŭ către imperatulŭ Rusieĭ de la 31 Maiŭ 1822, reprodusă între actele justificative. [4])

Boieriĭ persistară şi dup'acésta în refusulŭ lor, prefe-

[1]) Nota No. XCI.

[2]) Dupĕ cum asigură D, Boliac în *Trompeta* de la $^{3}/_{15}$ Decembre anul 1872 (No 1032) — Veḑĭ şi Nota No. XCII.

[3]) Veḑĭ Nota No. XCIII.

[4]) Nota No. XC.

rindŭ maĭ bine miseria de câtŭ mórtea; de şi boieriĭ întorşĭ în ţérră 'ĭ assigurаŭ să n'aŭ a se teme de nimicŭ. După ce vêndură pe preţiŭ de nimicŭ tóte obiectele de luxŭ ce putură scăpa de prada rebellilorŭ, după ce sleiră şi ultimulŭ mijlocŭ allŭ împrumuturilorŭ, cu camete, grelle, şi assigurărĭ în moşiile lorŭ, Boieriĭ emigraţĭ fură siliţĭ a invoca ajutorulu împĕratuluĭ Rusieĭ, rugândulŭ a'ĭ împrumuta cu 500 miĭ ruble assignate, sum am arătatŭ. Să vede că cabinetulŭ russu n'a satisfăcutŭ cererea lorŭ: căcĭ vedem mulţĭ boierĭ întorcându-se de nevoie în ţérră, rîndurĭ, rîndurĭ, maĭ allesŭ după plecarea Ianicerilorŭ ş'a Manafilorŭ.

Deosebitŭ de boieriĭ întorşĭ în ţérră, despre care am vorbitŭ la Capitolulŭ XXXVII s'aŭ maĭ întorsŭ din Braşiovŭ, siliţĭ de strimtorare, pe la Noembre 1821, Banu Grigorie Ghica, Clucerulŭ Mihail Filipescu, Căminarulŭ Ión Cocorĕscu, si alţĭ boierĭ de allŭ doilea şi allŭ treilea rangŭ; eĭ fură bine priimiţĭ de guvernatorulŭ turcu, şi numiţĭ îndată în funcţiunĭ, fie-care după rangulu seŭ şi anume, din ceĭ maĭ susŭ însemnaţĭ, Banulŭ Ghica fu însărcinatŭ cu epistassia Spătărieĭ, Clucerulu Mihail Filipescu cu epistassia Agieĭ, şi cei-lalţĭ cu alte dregătoriĭ. [1])

După plecarea Manafilorŭ din Bucurescĭ şi a Ianiciarilorŭ din Iaşĭ, şi după ridicarea celorŭ-lalte corpurĭ de Turcĭ, se întórse din emigraţie şi altu rîndu de boierĭ şi şi comersanţi; şi începură ómeniĭ a'şĭ repara cassele derăpănate din causa cuartierelor, şi a se bucura cu toţii că au scăpatu în fine d'aceĭ óspeţĭ atâtu de supĕrătorĭ. [2])

Apoĭ venirea consululuĭ francesu în Bucurescĭ la 14 Maĭ 1822, şi a Consuluĭ austriacu Flaişah pe la începutul luĭ Sept. [3]), inspiră mare încredere nefericiţiloru locui-

[1]) Dirzénul, loc. cit. No. 675.

[2]) Idem No. 678 şi 681.

[3]) Cu occasia acésta, după serviciulŭ divinŭ, făcutŭ la Bărăţie, s'a cetitŭ decretulŭ Impĕratuluĭ Franciscŭ allŭ Austrieĭ, prin care decora pre Flaişah, dându-ĭ şi gratificaţie 1000 galbenĭ deosebitŭ 500 oferiţĭ luĭ Udriski, secretarulŭ

torĭ; ast-felu că mulţĭ emigraţĭ, încuragiaţĭ prin venirea consuliloru, se inturnară în patria loru [1]. Uniĭ ênsă n'au fostu feriçiţi a'şĭ maĭ vedea loculu natalu, murindu în emigraţie; de esemplu Generalulu Costache Ghica, allu căruia corpu s'a îmmormântatu la moşia sea Baicoiu, din Prahova [2])

Dupĕ primirea sciriĭ că Pórta în fine a accordatu Româniloru dreptulu d'a se guverna de Domnĭ pământenĭ, şi că s'a numitŭ Domnŭ în Muntenie Grigorie Ghica, s'aŭ întorsŭ în ţérră şi alţĭ boierĭ din ceĭ ce nu cutezasseră a eşi pên'atuncĭ; se opriră ênsă uniĭ din eĭ la Ploescĭ şi la Bucovŭ, alţiĭ la Câmpu-Lungŭ şi la Pitescĭ, de unde sondară disposiţiile luĭ Chehaia-bey. [3]) Astŭ-felŭ Vorniculŭ Matache Racovitză, Logofĕtulu Nestorŭ, Vorniculŭ Cost. Bălăcénu, Vorniculŭ Iordache Golessu (ginerile sĕŭ) şi ceĭ duoĭ fiĭ aĭ luĭ C. Bălăcénu, (hatmanulŭ Stefan Bălăcénu şi Aga C. Bălăcénu) şi alţiĭ, toţĭ aceştia fură îmbrăçişaţĭ cu bucuria de Caimacamŭ şi de Chehaia-bey, şi numiţĭ şi eĭ în differité funcţiunĭ pentru căutarea trebilorŭ ţĕrreĭ.

Cu tóte astea, uniĭ Boierĭ fricoşĭ din emigraţie, ca Brâncovénu, ce eraŭ compromişĭ, şi ca Bălénu, Mitropolitulŭ, Episcopulŭ Ilarion, etc. cu nicĭ unŭ preţŭ nu voiră a intra în ţérră, de frica Turcilorŭ. Episcopulŭ Ilarion, la invitarea făcută de Aga Mihăiţă Filipescu a se întórce în ţérră, dupĕ ce Pórta numisse Domnŭ pământénŭ pe Gr. Ghica, Episcopulu Ilarion respunse Filipesculuĭ printr'uă scrisóre: că nu póte veni în ţérră, dér că simte mare bucurie pentru numirea luĭ Gr. Ghica ca Domnŭ, acésta fiindu unu mare evenimentu potiticu; şi că face orărĭ sin-

consululuĭ austriacŭ, pentru *serviciile adusse Imperiuluĭ şi Romanieĭ*, (¹) în timpul revoluţieĭ şi allŭ invasiuniĭ turcescĭ (Dirzénu, loc. cit. No. 684.) Étă cum sciŭ tiraniĭ sĕ resplătéscă pe ceĭ ce 'ĭ servă cu devotamentŭ.

[1]) Dirzénul, loc. cit. No. 679 şi 684.

[2]) Idem No. 679. Dîrzénu reproduce în acestŭ No. oraţiunea funebră a acestuĭ boierŭ, fără a însemna însă numele autoruluĭ acelluĭ discursŭ funebru.

[3]) Dirzénu, loc. cit. No. 681.

cere pentru fericirea României, consiliindu pe Filipescu a călca în urmele strĕmoşiloru, şi unchilor sĕĭ.[1])

Cabinetulu Turcieĭ, care ţinea multu la întórcerea în ţérră a boieriloru emigraţĭ, spre a dovedi celloru-alte cabinete (ce'ĭ observau neorênduelile Turcilor) că întórcerea Româniloru emigraţĭ e uă dovadă de încredere în oştirea turcéscă, cabinetulu turcu, ḑicu, sĕ înţellesse cu cabinetulu Austrieĭ a sili pe boierĭ să se întórcă în patria loru; pentru acestu sfêrşitu, preşeḑintele Curţeĭ imperiale ordonă Guvernatoruluĭ Transilvanieĭ a comunica boieriloru şi comersanţiloru, adăpostiţĭ în Braşov şi Sibiu, că nu potu spera nicĭ unu ajutoru de la Imperatulu Austrieĭ; şi 'ĭ îndemna a se înturna în patria loru; cellu puçinu dupĕ plecarea din Moldo-România a Ianiceriloru şi Manafiloru, eĭ numaĭ aveau motivu seriosu a maĭ sta în statele Austrieĭ, liniştea fiindu restabilită în principate, precum şi ordinea legale; prin urmare li se înlesnea şi pasporturĭ de întórcere; iar cari voru refusa a se inturna în patria loru, li se făcea cunoscutu că nu maĭ suntu îngăduiţĭ în statele Austrieĭ, ci sĕ plece în alte state. Acésta, pe la finele luĭ August, 1821 [2])

Acellu ordinu fu repetatu şi la 14 Februariu 1822 de guvernatorulu Transilvanieĭ, în basa ordineloru imperiale de la 14 şi 18 Ianuariu acelaşŭ anu. Guvernatorulu da refugiţiloru românĭ termenu d'uă lună pentru plecare, adăugându că, la 19 Februariu şi la 3 Martie, sĕ se presinte toţĭ emigraţiĭ din Moldo-România la comissiunea întocmită pentru acestu sfêrşitu, dându respunsu cathegoricu de plecare; iar ceĭ ce voru refusa a se suppune acestuĭ ordinu, voru şti că suntu consideraţĭ ca rebellĭ, şi vor fi trataţĭ în consecinţă. [3])

Acésta sili pe mulţĭ Românĭ a părăsci Braşovulu şi

[1]) Dîrzénu, loc. cit. No. 684.

[2]) Veḑĭ acelle ordine în *Pressa* de la 1 Oct. 1872, publicate de d-nu Majoiŭ Papazoglu.

[3]) D. Papazoglu idem.

Sibiulu si a se înturna în România; cu tóte acestea atât ceĭ fricosĭ, cumu si ceĭ compromisĭ în façа Turcieĭ, ca părtasĭ la miscarea insurecţională, mijlociră de rĕmasseră în Transilvania, uniĭ pênŏ la instalarea în scaunulu Domnieĭ a luĭ Grigorie Ghica si I. Sturza, alţiĭ pênŏ la 1826 [1], s'alţiĭ cu puçin înaintea invasiuniĭ Rusiloru de la 1828; din numĕrulu acestoru din urmă fură Episcopulu Ilarion, Mitropolitulu Lupu si alţiĭ.

Boieriĭ Moldovenĭ, emigraţĭ în Bucovina si Bessarabia, trimissesseră în Moldova pe Vorniculu Teodor Balşu cu arzmahzaru din parte-le către I. Pórtă, esprimându printr'ênsulu credinţa si supunerea locuitoriloru Moldoveĭ către Padişiahulu, si reclamându vechile privilegiĭ alle ţĕrreĭ relative la allegerea Domnilorŭ si Mitropoliţiloru dintre pământenĭ; eĭ maĭ trimisseră unu arzu către Salih-Pasa, comandantulu ostiriloru împĕrătescĭ din Iasĭ, spre a înlesni luĭ Balşu mergerea sea la Constantinopole cu alţĭ duoĭ Boierĭ, Aga Ión Grecénu si Căminarul C. Cerchezu, cari luară de la Focsianĭ si pe Serdarulŭ Iancu Stavri. Eĭ avéu si scrisorĭ de recomandaţie către Paşa de la Silistra.

Caimacamulu Stefan Vogoride, care aspira la tronulu Moldavieĭ, intrigă către Paşa Silistrei a nu da ascultare cereriĭ Boierilor (d'a le accorda Domnĭ pămêntenĭ), sub pretestu că eĭ şied êncŏ în ţérră streină; şi prin neîntórcerea în patria lor, dovedescu neîncredere si nesuppunere către I. Pórtă [2])

Cu tóte astea Paşa de la Silistra priimi bine pe represintanţiĭ boieriloru emigraţĭ din Moldova, si înaintă arzulu loru la Sultanulu, de la care priimi respunsu a se înturna ceĭ patru boierĭ în Moldova, deunde vor fi chemaţĭ la Constantinopole cându li se va vesti de I. Pórtă.

[1]) Precum Solomon. Veḑĭ biografia sa, pag. 22.

[2]) Veḑĭ scrisórea luĭ Vogoridi către Paşa Silistreĭ în *Eteria* luĭ Beldiman, pag. 121—122.

CAPITOLU XL.

Primiĭ Domnĭ românĭ dupĕ revoluţiunea dela 1821.

Cu tóte intrigile Greciloru şi ale Rusiloru pentru ca ţérra sĕ se guverne totu de streinĭ, ca în trecutu [1]), si cu tóte silinţele luĭ Calimahu de a remânea totu ellu Domnu, cumu să si hotărîsse de Pórtă [2]), Sultanulu se decisse în fine a accorda Româniloru dreptulu de a se cârmui de Domnĭ si Mitropoliţĭ românĭ; ânsă numaĭ pe termenu de 7 annĭ, iar nu pe viéţă, dupĕ cum reclamasse ţérra prin boierĭ si prin Tudor în multe rândurĭ.

Pórta se încredinţasse pe deplinu de perfidia si ingratitudinea Greciloru [3]), cărora le lăssasse, în timpu d'unu secolu, aceste provincii a le sploata în folosulu loru.

[1]) Cabinetulŭ Russieĭ a stăruitŭ multŭ, prin lordulu Stanfort, pentru anularea acesteĭ inovaţiunĭ, prin care Russia pierdea influinţa sea în Principate, dupĕ cumŭ assigură Colson, loculŭ citatŭ, pag. 41 şi 42.

[2]) In urma descopeririĭ complotuluĭ Eterieĭ, care sili pe Sultanulŭ a sacrifica principalele familiĭ din Fanaru, Callimahu cădu şi ellŭ în disgraţia Sultanuluĭ, cu tótă fidelitatea sea către Pórtă; şi avu sórta rebellilorŭ. — Vedĭ *Lettres sur la Turquie*, de Ubicini, tom. II. pag. 107.

[3]) Nu numaĭ că fură înlocuinţĭ cu Domnĭ românĭ, dar Sultanulŭ ordonă şi desfiinţarea scólelorŭ grecescĭ din Principate, oprindŭ pe Grecĭ a se maĭ amesteca în affacerile ţĕrreĭ, şi anulandŭ tóte rangurile date de Mihaĭ Şuţu unorŭ persóne fără meritu, atâtu în timpulŭ Domnieĭ Séלle, câtŭ şi dupĕ trecerea sea în Bessarabia. — Vedĭ firmanurile turcescĭ din 1822 relative la acéstă chestiune, în sucursala Archiveĭ din Iaşi, şi dupĕ care Archiva Generalĕ din Bucurescĭ possedă una listă şi maĭ multe coppiĭ.

Se încredinţasse assemenea şi de credinţa către Pórtă a Româniloru si a Boieriloru, partisanĭ aĭ Turcieĭ, avêndu probă chiar assassinarea luĭ Tudor de către ultimulu represintantu allu Fanarioţiloru.

Fiindu-că ne propunemu a trata într'ua operă a parte domnirea luĭ Grigorie Vodă Ghica, primulu Domnu pămêntênu dupe miscarea de la 1821, vomu arăta aci pe scurtu că la 23 Martie 1822, Paşa de la Silistra, în basa ordinuluĭ Sultanuluĭ, ordonă ca câte 7 boierĭ din Muntenia si Moldavia [1]) sĕ mérgă la Constantinopoli, fiindu chiemaţĭ în interesulŭ acestoru ţĕrrĭ.

Boeriĭ Moldovenĭ presintară Sultanuluĭ, din partea poporuluĭ de peste Milcovu, unu arzmahzaru în care descria sufferinţele ţĕrreĭ sub guvernulu Fanarioţiloru; si reclamaŭ dreptul de a se guverna Moldova maĭ mulţĭ anĭ de unu Consiliu de boerĭ din protipendadă, avîndu de presiedinte unu Başu Boeru, alesu de Boierĭ; si acelu Consiliu să aibă atribuţiunĭ de Domnitoru. [2])

Boeriĭ muntenĭ presintară si eĭ Sultanuluĭ un memoriu în care arăta, în 21 de articole, reformele de care avea nevoe ţérra în urma acelleĭ miscărĭ [3]).

[1]) Din Muntenia fură trămişĭ următórele persone, dintre boieriĭ de primulŭ rangŭ aflaţĭ în ţérră, şi anume:

Banulŭ Grigorie Ghica
Banulŭ Barbu Văcărescu
Vorniculŭ Nicolae Golescu
Spătarulŭ Scarlat Mihălescu
Clucerulŭ Mihăiţă Filipescu
Clucerulŭ Filip Lenş
Căminarul Ión Cocorĕscu
(Veḑĭ Dîrzénu, Trompetta Nŏ. 676).

Din partea boerilorŭ din Moldavia fură trimişĭ:

Logofătulu Ioniţă Sturza
Vorniculŭ Gheorghe Cuza
Vorniculŭ Iordache Rĕşcanu
Vorniculŭ Ión Tĕutŭ
Hatmanul Costache Cerchez
Aga Ión Grecénu
(Veḑĭ Beldiman, Eteria, pág. 123).

[2]) Veḑĭ Nota No. XCIV.

[3]) Veḑĭ Nota No. XCV.

Dupĕ uă sedere la Constantinopole de duoĕ lunĭ si jumĕtate, Pórta numi la 1 Iulie Domnu în Moldova pe Logofătulu Ión Sturza, unulu din ceĭ şése candidaţĭ moldovenĭ; si pe Banul Grigorie Ghica, unul din ceĭ şépte candidaţĭ din Muntenia, Domnu în ţérra Românéscă; apoĭ, dupĕ ce fură îmbrăcaţĭ cu caftan de către Sultanulu, la 3 Iulie, si dupĕ ce numiră ambi Domnĭ caimacamiĭ lor, plecară la 11 Augustu din Constantinopole, si sossiră la Silistria la 27 Augustu. Aci, dupĕ uă sedere de 13 ḑille, la 9 Septembre Paşa din partea loculuĭ le dede semnele de domniă; si în fine, la 13 Septembre, Ghica sossi în Bucurescĭ; iar Sturzea sossi la Iasĭ la 20 Septembre [1].

Vestea numiriĭ de Domnĭ pămêntenĭ, sossită în Bucurescĭ pe la finele luĭ Maiu, causă uă bucurie nedescrissă; numaĭ dupĕ citirea firmanuluĭ la Mitropolie, în ḑiua de 7 Iulie, si dupĕ numirea Caimacamiloru, se încredinţară Româniĭ de adevĕru, si înălţară cu toţi rugăciunĭ către D-ḑeu pentru acéstă nenădăjduită fericire [2].

Intr'adevĕru, domnia pământénă însemna deşertarea ţĕrreĭ de ostile turcescĭ, alle cărora cruḑimĭ făcusseră pe Românĭ sĕ uite jafurile rebelliloru; însemna încă încetarea abusuriloru revoltătóre din partea impiegaţiloru Grecĭ si a comercianţiloru Turcĭ; însemna în fine speranţa într'un viitoru seninu si fericitu pentru România.

Numirea luĭ Grigorie Ghica ca Domnu în Muntenia fu nemerită; mulţumită conflictuluĭ dintre Russia si Turcia, cabinetulu de Petersburgu nu putusse influinţa cabinetulu de Constantinopole în privinţa acésta.

Numirea luĭ Grigorie Ghica, ca primu Domnitorŭ dupe 106 anĭ de domnie strĕină, si ca boeru onestu si patriotu, făcu pe Româniĭ sincerĭ a trece cu vederea abusulu de putere allu Porţiĭ, adică dreptulu ce 'sĭ însuşise

[1]) Veḑĭ Dinzénu, loc. cit. No. 678 şi 679.
[2]) Idem No. 681—685.

Pórta, contra tratatelor, de a numi ea direct pe Domniĭ ţĕrriloru romănescĭ.

După cumu vomu vedea în opera ce am promissu, Gr. Vodă Ghica, de şi fără instrucţiune, a justificatu pe deplinu si încrederea Porţiĭ si încrederea Româniloru: ellu vindecă ranele sângerânde alle Românieĭ, causate de revoluţiune si de invasiune; sciu sĕ ţină în respectu si garnisona turcă, si pe Turciĭ comercianţĭ, si maĭ alesu pe impiegaţiĭ abusivĭ si pe boieriĭ intriganţĭ, făcêndu cu uniĭ din eĭ esemple ce au remassu nesterse în memoria Românilor; făcu multe îmbunătăţirĭ în tóte ramurile administraţieĭ; în fine făcu sĕ domnéscă dreptatea, de care erau setoşĭ Româniĭ; si termină carriera sea domnéscă protestându, prin retragerea sea din scaunulŭ domnescŭ, contra invasiuniĭ barbare a Rusiloru de la 1828.

Boeriĭ emigraţĭ, roşĭ de viermele invidieĭ, se siliră a ascunde, pisma lor sub masca patriotismuluĭ, în protestul către cabinetulu Russieĭ contra numiriĭ d'a dreptulu de către Pórtă a luĭ Gr. Ghica; prin acellu protestu, eĭ inculpau pe Pórtă că a călcatu autonomia prin numirea luĭ Gr. Ghica ca Domn în Muntenia, acésta fiind un drept alŭ boeriloru, iar pe Gr. Ghica îlu inculpa că a umilitu ţérra aprobându mĕsurele Porţiĭ d'a se amesteca în autonomia ţĕrreĭ, si consimţindu a staţiona în ţéră un corpu de garnisonă turcéscă, sub pretestu de a menţine ordinea; si că s'a pus sub ordinele Paseĭ de la Silistra; prin acelle mĕssurĭ, ḑicéu Boeriĭ, s'aŭ attacat privilegiile nóstre, garantate prin legĭ, si acestea prin tractate solemne; prin urmare, se credéŭ datori a reclama ajutorulu autocratuluĭ Russieĭ, ca sĕ facă sĕ încete uădată assemenea măsurĭ arbitrarie din partea Turcieĭ [1])

Déră Russia nu le putu veni în ajutoru, cu tótă dorinţa ce avea de a se înlocui Gr. Ghica cu vre-uă cre-

[1]) Veḑĭ Nota No. XCVI.

atură russéscă; Boierii furā dér siliţĭ a face τὴν ἀνάγκην φιλοτιμία, cum se ḑicea în limba la modă p'atuncĭ; linseră adică mâna pe care n'o putéŭ musca; si cându creḑură timpulu favorabilu, se încercară a' resturna pe Al. Ghica, *dupĕ vechiulŭ obiceiŭ*; dér căḑură în grópa ce o săpau a celuĭ Domnu, allegânduse Bibescu, din odinulŭ Russieĭ.

CATE-VA OBSERVAŢIUNI CRITICE

ASUPRA

REVOLUŢIUNII GRECO-ROMANE

DE LA 1821

Ş'A CAPILORU ACELLEI REVOLUŢIUNI.

Acum că lectorulŭ cunósce Istoria Revoluţiunii Românilor şi a Grecilor de la 1821, allŭ căria theatru a fostŭ România, sĕ ne fie permisŭ a respunde la câte-va întrebărĭ carĭ nascŭ firesce din citirea acesteĭ istoriĭ:

1 — Care a fost caracterulŭ şi resultatulŭ Revoluţiuniĭ de la 1821, atâtŭ pentru Grecĭ câtŭ şi pentru Românĭ?

2 — Ipsilanti şi Tudor fost-aŭ eĭ ómenĭ politicĭ şi militarĭ?

3 — Russia perdut-a ea la 1821 prestigiulŭ seŭ în ochiĭ creştinilorŭ din Orient?

4 — Ipsilanti avea ellŭ drept se ommóre pe Tudor?

5 — Până la ce punct póte fi scuzabilă în ochiĭ istorieĭ conduita căpitanilor de pandurĭ la Golescĭ, faţă cu Tudor?

6 — Ce consecinţe ar fi avut pentru România şi pentru Tudor lupta luĭ contra Turcilor, séŭ înfrângerea Eteriştilor de către pandurĭ?

7 — Décă póte fi întemeiate accusările ce aducŭ luĭ Tudor inamiciĭ seĭ personalĭ, că a fost hrăpitor?

8 — Décă Tudor a lucratŭ ca să se facă Domnŭ?

9 — Care trebuia se fie linia de conduită a luĭ Tudor după intrarea sa în Bucurescĭ?

10 — Cum a fost considerată mórtea luĭ Tudor de boierĭ și de plugarĭ?

11 — Care trebue sĕ fie pe viitor politica Românilor facă cu populiĭ creștinĭ din orientŭ?

1. In privința Revoluțiunii române de la 1821, observăm:

Proclamațiunile luĭ Tudor Vladimirescu către națiune, petițiunile sélle către Curtea suzerană și protectrice, și correspondința sa cu Caimacamiĭ țĕrreĭ, dovedescŭ că mișcarea Românilor de la 1821 a fost uă mișcare națională și democratică. Tudor cerea înființarea domniilorŭ pămăntene, încetarea abusurilor împiegaților, și ușurarea sarcinelorŭ plugaruluĭ; cu alte vorbe, uă Constituțiune în armonia cu vechile instituțiunĭ democratice alle Românieĭ. [1])

Din celle douĕ cestiunĭ vitale, numaĭ cestiunea politică saŭ națională a fostŭ resolvată prin mișcarea de la 1821; iarŭ cestiunea democratică séŭ socială, adică relațiile dintre plugarĭ și proprietarĭ, rĕmasse pendinte; pentru cuvĕntulŭ, ḑice Bălcescu, că la acea epocă opressiunea săteanuluĭ venea din partea Fisculuĭ. [2])

Regulamentulŭ organicŭ de la 1831, desființândŭ reforma luĭ Mavrocordatŭ, o înlocui cu uă reformă care robia țérra Ciocoilorŭ, și pe Ciocoiĭ Muscalilorŭ, adăogă Bălcescu; căcĭ Russia, de și a recunoscutŭ dreptulŭ de possessiune allŭ țĕrranuluĭ assupra pămĕntuluĭ, a măritŭ ênsă atâtŭ de multŭ drepturile proprietaruluĭ, în câtŭ, în faptă, a robitŭ pe plugarŭ pămĕntuluĭ, monopolisândŭ proprietatea în mâinele boerilorŭ; ast-felŭ că nicĭ o-dată oligarhia n'a fostŭ maĭ bine întărită în țérră pe Regulamentŭ, și în afară pe sprijinulŭ Russieĭ.

[1]) Veḑi: Question économique dés Principautés Danubiennes, par N. Balcesco. — Paris, 1850, pag. 24.

[2]) Idem, pag. 25.

Déră precumŭ tirania Fanarioţilorŭ se sinucisse prin propriile sélle escesse, asseminea tirania Boerilor se sinuccisse prin acelleaşĭ escesse. Sĕmânţa aruncată de Tudorŭ la 1821 îşĭ dette fructele sélle în mişcarea de la 1848, care se póte socoti ca continuarea saŭ completarea mişcâriĭ de la 1821. Spiritulŭ naţionalŭ şi patrioticŭ, deşteptatŭ prin revoluţiunea de la 1821, produsse restabilirea unuĭ guvernŭ naţionalŭ; şi juna partită naţională, ce se formă după 1831, luă de missiune continuarea programeĭ revoluţiuniĭ de la 1821, adică realisarea dorinţelorŭ şi trebuinţelorŭ poporuluĭ, înălţândŭ la 1848 romănismulŭ pe ruinele ciocoismuluĭ, după cum la 1821 ciocoismulŭ se ridicasse pe ruinele fanariotismuluĭ; astŭ-felŭ că programa revoluţiuniĭ de la 1848 fu democratisarea Statuluĭ prin egalitatea drepturilorŭ, a pămêntuluĭ prin împroprietărirea ţĕrranilorŭ, şi a capitaluluĭ prin instituţiunile de creditŭ organisate de Statŭ. [1])

Despre altă parte, mişcarea de la 1821, desceptândŭ pe boerĭ din indiferinţa şi amorţirea în care cădusseră prin regimulŭ arbitrarŭ şi corrupătorŭ alŭ Fanarioţilorŭ, îĭ sili a propune şi eĭ óre care reforme, după cum atestă memoriulŭ trimisŭ de dênşiĭ la cabinetele Russieĭ şi Turcieĭ. [2])

Acésta dovedesce că revoluţiunile într'un Statŭ se assémănă multŭ cu crisele unorŭ maladiĭ în corpulŭ omuluĭ, care crise restabilescŭ equilibrulŭ sdruncinatŭ prin escesse; din acestŭ punctŭ de vedere, crisele sociale şi politice, carĭ apparŭ din cândŭ în cândŭ în corpulŭ socialŭ, se potŭ considera ca uă bine-facere; căcĭ aŭ de scopŭ restabilirea equilibruluĭ sdruncinatŭ prin abusulŭ de putere al unia din celle două elemente, *oligarchia* şi *ohlocraţia*, carĭ 'şĭ dispută puterea în societăţile moderne.

In ce privesce revoluţiunea Grecilor, cu tóte greşalele luĭ Ipsilanti, şi înfrîngerea Grecilor peste Oltŭ şi peste

[1]) Veḑĭ în **Romania viitóre**, articolul luĭ N. Bălcescu: *Mersulŭ Revoluţiuniĭ în Istoria Romănilor*, pag. 9—11. — Paris, 1850.

[2]) Veḑĭ în vol. II, Nota No. XCII.

Milcovŭ, resultatulŭ a fostŭ că lupta începută în România, şi înăbuşită în România, a urmatŭ cu succesŭ în Turcia, unde Grecii aŭ făcutŭ minunĭ de vitejie; ast-felŭ că, după şépte anĭ de sacrificiĭ eroice, Greciĭ câştigară în fine drepturile lor. Eroismulŭ lorŭ le attrasse admirarea Europeĭ şi ajutorulŭ Françieĭ ş'allŭ Anglieĭ, carĭ i salvară de jugulŭ barbarŭ în momentulŭ când forçele lorŭ eraŭ maĭ sleite, şi când desperasseră póte de reuşită.

După batallia navală dela Navarin, în care flotta turcéscă fu nimicită, Greciĭ fură norociţĭ a vedea realisată dorinça lorŭ. Grecia fu recunoscută de statŭ liberŭ şi independinte, sub protecţiunea Francieĭ, a Anglieĭ ş'a Russieĭ. Ast-felŭ Ipsilanti trăi să vadă aurora libertăţiĭ patrieĭ sélle; iar Tzarul, care amăgisse pe Grecĭ, espuindu'ĭ la iataganulŭ ottomanŭ, priimi plata roluluĭ echivocŭ ce jucasse în drama de la 1821; căcĭ d'atuncĭ Greciĭ se desillusionară de protectorulŭ perfidŭ allŭ ortodocsieĭ; şi începură a lucra prin eĭ-înşuşĭ, după cum le recomandasseră atât celebrulŭ Rhiga cum şi C. Ipsilanti; şi de atuncĭ încoa trebile le mergŭ fórte bine.

2. Sĕ analisămŭ acum câte-va acte alle cellorŭ doui capĭ aĭ mişcăriĭ de la 1821, spre a rĕspunde la a doua întrebare.

Pe cândŭ Tudorŭ occupa la Cotrocenĭ pe ostaşiĭ sĕĭ cu săpăturĭ de şanţurĭ, şi cu eserciţiĭ militare, spre a'ĭ împedica d'a face neorânduelĭ, şi a le insufla tot-d'o-dată spiritulŭ de disciplină, Ipsilanti petrecea în Târgoviste în ospăţurĭ şi balurĭ, încurajândŭ prin conduita sa jafurile şi omorurile din partea Eteriştilorŭ nedesciplinaţĭ.

Pe câtŭ planulŭ luĭ Tudorŭ pentru rădicarea poporuluĭ şi organisarea oştiriĭ sélle a fostŭ bine combinatŭ, şi pe câtŭ mişcările sélle aŭ fostŭ repeḍĭ şi cuteḍătóre, în câtŭ a pututŭ dejuca intrigile inamicilorŭ ţĕrreĭ, şi a paralisa acţiunea reacţionară, p'atâtŭ planulŭ luĭ Ipsilanti a fostŭ rĕŭ chibḍuitŭ, şi mişcările sélle şovăitóre séŭ nesigure, ca cum ar fi fostŭ paralisate de frică séŭ de ne-

încredere. I lipsia chiar arme și provisiunĭ: ceea ce dovedesce lipsă complettă de capacitate pentru a conduce uă Revoluțiune. [1]

„Intreprinderea luĭ Ipsilanti, dice Gervinus, era dintr'a„cellea al cărorŭ succesŭ atârnă de la mișcărĭ repedĭ; „ellŭ trebuia se înflacăre zelulŭ amicilorŭ, se târască după „dênsulŭ pe ceĭ nehotărâțĭ, și se uiméscă pe inamicĭ cu „iuțéla mișcărilorŭ séłle; din contra, întârdierea și șovăirea „sa aŭ descurajatŭ pe toțĭ.“ [2]

Pe cândŭ Tudorŭ, în maĭ puçinŭ de două lunĭ, revoluționasse tótă România mică, și adunasse sub stégulŭ sĕŭ peste șésse miĭ oștenĭ, afară de ceĭ trimișĭ a întări monăstirele principale de peste Oltŭ; pe cândŭ ellŭ occupasse tóte posițiunile strategice din România mică, și înfrânsesse sĕŭ ținusse în respect cettele de Arnăuțĭ și de Plăeșiĭ, trimișĭ a 'lŭ combate; pe când în fine organisasse Oltenia pe piciorŭ revoluționarŭ, ast-felŭ ca la 15 Martie ellŭ se afla cu poporulŭ armatŭ la porțile Capitaleĭ; luĭ Ipsilanti 'i a trebuitŭ o lună întrégă ca sĕ vie de la Iașĭ la Colıntina, cândŭ trebuia sĕ se afle în Bucurescĭ înaintea sosiriĭ luĭ Tudorŭ, și sĕ se facă stăpânŭ pe situațiune. De ni se va obiecta că ellŭ nu se îndoia de concursulŭ luĭ Tudorŭ ș'alŭ luĭ Sawa, și că n'avea decâtŭ sĕ se arate la porțile Capitaleĭ, pentru ca Tudorŭ și Sawa sĕ i se închine, ca nisce vassalĭ, vom respunde: că a pututŭ crede acésta pênă la întâlnirea sa cu Tudorŭ la Colintina; déră atuncĭ s'a încredințatŭ pe deplinŭ de trista realitate; și trebuia sĕ trécă îndată în Moreea și în Peloponesŭ, cum anunțasse în tóte proclamațiile sélle; și sĕ lupte acolo cu puterĭ unite contra Turcilor; ast-felŭ ar fi scăpatŭ și oștirea grécă d'o ruină complettă, și țérra nóstră de atâtea nenorocirĭ. Din contra, Ipsilanti se mărgini în simple protestațiunĭ pe la cabinete. Și pe cândŭ Ipsilanti da oștiriĭ sélle comandirĭ

[1] Raybaud, tom. I, pag. 183 și 196.
[2] Gervinus, opulŭ citatŭ, vol. I. pag. 188.

viçioşĭ ca Caravia şi ca Duca, şi tolera desordinele revoltătóre ale Eterîştilorŭ, Tudorŭ lucra cu Boeriĭ şi cu Paşiĭ pentru dobêndirea drepturilorŭ ţĕrreĭ, şi insufla încredere Românilorŭ printr'o administraţiune energică şi dréptă, prin întroducerea disciplineĭ în oştirea sa, şi prin aprovisionarea monastirelorŭ cu tóte celle trebuinciósé, în caḑŭ d'uă luptă eventuală, fie cu Greciĭ fie cu Turciĭ.

Altă trăsură caracteristică despre necapacitatea politică a luĭ Ipsilanti este scrisórea sa către Impĕratulŭ Russieĭ, reprodusă în Nota No. XLVI.

Gervinus consideră acea scrisóre ca opera uneĭ imaginaţiunĭ bolnave, a uneĭ minţĭ uşure: căcĭ teoria sa despre origina divină a Revoluţiuniĭ, care nu era decât opera uneĭ societăţĭ secrete, cu ramificărĭ în tótă Europa, a trebuitŭ se dispuie reŭ pe representanţiĭ principiuluĭ autoritar, şi maĭ allesŭ pe Ţarulŭ. Şi când susţinea Ipsilanti assemenea teorie? Când vulcanul revoluţionarŭ colcăia în multe părţĭ alle Europeĭ, în Spania, Portugalia şi Italia; ceea ce provocă adunarea potentaţilor din Sănta Allianţa la Tropaŭ şi la Laibah, şi adoptarea fără reservă a politiceĭ sugrumătóre a luĭ Meternich. Teoria luĭ Ipsilanti se putea déră considera ca uă sfidare aruncată acellor Potentaţĭ, spăimântaţĭ de spiritul revoluţionarŭ. Iată principala causă a desaprobăriĭ luĭ Ipsilanti de către Alessandru alŭ Russieĭ, a ştergeriĭ luĭ din registrele oştiriĭ rusescĭ, a publicăriĭ prin foile grecescĭ din Vienna a aceleĭ desaprobărĭ oficiale, ş'a ordinelor trimise luĭ Vitgenstein, comandantulŭ trupelor rusescĭ din Bassarabia, d'a păḑi cea maĭ strictă neutralitate; în fine a ordinelor trimise luĭ Stroganoff la Constantinopole, d'a promite Porţiĭ concursul Russieĭ pentru înăbuşirea resurecţiuniĭ din imperiulŭ turcŭ [1]).

Assassinarea luĭ Tudor a fost iar un act nepoliticŭ din

[1]) Veḑĭ Gervinus, op. cit. pag. 191. — Veḑĭ şi epistola luĭ Ipsilanti de la Nota No. XLVIII, prin care punea condiţiunĭ Turcieĭ ca să pótă depune armele, condiţiunĭ ce numai unŭ generalŭ victoriosŭ le putea dicta.

partea luĭ Ipsilanti, care a trebuitŭ să se căéscă la Drăgăşanĭ, cândŭ a vĕḑutŭ bravura Pandurilorŭ. Ce minunĭ de vitezie n'ar fi făcutŭ aceĭ Pandurĭ sub comanda luĭ Tudorŭ! Priveghiatŭ d'appróре, şi compromisŭ vis-à-vis de Turcĭ, Tudorŭ ar fi învisŭ de sigurŭ oştirea de invasiune, cu concursulŭ Grecilorŭ, comandaţĭ de bravulŭ Căpitanŭ Iordache.

Lupta ar fi pututŭ dura multŭ, Tudorŭ fiindŭ ajutatŭ de spiritulŭ resbelnicŭ allŭ Pandurilor, înfuriaţĭ contra Turcilor, şi de posiţia monastirilor de peste Oltu, bine approvisionate, şi întărite cu oştenĭ aleşĭ; şi chiar décă Turciĭ ar fi fost pênă în fine victorioşĭ, noĭ credem că sórta Românieĭ n'ar fi pututŭ fi maĭ rea decâtŭ în trecutŭ: căcĭ Greciĭ fanarioţĭ eraŭ greŭ compromişĭ în ochiĭ Porţiĭ, ca şi cabinetul rusescŭ; şi interessulŭ Turcieĭ era să accorde Românilorŭ drepturile reclamate, spre a evita pe viitorŭ nouĕ rescóle, ş'a putea concerta tóte forţele sélle în Moreea şi Peloponesu, unde Greciĭ continuaŭ cu succesŭ lupta de independinçă începută în Principate.

Insă Destinulŭ a decisŭ alt-felŭ!

De vom esamina pe Ipsilanti şi ca militarŭ, nu 'lŭ aflămŭ, nicĭ în privinţa acésta, la înălţimea missiuniĭ sélle. Intr'adevĕrŭ, în locŭ d'a încredinţa luĭ Căpitanŭ Iordache comanda oştiriĭ grecescĭ, cellŭ puçinŭ la Drăgăşanĭ, unde s'a datŭ lupta decisivă; şi în locŭ d'a se pune ellŭ însuşĭ în capul oştiriĭ, spre a o îmbărbăta, ellŭ încredinţă sórta armateĭ luĭ Caravia; şi apoĭ şeḑu departė de theatrulŭ lupteĭ; şi fugi îndată la hotarulŭ ţĕrreĭ, după prima înfrângerė a Eteriştilorŭ; şi d'acolo, aruncândŭ anathema assupra capilorŭ oştiriĭ sélle, trecu în Austria în modŭ ruşinosŭ.

Aseminea greşélle neiertate aŭ făcutŭ pe Gervinus a ḑice despre Ipsilanti, a propos de bătălia de la Drăgaşianĭ:

„Ast-felŭ a fost sfârşitulŭ aceluĭ tragicŭ preludŭ allŭ revoluţiuniĭ grecescĭ din Principate, jucatŭ de familia Ip-

silanti după inspiraţiunea cabinetuluĭ russŭ. Ipsilanti n'a ştiutŭ bine rolulŭ sĕŭ, şi a făcutŭ fiasco îndată ce sufflorulŭ l'a părăsitŭ; cu tóte acestea, Capulŭ Eterieĭ a fost la începutŭ aplaudatŭ de Europa, tocmaĭ fiind că Europa nu cunoştea amanuntele acelleĭ întreprinderĭ. [1]"

Raybaud critică şi dênsulŭ conduita luĭ Ipsilanti, ca generalŭ şi ca omŭ politicŭ: . .

„Intreprinderea luĭ Ipsilanti se termină cum a începutŭ, printr'uă proclamaţiune în stilŭ emphaticŭ, prin care să silea a justifica retragerea sa după câmpulŭ lupteĭ de la Drăgăşanĭ; iar acea proclamaţiune fu redactată de Lassanis, (secretarulŭ sĕŭ intimŭ) din ordinulŭ seŭ, în carantina dela Turnu Roşu, şi 'ĭ pusse data de la Rîmnicŭ.

„Ipsilanti credea că victoriele se potŭ căpăta cu proclamaţiunĭ, scrise în stilŭ esaltatŭ; însă e departe dela cuvintele improvisate de eroismŭ cu sabia în mână pe câmpulŭ de resbellŭ, pênă la elocuinţa factice redactată d'unŭ secretarŭ în cabinetulŭ seŭ.

„Ipsilanti, ajutatŭ de numele sĕŭ şi de nemărginitele ressurse alle Moldo-Valahieĭ, ar fi pututŭ face ca Fortuna să fie în favórea sa, daca ar fi fostŭ maĭ abile şi maĭ diligente; dér, slabŭ de caracterŭ, s'a lăsatŭ domina de ómenĭ carĭ, ca şi dînsulŭ, eraŭ lipsiţĭ de esperiinţă în conducerea affacerilorŭ, esceptându-se de la regula generală Hristaris, Atanasie, Iordache şi Farmaki." [2])

Laurençon, la rîndulŭ sĕŭ, se esprimă ast-felŭ în privinţa întreprinderiĭ Grecilor din Principate dela 1821:

„Intreprinderea luĭ Ipsilanti fu rĕŭ concepută şi rĕŭ esecutată; d'aceea a fostŭ spre pagubă în totu chipulŭ; iar pentru Românĭ, fu uă nedreptate ş'uă nenorocire: căcĭ nu Româniĭ îllŭ chemasseră spre a'ĭ scăpa de opressiunea Fanarioţilor; déră fiind-că plăcusse luĭ Ipsilanti a face din aceste duoĕ nefericite provinciĭ theatrulŭ lupteIorŭ Grecilor cu Turciĭ, Româniĭ trebuia să se crédă fe-

[1]) Op. cit. pag. 210.
[2]) Op. cit. pag. 251—255.

riciţĭ a vedea câmpiele lor desolate, averile lor jefuite, şi viaça lorŭ în pericolŭ de către aceştĭ óspeçĭ neomenoşĭ.

„Se ḑice că planulŭ Eteristilor, occupândŭ milităresce Moldo-Valahia, era d'a face uă diversiune oştiriĭ turcescĭ în favórea Grecilor din Moreea; déră acea diversiune nu folosi Grecilor, şi fu fatală Românilor, provocând marĭ calamităţĭ peste ţérra lor.

„Nicĭ unŭ planŭ, nicĭ uă bravură (afară d'a luĭ Iordache) nu vedem în pretinsa campanie a Grecilor în Principate; desordinea şi nesubordinarea, cu tristulŭ lor cortegiŭ, acestea fură la ordinea ḑilleĭ; şi când lupta începu, miĭ de luptătorĭ fugiră din 'naintea unuĭ numĕrŭ de inamicĭ, cu multŭ inferiorŭ lorŭ, şi în privinţa numĕruluĭ şi în privinţa entusiasmuluĭ.

„Şi să nu créḑă cine-va că ura contra Grecilor îmĭ dictésă aceste triste reflessiunĭ; nu cunoscŭ personalŭ pe nicĭ unulŭ din capiĭ lor; din contra, simpatiḑeḑŭ cu causa Grecilorŭ; dér acea causă a fostŭ compromisă de capĭ ca Ipsilanti. [1])

Étă şi opiniunea luĭ Pouqueville despre Ipsilanti:

„Ipsilanti era unŭ bărbat sapient, déră fără acea instrucţiune solidă care e resultatul studielor seriόse; poet, fără focul sacru [2]); amabil fără urbanitate; soldat fără a fi militarŭ, de şi perdusse un braçŭ în resbellul de la Culm; avea acea vanitate care caracterisă pe Fanarioţĭ, ş'acellŭ spirit de intrigă allŭ căria scop era tronul Principatelor; în fine, uă slăbiciune de caracter ce 'lŭ făcea

[1]) Op. cit. pag. 108—112.

[2]) Sĕ înşală Pougueville, căcĭ tocmaĭ *foculŭ sacru* l'a împinsŭ a sĕ pune în capulŭ mişcariĭ, nesocotind tóte pericolele, şi sacrificând famillie, avere şi chiar viaça.

In privinça patriotismuluĭ, Ipsilanti merită tótă lauda, ca şi Greciĭ ce l'au secondat, şi carĭ se potŭ da ca esemplu tuturor.

Alex. Şuţu, în istoria sa, (pag. 30—40) ḑice, în privinça acésta „ca Ipsilanti „a offeritŭ p'altarulŭ patrieĭ selle uă jumĕtate million de francĭ; şi Maria Ipsi„lanti. tótă ḑestrea sa, care se urca la 875 miĭ francĭ. După esemplulŭ lorŭ, „Greciĭ depusseră millióne de leĭ în casa Eterieĭ, cu care banĭ s'a pututŭ sus„ţine lupta şépte anĭ contra forçelorŭ unite alle Turcieĭ."

a fi dominat de ómenĭ nedemnĭ, allŭ cărora merit era a 'ĭ linguşi vanitatea." [1])

In fine, Zallony se esprimă astfel despre Ipsilanti:

„Fanarioţiĭ nu erau capabilĭ a concepe ş'a efectua uă revoluţiune cum o proectasseră; singura escepţiune a fost Al. Ipsilanti, a căruia conduită militară îllu făcusse a se distinge în resbellul Russilor cu Francesiĭ. Intr'adevĕr, marele seu sufflet era format pentru marĭ întreprinderĭ; singurul braçu ce'ĭ remasesse voi a'lu întrebuinça pentru liberarea patrieĭ sélle. A fost cu tóte acestea reu ajutat în întreprinderea sa; însă compatrioţiĭ seĭ au terminat cu succesu opera emancipăriĭ, începută de dênsulu în Principate." [2])

Cu tóte aceste greşelle, carĭ în politică au greutatea crimelor, Greciĭ respectă memoria luĭ Ipsilanti; căcĭ ellu avu curagiul a se pune în capul uneĭ întreprinderĭ atât de hasardósă; ellŭ a dat semnalulŭ independinçeĭ Elladeĭ, care, odată compromisă în faça Turcilor, a susţinut lupta cu eroismŭ; şi până în fine, lupta a fost coronată d'unŭ succesŭ completŭ; apoĭ, şi în privinça Românilor, prin proclamaţia sa de la Nota No. LXXIII, pare c'a voit a face amenda onorabilă către Românĭ.

De vom cerceta acum actele luĭ Tudor, ca om politicŭ, îllŭ aflăm şi în privinça acésta superiorŭ luĭ Ipsilanti.

Intr'adevĕr, ellŭ a ştiut însufla încredere atât boierilor patrioţĭ cum şi Eteriştilor, la începutul mişcăriĭ, în cât să pótă dejuca fără vărsare de sânge planurile Reacţiuniĭ, şi să pótă paralisa trupele trimise a'lŭ combate, făcênd a fraternisa cu oştirea luĭ chiar aceĭ ostenĭ salariaţĭ aĭ guvernuluĭ, carĭ ar fi fost dispuşĭ a se lupta contra luĭ. Când apoĭ s'a încredinţat că Ruşiĭ nu pot veni în ajutorulŭ Eteriştilor, ellŭ a înţellesŭ rolulŭ seŭ, şi a rĕmas credinciosŭ şi Porţiĭ şi ţĕrreĭ sélle, lucrând ca Românŭ,

[1]) Op. cit. pag. 307—308.

[2]) Op. cit. pag. 257.

iar nu ca aghentŭ allŭ Eterieĭ, allŭ căria scop era cu totulŭ altul de scopulŭ ce urmăreaŭ Româniĭ.

Sili apoĭ pe Boierĭ a 'ĭ da concursulŭ lor, pe d'o parte spre a'ĭ compromite în ochiĭ Turcieĭ şi Russieĭ, iar pe de alta spre a profita de esperiinça şi prestigiulŭ lorŭ, ca să dea mişcăriĭ caracterulŭ legalităţiĭ; când se încredinţă în urmă că parte din aceĭ Boierĭ nu sunt sincerĭ, îĭ arestă la Belvedere, sub pretestŭ d'a 'ĭ apăra contra Zavergiilor, iar în realitate spre a'ĭ împedeca d'a lucra cu inamiciĭ ţĕrreĭ; şi tot d'odată să servi de dênsiĭ pentru realisarea scopuluĭ seŭ patrioticŭ.

In fine, ameninţat de Eteriştĭ şi de Bulgariĭ din trupa sa, ca partisanŭ allŭ Turcilor, ellŭ preferă a remânea fidelŭ Porţiĭ, ş'a menţine disciplina între oşteniĭ seĭ, cu pericolulŭ d'a pierde chiar viaça, pe care o sacrifică cu plăcere pe altarul patrieĭ, pentru triumful causeĭ ce susţinea.

La a treia întrebare respundem:

Pe când Greciĭ câstigaŭ stima lumiĭ şi independinţa Elladeĭ, Ruşiĭ perdéŭ prestigiul în ochiĭ popolaţiunilorŭ creştine; perdéŭ încă încrederea şi recunoşcinţa Grecilor; perdéŭ marele avantage ce ar fi putut dobândi décă, sub un pretest óre-care (ce nu lipsesce Diplomaţieĭ) ar fi declarat resbellu Turcieĭ, ş'ar fi făcut ca să luptă sub stégurile rusescĭ, şi Grecĭ, şi Românĭ, şi Sêrbĭ, în fine toţĭ populiĭ creştinĭ de sub sceptrulŭ Turcilor.

Déră atuncĭ ar fi câstigat numaĭ Russia, ca la 1774, ca la 1791 şi ca la 1812; şi ar fi perdut tóte acelle populaţiunĭ. — Acésta dovedesce că este uă **lege a progressuluĭ**, care până în fine face se triumfe **dreptuluĭ** contra **forţeĭ şi vicleniei**.

Ipsilanti avea óre dreptŭ sĕ omóre pe Tudorŭ?

„Nu credŭ că Ipsilanti avea drept a dispune de viaţa luĭ Tudor, fără măcarŭ uă formă de procesŭ regulatŭ, dice Laurençon.

„De mi se va obiecta că şi Tudor tot ast-felŭ s'ar fi

purtat cu Ipsilanti, décă ar fi reuşit în planulŭ seŭ, las altora a respunde la acéstă obiecţiune.

„Eŭ întrebŭ numaĭ atâtŭ: cu ce dreptŭ Ipsilanti dispunea de Moldo-Valachia? Cu dreptul că moşulŭ seŭ şi tatălŭ seŭ domnisseră în aceste Principate?

„Assemenea pretenţiune ar fi putut avea Ipsilanti numaĭ când moşul seŭ şi tatălŭ seŭ ar fi fost prinçĭ moştenitorĭ; dér atuncĭ si fii altor Domnĭ, ca Moruzi, Calimah, Mavrocordatŭ, Caragea, etc. ar fi putut invoca assemenea drept; însă fii acellor Domnĭ, ca nisce simple *beizadele*, nu s'aŭ credut în drept a esercita assemenea drepturĭ, după mórtea séŭ destituirea părinţilorŭ lorŭ; pentru cuvêntul că simplu titlu de bei-zade (fiŭ de Principe) nu le offerea nicĭ unŭ avantagiŭ realŭ.

„Ipsilanti, flatatŭ de prestigiul suveranităţiĭ, s'a credut ceea ce nu era în realitate; şi prin urmare 'şĭ a însuşit drepturĭ ce nu le putea avea." [1])

După principiile eterne alle dreptuluĭ natural, nicĭ chiar sub forma unuĭ proces regulat, cum pretinde Laurençon, Ipsilanti nu putea dispune de viaţa luĭ Tudor; căcĭ tribunalul seŭ militaru, care după uniĭ scriitorĭ, ar fi judecat şi osândit pe Tudor, era compus de partisaniĭ luĭ Ipsilanti, preveniţĭ ca şi ellŭ contra luĭ Tudor; prin urmare, interessaţĭ în cestiune.

Câtŭ pentru articoliĭ 3, 7 şi 8 din condica penală a Eterieĭ [2]) ce aŭ fost applicaţĭ luĭ Tudor în acésta împrejurare, acea condică nu putea fi lege pentru Tudor, ca pentru Eteriştĭ; căcĭ Tudor nu jurase credinţă luĭ Ipsilanti, cum jurasseră Eteriştiĭ.

Numaĭ atuncĭ s'ar fi putut justifica óre-cum assasinatulu luĭ Tudor, décă istoriciĭ Grecĭ ar fi reprodus vr'un

[1]) Laurençon, op. cit. pag. 93 şi 94.

[2]) Vedĭ Nota No. LXIX. în vol. II. alŭ acesteĭ operé. Prin art. 3 se spânḑuiă desertorulu, prinsŭ cu armele în mână contra patrieĭ; prin art. 7, se omóră cellŭ ce se dovedea în relaţiunĭ cu inamiculŭ contra patrieĭ selle; şi prin art. 8 era osânditŭ la mórte cellŭ ce conspira în secretŭ séŭ pe faţă contra superiorilorŭ seĭ.

înscris al luĭ Tudor, prin care acesta s'ar fi legat că se va supune, ca eteristŭ, acelluĭ Regulament ostăşescŭ, recunoscênd şi el de cap allŭ seŭ pe Ipsilanti, ca generalisim al oştiriĭ grecescĭ şi românescĭ; dér fiind că nu esistă assemenea actŭ, fără dreptŭ Ipsilanti a omorâtŭ pe Tudor, chiar décăl' ar fi judecat şi osândit tribunalulŭ seŭ militar.

Dérŭ óre un tribunalŭ militarŭ, compusŭ chiar de căpitanĭ de Pandurĭ, ar fi pututŭ avea acellŭ dreptŭ?

Noĭ credemŭ că nu; pentru cuvêntulŭ că Tudor, ca comandantŭ supremŭ allŭ oştiriĭ, cu dreptulŭ de viaţă şi de mórte asupra oştenilorŭ seĭ, n'avea sĕ dea comptŭ de faptele sélle de câtŭ istorieĭ şi luĭ Dumneḑeŭ. In timpŭ de resbellŭ maĭ allesŭ, generalulŭ, care are tótă rĕspunderea, urméză a avea şi putere discreţionară asupra oştiriĭ sélle; căcĭ, fără disciplină, oştirea e perdută; şi anarhia militară este uă calamitate şi pentru ţérră şi pentru causa ce este chematŭ să apere unu comandant de oştire.

Numaĭ în temeiulŭ *dreptuluĭ celluĭ maĭ tare şi maĭ finŭ*, 'şĭ a pututŭ permite Ipsilanti sĕ omóre pe Tudorŭ; din acestŭ punctŭ de vedere, Ipsilanti s'ar putea scusa órecum; maĭ allesŭ că, în politică, ca şi în resbellŭ, *ţinta justifică mijlócele.* Scopulŭ luĭ Ipsilanti era salvarea oştiriĭ sélle, ameninţată de Tudorŭ, ce era în înţellegere cu Turciĭ. [1])

Nu e insă maĭ puçinŭ adevĕratŭ că Tudorŭ nu merita a fi tratatŭ ca sperjurŭ de istoriciĭ grecĭ, nicĭ a fi omorâtŭ în basa art. 3, 7 şi 8 din condica penală a Eterieĭ. Tudorŭ nu se înrolasse ca eteristŭ sub stégulŭ Eterieĭ; nicĭ nu făcusse jurămêntŭ a servi ca eteristŭ; jurămêntulŭ sĕŭ era *să lupte, ca Românŭ, sub stégurile rusescĭ pentru redobândirea drepturilorŭ stremoşescĭ*; [2]) era déră des-

[1]) Despre acésta, veḑi Filimon, vol. II pag. 164. — Fotino, pag. 134. — Ubicini, pag. 128. — Raybeau, pag. 231. — Laurençon, pag. 159 şi 164. — Tricupis vol. I, pag. 145 — 146. — Chiriac Popescu (Românu No. 307 din 1862). — Solomon pag. 20, — Cioranul pag. 87. — Gervinus, op. cit. pag. 195.

[2]) Despre jurămîntulŭ de la Golescĭ, fără probe materiale, pe carĭ Greciĭ nu le aŭ reprodus, nu putem inculpa pe Tudor.

legatŭ de jurĕmêntulŭ seŭ îndată ce Ruşiĭ n'aŭ trecutŭ Prutulŭ ca sc lupte cu toţiĭ sub stégurile lorŭ, cum speraŭ şi Greciĭ şi Româniĭ; apoĭ datoria către patria sa urma să primese în Tudorŭ recunoscinţa sa către Eterie, care 'ĭ înlesnisse mijlócele d'a rescula poporulŭ; apoĭ theatrulŭ lupteloră pentru Grecĭ era în Turcia, nu în Principate; în fine, *instinctulŭ de conservare al patrieĭ sélle* dicta luĭ Tudorŭ acea politică tradiţională a ţĕrreĭ, basată pe tratate, d'a lucra adică cu Turciĭ contra Fanarioţilorŭ, chiar cu pericolulŭ d'a 'şĭ sacrifica viaţa, cum a şi făcut, pentru redobândirea drepturilorŭ usurpate de Fanarioţĭ.

Mórtea luĭ Tudor va fi uă pată neştérsă pe memoria luĭ silanti; şi Greciĭ trebue a recunósce, aḑĭ celŭ puçinŭ, că Tudorŭ ar fi fostŭ de mare ajutorŭ Eteriştilorŭ în luptele lorŭ cu Turciĭ peste Oltŭ, după cum a recunoscut'o şi alţĭ scriitorĭ, precum de essemplu Palausov. [1])

La întrebarea ce Laurençon o lasă nedeslegată, décă Tudorŭ, reuşindŭ în planulŭ seŭ, ar fi tratatŭ şi ellŭ pe Ipsilanti, după cum l'a tratatŭ Ipsilanti pe dênsulŭ, noĭ rĕspundem: décă, după somarea ce Tudorŭ ar fi făcutŭ luĭ Ipsilanti, înainte de intrarea Turcilorŭ în ţérră, d'a trece Dunărea, Ipsilanti nu s'ar fi supusŭ, cum este de creḑutŭ, Tudorŭ ar fi fostŭ în dreptŭ a considera pe Ipsilanti ca inamicŭ allŭ Românieĭ; şi ca ast-felŭ, déca l'ar fi pututŭ învinge, fie cu armele, fie prin viclenie, Tudor ar fi fostŭ în dreptŭ a'lŭ trata după tótă asprimea legilor militare, Ipsilanti fiind considerat atuncĭ de Tudor ca uă piedică la realisarea dorinţelorŭ legitime alle Românilorŭ.

Déră şi Tudorŭ şi Ipsilanti voiaŭ a scuti sângele oştenilorŭ lorŭ, creḑêndŭ că prin *viclenie* îşĭ potŭ ajunge maĭ bine scopulŭ lorŭ. In acéstă luptă de viclenie, Vulpea fanariotică, ajutată de Norocŭ, a dejucatŭ pe Şoimulŭ Carpaţilorŭ!

[1]) Principatele Române, de S. N. Palausov, Capit. VI.

Tudorŭ câḑu victimă a patriotismuluĭ seŭ; însă din sângele seŭ a resăritŭ drepturile Românilorŭ, dându-se lovirea de graţie regimuluĭ fanarioticŭ.

Căpitaniĭ Pandurilorŭ ar putea fi eĭ óre cum scusabilĭ în ochiĭ istorieĭ pentru trădarea comandiruluĭ lorŭ?

In principiŭ, revolta soldatuluĭ contra căpitanuluĭ sĕŭ este uă crimă neertată, ce se pedepsesce cu mórtea, după tóte legile militare: fiindŭ că nesubordinarea soldatuluĭ póte avea celle maĭ triste consecinţe pentru uă ţérrá, ca şi pentru o armată; [1]) însă, în caḑul de faţă, istoriculŭ urmésă a nu pierde din vedere că cea maĭ mare parte din Panduriĭ comandaţĭ de Tudorŭ se înrolasseră sub stégul seŭ maĭ multŭ pentru *pléşcă* şi *resbunare*, [2]) cum am doveditŭ în cursulŭ acesteĭ istoriĭ; şi că în prima sa proclamaţie, Tudor a datŭ voie Pandurilorŭ a dispune de *averile reŭ agonisite*, (Nota No. XI).[3]); istoriculŭ urmézǎ încă a avea în vedere: *simplitatea* Pandurilorŭ, carĭ nu putéŭ înţellege politica naţională a luĭ Tudorŭ, adică allianţa sa cu Pórta, în basa tratatelorŭ; *ura* Pandurilorŭ contra Turcilorŭ, ce eraŭ consideraţĭ ca *păgânĭ*, pe cândŭ Greciĭ şi Bulgariĭ eraŭ consideraţĭ ca *creştinĭ*; suferinţele şi pagubele fellurite ce Olteniĭ încercasseră de la Turcĭ; discursurile luĭ Tudorŭ către Pandurĭ, chiar după plecarea sa de la Cotrocenĭ, că *Româniĭ trebue a dobândi de la Turcĭ cu forţă ceea ce n'aŭ puţutŭ dobândi cu binele*; ommorurile Pandurilorŭ de către Tudor, chiar pentru o *trâmbă de pânḑă*, ommorurĭ repetate şi după plecarea sa de la Bucurescĭ; neplata simbrieĭ Pandurilor şi Bulgarilor, când Tudorŭ avea banĭ pentru acésta [4]), şi cândŭ, în timpŭ de

[1]) Veḑĭ în privinţa disciplineĭ ostăşescĭ, *Puterea armată*, pag. 28—34.

[2]) Veḑi *Memoriulŭ Protopopesculuĭ*, Nota No. XV. — Vedĭ şi *Puterea armata* de Balcescu, pag. 26—29.

[3]) Fotino susţine încă (pag. 98) că Tudoru ar fi promis Pandurilorŭ a le împărţi şi averile Boerilorŭ.

[4]) Cum atesta vĕrul seŭ, Ioniţă Columbénu, care ḑice că, la râdicarea luĭ Tudorŭ de la Golescĭ de Căpitan Iordache, acesta ar fi luatŭ şi o pereche de disagĭ cu banĭ d'aĭ luĭ Tudor. — Veḑĭ Fotino pag. 91.

resbellŭ, plata soldatuluĭ e îndoită; correspondinţa luĭ Tudorŭ cu Turciĭ contra Grecilorŭ, correspondinţă care a trebuitŭ să revolte pe Pandurĭ, preparaţĭ de Tudorŭ pentru lupta contra Turcilorŭ; cruḑimele ce Turciĭ esercitaŭ peste Oltŭ contra familiilorŭ Pandurilorŭ; [1]) intrigele Grecilorŭ, carĭ, prin Bulgariĭ din óstea luĭ Tudorŭ, întărâtaŭ pe Pandurĭ contra comandiruluĭ lorŭ; în fine, mórtea căpitanilorŭ cellorŭ maĭ iubiţĭ aĭ Pandurilorŭ, în câmpia de la Golescĭ, fără cellŭ pucinŭ o formă de judecată.

Tóte acestea avîndu-le în vedere istoria imparţială, ea póte justifica, pênă la unŭ punctŭ óre-care, conduita acellorŭ căpitanĭ aĭ Pandurilorŭ şi Bulgarilorŭ, pe carĭ *instinctulŭ de conservare* 'ĭ aŭ silitŭ a preda pe Tudorŭ la Golescĭ în mâna luĭ Căpitanŭ Iordache; maĭ allesŭ că acesta inspira şi Pandurilorŭ şi Bulgarilorŭ încredere şi respectŭ, pentru caracterulŭ seu cavalerescŭ, pentru vitejiile ce repurtasse contra Turcilorŭ, pentru concursulŭ ce didese luĭ Tudorŭ ca sĕ rescóle poporulŭ, şi pentru înţelegerea ce avussesse cu dênsulŭ atâtŭ la Ţintărenĭ cum şi la Golescĭ, *d'a lupta cu toţĭ contra Turcilorŭ.* Istoria imparţială urmézā a avea încă în vedere încredinţarea ce Căpitanŭ Iordache didesse Pandurilorŭ, că Tudoru se trimite la Ipsilanti spre a'şĭ da comptŭ de conduita sa echivocă, iar nu a fi assassinatŭ; [2]) căcĭ, în caḑulŭ acesta, nu mĕ îndoescŭ, Căpitaniĭ Pandurilorŭ s'ar fi oppusŭ la ridicarea comandiruluĭ lorŭ. Am arĕtatŭ la loculŭ seŭ, că Căpitanŭ Iordache a şi scrisŭ luĭ Ipsilanti ca sĕ respecte viaţa luĭ Tudor, arătându'ĭ că, fiindŭ priveghiat d'aprópe, ellŭ póte fi de mare ajutor Grecilor; şi că Lassanis cu Caravia ar fi determinatŭ pe Ipsilanti se ommóre pe Tudor.

Unŭ ultimŭ argumentŭ ce s'ar putea invoca spre uşurarea osândeĭ din partea istorieĭ a cellorŭ ce aŭ participatŭ la trădarea de la Golescĭ, este *sentimentulŭ de reli-*

[1]) Veḑĭ *Biografia luĭ Solomon*, pag. 18.
[2]) Veḑĭ Raybaud, pag. 236.

giune, care, în ochiĭ Grecilorŭ și Bulgarilorŭ, prima sentimentul de libertate și de patrie; în ochiĭ lorŭ, Turculŭ trecea de pâgânŭ, căcĭ pângârea chiar altarele creștinilorŭ; [1]) d'aceea correspondința luĭ Tudor cu Turciĭ a trebuit se indignese fórte multŭ p'unŭ ortodocsŭ fanaticŭ ca Hagi Prodan, stimatŭ de Pandurĭ pentru caracterulŭ seŭ probŭ, și pentru concursulŭ sincerŭ ce didesse luĭ Tudorŭ. După încredințarea luĭ Fotino, încă de la Cotrocenĭ, simțindŭ Prodanŭ înțellegerea secretă a luĭ Tudorŭ cu Turciĭ, era hotărătŭ a întórce armele sélle contra luĭ Tudor; dér̆ă s'a temut că, în acéstă lupă inegală, póte sĕ fie învinsu; căcĭ Panduriĭ tot nu putéu crede atuncĭ, fără probe, că Tudor ar putea lupta cu păgâniĭ contra crestiniloru; ast-felu Prodan a amânat esecutarea planuluĭ seu, cu speranța că séu Tudor va abandona ideea sa rătăcită (cum credea ellu), când va veni în contactu cu oștirea luĭ Ipsilanti, séu Panduriĭ se voru convinge pênĕ în fine de nesinceritatea comandiruluĭ loru; și atuncĭ îlu vor sacrifica eĭ ênsușĭ, fără vĕrsare de sânge.

Prin aceste reflessiunĭ, ținta nóstră nu este a justifica actulŭ de trădare de la Golescĭ alŭ căpitanilorŭ oștiriĭ luĭ Tudor; dér istoria imparțială, o repetŭ, pronunțênd verdictul seŭ solemnel, în chestiunea de façă, trebue a ține comptu de tóte aceste circumstanțe attenuante.

Care ar fi fostŭ sórta luĭ Tudor daca reușia ellŭ a înfrânge pe Greci și pe Bulgari? Și ce sórtă ar fi avutŭ România décă Tudor ar fi luptatŭ cu Eteriștiĭ contra Turcilor?

In cadul d'ântâiŭ, Tudor ar fi avut, de sigur, sórta luĭ Sava: pentru cuvêntul că, în ochiĭ Turcilor, de și Tudor nu era compromis ca Sava, nu era maĭ puçinŭ *unŭ rebellŭ*; căcĭ *se sculasse cu armele* ca sĕ dobândéscă drepturile țerreĭ [2]).

[1]) Vedĭ în *Trompeta* No. 658 din 1868, un articolŭ interesantu în sensul acesta.

[2]) In firmanulŭ Porțiĭ către Caimacamulŭ Negri, după mórtea luĭ Tudoru, acesta era tratatŭ de **hainŭ**, care însemnéză *perfidŭ*, *sperjurŭ*, *rebellŭ;* iar Ipsilanti era tratatŭ de **melehunŭ**, sinonimŭ cu *blestematu* séŭ *miserabilŭ* , (Vedĭ Memoriulŭ luĭ Dîrzénu în *Trompeta* No. 665). — Vedĭ și Nota No. LXXV.

Tiraniĭ nu potŭ ierta pe ceĭ ce reclamă, cu arma în mână, drepturile unuĭ popor, orĭ câtŭ de legitime ar fi acelle drepturĭ, orĭ câtŭ de legale ar fi în aparinţă mijlócele prin carĭ se reclamă acelle drepturĭ. Dovadă, Mazzaniello, tribunulŭ martirŭ din Neapole de la 1647.

In caḑul allŭ duoilea, dacă Tudor nu s'ar fi încreḑut în promissiunele Turcilor, şi ş'ar fi tras în monăstirile de peste Oltŭ, luptând cu Eteriştiĭ contra Turcilor, după cum hotărâsse la început, lucrurile ar fi luat altă façă.

Noĭ credem că, décă Tudor ar fi pŭtut ţine lupta cu succesŭ, cellŭ puçin pouĭ anĭ, cum este probabil, Turciĭ, siliţĭ a se trage din ţérra spre a lupta cu puterĭ unite contra Grecilor din Moreea şi din Peloponesu, siliţĭ póte şi de Rusia care ar fi intervenit pentru ca sĕ'şĭ atragă simpatiile Românilor, Turciĭ, ḑicŭ, ar fi priimit condiţiunile dictate de Tudor; atuncĭ România ar fi câstigatŭ póte maĭ mult decât a câstigat; şi Tudor póte ar fi fost proclamat **Domnŭ** de către însuşĭ poporul armat; şi allegerea poporuluĭ ar fi fost ratificată de Pórtă.

Acesta a şi fost la început planul luĭ Tudor; dovadă, approvisionarea monăstirilor de peste Oltŭ, şi întărirea lor cu Pandurĭ; dovadă, încredinţarea ce ne o dă venerabilul D. Petre Poenaru, că, la pornirea Boerilor de la Cotrocenĭ, Tudor le-a comunicat acest plan patrioticŭ; şi că căpitanul de Pandurĭ ce îllŭ dedese boierilorŭ de pază avea ordin secretŭ a'ĭ conduce la M-rea Horezu, ca să se pótă servi Tudor de Boierĭ şi peste Oltŭ după cum se servisse de dênşiĭ în timpul şederiĭ sélle de douĕ lunĭ la Cotrocenĭ.

Dér omul propune, şi Destinulŭ dispune!

Fotino ḑice că, după arestarea luĭ Tudor la Golescĭ, la imputările ce 'ĭ făcea căpitanŭ Iordache despre necredinţa sa în privinţa Grecilor, Tudor ar fi respunsŭ că Udriski l'a consiliat a lucra ast-felŭ [1]. Acésta e possibilŭ; căcĭ alt-fel, cum să ne esplicăm grabnica schim-

[1]) Veḑĭ şi Filimon, op. cit. vol. II. pag. 173 — Veḑĭ şi Laurençon, pag. 166.

bare a luĭ Tudor? Apoĭ, când cunóscem rolul de Mefistofeles ce represintantul Austrieĭ a jucat în Revoluţiunea de la 1821, suntem în drept a crede că, în preḍiua plecăriĭ luĭ Tudor de la Cotrocenĭ, Udriski, a putut face pe Tudor să créḍă că acesta era mijlocul cellŭ maĭ sigur d'a putea dobândi România drepturile reclamate; póte Udriski sĕ'ĭ fi presintat chiar vr'o scrisóre de la Kehaia-Bey în sensulŭ acesta. Ceea ce ne autorisă a crede pe Fotino, este respunsul ce Tudor aştepta la Găescĭ de la comandirul oştiriĭ turcescĭ, după cum assigură însuşĭ Kiriac Popescu, pusŭ în posiţiune a fi bine informatŭ, ca intimŭ alŭ luĭ Tudor [1]).

Din nenorocire, şi Sava şi Tudor aŭ fost victime alle órbeĭ lorŭ încrederĭ în represintantulŭ Austrieĭ; din care causă Udriski a şi fost recompensatŭ de Cabinetulŭ seŭ „pentru serviciile adusse caseĭ Habsburgilor cu occasiunea acésta", după cum am arătat la loculŭ seŭ. Mórtea luĭ Tudor de către Ipsilanti a trebuit să convingă pe Turcĭ pe deplinŭ de fidelitatea luĭ către I. Pórtă; acésta negreşit a şi determinat'o, cu tótă oppunerea Russieĭ, a satisface legitimele dorinţe alle Românilor.

Adesea inamiciĭ ceĭ maĭ înverşunaţĭ servă maĭ bine uă causă decâtŭ amiciĭ ceĭ maĭ devotaţĭ, prin piedicele ce credŭ a'ĭ pune spre a o paralisa.

Potŭ fi óre întemeiate accusările ce aducŭ luĭ Tudor inamiciĭ seĭ personali, că a fostŭ omŭ hrăpitorŭ?

În biographia lui Tudor, pag. 22, am menţionatŭ, la nota 3 din josulŭ acelleĭ pagine, despre Nota No. XCVII. În acea Notă, publicată în vol. II, figurésă două jelbĭ ale fraţilorŭ Răescĭ: una către marele Logofetu, cu data din 18 Noembre 1810, în care eĭ se plângŭ contra luĭ Tudor că, pe cândŭ acesta se afla vĕtafŭ de plaiŭ la

[1]) Despre corespondinça luĭ Tudor cu Turciĭ, nu póte fi îndoială; ceea ce ne surprinde este nereproducerea acellor scrisorĭ de către istoriciĭ Grecĭ, prin carĭ ar fi putut óre cum justifica assasinarea luĭ Tudor.

Cloşanĭ la 1806, iar ispravnicŭ în Mehedinţĭ era clucerulŭ Glogovénu (patronulu lui Tudor), în care se plângŭ, că Tudor 'i ar fi predatŭ, luându-le mai mulţi banĭ, fară dreptate; ba încă le-ar fi arsŭ şi casele; şi se rógă a fi despăgubiţĭ. În a duoa jalbă către Vodă Caragea, cu data 1816, Răescii repetă celle ḑisse în reclama lor către marele Logofetŭ de la 1810, mai menţionând şi alte fapte de nedreptate şi de cruḑime din partea luĭ Tudorŭ. [1])

În archiva Statului, noĭ amŭ datŭ peste douĕ petiţiĭ în privinţa acésta, alle luĭ biv-vel Clucer de Arie, Vasile Strâmbeanu: una de la 1832, către Marea Vornicie, reclamândŭ 3200 leĭ de la moştenitoriĭ averiĭ lui Tudoru, pentru care ţinea ca emanetŭ uă vie a lui Tudorŭ din délulŭ Curilla, de lângă Cerneţi, cu actulŭ Caimacamului Craiovei din 3 Aprilie 1823 [2]); şi alta din 1838 Ianuariu către tribunalul de Mehedinţĭ, în care Strâmbénu esplica că acea sumă de 3200 leĭ 'ĭ ar fi luat-'o Tudoru *în sîlnicie*, ca pedépsă pentru slujba ce Strîmbénu adussese stăpâniriĭ în vremea Revoluţieĭ (1821), şi pentru care a fost chiar bătutu de Tudorŭ, în câtŭ era sĕ'şĭ piarḑă viaţa; iar actele de creanţa alle lui Tudorŭ, ḑice Strămbénu, sunt trimise la Bucuresci prin Medelniceru Iordache Măcescu, spre a le înfăţişa Stăpânireĭ. [3])

Totŭ în archiva Statuluĭ, am aflatŭ uă listă de averea luĭ Tudor, în care citimŭ:

„Loculŭ caseĭ luĭ Tudor din siliştea satuluĭ Cloşaniĭ, luatŭ de Tudor *în silă* de la unŭ Bonciog moşnénŭ, care a reintratŭ în possessia eĭ, după arătarea moşnenilorŭ Cloşanĭ, în urma morţiĭ luĭ Tudor.

„Câreciuma lui Tudor, aprópe de satulŭ Balta, făcută de Tudor *prin silnicie*, pe moşia moşnenilorŭ de la Balta după arătarea Strîmbénuluĭ ş'a moşnenilor de la Baltă, anuma Nicolae Zoican şi Popa Constandin. [4])"

[1]) Veḑĭ Nota No. XCVII.

[2]) Dossiera No. 4241 de la Archiva Statului, sect. Istorica pag. 19 şi 41.

[3]) Dossiera No. 13256, idem, pag. 67.

[4]) Dossiera No. 13256 a Archiveĭ pag. 9 veḑi şi Nota No. XCVIII.

In faça acestorŭ mărturiĭ s'ar putea crede că Tudor a fostŭ hrăpitor saŭ prevaricatorŭ.

Maĭ mulţĭ sătenĭ din Mehedinţĭ însă attestă contrariulŭ, că Tudor a fostŭ impiegatŭ just şi omŭ integru, de şi era crudŭ şi resbunătorŭ.

Actele ce am reprodusŭ în biographia luĭ Tudor, cum şi iubirea de dreptate care'lŭ îndemna a se face advocatul sătenilorŭ năpăstuiţĭ, pledéză în favórea luĭ Tudor.

Apoĭ chiar reclama Strâmbeanuluĭ de la 1838 către tribunalul Mehedinţĭ, ne încredinţéḑă că nu prin silnicie a luatŭ Tudor Strâmbeanuluĭ aceĭ banĭ: pentru cuvêntulŭ că, dacă'ĭ ar fi luatŭ prin silnicie, Strâmbénul n'ar fi possedat actul de creanţă al luĭ Tudor; de unde urméḑă că Strâmbénul 'ĭ a datŭ aceĭ banĭ cu titlulŭ de împrumutare.

În fine, din corespondinţa luĭ Tudor cu Zoicanu ([1]) se face dovadă că Zoican se afla în bune relaţiunĭ cu Tudorŭ, ş'avea stimă pentru dînsul.

Prin urmare, nicĭ Răescu nicĭ Strâmbeanu, cari aŭ fost maltrataţĭ de Tudor în folosulŭ causeĭ ce apára, nu pot fi creḑuţĭ în arătările lorŭ.

Déca Tudor ar fi fostu om hrăpitorŭ, ar fi pututu dispune de sume marĭ, fără să maĭ fi avut nevoe sĕ facă împrumutărĭ pentru realisarea scopuluĭ sĕu; astu-felŭ, de essemplu, când la 1832 autorităţile competinte aŭ făcut publicaţiunĭ că cine are să ia banĭ de la casa Slugeruluĭ Tudor Vladimirescu, să se presinte cu creanţele loru, în termenu de patru lunĭ, deosebitu de Strâmbénu, s'aŭ maĭ presintatŭ şi alţĭ duoĭ debitorĭ; şi anume:

1. Pavel Machedonschi, cu 2 înscrisurĭ alle luĭ Tudor, unul din 26 August 1820, pentru suma de leĭ 1903, spre a face negoţu în tovărăşie; şi altul din 13 Ianuarie 1821, pentru suma de leĭ 20,000, cu dobânda de 5 leĭ la pungă pe lună, şi cu obligaţiune a se înapoia baniĭ orĭ cându se vor cere.

([1]) Veḑĭ Nota No. XCIX.

2. Iordache Polihronie și frații Ioan, cu două înscrisuri, unul din 8 Martie 1821, pentru suma de leĭ 4953; și altul din 5 Aprilie 1821, pentru 1000 leĭ. 1)

Décă Tudor 'șĭ ar fi însușitu banĭ cu mijlócele indicate de inamiciĭ sĕĭ, n'ar fi simțitŭ nevoie a se împrumuta, și înainte și la începutulŭ Revoluțiuniĭ, pentru a începe acea mișcare, pînă să pótă dispune de banĭ publicĭ.

În fața acellor doĭ martorĭ, interesațĭ în cestiune, istoriculŭ nu póte inculpa cu ușurință *ca prevaricatorŭ* p'un bărbatŭ ca Tudor, despre care și actele reproduse, și martoriĭ citațĭ în cursulŭ acesteĭ istoriĭ, dovedescŭ că, de și era omŭ crudŭ și resbunătorŭ, tocmaĭ din punctulŭ de vedere al iubiriĭ de dreptate și de patrie, n'a pututŭ fi însă *hrăpitorŭ*, în sensulŭ în care 'lŭ inculpă inamiciĭ sĕĭ personalĭ.

Timpulu póte va da pe față alte acte cari sĕ justifice seu se affirme acusarea Răesculuĭ și a Strâmbeanuluĭ; pînă atuncĭ, numaĭ pe simpla mărturie a duoĭ inamicĭ personalĭ aĭ luĭ Tudor, istoriculu, o repetŭ, nu póte stigmatisa ca pervaricatoru unŭ asemenea bărbatŭ.

Tudor lucrat-a el spre a se face Domnŭ?

Uniĭ din scriitoriĭ străinĭ affirmă acésta. De esemplu, Filimon dice:

„Căpitan Iordache cultiva cu dibăcie *vanitatea* Vladimiresculuĭ, făcêndu-'lu a crede că într'o di ar putea ajunge chiar Domnitor peste amêndouĕ Principatele; pentru acésta Vladimirescu, amăgitŭ de Olimpie, lucra pentru renascerea Grecieĭ; căcĭ în *aparința*, de și revoluțiunea era Românească, în realitate însă era grecéscă." 2)

Dela postavulŭ albŭ după fundulŭ căciuleĭ luĭ Tudor

[1]) Dossiera No. 4241 din Archiva Statuluĭ pag. 39. — Vedĭ și Dossiera No. 13256, tot la Archivă, pag. 14 (secț. istorică) care pórtă titlu *despre remasurile Slugeruluĭ Tudor Vladimirescu.*

[2]) Op. citat, vol. I. pag. 110—114.

şi din allianţa luĭ cu Turciĭ contra Eteriştilorŭ, Ilie Fotino conchide „că scopul ascunsu al luĭ Tudor era d'a se face Domnŭ; [1]) şi că cugeta încă a face rege alu Bulgariloru pe Alesandru, unulu din ceĭ treĭ căpitanĭ aĭ Bulgarilor, ce făceaŭ parte din oştirea luĭ Tudor. [2])

Raffenel susţine şi ĕllu că *Tudor s'a vêndutŭ Turcilorŭ cu speranţa d'a se face Domnu.* [3])

Gervinus îlu tratédă de omu *perfidu şi ambiţiosu.* [4])

Unu francesu, care a copiatu negreşitu pe Tricupis şi pe Raffenel, pe cari'ĭ şi citésă, dice în privinça acésta: „Românulŭ Vladimirescu, *aghentu perfidu alu Eterieĭ*, după ce a resculatu poporulu cu promissiunĭ că'lu va scăpa de jugulu Greciloru ş'al Boeriloru, a pornitu spre Capitală, în fruntea Panduriloru sei, *fără altă intenţiune decâtu aceea d'a fi proclamatu Domnitoru.* [5])“

Cu tóte acestea, Laurençon, Raybaud, Cioranul, Kiriac Popescu, Solomon, Dârzénu, Protopopescu, nu dicŭ nicĭ unŭ cuvêntŭ despre acésta.

Singura probă care ar putea face să se bănuiască că Tudor s'ar fi gânditu la Domnie, este postavulu celu albu de la fundulu căciuleĭ séle, ce era un dreptu reservatu numaĭ Domnitorilor şi membriloru familieĭ domnescĭ, cum am arătatu în biografia luĭ Tudor. [6])

După mărturisirea verbală a luĭ Cioranu, când a sosit Tudor la Slatina, atuncĭ a pus elŭ fund albu la căciula sa; adică, la appropierea sa de Bucurescĭ.

Cu ce scopu să fi făcut Tudor acésta?

Noĭ credemu spre a impune poporuluĭ şi oştiriĭ, cari ţinŭ la asseminea semne de distincţiune.

Adevĕrulu este că, în ochiĭ poporuluĭ, Tudor era con-

[1]) Op. citat, pag. 113 şi 121.
[2]) Idem pag. 112.
[3]) Op. cit. pag. 214 şi 215.
[4]) Op. cit. pag. 180.
[5] Dicţionaire de la Conversation, la cuvêntulŭ *Grèce.*
[6]) Vedĭ întroducerea acesteĭ istoriĭ vol. I, pag. 41.

sideratu ca Domn; d'aceea îlu și numia poporul **Domnu Tudor.**

Nu e de mirare însă să fi venitu lui Tudor acéstă idee în minutulu cându se vēḑu stăpânu pe situațiune; cu tóte astea D. P. Poenaru, care a fostu în contactu directu cu Tudor în totu timpulu șederiĭ sélle la Cotrocenĭ nu 'șĭ aduce aminte nicĭ unu cuvântu, nicĭ unu actu, cari se 'lu facă a bănui că Tudoru să fi aspiratu la Domnie.

Apoĭ, esemplele ce 'ĭ va fi narratu Ilarion despre sórta capiloru Revoluțiuniloru din toțĭ timpiĭ, fie politice, fie sociale, fie religióse; bunulu seu simțu care 'lu făcea să repete că, *din ḑiua cându a rădicatu stégulu, ellu s'a îmbrăcatu cu cămașa morțiĭ*; invidia Eteriștiloru și a Bulgariloru, cari ar fi sploatatu acéstă idee în paguba luĭ; acestea ne facu a crede că ideea de domnie, chiar daca ar fi trecutu prin mintea luĭ Tudor, n'a putut-'o mărturisi nimenuĭ; nicĭ n'avem probe că a lucratu în sensulu acesta; căcĭ altu-felu, ar fi menționat despre acésta vre unulu din cronicariĭ românĭ, citațĭ în acéstă operă, și maĭ alles Kiriak Popescu.

Déca Tudor ar fi avutu într'adevēru acéstă intențiune, noĭ credemu că nu 'ĭ ar fi fostu cu greu a o realisa la intrarea sa în Bucurescĭ, în capulu poporuluĭ armatu; prin intermediulu luĭ Ilarion, ellu ar fi pututu determina chiar pe boerĭ, cari tremurau de frica luĭ, sē aderese la acéstă legitimă aspirațiune.

Tudoru avea destulŭ bunu simțu ca să înțelégă dificultățile ce 'șĭ crea prin acésta în acelle grelle împrejurărĭ.

Ar fi trebuitu într'adevēru s'o facă, cum vomu arăta maĭ la valle; însă n'a făcut'o, tocmaĭ fiindu că póte nu s'a gânditu la acésta.

Care trebuia sē fie linia de conduită a luĭ Tudorŭ după intrarea sa în Bucuresci?

După părerea nóstră, Tudorŭ trebuia sē se urce în-

data în scaunulŭ Domnieĭ; se convóce apoĭ uă Adunare compusă de representanţiĭ tuturor classelor societaţiĭ, şi în care ar fi predominatu elementulu democraticŭ; după ce'ĭ ar fi dat comptu de faptele sélle, trebuia sĕ facă a fi allesŭ Domnŭ; apoĭ, în numele ţĕrreĭ legale, să comunice Turciei legitimele dorinţe ale poporuluĭ, promiţêndu Porţiĭ că Româniĭ suntu în stare a curaţi singurĭ eĭ ţérra lorŭ de rebeliĭ Grecĭ, fără concursulŭ oştiriĭ turcescĭ; să someze apoĭ pe Ipsilanti a trece Dunărea, dându-'ĭ respectu de câte-va ḑille, după care sommaţiune, nefiindŭ următorŭ Ipsilanti a părăsi ţérra, să 'lŭ gonésca cu forţa armată; în fine, să cumpere cu aurŭ favórea Paşilorŭ venalĭ, după vechiul obiceiŭ, spre a'şĭ ajunge scopul.

Cu modulŭ acesta, ţérra affirma dreptul seŭ de autonomie; Pórta numaĭ avea motivŭ legalŭ de a maĭ întroduce în ţérră oştirele sélle pentru a gonì pe rebelĭ; şi în faça unor asseminea acte de suveranitate, de fidelitate şi de bravură, Turcia ar fi fost silită a sancţiona *faptul împlinitu;* cestiunea socială, ca şi cea politică, ar fi fostŭ d'atuncĭ resolvate; iar Tudor, *cu voinţa poporuluĭ,* şi în *puterea spadei salle,* ar fi fostŭ primulŭ Domnŭ românŭ, care înaugura erra Domniilorŭ pământene.

Ceĭ ce se punŭ în capulŭ uneĭ mişcărĭ, ca cea de la 1821 şi 1848, trebue să se affirme, făcênd acte de suveranitate, după cum arătarăm mai sus; căcĭ Diplomaţia nu respectă de cât *faptele împlinite,* susţinute cu spada.

Cum a fostŭ considerată de poporŭ mórtea luĭ Tudorŭ?

Kiriacu Popescu încredinţésă că Româniĭ, multŭ timpŭ după mórtea luĭ Tudorŭ, credéŭ că ellŭ se află în Russia, trimisŭ de Ipsilanti sĕ se justifice de conduita sa façă cu Etereştiĭ; şi speraŭ că se va întórce în patria sa, mare şi tare [1].

Protopopescu susţine asseminea, în memoriul seŭ [2], că

[1]. Veḑi Memoriul Protopopesculuĭ, în *Românul,* No. 383 din anul 1862.
[2]. Veḑi nota No. XV.

la sosirea lui Ipsilanti în marginea Oltuluĭ, 40 Căpitanĭ de Pandurĭ cerură printr'o petiţie pe Tudorŭ de la Ipsilanti, care le respunse „că se află în Russia, chematŭ de „Împeratul, şi că se va întórce curêndŭ; iar pên'atuncĭ, Panduriĭ sĕ gonéscă pe Turci din ţérră."

Acésta fu credinţa sătenilorŭ, mulţĭ anĭ după mórtea luĭ Tudorŭ; dovadă, chiar cântecele poporuluĭ, unde aflămŭ versurĭ ca acestea:

Aoleu! ce focu de dorŭ!
Veni-va badea Tudorŭ
Sĕ mai strângă din pădurĭ
Cette mândre de Pandurĭ,
Să gonéscă dintre noĭ
Şi pe Nemţĭ şi pe Ciocoi. [1]).

Maĭ mulţĭ bătrânĭ din Mehedinţĭ, pe care 'ĭ am consultatŭ în privinţa acésta, mĕ întrebaŭ:

— Totŭ în ţérra Muscaluluĭ să se fi aflându Tudoru, Domnule?

— Noĭ totu tragem nădejde se 'lu maĭ vedemu odată!

— Şi ce o sĕ facă, d'o maĭ stà sĕ vie? Nu v'a scăpatu ellu de Grecĭ şi de Ciocoĭ? le ḑicém eŭ.

— De Grecĭ, da; de Ciocoĭ, ba. E! dragă Domnule!.., Ne-a datu Cuza Vodă pămêntu de hrană, déră Cochinţulu ne stórce şi măduva din óse. Eu avému înainte treĭ plugurĭ, ş'aḑĭ n'am nicĭ unulu. În satulu nostru, din 50 plugurĭ ce erau înainte de împroprietărire, aḑĭ au rĕmasu numaĭ ḑece; şi din elle, numaĭ cincĭ cu câte 4 boĭ. Ne lipsesce nutreţulu de vite, şi plătimu şi apa ce o bea bietele vite!..

— A cuĭ e moşia acésta?

— Mănăstirésca. Inginerulu, care ne a împărţitu pămêntu, 'şĭ a datu cóstele cu arendaşulu, şi ne-a datu locurĭ sterpe şi înfundate, în câtu, nicĭ paserĭ nicĭ vite nu maĭ putem ţine. Am căzutu din lacu în puţu. Stăm rĕu

[1]). Poesiĭ poporale, de Alexandri, pag. 292.

de totu, Domnule! Numaĭ Tudoru alu *nostru* ne-aru maĭ putea scăpà! "

Am relatatu aceste cuvinte ca să tragu luarea aminte a guvernuluĭ, spre a îndreptà rĕulu, pînă maĭ e timpu.

Cu tóte acestea, din poesia populară ce reproducem la valle, poporulu a presimţitu că Tudoru, încongiuratu d'atâţia inamicĭ, trebuia până în fine sĕ devie victima aceloru *balaurĭ* de care vorbia Tudoru în proclamaţiunile sélle către poporu:

„Tudorŭ, Tudorŭ, Tudorelŭ,
Dragulŭ mameĭ voinicelu!
De cândŭ mama'ţĭ aĭ lăssatu,
Şi Oltenĭ 'ţĭ aĭ adunatŭ,
Pe ciocoĭ sĕ'ĭ prinḑĭ în ghiară,
Şi s'allungĭ Greciĭ din ţérră,
Multŭ la façă te-aĭ schimbatŭ,
Şi mi te-aĭ întunecatŭ!
Spune maică'ĭ, ce te dóre?
Că m'oiŭ face vrăjitóre,
De alénŭ să te descântŭ,
Sĕ calcĭ veselŭ pe pămêntŭ.
— Aleĭ, maică! aleĭ, dragă!
Curând visu mi'lŭ deslégă;
Că sciĭ, maică, ce-am visatŭ?
Buzduganu-'mĭ fărâmatŭ;
Sabia cea bună, nouă,
Am visat-'o ruptă'n douĕ;
Puşca mea cea ghintuită,
Am visat-'o ruginită;
Maică, pistólele melle
Le am visatŭ făr'de oţelle;
Apoĭ încă am vĕḑutŭ
Şérpe galbenŭ, prefăcutŭ,
Ce purtà córne de ţapŭ,
Créstă roşie în capŭ;
Ellŭ avea ochiŭ vênḑĕtorŭ,
Avea graiŭ linguşitorŭ,
Şi mĕ totŭ rugà mereŭ
Sé mĕ ducŭ la cuibulŭ sĕŭ...
— Ba ferésca Dumneḑeŭ!

Să nu te ducĭ, fătulŭ meŭ;
C'acêllŭ şérpe veninosŭ
E vr'un duşmanŭ ticălosŭ;
Vre unŭ hoţŭ volintiraşŭ,
Şi la inimă vrăjmaşŭ!
„— Maică, măiculiţa mea,
Cum se scapŭ de cursa rea?
Căcĭ unŭ glasŭ prevestitorŭ
Îmĭ totŭ spune c'o sĕ moru!
— D'eĭ muri, drăguţulŭ meŭ,
Facă ce-o vrea Dumneḑeŭ!
Dérŭ se ştii-tu de la mine,
C'un Românŭ voinicu ca tine,
Pân'ce cade, pân'ce móre,
Calcă şerpiĭ în picióre;
Căcĭ d'un şérpe 'nveninatŭ
I sĕ iartă unŭ pĕcatŭ!" [1]).

Şi cum sĕ nu plângă plugarulu Românu, maĭ allesu celu de peste Oltu, p'Acela care 'şĭ a datu viaţa ca sĕ-'lu scape de jugulu Străinuluĭ şi de biciulu Ciocoiuluĭ? P'acela care, după 122 de anĭ, de la bătălia de la Cerneţĭ (21 August 1690) câştigată de Turcĭ şi de Românĭ contra Nemţiloru, a făcutu se reînvie vechile legióne române, îmbroviḑându prima oştire românéscă, cu comandiru românescu, şi cu scopu românescu?

„Bătălia de la Cerneţĭ, ḑice Bălcescu, fù cea din urmă în care vechile nóstre legióne se luptară în mare bătălie regulată. La Cerneţĭ, Româniĭ îşĭ luară adio de la gloria militară: căcĭ, după acea bătălie, Constandin Brâncovénu neîngriji armata română, stricândŭ slujitoriĭ şi făcându-'ĭ podanĭ prin satele luĭ şi alle rudeloru luĭ, cum ḑice cronicarul Radu Lupescu; iaru alianţele séle cu Nemţiĭ şi cu Muscaliĭ fură vătămătóre şi luĭ şi Românuluĭ; căcĭ prima grijă a Fanarioţiloru la 1716 fù a împuţina armata şi miliţia; iar la 1739 eĭ desfiinţară cu totul ve-

[1]). Veḑĭ *Revista Română*, pe Iunie, 1863, pag. 308, poesia întitulată *Visulŭ luĭ Tudorŭ*.

chea organisare militară a țěrreĭ, înlocuind'o cu Turcĭ și cu Arnăuțĭ prin orașe, iar prin județe cu slujitorĭ. Brâncovénul n'a științ într'adevěru a trage sabia la vreme; n'a știutu lucra, cum ḑice Enghel, în minutele cele marĭ și hotăritóre într'un chipu mare și hotărâtoru. Spiritul luĭ Michai Vitéḑu n'a repausatu assupra luĭ." [1]).

Eĭ bine! spiritulu erouluĭ de la Călugărenĭ s'a incarnat un minut în slugerulu Tudor Vladimirescu, care din Cernețĭ, unde 'șĭ avea ellu lŏcuința stabilă, a meditat mulțĭ anĭ emanciparea Româniloru de sub jugul Fanarioțiloru; din Cernețĭ, unde se îngropasse spiritul militar al Românuluĭ la 1690, Tudoru rădică stégul libertățiĭ, sub care alergară nepoțiĭ acelloru bravĭ oștenĭ carĭ, în ḑiua de 21 August 1690, luasseră adio de la gloria militară; și în câmpiile de peste Oltu, în lupta lor cu Turciĭ, eĭ reînviară acellu spiritu resbelicu care illustră odată armele române, sub căpitanĭ eroĭ ca Stefanu, Mircea și Mihaĭ.

Nu e déru de mirare ca în Romănia de peste Oltu, și maĭ allesu în Gorju și în Mehedințĭ, unde s'a născut și a trăitu Tudoru, și unde a fostu teatrul luptelor sélle pentru libertate și naționalitate, nu e ḑicu de mirare ca între Oltenĭ memoria luĭ Tudor sě fie atâtu de scumpă și sacră! Plugarul Olténu, fie la umbra stejaruluĭ în arșița căldurei, fie la vatra foculuĭ în timpulu viscoliloru, narréḑă copiiloru și nepoților seĭ faptele luĭ Tudor, ca cetățénu, ca vătafu de plaiu, ca comandiru al pandurilor sub stégulu rusescu, séu ca capu allu Revoluțiuniĭ de la 1821.

In timpulu escursiuniĭ melle prin Gorju și Mehedințĭ, în primă-vara anuluĭ 1872, spre a cullege materialu pentru acésta istorie, m'am pututu încredința în persónă de venerațiunea ce Olteniĭ păstrésă memorieĭ luĭ Tudoru, care 'ĭ a scăpatu *de birŭ și de podvezĭ,* cum ḑicu eĭ.

— Nŭ cum-va dóră ești și D-ta din sângele luĭ Tudorin? mě întrebaŭ uniĭ din bătrânĭ, carĭ nu putéu înțelege

[1]). Puterea armata, pag. 36 și 37, 64 și 65.

altu-felu missiunea mea de istoriografu al luĭ Tudoru Vladimirescu.

Ca se 'ĭ facŭ a se interesa de obiectulu căllătorieĭ melle, ş'a fi espansivĭ în narațiunea loru, le respundém:

— Da, moşule; suntu un nepotu d'aĭ luĭ Tudorinu, aruncatu de sórtă în celu-l-altu capătu al ţĕrreĭ, de unde amŭ venitŭ într'adinsŭ ca să vĕdŭ locurile unde s'a născutu şi a traitu Tudorinu; şi se aflu de la D-vóstră totu ce ştițĭ despre dênsulu, ca sĕ potu scric viéţa luĭ, şi se remâie faptele luĭ de pomenire urmaşiloru noştriĭ.

— Apoĭ, déca e aşa, sĕ'ţĭ ajute Dumneḑeu, fĕtul meŭ! că multu bine am vĕḑut noĭ de la Tudorinu! Dumneḑeu se'ĭ odihnéscă sufletulu în împĕrăţia ceruluĭ!"

Şi bătrânulu Olténu, îndoioşatu până la lacrimĭ la suvenirea liberatoruluĭ ţĕrreĭ de la 1821, deslega *saculŭ limbeĭ*, cum ḑice ţĕranul nostru în limbagiul seu plttorescu; şi spunea totu ce scia şi auḑisse despre Tudorin; séu îmĭ recomanda p'alţĭ bătrânĭ, cari putéu se'mĭ dea informaţiunĭ maĭ esacte şi maĭ complette.

Déca săténulu românu, fie din esperienţă, fie cu bunul seu simţu, ştie appreţia serviciile eminente adduse ţĕrreĭ de Tudor, care cu sângele seu a sigilatu drepturile de care ne bucurăm noĭ aḑĭ, nu totu astu-felu apreciaḑă pe Tudor cronicariĭ boerĭ, aceia adică cari erau deprinşĭ a nu putea trăi fără stăpânu; aceia adică care ţinéu la privilegiile loru, şi considerau ca uă crimă nisce protestărĭ armate c'a luĭ Tudor. Astu-felu, de essemplu, cronicarul Dârzenu, al căruia memoriu ne-a fostu de mare ajutoru în acéstă operă, după ce descrie tragica mórte a luĭ Tudor, face următórea reflessiune:

„Astu-felu suntu sfârşiturile celluĭ ce ridică apostasie în potriva stăpâniriĭ, resvrătindu norodulu din liniştita luĭ petrecere." [1]).

Cu alte vorbe, Dîrseanu justifică assasinatulu luĭ Tudor, fiind că acesta cutezase a protesta contra abusuriloru Boeriloru şi Greciloru, chemând poporul la arme spre

[1]). Veḑĭ Memoriul luĭ Dîrzeanu, în *Trompeta Carpaţilor No. 665.*

a revendica drepturile sélle. Acest Dîrzénu era la 1821 calmegiu la visterie și Medelniceru, [1]) trăindu în tóta comoditatea sa, ca boerŭ, și avînd de patronu pe Boerulu Vulpe; Dărzénu dér credea fericitu pe săténulu de peste Oltu, când acesta în realitate avea de asternutu pămêntulu, de învelișu cerulu, dreptu veștmênte uă cămașă de cerșetoru, și dreptu tótă averea, tiparulu de mămăliga; în astă stare îlu redussese Grecul și Ciocoiulu [2]).

Nu putea déra înțelege Medelnicerul Dârzénu că un slugeru Tudor, ce fusese abia vătafu de plaiu, se cutese a rădica apostasie împrotiva stăpânirii Boerilor, cari credea că sunt rânduiți chiar de Dumnedeu să dispună după plăcere de munca și de viața săténuluĭ, născutu a fi o vită de sploatare a Boeriloru.

Cu mult maĭ culpabilu urma sĕ fie Tudor, în ochiĭ vorniculuĭ Alecu Beldiman, care acesta *era boerŭ din protipendada*; îĭ venea greu luĭ Beldiman sĕ vadă p'un boerinu de țérră lovindu privilegiile boerescĭ; de și totu Beldimanu, în poema sa, tună și fulgeră contra *tălhariloru Eteriști, carĭ aŭ addusŭ pe săraca Moldova în starea cea maĭ vredincă de jale!*

Eată cum sĕ esprimă Beldiman în privința luĭ Tudor:

„*Invrăjbitorŭ* de noróde, *de relle iscoditorŭ,*
„Un Toader Vladimirescu, unu *viclénŭ înșelătorŭ,*
„Ridicasse capŭ în țérră, oamenĭ de oaste scria,
„Pentru dreptățile țĕrreĭ *dice* că se nevoia;
„Proclamațiĭ îndestule împrăștiind în norodŭ;
„Sĕ fălea ca să desfacă allŭ Grecilor tare nodŭ;
„Asuprirĭ și urmărĭ relle cu totul a conteni;
„A desbrăca maĭ mult țérra nimenĭ a nu îndrăsni.
„De au urmat de la sine, séu de alțiĭ a fost pusu,
„Lasu a cerceta acésta cellu ce va fi în prepusu;
„Toțĭ tîlhariĭ și toțĭ rĕiĭ din țérră sĕ resvrătiă,
„Pentru că Vladimirescu, cât se da, îĭ *ocrotia.* [3]).“

[1]). Condica din Archiva statuluĭ, No. 123 roșu pag. 273 verso. După 1821, Dărzénu a fostŭ numitŭ Serdar, și cu acestŭ rangŭ subscrie ellu memoriul sĕŭ.

[2]). Vedĭ în Vol. II, Nota No. I, pag. 7.

[3]). Vedi *Etera*, de Beldiman, pag. 63.

Câtŭ pentru boeriĭ divaniţĭ, amŭ vĕḑutŭ în cursulŭ acesteĭ istoriĭ cum considerau eĭ pe Tudoru, la începutulŭ acelleĭ revoluţiunĭ; îl trata de **tâlharŭ**, confundându-'lŭ cu aceĭ căpitanĭ de codru cari jefuiaŭ pe căllătorĭ dintr'o pornire de resbunare séŭ de înavuţire. Când Boieriĭ îlŭ vĕḑură însă la porţile Capitaleĭ, în fruntea poporuluĭ armatŭ, atuncĭ fură siliţĭ a sĕ închina luĭ Tudoru, ş'a approba mişcarea, sprijinind'o chiar *(de nevoĕ)* înaintea ţerreĭ şi înaintea curţeĭ suzerane şi protectrice. Dér îndată după mórtea luĭ Tudoru, insultele contra memorieĭ sélle reîncepură, tratându-'lŭ ca înainte de 15 Martie, atâtŭ în memoriile şi în reclamele lorŭ către Cabinetulŭ Russieĭ, cum şi în actele lorŭ officiale.

Acésta dovedesce că Reacţionariĭ suntŭ aceiaşĭ în toţĭ timpiĭ şi la toţĭ populiĭ; şi că, *de bună voiĕ*, eĭ nu cedéză nimicŭ din prerogativele lorŭ.

Uă frumósă lecţiune le-a datŭ Ipsilanti, în epistola sa reprodusă la Nota No. XLV, unde'ĭ tratéză dupŏ cum merită. Intr'adevĕrŭ, pe când Greciĭ, de orĭ-ce condiţiune, alergaŭ veselĭ sub stégul Eterieĭ, grăbindu-se a plăti tributulŭ de banĭ şi de sânge către patria lorŭ sugrumată; şi pe cândŭ notabiliĭ grecĭ dedéŭ esemplu celluĭ maĭ sublimŭ devotamentŭ pentru causa lorŭ sacră, Boeriĭ nostriĭ divaniţĭ (afară de câte-va escepţiunĭ) lăsaŭ ţérra în prada anarhieĭ, şi fugéŭ în străinătate, de unde protestaŭ contra uneĭ mişcărĭ de care avea să se foloséscă eĭ maĭ ântâiŭ, după cum le ḑicea Tudoru într'una din scrisorile séle.

Din nenorocire, Boeriĭ nostriĭ, ca şi Burboniĭ din Francia, n'aŭ uitatŭ nimicŭ din absurdele lorŭ pretenţiunĭ, nicĭ aŭ profitatŭ de marele învĕţăminte alle unorŭ mişcărĭ ca cea de la 1821 şi 1848. Suntŭ uniĭ din eĭ atâtŭ de simpliĭ séŭ de orbiţĭ, încâtŭ credŭ că potŭ reînvia trecutulŭ cu privilegiele lorŭ absurde.

Dérŭ décă boeriĭ, marĭ şi micĭ, insultaŭ astŭ-felŭ memoria luĭ Tudoru, junimea luminată, care sĕ formasse în

scóla luĭ Lazarŭ, séŭ în scólele din Francia și Italia, și pe care o representaŭ Românĭ ca Eliade, Bălcescu, Lauriánŭ, Voinescu, Golesciĭ, Brătienĭ, junimea progresistă, încă de la 1835 ridica pe Tudorŭ pe piedestalulŭ sĕŭ, arătându 'lŭ țĕrreĭ aceea ce a fostŭ în realitate, **ŭn liberatorŭ martirŭ**, care se sacrificasse pentru drepturile țĕrreĭ și pentru ușurarea classelorŭ muncitóre, și de la care datéză erra Domnielorŭ pământene; iarŭ nu ca *iscoditorŭ de relle și viclénŭ înșelătorŭ, care ocrotea pe tâlharĭ*, cum îlŭ numesce Beldiman, séŭ *un resvrătitorŭ de norodŭ, care, de resbunare séŭ de slavă, a ridicatŭ apostasia în protiva stăpânireĭ*, cum dice Dârzénu.

La 1848, Tudorŭ servia de modelŭ luĭ Eliade și soților seĭ, cari complectară programa luĭ Tudor de la 1821.

In fine, la 6 Iunie 1871, prin inițiativa membrilorŭ societățeĭ *Românismulŭ*, [1]) sub președința multŭ eruditului istoricŭ D-nu Hăjdĕŭ, se inaugură marea serbare națională de 50 de anĭ, în câmpia de la Cotrocenĭ, care rechiamă tabăra regenerațieĭ de la 1821; în acea di memorabilă, junele nostru istoricŭ, D-nu Gr. G. Tocilescu, ținu unŭ discursŭ plinŭ de patriotismŭ. [2])

Adĭ suntem fericițĭ a vedea, pentru prima óră, publicată și istoria mișcăriĭ naționale de la 1821, atâtŭ de fecundă în resultatele séle; iar mâine téra și Europa vor ști aprecia maĭ bine acea mișcare, după adevĕrata eĭ valóre, iar nu după cum aŭ descris-o aceia cari, cu precugetare séŭ din nesciință, aŭ desnaturatŭ și faptele și pe actorulŭ principalŭ alŭ acelleĭ memorabile drame.

Fie ca Românii sĕ profite de lecțiunile aceleĭ mișcărĭ regeneratoriĭ!... Fie ca să nu se maĭ repete errorile din aniĭ 1821, 1848 și 1864, errorĭ ce ne-a făcutŭ a ne învêrti într'unŭ *cercŭ vițiosŭ*, atâtŭ de fatalŭ propășiriĭ uneĭ națiunĭ!

[1]). Vedĭ numele acelorŭ membiĭ în *foia societăți Romanismuluĭ*, anulŭ 1, Aprilie, 1870.

[2]). Vedĭ acellŭ discursŭ în *Columna luĭ Traian*, No. de la 16 Iunie, anulŭ 1871.

Care trebue se fie pe viitorŭ politica Românilorŭ, façă cu popului creştinĭ din Orientŭ?

In façа elementuluĭ slavŭ ş'allŭ elementuluĭ germanŭ, cari amêndouĕ amenințā a absorbi naționalitățile de la Dunăre, *instinctuŭ de conservare* le recomandă imperiosŭ, a forma uă **allianță defensivă**, spre a se putea apăra, la caḑŭ de pericolŭ, contra inamiculuĭ comunŭ.

Dér óre numaĭ Ruşiĭ şi Germaniĭ sĕ fie de temutŭ, maĭ allesŭ pentru Românĭ?

Din nenorocire, Româniĭ din ambele Daciĭ maĭ aŭ douĭ inamicĭ, cari aŭ acelleaşĭ aspirațiunĭ ca Germaniĭ şi ca Ruşiĭ, şi cari pentru momentŭ suntŭ uă pedică la realisarea ideiĭ salvatorie de uă confederațiune a popolilorŭ din Orientŭ. Româniĭ de peste Dunăre aŭ de adversarĭ pe Grecĭ, carĭ, prin scólă şi biserică, prin limbă şi religiă, se silescŭ a'i desnaționalisa; şi Româniĭ de peste Carpațĭ aŭ de adversarĭ pe Ungurĭ, cari, favorisațĭ de Sórta, şi în temeiulŭ unorŭ pretinse drepturĭ istorice, se silescŭ a'ĭ maghiarisa, a'ĭ încorpora chiar în statulŭ lorŭ, atâtŭ pe Românĭ, câtŭ şi alte naționalitățĭ, pe cari dualismulŭ austro-maghiarŭ 'ĭ a pusŭ sub dominațiunea directă a Ungurilorŭ.

Uniĭ din capiĭ Revoluțiuniĭ nóstre de la 1848, precum D-niĭ Bolliac, Ión Ghica şi Nicolae Bălcescu, s'aŭ silitŭ, în emigrațiune, a înfrăți pe Românĭ cu Unguriĭ.

D-nu Iónŭ Ghica a lucratŭ mult în privința acésta pentru uă *Românie tare, confederată cu Ungaria şi cu Serbia, cu scopulŭ d'a forma o barieră contra celorŭ douĕ slavismurĭ din imperiulŭ rusŭ şi austriacŭ.* [1])

Despre aliança cu Unguriĭ, eŭ nu sperŭ curîndŭ asemenea minune, pe câtŭ cunoscŭ istoria şi caracterulŭ acestorŭ descendințĭ aĭ Hunilorŭ......

Facă Cerulŭ a vedea realisată acéstă idee, salvatóre şi pentru Ungurĭ şi pentru Românĭ!

[1]) Veḑĭ Epistola No. 5 partea 1 din opera *Correspondența secretă* şi acte inedite ale capilorŭ revoluțiuniĭ române de la 1848.

Cât pentru allianţa nóstră cu Serbia, ea esistă de fapt; şi n'avem de câtŭ a ne felicita de simpatia bravilorŭ Sêrbĭ, pe concursulŭ cărora putem compta orĭ cândŭ, ca şi pe concursul Bulgarilorŭ şi altorŭ popul̆ din Orientŭ, de o potrivă interessaţĭ, ca şi Românii, a fi uniţĭ printr'o allianţă federativă. — Allianţa cu Greciĭ ni se pare iarăşĭ cam greŭ de realisatŭ, pînă cândŭ Greciĭ, ca şi Unguriĭ, nu vorŭ renunţa la ideea absurdă d'a contopi pe Românĭ în statulŭ lorŭ, ideie care este o curată utopie, şi care nu póte folosi decâtŭ inamiculuĭ comunŭ.

Ar fi de doritŭ, chiar în interessulŭ conservăriĭ lorŭ, ca şi Greciĭ şi Unguriĭ se renunţe la assemenea ideĭ fatale; şi să 'şĭ dea mâna sinceramente cu populiĭ ce 'ĭ înconjóră, spre a forma *confederaţiunea dunărénă*, care va folosi tutulorŭ; căcĭ numaĭ astŭ-felŭ vorŭ putea conjura pericolulŭ ce 'ĭ ameninţă d'opotrivă şi din partea Ruşilorŭ şi din partea Germanilorŭ. O repetămŭ, acelle naţionalităţĭ, pe cari Unguriĭ şi Greciĭ voescŭ a le absorbi, forméză elemente cu totulŭ distinse, care aŭ dreptŭ a trăi cu propria lorŭ viaţă; şi în ce privesce pe Românĭ, eĭ sunt superiorĭ, prin numer, (cum probéḑă statistica [1]) şi elementuluĭ maghiar şi elementuluĭ grec.

Décă macsima Tiranilor este *desbină spre a domni*, macsima Popórelor trebue se fie *unirea face puterea.*

Credem că, în interesul lor propriu, populiĭ de la Dunăre se vor uni spre a forma acea confederaţiune atâtŭ de multŭ dorită, care singură póte assigura esistinţa lorŭ politică. Chiar naţionalităţile slave din Orientŭ, este de interesulŭ lorŭ a trăi *cu propria lorŭ viaţă*, decât a fi absorbite în elementulŭ slavŭ, represintatŭ de Russia.

In ce privesce pe Grecĭ, vomŭ observa încă că, în lupta lorŭ pentru independinţă, mulţĭ Românĭ din Dacia Aureliană aŭ luptatŭ sub stégulŭ lorŭ, [2]) dominaţĭ de

[1]). Veḑĭ în Românul de la 13 –15 Martie 1874 articolu professoruluĭ Nicolae Bălăşescu despre *Românii de peste Dunăre.*

[2]). Veḑĭ numele acelorŭ Românĭ în jurnalulŭ *Spicuitorulŭ Moldo-Românŭ*, publicatŭ în Iaşĭ la 1841.

sentimentulŭ religieĭ, care prima atuncĭ ideea de libertate; eĭ aŭ contribuitŭ multŭ la emanciparea Grecilorŭ de sub jugulŭ turcescŭ.

Prin botezulŭ sângeluĭ, vĕrsatŭ de Grecĭ şi de Românĭ în resbelulŭ de independinţa alŭ Elladeĭ, Greciĭ şi Româniĭ aŭ fraternisatŭ în numele Libertăţiĭ; prin acésta chiar, eĭ aŭ contractatŭ acea allianţă federativă ce le va fi atât de folositóre, în momentulŭ pericoluluĭ.

Din norocire, Greciĭ erudiţĭ începŭ a recunósce şi eĭ folósele uneĭ assemenea allianţe, şi se silescŭ a o propaga între conaţionaliĭ lorŭ; de şi uniĭ se servă pentru acésta cu argumente absurde, silindu-se adică a justifica acéstă allianţă pe *identitatea de origină* a Românilorŭ cu Greciĭ, şi alte assemenea absurdităţĭ. [1])

Româniĭ suntŭ Românĭ, cum o dovedesce şi numele, şi limba, şi datinele, şi totulŭ în fine, avêndŭ *individualitatea lorŭ proprie, ce 'ĭ distinge de poporiĭ din Orientŭ.*

Nu pe Greciĭ liberĭ aĭ Eladeĭ amŭ combătutŭ noĭ în acéstă operă; ci pe Greciĭ Constantinopolitanĭ, cunoscuţĭ sub numele de Fanarioţĭ, şi cari aŭ fostŭ şi suntŭ încă periculoşĭ şi Grecilorŭ şi Românilorŭ de peste Dunăre.

Marcu Filipu Zallony, care a cunoscutŭ fórte bine pe Fanarioţĭ, căcĭ e nàscutŭ în Grecia, şi a vieţuitŭ mulţĭ anĭ între Grecĭ, după cum singurŭ mărturisesce, dovedesce „că ar fi unŭ mare pericolŭ pentru Grecia regenerată a „admite pe Fanarioţĭ în direcţiunea administraţiĭ sélle. „Opera mea, ḑice el, are de scopŭ a lumina pe Grecĭ asupra „*manoperilorŭ culpabile* alle Fanarioţilorŭ; şi nu voiŭ în„ceta a ḑice Grecilorŭ: nu vĕ încredeţĭ în Fanarioţĭ, căcĭ „nu între eĭ veţĭ găsi unŭ sprijinŭ neinteressatŭ, şi cu „atâtŭ maĭ puçinŭ unŭ monarhŭ neinteressatŭ; şi décă „vĕ îndoiţĭ de acésta, întrebaţĭ pe Româniĭ din Princi„pate, ce 'ĭaŭ silitŭ la 1821 se allunge pe Fanarioţĭ din

[1]). Veḑĭ opera *despre Ellinism între Valahi*, de G. G. Papadopolu fostŭ profesorŭ în coleg. st. Sava 'nainte de 1848, şi directorŭ alŭ institutuluĭ din Atena la 1859, tradusă de d. Tabacopolu.

„mijloculŭ lorŭ? Eŭ 'mĭ amŭ făcutŭ datoria, ca Grecŭ, „spuindŭ adevĕrurĭ cari negreşitŭ nu potŭ plăcea Greci„lorŭ din Fanarŭ, pe cari'ĭ amŭ stigmatisatŭ în acéstă „operă. [1])

Consiliile luĭ Zallony le-aŭ pututŭ aprecia liberiĭ fiĭ aĭ Elladeĭ, celŭ puçinŭ după ucciderea luĭ Capodistria de către fraţiĭ Mavro-Michali, în urma uneĭ guvernărĭ a luí Capodistria de patru anĭ (Ianuarie 1828—Octombr. 1831) ca preşedinte regentŭ alŭ Grecieĭ; guvernare care a justificatŭ pe deplinŭ critica imparţială a luĭ Zallony contra Fanarioţilorŭ. [2])

FINE.

[1]). Traité sur les Fanariotes, par Zalony, Paris 1830.—Vedĭ prefaça, şi pag. 341 şi 342.

[2]). Vedĭ biografia luĭ Capodistria în *dictionnaire de la conversation;* şi în *istoria universală* de Cantu vol. XVIII pag. 489.

ERRATA

VOLUMULŬ I.

Cum este	Cum trebue să fie	Pag.	Rând.
pastrat coppie, ...	pastrat coppie, fiind desigilată.	X	14
epıhalamulu	epitalamulŭ.	XI	25
sĕ fiĭ şi	d'a fi şi.	XIII	27
de amiciţie.	de iustiçie.	XV	3
alle maĭ multor martorĭ ce urma a fi veridicĭ, martorĭ carĭ	alle istoricilor streinĭ, şi chiar alle unor martorĭ, cari. . . .	XXI	22
Acestu discursŭ.	coppie după acest discurs. . .	XXI	26
cellu d'ântêiu	cellu d'allu doılea	XXII	20
cellu d'allŭ duoilea. . . .	cellu d'ântâiŭ.	XXII	21
De aceea Filimon.	Filimon	XXII	29
s'a aflat	se afla.	XXIII	5
celle rostite omuluĭ. . . .	celle rostite, omul.	XXIII	13
şi puşĭ în posiţie.	şi pentru că eraŭ puşĭ în posiţiune.	XXIII	30
Tot la Grecĭ.	Tot de grecĭ.	3	13
înfiinţarea	împuţinarea.	6	23
de prudençă.	şi prudença.	8	6
alle Boerilor.	din Tîrgovişte.	11	29
Vedĭ Nota No. XCVI. . . .	Vedĭ Nota No. XCVII.	22	35
La 1814	La 1815.	24	24
Vedĭ şi Nota No. XCIV. .	Vedĭ şi Nota No. XCVI. . . .	33	34
1718 Maĭ 16.	1818, Maĭ 16.	35	19
pag. 11—114.	pag. 111—114.	40	34
uşcăţivă.	grăsulıe.	41	7
ivimeĭ.	imıneĭ.	41	20
1834.	1854.	48	35
La 1828	La 1827.	51	17
d'odată cu Ruşiĭ	Inainte de sosirea Ruşilor. . .	51	17
pe care acella.	pe care	58	5
entusiasmat	entusiastŭ.	62	7
la 1860, Othon.	la 1862, Othon	73	31
Milon	Miloşŭ.	79	18
14 Noembrie.	24 Noembrie.	80	24
14 Noembrie.	24 Noembrie.	81	16
cellor duoĕ măsurĭ.	acesteĭ măsurĭ.	86	31
în capit. III	în biografia luĭ.	87	33
Vedĭ şi Nota No XVII. . .	Nota No. XX.	102	23
Ordin din 22 Iuniŭ.	Ordin din 22 Ianuarie.	108	31
Vedĭ Nota No. XIX	Vedĭ Nota No. XXI.	112	35

Cum este	Cum trebue să fie	Pag.	Rând.
Sosiriĭ luĭ Ipsilanti la Colintina.	Apropieriĭ luĭ Ipsilanti de Bucurescĭ.	140	17
la Buzeu.	la Bucov.	157	14
uă.	. . . .	182	16
idem.	. . . .	188	35
pînă le voiŭ căpăta.	cât voiŭ putea.	204	8
să le patronese.	se 'lŭ patronese.	162	16
dela $^{4}/_{16}$ Martie	dela $^{14}/_{26}$ Martie.	163	27
şi baniĭ 3)	şi baniĭ 4).	167	31
dice ce	ḑice că.	209	35
că şi despuiaŭ.	ca să despóie.	213	27
s'ar îndrăsni.	d'ar îndrăsni.	218	29
pentru eĭ.	pentru ca.	220	25
Tudor nu credem pentru ca să se facă Domnu.	Tudor, nu ca să se facă Domn.	228	28
Negreşit cu.	Negreşit că.	243	31
la ucciderea luĭ Tudor. . .	la ucciderea Pandurilor din ordinul luĭ Tudor.	252	25
noĭ te putem scăpa.	noĭ te putem scăpa, că oştirea nóstră a sosit în marginea oraşuluĭ.	252	27
Unŭ scriitorŭ	Uniĭ scriitorĭ.	254	15
[1]) Veḑĭ memoriul Protopopesculuĭ, etc.	. . . .	256	21
căcĭ astfel era.	Căcĭ astfel ḑicea că este. . . .	299	8
daca eĭ.	daca ellŭ.	301	9
a nuoa.	uă nuoĕ.	306	3
ca Farmaki va fi	Că va fi.	311	16
dintre boieriĭ d'allŭ duoilea rangŭ.	dintre fii boerilor din protipendadă, cum şi dintre boieriĭ d'alduoilea rangŭ	315	6
Constandin orănescu.	Const. Boranescu.	319	14

Prețulŭ unuĭ esamplarŭ cincĭ leĭ nouĭ.